

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ

Збірник наукових статей
магістрантів та спеціалістів юридичного факультету
Національної академії управління – 2011

*Наукове видання рекомендовано Вченою радою
Національної академії управління
(протокол № 3 від 31 березня 2011 року)*

Редакційна колегія:

Матвійчук Валерій Костянтинович – доктор юридичних наук, професор, заслужений працівник народної освіти України;

Болотіна Нінель Борисівна – кандидат юридичних наук, доцент;

Заїка Юрій Олександрович – доктор юридичних наук, професор;

Кампо Володимир Михайлович – кандидат юридичних наук, доцент, заслужений юрист України;

Козаченко Іван Петрович – доктор юридичних наук, професор;

Музика Анатолій Ананійович – доктор юридичних наук, професор;

Нікітін Юрій Вікторович – кандидат юридичних наук, доцент;

Юлдашев Олексій Хашимович – доктор юридичних наук, професор.

**Сучасні тенденції та перспективи розвитку юридичної науки в Україні:
Збірник наукових статей магістрантів та спеціалістів юридичного факультету Національної академії управління – 2011.** – К.: Національна академія управління, 2011. – 396 с.

ISBN 978-966-8406-55-3

У збірнику наукових статей магістрантів та спеціалістів юридичного факультету Національної академії управління, опубліковано результати їхньої наукової роботи у 2010-2011 рр., які базуються на магістерських дипломних роботах, виконаних ними під науковим керівництвом викладачів НАУ.

Матеріали збірнику будуть корисні студентам, аспірантам і фахівцям.

ISBN 978-966-8406-55-3

УДК 34

ЗМІСТ

Андрусенко В.О. Хабарництво	7
Антоненко А.С. Правове регулювання корпоративних правовідносин в Україні	10
Баглай О.І. Оподаткування з доходів фізичних осіб	13
Бабинець А.О. Право спільної сумісної власності подружжя	17
Бабчук Д.В. Актуальність дослідження у сфері застосування кримінально-процесуального законодавства з приводу фіксації результатів обшуку та виймки	21
Баца К.В. Правове регулювання земельних відносин в Україні	26
Бєліков П.А. Актуальні проблеми забезпечення соціальних прав і свобод громадян України	29
Безпалій Д.О. Правовий режим оподаткування фізичних осіб	33
Біла Д.В. Судові рішення як підсумок врегулювання господарських спорів	37
Бойко С.С. Правовий режим податків юридичних осіб	41
Бойко М.Д. Кримінальна відповідальність за злочини у фінансовій сфері	44
Большаков Д.В. Особливості правосуб'єктності суб'єктів цивільного права	46
Бугров Д.В. Конституційно-правовий статус Конституційного Суду України	50
Бутирін Я.Я. Правовий статус об'єднань співвласників багатоквартирних будинків	53
Василенко А.С. Удосконалення системи управління об'єктами державної власності	56
Василенко І.О. Система покарань в Україні	59
Веренчук С.О. Щодо відповідності товарного знака принципам гуманізму та моралі	62
Воронін О.В. Поняття та види правочинів	66
Вікс А.О. Актуальні проблеми організації об'єднаних націй	70
Герасименко К.Ю. Розслідування корупції та хабарництва	73
Глуценко Д.О. Окремі способи захисту права власності: проблемні питання	78
Гмирін А.А. Злочинність у сфері економіки	82
Гойденко Т.С. Аналіз ефективності правової системи України та її елементів	84
Голик Ю.А. Правова регламентація діяльності фізичних осіб – підприємців	88
Гринчак Г.Я. Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (ст.117 Кримінального кодексу України)	91
Дахно Т.М. Способи створення юридичної особи	94
Демченко А.В. Проблеми реформування податкової політики в Україні	100
Дік М.В. Огляд місця події та його значення в розслідуванні злочинів	103
Єзрашкін В.А. Адміністративний процес: поняття, структура та принципи	107
Єпіфанович Є.Г. Фізична особа підприємець як суб'єкт цивільного права	109
Живолуп Є.М. Методи виявлення хабарництва та корупції	112
Жолоб В.І. Формування сучасного українського парламентаризму	116
Журавель А.С. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення	123

Загорняк Н.Б. Теоретико-правові проблеми кримінального банкрутства в Україні	126
Замфір О.М. Основні засади створення та діяльності підприємницьких товариств	132
Зленський О.І. Актуальність вивчення кримінального процесу як системи кримінально-процесуальної діяльності та кримінально-процесуальних відносин	134
Іващенко М.О. Порушення прав пацієнтів	137
Ільчишина Т.А. Особливості правового регулювання Податковим Кодексом України податку з доходів фізичних осіб	140
Кисла А.С. Основні зміни в оподаткуванні доходів фізичних осіб за Податковим Кодексом України	144
Коваленко О.В. Проблеми пов'язані з питаннями відповідальності в міжнародному праві	147
Коваленко С.В. Правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні	151
Коморний Б.М. Основні напрямки боротьби зі злочинністю як сфери використання наукового і практичного потенціалу криміналістики	155
Конті В.О. Загальний аналіз значення творчості та діяльності О.О. Ейхельмана для розвитку конституційного права	159
Крайносвіт О.Ю. Право на страйк: юридична практика в Україні	164
Крамаренко М.А. Авторське право в мережі Інтернет	169
Кальчева Ю.Д. Міжнародне патентування винаходів	172
Кривоносова С.В. Кримінально-правова оцінка злочинів, пов'язаних із ненаданням допомоги	179
Кудра О.В. Предмет злочину та його ознаки	182
Купраш В.О. Основні проблеми та напрямки вдосконалення опіки та піклування в Україні	185
Купцова Л.О. Правове становище особистого селянського господарства	188
Кушнір С.В. Поняття та види кримінально-процесуальних функцій	191
Лаєрінчук М.Ю. Набуття права власності на житло за законодавством України	193
Лазарев О.В. Джерела Екологічного права	197
Лужанська Я.Ю. Цінні папери як об'єкти цивільного права	201
Маринець Й.С. Поняття Спадкового права та його види	206
Маринчак А.А. Форми припинення юридичної особи	211
Матвієнко О.С. Правове становище фермерського господарства в Україні	215
Мойсєєнко Ю.В. Сучасні концепції правової держави	217
Морозенко А.А. Правові норми: поняття, зміст, структура та види	221
Назаренко Я.О. Незаконна лікувальна діяльність	223
Недашковська А.О. Правове регулювання регресів в страхуванні	226
Оверченко О.С. Проблеми функціонування та перспективи розвитку фондового ринку України	229
Окончик Д.В. Арешт	234
Окончик М.М. Кодифікація виборчого законодавства України	238
Олексієнко О.В. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення	240
Олійник В.О. Захист прав власності	243
Онищук А.О. Особливості правосуб'єктності суб'єктів господарського права	249
Печений-Щербанський Є.М. Причини злочинності	252
Поліщук Є.К. Принципи кримінального закону	255
Рак К.М. Правове регулювання діяльності державних нотаріальних контор	256

Романенко І.В. Особливості побудови та застосування норм кримінального кодексу України	259
Романенко Ю.В. Юридичні факти, що передують видачі свідоцтва про право на спадщину	263
Савіцька М.Я. Колізії у законодавстві та шляхи їх подолання	268
Савченко О.С. Організаційно-правові форми юридичних осіб	270
Сасін О.В. Поняття та особливості здійснення міжнародних залізничних перевезень	273
Саченко І.Ф. Кримінальна відповідальність за злочин торгівля людьми: порівняльно-правове дослідження	278
Сігітов О.Ю. Правова охорона та захист авторського права та суміжних прав	281
Сидоренко Н.О. Застосування актів про амністію та здійснення помилування	284
Скатинська А.А. Авторське право у сфері функціонування всесвітньої інформаційної мережі інтернет	287
Софіюк Т.О. Правові основи сприяння розвитку молодіжного житлового будівництва	292
Стиран А.А. Слідчі дії: проблеми теорії та практики	295
Сюр Р.П. Право приватної власності: підстави набуття та припинення	300
Сьомочкін С.В. Основні напрями боротьби з корупцією	303
Тарасєва А.М. Сутність статутного капіталу акціонерного товариства	305
Теребус І.М. Відповідальність за порушення податкового законодавства України	308
Тимощик О.А. Торгівельна марка як об'єкт права інтелектуальної власності	311
Ткаліч І.С. Правове регулювання біржової діяльності в Україні	314
Толкачова А.В. Оформлення прав на земельні ділянки: правові та організаційні питання	316
Третякова О.В. Кримінально-правова характеристика зґвалтування	321
Угольков Є.О. Правове регулювання діяльності господарських товариств в Україні	325
Усиченко І.Г. Законодавче регулювання звільнення працівників	328
Ушаков С.В. Причини та умови злочинності в сучасних умовах розвитку України	332
Файдюк О.О. Правові форми безготівкових розрахунків	335
Федишин Ю.Ю. Довічне позбавлення волі: теоретичні та практичні проблеми	338
Філімонов Є.В. Профілактика злочинів пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів	342
Філоненко С.А. Проблеми правового регулювання створення юридичної особи	346
Харлан Д.О. Правове регулювання договірних відносин у сфері господарювання	351
Харлан Є.О. Правове регулювання підприємницької діяльності за законодавством України	354
Чекурда А.В. Правова охорона та захист прав інтелектуальної власності	358
Чорногод О.Ю. Формування та розвиток правової культури в Україні, як основа розбудови демократичного суспільства	363
Шаблювська В.В. Цивільно-правова відповідальність за порушення грошових зобов'язань	366
Шалієський В.О. Правове регулювання кредитування в іноземній валюті комерційними банками України	370

Шинкарук М.М. Представництво за довіреністю	373
Шут І.О. Експлуатація дітей	376
Щіпний О.О. Юридичні особи як суб'єкт цивільного права	380
Юркевич Є.І. Штраф як вид покарання	384
Яременко Ю.В. Примусове лікування як заходи медичного впливу на людину	389
Яцюченко О.Д. Правове становище сільськогосподарських кооперативів	391

В.О. Андрусенко

Науковий керівник:
д.ю.н., професор **В.К. Матвійчук**

ХАБАРНИЦТВО

Злочини, що охоплюються поняттям "хабарництво", є найнебезпечнішими посадовими злочинами. Вони підривають авторитет державного апарату, підприємства, установи чи організації, комерційної чи підприємницької структури, дискредитують їх діяльність, руйнують моральні підвали суспільства.

Ключові слова: хабарництво, хабар, давання хабара, отримання хабара, провокація хабара, хабар великого розміру, одержання хабара повторно, одержання хабара за попередньою змовою групою осіб, вимагання хабара.

В.О. Андрусенко

ВЗЯТОЧНИЧЕСТВО

Преступления, охватываемые понятием "взятничество", являются самыми опасными должностными преступлениями. Они подрывают авторитет государственного аппарата, предприятия, учреждения или предпринимательской структуры, дискредитируют их деятельность, разрушают моральные подвалы общества.

Ключевые слова: взяточничество, взятка, дача взятки, получение взятки, провокация взятки, взятки крупного размера, получение взятки повторно, получение взятки по предварительному сговору группой лиц, вымогательство взятки.

V.O. Andrusenko

BRIBERY

Crimes covered by the term "bribery" is the most dangerous Collar Crime. They undermine the authority of the state apparatus, enterprise, institution or organization, commercial or business structure, discredit their work, destroying the moral basements society.

Key words: bribery, bribes, giving bribes, receiving bribes, bribe provocation, large bribe, bribe again, receiving a bribe by a group of conspiracy, extortion and bribery.

Постановка проблеми. На сьогодні в Україні вчиняється велика кількість корупційних незаконних дій або діянь. Серед них хабарництво є однією з найбільш небезпечних форм корисливого зловживання владою чи службовим становищем, так як воно підриває демократичні інститути нашої держави, їх авторитет, дезорганізує нормальну роботу органів влади і управління [3].

Основними шляхами вирішення проблеми боротьби з хабарництвом можуть бути здійснення анулювання депутатського імунітету народних депутатів України та обмеження імунітету суддів; проведення роботи з підвищенням рівня громадянської свідомості та активності населення у боротьбі з хабарництвом і корупцією; підвищення рівня оплати праці та соціальної захищеності державних службовців; розроблення механізму обов'язкового беззаперечного відшкодування державою збитків, заподіяних громадянину внаслідок неправильного застосування або невиконання чи неналежного виконання норм законодавства посадовою особою, з наступним стягненням витрачених коштів із посадової особи; поширення правоохоронними органами і судами інформації про притягнення хабарників до відповідальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Хабарництво досліджували такі вчені як В.Борисов, М.Бажанов, М.Коржанський, В.Клименко, Б.Волженкін, Н.Капітанов.

Мета дослідження. Метою є детальне дослідження теоретичних засад розслідування хабарництва, визначення його криміналістичної характеристики і організації розслідування.

Основні результати дослідження. Суть хабарництва як антисоціального явища полягає в тому, що окремі недобросовісні службовці (посадовці) особи, які наділені державою чи громадськими організаціями певним обсягом владних повноважень для виконання покладених на них обов'язків, перетворюють свою посаду на джерело високого при-

бутку, на так звану "годівницю" за рахунок чужої власності. Тим самим порушується нормальна діяльність підприємств, установ, організацій, грубо зневажаються права та законні інтереси громадян. Практика свідчить, що у більшості випадків хабарі даються службовим (посадовим) особам для отримання в обхід закону чи встановленого порядку певних благ чи інших переваг (отримання житлової площі, вступ до престижного вищого навчального закладу, безпідставне просування по службі). Хабароодержувач надає зазначені та подібні блага, привілеї, безпосередньо створюючи об'єктивні умови для обмеження прав та законних інтересів інших громадян. Таким чином підриваються гарантії реалізації конституційних прав, зокрема, право на працю, відпочинок, пенсійне забезпечення, охорону життя та здоров'я, житло, освіту, які закріплені в Конституції України [2].

Із вище сказаного можна сказати, що хабар – це незаконна винагорода матеріального характеру.

Хабарництво охоплює три самостійних, взаємопов'язаних складів злочину: одержання хабара; дача хабара; посередництво у хабарництві.

Під одержанням хабара за попередньою змовою групою осіб слід розуміти вчинення злочину декількома особами (двома або більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовились про спільне його вчинення (ч. 2 ст. 28 КК).

Одночасно при цьому може мати місце одержання хабара у великому розмірі, який у такій ситуації слід обчислювати не виходячи з частки кожного з учасників злочинної групи, а орієнтуючись на загальну вартість отриманих ними як хабар цінностей.

Для кваліфікації одержання хабара за попередньою змовою групою осіб не мають значення:

- розподіл ролей між виконавцями;
- факт того, чи всі вони мали виконувати чи не виконувати обумовлені з хабародавцем дії;
- усвідомлення хабародавцем того, що в одержанні хабара беруть участь кілька посадових осіб. Злочин вважається закінченим з моменту, коли хабар прийняв хоча б один з учасників злочинної групи.

Одержанням хабара повторно відповідно до п. 3 примітки до ст. 368 КК є злочин, вчинений особою, яка раніше одержала хабара (ст. 368 КК) або дала його (ст. 369 КК).

Вимаганням хабара, відповідно до п. 4 примітки до ст. 368 КК визнається вимагання службовою особою хабара з погрозою вчинення або невчинення з використанням влади чи службового становища дій, що можуть заподіяти шкоду правам чи законним інтересам того, хто дає хабара, або умисне створення службовою особою умов за яких особа вимушена дати хабара з метою запобігання шкідливим наслідкам – порушенню прав і законних інтересів особи, того, хто дав або взяв хабара. [1]

Частина 2 ст. 368 Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за одержання хабара у великому розмірі – службовою особою, яка займає відповідальне становище; – за попередньою змовою групою осіб; – повторно; – одержання хабара, поєднане з його вимаганням. Карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

Частина 3 ст. 368 Кримінального кодексу передбачає відповідальність за одержання хабара в особливо великому розмірі або службовою особою, яка займає особливе відповідальне становище. Карається позбавленням волі на строк від восьми до двадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією.

Частина 1 ст. 369 Кримінального кодексу, передбачивши відповідальність за давання хабара, не розкриває його поняття і зміст. Карається штрафом від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років.

Частина 2 ст. 369 Кримінального кодексу передбачає відповідальність за давання хабара повторно. Давання хабара є повторним, якщо його вчинює особа, яка раніше вчинила одержання або давання хабара [1. Ст. 368, 369]. Карається позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з конфіскацією майна або без такої.

Частина 3 ст. 369 Кримінального кодексу України передбачає спеціальний вид звільнення від кримінальної відповідальності при даванні хабара: особа, яка дала хабар, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо стосовно неї мало місце вимагання хабара або якщо після давання хабара вона добровільно заявила про те, що сталося, до порушення кримінальної справи щодо неї органом, наділеним законом правом на порушення кримінальної справи.

Таким чином, з викладеного можна зробити висновок про те, що інститут спеціального звільнення від кримінальної відповідальності за хабарництво є необхідною умовою, обов'язковим правовим засобом ефективної протидії хабарництву.

Висновки. Хабарництво є найбільш типовим проявом корупції – є найбільш небезпечним проявом корупції.

Основними шляхами вирішення проблеми боротьби з хабарництвом можуть бути наприклад:

- здійснити анулювання депутатського імунітету народних депутатів України та обмеження імунітету суддів;
- проводити роботу з підвищенням рівня громадянської свідомості та активності населення у боротьбі з хабарництвом і корупцією;
- підвищити рівень оплати праці та соціальної захищеності державних службовців;
- розробити механізм обов'язкового беззаперечного відшкодування державою збитків, заподіяних громадянину внаслідок неправильного застосування або невиконання чи неналежного виконання норм законодавства посадовою особою, з наступним стягненням витрачених коштів із посадової особи;
- вивчити проблему обмеження повноважень працівників правоохоронних органів, зокрема під час вирішення питань щодо звільнення осіб від кримінальної відповідальності;
- розробити та запровадити єдині загальні правила (умови) просування по службі, гарантії перевірки їх додержання;
- регламентувати умови і порядок правомірного отримання державними службовцями та іншими особами, уповноваженими на виконання функцій держави, подарунків, комісійної винагороди, гонорарів, послуг тощо;
- розробити кодекс поведінки державного службовця, кодекс працівника правоохоронних органів, кодекс честі суддів;
- поширення правоохоронними органами і судами інформації про притягнення хабарників до відповідальності;
- удосконалення системи кримінально-правових санкцій щодо норм відповідальності за корупційні діяння, узгодження їх з правовими засобами.

Насамкінець слід зазначити, що проблема боротьби з таким негативним суспільним явищем, як хабарництво, є особливо важливою і вимагає посиленої уваги як з боку законодавців, так і працівників правоохоронних органів. Разом із тим суди по кожній справі про хабарництво зобов'язані в тому числі з'ясувати умови, що сприяли вчиненню цих злочинів.

Література

1. Кримінальний кодекс України: Чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 жовт. 2007 р. – К. : Вид. Паливода А.В., 2007. – 176 с.
2. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – ст. 141.
3. Камлик М.І., Гега П.Т., Білецький В.О. Про прояви організованої злочинності у виробничій та управлінській сферах економіки // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика): Наук.-практ. журнал. – К., 2000. – № 1. – С.21.
4. Чепелюк В. Корупція і хабарництво: проблеми співвідношення понять // Право України. – 2004. – № 10. – С. 110-114.
5. Собовий О. Актуальні проблеми з корупцією // Бюлетень Міністерства Юстиції України. – 2003. – № 5. – С. 96-103.

А.С. Антоненко

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **Л.Л. Нескороджена**

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВОВІДНОСИН В УКРАЇНІ

В роботі досліджено історичний розвиток корпоративних правовідносин та корпоративних підприємств в різних державах, а також розкрито особливості діяльності корпоративних підприємств в різних державах, проаналізовано юридичну природу корпоративних відносин. Особливу увагу приділено виявленню прогалин у законодавстві, яке регулює питання виникнення та припинення корпоративних правовідносин, аналізу суперечностей у законодавстві, та на підставі цього – надання пропозицій до можливого урегулювання спірних питань.

Ключові слова: юридична особа, корпоративне товариство, засновник, акціонер, вкладник, статутний капітал, реорганізація, корпоративні права.

А.С. Антоненко

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ КОРПОРАТИВНЫХ ПРАВОВЫХ ОТНОШЕНИЙ В УКРАИНЕ

В работе исследовано историческое развитие корпоративных правоотношений и корпоративных предприятий в разных государствах, а также раскрыты особенности деятельности корпоративных предприятий в разных государствах, проанализирована юридическая природа корпоративных отношений. Отдельное внимание уделено выявлению пробелов в законодательстве, регулирующем вопросы возникновения и прекращения корпоративных правоотношений, анализа противоречий в законодательстве, и на основании этого – представление предложений к возможному урегулированию спорных вопросов.

Ключевые слова: юридическое лицо, корпоративное общество, основатель, акционер, вкладчик, уставный капитал, реорганизация, корпоративные права.

A.S. Antonenko

LEGAL REGULATION OF CORPORATE RELATIONS IN UKRAINE

The thesis investigates the historical development of corporate legal and corporate enterprises in different countries and peculiarities of corporate enterprises in different countries, analyzed the legal nature of corporate relationships. Special attention is paid to identify gaps in the legislation that regulates the occurrence and termination of corporate relations, analysis of contradictions in the legislation and on this basis – provide suggestions for possible settlement of disputes.

Key words: legal person, corporate company, founder, shareholder, depositor, Equity, reorganization, corporate law.

Постановка проблеми. Тема правового регулювання корпоративних правовідносин є безумовно актуальною, адже законодавство України у сфері корпоративного управління містить велику кількість прогалин і вимагає подальшого вдосконалення. Неврегульованість багатьох питань у чинному законодавстві України породжує проблеми захисту прав дрібних акціонерів і самого товариства від зловживань власників значних пакетів акцій та посадових осіб своїми правами. Така ситуація вимагає негайного законодавчого закріплення прав акціонерів і суворого контролю за їх дотриманням з боку органів держави. [5]

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час вивчення даної теми були використані праці таких науковців, як В.Васильєвої, О.М.Вінник, Н.Глусь, Т.Кашаніної, О.Кібенко, В.Кравчука, О.Крупчана, В.Луця, Л.Спасибо-Фатєєвої, О.Яворської, О.Юлдашева та інших вчених. Крім того, було проаналізоване чинне законодавство щодо виникнення та припинення корпоративних правовідносин.

Мета дослідження. Розкриття поняття "корпоративні правовідносини" в правовому сенсі (тобто з точки зору законодавства та практики); характеристика законодавства, яке регулює діяльність корпоративних підприємств, аналіз виникнення корпоративних підприємств в інших державах; проблеми припинення корпоративних право-

відносин з ініціативи учасника товариства, з ініціативи юридичної особи та на вимогу інших осіб.

Основні результати дослідження. Корпоративні правовідносини як один із видів врегульованих нормами права суспільних відносин в умовах становлення ринкової економіки в Україні все більше поширюються і розвиваються. Чинне законодавство України не містить визначення поняття корпоративних відносин, натомість застосовує поняття корпоративних прав, які на наш погляд, можна розглядати лише як один із елементів корпоративних правовідносин. [3]

Позитивними тенденціями розвитку національного законодавства останнім часом стало прийняття нових Цивільного та Господарського кодексів, а також розроблення фінансово-правових засад і принципів корпоративного управління.

У результаті ринкових перетворень в економіці України утворився корпоративний сектор, який є базовим серед нових організаційно-правових форм господарювання і на сьогодні налічує десятки тисяч суб'єктів господарювання, зокрема близько 36 тисяч акціонерних товариств та безліч інших господарських товариств [4]. Створення належної системи корпоративного управління стало важливою складовою структурної трансформації економіки країни й потребує чіткого законодавчого врегулювання корпоративних правовідносин з метою забезпечення гарантій і правового захисту інтересів інвесторів, зокрема щодо надійності капіталовкладень, прозорості в діяльності товариств, структури власності та процесів інвестування.

Законодавче врегулювання процесів утворення і діяльності корпоративних підприємств, а особливо акціонерних товариств стало формуватися в Україні з початку 90-х років, після оголошення державою політичної та економічної незалежності [6]. В цілому розвиток законодавства про корпоративні підприємства був довгим (від прийняття в 1991 році ряду основних законів в сфері правового регулювання підприємницької діяльності: закони "Про підприємництво", "Про власність", "Про підприємства в Україні", "Про цінні папери та фондові біржі", "Про господарські товариства" від 19.09.1991 р. до вступу в дію 1 січня 2004 року Цивільного та Господарського кодексів України, кожен з яких містить спеціальні розділи, присвячені правовому регулюванню корпоративних відносин) [8].

Поява все більшої кількості господарських товариств, залучення великих інвесторів до корпоративних правовідносин, активізація фондового ринку демонструють певну слабкість та недосконалість чинного законодавства у цій сфері правового регулювання, що призводить до порушення прав учасників господарських товариств. Особливо загострюється ситуація з великими акціонерними товариствами, що налічують сотні й навіть тисячі акціонерів. Стосовно діяльності таких товариств питання корпоративного управління мають найважливіше значення і повинні бути детально урегульовані на законодавчому рівні, зокрема, шляхом прийняття нового закону України "Про акціонерні товариства". Для того, щоб рівень правового регулювання не відставав від розвитку економіки у цілому необхідно оновлення діючого законодавства щодо корпоративних правовідносин [3].

Існує очевидна потреба в прискоренні та завершенні роботи законодавчих органів по підготовці нової законодавчої бази, яка регулює процес виникнення та припинення корпоративних відносин, створення та діяльності корпоративних підприємств [6].

Висновок. Отже, корпоративні відносини є комплексними відносинами, консолідує ядром яких виступають господарські відносини. Віднесення корпоративних відносин, що характеризуються нерозривним поєднанням майнових і організаційних елементів (причому питома вага останніх, на нашу думку, навіть більша), до предмета цивільно-правового регулювання призводить до ігнорування основоположної норми Цивільного кодексу України, закріпленої в ст. 1 зазначеного кодексу, згідно з якою цивільним законодавством регулюються особисті немайнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників (ч. 1 ст. 1 ЦК України).

За своєю правовою природою корпоративні відносини є поєднанням взаємопов'язаних і взаємообумовлених організаційно-господарських та майново-господарських відно-

син, що існують у нерозривній єдності, і в силу цього не можуть бути предметом регулювання різних галузей права – цивільного і господарського.[9]

Узагальнивши відповідні положення Цивільного та Господарського кодексів, можна виділити наступні ознаки корпоративного товариства:

- утворюється як одним, так і більшою кількістю засновників;
- утворюється як на підставі одностороннього правочину чи розпорядчого акта, так і договору;
- при його утворенні засновником (засновниками) вноситься як вклад майно та/або підприємницька чи трудова діяльність;
- при його утворенні формується статутний (складений) капітал;
- у його статутному (складеному) капіталі визначається частка засновника (засновників);
- діє на правовому режимі майна – право власності, тобто є власником майна, переданого йому засновником (засновниками);
- його засновник (засновники) бере (беруть) участь в управлінні справами як із створенням органів товариства, так і без їх створення;
- його учасник (учасники) є суб'єктами корпоративних прав щодо нього;
- його учасник (учасники) бере (беруть) участь у розподілі його доходів та ризиків;
- діє лише як підприємницьке товариство [1, 2].

З урахуванням виділених ознак корпоративного товариства можна запропонувати таке його визначення: корпоративне товариство – це підприємницьке товариство, у статутному (складеному) капіталі якого визначаються частки його засновників, які управляють справами товариства на основі корпоративних прав і беруть участь у розподілі його доходів та ризиків. Корпоративне товариство може діяти у складі одного учасника (члена), якщо інше не встановлено законом.

Діюче законодавство, яке регулює порядок створення, діяльності, реорганізації, ліквідації корпоративних підприємств містить принципові розбіжності, особливо це стосується регулювання діяльності господарських товариств.

Норми ЦКУ та ГКУ містять не тільки часткові, а й засновницькі суперечності, які виключають одне, що приведе до паралізації процесів створення корпоративного підприємства і породить безумовні порушення або одного, або другого кодексів. Таке становище не може існувати і тому потребує усунення шляхом внесення до них відповідних змін [4].

Література

1. Господарський кодекс України. – К.: Велес, 2009. – 164 с.
2. Господарське судочинство в Україні: Суд. Практика. Корпоративні правовідносини/ Упоряд.: І.Б. Шицький (кер.) та ін.; Відп. Ред. В.Т. Маляренко. – К.: Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2010. – 528 с.
3. Козаченко Г.В., Воронкова А.Е., Коренєв Е.Н. Основи корпоративного управління. Навчальний посібник. – Луганськ: Видавництво СНУ, 2008. – 480 с.
4. Луць В.В. Деякі питання здійснення та захисту корпоративних прав в Україні.// Вісник господарського судочинства. – 2008. – №1. – С.125-130.
5. Небава М.І. Теорія корпоративного управління: вузлові питання. – Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2010. – 295 с.
6. Приступко А. Правові колізії у законодавчому забезпеченні діяльності акціонерних товариств // Юридична Україна. – 2010. – № 8. – С. 65-69.
7. Теньков С. О. Коментар судової практики з господарських справ. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 384 с.
8. Щербина В.С. Господарське право: підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 480 с.
9. Щербина В.С. Правова природа корпоративних правовідносин// Українське комерційне право. – 2006. – №7. – С. 10-14.

О.І. Баглай

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **Ю.В. Попов**

ОПОДАТКУВАННЯ З ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

*В статті розглядається проблема оподаткування доходів з фізичних осіб.
Ключові слова:* Податок, Податковий Кодекс, оподаткування фізичних осіб.

О.И. Баглай

НАЛОГООБЛОЖЕНИЕ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ

*В статье рассматривается проблема налогообложения физических лиц.
Ключевые слова:* Налог, Налоговый Кодекс, налогообложение физических лиц.

O.I. Baglai

TAXATION OF PHYSICAL PERSONS

*The tax problem of physical persons is examined in the article.
Keywords:* Tax, Internal revenue Code, taxation of physical persons.

Постановка проблеми. Оподаткування з доходів фізичних осіб в умовах введення в дію Податкового Кодексу №2755-VI від 02.12.2010 року.

Основні результати дослідження. В умовах, коли в Україні активно розбудовується економіка ринкового типу, коли наша держава прагне стати справді незалежною, економічно могутньою країною, у науці і у практиці висуваються принципово нові підходи до управління народним господарством, серед яких особливе місце посідають фінансові інструменти й важелі. Так чи інакше, але фінансова система, передусім податкова, суттєво впливає на формування і зростання валового внутрішнього продукту і національного доходу, на їх розподіл і споживання, а відтак і на розвиток окремих підприємств і галузей народного господарства, на становище і рівень життя широких верст населення. Саме за цих підстав системі оподаткування приділяється дуже велика роль. Система оподаткування – це продукт діяльності держави, її важливий атрибут. Кожна держава формує свою систему оподаткування з урахуванням досвіду інших країн, власних національних особливостей, стану економіки, розвитку ринкових відносин, необхідності вирішення конкретних економічних і соціальних завдань. У сучасних умовах перебудови економіки України, становлення та розвитку ринкових відносин у державі важливе місце займає державне регулювання фінансової діяльності фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, а також накопичень громадян. Одним із вагомих важелів регулювання розподілу між державою та населенням фінансових ресурсів є прибутковий податок з громадян та інші податки, які входять до складу податкової системи України. За рахунок податку з доходів фізичних осіб поповнюється державний, місцеві бюджети.

Податок – це одне з основних понять фінансової науки; одночасно економічне, господарське і політичне явище реального життя. Російській економіст М.М. Алексєєнко у 19 столітті писав: "З одного боку, податок – це один з елементів розподілу, одна зі складових частин ціни, з аналізу якої власне і почалася економічна наука. З іншого боку, встановлення, розподіл, стягнення і споживання податків становить одну із функцій держави".

Саме поняття податку з'явилось дуже давно. Данина з переможеного народу – одна з первісних форм податку. З часом, податкова система розвинулася і перетворилася на джерело поповнення державної казни. Звичайно ж такий важливий елемент держави не може бути не врегульований нормативними актами. Сучасне українське законодавство не зовсім усестороннє регулює систему оподаткування, але воно не стоїть на місці – постійно розвивається і вдосконалюється: приймаються нові нормативні акти, що повинні ще більш детально регулювати всі виникаючі у цій сфері правовідносини, та прийнятий і вже діючий Податковий кодекс який є основним нормативно-правовим актом, що регулює сферу оподаткування. Саме прийняття та введення в дію Податкового Кодексу було досить тяжким але водночас важливим для українського народу, оскільки

нашою владою було дуже багато сказано про так зване "поліпшення та спрощення податкової системи" та про налагодження дружніх відносин в контексті "податкова адміністрація-платник податку", але ми, громадяни України, прийняли його досить неоднозначно, оскільки, як це за звичай звикли роботи верхні ешелони нашої влади – наші з Вами побажання, прохання та сподівання мабуть залишились десь на полиці. Але так чи інакше кодекс вже в дії і нам залишається лише підвести підсумки змін, а саме: змін в сфері оподаткування доходів з фізичних осіб.

До речі, вважаю досить слушним зауважити, що у сучасному світі найцікавіші "баталії" або просто обговорення нормативних актів трапляються не у Верховній Раді і не у громадських приймальнях державних структур і тим паче не на телебаченні (хоча інколи трапляються цікаві випадки в деяких політичних ток-шоу), а в народі, в більшій мірі в інтернеті, адже це вже стало практично невідомою частиною життя майже кожного. Сучасний громадянин вже давно зрозумів, що може спокійно висловити свою думку, прикласти до неї певні докази та започаткувати досить цікавий погляд, а в деяких випадках створити певний настрій для організації певних соціальних заходів спрямованих на висловлення та "донесення" інформації до влади. Адже вважаю досить важливою проблемою, яка існувала – існує – та буде існувати, саме донесення та людське роз'яснення наших законів.

Тепер що стосується змін. Податковим кодексом України (далі – ПК) по новому регулюється оподаткування доходів фізичних осіб.

Так зокрема змінено поняття соціальної пільги. В кодексі ця категорія визначена як податкова знижка. До податкової знижки включаються фактично здійснені протягом звітного податкового року платником податку витрати, підтверджені відповідними платіжними та розрахунковими документами, зокрема квитанціями, фіскальними або товарними чеками, прибутковими касовими ордерами, копіями договорів, що ідентифікують продавця товарів (робіт, послуг) і їх покупця (отримувача). У зазначених документах обов'язково повинно бути відображено вартість таких товарів, робіт чи послуг, а також строк їх продажу, виконання чи надання.

Кодексом (п.165.1.19) передбачено виключення з доходу коштів або вартості майна (послуг), що надаються як допомога на лікування та медичне обслуговування платника податку за рахунок коштів благодійної організації або його роботодавця, в тому числі в частині витрат роботодавця на обов'язковий профілактичний огляд працівника згідно Закону України "Про захист населення від інфекційних хвороб" та на вакцинацію працівника, спрямовану на профілактику захворювань в період загрози епідемій у відповідності із Законом України "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення за наявності відповідних підтвердних документів. Виключенням є витрати, що компенсуються виплатами з фонду загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування.

Крім того, згідно з пп. 164.2.18 ПК, до загального місячного оподатковуваного доходу платника включається дохід, отриманий платником податку як додаткове благо. Останнє існує у вигляді вартості використання житла, інших об'єктів матеріального або нематеріального майна, наданих платнику податку в безоплатне користування.

Отже оподаткуванню підлягає дохід, отриманий платником податку як додаткове благо, а саме у вигляді: а) вартості використання житла, інших об'єктів матеріального або нематеріального майна, наданих платнику податку в безоплатне користування, або компенсації вартості такого використання, крім випадків, коли таке надання або компенсація зумовлені виконанням платником податку трудової функції відповідно до трудового договору (контракту) чи передбачене нормами колективного договору, або відповідно до закону в установлених ними межах; б) вартості майна та харчування, безоплатно отриманого платником податку, крім випадків, визначених у цьому Кодексі для оподаткування прибутку підприємств.

У даному випадку ясно, що легалізація таких доходів буде здійснюватись шляхом отримання інформації про реєстрацію прав оренди нерухомого майна з метою його подальшого оподаткування. Також, джерелом інформації для органів ДПС можуть служити дані про тимчасову реєстрацію транспортних засобів на користування працівниками підприємств та реєстрація правочинів доручення на управління транспортних засобом у нотаріуса.

В цьому випадку необхідно переукласти або внести зміни в діючі трудові (колективні) договори.

Ефективність запровадження такого порядку у випадках надання так званих податкових благ особам, що перебувають у родинному чи дружньому зв'язках, буде низькою, оскільки родичі не зацікавлені в легалізації особистих подарунків.

Кодекс не конкретизує, що саме включає в себе такий дохід як вартість харчування, безоплатно отриманого платником податку. Зокрема, чи включаються до цих доходів вартість харчових продуктів, які згідно з чинним законодавством безоплатно надаються окремим категоріям працівників зі шкідливими умовами праці.

Згідно з кодексом до загального місячного оподаткованого доходу платника включається дохід, отриманий платником податку у вигляді вартості послуг домашнього обслуговуючого персоналу, безоплатно отриманих платником податку, включаючи працю підпорядкованих осіб, а також осіб, що перебувають на військовій службі чи є заарештованими або ув'язненими. При цьому під терміном "послуги домашнього обслуговуючого персоналу" маються на увазі послуги з побутового обслуговування фізичної особи, членів її сім'ї або від імені чи за їх дорученням будь-якої третьої особи, включаючи ремонт або спорудження об'єктів рухомого чи нерухомого майна, що належить таким особам або використовується ними.

Кодексом передбачено оподаткування за ставкою 5% на: - процент на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок; - процентний або дисконтний дохід за іменним ощадним (депозитним) сертифікатом; - процент на вклад (депозит) члена кредитної спілки у кредитній спілці; - дохід, який виплачується компанією, що управляє активами інституту спільного інвестування, на розміщені активи відповідно до закону; - дохід за іпотечними цінними паперами (іпотечними облигаціями та сертифікатами) відповідно до закону; - дохід у вигляді відсотків (дисконту), отриманий власником облигації, від їх емітента відповідно до закону; - дохід за сертифікатом фонду операцій з нерухомістю та дохід, отриманий платником податку внаслідок викупу (погашення) управителем сертифікатів фонду операцій з нерухомістю в порядку, визначеному в проспекті емісії сертифікатів; - доходи у вигляді дивідендів.

Кодексом вводиться прогресивна шкала оподаткування. Ставка податку на ДФО визначена в розмірі 15%. У разі якщо загальна сума отриманих платником податку в звітному податковому місяці, доходів, зазначених у абзаці першому цього пункту, перевищує десятикратний розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного податкового року, ставка податку становить 17 відсотків суми перевищення з урахуванням податку, сплаченого за ставкою, визначеною в абзаці першому цього пункту.

Ставка податку становить подвійний розмір ставки, визначеної в розмірі 15% та 17%, бази оподаткування щодо доходів, нарахованих як виграш чи приз (крім у державній та недержавній грошовій лотереї та вирашу гравця (учасника), отриманого від організатора азартної гри) на користь резидентів або нерезидентів.

Доходи фізичних осіб – підприємців, отримані протягом календарного року від провадження господарської діяльності, оподатковуються за ставками 15% та 17% за прогресивним методом.

Об'єктом оподаткування є чистий оподатковуваний дохід, тобто різниця між загальним оподатковуваним доходом (виручка у грошовій та негрошовій формі) і документально підтвердженими витратами, пов'язаними з господарською діяльністю такої фізичної особи-підприємця.

Для фізичної особи-підприємця, зареєстрованого як платник податку на додану вартість, не включаються до витрат і доходу суми податку на додану вартість, які входять до ціни придбаних або проданих товарів (робіт, послуг).

До переліку витрат, безпосередньо пов'язаних з отриманням доходів, належать документально підтверджені витрати, які включаються до витрат виробництва (обігу) згідно з розділом "Оподаткування прибутку підприємств".

Таким чином, до витрат фізичних осіб-підприємців не може бути включено витрати понесені у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг) та інших матеріальних і нематеріальних активів у фізичної особи-підприємця, що сплачує єдиний податок (крім витрат, понесених у зв'язку з придбанням робіт, послуг у фізичної особи – платника єдиного податку, яка здійснює діяльність у сфері інформатизації).

Ще однією новелою кодексу є авансові платежі з податку на доходи фізичних осіб, які розраховуються підприємцем самостійно, але не менше ніж 100 відсотків річної суми податку з оподаткованого доходу за минулий рік (у співставних умовах), та сплачуються до бюджету по 25 відсотків щокварталу: до 15 березня, до 15 травня, до 15 серпня і до 15 листопада.

Висновки. На мою думку це є основними нововведеннями до нашого з вами і так досить цікавого життя. Чи полегшало підприємцям? Чи навпаки – стало тільки гірше? Однозначної відповіді дати не можна. Податки є найважливішим правовим і фінансовим інструментом, за допомогою якого держава забезпечує себе необхідними ресурсами для фінансування різних сфер суспільної діяльності. Також вважаю важливим питання про порушення вимог податкового законодавства та відповідальності за це. Державі необхідно розробити систему превентивних засобів для попередження правопорушень у податковій сфері. В Україні не існує на теперішній момент єдиного акту, який би регулював питання відповідальності фізичних осіб за правопорушення у сфері оподаткування.

Таким чином, не дивлячись на досить велику кількість нормативно-правових актів, в Україні все ж таки існує проблема досконалого законодавчого регулювання оподаткування фізичних осіб. Відносини між фізичною особою – платником податку і державою врегульовані не настільки повно як хотілося б. Сучасні нормативні акти мають дуже суттєвий недолік: законодавчі норми найчастіше сформульовані таким чином, що не кожен спеціаліст, не говорячи вже про підприємців, спроможний вірно тлумачити думку законодавця. Вважаю за необхідне наголосити на тому, що законодавчі акти, що регулюють відносини у сфері оподаткування фізичних осіб повинні бути простими, зрозумілими і прозорими. Адже досить повернути голову і подивитися на інші країни Європи, де насправді влада підтримує всіх підприємців, а не лише тих в яких вона буде зацікавлена сама. Законодавцю необхідно визначитися з термінами, сформулювати ті з них, які є найуживанішими або які є досить незвичними для пересічних громадян і до того ж потребують спеціальних знань або чітко назвати документ, де можна знайти трактування відповідного терміну.

Наступна пропозиція: достатня кількість законодавчих актів містить велику кількість пунктів приблизно такого змісту: "Правила (порядок) виконання цієї статті (підпункту) визначаються Кабінетом Міністрів України (Державною податковою адміністрацією України тощо)". Така форма відсилання тільки сприяє нагромадженню підзаконних актів, що ніяк не спрощує систему оподаткування. Податковий Кодекс вже не на стільки завуальований такими "моментами", але все ж таки, як для "наступного кроку в нашому з вами житті", таких моментів досить багато. Мабуть це наша з вами карма, жити за правилами які дуже важко розуміти але потрібно виконувати. На мою думку, що те законодавство, яке існує на теперішній час, потребує уніфікації. Певні кроки до цього вже зроблені, але нажалі ці кроки зроблені не вперед.

Література

1. Податковий Кодекс України №2755-VI від 02.12.2010 року.
2. Особливості оподаткування доходів фізичних осіб // Урядовий кур'єр. – 2004. – №15. – С.7
3. Тропіна В. Податок із доходів фізичних осіб: новий закон – нові питання. // Фінанси України. – 2004. – №4. – С.63-68.
4. Налоговое право Украины: учебное пособие под ред. Проф. Кучерявенко Н.П. – Х.: Легас, 2004. – 488с.
5. Воронова Л.К., Кучерявенко Н.П. Финансовое право: Учебное пособие для студентов юридических вузов и факультетов. – Х.: Легас, 2003 – 360с.
6. Олійник О.В. Податкова система: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури. – 2006 – 456с.
7. Бюджетний кодекс України: Чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 липня 2006 р.: – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2006. – 84 с.
8. Василюк О.Д. Державні фінанси України: Навчальний посібник. – К.: Вища школа., 1997. – 293с.
9. Азаров М. Податки – плата за цивілізацію // Вісник податкової служби України. – 2001. – № 43. – С. 4.

ПРАВО СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ

В статті розглядається проблема правового врегулювання майнових відносин подружжя, з огляду на законодавчо встановлені правові норми, які регулюють відносини власності між ними, засновані на принципах спільності та роздільності певного майна

Ключові слова: суб'єкти майнових відносин, об'єкти майнових відносин.

А.А. Бабинець

ПРАВО ОБЩЕЙ СОВМЕСТНОЙ СОБСТВЕННОСТИ СУПРУГОВ

В статье рассматривается проблема правового урегулирования имущественных отношений супругов, учитываая законодательно установленные правовые нормы, которые регулируют отношения собственности между ними, основанные на принципах общности и делимости определенного имущества .

Ключевые слова: субъекты имущественных отношений, объекты имущественных отношений

А.А. Babynets

RIGHT OF GENERAL COMPATIBLE OWNERSHIP OF THE MARRIED COUPLES

The problem of legal settlement of property relations of the married couples is examined in the article, taking into account the legislatively set legal norms, which regulate the relations of property between them, based on principles of community and divisibility of certain property.

Keywords: subjects of property relations, objects of property relations

Постановка проблеми. Подружжя може бути суб'єктом майнових відносин, у тому числі – відносин власності, як на загальних цивілістичних засадах, так і на підставі спеціальних умов, спричинених фактом перебування їх у шлюбі. При цьому найбільш істотно виявляються особливості тих майнових відносин подружжя, які складаються між ними (внутрішні відносини). Ці особливості визначаються переважно нормами сімейного законодавства, а зовнішні (відносини подружжя з третіми особами) – переважно нормами цивільного законодавства. Таким чином, правове регулювання майнових відносин подружжя ускладнене і переобтяжене характером особистих стосунків між чоловіком і дружиною, що, в свою чергу, і вимагає окремого глибокого їх дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-періодичною базою статті стали праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, серед яких: Ч.Н. Азімова, С.С. Алексеева, М.В. Антокольської, С.М. Братуся, Є.М. Ворожейкіна, Д.В. Генкіна, В.С. Гопанчука, К.А. Граве, О.В. Дзери, А.С. Довгерта, О.О. Єрошенко, Н.М. Єршової, І.В. Жилінкової, О.С. Іоффе, О.М. Калітенко, В.М. Косака, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця, Р.П. Мананкової, В.П. Маслова, Т.К. Матвеева, О.А. Підпригори, О.А. Пушкіна, З.В. Ромовської, В.О. Рясенцева, В.М. Самойленка, В.І. Семчика, Є.А. Суханова, В.А. Тархова, Ю.К. Толстого, Є.О. Харитонова, Ю.С. Червоного, Я.М. Шевченко, С.Г. Керимов та інших дослідників, що присвячені дослідженню загальних проблем права власності, права спільної власності подружжя, шлюбно-сімейних правовідносин, припинення шлюбу тощо.

Мета дослідження. Метою дослідження є визначення правової природи відносин власності подружжя та інших майнових відносин суб'єктами спільної власності, та врегулювання майнових відносин подружжя.

Основні результати дослідження. Провідне місце в системі майнових відносин подружжя звичайно ж належить їх праву власності на майно, набуте спільно чи роздільно в період спільного шлюбного життя. Детальну правову регламентацію ця сфера відносин отримала в КпШС України 1969 р. Визначальною для правового врегулювання майнових відносин подружжя в цьому Кодексі, на мій погляд, є норма ст. 22 про те, що "майно, нажите подружжям за час шлюбу, є його спільною сумісною власністю". Звичайно, в КпШС України є й інші норми щодо спільного та роздільного майна подружжя,

щодо здійснення ними правомочностей співвласників, але вони мають похідний характер від вищезгаданої норми. Тому можна стверджувати, що в ч. 1 ст. 22 КпШС фактично закріплено принцип спільності майна, нажитого подружжям за час шлюбу. Принцип майнової спільності для подружжя має імперативний характер, за винятком випадків внесення певних коректив у регулювання майнових відносин шлюбним контрактом (ст. 27-1 КпШС).

Як відомо, переважна частина науковців інститут права власності визнає цивільно-правовим, з чим у принципі можна погодитись. Водночас не можна не враховувати специфіку тих правових норм, що регулюють окремі відносини інших галузей права (земельного, сімейного тощо). Тобто є певні підстави розглядати інститут права власності як комплексний правовий інститут, складовою частиною якого можна вважати норми сімейного права, що визначають особливості здійснення права власності подружжям на майно, що набувається ними в період шлюбу.

В спеціальній літературі розгляд питання правового режиму майна подружжя, зокрема підстави набуття спільної і особистої власності подружжя, об'єкти права особистої і сумісної власності і т.д. вперше проводився в роботах таких дослідників як Алексеев С. С., Антокольська М.В., Вошко В.И., Гопанчук В.С., Граве К.А., Єршова Н.М. Жилинкова І.В., Червоний Ю.С., Шевченко Я.Н. і інших. Так, у юридичній літературі вирізняється правовий режим подружжя, правовий режим майна часткової спільної власності, правовий режим майна батьків і дітей, правовий режим сім'ї, режим спільності і роздільності майна подружжя та ін. Поширеність вживання категорії правового режиму майна в юридичній доктрині обумовлена також тим, що вона допомагає лаконічно і влучно виразити комплекс правових засобів, що застосовуються у регулюванні тієї чи іншої сфери суспільних відносин. Тому цілком юридичне коректно стверджувати, що існує правовий режим дошлюбного майна, правовий режим майна, придбаного в шлюбі. Водночас у юридичній літературі є досить вживаними такі поняття, як "принцип роздільності майна" і "принцип спільності майна" подружжя, що для дослідників мають однакове юридичне значення. Думається, що вибір у вживанні цих понять має залежати від контексту юридичних оцінок правового регулювання сімейних відносин. Але необхідно підтримати позицію І. Жилинкової про небажаність вживання понять "правове становище майна", "правовий статус майна" у значенні, тотожному правовому режиму майна, які, на її думку, можуть застосовуватися щодо визначення характеристики суб'єктів тих чи інших правовідносин, з чим не можна не погодитись. Звичайно, коли в юриспруденції говорять про правове становище чи про правовий статус, то мають на увазі дати правову характеристику суб'єкту права з позиції обсягу його правоздатності і дієздатності та інших чинників правосуб'єктності.

Правову природу відносин власності та інших майнових відносин подружжя дуже важко визначити однозначно в контексті їх галузевої приналежності. Так, у сімейно-правовій науці радянського періоду поступово утвердилася думка про сімейне право як самостійну галузь права. Однак з переходом України до ринкових реформ та побудови нової адекватної правової системи розпочалися процеси нівелювання юридичних підстав для такої наукової концепції. Такий підхід відповідає тенденціям багатьох країн світу, в яких сімейне законодавство включається в систему цивільного законодавства. І все ж навіть за таких обставин правове регулювання шлюбно-сімейних відносин, в тому числі щодо майна подружжя, не може втратити ознак, обумовлених лише фактом перебування чоловіка і жінки у шлюбі. Якщо ж такі особи не перебувають у шлюбі, то на придбане ними майно поширюються загальні норми цивільного законодавства. У зв'язку з цим в юридичній літературі зверталася увага на необхідність виокремлення випадків участі подружжя у правовідносинах як звичайних суб'єктів цивільного права¹. Іншими словами, подружжя може мати подвійний статус, адже вони можуть набувати таких прав і обов'язків, яких не можуть мати особи, які не перебувають у шлюбі. Але врешті процес розгляду сімейного законодавства у Верховній Раді України засвідчив схильність законодавців до прийняття самостійного Сімейного кодексу України. Щоправда, ця обставина аж ніяк не може заперечити наявність у нормах, що регулюють майнові відносини між подружжям, цивілістичного забарвлення.

Поза сумнівами, що норми про спільну і роздільну власність подружжя, хоч і мають значні особливості, але не в такій мірі, щоб сукупність цих правових норм визнати самостійним правовим інститутом. Однак, на наш погляд, можна стверджувати, що норми, які регулюють відносини власності подружжя, утворюють субінститут, який є складовою частиною загального інституту права власності.

Правильне визначення правової природи права спільної власності подружжя можливе лише з урахуванням загальних визначальних положень законодавства про власність. Так, відповідно до ст. 2 Закону України "Про власність" в Україні існують приватна, колективна (власність юридичних осіб), державна та комунальна форми власності. При цьому майно може належати на праві спільної (часткової або сумісної) власності громадянам, юридичним особам, державі, територіальній громаді. Це означає, що право спільної власності подружжя не становить собою самостійну форму власності, а є різновидом приватної власності, оскільки її суб'єктами виступають фізичні особи. Таким чином, спільна власність подружжя підпорядковується нормам, що регулюють приватну власність, і спеціальним нормам сімейного законодавства. При цьому визначального значення набуває норма ст. 3 Закону України "Про власність" (п. 2), згідно з якою майно може належати на праві спільної (часткової або сумісної) власності громадянам, юридичним особам і державі.

Право спільної (сумісної чи часткової) власності подружжя в свою чергу є різновидом права спільної власності, належної одночасно кільком суб'єктам – співвласникам одного й того самого об'єкта. Правові засади такої власності допоки що визначені ст. 112 Цивільного кодексу УРСР, яка передбачає можливість приналежності майна на праві спільної власності кільком суб'єктам. При цьому ЦК УРСР розрізняє спільну власність з визначенням часток (часткова власність) або без визначення часток (сумісна власність).

Між цими двома видами спільної власності є певні відмінності. Зокрема, у спільній частковій власності кожен із її співвласників має завідомо визначену цілком конкретну частку у праві власності на той чи інший спільний об'єкт (1/2, 1/3, 1/4 і т.д.). У спільній сумісній власності її співвласники звичайно не мають таких визначених наперед часток. Однак вони можуть бути виділені у разі поділу чи виділу спільного майна, при зверненні стягнення на майно співвласника за його борговими зобов'язаннями та в деяких інших випадках. Більш того, на наш погляд, правовий режим сумісної власності у разі визначення часток у спільному майні, зокрема за згодою співвласників, може трансформуватися у спільну часткову власність.

Правова природа спільної часткової власності є досить складною і неоднозначно визначається в юридичній літературі. Так, ще в радянський період щодо цього питання сформувалося дві точки зору. Відповідно до першої кожен із співвласників часткової власності має певну частку в праві спільної власності на майно. Відповідно ж до другої точки зору співвласником спільної часткової власності належить право власності на конкретну частку спільного майна.

У новітній українській юридичній літературі перша точка зору знайшла підтримку в зв'язку з тим, що визнання за учасником спільної часткової власності права власності на реальну частину спільного майна фактично свідчило б про належність його лише одному суб'єкту і про можливість самостійного розпорядження цією частиною майна. Такі аргументи є обґрунтованими. Водночас варто зауважити, що у разі визнання за співвласником права власності на конкретну частку в спільному майні втрачався б взагалі сенс щодо необхідності інституту права спільної часткової власності, особливо щодо відповідної сукупності ділимого майна.

У радянському законодавстві обмежувалося коло суб'єктів права спільної сумісної власності, оскільки ними могли бути лише члени колгоспного двору (ст. 120 ЦК УРСР у первісній редакції) та подружжя (ст. 22 КпШС УРСР). Водночас заборонялося існування спільної часткової власності між громадянами та іншими суб'єктами цивільних правовідносин. Нині ж практично коло суб'єктів як спільної часткової, так і спільної сумісної власності не обмежується. І та, і друга можуть виникати між будь-якими суб'єктами цивільних правовідносин і у будь-якому співвідношенні. Відповідно зникли розбіжності в

об'єктному складі спільної часткової та спільної сумісної власності. Так, якщо за законодавством радянського періоду об'єктами права спільної часткової власності за участю громадян та об'єктами права спільної сумісної власності подружжя і членів колишніх колгоспних дворів могло бути майно, як правило, особистого споживання, дрібний сільськогосподарський інвентар, продуктивна худоба тощо (ст. ст. 100, 120 ЦК УРСР 1963 р.), то з прийняттям Закону України "Про власність", інших законів ринкової орієнтації у спільній (частковій чи сумісній) власності подружжя чи інших співвласників-громадян може знаходитись як майно особистого споживання, так і фінансово-виробничого призначення, якщо воно спеціальним законом не вилучене з числа об'єктів права приватної власності. Таким чином, є підстави констатувати встановлення в новому законодавстві для усіх суб'єктів цивільних правовідносин юридичне рівних можливостей для набуття майна у спільну власність за винятками, передбаченими законом.

Звичайно, сказане не означає, що нині повністю зникли відмінності у правовому становищі співвласників-громадян та співвласників-юридичних осіб. Вони існують нині і будуть зберігатися в майбутньому. Наприклад, праву спільної власності подружжя притаманна підпорядкованість майнових інтересів особистим. Праву спільної сумісної власності подружжя у разі відсутності між ними шлюбного контракту може виникати в силу закону, тобто поза їх волю, в тому числі на майно, що набувається за угодами чи за іншими підставами лише одним із подружжя. Водночас спільна власність юридичних осіб (часткова чи сумісна) формується переважно на договірно-господарській основі з метою одержання прибутку.

У цивілістичній науці сформувалася усталена думка про двоаспектне розуміння поняття права власності (в об'єктивному і суб'єктивному значенні). Так, загальноприйнято є думка, що право власності в об'єктивному значенні – це сукупність правових норм, які регулюють відносини власності у тій чи іншій правовій системі, а право власності в суб'єктивному розумінні – це закріплення у відповідних нормах права щодо можливостей конкретного власника володіти, користуватися і розпоряджатися належним йому майном на свій розсуд у певних межах.

На мій погляд, такий підхід може бути застосований і щодо права спільної власності подружжя.

Висновок. Таким чином, право власності подружжя в об'єктивному значенні – це сукупність правових норм, які регулюють відносини власності між подружжям, засновані на принципах спільності та роздільності певного майна та обумовлені фактом перебування осіб у шлюбі. Відповідно та сама частина цих норм, яка забезпечує дію режиму спільності майна, утворює право спільної сумісної власності подружжя. Право власності подружжя в суб'єктивному аспекті можна визначити як юридичне закріплення за подружжям можливість володіти, користуватися і розпоряджатися спільним та роздільним майном, набути ним в період перебування в шлюбі, на свій розсуд з врахуванням їх спільних та особистих інтересів в межах, не заборонених законом.

Звичайно, подружжя, як і усі інші суб'єкти права приватної власності, здійснюють правомочності на загальних засадах, визначених ЦК, Законом України "Про власність". Однак вступ чоловіка і жінки в шлюб певною мірою змінює їх правовий статус, призводить до утворення сім'ї, в якій виникають особливі стосунки особистого характеру, які мають враховуватися також у сфері майнових відносин. Тому законодавством, зокрема шлюбно-сімейним, встановлюється для подружжя спеціальний правовий режим щодо набутого в шлюб майна. При цьому не можна не зазначити, що такий правовий режим передбачає встановлення для подружжя також певних обмежень, особливо стосовно відчуження їх спільного майна, здійснення щодо нього інших правомочностей, що обумовлено специфікою шлюбно-сімейного статусу подружжя. Ці та інші особливості майнових та особистих відносин між подружжям врешті і зумовлюють необхідність встановлення спеціального правового режиму їх майна та здійснення ними щодо цього майна правомочностей.

Література

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К.: Юрінком, 1996. – 80 с.

2. Сімейний кодекс України: Офіційний текст: (Міністерство юстиції України (Київ). – К.: Кондор, 2006. – С. 103.
3. Дзера О. В. Деякі проблеми врегулювання відносин власності подружжя в новому Сімейному кодексі України // Юридична Україна. – 2003. – №1. – С.58.
4. Драгневич Л. Сутність і ретроспектива становлення та розвитку шлюбно-сімейних відносин в Україні // Підприємництво, господарство, право. – 2002. – № 1.
5. Жилінкова І.В. Правове регулювання майнових відносин у сім'ї в контексті нового сімейного законодавства // Еволюція цивільного законодавства: проблеми теорії і практики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. 2930 квітня 2004 р., м. Харків. – К., 2004. – С. 212.
6. Миронова Г. Моральні засади Сімейного кодексу України // Право України. – 2004. – № 4.
7. Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України / За ред. Ю. С. Червоного. – К.: Істина, 2008. – 215 с.
8. Ромовская З. Семейный кодекс Украины // Юридическая практика. – 2007. – №1.
9. Ромовська З. Сімейний кодекс України: погляд у майбутнє // Право України. – 2001. – № 2.
10. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. – К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2007. – С. 297.
11. Сімейне право України: Підручн. / За ред. Гопанчука В. С. К.: Істина, 2005. – 299 с.
12. Сімейне право: Нотаріат. Адвокатура. Суд: Наук.-практ. посіб.: У 2-х кн. / За заг ред. С.Я. Фурси. – К., 2005. – С. 561.
13. Сімейне право України. – К.: Істина, 2008. – С. 77-78.
14. Советское семейное право / Под ред. В. А. Рясенцева. – М., 1982. – С. 4
15. Харитонов Є.О., Калітенко О.М., Зубар В.М Цивільне та сімейне право України у запитаннях та відповідях. – Х.: ТОВ "Одісей", 2005. – 630 с.
16. Жилінкова І.В. Спільна сумісна власність подружжя. Майнові відносини у фактичному шлюбі: ... Монографія. – Х.: "Ксилон", 1997. – 236 с.

Д.В. Бабчук

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **О.В. Александренко**

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ У СФЕРІ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З ПРИВОДУ ФІКСАЦІЇ РЕЗУЛЬТАТІВ ОБШУКУ ТА ВИЙМКИ

У роботі досліджуються історичні аспекти виймки, її нормативно-правове регулювання, співвідношення із низкою процесуальних дій, класифікація виймки по видах; її ознаки та функції, а також її відповідність міжнародно-правовим актам у галузі кримінального судочинства.

Ключові слова: кримінальний процес, кримінально-процесуальні відносини, обшук, виймка, галузь права, слідчі дії.

Д.В. Бабчук

АКТУАЛЬНОСТЬ ИССЛЕДОВАНИЯ В СФЕРЕ ПРИМЕНЕНИЯ КРИМИНАЛЬНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА ПО ПОВОДУ ФИКСАЦИИ РЕЗУЛЬТАТОВ ОБЫСКА И ВЫЕМКИ

В работе исследуются исторические аспекты изъятия, его нормативно-правовое регулирование, соотношение с рядом процессуальных действий, классификация изъятия по видам; его признаки и функции, а также его соответствие международно-правовым актам в области уголовного судопроизводства.

Ключевые слова: уголовный процесс, уголовно-процессуальные отношения, обыск, изъятие, отрасль права, следственные действия.

RESEARCH ACTUALITY IS IN THE FIELD OF APPLICATION OF KRIMINAL'NO-PROCESUAL'NOGO LEGISLATION CONCERNING FIXING OF RESULTS OF SEARCH AND COULISSE

The work deals with historical aspects of seizure, its legal regulation, the ratio of the number of procedural actions, classification of seizure types, its features and functions and its conformity with international legal acts of criminal justice.

Keywords: *criminal procedure, criminal procedure relations search, seizure, area of law, investigation.*

Постановка проблеми. У правовій науці актуальною є проблема визначення як самого змісту поняття "слідча дія", з'ясування сутності всіх їх різновидів з точки зору детального наукового обґрунтування, з метою подолання прогалин у законодавстві та задоволення потреб слідчої практики, так і вивчення певних особливостей окремих слідчих дій [12, с.103].

Необхідність нагального проведення досліджень у цьому напрямі викликана ще й тим, що з метою недопущення порушення норм закону, втрати доказової інформації під час діяльності із розслідування злочинів необхідне чітке та однозначне розуміння власне поняття "слідчі дії", спільних і відмінних ознак провадження окремих слідчих дій, особливостей їх кримінально-процесуальної, організаційно-тактичної, морально-етичної регламентації [1, с.211].

Особливу актуальність дана проблема набула на нинішньому етапі кримінально-процесуальної законотворчості. Наша держава знаходиться у складному перехідному становищі, відбуваються зміни соціальних та економічних пріоритетів, вкрай необхідне прийняття нового КПК України, який вже неодноразово виносився на розгляд, але так і не був прийнятий. Тому законодавцю необхідно докласти всіх зусиль, спираючись на провідні науки досягнення, практику кримінально-процесуальної діяльності з метою створення і прийняття найбільш досконалого правового акта, зокрема, у аспекті удосконалення правової регламентації окремих слідчих дій.

З цього приводу важливим є питання щодо правової регламентації фіксації результатів окремих слідчих дій, зокрема обшуку та виїмки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти зазначеної проблематики вивчались та були в центрі уваги багатьох науковців. Їх розглядали у своїх працях С.А. Альперт, В.М. Батюк Ю.М. Грошевий, А.П. Гуляев, Й.М. Гуткін, А.Я. Дубинський, Л.М. Карнєєва, О.Ф. Кистяківський, Є.Г. Коваленко, М.М. Короткий, Е.Ф. Куцова, Л.М. Лобойко, В.Т. Мальяренко, Є.Г. Мартинчик, О.Р. Михайленко, М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, І.Л. Петрухін, М.А. Погорецький, С.М. Стахівський, М.С. Строгович, В.М. Тертишник, Л.Д. Удалова, І.Я. Фойницький, Л.В. Франк, В.П. Шибіко, М.Є. Шумило та ін.

В той же час, проблема фіксації саме результатів обшуку та виїмки й досі фактично залишилася поза увагою науковців. Роль обшуку та виїмки у процесі розслідування злочинів вагома і суттєва, адже вони найчастіше є одним з основних способів збирання доказів поряд із допитом. Саме через виконання окремих слідчих дій безпосередньо відбувається досягнення завдань кримінального судочинства – збираються докази, на підставі яких встановлюється істина.

Досі не вирішеним та відкритим є питання, щодо доказової сили додаткових даних що фіксують ту чи іншу слідчу дію. Існують суттєві відмінності у поглядах щодо значення результатів фіксації слідчих дій їх юридичної сили.

Не досить розробленим є також і питання застосування фото і відео зйомки під час проведення обшуку та виїмки [12, с.117].

Поряд з додатковими способами фіксації результатів обшуку та виїмки, існує специфіка фіксації результатів при описі окремих предметів. Так, наприклад, певну специфіку має опис зброї, яку вилучено при обшуку [11, с.37]. Необхідно зазначити тип і вид зброї (холодна, вогнепальна, бойова, мисливська, спортивна, саморобна), систему (автоматична, напівавтоматична, нарізна, гладкоствольна), марку, номер, клеймо виробника тощо. Такі особливості фіксації існують й при описі інших об'єктів.

Метою дослідження є висвітлення існуючих на сьогоднішній день поглядів стосовно наукової розробки питання щодо фіксації результатів обшуку та виймки. Наявні дослідження не в повній мірі висвітлюють особливості вказаних слідчих дій і потребують поглибленого вивчення.

Основні результати дослідження. Наукові праці останнього часу присвячені окремим слідчим діям, але у їх змісті акценти зроблено переважним чином на правове регулювання механізмів цих дій. Заслугують на увагу праці вчених, що присвячені окремим аспектам обшуку та виймки у взаємозв'язку з оперативно-розшуковою діяльністю. Так, наприклад, у монографічному дослідженні "Верховенство права та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України" (див. розділ 5, с. 238-303 Тертишник В. М. Верховенство права та забезпечення встановлення істини в кримінальному процесі України: монографія / В. М. Тертишник; рец.: М.А. Погорецький, К.В. Антонов, Л. М. Лобойко; Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. – Дніпропетровськ: ДДУВС, 2009. – 404 с.) проаналізоване питання щодо фіксації результатів обшуку та виймки, визначені основні прийоми фіксації результатів обшуку, а також розкриті можливості використання отриманої інформації в ОРД.

Окремі питання щодо використання звуко- і відеозапису при провадженні слідчих дій, зокрема, обшуку та виймки були предметом вивчення М. Ф. Сокирана (див. Процесуальні і тактичні питання використання звуко-, відеозапису в кримінальному судочинстві України [Текст]: автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09: захищена 10.06.2008 / М.Ф. Сокиран; наук. керівник В.Г. Гончаренко; офіц. опонент: Н.І. Клименко, М.А. Михайлов; Академія адвокатури України, 2008) яким здійснено комплексне дослідження процесуальних і тактичних питань використання звуко-, відеозапису в кримінальному судочинстві України. За результатами аналізу яких запропоновано шляхи вирішення проблемних завдань у сфері використання науково-технічних засобів, окреслено концепцію здійснення ефективного їх застосування та змодельовано проекти норм для доповнення і вдосконалення українського законодавства.

Останнім часом також було здійснено низку спроб аналізу змісту окремих слідчих дій. З цього приводу О. М. Кузів розроблялися питання щодо організації і тактики проведення виймки (див. Кузів О. М. Організація і тактика проведення виймки: автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09: захищена 14.03.2010 / О.М. Кузів; наук. керів. В.І. Галаган; офіц. опоненти: А.В. Іщенко, П.В. Цимбал; Київський національний університет внутрішніх справ. – К., 2010. – 16 с.). Автором розроблено комплекс важливих питань теоретичного і практичного характеру щодо процесуального порядку і тактики проведення виймки. У роботі досліджуються історичні аспекти виймки, її нормативно-правове регулювання, співвідношення із низкою процесуальних дій, класифікація виймки по видах; її ознаки та функції, а також її відповідність міжнародно-правовим актам у галузі кримінального судочинства. Висвітлюються проблемні аспекти, в тому числі й з приводу фіксації результатів виймки, які виникають при проведенні зазначеної слідчої дії, розроблені пропозиції по вдосконаленню законодавчого врегулювання її проведення.

Крім цього, С.Ф. Денисюком досліджено систему тактичних прийомів обшуку, у зв'язку з чим, автором у роботі розглянуто можливості систематизації тактичних прийомів обшуку, побудови їх систем і підсистем. Разом з тим, автором проведено аналіз практики фіксації результатів обшуку та особливостей, пов'язаних з цим. (див. Денисюк С.Ф. Система тактичних прийомів обшуку: автореферат дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09: захищена 08.06.1999 / С. Ф. Денисюк; наук. керів. В. Ю. Шепілько; офіц. опоненти: Ю. М. Грошевий, В. В. Тищенко; Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – Х., 1999. – 18 с.),

На підставі зазначеного вище слід додати, що тривалий час наука як кримінального процесу, так і криміналістика потребують однозначного наукового і законодавчого обґрунтування порядку фіксації та способів фіксації результатів обшуку та виймки. Відповідно до вимог законодавства, про хід і результати проведення обшуку та виймки складається протокол, який є джерелом доказів. Він має відповідати загальним вимогам, передбаченим ст. 85 КПК, а також спеціальним вимогам ст. 188 КПК, і складається з трьох частин: вступної, описової, заключної.

Все це свідчить, що в системі слідчих дій, обшук і виїмка посідають важливе місце. Хоча ці дії суттєво різняться за порядком проведення, наявністю відповідних санкцій для проведення та іншими ознаками, законодавцем не випадково віднесено їх до категорії споріднених. Чинне законодавство містить підстави та умови проведення обшуку та виїмки. Юридичні підстави для проведення обшуку і виїмки відрізняються залежно від місця проведення цих слідчих дій: 1) в житлі чи іншому володінні особи та 2) в іншому місці (на яке не поширюється правовий режим охорони житла та іншого володіння особи, передбачений ст. 30 Конституції України, ч. 1 і 3 ст. 14-1, ч. 5, 6 ст. 177 та ч. 4 ст. 178 КПК України). При аналізі положень нормативних актів, можна дійти висновку, що для проведення обшуку окремих осіб (або точніше у окремих осіб) необхідними є також наявність певних умов: чи то згода Верховної Ради України, чи згода відповідного судді, чи згода глави дипломатичного представництва тощо.

Підстави й умови проведення виїмки мають свої особливості в порівнянні з обшуком. Стаття 178 КПК України передбачає підстави для проведення виїмки та порядок надання згоди на її проведення. Виїмка предметів і документів провадиться, як правило, за постановою слідчого без санкції прокурора. Вона не має пошукового характеру, і закон не передбачає права на злом сховищ під час її проведення. Однак при виїмці документів, що становлять державну таємницю, необхідна умова – санкція прокурора або його заступника. Проведення виїмки документів, які становлять державну, військову, комерційну чи професійну таємницю, також погоджується з керівником відповідної установи. Виїмка повинна провадитись, як правило, вдень і така вимога теж є умовою. Слідчий зобов'язаний забезпечити присутність при проведенні виїмки не менше ніж двох понять і особи, в якій провадиться виїмка. Де участі в проведенні виїмки можуть бути залучені спеціаліст співробітник ОВС – для подання організаційної і технічної допомоги, свідок, потерпілий, підозрюваний або обвинувачений – для відбору предметів і документів, які підлягають вилученню. Проведення обшуку та виїмки може здійснюватися лише за наявності фактичних та юридичних підстав до цього з дотриманням встановлених КПК України умов і процедур проведення цих слідчих дій.

У науковій літературі останнього часу, також приділяється значна увага методикі проведення обшуку. Провадження обшуку здійснюється за певною методикою. Методика обшуку – система основаних на кримінально-процесуальному законі принципів, методів, прийомів та правил, що забезпечують досягнення мети його проведення. На відміну від обшуку, признаючи проведення виїмки слідчий точно знає, що саме (який конкретний об'єкт) підлягає вилученню, та де саме він знаходиться. Але необхідно мати на увазі, що слідчий може і не знати точного місця знаходження предмета чи документа, але мати інформацію, що необхідний об'єкт знаходиться в певній установі, організації, будинку або квартирі. Аналіз кримінальних справ показує, що існує залежність від порядку проведення обшуку та виїмки та порядку фіксації їх результатів. Через це, вивчення методики фіксації результатів обшуку та виїмки доцільно вивчати разом з методикою провадження цих слідчих дій для досягнення найбільш корисного результату.

Основним способом фіксації проведених обшуку або виїмки є складання протоколу цієї слідчої дії у відповідності з вимогами ст. 85 та ст. 188 КПК України. Додатковими способами фіксації є застосування фото-, кіно-, відео-зйомки складання планів, схем та креслень. Протокол обшуку або виїмки складається з двох примірників та містить вступну, описову та заключну частини. Протоколом є процесуальний документ, який закріплює та засвідчує хід і результати слідчих та інших процесуальних дій. Протокол слідчої дії складається відповідно до загальних вимог, викладених у ст. 85 КПК України. В протоколі про кожну слідчу дію повинні бути зазначені необхідні відомості.

На сьогоднішній день законодавцем визначені лише вимоги правового характеру та форми складання протоколу обшуку та виїмки, але особливу увагу під час фіксації результатів обшуку або виїмки слід приділити змісту протоколу. Протокол є юридичним документом (у разі дотримання правил його складання). Юридичний документ має бути максимальною раціональним, зрозумілим і доцільним – мінімум слів, максимум інформації. Використовувані поняття мають відповідати сучасному рівню правових знань та культури. Зміст та обсяг вживаних понять мають відповідати якісній та кількісній характеристиці означуваних предметів.

Протокол обшуку та виймки має відповідати вимогам КПК України, бути викладений доброю мовою в офіційно-діловому стилі з дотриманням правил граматики та синтаксису, а головне – юридично грамотно. У ньому належним чином повинні бути відображені хід та результати слідчої дії, щоб отримані докази у подальшому неможливо було спростувати чи посіяти сумнів у їх допустимості.

Серед додаткових засобів найпоширенішими є фото- та відеозйомка. Фотозйомка при обшуку доцільна для фіксації місця розташування об'єкта обшуку, місць розташування предметів пошуку, схованок, їх особливостей, будови. У разі необхідності застосовується масштабна зйомка. Документи фіксуються за правилами репродукційної зйомки. Фотозйомка під час проведення обшуку проводиться з метою зйомки обстановки, процесу, результатів цієї слідчої дії. При виявленні під час обшуку шуканих об'єктів фотографуються послідовно: місце їхніх виявлення, процес вибуття із укриття чи схованки, їхній загальний вид і індивідуальні ознаки. Масштаб зображення визначається з урахуванням величини орендованих об'єктів. За необхідності використовуються кольорові фотоматеріали. Обов'язково фотографуються предмети, які не можна зберегти при справі: боєприпаси, вибухові речовини, отрутохімікати, валюта і т.п.

Відсутність детальної правової регламентації схем, креслень та планів, навпаки утворюють перепони та ускладнюють проведення слідчих дій. Незважаючи на очевидну користь додаткових засобів фіксації інформації, існують певні проблеми у її застосуванні. Згідно ч. 4 ст. 85 КПК України, до протоколу слідчої дії можуть бути додані плани і схеми та інші матеріали, які пояснюють його зміст. Однак, на відміну від протоколів слідчих дій, їхнє доказове значення у законі не визначено. Очевидно, що саме це – одна з причин їх недостатньо широкого використання у кримінальному судочинстві.

Висновки. Проведений аналіз свідчить про важливість як правильного проведення самої слідчої дії – обшуку та виймки, так і про важливість її фіксації з метою передачі правильної інформації про її хід та зміст, що має доказове значення.

Через це, фіксація результатів є фактичною реалізацією закладених у КПК України теоретичних моделей отримання доказової інформації і потребує як подальшого методологічного осмислення та удосконалення, так і законодавчого розроблення додаткових способів фіксації інформації, яка отримана в результаті обшуку та виймки та інших слідчих дій.

Слід звернути увагу, що якість фіксації інформації відіграє дуже важливе значення, і прямо впливає на вирішення справи по суті.

Аналіз матеріалів кримінальних справ показує, що поряд з вимогами юридичного характеру та формою протоколу, особливу увагу під час фіксації результатів обшуку або виймки слід приділити змісту останнього. Протокол є юридичним документом (у разі дотримання правил його складання). Юридичний документ має бути максимально раціональним, зрозумілим і доцільним – мінімум слів, максимум інформації. Використовувані поняття мають відповідати сучасному рівню правових знань та культури. Зміст та обсяг вживаних понять мають відповідати якісній та кількісній характеристиці означуваних предметів.

Наведене свідчить, що при реформуванні вітчизняного кримінально-процесуального законодавства необхідно врахувати наявні "прогалини" кримінально-процесуального кодексу України і приділити належну увагу, шляхом законодавчого закріплення норм, щодо порядку та способу фіксації результатів слідчих дій з урахуванням їх особливостей, як то обшук, виймка, огляд тощо. Зазначене буде сприяти якості передачі інформації, а відтак і об'єктивним результатам судочинства та вирішення справ по суті.

Література

1. Нор В.Т., Михеєнко М.М., Шибіко В.П. Кримінальний процес України: Підруч. для юрид. вузів. – К., 1992. – 489 с.
2. Шейфер С.А. Собиране доказательств в советском уголовном процессе: методологические и правовые проблемы. – Саратов, 1986. – 169 с.
3. Бахин В.П. Понятие, сущность и содержание криминалистической тактики: Лекция. – К., 1999. – 34 с.

4. Белкин Р.С. Криминалистика: В 3-х томах. – Т. 2. – М., 1999.
5. Гутерман МП. Организационные мероприятия следователя в процессе расследования преступлений: Автореф. дис. канд. юрид. наук. – М., 1980. – 18 с.
6. Быховский И.Е. Развитие и совершенствование следственных действий (Краткие тезисы докладов и научных конференций) / 50 лет Советской прокуратуры и проблемы совершенствования предварительного следствия. – Л., 1972. – С. 31-35.
7. Шейфер С.А. Следственные действия: сущность и процессуальная форма. – М., 1981. – 128 с.
8. Горбачев О. Слідчі дії: термінологія, поняття, види // Вісник Академії правових наук України. – Харків, 1997. – Вип. 2. – С. 125-130.
9. Білоусов О.І. Оцінка окремих джерел доказів у кримінальному судочинстві: Посіб. для слідчих і суддів. – К., 1996. – 51с.
10. Белозеров Ю.Н., Рябоконт В.В. Производство следственных действий: Учеб. пособ. – М., 1990. – 66 с.
11. Подголин Е.Е. Тактика следственных действий: Учеб.-практ. пособ. – Изд. 3-е, перераб. и доп. / Под ред. и с предисл. проф. И.Е. Быховского. – К., 1997. – 71 с.
12. Кримінальний процес України: Підруч. для вищих навч. закл. України / За ред. Ю.М.Грошевого та В.М. Хотенця. – Харків, 2000. – 494 с.

К.В. Баца

Науковий керівник
к.ю.н., доцент **І.М. Проценко**

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Стрімкий розвиток державницьких перетворень в українському суспільстві в світлі концепції адміністративної реформи зумовлює бурхливий розвиток всіх сфер життя країни, особливих трансформацій знає правова сфера життя суспільства. Земля, як один із об'єктів правового регулювання, є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Особливий правовий статус землі закріплений на рівні Основного закону – Конституції. Правовий режим землі, як об'єкту правовідносин, зазнає докорінних змін, що зумовлюється не лише побудовою ринкових відносин в Україні, а також її інтеграцією України в Європу.

Ключові слова: земельні правовідносини, земельне законодавство.

К.В. Баца

ПРАВОВАЯ РЕГУЛЯЦИЯ ЗЕМЕЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ В УКРАИНЕ

Стремительное развитие государственных преобразований в украинском обществе в свете концепции административной реформы предопределяет бурное развитие всех областей жизни страны, особенных трансформаций испытывает правовая область жизни общества. Земля, как один из объектов правового регулирования, является основным национальным богатством, которое находится под особенной охраной государства. Особенный правовой статус земли закреплён на уровне Основного закона – Конституции. Правовой режим земли, как объекта правоотношений, испытал коренные изменения, что предопределяется не только построением рыночных отношений в Украине, а также и интеграцией Украины в Европу.

Ключевые слова: земельные правоотношения, земельное законодательство.

К.В. Ваца

LEGAL ADJUSTING OF THE LANDED RELATIONS IN UKRAINE

Swift development of state transformations to Ukrainian society in the light of conception of administrative reform predetermines stormy development of all spheres of life of country, special transformations, the legal sphere of life of society tests. Earth, as one of objects of the legal adjusting, is basic national riches which is under the special guard of the state. The special legal status of earth is fastened at the level of the Basic law – Constitution. The legal mode of earth, as to the object of legal relationships, tested drastic alternations, that is predetermined not only the construction of market relations in Ukraine, and also and by integration of Ukraine to Europe.

Keywords: landed legal relationships, landed legislation.

Постановка проблеми. Актуальність даної теми зумовлюється тим, що земельні правовідносини завжди були предметом правових дискусій не тільки науковців, а й практиків, адже за 20-річну історію незалежності нашої країни, ці відносини зазнали неабиякої трансформації. Зі становленням України на рейки ринкової економіки, земля, як об'єкт правовідносин стала надзвичайно важливою. Довелося прикласти чимало зусиль для того, щоб, з урахуванням нового підходу до форм власності, до економіки в цілому, врегулювати земельні правовідносини. Головним завданням в галузі земельних правовідносин завжди було забезпечення раціонального використання землі, недопущення використання її не за цільовим призначенням, збереження землі, яка споконвік була в Україні основним способом отримати дохід та забезпечити існування пересічного громадянина [6].

Україна – аграрна країна, згідно зі статистичними даними 70% світових чорноземів зосереджено в нашій країні, а тому увага до землі, як об'єкту правовідносин була завжди підвищеною [5].

Особливої актуальності дане дослідження набуває у зв'язку з аналізом положень чинного Земельного кодексу України (редакція діє з 05.02.2011 року). З розвитком земельних правовідносин в Україні, правова база їх регулювання зазнала істотних змін, прийнятий новий Земельний кодекс, введено в дію ряд важливих законодавчих актів, докорінно реформовано систему органів Державного комітету із земельних ресурсів (колишнє Держгемагентство), введено ряд нових процедур, а саме: отримання земельних ділянок у власність, переоформлення права власності, набуття права оренди та права власності на земельні ділянки державної і комунальної власності.

Такі значні зміни, яких зазнали земельні правовідносини, не завжди були послідовними і продуманими до кінця, що зумовило виникнення безлічі проблем на практиці. Суттєві прогалини в земельному законодавстві породили значну кількість зловживань зі сторони посадовців, які мають повноваження розпоряджатися землею, зростає кількість порушень земельного законодавства, які призводять до втрати особливо цінних сільськогосподарських земель, земля стає об'єктом спекуляції, зникають цілі архітектурні пам'ятки, стрімко зменшуються площі заповідних зон, забудовуються водозахисні смуги, зникають ліси, а на їх місці з'являються бізнес-центри, розважальні комплекси, приватні готелі, котеджні містечка.

Особливо все це ускладнюється тим, що за відсутності нормального правового регулювання, чи небажання влади врегулювати ці правовідносини взагалі, такі порушення фактично залишають безкарними. Викликає обурення та занепокоєння кількість судових справ, які стосуються нерационального використання землі із сприянням посадових осіб, яким доручено нею розпоряджатися. Українське суспільство неодноразово висловлювало своє незадоволення з приводу діяльності державних органів в галузі земельних правовідносин, адже в багатьох випадках земля, як основне національне багатство, стає об'єктом махінацій та кримінально караних діянь [4].

У зв'язку з великою кількістю прогалин та колізій у земельному законодавстві, їх застосування дуже часто неоднозначне, адже юристам-практикам доводиться напружувати механізми реалізації задекларованих Земельним кодексом України прав громадян на землю, обминаючи при цьому численні заборони та обмеження. Актуальність дослідження зумовлюється й тим, що застосування норм земельного законодавства є надзвичайно ускладненим, а тому практичне вирішення проблемних питань земельних правовідносин є найбільш дієвим способом реалізації права на землю.

Мета дослідження. Метою даного дослідження є здійснення практичного аналізу норм земельного законодавства, вивчення та методологічне обґрунтування на цій підставі можливості реалізації положень чинного Земельного кодексу України. Мета дослідження також полягає у поглибленні та розширенні теоретичної бази для практичного застосування вказаних норм земельного законодавства, для внесення пропозицій щодо вдосконалення правових норм та впровадження механізмів їх реалізації.

Основні результати дослідження. Земельне законодавство складає вся сукупність законодавчих та підзаконних нормативних актів, які регулюють земельні відносини. Разом вони складають систему земельного законодавства.

Правове регулювання земельних відносин здійснюється в першу чергу Конституцією України, норми якої є нормами прямої дії, нормами найвищої юридичної сили. У Конституції врегульовані найбільш принципові і найважливіші суспільні земельні відносини. Так, в ст. 13 встановлено, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності українського народу.

Земельний кодекс України став основою для прийняття значної кількості законів, їх головне призначення – конкретизація та деталізація земельно-правових положень, закріплених Основним Законом держави та Земельним кодексом України. Ці нормативно-правові акти можуть бути різними за формою (закони і підзаконні акти), але об'єднують їх те, що всі вони присвячені регламентації земельних відносин [2].

Однак, рівень урегульованості тих чи інших правовідносин свідчить про їх впорядкованість, прозорість і законність. На жаль, доводиться констатувати той факт, що земельні правовідносини в Україні врегульовані на недостатньому рівні. Існує ціла низка прогалин в законодавстві, якими користуються як пересічні громадяни, так і посадовці. Наприклад: на сьогоднішній день досить хитка правова позиція мораторію на продаж земель державної власності, зняття якого досить активно обговорюється в органах законодавчої влади та, що неминуче призведе до порушення прав селян та придбання українських земель іноземцями.

Чимало питань, які начебто врегульовані спричинюють конкуренцію правових норм, що дає змогу подвійно їх застосовувати, що є неприпустимим для правової держави, до ідеалу якої прагне Україна.

Все це спричинене відвертим зволіканням влади врегулювати земельні правовідносини на належному рівні, адже в такому випадку реалізація "темних схем" буде зведена до нуля, посадові особи не зможуть користуватися відсутністю правових норм для надання своїх "послуг" у врегулюванні земельних питань, органи місцевого самоврядування, як колегіальні органи, перестануть відчувати свою безкарність, при прийнятті ними рішень, які відверто суперечать вимогам законодавства. Говорити про нормальний ринок землі, про упорядкованість земельних відносин можна буде лише тоді, коли наші законотворці усвідомлять необхідність такого врегулювання.

Висновки. Здійснення системного правового дослідження земельних правовідносин, їх правового регулювання та проблематики, яка виникає при практичній реалізації норм земельного законодавства надасть наступні теоретичні результати:

1) дослідження правової бази регулювання земельних правовідносин, історичний і зарубіжний досвід вирішення проблем правового регулювання земельних правовідносин;

2) проведення аналізу практичної можливості зміни цільового призначення земельних ділянок, подолання проблем, породжених запровадженням мораторію на відчуження земель сільськогосподарського призначення, можливості укладення та виконання договорів суперфіцію та емфітевзису як альтернативних договору оренди;

3) виявлення особливостей, протиріч і недоліків розглянутих інститутів земельного права;

4) здійснення певних висновків щодо удосконалення земельного законодавства, що регламентує земельні правовідносини.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // zakon1.rada.gov.ua.
2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року // Відомості Верховної Ради, 2002р., – N 3-4, Ст. 27.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 рр. // Голос України, 2004. – № 45.
4. Земельне право. Академічний курс: Підручник для студ. юрид. спец. вищих навч. закладів / за ред. Семчик В.І., Кулинич П. – К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2001.
5. Земельне право України: Підручник / За ред. М. В. Шульги. – К: Юрінком Інтер, 2004.

6. Земельне право України – Підручник / За ред. Погрібного О.О., Каракаша І.І. – К.: Істина, 2003.

7. Земельний кодекс України. Науково-практичний коментар./ За загальною ред. В.В. Медведчука. – К.: Юрінком Інтер, 2004.

8. Мірошніченко А.М. / Земельне право. – 2006. – №1. – С. 42-55.

9. Юрченко А.Д., Мірошніченко А.М. Щодо окремих питань вдосконалення земельного законодавства України // Землевпорядний вісник. – 2005. – №4. – С. 69-75.

П.А. Беліков

Науковий керівник:

к.ю.н., професор **О.Л. Слюсаренко**

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

На даному етапі розвитку України, як європейська держава підвищує соціальні стандарти. Намагається сформувати відповідну законодавчу базу, та інструментарій для запровадження цих соціальних стандартів. На шляху цих нововведень, відповідно виникає велика кількість проблем, сутність і можливі шляхи вирішення викладені у моїй роботі.

Ключові слова: соціальне забезпечення, соціальне страхування, пільги, захист праці, державна соціальна політика, соціальні послуги, соціальні стандарти.

П.А. Беліков

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ СОЦИАЛЬНЫХ ПРАВ И СВОБОД ГРАЖДАН УКРАИНЫ

На данном этапе развития Украины, как европейское государство повышает социальные стандарты. Пытается сформировать соответствующую законодательную базу, и инструментарий для внедрения этих социальных стандартов. На пути этих нововведений, соответственно возникает большое количество проблем, сущность и возможные пути решения изложены в моей работе.

Ключевые слова: социальное обеспечение, социальное страхование, льготы, защита труда, государственная социальная политика, социальные услуги, социальные стандарты.

P.A.Belikov

ISSUES OF THE DAY OF PROVIDING OF SOCIAL RIGHTS AND FREEDOMS OF CITIZENS OF UKRAINE

Ukraine as a European country increases social standards. Attempts to form the appropriate legal framework and tools for implementation of social standards. Towards these innovations occur under many problems, the nature and possible solutions outlined in my work.

Keywords: public welfare, social security, privileges, defence of labour, public social policy, social services, social standards.

Постановка проблеми. У царині правової ідеології утверджуються ідеї гуманізму, демократизму, соціальної справедливості, що формально набуває вираження як у сфері правотворчості, так і правореалізації. На конституційному рівні закріплено такі загальноправові принципи, як: визнання людини, її основних прав і свобод найвищою соціальною цінністю; принцип верховенства права; принцип взаємної відповідальності держави і особи; принцип визнання народу України єдиним джерелом державної влади; принцип рівності всіх форм власності; свободи особистості, вільного національного й культурного розвитку [1, с. 48].

Однією зі складних проблем, які потребують невідкладного вирішення в процесі розбудови демократичної і правової державності України, є забезпечення соціальних гарантій громадянам та створення умов для надання якісних соціальних послуг населенню. На шляху термінового вирішення цього завдання стоять різні за складністю і

масштабом перешкоди. Одна з них – реалізація правових положень, затверджених у Конституції України, законодавчих та нормативно-правових актах з питань надання соціальних послуг населенню відповідно до потреб часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковим дослідженням з питань надання соціальних послуг і вдосконалення практичної діяльності держави в цьому напрямі присвятили свої розробки багато науковців, зокрема: О. Безпалька, С. Бичков, Н. Бородюка, В. Бульба, О. Вакуленка, Ю. Дехтяренко, Н. Кабаченко, М. Кравченко, О. Крентовська, А. Курочкіна, Е. Курочкіна, Е. Лібанова, В. Мартиненко, І. Мигрович, В. Мірошніченко, К. Міщенко, Н. Нижник, А. Новиков, О. Оффердал, О. Палій, В. Поїк, Т. Семігіна, В. Скуратівський, А. Тамм, С. Хеггерт, А. Ягодка, J. Rothman, A. Twelvetees, H. Rubin, I. Rubin та ін. [25 с.33].

Відаючи належне напрацюванням вітчизняних та зарубіжних учених з проблеми державного управління наданням соціальних послуг населенню, існує потреба у її подальшому дослідженні. Це зумовлено недостатнім рівнем розробки теоретичних підходів до визначення сутності надання соціальних послуг населенню, наявністю дискусійних питань, що пов'язані з побудовою логіко-структурної схеми механізму надання соціальних послуг особам похилого віку.

Метою дослідження є аналіз правового механізму державної політики забезпечення соціальними послугами громадян України.

Основні результати дослідження. Слід зазначити, що соціальні послуги є базовим елементом системи соціального захисту населення. Соціальні послуги спрямовані на надання людині можливості вести гідне життя і брати активну участь у житті суспільства. Соціальні послуги є цільовою допомогою, призначенням якої є подолання чи пом'якшення дії несприятливих життєвих обставин та відновлення повноцінного життя людини, зокрема, осіб похилого віку. Саме тому такі послуги є специфічними, і їх надання потребує спеціального врегулювання окремими законодавчими та нормативно-правовими актами.

На сьогодні державну політику України у сфері надання соціальних послуг особам похилого віку формують закони України, укази та розпорядження Президента України, постанови Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України. Президент України здійснює правове регулювання засад соціальної політики, виступає як гарант державної Конституції України, прав та свобод її громадян (ч. 2 ст. 102 Конституції України) [1 с. 52]. Верховна Рада України реалізує свої повноваження щодо визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, затвердження загальнодержавних програм економічного та соціального розвитку, а також повноваження щодо законодавчого визначення засад соціального захисту підпункти 3, 5, 6 ч. 1 ст. 85 та п. 6 ч. 1 ст. 92 Конституції України [1]. Кабінет Міністрів України як орган, який забезпечує проведення політики у сферах праці й зайнятості, а також соціального захисту населення, розробляє і здійснює загальнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального і культурного розвитку України (підпункти 3, 4 ст. 116) [2 с.99].

Із прийняттям 28.06.1996 р. Конституції України, яка визначила Україну як соціальну державу [1], фактично розпочався процес становлення національної системи соціального захисту та соціального забезпечення. Цей етап відзначився ухваленням актів, які застосували різні концепції та підходи для визначення найбільш актуальних питань державної політики у сфері соціального захисту та соціального забезпечення [20 с.33]. Відповідно до загальних конституційних засад, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають і спрямованість діяльності держави. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1 с.21].

Однією із важливих конституційних гарантій прав та свобод людини і громадянина є недопущення скасування або звуження їх змісту та обсягу при прийнятті нових законів або внесення змін до чинних законів. Відповідно до правової позиції Конституційного Суду України, оскільки для значної кількості громадян України пільги, соціальні та компенсаційні виплати, інші соціальні гарантії, право на які передбачено чинним законодавством, є додатковими до основних засобами існування, необхідною складовою конституційного права на забезпечення достатнього життєвого рівня (який щонаймен-

ше не може бути нижчим від прожиткового мінімуму, встановленого законом), не допускається звуження змісту та обсягу цього права шляхом прийняття нових законів або внесення змін до чинних. Зупинення його дії можливе лише за умови введення надзвичайного стану (статті 13, 14, 22, 46, 48, 64, 85, 92 Конституції України) [1].

Разом з тим питання про те, чи є окремі форми соціального захисту, зокрема, пільги та компенсаційні виплати, змістом прав та свобод людини, залишається дискусійним, оскільки в ряді випадків вони не виступають гарантією достатнього життєвого рівня, не є засобом підтримки в складних життєвих ситуаціях та не підтверджують визнання певних заслуг перед державою. Інколи вони просто надають привілейоване становище певним категоріям громадян, тим самим ставлячи інших осіб в нерівне з ними становище [20 с.88].

Конкретизуючи конституційні інструменти забезпечення соціальних та економічних прав громадян, можна зробити висновок, що існуюча система пільг і соціальних гарантій, перш за все, орієнтована на підвищення соціального захисту окремих соціальних груп, які здебільшого формуються за професійною ознакою (наприклад, військовослужбовці, працівники правоохоронних органів та інші), а не на надання мінімального необхідного забезпечення найбільш соціально незахищеним верствам населення (наприклад, інвалідам, людям похилого віку, тяжко хворим тощо) [14 с.17].

Розвиток ринкових відносин викликав необхідність проведення у соціальній сфері широкомасштабної реформи. У 1990-х рр. з питань соціальної роботи прийнято більше сотні законів та підзаконних актів. Серед них є загальносоціальні нормативно-правові акти та "адресні", спрямовані на конкретні, більш "слабкі" верстви населення.

З 2010 р. спостерігається системна діяльність у сфері наближення законодавства України до європейських соціальних стандартів. Основним моментом у цій діяльності стало прийняття Закону України "Про соціальні послуги" [2 с.67], який відобразив тенденцію переорієнтації державної політики у сфері соціального захисту та соціального забезпечення з призначенням пільг та здійснення соціальних виплат на організацію надання соціальних послуг [20 с.123].

Проведений мною аналіз дає змогу зробити висновок, що повноваження стосовно надання соціальних послуг розподіляються за допомогою складної структури. Більшість із цих проблем виникає через те, що в Україні перед розробкою проектів законодавчих актів не відбуваються послідовні процеси, спрямовані на розробку та узгодження державної політики щодо соціальних послуг на основі консультацій та практичного досвіду.

Особливо очевидними проявами відсутності заздалегідь узгодженої політики є такі:

- недосконалість процедур і стандартів обговорення державної політики щодо соціальних послуг;

- значні недоліки процесу розробки проектів державної політики щодо соціальних послуг тощо.

Видається необхідним урегулювання в законодавстві України ряду питань, пов'язаних із прозорістю, відкритістю діяльності центральних і регіональних органів виконавчої влади.

Водночас для законодавства України у сфері соціальних послуг характерними є комплексні кодифіковані законодавчі акти, що мають за мету охопити цілий ряд правовідносин, пов'язаних із певною проблемою або соціальною групою (як наприклад, Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про схвалення Концепції реформування системи соціальних послуг"). Разом з тим деякі мають цільовий характер (наприклад, Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги"). Слід зазначити, що залежно від цілей регулювання обидва підходи виправдані.

Висновки. Таким чином, зазначимо, що внаслідок послідовних дій законодавчих та виконавчих органів влади в Україні вибудований правовий механізм забезпечення соціальної політики щодо надання соціальних послуг громадянам похилого віку, але він потребує подальшого розвитку та вдосконалення.

Література

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. – К.: Преса України, 1997. – 98 с.
2. Закон України "Про соціальні послуги" від 24.06.2004 р. № 1891-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50 // zakon1.rada.gov.ua.
3. Закон України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності" від 23.02.2007 р. № 717-V // zakon1.rada.gov.ua.
4. Закон України "Про житловий фонд соціального призначення" від 12.01.2006 р. № 3334-IV // zakon1.rada.gov.ua.
5. Указ Президента України "Стратегія подолання бідності" від 15.08.2001 р. № 637 // Голос України. – 20.08.2001. – №143 // zakon1.rada.gov.ua.
6. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Комплексної програми забезпечення реалізації Стратегії подолання бідності" № 1712 // zakon1.rada.gov.ua.
7. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги" від 29.04.04 р. № 558//Урядовий Кур'єр – 02.05.2004 №97 // zakon1.rada.gov.ua.
8. Постанова Кабінету Міністрів України "Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг) від 29.12.2009 р. // Урядовий Кур'єр – 16.01.2010. – № 1417 // zakon1.rada.gov.ua.
10. Розпорядженням Кабінету Міністрів України "Про схвалення Концепції реформування системи соціальних послуг" від 13.04.2007 р. № 178-р // Урядовий Кур'єр – 18.04.2007 №322 // zakon1.rada.gov.ua.
11. Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про затвердження Плану дій з реалізації Концепції реформування системи соціальних послуг до 2012 року" від 30.07.2008 р. № 1052-р // Урядовий Кур'єр – 5.05.2008 №398.
12. Рішення Конституційного Суду України (справа щодо пільг, компенсацій і гарантій) від 20.03.2002 р. № 5-рп/2002.
14. Рішення Конституційного Суду України (справа щодо права на пільги) від 06.07.1999 р. № 8-рп/99.
15. Рішення Конституційного Суду України (справа щодо пільг, компенсацій та гарантій) від 17.03.2002 р. № 7-рп/2002 р.
16. Рішення Конституційного Суду України (справа про соціальний захист військово-вслужбовців та працівників правоохоронних органів) від 17.03.2004 р. № 7-рп/2004.
17. Рішення Конституційного Суду України (справа про зупинення дії або обмеження пільг, компенсацій і гарантій) від 01.12.2004 р. № 20-рп/2004 р.
18. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України "Про затвердження типових положень про будинки-інтернати (пансіонати) для громадян похилого віку, інвалідів та дітей" від 29.12.2001 р. № 549.
19. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України "Про затвердження Норм часу і норм чисельності працівників будинків-інтернатів (усіх типів) та стаціонарних відділень територіальних центрів соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян системи праці та соціального захисту населення" від 01.10.2008 р. № 411.
20. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування. – К. : Центр громадської експертизи, 2009. 115 ст.
21. Кабаченко Н. Соціальна робота з людьми похилого віку / Н. Кабаченко, Т. Семигіна // Соціальна робота: у 3 ч. / [за ред. Т.В. Семигіної, І.М. Григи]. – К. : Києво-Могилянська академія. – 2004. – Ч. 3. – 110 с.
22. Лиманова Э. Бедность в Украине: диагноз поставлен – будем лечить? / Э. Лиманова // Зеркало недели. – 2001. – № 13. – 337 ст.
23. Оффердал О. Местное самоуправление в Скандинавии: достижения и перспективы / О. Оффердал // Полис. – 1999. – № 2. – 97 с.
24. Местное самоуправление в Швеции. Традиции и реформы / [С. Хэггурт и др.]. – Стокгольм, 1999. – 245 с.

25. Beksta A. Local government in Lithuania / A. Beksta, A. Petkevicius. – Horvath T.M. (ed.) Decentralization: Experiments and Reforms; Local Governments in Central and Eastern Europe. Budapest – 2000. – 95 стор.

26. Vanags E. Local Government in Latvia / E. Vanags, I. Vilka. – Horvath T.M. (ed.) Decentralization: Experiments and Reforms; Local Governments in Central and Eastern Europe. – Budapest. – 201 c.

Д.О. Безпалый

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент П.П. Козлов

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Розглянуто основні особливості правового регулювання оподаткування доходів фізичних осіб в Україні, причини реформ оподаткування у цій сфері.

В світлі змін у правовому регулюванні оподаткування доходів фізичних осіб, що відбулися за останні п'ять років, значна увага приділяється особливостям правового регулювання статусу податкових агентів, їх відмінностям від представників платника податків в правовідносинах щодо сплати податку з доходів фізичних осіб.

Ключові слова: податок з доходів фізичних осіб, оподаткування, податкова правоздатність, податкова дієздатність, податковий агент, об'єкт оподаткування, податковий кредит.

Д.А. Беспалый

ПРАВОВОЙ РЕЖИМ НАЛОГООБЛОЖЕНИЯ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ

Рассмотрены основные особенности налогообложения доходов физических лиц в Украине, причины реформ налогообложения в этой сфере.

В результате проведенного анализа действующего и перспективного украинского законодательства были предложены практические рекомендации относительно усовершенствования правового регулирования уплаты налога с доходов физических лиц.

Ключевые слова: налог с доходов физических лиц, налогообложение, налоговая правоспособность, налоговая дееспособность, налоговый агент, объект налогообложения, налоговый кредит.

D.O. Bezpaluy

LEGAL MODE OF TAXATION OF PHYSICAL PERSONS

The basic stages of formation of the individual taxation of incomes in the Ukraine, the reasons of reforms of the taxation in this sphere are considered.

As a result of the spent analysis of the operating and perspective Ukrainian legislation in this occasion practical recommendations concerning improvement of legal regulation of payment of the tax from physical persons incomes have been offered.

Key words: the tax from physical persons incomes, the taxation, tax capacity, the tax agent, object of the taxation, the tax credit.

Постановка проблеми. Податок на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО) протягом тривалого часу відігравав незначну роль. Взагалі оподаткування довго не мало значної чи порівняно з іншими джерелами суспільного доходу, оскільки феодалний дохід формувався в індивідуальному порядку, виходячи із прерогатив феодала. Також; не існувало умов для запровадження податків на доходи, адже більшість населення не мала відповідного рівня доходів, які можна було б оподатковувати. Коли ж почало розвиватися пряме оподаткування, спочатку виникли податки на власність. Але ті податки можна назвати особистими податками на власність, адже фактично оподатковувалось не саме майно, а власники майна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичною базою правового регулювання оподаткування фізичних осіб мали праці науковців у галузі загальної теорії права та інших правових наук: С.С. Алексєєва, В.А. Бачиніна, В.М. Гаращука, В.С. Нерсисянца, Ю.М. Тодики, М.В. Цвіка та ін. Значний внесок у розвиток теорії і практики

оподаткування зробили вчені радянського періоду: Ю.А. Ровинський, М.Н. Соболев, С.Д. Ципкін та ін. Неможливо здійснити аналіз названих проблем без екскурсу до фундаментальних досліджень І.Х. Озерова, В.О. Лебедєва, В. Петті, К.Г. Рау, Е.О. Селігмана, А. Сміта, І.Т. Тарасова, М.І. Тургенєва та інших знаних вчених.

Предметом дискусій у фінансовій літературі було питання про роль цього податку у фінансовій системі держави. Частина вчених-фінансистів вважали ПДФО корективом, необхідним доповненням до системи непрямих податків. Більшість же дослідників дивились і дивляться на цей податок як на головний і необхідний елемент фінансової системи. Вони вважають, що серед інших цей податок є найбільш справедливим, тому що стягується з чистого доходу суспільства – основного джерела, з якого сплачуються всі податки. Найбільш характерною є думка, що повний перехід до оподаткування тільки доходів здатний вирішити проблеми економічного розвитку, фінансові інтереси держави, зняти соціальну напруженість у суспільстві, викликану важким податковим тягарем трудящих [5, с. 128].

Питанням розвитку оподаткування доходів завжди приділялося багато уваги. Можна відзначити фундаментальні праці Едвіна Селігмана, Бейзіла Сабіна тощо. Сьогодні проблемам оподаткування доходів багато уваги приділяють і сучасні українські дослідники, зокрема М. П. Кучерявенко [8], Ю. Б. Іванов, А. І. Крисоватий тощо.

Метою дослідження є аналіз правовідносин щодо оподаткування доходів фізичних осіб і розробка пропозицій щодо удосконалення механізму справляння податку з доходів фізичних осіб; розкриття суттєвих характеристик оподаткування доходів фізичних осіб та визначення місця податку з доходів фізичних осіб у податковій системі України.

Основні результати дослідження. Функціонування фіскального інституту ПДФО потребує певних умов, без яких інститут не буде дієвим. До таких передумов можна віднести грошове (а не натуральне) господарство, розвиток обліку, загальне розуміння понять доходу, виручки, прибутку, витрат, наявність податкового контролю, розуміння необхідності цього податку в житті суспільства. Більша частина історії розвитку європейської цивілізації цих попередніх умов не мала, так що податки ґрунтувалися на інших об'єктах: соціальний стан, майно, торгівля. Попередниками податку з доходів можна назвати подушні податки, десятину, але вони були досить грубими та приблизними, не враховували специфіку отриманого доходу, його розміри тощо. Таким чином, у даній статті ми проаналізуємо еволюцію становлення ПДФО, а також; спробуємо визначити основні причини запровадження та скасування податків такого типу.

Податок з доходів фізичних осіб є досить важливим у податковій системі України. Одними з характерних особливостей є його значне соціально- економічне значення, масштабність кількості платників цього податку, розмірами загальних надходжень до бюджету [9, с. 14].

Фізичні особи є платниками кількох податків і зборів. Проте, якщо можна так сформулювати, "чистих" видів податків у податковій системі України, де платниками виступають винятково фізичні особи, тільки два – це податок з доходів фізичних осіб і податок на промисел. Звичайно, вони не однакові за своїм значенням.

Податок з доходів фізичних осіб найважливіший у цій групі. Його значення обумовлюється певною досконалістю, чіткістю, що відпрацьовувалася тривалий час. Прибутковий податок, а тепер податок з доходів фізичних осіб, є одним із найдавніших у податковій системі України і становить четверту частину надходжень податків та інших обов'язкових платежів до загального фонду Державного бюджету [2, с. 41].

Відмітною рисою податку з доходів фізичних осіб виступає пряме визначення доходу платників. Історично майнові податки (поземельний, промисловий) з'явилися раніше прибуткового оподаткування. Але прибутковий податок, будучи особовим податком, за своїм економічним змістом є більш зручними і доходним у порівнянні з реальними податками, оскільки останні торкаються якого-небудь окремого джерела доходу, тоді як об'єктом прибуткового оподаткування є різного роду доходи, незалежно від джерела їхнього походження. Саме податок з доходів фізичних осіб, як ніякий інший, відповідає принципові всезагальності оподаткування, тому що будь-яка фізична особа – резидент і нерезидент (при одержанні доходів із джерелом їхнього походження в Україні) залу-

чається до сплати цього податку за наявності об'єкта оподаткування. Крім залучення до сплати податку фізичних осіб, що знаходяться на території держави, державі належить право оподатковувати доходи своїх громадян, що перебувають за її межами [2, с. 13].

Ще однією особливістю податку з доходів фізичних осіб є порядок виникнення правовідносин. Так, при сплаті податку із заробітної плати або іншого доходу, що нараховується податковим агентом, фізична особа безпосередньо не вступає у податкові правовідносини. Особа, яка виплачує такий дохід (податковий агент), самостійно розраховує і утримує суму податку, що підлягає сплаті, з одночасним її перерахуванням до відповідного бюджету. Причому ця ж особа (податковий агент) несе відповідальність за повноту і своєчасність сплати податку [5, с. 51].

Податок з доходів фізичних осіб є прямим податком, що обумовлює ряд його особливостей. Як відомо, прямі податки справляються в процесі придбання і накопичення матеріальних благ, і при їхній сплаті платник податку й особа, що несе матеріальні витрати, збігаються. Остання ознака дозволяє встановити для окремих категорій платників податкові пільги з метою їхнього соціального захисту.

Але, незважаючи на такі переваги, головний недолік прибуткового податку, як відзначає С. Г. Пепеляєв, – простір для ухилень від сплати. По-перше, платники не завжди бажать показувати дійсні розміри свого доходу з метою зменшення оподаткування. По-друге, достатньо складно визначити дохід, який має оподатковуватися, оскільки про отримання ряду доходів може свідчити тільки сам платник податку. Прикладом може бути майно, яке переходить у власність платника податків у результаті дарування, або дохід, одержуваний у результаті надання в оренду нерухомості без відповідного нотаріального посвідчення такого договору і т. ін. Досить складно податковим органам виявити факт дарування, якщо в якості подарованого виступає майно, яке не підлягає обов'язковій державній реєстрації або про дарування якого не укладався відповідний договір. Інший спосіб приховування доходів – це наявність так названої "чорної каси" на підприємствах, коли заробітна платня, зазначена у відомості, є нижчою за ту, яку особа одержує реально, що призводить до зменшення об'єкта оподаткування у платника.

Податок з доходів фізичних осіб, який визначається однойменним Законом, є плата фізичної особи за послуги, які надаються територіальною громадою, на території якої така фізична особа має податкову адресу, або розташовано особу, що утримує цей податок згідно із цим Законом [1, п. 1.13 ст. 1]. Проте одною із ознак податку є індивідуальна безеквівалентність, тобто платник не отримує певного еквіваленту від держави в результаті сплати податку. Дійсно, на індивідуальному рівні відсутній безпосередній зв'язок між сплаченою сумою податку та кількістю отриманих від держави послуг, а на рівні суспільства сплачена сума податку з доходів фізичних осіб носить відплатний характер і населення територіальної громади бере участь у фіскальній політиці певного регіону.

Зрозуміло, що кошти, отримані у вигляді податку з доходів фізичних осіб, спрямовуються у тому числі і на фінансування надання соціальних та інших послуг. Але зазначені кошти надходять до загального фонду бюджету і, як наслідок, у них відсутня цільова спрямованість. Крім того, законодавча практика свідчить, що не вся сума сплаченого податку з доходів фізичних осіб надходить тільки до бюджету територіальної громади, на території якої фізична особа має податкову адресу, або розташовано особу, яка утримує податок відповідно до Закону [4, ч. 1 ст. 64, ст. 65; 145, п. 1 ст. 2].

Враховуючи встановлений механізм справляння цього податку, уявляється доцільним розглядати цей податок як обов'язковий, індивідуально безеквівалентний платіж, який сплачується фізичними особами безпосередньо або через податкових агентів (за винятком осіб, які мають дипломатичний імунітет або привілей) з оподаткованого доходу за певний податковий період або в момент виплати доходу.

Податок з доходів фізичних осіб традиційно є загальнодержавним податком. Але в деяких країнах існують місцеві прибуткові податки, і прикладом тому можуть служити скандинавські країни. В Україні, будучи загальнодержавним, податок з доходів фізичних осіб згідно зі ст. 65 Бюджетного кодексу України надходить у визначеній частині до відповідних місцевих бюджетів. Відзначається, що з політичної точки зору урядові бажано показати зв'язок між сплатою громадянами податку і зробленими на їх користь бюджет-

ними витратами. Ґрунтуючись на принципі субсидіарності при розподілі витрат по різних рівнях бюджетної системи, такий підхід є найбільш оптимальним. Це пояснюється тим, що саме фізичні особи, які проживають на даній території, є платниками цього податку і саме їм надаються соціальні послуги, які, у свою чергу, фінансуються і за рахунок зазначеного податку.

В Україні запровадження єдиної податкової ставки ще не вичерпало свій позитивний ефект. Проте ситуація потребує суворого контролю з боку законодавчої влади, адже просте зниження податкових ставок без супутніх реформ в інших секторах може призвести до державного дефіциту. Необхідно зайнятися іншими чинниками економічного зростання, такими як удосконалення пенсійної реформи, прискорення реформ житлово-комунального комплексу, забезпеченням конкурентних умов ведення бізнесу.

Висновки. Вдосконалення особистого прибуткового оподаткування повинно відбуватися на основі впровадження комбінованих технологій справляння податку з доходів фізичних осіб. Це передбачає, що кожен вид доходів повинен мати свій механізм оподаткування, який має максимально враховувати специфіку їх отримання, вагомість для платника та трудомісткість адміністрування. Враховуючи реалії сучасного податкового регулювання та досвід зарубіжних країн запропоновано модель оподаткування трудових доходів фізичних осіб на основі прогресивного оподаткування. Застосування помірних ставок прогресивної шкали від 10 до 25 % зменшить податкове навантаження на платників із низьким і середнім рівнем доходів та поступово підвищить його для заможних платників, що збільшить надходження до бюджету.

Ефективність запровадження такого порядку у випадках надання так званих податкових благ особам, що перебувають у родинному чи дружньому зв'язках, буде низькою, оскільки родичі не зацікавлені в легалізації особистих подарунків.

Кодекс не конкретизує, що саме включає в себе такий дохід як вартість харчування, безоплатно отриманого платником податку. Зокрема, чи включаються до цих доходів вартість харчових продуктів, які згідно з чинним законодавством безоплатно надаються окремим категоріям працівників зі шкідливими умовами праці.

Подальші наукові розвідки мають бути направлені на дослідження особливостей оподаткування фізичних осіб згідно Податкового кодексу.

Література

1. Податковий кодекс України. Прийнятий Верховною Радою України 2 грудня 2010 р. № 2755-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 92. – Ст. 3248.
2. Про Державний бюджет України на 2010 рік: закон України від 27 квітня 2010 р., № 2154-VI. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – N 22-23. – Ст. 12
3. Про внесення змін до законів України "Про Державний бюджет України на 2010 рік" та "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування": закон України від 8 липня 2010 р., № 2461-17. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – N 47. – Ст.555
4. Про збір та облік єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 8 липня 2010 р., № 2464-VI. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – N 2-3. – Ст.11
5. Налоговые системы зарубежных стран // Под ред. В. Князева, Д. Черника. – Изд. 2-ое, переработ. и дополнен. – М.: Закон и Право, 1997. – 191с.
6. Налоговое право: Учебник / Под ред. С. Г. Пепеляева. – М.: Юристъ, 2005. – 591 с.
7. Податкове право: Навч. посіб. / Г. В. Бех, О. О. Дмитрик, Д. А. Кобильник та ін.; за ред. Кучерявенька М. П. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 400 с.
8. Фінансове право України: навчальний посібник/ [Л.К. Воронова, М.П. Кучерявенко, Н.Ю. Пришва, Л.Л. Тарагул та інш.]; За ред. Л.К.Вороновой/ – К. – Правова єдність. – 2009. – 395 с.
9. Шевчук І.В. Напрями вдосконалення механізму оподаткування доходів фізичних осіб / І.В. Шевчук // Наука й економіка. – 2008. – Випуск 1 (9) . – С. 98-103.

Д.В. Біла

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **Л.Л. Нескороджена**

СУДОВІ РІШЕННЯ ЯК ПІДСУМОК ВРЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ

У статті розглядається сутність поняття "судове рішення" та окремі проблемні аспекти формулювання та викладення рішення господарського суду, а також, виявлення недоліків та неузгодженостей законодавства.

Ключові слова: рішення господарського суду, вступна, описова, мотивувальна, резолютивна частини, зміст рішення.

Д.В. Белая

РЕШЕНИЯ СУДА КАК ИТОГ УРЕГУЛИРОВАНИЯ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ СПОРОВ

В статье рассматривается сущность понятия "судебное решение", отдельные проблемные аспекты формулировки и изложения решения хозяйственного суда, а также, выявление недостатков и несогласованностей законодательства.

Ключевые слова: решение хозяйственного суда, вступительная, описательная, мотивировочная, резолютивная части, содержание решения.

D.V. Bila

JUDICIAL DECISION AS A RESULT OF SETTLEMENT OF COMMERCIAL LITIGATION

This article considers an intension of "judicial decision", separate problem aspects of statement and exposition of judicial decision of commercial court, and revelation of troubles and inconsistency of legal system.

Key words: decision of commercial court, introductory, descriptive, explain, operative parts, maintenance of decision.

Постановка проблеми. Становлення господарського судочинства на території України бере свій початок з часів Київської Русі. З XIV ст. із створенням магістратів рішення суду набуває значущості, виступаючи інструментом впливу на розвиток економічних відносин. В даний час рішення господарських судів покликані забезпечувати високий рівень здійснення правосуддя для захисту порушених майнових прав та законних інтересів суб'єктів господарювання. Правильність та законність судових рішень забезпечує формування й підтримання правопорядку в економічних відносинах, що сприяє притоку іноземних інвестицій, зростанню ВВП, та інших індикаторів розвитку держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми викладення змісту рішення господарського суду, а також, рішення господарського суду, як засобу розв'язування господарських (економічних) спорів висвітлені у роботах В.В. Григор'євої, О.В. Кота, В.С Щербини, О.І. Харитонові.

Метою дослідження є визначення сутності та ролі судового рішення, а також проблем формулюванням та викладенням змісту рішення господарського суду, зумовлених неузгодженістю та невідповідністю положень вітчизняного законодавства.

Основні результати досліджень. Прийняття судових рішень пов'язано з діяльністю господарського суду, що відбувається в суворо визначеній процесуальній формі – у порядку позовного провадження, що визначений Господарським процесуальним кодексом України (далі – ГПК). В процесі розгляду і вирішення спорів, господарський суд здійснює різні процесуальні дії з усіх питань, які виникають у ході судового процесу, висловлює судження по суті спору.

Господарський суд є незалежним органом, що вирішує господарські спори на підставі Конституції України та законодавчих актів України, є органом судової влади,

який наділений владними повноваженнями по застосуванню норм матеріального і процесуального права.

Згідно ст. 124 Конституції України судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України. Отже, свої владні повноваження господарський суд здійснює шляхом прийняття обов'язкових до виконання на всій території України рішень, ухвал, постанов (ст. 4-5 ГПК).

Рішення є основним судовим актом, яке виноситься господарським судом по суті спору і, як правило, завершує розгляд справи. Рішення підсумовує проведення роботи щодо дослідження спірних відносин. Воно є найважливішим актом правосуддя, який містить державно-владне та індивідуально-конкретне розпорядження щодо застосування норм права до встановлених фактів і правовідносин [5, с. 9].

Судове рішення це – процесуальний судовий документ, який ухвалюється господарським судом за результатами розгляду справи, у зазначеній господарським процесуальним законодавством формі та є зовнішнім формальним закріпленням результату правозастосування за кожною господарською справою.

Судовому рішенню притаманні наступні риси:

- розв'язує конкретні спіри господарські відносини та містить індивідуальне розпорядження, адресоване конкретним особам, визнає міру їх можливої та належної поведінки;
- викликає певні юридичні наслідки індивідуального характеру;
- є зовнішнім формальним закріпленням результату правозастосування у кожній господарській справі;
- повинно відповідати закріпленям у господарському процесуальному законодавстві вимогам;
- є результатом державного примусу [5, с. 11].

Значення рішення полягає в тому, що воно припиняє спір про право, оскільки він розглянутий по суті і закінчує судочинство по справі, воно відновлює законність, порушену однією зі сторін, впорядковує відносини господарського обороту.

Перегляд судових актів свідчить, що у багатьох випадках рішення з конкретних справ не відповідають вимогам Господарського процесуального кодексу України щодо законності і обґрунтованості їх повноти та об'єктивності аналізу фактичних обставин і зібраних у справі доказів [4].

У відповідності з ст. 4 ГПК України рішення з господарського спору повинно прийматись у цілковитій відповідності з нормами матеріального і процесуального права та фактичними обставинами справи, з достовірністю встановленими господарським судом. Також рішення не повинно містити зайвої деталізації, яка не має правового значення у справі, а також незрозуміло викладених речень, що утруднює сприйняття фактичних обставин справи, чи призводить до їх неоднозначного трактування. Це забезпечує ефективність роботи судової системи та "розвантажує" суди апеляційної та касаційної інстанції. Крім того, прийняте відповідно до закону рішення сприяє підвищенню іміджу України, як правової держави та створює нормальні умови для роботи суб'єктів господарювання.

Господарські суди повинні дотримувати передбаченої ст. 84 ГПК послідовності викладення рішення (вступна, описова, мотивувальна та резолютивна частини). Як зазначає В. В. Григор'єва, у цих частинах відображаються результати судового засідання та кінцеві висновки, до яких дійшов суд.

На відміну від аналогічних за призначенням статей Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК) і Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС), якими встановлено, що у вступній частині рішення суду має бути зазначено, зокрема, предмет позовних вимог (п. 1 ст. 215 ЦПК) чи предмет адміністративного позову (п. 1 ст. 163 КАС), ч. 1 ст. 84 ГПК передбачає, що стислий виклад вимог позивача має містити описова частина рішення господарського суду. Підхід, застосований у чинному ГПК, видається більш логічним, оскільки саме в описовій частині викладаються позиції і позивача, і відповідача [6, с. 97].

Згідно вимог ч.2 ст. 84 ГПК описова частина рішення має містити стислий виклад вимог позивача, відзиву на позовну заяву, заяв, пояснень і клопотань сторін та їх представників, інших учасників судового процесу, опис дій, виконаних господарським судом (огляд та

дослідження доказів і ознайомлення з матеріалами безпосередньо в місці їх знаходження).

Частина 2 ст. 84 ГПК чітко вказує, що в описовій частині рішення господарського суду потрібно описувати дії суду щодо огляду та дослідження доказів і ознайомлення з матеріалами безпосередньо в місці їх знаходження, проте згідно із ст. 81-1 ГПК про огляд і дослідження письмових або речових доказів у місці їх знаходження складається протокол, що знаходиться в матеріалах справи.

Отже, необхідно погодитись з Кот О.В., що доцільно внести зміни в ч.2 ст. 84 ГПК, згідно яких в описовій частині рішення має лише зазначитися про проведення таких дій, як огляд і дослідження доказів та ознайомлення з матеріалами безпосередньо в місці їх знаходження, а сам опис цих дій має фіксуватися у протоколі, реквізити якого повинні відрізнятися від зазначених у ст. 81-1 ГПК України, оскільки остання за своїм змістом стосується лише протоколу судового засідання і в ній навіть не згадується протокол про огляд і дослідження доказів та ознайомлення з матеріалами безпосередньо в місці їх знаходження [6, с. 98].

Варто зазначити, що за наявності у справі третіх осіб у вступній та описовій частинах рішення згідно зі статтями 26 та 27 ГПК повинний бути точно визначений їх статус – з самостійними вимогами щодо предмета спору чи без таких.

Як зазначає Кот О.В., певних змін має зазнати і мотивувальна частина рішення господарського суду, в якій сьогодні згідно з чинними вимогами мають вказуватися причини виникнення господарського спору. Оскільки встановлення господарським судом причин виникнення спору є, хоч і важливим, але всього лише кроком у виявленні причин господарського правопорушення, яке може приховуватися за цим спором, за умови збереження в законодавстві права господарського суду на винесення окремої ухвали як судового акта профілактичного спрямування, в мотивувальній частині рішення має бути чітко визначено причини виникнення правопорушення, а не господарського спору, оскільки останній може виникнути незалежно від наявності чи відсутності правопорушення і безвідносно до останнього.

Якщо сторони та інші особи, що беруть участь у справі змінили свої процесуальні позиції у порівнянні із позовною заявою, відзивом на неї, клопотанням, обґрунтування відстрочки або розстрочки виконання рішення потрібно пам'ятати, що про це обов'язково слід зазначити в мотивувальній частині рішення.

Потребують законодавчого вирішення питання, пов'язані з формулюванням резолютивної частини рішення господарського суду та обсягом прав, якими наділений господарський суд при прийнятті рішення. Зокрема, очевидною є невідповідність ч. 4 ст. 84 ГПК стосовно зазначення у резолютивній частині рішення господарського суду розміру сум, які підлягають стягненню (основної заборгованості за матеріальні цінності, виконані роботи та надані послуги, неустойки, штрафу, пені та збитків, а також штрафів, передбачених у пунктах 4 і 5 ч. 2 ст. 83 ГПК), положенням матеріально-правових (передусім ЦК та ГК) і процесуально-правових норм, які регулюють відносини щодо застосування заходів майнової відповідальності та інших санкцій, встановлених законом [6, с. 99].

Варто зазначити, що крім пені, що обчислюється у відсотках від суми несвоечасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання (ч. 3 ст. 549 ЦК), згідно з ч. 2 ст. 625 ЦК боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом. Проте ні індекс інфляції, ні три проценти річних у ст. 84 ГПК не зазначені.

Резолютивна частина рішення ні за яких умов не повинна викладатись альтернативно (наприклад: стягнути з відповідача певну суму або в разі відсутності коштів на його рахунку – звернути стягнення на належне йому майно). У випадку, коли такі альтернативні вимоги містяться у позовній заяві господарському суду необхідно визначити предмет позову і вирішувати спір у залежності від характеру зобов'язань відповідача [4].

У резолютивній частині рішення має бути остаточна відповідь щодо усіх вимог, які були предметом судового розгляду, вона повинна містити вичерпні та чіткі висновки по суті розглянутого спору. При написанні рішення важливо враховувати характер справи,

зокрема у рішеннях за позовами про витребування майна чи про визнання права власності на майно потрібно зазначати найменування майна, місце його знаходження, у рішеннях із спору, що виник при укладанні або зміні договору, вказується рішення з кожної спірної умови договору.

Також у резолютивній частині обов'язково зазначається точне та повне найменування юридичної особи, прізвище, ім'я та по-батькові фізичної особи, відносно яких суд прийняв рішення, точні реквізити банківських рахунків на які потрібно перерахувати кошти.

Рішення господарського суду може прийматись тільки тим суддею (суддями), який брав участь у розгляді справи. У разі необхідності заміни судді в процесі розгляду справи або додаткового введення судді до складу суду розгляд справи слід починати спочатку, про що головою господарського суду або його заступником повинна вноситись ухвала.

Висновки. Вирішення поставлених проблем дасть можливість забезпечити законність в діяльності господарських судів, унеможливить неоднозначне тлумачення судових рішень, що підвищить ефективність діяльності судової системи, забезпечить реалізацію права суб'єктів господарювання на захист порушених або оспорюваних прав та охоронюваних законом інтересів.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст.141.
2. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №6. – Ст. 56.
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 7 липня 2010 // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41, 42, 43, 44, 45. – Ст. 529.
4. Про судові рішення: Роз'яснення президії Вищого арбітражного суду України від 10.12.1996 № 02-5/422 // <http://sudpraktika.in.ua>
5. Григор'єва В.В. Правовий режим судового рішення у господарському процесі: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / НАН України; Інститут економіко-правових досліджень. – Донецьк, 2009. – 18с.
6. Кот О.В. Рішення господарського суду: проблеми викладення змісту // Вісник господарського судочинства. – 2009. – №5. – С. 96-100.

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ПОДАТКІВ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

В статті досліджено зміст і правові наслідки податкового обліку для юридичних та фізичних осіб, їх обов'язки та права відносно ведення обліку. Розглянуто класифікацію загальних і спеціальних суб'єктів. Надано власне визначення платника податків, з урахуванням резидентного підходу.

Ключові слова: юридичні особи, податковий облік, податкова звітність, суб'єкт, обов'язки платника податку, права платника податку.

С.С. Бойко

ПРАВОВОЙ РЕЖИМ НАЛОГОВ ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ

В статье исследовано содержание и правовые последствия податкового учета для юридических и физических лиц, их обязанности и права относительно ведения учета. Рассмотрена классификация общих и специальных субъектов. Предоставлено собственное определение налогоплательщика, с учетом резидентного подхода.

Ключевые слова: юридические лица, налоговый учет, налоговая отчетность, субъект, обязательства плательщика налога, права плательщика налога.

S.S. Boyko

LEGAL MODE OF TAXES OF LEGAL ENTITIES

In the article investigational maintenance and law consequences of the fiscal accounting for legal and physical entities, their duties and rights in relation to the conduct of account. Classification of general and special subektiv is considered. Own determination of taxpayer is given, taking into account resident approach.

Key words: legal entities, fiscal accounting, tax accounting, subekt, obov'yazki payer of tax, right for the payer of tax.

Постановка проблеми. Зміст податкової правосуб'єктності юридичних осіб пов'язується з виконанням основного податкового обов'язку, який включає до себе сукупність трьох блоків – податкового обліку, сплати податку, податкової звітності.

Звернемо увагу на певну несхожість дій учасників відносин (фізичних та юридичних осіб) стосовно реалізації складових податкового обов'язку. Ідеться про те, що дії з податкового обліку, а саме з реєстрації різним чином реалізуються цими учасниками податкових відносин. Якщо для фізичних осіб вони мають певний похідний додатковий характер, то для юридичних осіб вони відіграють визначальне значення. Фізична особа теоретично може існувати не будучи платником податків, юридичної особи не може бути без відповідної податкової легалізації. Відкриття банківського рахунку (однієї із ознак юридичної особи взагалі) не можливий без податкової реєстрації. Тобто, спочатку необхідне набуття суб'єктом статусу учасника податкових відносин, а лише потім він може стати учасником цивільно – правових відносин. Тому я звертаю увагу на різний зміст і правові наслідки податкового обліку для юридичних та фізичних осіб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що суттєве значення в розробку проблеми та вклад у розвиток інституту "юридичних осіб" внесли фундаментальні праці М.П. Кучерявенка, М.О. Перепелиці, Л.К. Воронової, Н.І. Хімичевої та багатьох інших, але незважаючи на досягнення в дослідженні названої проблеми, наукові і практичні дані потребують подальшого вивчення і вдосконалення.

Метою дослідження є аналіз прав і обов'язків юридичних осіб – платників податків при реалізації ними податкового обов'язку.

Основні результати дослідження. Юридична особа, відповідно до чинного податкового законодавства, за певних обставин зобов'язана реєструватись у двох випадках. Перший – у загальному порядку, тобто просто як платник податків [1], у другому – у спеціальному порядку як платник окремих податків і зборів [2, с. 24-25]. Зареєстрована

у податковому органі у загальному порядку юридична особа зобов'язана при настанні визначених законодавством підстав стати на податковий облік як платник окремих податків і зборів. Відповідно до реєстрації щодо окремих податків і зборів платник податків зобов'язаний сплачувати дані податки і збори і надавати відносно них податкову звітність. У зв'язку з цим, пропонується визначити поняття загального та спеціального суб'єкта оподаткування. Загальний суб'єкт – це фізична або юридична особа, яка зареєстрована в податкових та інших державних контролюючих органах як платник податку. Спеціальний суб'єкт – це фізична або юридична особа, яка зареєстрована в податкових та інших державних контролюючих органах як платник спеціального податку (наприклад, податку на додану вартість).

Класифікація суб'єктів на загальних і спеціальних вказує на наявність або відсутність у суб'єкта податкових правовідносин особливого правового статусу. Розподіл на загальні і спеціальні суб'єкти при аналізі владної і зобов'язаної сторони правовідносин неоднаковий. Владними суб'єктами податкових правовідносин є, перш за все, податкові органи, яким держава делегувала повноваження у сфері оподаткування. Спеціальним (серед владних) суб'єктом є митна служба, (наділена правом стягнення митних платежів), органи Державного казначейства (при розподілі податкових платежів між різними видами бюджетів), органи Пенсійного фонду (при контролі за сплатою збору на загальнообов'язкове пенсійне страхування). З точки зору зобов'язаної сторони податкових правовідносин до загальних суб'єктів відносяться фізичні і юридичні особи, у якої податковий обов'язок настає без будь-яких додаткових умов або особливостей (наприклад, сплата податку на прибуток). Спеціальний зобов'язаний суб'єкт податкових правовідносин характеризується рисами, які притаманні тільки йому, і залежно від того уточнюється, деталізується податковий обов'язок цього виду платників податку.

Резиденти – юридичні особи та суб'єкти господарської діяльності України, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо), які створені та здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства України з місцезнаходженням на її території, а також дипломатичні представництва, консульські установи та інші офіційні представництва України за кордоном, які мають дипломатичні привілеї та імунітет, а також філії і представництва підприємств та організацій України за кордоном, що не здійснюють господарської діяльності (пункт 1.15 Закону [3]).

Нерезиденти – юридичні особи та суб'єкти господарської діяльності, що не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо) з місцезнаходженням за межами України, які створені та здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства іншої держави. Розташовані на території України дипломатичні представництва, консульські установи та інші офіційні представництва іноземних держав, міжнародні організації та їх представництва, що мають дипломатичні привілеї та імунітет, а також представництва інших іноземних організацій і фірм, які не здійснюють господарської діяльності відповідно до законодавства України (пункт 1.15 Закону [3]).

Податковим кодексом України частково усунено недоліки, та уточнено статус фізичних та юридичних осіб з врахуванням резидентного підходу. Але вважаю недоліком відсутність визначення статусу резидента та нерезидента у редакції самого Податкового кодексу України, що не дає можливості робити посилання на норми Кодексу, пропонуую усунення недоліку шляхом внесення змін до статті 14 "Визначення понять".

Обов'язок щодо податкового обліку окремих постійних представництв нерезидентів в Україні має певну особливість, а саме, податковим органом таким суб'єктам присвоюється не ідентифікаційний номер як іншим юридичним особам платникам податків і платникам податків без статусу юридичної особи, а реєстраційний номер, який зберігається за ними протягом всього періоду здійснення господарської діяльності на території України.

Юридичні особи платники податків, при виконанні обов'язку щодо податкового обліку мають право вибору способу здійснення такого обліку – традиційний або спрощений [4, с.3-4]. При цьому мова йде про юридичні особи – суб'єкти малого підприємництва. Однак такі особи, перш ніж стати на податковий облік як платники єдиного податку, при спрощеній системі оподаткування, обліку і звітності зобов'язані зареєструватися у

податковому органі у загальному порядку, тобто спочатку їм повинен бути наданий ідентифікаційний номер. Після здійснення загального обов'язку щодо податкового обліку у платника податків з'являється право вибору способу здійснення подальшого податкового обліку.

До обов'язків і прав юридичних осіб щодо податкового обліку відносяться обов'язки і права відносно ведення обліку об'єктів оподаткування. У законодавстві також необхідно закріпити обов'язок юридичних осіб- платників податків відносно надання інформації, пов'язаної зі змінами в обліку об'єктів оподаткування. Це можуть бути відомості про збільшення або зменшення оподатковуваної бази, появу нових об'єктів оподаткування тощо.

Наступний блок податкових обов'язків і прав юридичних осіб – це обов'язки і права щодо податкової звітності. При цьому слід відзначити одну особливість даного обов'язку, яка стосується юридичних осіб. Немає жодної юридичної особи – платника податків, яка не була б зобов'язана надати податкову звітність, тоді як фізична особа – платник податку з доходів фізичних осіб (який має одне основне місце роботи) взагалі не зобов'язана надавати податкову звітність.

Здійснюючи даний обов'язок, необхідно розрізняти податкову і фінансову звітність юридичних осіб. Податкова звітність – більш вузьке поняття, ніж фінансова, і стосується тільки питань оподаткування. Податкова звітність реалізується шляхом надання податкової документації, яка фіксує процес нарахування сум податку. Ведення податкової документації є формально-технічним заходом методології податкового обліку. Особливість податкової документації полягає в тому, що до її складу не входять спеціалізовані "податкові" первинні документи, оскільки підставою для ведення податкового обліку є первинні бухгалтерсько-облікові документи, які фіксують факт здійснення господарської операції [5, с.309].

Реалізація обов'язку щодо податкової звітності має свої особливості на практиці. Так, при сплаті податку на прибуток обов'язок щодо податкової звітності може здійснюватись як філією, так і юридичною особою самостійно.

Філія ж лише надає податковому органу за своїм місцезнаходженням розрахунок податкових зобов'язань щодо сплати податку з урахуванням розрахунку юридичної особи.

Таким чином, виконуючи обов'язок щодо податкової звітності при сплаті консолідованого податку на прибуток юридична особа реалізує основну його частину, тобто надає зведену декларацію про прибуток до податкового органу, а філія, після виконання даного обов'язку юридичною особою, вже як підтвердження, надає податковому органу свій розрахунок податкових зобов'язань щодо сплати податку на прибуток, але з врахуванням розрахунку юридичної особи. У даному випадку йдеться про подвійну податкову звітність.

Необхідно зазначити, що податковими органами здійснюється особливий контроль за діяльністю нерезидентів в Україні. Це виявляється у спеціальному режимі оподаткування (нерезидент шортично одержує від податкового органу підтвердження щодо сплати податку на прибуток), а також у встановленні спеціального порядку виконання обов'язку щодо податкової звітності (порядок ведення і складання податкових звітів, декларацій про прибуток і розрахунків податку затверджуються центральним податковим органом).

Юридичні особи-платники податків при здійсненні обов'язку щодо податкової звітності мають права, які спрямовані на належне виконання такого обов'язку. Це наступні: право надання податкової звітності достроково; право вибору способу надання податкової звітності – традиційний або спрощений; право надання податкової звітності за іншою формою, якщо форма податкової звітності, що визначена центральним податковим органом, збільшує або зменшує податкові обов'язки платника всупереч нормам закону щодо такого податку. Перелічені вище права здійснюються у встановленому законодавством порядку.

Висновки. Дослідження змісту і правових наслідків податкового обліку для юридичних та фізичних осіб надало можливість встановити їх неповноту та двозначність. Крім того встановлено, що норма Податкового кодексу України не враховує у якості

платників податків суб'єктів підприємницької діяльності, які не набувають статусу юридичної особи, а є лише філіями або представництвами останніх.

Вивчення теоретичних положень, що знайшли своє відображення у працях провідних фахівців в галузі фінансового та податкового права, надало можливість виділити ряд недоліків.

Література

1. Наказ Державної податкової адміністрації України "Інструкція про порядок обліку платників податків": від 19.02.1998 р., № 80 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 50. – Ст. 1865.
2. Наказ Державної податкової адміністрації України "Положення про Реєстр платників податку на додану вартість": від 01.03.2000 р., №79 // Бухгалтерія. – 2000. – № 37 (400). – С. 24-25.
3. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 28 грудня 1994 р., N 334/94-ВР // zakon1.rada.gov.ua.
4. Указ Президента України "Про внесення змін до Указу Президента України "Про спрощену систему оподаткування, обліку і звітності суб'єктів малого підприємництва": від 03.07.1998 р., № 727/98 // Вісник податкової служби. – 1998. – №15. – С. 3-4.
5. Налоги и налоговое право : учебное пособие / под ред. А. В. Брызгаліна. – М.: Аналітика-Пресс, 1998. – 309 с.

М.Д. Бойко

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **Ю.В. Нікітін**

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОЧИНИ У ФІНАНСОВІЙ СФЕРІ

Стаття присвячена фінансовій злочинності яка майже два десятиліття несе за собою загрозу як економіки так і добробуту населення. Проаналізувавши різні види фінансових злочинів доведено. Що може привести до краху економіки країни її матеріально-фінансової безпеки. Ось чому на даному етапі розвитку наша держава повинна приділяти велику увагу саме злочинам, які посягають на фінансову діяльність.

Ключові слова: Злочинність, фінансова злочинність, фінансовий сектор, господарська діяльність, кримінальна справа, кримінальна відповідальність.

М.Д. Бойко

УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ПРЕСТУПЛЕНИЯ В ФИНАНСОВОЙ СФЕРЕ

Статья посвящена финансовому преступности которая почти два десятилетия несет за собой угрозу как экономики так и благосостояния населения. Проанализировав различные виды финансовых преступлений в доказано. Что может привести к краху экономики страны ее материально-финансовой безопасности. Вот почему на данном этапе развития наше государство должно уделять большое внимание именно преступлениям, посягающие на финансовую деятельность.

Ключевые слова: Преступность, финансовая преступность, финансовый сектор, хозяйственная деятельность, уголовное дело, уголовная ответственность.

М.Д. Бойко

CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR CRIMES IN THE FINANCIAL SECTOR

Article is devoted to financial crime which is almost two decades as a threat for the economy and welfare. After analyzing different types of financial crimes in a legal doctrine. We prove that crime in the financial industry is constantly growing, which could lead to the collapse of its economy of material and financial security. That is why at this stage of our state should pay great attention to crimes which infringe on financial performance.

Key words: crime, financial crime, financial sector, agriculture, criminal investigation, criminal responsibility.

Постановка проблеми. Злочини, що посягають на фінансову діяльність, були і досі залишаються проблемою великої складності для світового співтовариства і особливо для такої молододі та незалежної держави як Україна. Злочинність в фінансовій сфері постійно зростає, що може привести до зруйнування економіки країни і тому в останні роки законодавча база з Регулювання відносин в фінансовій сфері. Проголошення і закріплення в чинному законодавстві принципу свободи підприємницької діяльності зовсім не означає, що держава відмовляється від її регламентації. При цьому використовуються і такі крайні засоби впливу на поведінку учасників господарських відносин, як заходи кримінально-правового характеру. Ось чому на даному етапі розвитку наша держава повинна приділяти велику увагу кримінальної відповідальності саме злочинам, які посягають на фінансову діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для успішного виявлення, розкриття і розслідування шахрайств з фінансовими ресурсами, як свідчить практика, важливим є визначення предмету доказування цього злочину в стадії порушення кримінальної справи. Незважаючи на те, що як загальні, так і окремі аспекти цієї проблеми досліджувалися. Значний внесок дослідження проблеми у роботах таких процесуалістів та криміналістів як Т.М. Барабаш, Р.С. Белкін, Ю.М. Грошевий, В.С. Зеленецький, М.П. Кузнецов, М.М. Міхеєнко, П.П. Підюков, М.А. Погорецький, С.М. Стахівський та ін., [19, с 790] сьогодні і загальнотеоретичні питання предмету доказування в стадії порушення кримінальної справи, і прикладні питання продовжують залишатися дискусійними, а питання предмету доказування шахрайств з фінансовими ресурсами в стадії порушення кримінальної справи в теорії кримінального процесу і криміналістики взагалі не досліджувалося. Між тим вирішення проблемних питань, пов'язаних з предметом доказування в стадії порушення кримінальних справ, у тому числі й шахрайств з фінансовими ресурсами, дозволить підвищити ефективність та "якісний рівень" досудового розслідування злочинів.

Мета дослідження. Аналіз та кримінальна відповідальність злочинів, що посягають на фінансову діяльність України.

Основні результати досліджування. Одним із небезпечних злочинів у цій сфері, який посягає на економічну безпеку держави, є шахрайство з фінансовими ресурсами Держави тобто суспільні кошти. З урахуванням того, що такі злочини вчинюються нерідко законспірованими організованими злочинними угрупованнями, їх виявлення, документування і розслідування можливі лише в ході взаємодії органів дізнання та слідства. Під такою взаємодією в теорії кримінального процесу і оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) [12, с.272] розуміють необхідний, заснований на законі та відомчих нормативних актах, координований за проміжними цілями напрям діяльності незалежних один від одного в адміністративному відношенні органів (дізнання та слідства), спрямований слідчим чи прокурором і здійснюваний у формі правових відносин при комплексному сполученні та ефективному використанні повноважень, методів та форм, властивих кожному з них, який, будучи процесуально й тактично правильно організованим, дозволяє об'єднати й на цих засадах більш ефективно й раціонально використати їхні кримінально-процесуальні та оперативно-розшукові можливості для досягнення як спільної мети і вирішення завдань ОРД і кримінального процесу, так і цих двох самостійних видів діяльності зокрема.

Слід зазначити, що зміст предмету доказування формулюється лише стосовно кримінальних справ, провадження по яких здійснюється на всіх стадіях кримінального процесу, окрім двох: у стадії порушення кримінальної справи та на стадії виконання вироку. Зміст предмету доказування на цих стадіях є специфічним та визначається їхніми завданнями. Основною обставиною, яку необхідно з'ясувати під час порушення кримінальної справи, є наявність або відсутність події злочину. У разі відмови в порушенні кримінальної справи за нереабілітуючими підставами предмет доказування має містити всі обставини, аналогічні тим, що вказані у ст. 64 Кримінально-процесуального кодексу України (далі КПК України)[3].

Однією з основних цілей стадії порушення кримінальної справи є констатація факту вчинення злочину та реального існування негативних кримінально-правових відносин. Обов'язок такої констатації витікає з правової регламентації частини 2 ст. 94 КПК

України, відповідно до якої порушення кримінальної справи вимагає достовірного встановлення ознак конкретного злочину, а відповідно й наявність негативних кримінально-правових відносин.

Аналіз законодавчих актів та методик показав. Проблема кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків стала гострою ще до початку економічних перетворень в Україні, спрямованих на створення економіки ринкового типу. А вже на початку 90-х років. До 1993 року в Кримінальному Кодексі не було спеціальних норм про ухилення від сплати податків, відповідні діяння підлягали кваліфікації за статтями 87 та 165 КК. Уперше спеціальну норму про відповідальність за ухилення від сплати податків-ст.148.2КК [2] введено до КК Законом від 26 січня 1993 року, а Законом України від 28 січня 1994 року вона викладена в новій редакції. Законом України від 5 лютого 1997 року було знову змінено редакцію цієї статті. Найбільш істотні зміни в регламентації питань кримінальної відповідальності за аналізовані посягання, запроваджені цим Законом, такі:

1) Усунуто диференціацію кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів залежно від того, вчиняє такі діяння посадова особа суб'єкта підприємницької діяльності чи інший його працівник;

2) уніфіковано кримінальну відповідальність за ухилення від сплати всіляких видів платежів-податків, зборів, інших обов'язкових платежів;

3) кримінальне законодавство не передбачає способів ухилення від сплати податків як обов'язкової ознаки складу злочину;

4) розширено перелік кваліфікуючих ознак цього делікту [8, с. 416].

В ХХІ столітті ця стаття отримала №212 і суть її майже не змінилася. Для з'ясування ознак предмета злочину, передбаченого ст.212 КК, слід звернутися до нормативних актів податкового законодавства, насамперед до Закону України "Про систему оподаткування" від 25 червня 1991 року[1]. Діє в редакції від 18 лютого 1997 року. Зі змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 19 квітня 1997 року, 15 січня 1998 року, 5 березня 1998 року, 1 грудня 1998 року, 17 грудня 1998 року, 22 грудня 1998 року, 9 квітня 1999 року, 13 травня 1999 року.

Література

1. "Про систему оподаткування" Закон України від 25 червня 1991 року // Відомості. Верховної ради України – С. 20.
2. Кримінальний кодекс України. – К., Атіка, 2009.
3. Кримінально-процесуальний кодекс України. – К., 2009.
4. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник для студ. юрид. спец. вищ. закладів освіти / За ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Київ-Харків: Юрінком Ін-тер-Право, 2001. – 416 с.
5. Юридична енциклопедія. – К., Юридична думка, 2001. – Том 3. – 790 с.
6. Уголовне право України. Особлива частина: Коржанський М.Й. – К., Юридична думка, 1997. – 467 с.

Д.В. Большаков

Науковий консультант:
ст. викладач **Л.В. Худояр**

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

В статті розглядається проблема співвідношення суб'єктів цивільного права між собою, з огляду на законодавчо встановлену рівність суб'єктів у цивільних правовідносинах, і фактично існуючу кардинальну різницю між ними.

Ключові слова: Суб'єкти цивільного права, правосуб'єктність, фізичні особи, юридичні особи, держава

ОСОБЕННОСТИ ПРАВОСУБЪЕКТНОСТИ СУБЪЕКТОВ ГРАЖДАНСКОГО ПРАВА

В статье рассматривается проблема соотношения субъектов гражданского права между собой, учитывая законодательно установленную равенство субъектов в гражданских правоотношениях, и фактически существующую кардинальную разницу между ними.

Ключевые слова: Субъекты гражданского права, правосубъектность, физические лица, юридические лица, государство

D.V. Bolshakov

CHARACTERISTICS OF SUBJECTS OF CIVIL RIGHTS PERSONALITY

The paper considers the problem of correlation between the subjects of civil law, given the statutory equality of subjects in civil law, and actually existing radical difference between them.

Key words: subjects of civil law, the legal and physical persons, legal persons, state

Постановка проблеми. Цивільне право є однією з основних галузей національного права України, яка регулює певну групу суспільних відносин за участю фізичних та юридичних осіб та держави вцілому, які випливають як суб'єкти цивільних відносин, з правосуб'єктністю, відмінною для кожної з цих груп. Крім того, не зважаючи на законодавче закріплення юридичної рівності суб'єктів цивільних відносин, фактично рівності досягти неможливо, оскільки один із суб'єктів встановлює правила поведінки як для себе, так і для інших суб'єктів цивільних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-періодичною базою статті стали праці відчизняних і зарубіжних дослідників, серед яких: К.Г. Волинка, С. Демченко, А. Єфименко, В.В. Копейчикова, В.В. Мачуський, В.Ф. Опришко, В.С. Постульга, А.П. Сергеев, Р.О. Стефанчук, Ю.К. Толстий, Л. Федюк, С.І. Шимон, Ф.П. Шульженко, та інші

Метою дослідження є визначення правової природи і основних відмінностей правосуб'єктності суб'єктів цивільного права, та розробка на їх основі теоретичних висновків.

Основні результати дослідження. Відповідно до ст 2 Цивільного кодексу України учасниками цивільних правовідносин визнаються: фізичні та юридичні особи, держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права.

У ЦК розрізняють два види суб'єктів цивільних відносин: особи приватного права та особи публічного права. У зв'язку з цим варто звернути увагу на те, що на відміну від фізичних та юридичних осіб держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави тощо у ЦК не іменуються особами, хоча й визнаються учасниками цивільних відносин. Це пов'язане з тим, що вони є суб'єктами не приватного (цивільного), а публічного права. Участь у цивільних правовідносинах не є для них головним призначенням, вона зумовлена лише певною ситуацією

У цивільно-правових відносинах мають брати участь принаймні дві особи. Особи, що є учасниками цивільно-правових відносин, називаються суб'єктами. Суб'єкт цивільно-правових відносин, якому належить право, називається активним суб'єктом, або суб'єктом права. Суб'єкт цивільно-правових відносин, на якого покладено обов'язок, називається пасивним суб'єктом, або суб'єктом обов'язку. Однак правовідносин, в яких у "чистом вигляді" існували б лише суб'єкти права і суб'єкти обов'язку дуже мало. У більшості випадків права і обов'язки суб'єктів цивільно-правових відносин є взаємними, тобто кожен з учасників має суб'єктивні права і несе суб'єктивні обов'язки.

Кожен з суб'єктів може брати участь у цивільно-правових відносин лише за умови їх правосуб'єктності. Складовими частинами правосуб'єктності є правоздатність і дієздатність. Іноді в літературі з категорії дієздатності учасників цивільних правовідносин виокремлюють деліктоздатність [11].

Цивільну правосуб'єктність зазвичай визначають, як можливість особи бути учасником цивільно-правових відносин. Правосуб'єктність є природним правом особи. Тому з точки зору цивільного права вона є правовою можливістю. Але, оскільки вона не може бути реалізована поза межами суспільства, вона є також і соціальною можливістю.

Природною передумовою правосуб'єктності є природне право; її соціальна передумова – існування суспільства; юридична передумова – норми цивільного права; формально-юридична – норми, закріплені в актах цивільного законодавства.

Фізичним та юридичним особам, як суб'єктам цивільно-правових відносин притаманні такі суспільно-юридичні якості, як цивільна правоздатність та цивільна дієздатність. Суспільно-юридичними вони називаються тому, що стосуються фізичних і юридичних осіб, як членів суспільства і учасників суспільної взаємодії, і врегульовані нормами права.

Цивільна правоздатність – це здатність мати цивільні права і обов'язки. Вона є необхідною умовою правоволодіння у правовідносинах.

Цивільна дієздатність – це здатність особи своїми діями набувати цивільних прав і створювати цивільні обов'язки.

Деліктоздатність – це здатність особи нести цивільно-правову відповідальність за невиконання цивільного обов'язку.

У порівнянні з іншими суб'єктами цивільно-правових відносин, набуття фізичними особами дієздатності має особливості: на відміну від правоздатності, яка виникає в момент народження громадянина, набуття дієздатності залежить від віку і стану здоров'я. В повному обсязі вона виникає з настанням повноліття, тобто досягненням особою вісімнадцятирічного віку.

Поняття дієздатності фізичної особи охоплює її можливості здійснювати широке коло дій, які спричиняють настання юридичних наслідків.

Правоздатність та дієздатність юридичних осіб виникає одночасно, а саме в момент державної реєстрації, і припиняються також одночасно – в момент ліквідації юридичної особи та виключення її з державного реєстру.

Відповідно до статті 91 ЦК України "Юридична особа здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки, як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині".

Таким чином на зміну спеціальній правоздатності юридичної особи, яка передбачалась радянським цивільним законодавством, з'явився принцип універсальної правоздатності, що є відображенням сучасної тенденції розвитку концепції цивільного права України, як права приватного [4].

Обсяг цивільної правоздатності юридичної особи визначається її засновницькими документами. Реалізуючи власну правоздатність, юридична особа може укладати будь-які угоди. Водночас обсяг цивільної правоздатності юридичної особи не є безмежним. Якщо, наприклад, статутом юридичної особи визначений вичерпний перелік можливих видів діяльності – вона наділена спеціальною правоздатністю, виходить за межі якої не має права. Укладені юридичною особою за межами її правоздатності правочини є недійсними [2].

Обмеження цивільної правоздатності юридичної особи може мати місце за рішенням суду у випадках, спеціально передбачених законом. Крім того, обмеженням правоздатності можна вважати правило (ч. 3 ст. 91 ЦК), відповідно до якого здійснення нею окремих видів діяльності, перелік яких встановлюється законом, можливе лише після одержання спеціального дозволу (ліцензії). Це правило поширюється на юридичних осіб, наділених як спеціальною, так і універсальною правоздатністю.

Щодо суб'єктів публічного права, також недоцільно позрізнати їх правоздатність чи дієздатність, оскільки ці поняття виступають, як єдине ціле, а отже, йдеться про цивільну правосуб'єктність вказаних суб'єктів.

Держава, у порівнянні з іншими суб'єктами цивільних правовідносин, наділена деякими особливостями. Держава є передусім владним суб'єктом публічних відносин, а це накладає відбиток на специфіку її участі в цивільно-правових відносинах [7].

Привілейоване становище держави у публічних та зовнішньополітичних відносинах не повинно впливати на характер її участі у цивільно-правових відносинах. Наприклад, у ч. 1 ст. 167 ЦК України законодавець чітко закріпив норму, згідно з якою держава діє у цивільних відносинах на рівних правах з іншими учасниками цих відносин. Але, враховуючи те, що держава сама створює загальнообов'язкові правила поведінки у вигляді законів, якими повинні керуватись всі інші учасники цивільних правовідносин, гово-

рити про повну юридичну рівність у відносинах між державою та іншими суб'єктами цивільно-правових відносин неможливо.

Ще однією особливістю держави, як суб'єкта цивільно-правових відносин, є те, що її правова природа є недостатньо визначеною. Держава має усі ознаки юридичної особи, але такою не визнається. Це призводить до того, що держава виведена за межі загальної класифікації осіб у цивільному праві.

Як суб'єкт цивільного права, держава має такий самий правовий статус, що й інші суб'єкти цивільно-правових відносин, і так само відповідає за порушення або невиконання своїх зобов'язань, як і інші суб'єкти цивільного права. Тобто діє у цивільних відносинах на рівних правах з іншими учасниками цих відносин.

Держава бере участь у цивільних правовідносинах, не як єдине ціле, а як сукупність об'єктів різних рівнів, які є незалежними один від одного, і виступають як самостійні учасники цивільно-правових відносин.

Держава може створювати юридичні особи публічного права, а також юридичні особи приватного права, виступаючи як самостійний засновник, або як засновник нарівні з іншими суб'єктами цивільного права. Однак держава не може створювати такі юридичні особи, які можуть створюватись лише фізичними особами, або недержавними юридичними особами [3].

Висновок: У порівнянні з іншими суб'єктами цивільного права, основною особливістю фізичних осіб є розділення у часі набуття цивільної правоздатності та повної цивільної дієздатності.

Особливістю юридичних осіб, як суб'єктів цивільного права є те, що правоздатність та дієздатність юридичних осіб виникає одночасно, а саме в момент державної реєстрації, і припиняються також одночасно – в момент ліквідації юридичної особи та виключення її з державного реєстру.

Крім того, обсяг цивільної правоздатності юридичної особи визначається її засновницькими документами. Обсяг цивільної правоздатності інших осіб визначається законодавством.

Особливостями держави, як суб'єкта цивільного права є по-перше те, що держава є передусім владним суб'єктом публічних відносин, що робить неможливим визнання повної юридичної рівності держави та інших суб'єктів цивільного права

По-друге, особливістю держави, як суб'єкта цивільно-правових відносин, є те, що її правова природа є недостатньо визначеною. Держава має усі ознаки юридичної особи, але такою не визнається.

По-третє, держава бере участь у цивільних правовідносинах, не як єдине ціле, а як сукупність об'єктів різних рівнів, які є незалежними один від одного, і виступають як самостійні учасники цивільно-правових відносин.

Література

- 1 Цивільний кодекс України (із змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №40. – Ст. 356.
- 2 Про фермерське господарство: Закон України від 19 вересня 2003р. №973-IV (із змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №45. – Ст. 363.
- 3 Про цінні папери та фондову біржу: Закон України від 23 лютого 2006р. №31-IV (із змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – №31. – Ст. 268.
- 4 Волинка К.Г. Теорія держави і права.; Навч. посіб. – К.:МАУП, 2003. – 240 с.
- 5 Гражданское право. Часть 1.: Учебник. Под ред. Ю.К. Толстого, А.П. Сергеева. С-П., 1996 г. – 176 с.
- 6 Демченко С. Чи потрібен Україні Господарський кодекс? // Голос України 20.09.2008. – № 209. – С. 15-17.
- 7 Єфименко А. Регулювання припинення (реорганізації) та ліквідації юридичних осіб за проектом Цивільного кодексу України// Право України. -2000. – №10. – С.77-82.
- 8 Копейчикова В.В. Правознавство: Підручник/ 5-те вид., перероб. Та доп. – К.: Юрінком Інтер, 2002, 736 с.
- 9 Мачуський В.В. Постульга В.С. Господарське законодавство: навч. посіб. – К.: КНЕУ В, 2004. – 275 с.

10 Основи теорії держави і права. В.Ф. Опришко, Ф.П. Шульженко, С.І. Шимон та ін.; За заг. ред. В.Ф. Опришко, Ф.П. Шульженко. – К.: КНЕУ, 2003. – 767 с.

11 Стефанчук Р.О. Цивільне право України: Навчальний посібник. – К.: Прецедент, 2005. – 448 с.

12 Федюк Л. Класифікація особистих немайнових прав у цивільному праві // Право України. – 2005. – №6. – С. 95-98.

Д.В. Бугров

Науковий керівник:

к.ю.н., професор О.Л. Слюсаренко

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Стаття присвячена вивченню теми "Конституційно-правовий статус Конституційного Суду України", яка розкриває сутність та значення Конституційного Суду України як єдиного колегіального органу конституційної юрисдикції та одного із найважливіших інститутів правової держави. Автор виділяє проблеми та пропонує шляхи їх подолання в Конституційному судочинстві.

Ключові слова: Конституційний Суд України, захист Конституції, організація діяльності, реалізація основоположного конституційного принципу.

Д.В. Бугров

КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВОЙ СТАТУС КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА УКРАИНЫ

Статья посвящена изучению темы "Конституционно-правовой статус Конституционного Суда Украины", которая раскрывает сущность и значение Конституционного Суда Украины как единого коллегиального органа конституционной юрисдикции и одного из важнейших институтов правового государства. Автор выделяет проблемы и предлагает пути их преодоления в Конституционном судопроизводстве.

Ключевые слова: Конституционный Суд Украины, защита Конституции, организация деятельности, реализация основополагающего конституционного принципа.

D.V. Bugrov

CONSTITUTIONAL AND LEGAL STATUS OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF UKRAINE

The article is devoting to study theme "The constitutional and legal status of the Constitutional Court of Ukraine", which reveals the essence and meaning of the Constitutional Court of Ukraine as the only collegiate body of constitutional jurisdiction, and one of the most important institutions of a state. Author highlights the problem and proposes ways to overcome them in the Constitutional Courts.

Key words: Constitutional Court of Ukraine, protect the Constitution, organization activities, achieving the constitutional principle.

Постановка проблеми. Конституційний Суд – важливий елемент політичної системи. Він слугує забезпеченню політичної стабільності, розвитку політичних процесів у встановлених Конституцією межах. При цьому, політична функція Суду може і повинна здійснюватися тільки у формі судового розгляду. Саме в цьому випадку позиція Суду як арбітра, чи посередника-миротворця має правове значення і тягне юридичні наслідки, обов'язкові для сторін конституційної суперечки.

Конституційний Суд України виконує досить важливі повноваження в аспекті становлення конституціоналізму в нашій державі, і його діяльність в умовах економічної і політичної нестабільності має все більше значення.

Основні результати дослідження є надзвичайно актуальним, виходячи з того, що Конституційний Суд України є єдиним колегіальним органом конституційної юрисдикції в Україні, що вирішує питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України і дає офіційне тлумачення Конституції України та законів України.

Конституційний Суд України здійснює конкретний контроль, сприяє реалізації принципу поділу влади шляхом: вирішення питань про конституційність законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим; офіційного тлумачення Конституції України та законів України; вирішення питань відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість; дачі висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту; дачі висновку про порушення Конституції України або законів України Верховною Радою Автономної Республіки Крим; дачі висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 цієї Конституції.

Відповідно до чинного законодавства, завданням Конституційного Суду України є гарантування верховенства Конституції України як основного Закону держави на всій території України [1]. Виконання цього завдання здійснюється шляхом реалізації Конституційним Судом України своїх функцій.

Функціями Конституційного Суду України є основні напрями та види його діяльності, які спрямовані на виконання передбачених Конституцією України і Законом України "Про Конституційний Суд" від 16 жовтня 1996 року, завдань як єдиного органу конституційної юрисдикції. Вони як такі прямо в законодавстві не закріплені. Цим породжена дискусія в науці конституційного права щодо розуміння функцій. Функції Конституційного Суду України класифікують за різними критеріями: за об'єктами чи сферами діяльності, способами і засобами діяльності Конституційного Суду України тощо. Проте найважливіше значення має визначення функцій Конституційного Суду України на основі його компетенції.

Основні принципи діяльності Конституційного Суду України визначені статтею 4 Закону України "Про Конституційний Суд України":

- верховенства права – при прийнятті рішення Конституційний Суд України керується нормами Конституції України, яка закріплює ідеї справедливості;
- незалежності – Конституційний Суд України незалежно приймає рішення з питань своєї компетенції. Ніхто не має права втручатися в його діяльність, нав'язуючи йому свою точку зору. Судді при здійсненні своїх повноважень підкоряються тільки Конституції України та Закону України "Про Конституційний Суд України";
- колегіальності – згідно зі статтею 4 Закону "Про Конституційний Суд України" розгляд справ і прийняття рішень здійснюється Судом колегіально. Рішення приймаються тільки суддями, які брали участь у розгляді справи в судовому засіданні. Рішення Конституційний Суд може приймати на пленарних засіданнях, якщо у розгляді справи брали участь не менше двох третин від загальної кількості суддів;
- рівноправності суддів – означає відсутність якихось переваг у будь – кого з суддів Конституційного Суду, включаючи його Голову, під час розгляду конкретних справ;
- гласності – справи Конституційного Суду України розглядає на своїх засіданнях відкрито. Закриті засідання можливі тільки у випадках, передбачених законом. Рішення у будь – якому випадку ухвалюється публічно;
- повноти та всебічності розгляду справ – вимагає від Конституційного Суду України необхідності враховувати об'єктивні обставини справи та думки всіх зацікавлених сторін, глибоко їх аналізувати та відповідно мотивувати кожне з положень прийнятого по справі рішення.

Отже, Конституційний Суд України виконує досить важливі повноваження в аспекті становлення конституціоналізму в нашій державі, і його діяльність в умовах економічної і політичної нестабільності має все більше значення. Інститут конституційного контролю є гарантом додержання конституційної законності, забезпечення найвищої юридичної сили конституційних принципів. Конституційна юстиція в Україні перебуває на стадії свого становлення і є чимало проблем і труднощів у діяльності Конституційного Суду України. Але практика його функціонування вже свідчить, що він починає суттєво впливати на процес державотворення в Україні для добробуту народу.

Головна особливість і важлива відмінність Конституційного Суду України від судів загальної юрисдикції у тім, що Конституційний Суд України – це не тільки судовий орган, але і такий конституційний орган, якому надане право у встановлених Конституцією і законом формі і межах здійснювати контроль над органами законодавчої і виконавчої влади, а в опосередкованому вигляді – і над іншими судовими органами, а в даному змісті він сам представляє вищу державну владу [2]. Цією якістю обумовлена інтегруюча роль Конституційного Суду як гаранта політичної стабільності в суспільстві і державі та хранителя довгострокових конституційних цінностей.

На сучасному етапі розвитку вітчизняного судочинства Конституційний Суд має необхідні повноваження й інструменти для виконання своєї першорядної задачі – захисту конституційних основ суспільного ладу і конституційних прав громадян України. Незважаючи на деякі складності в організації судової практики, головна проблема ефективності роботи Конституційного Суду в Україні укладається не в недоліках процедури конституційного судочинства чи конституційного законодавства, а в забезпеченні виконання рішень Суду, що часом відкрито ігноруються як суб'єктами держави, так і галузями державної влади. Невиконання судових рішень – характерна риса всього українського правопорядку. Законність в державі, у тому числі і конституційну, повинні забезпечувати не Конституційний Суд, а виконавча влада, прокуратура, правоохоронні відомства. Конституційний суд – це фактично вища й остання інстанція, і він повинен вступати в дію лише тоді, коли не спрацює вся інша система влади чи правосуддя [3].

Таким чином, краща гарантія виконання рішень Конституційного Суду – не примус, а такий стан суспільної свідомості, при якому в жодного органу, посадової особи чи громадянина, не виникало бажання діяти всупереч цьому рішенням.

На мою думку, серед основних проблем діяльності Конституційного Суду України є:

- єдиний орган конституційної юрисдикції часто працює у неповному складі і нерідкими є випадки, коли через хворобу декількох суддів чи інші обставини суд опиняється на межі неповноважності прийняття рішень;
- існуюча процедура призначення суддів Конституційного Суду є непрозорою та залежить від політичних вподобань суб'єктів права на це призначення;
- запровадження механізму, який би уможливив блокування роботи Конституційного Суду України;
- необхідно визначитися, яку саме відповідальність несуть посадові особи органів державної влади та місцевого самоврядування у разі невиконання ними рішень Конституційного Суду, оскільки такі дії є порушенням засад і змісту конституційного контролю як гарантії дотримання конституційного принципу верховенства права;
- оптимізація строків розгляду справ. При цьому мають бути враховані всі фактори, які можуть призвести до порушення встановлених строків.

Окреслений перелік проблем конституційного судочинства далеко неповний. Існують й інші проблеми, однак саме окреслені, потребують нагального вирішення, оскільки вони стосуються реалізації основоположного конституційного принципу, за яким утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної та правової держави.

Можна зробити такі **висновки**: 1. Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні, тобто це незалежний від законодавчої і виконавчої гілки влади спеціальний судовий орган, який здійснює перевірку нормативних актів на їх відповідність Конституції України шляхом конституційного судочинства.

2. Конституційний Суд України здійснює конкретний контроль, сприяє реалізації принципу поділу влади шляхом: вирішення питань про конституційність законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим; офіційного тлумачення Конституції України та законів України; вирішення питань відповідності Конституції України чинних міжнародних договорів або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов'язковість; дачі висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпідменту; дачі висновку про порушення

Конституції України або законів України Верховною Радою Автономної Республіки Крим; дачі висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 цієї Конституції [4].

3. В межах своїх повноважень Конституційний Суд України вирішує лише питання права, він не може вирішувати питання законності, встановлювати фактичні обставини справи, вирішувати з власної ініціативи актуальні питання, які виникають у суспільстві та країні.

4. Завданням Конституційного Суду України є гарантування верховенства Конституції України як основного Закону держави на всій території України.

5. Функціями Конституційного Суду є вирішення питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України (конституційний контроль) і офіційне тлумачення Конституції України та законів України.

6. Конституційний Суд може визнати неконституційним правовий акт повністю або в одній його частині. Закони, інші правові акти або їх окремі положення, визнані неконституційними втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом рішення про їх неконституційність.

Література

1. "Про Конституційний Суд України" Закон України від 16 жовтня 1996 р. №422/96 – ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №49.

2. Кириченко Ю.М. Конституційний Суд України як обов'язковий учасник внесення змін до Конституції України // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: зб. наук. ст. – Івано – Франківськ, 2006. – С. 152-160.

3. Ткачук П. Конституційний Суд – невід'ємний інститут демократичної правової держави: 10 років за Основним Законом: [Про діяльність Конституційного Суду України як одного з найважливіших інститутів демократичної правової держави] // Голос України. – 2006. – №114. – С. 5-15.

4. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 147-158 (зі змінами).

5. Конституційне право України. За редакцією В.Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2000. – С. 720-730.

6. Тихий В. Основні повноваження Конституційного Суду України (коментар до ст. 150 Конституції України): [Щодо повноважень Конституційного Суду України] // Вісник Конституційного Суду України. – 2003. – №4.

7. Конституційне право України: навч. посіб. / О.В. Совгіря, Н.Г. Шукліна; М-во освіти і науки України. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – С. 456-502.

8. Конституційне право України: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. Академіка АПРН України, доктора юридичних наук, професора Ю.М. Тодики, доктора юридичних і політичних наук, професора В.С. Журавського. – К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2002. – С. 500-544.

Я.Я. Бутирін

Науковий керівник:

к.ю.н., професор **М.І. Усенко**

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОБ'ЄДНАНЬ СПІВВЛАСНИКІВ БАГАТОКВАРТИРНИХ БУДИНКІВ

Житлово-комунальне господарство належить до сфер, де регулювання відносин та впорядкування діяльності є одним з найважливіших і водночас найскладніших напрямів діяльності держави. Президент України неодноразово наголошував, що "житлово-комунальна галузь до цих пір є практично не реформованою, тому особливу увагу ми зосередимо на якісних перетвореннях саме в цьому секторі".

Ключові слова: правовий статус, житлово-комунальне господарство, управління будинком.

ПРАВОВОЙ СТАТУС ОБЪЕДИНЕНИЙ СОБЛАДЕЛЬЦЕВ МНОГОКВАРТИРНЫХ ДОМОВ

Жилищно-коммунальное хозяйство является одной из сфер, где урегулирование отношений представляет собой один из самых сложных и важных направлений деятельности государства. Президент Украины много раз подчеркивал, что "жилищно-коммунальная сфера до сих пор практически не реформирована, поэтому особое внимание мы сосредоточим на качественных изменениях именно в этой сфере".

Ключевые слова: правовой статус, жилищно-коммунальное хозяйство, управление домом.

Y.Y. Butirin

LEGAL STATUS OF ASSOCIATIONS OF JOINT OWNERS OF APARTMENT HOUSES

The utilities is one of the areas where regulation of relations and ordering activity is one of the most important and difficult in the state. The President of Ukraine has repeatedly emphasized "Utilities is still almost not reformed, so we will do everything to make qualitative transformations of this area"

Key words: legal status, zhitlovo-komunal'ne economy, management a house.

Постановка проблеми. Необхідність змін у житлово-комунальному господарстві викликана значною кількістю проблем галузі, найважливішими з яких на мою думку є:

1. критичний фінансово-економічний стан підприємств житлово-комунального господарства;

2. застаріла і неефективна система управління експлуатацією житла;

3. якість житлово-комунальних послуг абсолютно не відповідає потребам мешканців та технічним стандартам.

Причинами ж важкого фінансово-економічного стану галузі на мою думку є такі:

1. монополізація ринку житлово-комунальних послуг і практично повна відсутність приватних операторів з обслуговування багатоквартирних будинків, що призводить до неефективного управління витратами та незаінтересованістю державного оператора у підвищенні якості обслуговування;

2. відсутність ефективного власника багатоквартирних будинків.

Основні результати досліджень:

В реформуванні житлово-комунального господарства наша держава робить перші кроки. З метою законодавчого забезпечення такої форми господарювання, як ОСББ, було прийнято ЗУ "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку" [5], постановою Кабінету Міністрів України від 11.10.2002 року №1521 "Про реалізацію Закону України "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку"[8], 04.09.2009 року прийнятий за основу проект Житлового кодексу України(ПЖК) [1]. Саме на ПЖК і хоча акцентувати увагу.

Питання ефективного управління будинком (житловим комплексом) вирішується шляхом масового створення об'єднання співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ).

На даний час правовий статус ОСББ регулюється

ЗУ "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку"[5], положеннями ЦК України[3], чинним ЖК України[2], ЗК України, іншими нормативними актами.

Юридичний статус ОСББ в ПЖК визначено Главою 3.

При аналізі положень Глави 3 в мене виникли певні зауваження, а саме:

1. ч.3 ст. 53 ПЖК передбачено, що Рішення загальних зборів, прийняте відповідно до статуту, є обов'язковим для всіх членів об'єднання співвласників багатоквартирного будинку. Проте на мою думку це в окремих випадках може призвести до погіршення матеріального стану окремих членів ОСББ. Механізму ж захисту не передбачено. Вважаю за доцільне при вирішенні окремих майнових питань (визначення розмірів внесків, прийняття рішення про ремонт, тощо) враховувати матеріальний стан кожного члена ОСББ.

2. Відповідно до загальних положень глави 3 ОСББ декларується як неприбуткова організація у зв'язку з чим не платить податки на прибуток та на добавлену вартість. Проте аналіз окремих статей приводить до висновку, що ОСББ, як юридична особа, може та скоріше за все буде здійснювати підприємницьку діяльність, – "використання доходів від житлового комплексу", "прийняття рішень про передачу в оренду об'єктів, які перебувають у спільній власності", тощо. Пропоную Законодавцю визначитися – має право ОСББ здійснювати підприємницьку діяльність чи ні.

3. Спірною на мою думку є ч.3 ст. 56 ПЖК, відповідно до якої умови договору між об'єднанням співвласників багатоквартирного будинку та управителем є обов'язковими для власника окремого приміщення у житловому комплексі і не залежать від членства в об'єднанні співвласників багатоквартирного будинку. Особливо недоречно є дана норма в контексті п.4 ч.1 ст.60 ПЖК. Дану норму пропоную виключити взагалі.

4. Також недолугою вважаю ч.1 ст. 65 ПЖК відповідно до якої Власники (наймачі) житлових та нежитлових приміщень укладають договори про отримання житлово-комунальних послуг з управителем незалежно від членства в об'єднанні співвласників багатоквартирного будинку. Вважаю, що власник квартири повинен мати право заключити договори на отримання житлово-комунальних послуг напряму з постачальником таких послуг.

5. Частину ж 8 ст. 65 вважаю такою, що суперечить Конституції України[6] та ЦК України так як особа має право на свободу договору. Також Положення проекту, які регулюють питання управління та утримання житла мають бути узгоджені із відповідними положеннями ЗУ "Про житлово-комунальні послуги", ЗУ "Про теплопостачання" [7], тощо.

6. Не зовсім зрозумілою є ст. 70 ПЖК. З одного боку – власники квартир самостійно здійснюють страхування належних їм приміщень. З іншого боку – незрозуміло на якій підставі "страхова сума виплачується об'єднанню або спеціально призначеному довіреному представникові для наступного використання в інтересах членів об'єднання співвласників багатоквартирного будинку відповідно до статуту об'єднання співвласників багатоквартирного будинку". Пропоную дану норму виключити.

Висновки. Таким чином аналіз лише однієї глави ПЖК показує можливості для зловживання та невідповідність як нормам Конституції України так і нормам окремих законів, Вважаю, що є необхідність більш детального опрацювання як окремих норм так і Проекту ЖК в цілому.

Література

1. Проект Житлового кодексу України №2307 від 17.03.2009 // zakon1.rada.gov.ua.
2. Житловий Кодекс України №5464-Х від 30.06.1983 // zakon1.rada.gov.ua.
3. Цивільний кодекс України №435-IV від 16.01.2003 // zakon1.rada.gov.ua.
4. Закон України "Про житлово-комунальні послуги" № 1875-IV від 24.06.2004 // zakon1.rada.gov.ua.
5. "Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку" №2866-III від 29.11.2001 // zakon1.rada.gov.ua.
6. Конституція України №254к/96-ВР від 28.06.1996 // zakon1.rada.gov.ua.
7. Закон України "Про теплопостачання" № 2633-IV від 02.06.2005 // zakon1.rada.gov.ua.
8. Постанова КМУ від 11.10.2002 року №1521 // zakon1.rada.gov.ua.

А.С. Василенко

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **Л.Л. Нескороджена**

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ

Існуюча система управління не забезпечує ефективного функціонування державного сектора. Державний сектор економіки має нерациональну структуру суб'єктів господарювання, що суттєво утруднює умови управління державною власністю.

Ключові слова: управління, майно, державна власність.

А.С. Василенко

УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ОБЪЕКТАМИ ГОСУДАРСТВЕННОГО ИМУЩЕСТВА

Существующая система управления не обеспечивает эффективного функционирования государственного сектора. Государственный сектор экономики имеет нерациональную структуру субъектов хозяйствования, что существенно усложняет условия управления государственной собственностью.

Ключевые слова: управление, имущество, государственная собственность.

A.S. Vasilenko

IMPROVING THE SYSTEM OF MANAGEMENT OF STATE PROPERTY

The existing system of control does not provide effectively the public sector. The public sector has economy neratsionalnyu structure of business entities, which greatly complicates the condition of state property management.

Key words: management, property, public property.

Постановка проблеми. За майже двадцять років, що пройшли після проголошення незалежності України, внаслідок глибоких демократичних трансформацій усіх сфер її життя на місці колишньої адміністративно-командної економіки сформувався вільний ринок товарів, робіт, послуг, утвердилось підприємництво. Конституція України 1996 року [1] закріпила основоположні начала цивільних правовідносин та підприємництва як їх різновиду – рівність усіх учасників, недоторканість власності, свободу договорів, заборону свавільного втручання будь-кого у приватне життя, можливість безперешкодно набувати і здійснювати цивільні права та законні інтереси учасниками обороту – фізичними і юридичними особами, забезпечення відновлення порушених прав і законних інтересів, захист їх судом. Ці принципи закріплені і деталізовані в Законі України "Про господарські товариства" [5], у деяких інших нормативно-правових актах. Однак стан законодавчого забезпечення суб'єктів господарювання в Україні ще не можна вважати задовільним як у кількісному, так і в якісному відношенні. У зв'язку з цим вбачається доцільним проаналізувати з нових доктринальних позицій вітчизняної юриспруденції, особливо цивільно-правової науки, досвід розвитку підприємництва, сучасний його стан, виробити на основі цього досконаліші конструкції чинних правових норм, перейти від хаотичного фрагментарного латання прогалин у правовому режимі державного майна в сфері господарювання.

Загальновизнаною є та точка зору, що право господарського відання, яке належить державним підприємствам, є речовим правом, зміст якого є вужчим порівняно із змістом права власності на те ж майно, яке належить державі. Зважимо, однак, на те, що ідея про належність державі права власності на всі засоби виробництва, що "закріплені" за державними підприємствами, виникла задовго до появи в ЦК України терміну "право оперативного управління", тобто у період, коли закон не давав жодних підстав вважати майно державних підприємств належним їм на такому праві. Іншими словами, правова думка того часу зазнала величезного ідеологічного впливу, що могло призвести до невідповідності застосовуваних "ідеологічно вірних" термінів дійсним правовідноси-

нам. Щоб довести це, необхідно, перш за все, враховуючи традиційну, під впливом радянських десятиріч вже навіть часто неусвідомлювану, ідеологізованість відповідного українського законодавства, не сприймати (принаймні, до відповідного аналізу) на віру декларацію про право власності держави на майно державних підприємств (ч.5 ст.22, ч.1 ст.63, ч.3 ст.73, ч.1 ст.141 ГК України [2].), не спиратись на неї, а проникнути у сутність відповідних відносин, для чого проаналізувати права та обов'язки держави та державних підприємств, і вже виходячи з такого аналізу робити висновок про те, чи дійсно право власності на майно державних підприємств належить державі, і чи дійсно право державних підприємств на належне їм майно є обмежене речовим правом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема державної власності була завжди актуальною. Дослідженню проблем її правового регулювання присвятили свої роботи такі вчені як А.В. Венедиктов, Ю.С. Васильєв, М.Й. Бару, А.И. Бібіков, С. Братусь, О. Івашенко, С.Ю. Кац, М. Корецький, С.М. Корнєєв, Г. Пронська, В. Рубаник, Т.Б. Сіпіла та багато інших.

Мета дослідження полягає у розкритті питання удосконалення системи управління об'єктами державної власності.

Основні результати дослідження. Поняття приватизації, як відомо, визначається в ст.1 Закону України "Про приватизацію державного майна" , відповідно до якої це є відчуженням майна, що перебуває у державній власності, і майна, що належить Автономній Республіці Крим, на користь фізичних та юридичних осіб, які можуть бути покупцями, з метою підвищення соціально-економічної ефективності виробництва та залучення коштів на структурну перебудову економіки України. [6].

Державним органом, який здійснює державну політику в сфері приватизації державного майна, є Фонд державного майна України (далі – ФДМУ).

Отже, приватизація – це відчуження державного майна. Однак з аналізу чинного законодавства витікає, що державне майно може відчужуватись не тільки ФДМУ, але й господарюючими суб'єктами, яким таке майно передано власником на різних правових режимах (праві господарського відання та праві оперативного управління). І таке відчуження здійснюється не відповідно до приватизаційного законодавства, а в іншому порядку, врегульованому, зокрема, Порядком відчуження об'єктів державної власності, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 6 червня 2007 р. N 803.

Одночасно сьогодні висловлюється чимало думок, зміст яких зводиться до повного ігнорування централізованого регулювання з боку держави, можливості її функціонування лише на основі ринкових відносин. При цьому не враховуються ні історія економічного розвитку України, ні масштабність і структурна складність народногосподарського комплексу, ні поділ праці та її кооперація, ні інші фактори, наявність яких вимагає централізованого регулювання економічних процесів.

Важливим інструментом державного регулювання економіки, як і державного управління в цілому, було, є й буде право. Україна, як суверенна держава, зробила значні кроки у створенні своєї власної цілісної правової системи. За останні роки Верховною Радою прийнято багато законів, які регулюють відповідні відносини, пов'язані з власністю, підприємництвом, банківською, інвестиційною та зовнішньоекономічною діяльністю, оподаткуванням, захистом прав споживачів, здійсненніям валютної політики, приватизацією тощо. Це так звані "економічні" закони.

Проблема удосконалення системи управління об'єктами державної власності є надзвичайно актуальною для України.

Держава продовжує виступати власником значної частини економічних активів і здійснює масштабну комерційну діяльність. Проте існуюча система управління не забезпечує ефективного функціонування державного сектора. Державний сектор значно поступається приватному сектору по рівню ефективності господарської діяльності. В ньому одержали широке розповсюдження тіньові процеси – неконтрольоване відчуження державного майна і привласнення прибутків. При досить високому рівні витрат (адміністративних та фінансових) управління державною власністю не приносить до державного бюджету відповідних доходів.

Формування державного сектора в українській економіці здійснюється стихійно під впливом двох факторів: приватизації, яка має за мету створення приватного секто-

ра, та пануючих у суспільстві уявлень про необхідність збереження у державній власності стратегічних і соціально важливих об'єктів. Спад темпів приватизації з кінця 1990-х років, а з 2005 р. встановлення повного мораторію на продаж стратегічних об'єктів значно затягнули процес ринкової трансформації державного сектора.

В результаті в Україні держава продовжує вести масштабну економічну діяльність, яка значно перевищує потреби виконання притаманних їй функцій. Державна власність повністю домінує у таких важливих сферах, як військово-промисловий та паливно-енергетичний комплекси, інфраструктурні галузі (залізниця, пошта, телекомунікації, житлово-комунальне господарство тощо), сфера соціальних послуг, наука.

Серед суб'єктів господарювання у державному секторі головні позиції (95%) займає релікт радянської економічної системи – державне (комерційне) підприємство (7064 підприємств). Це створює в українській економіці обширну зону зі зниженою відповідальністю суб'єктів господарювання за результати діяльності та слабким контролем держави.

На частку нових типів суб'єктів господарювання приходить лише 5% (375 підприємств). Це – казенні підприємства, господарські товариства, де держава має понад 50% статутного фонду, державні холдингові та акціонерні компанії, які створені без попередньої реструктуризації, що утруднює їх управління. Окрім цього, держава є власником великого масиву корпоративних прав розміром менш 50% статутного фонду (422 підприємств). Перевантажений портфель корпоративних прав нерационально поглинає управлінський потенціал держави.

Інституційна система управління об'єктами державної власності значною мірою також сформувалася стихійно.

На сьогодні в Україні відсутній спеціалізований орган з управління об'єктами державної власності. Від імені держави цю функцію здійснює Кабінет Міністрів України. Решта органів виконавчої влади виконують роль уповноважених органів. Функція управління об'єктами державної власності для них не є основною, що знижує контроль і відповідальність за їх виконання.

Висновки. Аналізуючи вище викладене, можна зробити такі висновки: держава продовжує виступати власником значної частини економічних активів і здійснює масштабну комерційну діяльність. Проте існуюча система управління не забезпечує ефективного функціонування державного сектора. Державний сектор значно поступається приватному сектору по рівню ефективності господарської діяльності. В ньому одержали широке розповсюдження тіньові процеси – неконтрольоване відчуження державного майна і привласнення прибутків. При досить високому рівні витрат (адміністративних та фінансових) управління державною власністю не приносить до державного бюджету відповідних доходів.

У початковому стані знаходиться процес формування (комерційного) управління корпоративними правами держави, яка повинна в перспективі стати домінуючою інституційною системою управління об'єктами державної власності. Про низьку ефективність управління свідчать результати діяльності господарських товариств, де держава має корпоративні права понад 50% акцій. На 01.07.2010 р. 80 товариств або 24% акцій знаходилися на різних стадіях банкрутства. Ще 43 товариства або близько 13% за 1 півріччя 2008 р. отримали збиток. Управління не приносить відповідних доходів у державний бюджет. За попередній 2009 р. річна дохідність корпоративних прав склала 0,77% (відношення суми дивідендів до номінальної вартості корпоративних прав).

Таким чином, державний сектор економіки має нерациональну структуру суб'єктів господарювання, що суттєво утруднює умови управління державною власністю:

по-перше, в ньому зберігається беззаперечне домінування суб'єктів господарювання, які мають організаційно-правову форму державного (комерційного) підприємства. Масове використання такої форми створює у державному секторі велику зону, де знижений рівень відповідальності суб'єктів господарювання і обмежені можливості управлінського впливу держави; по-друге, існуючий портфель корпоративних прав держави переобтяжений, що призводить до нерационального використання управлінського потенціалу держави;

по-третє, створення державних холдингових і акціонерних компаній здійснювалося без попередньої реструктуризації. Вони перетворилися у потужні конгломерати, якими важко управляти. В них зосередилися значні активи, що можуть бути приватизовані.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (із змінами внесеними згідно з Законом України №2222-IV від 8 червня 2004 року) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст.141; 2005.-№ 2. – Ст. – 2.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003р. // Відомості Верховної Ради України – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року //Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003.- № 40-44. – Ст.356.
4. Господарсько – процесуальний кодекс України від 06.11.1991 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – №6. – Ст. 56.
5. Про господарські товариства: від 19.09.1991 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991. – № 49. – Ст. 682.
6. Про приватизацію державного майна: від 04.03.1992 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 24. – Ст. 348.
7. Джунь В. В. Інститут неспроможності: світовий досвід розвитку і особливості становлення в Україні: Монографія. – Львів. – 2007. – Ст. 157.
8. Хозяйственное право: Учебник под ред. В.К. Мамутова. – К., 2006. – Ст. 417-418.
9. Щербина В.С. Господарське право. Навчальний посібник – К.- Юрінком Інтер. – 2007. – Ст. 324.
10. Пацурківський Ю.П. Правовий режим майна суб'єктів підприємницької діяльності: Автореф. дис ... канд. юрид. наук. – К., 2007. – Ст. 37.

І.О. Василенко

Науковий консультант:
ст. викладач **Г.І. Зубець**

СИСТЕМА ПОКАРАНЬ В УКРАЇНІ

Одним з найбільш принципових питань кримінального права було і залишається питання про визначення цілей покарання. Вчення про цілі покарання продовжує залишатися одним з найбільш дискусійних питань як в історії, так і в сучасній теорії права.

Ключові слова: система, цілі покарання, злочинність, вина, амністія.

І.А. Василенко

СИСТЕМА НАКАЗАНИЙ В УКРАИНЕ

Одним из наиболее принципиальных вопросов уголовного права был и остается вопрос об определении целей наказания. Учение о целях наказания продолжает оставаться одним из наиболее дискуссионных вопросов как в истории, так и в современной теории права.

Ключевые слова: система, цели наказания, преступность, вина, амнистия.

I.O. Vasilenko

PUNISHMENT SYSTEM IN UKRAINE

One of the most fundamental issues of criminal law has been and remains the question of defining the goals of punishment. Teaching of the purposes of punishment continues to be one of the most controversial issues in history and in contemporary legal theory.

Key words: system, the purposes of punishment, crime, guilt, amnesty.

Постановка проблеми. Політика держави у боротьбі зі злочинністю передбачає комплекс заходів, серед яких головну роль виконують заходи соціального, економічного, політичного, правового, організаційного і куль-турно-виховного характеру. В системі цих заходів певне місце посідає і покарання. Воно є необхідним засобом охорони суспільства від злочинних посягань. Виконання цієї ролі здійснюється як за допомогою погрози покаранням, яка передбачена в санкції кожної кримінально-правової норми, так і шляхом його реалізації, тобто примусового впливу на осіб, що вже вчинили злочини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна роль покарання в боротьбі зі злочинністю не виправдує тенденції його ужорсточення, яка спостерігається багато років. На жаль, до прийняття нового Кримінального кодексу ця тенденція практично не змінилася. Вона знайшла своє вираження як у законодавстві, так і в практиці його застосування. Досить зазначити, що в Кримінальному кодексі України 1960 р. більшість санкцій передбачали позбавлення волі, причому 124 з них – на строк до 10-15 років. Превалювало позбавлення волі й у судовій практиці. Судами України щорічно до позбавлення волі засуджувалось до 50% підсудних. Причини такої практики полягали, очевидно, не тільки в зростанні злочинності, а й в поширеності у громадській, в тому числі професійній, правосвідомості хибної думки, згідно з якою кращий засіб боротьби зі злочинністю – жорстокість покарання. Подібну позицію необхідно було змінити, і перший серйозний крок у цьому напрямку зроблений у новому Кримінальному кодексі. Історія боротьби зі злочинністю в багатьох країнах незалежно від їх суспільного ладу свідчить про те, що жорстокість покарання не приводила до бажаного результату. Навпаки, жорстокість покарання переконує винного в несправедливості покарання, робить засудженого більш жорстким, породжує в його свідомості почуття образи, неповаги до суспільства, держави, її законів. Тому значення покарання в боротьбі зі злочинністю визначається не його жорстокістю, а справедливістю, невідворотністю, своєчасністю і неминучістю його застосування за кожний вчинений злочин. Слід сказати, що в новому Кримінальному кодексі ця позиція знайшла своє чітке вираження. Вперше здійснена значна гуманізація репресивності санкцій. Виключено смертну кару, довічне позбавлення волі передбачено альтернативно з іншим покаранням (позбавленням волі на певний строк) і тільки за особливо тяжкі злочини проти життя. Із санкцій за злочини невеликої тяжкості практично виключено покарання у виді позбавлення волі. У багатьох інших санкціях значно знижені його межі. У системі покарань і санкцій за багато злочинів передбачені нові, гуманні види покарань: громадські роботи, арешт, обмеження волі, значно розширені можливості застосування штрафу та інших покарань, не пов'язаних з позбавленням волі.

Все це надає реальні можливості для зміни професійної свідомості і відмови від тенденції до зайвої жорстокості покарання в судовій практиці. Роль і значення покарання багато в чому залежать від обґрунтованості його призначення і реалізації.

Покарання повинно бути відповідним тяжкості вчиненого злочину, справедливим і достатнім для виправлення засудженого. Тільки таке покарання сприймається винним та іншими особами як кінцевий і дійсно заслужений результат його злочинного діяння.

Метою дослідження є стало визначення сучасної системи покарань та дослідження проблем та шляхів їх гуманізації.

Основні результати дослідження. Одним із шляхів гуманізації покарань за кримінальним правом України є практика пом'якшення кримінального покарання. Обставини, які пом'якшують покарання, маючи відповідну систему, характеризують знижений ступінь суспільної небезпеки особи злочинця та вчиненого ним діяння слугують критерієм індивідуалізації покарання.

З'явлення із зізнанням, щире каяття або активне сприяння розкриттю злочину мають бути добровільними, тобто базуватися на внутрішньому переконанні особи. Закон не встановлює, до кого саме особа повинна з'явитися із зізнанням, щоб така її поведінка була визнана обставиною, яка пом'якшує покарання, але мається на увазі, що ним є компетентний орган державної влади або його відповідна службова особа. Змістом зізнання є відомості про підготовлюваний, вчинюваний або вчинений злочин.

Щире каяття характерне тим, що воно засновано на належній критичній оцінці особою своєї протиправної поведінки через визнання вини і готовність нести кримінальну відповідальність.

Звільнення від відбування покарання застосовується виключно судом. Винятки становлять випадки звільнення від покарання, що застосовуються в порядку амністії або помилування.

На підставі закону України про амністію або акта про помилування засуджений може бути повністю або частково звільнений від основного і додаткового покарання, а

також засудженому може бути замінене покарання або невідбуту його частину більш м'яким покаранням.

Амністія і помилування – це складові частини міжгалузевого правового інституту вибачення державою осіб, які вчинили злочинні діяння з повним або частковим анулюванням правових наслідків вчиненого злочину, яке здійснюється у судовому або позасудовому порядку. Існуванням даного інституту слід завдячувати принципам гуманізму й економії кримінально-правової репресії.

У статтях 74, 85-87 Кримінального кодексу визначається можливість звільнення особи від покарання чи пом'якшення призначеного покарання в порядку амністії або помилування. Оскільки і амністія, і помилування здійснюється не судом, а відповідно суб'єктами законодавчої і виконавчої влади, це дозволяє віднести їх скоріше до державно-правового, ніж кримінально-правового інституту.

Відповідно до ст. 92 Конституції України, Закону України "Про застосування амністії в Україні" (зі змінами і доповненнями) амністія оголошується спеціальним законом про амністію, який приймається Верховною Радою України в кожному конкретному випадку. До прийняття чинної Конституції України укази про амністію видавав Президент України (наприклад, укази Президента України "Про амністію учасників війни в Афганістані та воєнних конфліктів в інших зарубіжних країнах" 1994 р., "Про амністію з нагоди 50-ї річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні" 1995 р., "Про амністію з нагоди п'ятої річниці незалежності України" 1996 р. та ін.)

Амністія являє собою повне або часткове звільнення від кримінальної відповідальності і покарання певної категорії осіб, винних у вчиненні злочинів. Отже, чинність закону про амністію поширюється на злочини, вчинені до дня вступу його в силу, тобто не тільки на засуджених, а й на осіб, що вчинили суспільно небезпечні діяння, які ще не були предметом судового розгляду. Тому акт амністії може полягати у звільненні від покарання (основного і додаткового), скороченні строку покарання, звільненні від додаткового покарання.

Висновки. За наявності визначених у Кримінальному кодексі підстав винна у вчиненні злочину особа може бути повністю або частково звільнена від покарання за вчинене. В аналізованому інституті кримінального права найбільшою мірою знайшли своє відображення принципи гуманізму і економії заходів кримінального впливу, покладені в основу нової політики держави загалом та кримінального права зокрема. На відміну від звільнення від кримінальної відповідальності звільнення від покарання застосовується тільки до вже засуджених осіб. Звільнення від покарання здійснюється тільки судом.

У відповідності до Кримінального кодексу України звільнення від покарання відбувається у зв'язку з: втратою особою суспільної небезпечності; звільнення від відбування покарання з випробуванням; звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років; закінченням строків давності виконання обвинувального вироку; умовно-достроковим звільненням від відбування покарання; заміни невідбутої частини покарання більш м'яким; звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років; звільнення від покарання за хворобою; амністією і помилуванням.

Амністія являє собою повне або часткове звільнення від кримінальної відповідальності і покарання певної категорії осіб, винних у вчиненні злочинів. Отже, чинність закону про амністію поширюється на злочини, вчинені до дня вступу його в силу, тобто не тільки на засуджених, а й на осіб, що вчинили суспільно небезпечні діяння, які ще не були предметом судового розгляду. Тому акт амністії може полягати у звільненні від покарання (основного і додаткового), скороченні строку покарання, звільненні від додаткового покарання.

Література

1. Кримінальний кодекс Української РСР від 28 грудня 1960 року.
2. Закон України "Про застосування амністії в Україні" від 1 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1996. – № 48. – ст. 263.
3. Закон України "Про амністію" від 11 травня 2000 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2000. – № 24. – ст. 191.

4. Александров Ю.В., Дудоров О.О., Клименко В.А. та ін. Кримінальне право України: загальна та особлива частини / За ред. Мельника М.І., Клименка В.А. – К.: Атіка, 2008.
5. Вереша Р.В. Кримінальне право України: загальна частина. – К.: ЦУЛ, 2008.
6. Ковальський В.С., Стрюк М.В., Шкелебей О.В. Кримінальне право України / Під ред. Фесенка Є.В. – К.: Прецедент, 2006.
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Каннон, 2001.
8. Савченко А.В., Кузнецов В.В., Штанько О.Ф. Сучасне кримінальне право України. – К.: Паливода, 2006.
9. Чучаев А.И. Цели наказания в советском уголовном праве. – М.: ВЮЗИ, 1989.
10. Шульга А.М., Павликівський В.І. Кримінальне право України: основні питання та відповіді. – Х.: Берека-Нова, 2008.

С.О. Веренчук

Науковий керівник:

д.ю.н., професор **Р.Б. Прилуцький**

ЩОДО ВІДПОВІДНОСТІ ТОВАРНОГО ЗНАКА ПРИНЦИПАМ ГУМАНІЗМУ ТА МОРАЛІ

У статті проведено аналіз впливу принципів гуманізму та моралі на відносини у сфері реєстрації товарних знаків. Охарактеризовано товарні знаки, що не відповідають вказаному критерію охороноспроможності. Виведено та досліджено існуючу проблему, сформульований шлях покращення ситуації.

Ключові слова: товарний знак, гуманізм, мораль, охороноспроможність, державна реєстрація товарного знаку.

С.А. Веренчук

КАСАТЕЛЬНО СООТВЕТСТВИЯ ТОВАРНОГО ЗНАКА ПРИНЦИПАМ ГУМАНИЗМА И МОРАЛИ

В статье проведено анализ влияния принципов гуманизма и морали на отношения в сфере регистрации товарных знаков. Характеризовано товарные знаки, которые не отвечают указанному критерию охраноспособности. Выведено и исследовано существующую проблему, сформирован путь к улучшению ситуации.

Ключевые слова: товарный знак, гуманизм, мораль, охраноспособность, государственная регистрация товарного знака.

S.O. Verenchuk

WITH RESPECT TO CONFORMITY OF THE TRADEMARK TO THE PRINCIPALS OF HUMANISM AND MORALITY

In this article the influence of the principals of humanism and morality to the relations concerning registration of the trademarks is analyzed. The trademarks which don't satisfy the aforesaid criteria are characterized. The relevant problem is concluded and examined, the way of improvement of current situation is determined.

Key words: trademark, humanism, morality, protective power, state registration of the trademark.

Постановка проблеми. Після отримання Україною незалежності у 1991 році почалось глобальне проведення соціально-економічного, державно-політичного реформування. У цей період сфера моральності, духовності суспільства опинилась далеко не на першому місці серед інтересів та сфер впливу держави. У кінці-кінців це призвело до того, що нарівні з економічною дезінтеграцією та диференціацією суспільства відбулась і девальвація духовних цінностей суспільства. На жаль, така ситуація дуже негативно вплинула і надалі впливає на суспільну свідомість. Такий негативний вплив торкнувся всіх сфер життєдіяльності українського суспільства, в тому числі і відносин з приводу охорони товарних знаків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання відповідності товарних знаків принципам гуманності та моралі не можна визначити як широко досліджене. Такі вчені як Медведєв М.Ю., Козинець В.П., Мельник О.М., Малий В.В., Межебовський І.В., Демченко Т.С., Орлова В.В., Восканян Р.С., Белов В.В., Богуславський М.М., Боденхаузен Г., Віталієв Г.В., Гаврилов Е.П., Горленко С.А., Грибанов В.П., Корчагин А.Д., Кряжков А.В., Малько А.В., Матели П., Матузов Н.І. частково розглядали це питання у своїх працях, тим не менш особливої уваги даному питанню не надавали. Варто також зазначити, що відмова в реєстрації товарного знаку з підстав невідповідності принципам гуманізму та моралі на сьогодні не є поширеним явищем, тому і судова практика з цього питання в Україні відсутня.

Мета дослідження. Дослідження проводилось з метою аналізу правової системи охорони споживачів від негативного впливу товарних знаків, що не відповідають принципам гуманізму та моралі, визначення шляхів покращення ситуації що склалася.

Основні результати досліджень. Створення товарного знаку, який може стати дійсно символом товару, потребує комплексу знань з психології, лінгвістики, семіотики, маркетингу, юриспруденції та інших наук. Відомий вчений Г. Чармессон у своїй книзі "Торгова марка. Як створити ім'я, яке принесе мільйони" називав "створення комерційних назв для ідентифікації компаній, товарів та послуг" мистецтвом під назвою "семено-міка", що з грецької означає "знак, що назначає". Таке визначення повністю передає основне завдання товарного знаку – ідентифікацію суб'єкта господарювання [4].

Законодавство України не передбачає обов'язкової реєстрації товарних знаків. Незареєстровані товарні знаки використовуються нарівні із зареєстрованими позначеннями, але на відміну від останніх не наділені правовою охороною. Таким чином, для того щоб вберегти власний знак від копіювання, підроблення, що може негативно, а інколи і катастрофічно вплинути на діяльність суб'єкта господарювання, реєстрація є просто необхідною.

Які ж позначення можуть використовуватись як товарні знаки? У ст. 492 Цивільного кодексу України торговельна марка (товарний знак) визначається як будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (послуг), що виробляються (надаються) іншими особами. Такими елементами можуть бути зокрема, слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів [1]. Крім вказаних у цій статті елементів, на практиці вже існують випадки, в тому числі і в Україні, реєстрації в якості товарних знаків певних звукових мелодій, світлових знаків. Закон України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" від 23 грудня 1993 року № 3771-XII (надалі – Закон про товарні знаки) не містить поняття "торговельна марка" чи "товарний знак" і визначає знак для товарів і послуг як – позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб [2]. Таким чином, виходячи з положень вказаних законодавчих актів можна прийти до висновку, що законодавство не визначає чіткого переліку позначень, які можуть реєструватись та використовуватись як товарні знаки, а лише встановлює межі щодо таких позначень. Відповідність позначення визначеним законом критеріям визначає охороноспроможність знаку. Серед таких критеріїв, зокрема, відповідність принципам гуманності та моралі.

Для встановлення сутності принципів гуманності та моралі, перш за все, слід визначитись з самими поняттями "гуманізм" та "мораль".

Незважаючи на те, що законодавство України зобов'язує дотримуватись принципів гуманізму та моралі, ці поняття законодавчо не закріплені. Таким чином, для визначення моралі та гуманізму слід звернутись до наукових джерел.

Новітній філософський словник визначає мораль, як поняття, під впливом якого в теоретичному та практичному досвіді людей виокремлюються звичаї, закони, вчинки, характери, що виражають найвищі цінності, через які людина виражає себе як розумне, освічене та вільне створіння [8].

Відомий вчений В.В. Копейчиков зазначає, що мораль – це система норм, що базуються на моральних поглядах суспільства на добро і зло, справедливе й несправедливе, гуманне й негуманне, а забезпечуються насамперед внутрішньою переконаністю та силою громадської думки [7].

Професор О. І. Титаренко дає своє визначення моралі, згідно з яким, мораль постає як такий практично-оцінний спосіб відношення людини до дійсності, котрий регулює поведінку людей з точки зору принципового протиставлення добра і зла. [10]

Враховуючи вищенаведене, мораль можна визначити, як систему норм, що регулює суспільні відносини виключно за допомогою громадської думки на основі розуміння про добро і зло, честь і гідність, справедливе і несправедливе.

Відповідно до визначення, що наведено у Літературознавчому словнику, гуманізм – це моральний принцип, в основі якого лежить переконаність у безмежних можливостях людини та її здатності до удосконалення, вимога свободи й захисту гідності особистості, ідея про право людини на щастя [9].

В.В. Колейчиков визначає гуманізм як загальну міру свободи, рівності та справедливості у суспільстві, яка повинна визначати зміст кожної конкретної правової норми. Саме такі соціальні цінності як свобода, рівність, справедливість становлять сутність гуманізму [7].

Таким чином, гуманізм можна визначити як ставлення до людини, пройняте турботою про її благо, повагою до її гідності.

Яким чином здійснюється захист суспільства від товарних знаків, що не відповідають принципам гуманності та моралі?

Заборона реєстрації в якості товарних знаків позначень, що не відповідають принципам гуманності та моралі визначена у ч. 1 ст. 5 Закону про товарні знаки.

Такі позначення можна умовно розподілити на 3 групи:

1) Позначення, які є аморальними та антигуманними самі по собі.

До таких позначень можна віднести:

- Позначення непристойного характеру (наприклад зображення оголених або частково оголених жінок/чоловіків).

- Нецензурні слова та вирази.

- Жаргонні, сленгові слова та вирази, образливого характеру (наприклад "фраер", "катала").

- Словесні позначення, виконані іноземною мовою, які за своїм звучанням схожі до непристойних, образливих слів на мові країни реєстрації (наприклад в Росії було відмовлено в реєстрації товарних знаків "S-RAM", "UNITAS", "BLEDINA", як таким, що викликають неприємні асоціації в зв'язку із звуковою подібністю до російських непристойних слів).

- Назви комах та тварин паразитів, які паразитують в тому числі і на тілі людини та можуть викликати неприємні асоціації (наприклад "клоп", "гніда", "глист").

- Позначення, які асоціюються зі смертю, хворобами та стражданнями, що можуть викликати неприємні асоціації у споживачів (наприклад назви венеричних хвороб).

2) Позначення, використання яких є неетичним по відношенню до товарів та послуг, для яких вони заявляються. Наприклад позначення "РОЗА МИРУ" по відношенню до товарів 13 класу Міжнародної класифікації товарів та послуг (надалі – МКТП), до якого входять зокрема боеприпаси, вогнепальна зброя, вибухові речовини. Заборона реєстрації таких позначень часто характерна з релігійних мотивів – наприклад знак "ВЕЛИКИЙ ПІСТ" для контрацептивів, знак "АЛЛАХ" для алкогольних напоїв, зображення мечеті для маркування ковбаси зі свинини та ін.

3) Позначення, які не відповідають основам моралі та правопорядку. До таких позначень можна віднести зокрема такі, що наносять шкоду державності, громадянському суспільству, історичним фігурам та пам'яткам. Наприклад реєстрація товарного знаку "Кошовий отаман" для товару "спідня білизна", може образити патріотичні почуття певної групи населення України. Таким чином, при проведенні аналізу товарного знаку на його відповідність цьому критерію варто враховувати історичні, культурні, мовні традиції, загальновизначані норми моралі, що склались на сучасному розвитку суспільства [5].

Такий критерій як відповідність позначення принципам гуманізму та моралі, створює серйозну проблему – проблему рівня моральності тих експертів, що перевіряють заявки на отримання реєстрації товарних знаків. У своїй діяльності експерти керуються положеннями Закону про товарні знаки та "Правилами складання та подання заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг", затвердженими наказом Дер-

жавного департаменту інтелектуальної власності № 116 від 28 липня 1995 р. [3]. Так як вказані нормативно-правові документи не містять чітких регулюючих норм стосовно визначення відповідності товарних знаків принципам гуманізму та моралі, вся відповідальність за встановлення таких обставин лягає на експертів.

Кожен експерт – перш за все людина – член суспільства, в тому числі і споживачо. З іншого боку, під час проведення експертизи, він виступає представником державного органу, що само по собі зобов'язує його підходити до питання більш широко, приймаючи до уваги, що законом передбачено ненадання правової охорони лише тим позначенням використання яких може принести шкоду суспільству [6].

Висновки. Отже, дослідивши питання відповідності товарних знаків критеріям охороноздатності, а саме принципам гуманності та моралі, можна дійти висновку про наявність проблеми, яка полягає у визначенні відповідності позначення вказаним критеріям. Можна виділити дві сторони проблеми: об'єктивну та суб'єктивну.

Об'єктивна сторона полягає у відсутності законодавчого визначення понять моралі та гуманізму. Хоча виходячи з їх виключно суб'єктивної природи та відповідності етапу розвитку суспільства, який є постійним процесом, чіткого визначення цим поняттям дати дійсно дуже важко.

Історично склалось так, що право і мораль регулюють суспільні відносини паралельно. Українська правова система, в свою чергу, успадкувала від моралі основні принципи, що закріплені, зокрема в Конституції України, Цивільному та Господарському кодексах України.

Суб'єктивна сторона проблеми полягає в тому, що визначають ці критерії самі експерти, які проводять експертизу заявок на товарні знаки. Таким чином, все залежить від того, на скільки високоморальними є експерти.

Цілковито таку проблему вирішити просто неможливо. Частково покращити ситуацію, на думку автора, можливо двома шляхами:

- 1) Законодавчо закріпити у нормах цивільного права визначення моралі та гуманізму (наприклад виведені у цій статті);
- 2) Створити спеціальний наглядовий орган, в повноваження якого входило б проведення післяреєстраційного нагляду за відповідністю товарних знаків принципам гуманізму та моралі, так як таких обов'язків в Державній служби інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (Держдепартамент інтелектуальної власності) немає. Крім того, створення такого органу дозволило б частково контролювати і діяльність експертів.

Варто зазначити, що через виключно суб'єктивне розуміння принципів гуманності та моралі, ефективна діяльність такого органу можлива лише за його колегіальності.

Необхідно пам'ятати, що метою введення таких критеріїв як принципи гуманізму та моралі, перш за все, є захист суспільства – тобто нас з вами, від виникнення можливих неприємних відчуттів, пов'язаних із товарним знаком. Але основною умовою такого захисту є підтримання рівня самої моралі та гуманності суспільства, які, в свою чергу, залежать в більшій мірі від самого населення.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 №435-IV / "Юрінком Інтер", 2009 р.
2. Правила складання та подання заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг", затверджені наказом Державного департаменту інтелектуальної власності №116 від 28.07.1995 р. // zakon1.rada.gov.ua.
3. Закон України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" від 23 грудня 1993 року № 3771-XII // zakon1.rada.gov.ua.
4. Г. Чармессон. Торгова марка. Як створити ім'я яке принесе мільйони// www.mydisser.com.
5. Медведєв М.Ю. Охороноспроможність товарних знаків за законодавством Російської Федерації, дисертація кандидата юридичних наук: 12.00.03 / Москва, 2008 р.
6. Мельник О.М. Правова охорона знаків для товарів і послуг в Україні (цивільно-правовий аспект). – Ірпінь: Академія ДПС України, 2001 р.

7. В.В. Копейчиков. ПРАВОЗНАВСТВО: Підручник / За редакцією В. В. Копейчикова, А.М. Колодія. – К.: "Юрінком Інтер" 2006 р.

8. Новітній філософський словник / За ред. А.А. Грицанов, В. М. Скакун: "АСТ-ЛТД" 1998 р.

9. Літературознавчий словник-довідник. – 2-ге видання / за ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. Теремка: "Академія" 2006р.

10. Філософський словник / Під ред. І.Т. Фролова. – 6-е вид., перероб. та доп. – М., 1991.

О.В. Воронін

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **І.О. Хар**

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ПРАВОЧИНІВ

В статті проаналізовано теоретичні положення щодо правочинів та їх видів, умови дійсності правочинів.

Ключові слова: правочин, дійсний правочин, недійсний правочин, способи виявлення волі учасників правочину.

А.В.Воронин

ПОНЯТИЕ И ВИДЫ СДЕЛОК

В статье проанализированы теоретические положения относительно сделок и их видов, условия действительности сделок.

Ключевые слова: сделка, действительный сделка, недействительная сделка, способы выявления воли участников сделки.

O. V. Voronin

CONCEPT AND TYPES OF TRANSACTIONS

The article analyzes the theoretical situation with respect to transactions and their species, the conditions of validity of transactions.

Key words: transaction, the actual transaction, the transaction is invalid, how to ascertain the will of parties to the transaction.

Постановка проблеми. Вчинення правочину в установленій законом формі є однією із загальних вимог, додержання яких є необхідним для забезпечення його чинності (п.4 ст.203 ЦК України 2003р.). Тому форма є однією з ключових категорій вчення про цивільний правочин. У ЦК України їй присвячено 45 статей, а у кожному підручнику з цивільного права міститься відповідна глава чи розділ, де норми таких статей аналізуються. Проте цим не вичерпується накопичене людством знання про вказану правову категорію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на велику кількість праць, присвячених правочину, на сьогодні ні чинне цивільне законодавство, ні наука цивільного права не дають однозначного визначення деяких аспектів правочину (наприклад його форми та відповідної типології). Ця проблема, у свою чергу, призводить до неоднозначного, непослідовного тлумачення й застосування чинного законодавства, неможливості дослідження правочину.

Реформування цивільного законодавства України призвело до оновлення інституту правочину, розвитку теоретичних положень щодо правочину. Правочинами є більшість юридичних дій, що вчиняються суб'єктами цивільних правовідносин. Зауважимо, що правочини відіграють провідну роль у загальній системі цивільного права. Завдяки своїй значимості та актуальності інститут правочину викликав значний інтерес у вчених-цивілістів [11].

На переконання провідного вітчизняного вченого О. Дзери, положення про правочини у ЦК України зберегли наступність значної частини усталених традиційних конструкцій про правочин, отримали новий розвиток у напрямку розширення диспозитив-

них начал і свобод у здійсненні правочинів суб'єктами цивільного права, в адаптації правового регулювання правочинів щодо ринкових відносин [7].

Визнання правочину існуючим у суспільстві правопорядком є визначенням форми такого волевиявлення: оформлена у відповідності з вимогами правової системи маніфестація волі отримує юридичне значення. Вимога певної форми маніфестації волі як обмеження індивідуального засилля є одним із проявів нормативного характеру соціальної взаємодії і має правову природу. Необхідність надання волевиявленню належної форми, різноманітність та розвиток цих форм виступає як вимога і прояв прогресу свободи в суспільних відносинах [3].

У статті 202 ЦК України правочином визнається дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Відомо, що дії як юридичні факти завжди мають вольовий характер і поділяються на правомірні та протиправні. Правочини – це вольові та правомірні дії, безпосередньо спрямовані на досягнення правового результату, а саме на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [2].

Викладений українською мовою юридичний термін "правочин" вказує на правомірність дії, що вчиняється. Тим самим формується уявлення про його зміст, який носить правомірний характер.

Досягнення певного правового результату можливе за допомогою одностороннього та дво- чи багатостороннього правочину.

Сутність зобов'язань, що встановлюються односторонніми діями учасників цивільного обороту, полягає в однопорядковості їх підстав виникнення, в якості яких виступають односторонні та при тому правомірні дії [7].

Волевиявлення [8] може проявляти одна або кілька осіб. При цьому, односторонній правочин може створювати обов'язки лише для особи, яка його вчинила. Як виняток, одностороннім правочином можуть створюватися обов'язки для інших осіб тільки у випадках, установлених законом, або за домовленістю з цими особами. Так, наприклад, при відкритті (вчиненні одностороннього правочину) акредитива банком-емітентом у банка-гаранта виникає зобов'язання здійснити платіж на користь бенефіціара.

Якщо дві сторони скеровують свої зустрічні дії на досягнення бажаного правового результату, правочин визнається двостороннім (взаємним). Такий правочин називається договором [9].

Наукова розробка основних елементів правочину залишається незмінною з часів квіритів до сьогодення. Історично склалось так, що вперше і в найбільш досконалому як на той період часу вигляді конструкції договору та договірному зобов'язанні були відпрацьовані в римському приватному праві [10]. Проте питання про цілі, сутність та склад правочину час від часу формувало нові наукові позиції, судження, тенденції та викликали жваві наукові дискусії.

Метою буд-якого дво- чи багатостороннього цивільного правочину є досягнення певних юридичних наслідків, що мають істотне значення для сторін правочину-договору.

Основні результати дослідження. Семантичний розбір співвідношення понять "договір" і "правочин", проведений Б. Пугинським, дав підстави стверджувати, що двосторонній або багатосторонній правочини визнаються лише вираженням узгодженої волі двох і більше сторін і розглядаються як умова, необхідна для укладення договору [14].

Г. Шершеневич під юридичними діями розумів зовнішній прояв волі людини, що тягне за собою певні юридичні наслідки. Саме прояв волі, що безпосередньо спрямований на певний юридичний наслідок, розглядається відомим цивілістом, як юридичний правочин [15]. Проте прояв волі, на нашу думку, це лише передумова, яка породжує правочин.

Іншою складовою, яка разом з волевиявленням особи формує правочин, є чинність.

Ця категорія передбачає, що факт, має відбутися, не суперечить певному правопорядку, а відтак розглядається як правомірна дія.

Як стверджував Д. Мейер, для правочину суттєві лише дві умови: 1) юридичні дії повинні привести до змін у вже існуючих юридичних відносинах: зміни можуть полягати у встановленні будь-якого права, яке раніше не існувало, або у переході права від однієї

особи до іншої, або у припиненні права; 2) юридична дія повинна бути направлена на зміну існуючих юридичних відносин, з метою проведення цих змін. Дії, не направлені на відповідні зміни, не можуть розглядатися як правочини [16].

Зазначена дефініція відтворює розуміння правочину як юридичного акта, що реалізується через волевиявлення особи та передбачає настання певних правових наслідків і який протиставляється правопорушенню. Так, І. Новицький складовими елементами правочину виокремлював волю (суб'єктивний елемент) і волевиявлення (об'єктивний елемент) [17].

Відправною точкою для осмислення поняття цивільний правочин, безумовно, є така суб'єктивна категорія, як воля. Воля, як елемент правочину, розкривається шляхом само-реалізації суб'єкта та детермінує його дії на досягнення певного правового результату.

Деякі автори відстоювали точку зору, за якою складовими частинами правочину є такі елементи: волевиявлення, змістом якого є істотні умови (пункти) правочину, волю, правочиноздатність суб'єктів, мету правочину [18]. У відповідь на цю позицію Л. Єфімова зазначає, що суб'єкт правочину (його правоздатність та дієздатність) не можна вважати елементом, оскільки саме суб'єкт є джерелом волі та волевиявлення. Тому він не може розглядатися як складова частина правочину: суб'єкт та його дії, явища різнопорядкові [19].

Правочин, який відповідає вимогам законодавства, визнається правом дійсним. Дійсність як правова характеристика правочину означає, що закон визнає правову силу за ним як підставу виникнення, зміни або припинення бажаних його суб'єктами цивільних прав і обов'язків, а права та обов'язки, що виникли з правочину, підлягають правовій охороні та захисту [20].

Нормативне та доктринальне трактування умов чинності юридично-значимих дій, які характеризують правочин, зводиться до таких вимог: зміст правочину не може суперечити нормам моралі та актам цивільного законодавства; форма правочину повинна відповідати закону; наявність необхідного обсягу цивільної дієздатності особи для вчинення правочину; волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі; правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, що обумовлені ним; правочин, що вчиняється батьками (усиновлювачами), не може суперечити правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей тощо.

Висновки. Отже, правочин є правомірним актом-дією, відбувається з наміром досягнення певного, правового результату, що заздалегідь прогнозується та виражає добровільне волевиявлення учасників.

Правочини, зокрема, найбільш поширені з них – договори, мають достатньо широке використання в нотаріальній практиці. Учасниками цих правочинів є громадяни та юридичні особи. Відносини між ними будуються на основах свободи договору, справедливості, сумлінності та розумності, що визначено ст. 3 ЦК України.

Цивільним кодексом України (ст. 204) встановлена презумпція правомірності правочину. Це означає, що правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не передбачена законом або, якщо він не визнаний судом недійсним. Загальні вимоги закону, додержання яких є необхідним для чинності правочину встановлені у ст. 203 ЦК України, а наслідки їх недодержання передбачені ст. ст. 215-236 ЦК України.

Цивільним законодавством, передбачаються різні способи виявлення волі учасників правочину. Зокрема, правочин може укладатися:

- за допомогою прямого волевиявлення шляхом усних або письмових заяв (ст. ст. 206, 207 ЦК України);
- шляхом конклюдентних дій, якщо для правочину згідно з законом не потрібна письмова форма та у випадку, коли поведінка сторін свідчить про їх волю до початку відповідних правових наслідків (ч. 2 ст. 205 ЦК України);
- у випадках установлених договором або законом, воля сторони до укладення правочину може виявлятися мовчанням (ч. 3 ст. 205 ЦК України).

Цивільним кодексом України (ст. 204) встановлена презумпція правомірності правочину. Це означає, що правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не передбачена законом або, якщо він не визнаний судом недійсним.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради. – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 356.
3. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право: Договоры о выполнении работ и оказании услуг. – М.: [Статут], 2002. – 1053 с.
4. Берестова І.Е., Бичкова С.С., Бірюков І.А., Бобрик В.І., Братель О.Г. Цивільне право України. Особлива частина. Договірні зобов'язання: Навч. посібник / Національна академія внутрішніх справ України / Світлана Сергіївна Бичкова (заг.ред.). – К., 2005. – 348 с.
5. Бірюков І.А., Заїка Ю.О., Гопанчук В.С., Співак В.М., Гелевей О.І., Кучер В.О. Цивільне право України. Загальна частина: загальні положення. Особисті немайнові права фіз. особи. Речове право. Спадкове право. Заг. положення про зобов'язання і договори: підручник / Іван Андрійович Бірюков (ред.), Юрій Олександрович Заїка (ред.). – 2-ге вид., змінене та доп. – К.: КНТ, 2008. – 478с.
6. Бобко Т. В. Взаємний вплив категорій "форма" та "зміст" правочину // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції "Проблеми цивільного права та процесу". – Х., 2007. – С.354-356.
7. Боброва Д. В., Дзера О. В., Довгерт А. С., Коссак В. М., Кузнєцова Н. С. Цивільне право України: Підручник: У 2 кн. / О.В. Дзера (ред.), Н.С. Кузнєцова (ред.). – 2. вид., стер. – Кн. 1. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 720 с.
8. Боднар Т.В. Договірні зобов'язання в цивільному праві: (заг. положення): [навч. посіб.] / Т.В. Боднар. – К.: Юстініан, 2007. – 277 с.
9. Дьяченко А. В. Поняття правочину та його ознаки за цивільним законодавством України // Наук. зап. – Х., 2005. – N1 (2): Право. Економіка. Гуманітаристика. – С.30-43.
10. Зайцев О. Л. Правочини з вадами волі // Вісник. – Х., 2007. – Вип.36. – С.364-369.
11. Коссак В. М. Правочин як підстава виникнення цивільних прав та обов'язків // Міжнародна науково-практична конференція "Право та економіка: генезис, сучасний стан та перспективи розвитку". – О., 2008. – С.214-217.
12. Кухарева Г. П. Форми правочинів // Вісник. – Х., 2006. – Вип.32. – С.298-302.
13. Кучер В. Особливості визначення правочину таким, що порушує публічний порядок // Право України. – 2003. – № 12. – С. 26 – 28.
14. Кучер В. Проблеми визнання правочину з порушенням визначеної законом форми дійсним // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні. – Львів, 2003. – С.278 – 280.
15. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України : [в 2 т.] / В. Г. Ротань [та ін.; відп. ред. В. Г. Ротань] – 2-е вид., переробл. і допов. – Х.: Фактор, 2010. – Т. 1 – 2010. – 799 с.
16. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. / за ред. О.В.Дзери, Н.С.Кузнєцовой, В.В.Луця. – 3-є вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – Т. 1: / [Н.С.Кузнєцова, І.О.Дзера, В.М.Коссак та ін.] – 2008. – 830 с.
17. Пархоменко П. І. Встановлення теоретичного аспекту правової природи правочину та його функцій з метою захисту цивільних прав // Здійснення і захист прав, інтересів фізичних та юридичних осіб. – Чернівці, 2006. – С.23-30.
18. Перова О. В. Правочин, що порушує публічний порядок, як беззаперечно недійсний // Вісник. – Х., 2007. – Вип.37. – С.376-383.
19. Романюк Я. М. Правова природа нікчемного правочину // Міжнародна науково-практична конференція "Право та економіка: генезис, сучасний стан та перспективи розвитку". – О., 2008. – С.445-448.
20. Сібільов М.М. Загальна характеристика нікчемних правочинів (договорів) // Проблеми законності. – Вип. 55. – 2002. – С. 42-47.

A.O. Вікс

Науковий керівник:
к.ю.н., професор **Л.С. Сміян**

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ

Стаття присвячена проблемам ООН у сфері захисту прав людини, визначенню ролі і місця ООН у міжнародній системі захисту прав людини. В роботі проведено аналіз правових основ діяльності Організації у сфері захисту прав людини та ефективності механізмів ООН у зазначеній галузі. У статті розглянуто напрями діяльності Організації Об'єднаних Націй у вирішенні актуальних проблем, які стоять на сучасному етапі перед світовим співтовариством.

***Ключові слова:** декларація прав людини, конвенція, міжнародно-правові акти, міжнародний пакт, тероризм.*

A.O.Викс

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОРГАНИЗАЦИИ ОБЪЕДИНЕННЫХ НАЦИЙ

Статья посвящена проблемам ООН в области защиты прав человека, определению роли и места ООН в международной системе защиты прав человека. В работе проведен анализ правовых основ деятельности Организации в сфере защиты прав человека и эффективности механизмов ООН в указанной области. В статье рассмотрены направления деятельности Организации Объединенных Наций в решении актуальных проблем, стоящих на современном этапе перед мировым сообществом.

***Ключевые слова:** декларация прав человека, Конвенция, международно-правовые акты, международный пакт, терроризм.*

A.O. Viks

ACTUAL PROBLEMS OF THE UNITED NATIONS

The article deals with the problems the UN to protect human rights, the definition of the role and place of the UN in international human rights system. The paper analyzes the legal framework of the Organization in the protection of human rights and the effectiveness of the UN in this field. In the conditions of the United Nations in resolving the urgent problems faced at the present stage before the world community.

***Keywords:** Declaration of Human Rights, the Convention, the international legal acts, the international pact, terrorism.*

Постановка проблеми. Схваленням Декларації тисячоліття ООН міжнародна спільнота продемонструвала підтримку засад світового порядку, заснованих на Статуті ООН, непохитну відданість його фундаментальним Цілям та Принципам, які продовжують залишатися основою міжнародного права, головним інструментом регулювання міжнародних стосунків. Ми виходимо з того, що лише ООН має відповідні повноваження міжнародного співтовариства й володіє широким набором закріплених Статутом механізмів та засобів розв'язання багатьох проблем людства, які продовжують у своїй основі бути тими, що й декілька десятиліть тому: війни, бідність, нерівність у розподілі ресурсів, гноблення та дискримінація.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням дослідження присвячена безліч робіт. В основному матеріал, викладений в учбовій літературі, носить загальний характер, а в багаточисельних монографіях з даної тематики розглянуті вузькі питання проблеми "Актуальні проблеми організації об'єднаних націй". Проте, необхідно враховувати специфіку сучасних умов при дослідженні проблематики позначеної теми.

Мета дослідження визначення вказаних з урахуванням наукової проблеми актуальності обраної теми та стану її дослідженості. Я поставив за мету проаналізувати і узагальнити роль інформаційної діяльності ООН в забезпеченні досягнення масштабних цілей організації та світової спільноти загалом.

Основні результати досліджування. У роботі визначено ступінь ефективності діяльності України у боротьбі з порушенням прав людини та результати роботи у цій сфері.

1. Система Організації Об'єднаних Націй є сьогодні основним інститутом захисту прав людини. За роки свого існування ООН внесла істотний вклад у розвиток міжнародного співробітництва у цій галузі, у пошуку шляхів та методів припинення порушень прав людини, формування ефективних гарантій забезпечення цих прав і створення належних умов

життя людей в усьому світі. Саме під егідою ООН була створена універсальна система захисту прав людини. Особливе значення стосовно цього має діяльність ООН, пов'язана з розробкою міжнародних документів у галузі прав людини. На даний момент в рамках ООН підготовлено і прийнято понад сімдесят таких документів і, таким чином, сформувалася досить широка система міжнародно-правових актів, спрямованих на забезпечення і захист прав людини. ООН розробила базові документи, які декларують універсальність та невід'ємність прав людини. Загальна декларація прав людини, Міжнародний Пакт про громадянські та політичні права та Міжнародний Пакт про економічні, соціальні та культурні права є ядром інструментів ООН у галузі захисту прав людини. Основні положення та принципи цих документів і нині залишаються актуальними. Вони, зокрема, знайшли широке відображення в Заключному акті Наради з питань безпеки і співробітництва в Європі та в Підсумковому документі Віденської зустрічі представників держав-учасниць цієї Наради.

2. Головні органи Організації Об'єднаних Націй, які діють у сфері прав людини являють собою універсальну систему захисту прав людини. Від її належного функціонування залежить попередження та вирішення багатьох міжнародних конфліктів та суперечок. Проте, у деяких випадках з тих чи інших міркувань Організації Об'єднаних Націй не вживає необхідних заходів, в той час як реакція міжнародного співтовариства на випадки порушення прав людини має бути швидкою та ефективною. Це наводить на думку, що сьогодні існує потреба у реорганізації системи діяльності органів ООН у галузі прав людини.

3. Головні органи Організації Об'єднаних Націй, які діють у сфері прав людини являють собою універсальну систему захисту прав людини. Від її належного функціонування залежить попередження та вирішення багатьох міжнародних конфліктів та суперечок. Проте, у деяких випадках з тих чи інших міркувань Організації Об'єднаних Націй не вживає необхідних заходів, в той час як реакція міжнародного співтовариства на випадки порушення прав людини має бути швидкою та ефективною. Це наводить на думку, що сьогодні існує потреба у реорганізації системи діяльності органів ООН у галузі прав людини.

4. Щодо договірних органів, то масштаб їх діяльності постійно розширюється, але суттєвим недоліком є те, що більшість з них дублюють роботу одні. Наприклад, Комітет з прав людини розглядає такі питання, як заборона дискримінації та рівність перед законом, які обговорюються майже всіма іншими договірними органами. Негативним моментом є паралельність у роботі договірних та головних органів ООН. Так, надання доповідей вимагають від держав не тільки договірні органи, але й низка головних органів ООН, а також спеціалізовані установи Організації. В результаті марно витрачаються кошти та людські ресурси.

5. Ще одна причина недостатньої ефективності роботи договірних органів полягає в тому, що міжнародні угоди з прав людини наділили їх недостатніми повноваженнями. Суттєвим недоліком є також те, що держави не подають свої доповіді вчасно, не надсилають відповіді на запит про додаткову інформацію, фальсифікують статистику, прикрашають картину виконання взятих на себе зобов'язань. Переважна більшість різноманітних рекомендацій, зауважень, зроблених як головними, так і договірними органами ООН, державами не виконується, не проводиться контроль за їх забезпеченням. Водночас у рамках ООН створюються додаткові органи в галузі прав людини, розробляються нові міжнародні угоди з даної проблеми. Зважаючи на це, було б доцільним об'єднати низку договірних органів та зробити певні застереження до чинних міжнародних договорів.

6. Незважаючи на прийняття важливих і значущих документів, права жінок сьогодні порушуються майже в усіх сферах. Одним з найбільш бруталних порушень прав людини в наш час є глобальна за своїми масштабами торгівля людьми, особливо жінками та дітьми, з метою їх сексуальної експлуатації або використання на примусових роботах. За прибутковістю цей вид "бізнесу" посідає третє місце після незаконного обігу наркотиків та зброї.

7. Конвенція ООН "Про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами" на сьогодні є єдиним чинним міжнародним актом універсального характеру, що стосується безпосередньо боротьби з торгівлею людьми. Проте, цей документ має низку недоліків. Головним з них є той, що Конвенція не містить чіткого визначення торгівлі, обмежуючись лише заборонаю експлуатації проституції третіми особами.

8. Події останніх років показали, що механізми зазначеної Конвенції не є достатніми. Тому, постала необхідність вироблення нового міжнародного документа, який би вра-

ховував недоліки попередніх актів та вимоги сучасності. Ним став Протокол про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності. До переваг Протоколу можна віднести і той факт, що він включає всі можливі форми співробітництва держав щодо запобігання та боротьби з торгівлею людьми. Таким чином, Протокол є найбільш комплексним міжнародно-правовим актом у сфері, що розглядається.

9. В рамках ООН на сьогодні створена система по контролю над наркотиками. Безперечно, діюча міжнародна система не позбавлена недоліків. Серйозною проблемою є недостатня ефективність практичної взаємодії держав у боротьбі з наркозагрозою, інколи ускладнений механізм прийняття рішень, неповне втілення у національній практиці положень, зафіксованих у конвенціях, до деяких положень низка країн взагалі не приєдналася, брак ресурсів та професійних кадрів.

10. Незважаючи на досить велику увагу, що приділяється Комісією з прав людини проблематиці боротьби з тероризмом, варто зазначити про істотний недолік – відсутність єдності поглядів серед її членів на співвідношення прав людини і тероризму. Ускладнює вирішення цієї проблеми й розбіжність у питанні про те, хто ж може бути порушником прав та свобод людини, а також чи є тероризм таким порушенням, привели до того, що деякі держави в принципі виступають за вилучення даної тематики з порядку денного Комісії ООН з прав людини та передачу її цілком та повністю на розгляд Шостого Комітету Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй.

11. Україна є учасником переважної більшості основних міжнародних документів у галузі прав людини, найважливішими з яких є Загальна декларація прав людини, Міжнародний Пакт про громадянські та політичні права, Міжнародний Пакт про економічні, соціальні та культурні права.

Висновки. Як член ООН, Україна брала участь у підготовці та прийнятті міжнародно-правових актів з прав людини та в роботі багатьох міжнародних контрольних та правозахисних органів починаючи з 1945 року. Однак тільки після здобуття незалежності в 1991 р. Україна стала реальним та повноправним членом міжнародної системи захисту прав людини. Саме після здобуття незалежності Україною були ратифіковані такі визначальні міжнародно-правові акти, як Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, було знято застереження до Конвенції проти тортуру та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність людини, видів поводження й покарання щодо невизнання компетенції Комітету проти тортуру тощо. Україна ратифікувала переважну більшість міжнародно-правових документів у сфері захисту прав людини, що дає змогу створити належну правову базу для забезпечення в нашій державі основних прав та свобод людини відповідно до норм та стандартів міжнародного права.

Сучасний стан захисту прав людини в Україні далекий від ідеалу, проте сьогодні в світі жодна держава не може констатувати що вона повністю виконує свої міжнародні зобов'язання у галузі прав людини. Усі намагання ООН допомогти Україні у покращенні становища жінок, в рамках програм ПРООН, також виявилися малоефективними. Головними причинами чого стало порівняно низьке залучення жінок до представлених проєктів і недостатня увага урядовців до них.

Література

1. Виноуков О. Сучасні тенденції миротворчої діяльності та участь у ній України // Європейські інтеграційні процеси а транскордонно співробітництво: Матеріали III Міжнар. Наук.- практ. Конф., Луцьк, 18-19 трав. 2006 р.: У 2 т. / За ред. В.Й. Лажныка, С.В. Федюнюка. – Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. Держ. Ун-ту ім Лесі Українки, 2006.
2. Грушова А.Т. Роль ЮНЕСКО у забезпеченні права на освіту // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – Вип. 37 (частина I). – Київ 2002. – С. 180-181.
3. Грушова А.Т. Проблема прав людини в контексті глобалізаційних процесів//Актуальні проблеми міжнародних відносин. – Вип. 40 (частина II). – Київ 2003. – С. 31 – 34.
4. Грушова А.Т. Гендерні проблеми та роль ООН у їх вирішенні//Актуальні проблеми міжнародних відносин. – Вип. 41 (частина I). /- Київ 2003. – С. 22 – 24.
5. Мацко А. С. Міжнародне право: Навч. посіб. – К., 2002.
6. Статут Ради Європи // Міжнародне публічне право: Юрінком Інтер, 2001. – С. 293-308.

К.Ю. Герасименко

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент **О.В. Александренко**

РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЇ ТА ХАБАРНИЦТВА

В статті проаналізовано проблему зростаючої динаміки злочинів у сфері службової діяльності та розглянуто основні методи і способи розслідування таких злочинів.

Ключові слова: хабарництво, корупція, розслідування, облік і виймка документів, слід, хабародавець, корупціогенна норма.

К.Ю. Герасименко

РАССЛЕДОВАНИЕ КОРРУПЦИИ И ВЗЯТОЧНИЧЕСТВА

В статье проанализирована проблема растущей динамики преступлений в сфере служебной деятельности и рассмотрены основные методы и способы расследования таких преступлений.

Ключевые слова: взяточничество, коррупция, расследование, учет и выемка документов, след, взяткодатель, коррупциогенная норма.

K. Y. Gerasimenko

INVESTIGATION OF CORRUPTION AND BRIBERY

In the article the problem of growing dynamics of crimes is analysed in the field of realization of official activity and basic methods and methods of investigation of such crimes are considered.

Keywords: bribery, corruption, investigation, account and coulisse of documents, tracks, suborner.

Постановка проблеми. Ні для кого не є таємницею, що хабарництво є досить актуальною проблемою нашої держави. Це явище обговорюють в пресі, по телебаченню, у громадському транспорті, про боротьбу з ним можновладці щотижня заявляють з високих трибун. Але воно існувало, існує і мабуть буде існувати ще досить довго. Суть проблеми у боротьбі з корупцією сформулював ще Джеймс Медісон в політичному есе "Федераліст": "Якби людьми правили ангели, ні в якому нагляді над урядом – зовнішньому або внутрішньому – не було б потреби. Але при створенні правління, в якому люди відатимуть людьми, головна трудність полягає в тому, що в першу чергу треба забезпечити правлячим можливість наглядати над керованими; а ось услід за цим необхідно зобов'язати правлячих наглядати за самими собою" [3].

Отже, однією з головних проблем теми даної статті є те, що хабарництво – один із найскладніших для розслідування злочинів. Пояснити це можна наступними обставинами. Хабарництво, тобто одержання хабара та давання хабара, завжди пов'язане з корисливим використанням службовою особою свого службового становища.

Суб'єктна система хабарництва складається з двох обов'язкових елементів – наявності хабародавця й хабарника (службової особи).

Предмет хабара в переважній більшості випадків передається наодинці, без свідків. І хабародавець, і хабарник, і посередник, коли такий є, однаковою мірою зацікавлені у збереженні таємниці злочину.

Хабарник, будучи службовою особою, маючи відповідне становище в суспільстві та в більшості випадків – численні зв'язки, у змозі вжити активних заходів до приховання злочину, знищення доказів, закриття кримінальної справи або організації серйозної протидії розслідуванню. Хабарники заздалегідь готують пояснення на випадок їх затримання з речовим доказом ("дарування", "наборг", "видача премії" і т. д.). Сприяє маскуванню злочинної діяльності й належність хабародавця і посередника до одного кола спілкування, те, що вони працюють в одному відомстві, одній установі, що між ними так чи інакше є певна службова залежність.

Усе це призводить до того, що до моменту порушення кримінальної справи прямих доказів учиненого злочину (крім затримання з речовим доказом, у кращому випадку) залишається мало, виявлення ж нових доказів зазвичай дуже ускладнене саме внаслідок існування наведених чинників.

В умовах реформування в Україні соціально-економічної сфери, реорганізації економічного механізму в регулюванні нових форм власності, постійної зміни законодавства досить відчутно загострилася криміногенна обстановка – тому хабарництво набуло масового й часто організованого характеру. Розмітість його форм, проникнення до різних сфер діяльності – економічної, фінансової, підприємницької, освіти й шоу-бізнесу, охорони здоров'я потребують нових способів організації боротьби з цими злочинними проявами, розробки відповідних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення їх розслідування і попередження. Критичний аналіз реального стану справ та дослідження з організації протидії цьому суспільно небезпечному явищу (хабарництву) свідчить про те, що на сьогодні, існує нагальна потреба у застосуванні ефективних способів, методів і тактичних прийомів викриття та розслідування злочинів цієї спрямованості. У сучасній теорії криміналістики названі проблеми залишаються недостатньо розробленими. Актуальність даної теми визначається необхідністю аналізу окремих елементів криміналістичної характеристики цього виду злочинів, з'ясуванням типових слідчих ситуацій, визначенням комплексу слідчих та оперативно-розшукових дій, що забезпечують ефективність розслідування таких злочинів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження теоретичних проблем розслідування хабарництва зробили вчені-криміналісти України та інших держав. Серед них Т. В. Авер'янова, О. Я. Басв, В. П. Бахін, Р. С. Белкін, О. М. Васильєв, В. К. Гавло, В. Г. Гончаренко, А. В. Дулов, О. Н. Колісниченко, В. С. Кузьминов, В. К. Лисиценко, В. Г. Лукашевич, Г. А. Матусовський, М. В. Салтевський, М. О. Селіванов, В. В. Тіщенко, В. Ю. Шепітько, М. П. Яблоков та ін. Зокрема, Мельник М.І., який присвятив багато своїх праць проблемам кваліфікації, удосконаленню законодавства, дослідженню основних методів боротьби при розслідуванні злочинів пов'язаних з корупцією та хабарництвом в Україні [7].

Мета дослідження. Проаналізувавши зростаючу динаміку злочинів пов'язаних із корупцією, дослідити методи розслідування та знайти шляхи вдосконалення прийомів та способів розкриття даних правопорушень. Відповідно до зазначеної мети були поставлені й вирішені такі завдання: виявити специфіку криміналістичної характеристики хабарництва, проаналізувати способи вчинення таких злочинів з огляду на нові його види, визначити способи приховування хабарництва, методи документального й комп'ютерного його приховування, сформулювати типові слідчі ситуації, що виникають при розслідуванні цих злочинів, окреслити характер і систему початкових слідчих та оперативно-розшукових дій, їх ефективність та вдосконалити існуючі способи виявлення, розкриття та попередження даних злочинів.

Основні результати дослідження. Найбільш суспільно небезпечним діянням серед групи злочинів, віднесених до розділу XVII чинного Кримінального кодексу України "Злочини у сфері службової діяльності", є хабарництво. Воно підриває авторитет державного апарату, підприємств, установ чи організацій, комерційних або підприємницьких структур, дискредитує їх діяльність.

Процес становлення нових економічних відносин відбувається на тлі підкупу державних чиновників, службових осіб, а також політичних і громадських діячів. Злочинний світ використовує для цього нетрадиційні форми: оплату поїздок за кордон, надання пільгових кредитів, введення чиновників та членів їхніх сімей до складу керівництва комерційними структурами або ж до співзасновників тощо. Небезпека хабарництва, як складової корупції, полягає у викривленні державним апаратом соціально-економічної політики країни, що призводить до неможливості займатися певною діяльністю чесним громадянам і водночас сприяє масовому залученню до неї представників злочинного світу, що посилює криміналізацію економіки. Очевидно, дане явище стало нормою життя суспільства. Це родове поняття, що охоплює два нерозривно пов'язані між собою складі злочинів: одержання хабара (ст. 368) та давання хабара (ст. 369) КК України [1]. Корупція (від лат. *corruptio* – псувати) – протиправна діяльність, яка полягає у використанні службовими особами їх прав і посадових можливостей для особистого збагачення; підкупність і продажність громадських і політичних діячів. Найчастіше термін застосовується у відношенні до бюрократичного апарату і політичної еліти. [2] Найнебез-

печніші форми корупції кваліфікуються як кримінальні злочини. До них, перш за все, відносяться розтрата (розкрадання) і хабар. Розтрата полягає у витраті ресурсів, довірених посадовій особі, з особистою метою. Хабарництво є різновидом корупції, при якій дії посадової особи полягають в наданні певних послуг фізичній або юридичній особі в обмін на надання останнім певної вигоди першому.

Результати дій хабарників зрідка виявляються в матеріально фіксованому вигляді. Однак у деяких випадках на предметах хабара залишаються сліди пальців рук осіб, причетних до вчинення злочину. Іноді зберігаються інші сліди хабарництва (товарні чеки, етикетки, ярлики, гроші, цінності, особисті записи і т. д.).

У ході вчинення цього виду злочину зазвичай складаються такі типові слідчі ситуації:

1) хабарництво пов'язане з провадженням незаконних дій (бездіяльності) в інтересах хабародавця;

2) хабарництво поєднане з вчиненням законних дій (бездіяльності) в аналогічних інтересах;

3) дання та одержання хабара здійснювалися без посередників;

4) ті ж дії відбувалися за участі посередників;

5) одержання хабара супроводжувалося вимаганням;

6) одержання хабара вимаганням не супроводжувалося.

Хабарництво доволі часто супроводжується вчиненням інших злочинів – розкраданням, підробкою тощо, або ж характеризується численністю злочинних дій, за яких службові особи багаторазово одержують хабара.

Успіх розслідування хабарництва залежить від багатьох чинників, і насамперед – від кваліфікації слідчого, його вміння чітко планувати свої дії, правильно аналізувати докази, діяти обережно, але й рішуче, працювати в тісній взаємодії з органами дізнання і громадськістю. За наявності цих умов злочин, хоч би яким складним для розслідування він не видавався, може бути розкритим і винні будуть притягнуті до кримінальної відповідальності.

Кримінальні справи про хабарництво порушуються за матеріалами органів боротьби з економічною злочинністю, організованою злочинністю і корупцією. Такі справи пов'язані з заявами, що надійшли в органи прокуратури про майбутню дачу хабара в зв'язку з вимаганням та іншими обставинами. Іноді справи про хабарництво порушуються в результаті явки з повинною, коли хабародавець звертається в органи прокуратури або дізнання з заявою про вчинений хабар, сподіваючись на звільнення від кримінальної відповідальності, якщо стосовно нього мало місце вимагання хабара, або він добровільно заявив після давання хабара про те, що сталося, до порушення кримінальної справи [1].

Методика організації викриття хабарництва та проведення заходів щодо затримання на місці підозрюваних у вчиненні злочину передбачає певний алгоритм. Передусім, це прийняття заяви від особи про вимагання хабара, що оформлюється згідно до вимог ст. 95 КПК України. Саме наявність заяви громадянина, у відповідності зі статтею 6 Закону України "Про оперативно-розшукову діяльність" (далі Закон про ОРД) [4], дає підстави для проведення оперативно-розшукових заходів, які можуть здійснюватися одночасно з виконанням вимог ст. 97 КПК України [5]. Для проведення таких заходів необхідно завести оперативно-розшукову справу (ст. 9 Закону про ОРД) [4]. Повідомлення про факти хабарництва мають перевірятися з максимальною обережністю, щоб фігуранти не знищили докази відносно себе та не змусили потенційних свідків до неправдивих свідчень. Лише за умови забезпечення конфіденційності заявника та можливих свідків оперативним працівником відбирається пояснення про відомі їм обставини щодо вимагання хабара, об'являючи виконання його вимагачем обумовлених дій тощо. Інформацію слід перевіряти комплексно, при цьому доцільно:

- вивчити структуру та умови роботи організації, в якій працює службова особа, підозрювана у вимаганні хабара;

- ознайомитися з колом її обов'язків щодо спроможності вчинення нею відповідного діяння;

- встановити та вивчити необхідні документи, ознайомитися з порядком їх проходження й постановкою на облік, станом звітності та контролю, з метою підтвердження підстав вимагання хабара;

- вивчити (проаналізувати) матеріали, які знаходяться в органах внутрішніх справ України, прокуратурі (наприклад, заява, на підставі якої відмовлено в порушенні кримінальної справи або припинено її);

- отримати консультації у відповідних фахівців (бухгалтера, ревізора, технолога і т.ін.);
- використати інші оперативні можливості органів внутрішніх справ України [6].

При затриманні враховується ймовірність ситуації, за якої особа, що підозрюється у хабарництві, може заявити про те, що: а) мала намір повідомити про факт дачі хабара, однак не встигла це зробити; б) не помітила, хто і як залишив у неї предмети, що проходять по справі як хабар (коли вони виявилися на столі серед паперів, у відкритій шухляді столу та ін.).

У методиці розслідування розроблені прийоми спростування обману підозрюваного у вимаганні хабара, що полягають у спостереженні за тим, як особа, яка підозрюється у хабарництві, виконала обумовлені дії в інтересах хабародавця. Підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, мають право застосовувати засоби для фіксації предметів, що можуть бути доказового значення. До таких засобів фіксації, наприклад, відноситься фіксація номерів купюр, приготованих заявником для передачі певній службовій особі як хабар, та ін. [4]

Версії про суб'єкт хабарництва перевіряються стосовно того, чи є цей суб'єкт службовою особою або він користується певними функціональними повноваженнями як працівник державної установи і не є службовою особою (за наявності визначених підстав така особа може відповідати за ст. 354 КК) [1]; чи є службова особа саме тією відносно якої є заява або інші дані, або це інша службова особа; чи існують або відсутні зв'язки (службові, родинні, земляцькі, сусідські тощо) між суб'єктами хабарництва та ін.

Версії про хабародавця (особливо великих хабарів), крім з'ясування даних, що характеризують його, спрямовані на встановлення джерела матеріальних коштів:

- 1) отриманих на законних підставах;
- 2) добутих безпосередньо злочинним шляхом (як хабара, у результаті вчинення розкрадань, інших економічних злочинів, вимагання тощо);
- 3) отриманих із джерел, що належать злочинній групі (у тому числі організованій), що поповнюються з числа неврахованих коштів, тіньового сектора, легалізованих ("відмитих") грошей.

Проведення судових експертиз по справах про хабарництво пов'язане з вирішенням питань, що відносяться до компетенції почеркознавчої, техніко-криміналістичної експертизи документів, судово-економічних, трасологічних та інших видів експертиз.

Безперечно, з метою документування злочинних дій складається відповідний план, в якому доцільно викласти типові версії: вимагання мало місце, як про це викладено в заяві; хабара не вимагали, а з боку заявника був наклеп; вимагали кошти (цінності) не як хабар, а погашення боргу, позичення тощо; вимагання хабара мало місце, але не службовою особою (помилка заявника або шахрайство). Оперативно-розшукові заходи, що спрямовуються на одержання фактичних даних, які можуть бути підставами для порушення кримінальної справи та базою доказів у ній, здійснюються в рамках, наданих оперативним підрозділом прав, передбачених ст. 8 Закону про ОРД. Їх проведення дозволяє ще до реалізації оперативних матеріалів визначити документи, предмети, що мають доказове значення у справі, та підлягають невідкладно вилученню. Так, за місцем роботи та проживання фігурантів оперативним шляхом можуть бути виявлені предмет хабара, документи або різні записи, що доводять про зацікавленість хабаротримувача у виконанні або невиконанні тих чи інших дій, злочинно нажите майно, інші докази. Безперечно, головним напрямом отримання інформації залишаються оперативні джерела. Однак, незалежно від джерела отриманої інформації документування цього виду злочину, у переважній більшості випадків, спонукає використання оперативних та оперативно-технічних можливостей для фіксації дії одержання хабара. Це фактично створення певних умов для його отримання, можливості документування, вилучення хабара тощо. Особливу увагу необхідно звернути на документальне оформлення предмету хабара. Найчастіше ним є гроші. Про виконання такої дії складається протокол, в якому засвідчується, які саме гроші вручаються заявнику, сума, кількість, номінальна вартість

купюр, їхні номери, серії, яким чином помічені купюри, як вони упаковані. У ході проведення тактичної операції доцільно використовувати технічні засоби отримання інформації, спеціальні засоби контролю, фіксації розмов та дій. Варто зазначити, що практична цінність проведення таких заходів визначається змістом зафіксованих розмов, під час яких висвітлюються наміри посадової особи, підтверджуються її зобов'язання щодо сприяння хабародавцю у виконанні чи невиконанні конкретних дій, погроз заповідання шкоди правам й інтересам заявника у разі недержання винагороди і т. п. Такі дії, у подальшому, упереджують можливі версії посадової особи щодо наявності цивільно-правових відносин із заявником (повернення боргу, надання позики тощо). На застосування технічних засобів (ст. 8 Закону про ОРД) необхідно отримати відповідний дозвіл суду. Фахівцеві має перевірити працездатність технічного засобу шляхом виконання контрольного запису, який залишається на фонограмі. У відповідному протоколі фіксуються його дії. Подальші оперативно-розшукові заходи проводяться на підставі п. 7 ст. 8 Закону про ОРД щодо негласного виявлення та фіксації слідів тяжкого злочину, документів та інших предметів, що можуть бути речовими доказами підготування або вчинення такого діяння. Операція повинна бути ретельно спланована, з передбаченням можливих варіантів поведінки одержувача хабара. Тому, щоб уникнути втрати речових доказів, зникнення з місця вчинення злочину фігурантів, планування операції повинно передбачати всі можливі обставини (використання посередників, зміна умов і місця передачі хабара, ускладнений технічний та візуальний контроль тощо [7].

Момент затримання хабарника необхідно обирати оперативним працівникам і слідчим згідно наміченого плану чи ситуації, наслідків застосування оперативних та оперативно-технічних можливостей, пояснень заявника про місце знаходження предмету хабара, передбачивши заходи, які б виключали можливість його зникнення і т. ін. Дослідження практики з проведення таких заходів засвідчує, що дії з пошуку і фіксації слідів злочину особи чи групи осіб, повинні оформлятися слідчим, як огляд місця події відповідно до ст. 190 КПК України та згідно зі ст. ст. 85, 195 КПК України необхідно ретельно описати розташування приміщень, меблів тощо, а також місце знаходження грошей. У разі, коли посадова особа висловить бажання щиро розповісти про одержання хабара, виходячи з реальної оцінки ситуації, можна там же взяти в неї зізнання. Ці матеріали можуть бути підставою для порушення кримінальної справи, що має бути відображено в постанові про порушення кримінальної справи (ст. 94 КПК України, ст. 10 Закону про ОРД) [8].

Після затримання посадової особи в момент одержання хабара слідчим складається протокол виїмки у заявника технічних заходів, які застосовувалися під час операції (ст.ст. 178 – 183, 186, 188, 189 КПК України). Оглянути технічні засоби, аудіо та відеокасети, вилучені предмети хабара, відповідно до ст.ст. 78, 79 КПК України долучаються до справи, як речові докази. Подальша оперативно-розшукова діяльність проводиться за дорученням слідчого згідно спільних оперативно-слідчих дій [8].

Висновки. Існує безліч країн з вельми низьким рівнем корупції. Більш того, відомі історичні приклади, коли дії, направлені на зниження корупції, привели до значних успіхів: Сінгапур, Гонконг, Португалія, Швеція. Це однозначно говорить на користь того, що методи боротьби з корупцією існують. З формальної точки зору, якщо не буде держави – не буде і корупції. Здатність людей на даному етапі розвитку ефективно співробітничати без держави піддається дуже сильним сумнівам. Проте, в умовах коли корупція поширена практично скрізь, розпуск корумпованих органів влади представляється одним з дієвих радикальних способів від неї позбавитися. Але на мою думку, розглянуті окремі питання з організації заходів викриття хабарництва сприятимуть налагодженню ефективнічати взаємодії відповідних оперативних і слідчих підрозділів, їх цілеспрямованій та результативній боротьбі з найганебнішим проявом кримінальної корупції – хабарництвом.

Література

1. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: за станом на 1 груд. 2001 р.; за ред.С.С. Яценка. – К.: А.С.К., 2002. – 396 с.
2. [http:// www.ligazakon.ua](http://www.ligazakon.ua).

3. Федералист. Политические эссе А. Гамильтона, Дж. Мэдисона и Дж. Джея: Пер. с англ. / Под общ. ред., с предисл. Н. Н. Яковлева, коммент. О. Л. Степановой. – М.: Издательская группа "Прогресс" – "Литера", 1994. – 345 с.

4. Закон України "Про оперативно-розшукову діяльність" від 18 лютого 1992 року № 2135-XII (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.5. Каминский М. К. Расследование взяточничества. – Горький, 1978.

5. Кримінально-процесуальний кодекс України: за станом на 20 вересня 2001 р.). – К.: Вид. Паливода А.В., 2001. – 268 с.

6. Судові та правоохоронні органи України. Збірник законодавчих та нормативних актів. – К.; Вид. Паливода А.В., 2003. – 472 с.

7. Хилобок М. П. Расследование должностных преступлений / Под ред. Г. Г. Зуйкова. – М., 1966.

8. Настанова з організації роботи органу внутрішніх справ, затверджена наказом МВС України від 15 червня 1999 року № 495. – (Відомчий нормативний акт МВС України).

9. Головшинський К. И. Диагностика коррупциогенности законодательства. / Под ред. Г. А. Сатарова и М. А. Краснова. – 56 с.

Д.О. Глущенко

Науковий керівник:
к.ю.н. **О.В. Чайка**

ОКРЕМІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Досліджуються реституційний та виндикаційний способи захисту права приватної власності, аналізуються цивільне законодавство, судова практика розгляду цивільних справ, з'ясовуються випадки застосування власником майна позову про застосування наслідків недійсності правочину та виндикаційного позову.

Ключові слова: *недійсний правочин, реституція, виндикація, позов, неволодіючий власник.*

Д.А. Глущенко

ОТДЕЛЬНЫЕ СПОСОБЫ ЗАЩИТЫ ПРАВ СОБСТВЕННОСТИ: ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ

Исследуются реституционные и виндикационные способы защиты права частной собственности, анализируется гражданское законодательство, судебная практика рассмотрения гражданских дел, случаи применения собственником имущества иска о применении последствий недействительности сделок и виндикационного иска.

Ключевые слова: *недействительная сделка, реституция, виндикация, иск, невладеющий собственник.*

D.A. Glushchenko

SOME WAYS TO PROTECT PROPERTY RIGHTS: ISSUES OF CONCERN

The restitution and compulsory means of protecting the law of private property are researched, the civil legislation, the judicial practice of trying civil cases are analyzed, the cases of bringing of a lawsuit by a property owner concerning the consequences of the invalidity of law administration and the compulsory lawsuit are clarified.

Key words: *invalid law administration, restitution, vindication, lawsuit, an owner who does not possess an honest acquirer.*

Постановка проблеми. Процес реформування українського законодавства, пов'язаний із гармонізацією публічно-правових та приватноправових засад, насамперед стосується відносин власності. Зміни у правовому регулюванні відносин власності є неминучим наслідком впливу на нього комплексу правових механізмів, передбачуваних суміжними інститутами довірчого, корпоративного, конкурентного, природоресурсового права та інших. Це викликає необхідність переосмислення не лише поняття права власності загалом, а й розуміння таких правових феноменів, як способи захисту права власності.

Виникла потреба у з'ясуванні цивільно-правових засобів захисту права власності. На поновлення становища, яке існувало до порушення, на припинення дій, якими порушується право власності, вказують речово-правові (віндикаційний, негаторний позови, позов про визнання права власності) та зобов'язально-правові засоби захисту права власності (позов про визнання правочинів недійсними, повернення бездіястно набутого чи збереженого майна, відшкодування збитків тощо) [1, с. 323]. Коли захищається право власності, може виникнути проблема конкуренції позовів, оскільки власник (типульний володілець) може самостійно вибрати спосіб захисту порушень цивільних прав, але у межах ст. 12 ЦК України. Якщо передане за недійсним правочинним майно є індивідуально-визначене і збереглося у набувача у натурі, власник майна може пред'явити до набувача позов про витребування майна з чужого незаконного володіння в порядку віндикації, а також в порядку реституції. При цьому існує ряд застережень застосування цих засобів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-періодичною базою статті стали праці відчизняних і зарубіжних дослідників, серед яких: М.І. Брагінський, О.В. Гутников, І.О. Дзера, І.Б. Новицький, Н.В. Рабинович, К.І. Скловський, Д.О. Тузов, Ф.С. Хейфец, В.П. Шахматов, Н.Д. Шестакова та інші.

Мета дослідження. Метою є з'ясування природи віндикаційного та реституційного правовідношення, а також визначення випадків застосування неволодіючим власником майна віндикаційного позову та позову про застосування наслідків недійсності правочину.

Основні результати дослідження. Захист права власності – це сукупність передбачених законом цивільно-правових засобів, які, по-перше, гарантують нормальне господарське використання майна (тобто вони забезпечують захист відносин власності в їх не порушеному стані), а по-друге – застосовуються для поновлення порушених правовідносин власності, для усунення перешкод, що заважають їх нормальному функціонуванню, для відшкодування збитків, які заподіяні власнику.

Для того, щоб вирішити питання можливості застосування позову з реституції чи з віндикації, необхідно виходити зі змісту правовідносин, які виникають між сторонами.

Слово "реституція" походить від латинського "restituere". Дія реституції полягала в тому, що вона позбавляла юридичної сили факт, який став підставою існуючого становища, і відновлювала попередній стан цих правовідносин [2, с. 71]. Відповідно до положень ч. 1 ст. 216 ЦК України недійсний правочин не створює юридичних наслідків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю. Двостороння реституція полягає в тому, що кожна сторона недійсного правочину має повернути іншій стороні все, що вона одержала на виконання такого правочину [3, с. 215].

На повернення майна з чужого незаконного володіння спрямований також віндикаційний позов. В юридичній літературі під віндикаційним позовом традиційно розуміють вимогу неволодіючого власника до незаконного володільца про витребування свого майна в натурі. Цей позов був відомий ще римському цивільному праву (vindico – вимагати, actio rei vindicatio – віндикаційний позов) [4, с. 51-55; 5, с. 31].

У випадку недійсності правочину сторони не вправі пред'являти позов про витребування майна з чужого незаконного володіння (позов з віндикації), оскільки відносини між сторонами несуть зобов'язальний характер. Як відзначають К. Скловський та Ю. Ширвіс, обов'язок по реституції не поставлений у залежність від володіння річчю або іншим майном, отриманим за угодою, що є характерним саме для особистого, а не речового зв'язку.

Про наявність зобов'язальних відносин між сторонами недійсного правочину вказує ст. 216 ЦК України, яка у разі недійсності правочину зобов'язує кожну сторону повернути отримане без правової підстави майно. Такі відносини сторін підпадають під зміст ст. 509 ЦК України, відповідно до якої зобов'язанням є правовідношення, де одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо) або утриматися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку. Особливістю зобов'язальних відносин при застосуванні реституції є те, що вони виникають не з правомірних дій (договорів, інших правочинів) та деліктів, а є наслідком такого юридичного факту як недійсний правочин.

Викладене свідчить про те, що у випадку недійсності правочину його сторони можуть звернутись в суд лише з вимогою про повернення майна в порядку реституції. Зобов'язальний (двосторонній) характер відносин між його сторонами свідчить про неможливість його сторін вимагати один від одного повернення індивідуально-визначеної речі, яка збереглась у натурі, в порядку відшкодування.

Непоодинокі випадки відчуження майна особами, які не мають право його відчужувати (наприклад, неправомірний продаж майна орендарями тощо). При такій ситуації власник індивідуально-визначеної речі вправі пред'явити до третьої особи (набувача речі) позов про витребування майна з незаконного володіння в порядку відшкодування [9, с. 319].

Крім цього, власник майна не позбавлений можливості пред'явити позов про визнання договору, укладеного між незаконним відчужувачем майна і набувачем, недійсним, що породжує конкуренцію позову. При цьому, якщо річ з володіння власника вибула за його волею, в тому числі при вчиненні недійсного правочину (за винятком випадків вчинення правочинів поза його волею), при заявленні ним позову про визнання такого договору недійсним не повинні порушуватись інтереси добросовісного набувача, який отримав річ за оплатним договором.

Правочини, що вчинені не уповноваженими особами, порушують ч. 1 ст. 319 ЦК України, яка закріплює виключне право власника розпоряджатися своїм майном на власний розсуд. Вони є оспорюваними, оскільки їх недійсність прямо законом не встановлена. У зв'язку з цим до моменту винесення рішення про недійсність такого правочину він є дійсним і породжує для його сторін цивільні права та обов'язки, що впливає з презумпції правомірності вчиненого правочину, визначеної ст. 204 ЦК України. Але правочин, вчинений між неуповноваженою особою та набувачем майна, породжує в останнього право власності лише у випадку, коли власник майна не може витребувати від нього своє майно.

Проте у цієї позиції є один вагомий недолік: не уповноважена на відчуження речі особа не може при укладенні договору передати більше правомочностей щодо цієї речі порівняно з тими, якими вона наділена. Не маючи права її продавати, незаконний відчужувач після вчинення правочину з набувачем речі передає йому усі правомочності власника, в тому числі право розпоряджання за умови, якщо власник не вправі від набувача витребувати цю річ. З логічної точки зору такі правочини повинні були б визнаватися недійсними з правом витребування майна від добросовісних набувачів. Проте, захищаючи інтереси добросовісного набувача, шляхом обмеження випадків, коли власник може витребувати від нього своє майно (ст. 388 ЦК України), цивільне законодавство виходить лише з практичних міркувань і захисту учасників цивільного обігу.

Отже, з викладених вище міркувань випливає, що договір між неуповноваженою на відчуження майна власника особою та набувачем такого майна може бути визнаний недійсним за позовом власника лише у випадках, коли відповідно до ст. 388 ЦК України воно може бути витребуване в останнього. Це, зокрема, у випадках, по-перше, безоплатного набуття майна добросовісним набувачем; по-друге, вбуття майна з володіння власника або особи, які він передав майно, поза їхньою волею; по-третє, у випадку набуття майна недобросовісним набувачем, тобто особою, яка в момент набуття майна знала або повинна була знати про те, що його відчужувач не мав права це робити.

Неволодіючий власник, хоч і не брав участі у правочині, вчиненому між незаконним відчужувачем і набувачем майна, не втрачає можливості звернутися в суд з позовом про визнання такого правочину недійсним, оскільки він має правовий інтерес у результаті вирішення спору щодо свого майна. Проте, заявивши такий позов, власник не може отримати втрачене майно, оскільки у випадку визнання такого правочину недійсним відповідно до п. 1 ст. 216 ЦК України в початкове становище повертаються лише його сторони (відчужувач майна і набувач).

Після повернення майна набувачем відчужувачу власник вправі від останнього витребувати майно в порядку зобов'язальних відносин (наприклад, якщо між ними був укладений договір оренди майна) або знову ж застосовуючи реституцію, якщо укладений між ними договір є недійсним.

Беручи до уваги все вищевикладене, можна зробити висновок, що найдієвішим способом витребування власником майна від третіх осіб, які набули майно внаслідок

вчинення правочину, є ввідикація. При цьому ввідикація майна є таким способом витребування майна з чужого незаконного володіння, внаслідок якої у визначених законом випадках втрачене майно переходить безпосередньо у володіння власника.

Висновок: Сторони недійсної правочину можуть витребувати своє майно (в тому числі індивідуально-визначене) лише шляхом заявлення позову про застосування наслідків недійсності правочину (реституції). Двосторонній характер реституції виключає можливість сторін витребувати майно одна від одної шляхом ввідикації.

У випадку відчуження майна власника третім особам повинні застосовуватись вимоги ст. 388 ЦК України, яка обмежує право власника витребувати майно від добросовісного набувача. Власник вправі захистити свої права шляхом пред'явлення позову про витребування майна з чужого незаконного володіння (позову з ввідикації); позову про визнання правочину, вчиненого між незаконним відчужувачем та набувачем, недейсним; позову до незаконного відчужувача про відшкодування вартості майна.

Позов власника про визнання правочину, вчиненого між незаконним відчужувачем та набувачем майна, недейсним підлягає задоволенню лише у випадках, коли власник вправі витребувати майно від добросовісного набувача. Внаслідок визнання цього правочину недейсним, в початкове становище повертаються лише його сторони (відчужувач майна та набувач). Подальше застосування норм зобов'язального права (у випадку наявності між власником та незаконним відчужувачем майна дійсного договору) або наслідків недійсності правочину (якщо договір є недейсним) дає можливість власнику повернути втрачене майно.

Тому ввідикація майна, на відміну від позову про визнання правочину недейсним і застосування наслідків його недейсності, є єдиним способом витребування майна у третіх осіб, після застосування якої втрачене майно переходить безпосередньо у володіння власника.

Література

1. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / за ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. – К.: КНТ, 2006. – 480 с.
2. Римское частное право: учебник / под ред. И.Б. Новицкого, И.С. Перетерского. – М.: Юриспруденция, 1999. – 512 с.
3. Цивільне право України: підручник / Є.О. Харитонов, Н.О. Санахметова. – К.: Істина, 2003. – 776 с.
4. Дзера І.О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні / І.О. Дзера. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 255 с.
5. Дзера І.О. Ввідикаційний позов у цивільному праві / І.О. Дзера // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія "Правознавство". – 2000. – Вип. 82. – С. 31-37.
6. Скловский К. Защита владения / К. Скловский, Ю. Ширвис // Закон. – 1997. – № 12. – С. 104-107.
7. Дзера І.О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 "Цивільне право та цивільний процес" / І.О. Дзера. – К., 2001. – 21 с.
8. Спасибо-Фатеева І. Проблемні аспекти недейсних правочинів (на прикладі договору міни) / І. Спасибо-Фатеева // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 7. – С. 29-33.
9. Скловский К.И. Собственность в гражданском праве: учеб.-практ. пособие. – 3-е изд. / К.И. Скловский. – М.: Дело, 2002. – 512 с.
10. Вирішення господарських спорів. Застосування норм матеріального права в роз'ясненнях і листах Вищого господарського суду України. – К.: Юстиніан. – 2002. – 640 с.
11. Практика судів України в цивільних справах // Бюлетень законодавства і юридичної практики. – 1995. – № 2. – Ч. 1. – С. 42-44.
12. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Книга первая. Общие положения / М.И. Брагинский, В.В. Витрянский [изд. 4-е, стереотип.]. – М.: Статут. – 2001. – 842 с.

А.А.Гмирін

Науковий консультант:
ст. викладач **Л.І. Пилипенко**

ЗЛОЧИННІСТЬ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

У статті проаналізовано проблеми створення ефективної системи попередження злочинності у сфері економіки, нові види, форми і засоби вчинення цих злочинів.

Ключові слова: корупція, економічна злочинність, господарська діяльність.

А.А.Гмирін

ПРЕСТУПНОСТЬ В СФЕРЕ ЭКОНОМИКИ

В статье проанализированы проблемы создания эффективной системы предупреждения преступности в сфере экономики, новые виды, формы и средства совершения этих преступлений.

Ключевые слова: коррупция, экономическая преступность, хозяйственная деятельность.

А.А.Gmirin

CRIMINALITY IN THE FIELD OF ECONOMICS

The article the problems of creation of the effective system of prevention of crime are analysed in the field of economics, new kinds, forms and facilities of feasibility of these crimes.

Key words: corruption, economic criminality, economic activity

Постановка проблеми. Загальноприйнятого кримінально-правового і поняття "економічна злочинність" на сьогодні не існує, незважаючи на його широке використання в науковому обороті. Це, безумовно, обмежує можливості конструктивного діалогу з метою вдосконалення та уніфікації законодавства про боротьбу з цим явищем. Однак, з іншого боку, складність самого явища, динамічна зміна кримінальної практики в економічній сфері, значні національні відмінності, а також плюралізм дослідницьких підходів, обумовлений різною методологією та іншими особливостями, не дозволяє розраховувати на остаточне вирішення цієї задачі в принципі. Організація ефективної системи попередження злочинності у сфері економіки є однією з найактуальніших соціальних проблем сучасності, вирішення якої для багатьох країн світу є надзвичайно важливою і складною справою. Особливо це стосується країн з перехідною трансформаційною економікою, до яких належить і Україна. Як зазначив президент Академії правових наук України В. Я. Тацій на засіданні Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю 26 листопада 2001 р., "злочинність у сфері економічних відносин слід визнати за поліпроблемне явище, що виявляє собою чи не головне випробування для України як самостійної, незалежної та суверенної молодшої держави". Проблема ця настільки складна, що величезна кількість різноманітних кримінологічних досліджень і практичних заходів, які були проведені у ХХ сторіччя для її вирішення, дали маловтішені результати. Рівень злочинності у сфері економіки впродовж ХХ сторіччя рік у рік зростав в усіх країнах світу незалежно від ступеню економічного розвитку, а наприкінці його досяг транснаціональних масштабів і став загрожувати національній і міжнародній безпеці багатьох країн світу. Через зміни соціально-економічних умов вона постійно трансформується в нові види і форми, видозмінюється і засоби вчинення цих злочинів. Все це обумовлює постійну необхідність продовження досліджень з цієї проблематики і пошуків найбільш ефективних заходів протидії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження злочинів в сфері економіки зробили М. І. Бажанов, О. М. Бандурка, Ю. В. Баулін, І. М. Данишин, А. П. Закалюк, В. С. Зеленецький, М. Й. Коржанський, В. О. Мандибур, М. І. Мельник, В. О. Навроцький, В. М. Полович, В. В. Сташиш, В. Я. Тацій, І. К. Туркевич, В. І. Шакур, та інші дослідники.

Метою дослідження є дослідження злочинності в сфері економіки.

Основні результати досліджень. Злочинність у сфері економіки (економічна злочинність) – це соціально-економічне деструктивне для економіки держави явище, яке проявляється у вчиненні особами навмисних корисливих злочинів у сфері легальної і нелегальної господарської діяльності, основним безпосереднім об'єктом яких виступають відносини власності і відносини у сфері виробництва, обміну, розподілу і споживання товарів і послуг з метою отримання доходу.

Основні риси злочинності у сфері економіки полягають у тому, що:

- 1) вони вчинюються у сфері легальної і нелегальної господарської діяльності;
- 2) суб'єктами цих злочинів можуть бути як підприємці так і інші особи які сприяють виконанню господарської діяльності;
- 3) вони завдають економічної, політичної, моральної шкоди суспільству і державі;
- 4) спрямовані на одержання економічної вигоди;
- 5) вчинюються тільки навмисно;
- 6) можуть здійснюватися різноманітними засобами передбаченими чинним кримінальним законодавством[1].

При визначенні груп злочинів, які утворюють економічну злочинність, ознакою є заподіяння шкоди економічним інтересам держави і громадян, що охороняються законом, шляхом розкрадань, господарських і корисливих посадових злочинів. Відмінна риса економічних злочинів складається в тому, що вони відбуваються спеціальним суб'єктом посадовими і матеріально відповідальними особами, а не сторонніми для об'єкта керування людьми, включеними в систему економічних відносин, на які вони зазіхають. Поряд із матеріальними наслідками серйозна шкода завдається встановленому порядку управління господарською діяльністю. При цьому ускладнюється реалізація рішень, спрямованих на нормальне функціонування всіх суб'єктів товарно-грошового обігу, захист прав споживачів. Аналіз злочинності в сфері економіки доцільно вести по декількох самостійних напрямках, обумовлених конкретною кримінологічною ситуацією перехідного періоду від адміністративної-командної до переважно ринкової регуляції господарських процесів як практично нової концепції управління із широким використанням економічних засобів державного регулювання ринкової економіки – цін, податків, платежів за ресурси, процентних ставок, створення ринку засобів виробництва і предметів споживання, формування конкретного ринку, ринку інвестиційних ресурсів і цінних паперів. Інтенсивність злочинних проявів в економіці відповідно до статистичних даних дуже різноманітна. Майже кожний третій злочин складає розкрадання державного і колективного майна шляхом присвоєння або розтрати, або зловживання посадовим положенням. До 70% злочинів у сфері економіки залишаються не виявленими, особливо хабарництво, розкрадання, обман покупців і замовників і ін.[2]

За даними МВС України, в останні роки значно (майже на 45%) збільшилося число крадіжок сировини і матеріалів із підприємств легкої і місцевої промисловості для їхнього наступного збуту. Кримінологічні дослідження свідчать також про істотну зміну засобу протиправного заволодіння майном. В даний час зростає число примітивних, навіть вульгарних форм зазіхань на економічну систему, що носять як би відкритий, відверто цинічний характер і не потребує високої фахової підготовки, знання специфіки бухгалтерського обліку, технології виробництва[3].

Сказане відноситься і до банківських сфер, що дозволяють привласнювати значні кошти за рахунок переводу безготівкових коштів у готівку.

Необхідно погодитися з Кальманом О.Г., про те що в останні роки просліджується стійка тенденція росту організованої злочинності, властива розкраданням в дуже значних розмірах, хабарництву. Частка таких розкрадань у структурі всіх інших форм злочинних зазіхань на економічну систему невелика – біля 3 %. Проте їхня роль не вичерпується лише матеріальною шкодою. Небезпечний розкладницький вплив "легких" грошей на реакції різноманітних груп населення, особливо молодь, насадження стереотипів добування засобів до життя будь-якими, у тому числі і злочинними засобами. Відбувається зрощування розкрадачів із злодіями, грабіжниками й іншими представниками кримінальної злочинності, з одного боку, і активна взаємодія з тіньовою економікою, що утворює фундамент економічної злочинності, з іншої.[4]

Водночас економічну злочинність не можна ототожнювати з організованою. Організовану злочинність у сфері економіки можна визначити як новий якісний рівень групової фахової злочинності, що характеризується зімкненням кримінального середовища в рамках регіону, країни з поділом на ієрархічні рівні і виділенням лідерів, що не беруть участь у конкретних злочинах, а здійснюють організаторські, управлінські, ідеологічні функції; коруптуванням, залученням у злочинну діяльність відповідальних робітників апарату державних (у т.ч. правоохоронних) органів для забезпечення безпеки і гарантій учасникам співтовариств із монополізацією і розширенням сфер протиправної діяльності з метою одержання максимальних матеріальних прибутків при максимальній захищеності її лідерів від відповідальності.

Висновки. Ефективна боротьба з проявами економічної злочинності потребує комплексного системного підходу і органічного поєднання профілактичних, правоохоронних та репресивних заходів, чітко визначених пріоритетів та належного забезпечення: економічного, кадрово-професійного, інформаційно-аналітичного, науково-методичного, матеріально-технічного тощо. Ігнорування хоча б однієї з цих складових суттєво знижує ефективність боротьби з економічною злочинністю в державі.

Оскільки прояви економічної злочинності залежать від правових і соціально-економічних чинників постійно змінюються, то важливим завданням і постійною функцією держави має стати здійснення стабільного економічного моніторингу її проявів. Ця функція повинна реалізуватися не лише шляхом аналізу показників кримінально-правової статистики, а й знаходити своє втілення при реалізації правозастосовної практики у різних галузях правового регулювання економічних відносин. Визначення економічно доцільних правових засад господарської діяльності і активне впровадження їх у практику економічної життєдіяльності суспільства – нагальне завдання для сучасної України. Здійснюватися це завдання має бути на підставі науково обґрунтованої Концепції економічної безпеки держави, а також довгострокових та короткострокових національних програм протидії економічній злочинності і окремим її видам.

Література

1. Кальман О. Г. Кримінологічна характеристика і попередження господарських злочинів, що вчинені організованими злочинними угрупованнями // Проблеми боротьби з організованою злочинністю в регіоні (на матеріалах Харківської та Полтавської областей): Зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конференції (Харків, 26 -27 квітня 1999 р.). – Х., 2000. – С. 108-111.
2. Аналіз роботи судів загальної юрисдикції в I півріччі 2010 року за даними судової статистики. // Вісник Верховного Суду України. – 2010.- №2. – С. 20-29.
3. Весельський В. Питання захисту осіб, які мають інформацію про злочинну діяльність. // Право України. – 2009. – № 7. – С. 58-61.
4. Кальман О. Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.08 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2004. – С. 56.

Т.С. Гойденко

Науковий керівник:
к.і.н. І.П. Малютіна

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ЕЛЕМЕНТІВ

Розвиток України як соціальної, правової держави неможливий без розвитку суспільних відносин. Особливо важлива роль у вирішенні цього питання належить правовій системі, яка покликана гармонізувати життя суспільства, створювати умови для його розвитку шляхом удосконалення законодавчого процесу, підвищення ефективності правового регулювання та формування суспільної правосвідомості.

Водночас залишаються нез'ясованими та потребують подальшого дослідження питання створення сучасної та ефективної правової системи, що покликана забезпечити розвиток України як розвинутої, демократичної, соціально-правової держави, а також подальшої розробки відомішої теоретичної моделі, в основі якої мають бути найновіші досягнення світової та вітчизняної наукової думки, а також шляхи та механізми подальшого реформування та розвитку суспільних відносин на основі оновленої правової системи.

Ключові слова: *правова система, система права, правова культура, правова політика, правотворчість, правова сім'я, юридичні установи, юридичні терміни.*

Т.С. Гойденко

АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ И ЕЕ ЭЛЕМЕНТОВ

Развитие Украины как социального, правового государства невозможно без развития общественных отношений. Особенно важная роль в решении этого вопроса принадлежит правовой системе, которая призвана гармонизовать жизнь общества, создавать условия для его развития путем усовершенствования законодательного процесса, повышения эффективности правовой регуляции и формирования общественного правосознания.

В то же время остаются невыясненными и нуждаются в последующем исследовании вопросы создания современной и эффективной правовой системы, что призванная обеспечить развитие Украины как развитого, демократического, социалноправового государства, а также последующей разработки соответствующей теоретической модели, в основе которой должны быть новейшие достижения мировой и отечественной научной мысли, а также пути и механизмы последующего реформирования и развития общественных отношений, на основе обновленной правовой системы.

Ключевые слова: *правовая система, система права, правовая культура, правовая политика, правотворчество, правовая семья, юридические учреждения, юридические термины.*

T.S. Goydenko

ANALYSIS OF EFFICIENCY OF THE LEGAL SYSTEM OF UKRAINE AND ITS ELEMENTS

*Development of Ukraine as the social, legal state is impossible without development of public relations. An especially important role in the decision of this question belongs to the legal system, what called *garmonizuvati* life of society, create terms for his development by the improvement of legislative process, increase of efficiency of the legal adjusting and forming of public sense of justice.*

*At the same time remain *nez'yasovanimi* and need subsequent research of question of creation of the modern and effective legal system, that called to provide development of Ukraine as the democratic, sociallegal state, and also subsequent development of the proper theoretical model, in basis of which there must be the newest achievements of world and domestic scientific thought, and also ways and mechanisms of subsequent reformation and development of public relations, on the basis of the renewed legal system, developed.*

Keywords: *legal system, system of law, legal culture, privacy policy, legal technology, legal family, legal institutions, legal terms.*

Постановка проблеми. Формування сучасної правової системи України у відповідності з міжнародними, зокрема європейськими правовими стандартами, є процесом складним та багатофункційним, а тому потребує як глибокого наукового аналізу правової дійсності, так і виявлення основних тенденцій її розвитку.

Рівень теоретичної розробленості проблем розвитку правової системи з урахуванням соціокультурних чинників в контексті впливу на державно-правові реформи є недостатнім. В неповній мірі висвітлюються питання перетворень в державно-правовій сфері, а також в інших сферах нашого суспільства, що потребують сучасного наукового забезпечення, розробки системи відповідних орієнтирів, юридичних понять та категорій, парадигм та концепцій.

Українська правова система потребує певних реформ, які мають на меті не тільки трансформувати національну правову систему, але й сформувати її структурні частини у відповідності з найкращими правовими здобутками людства в цілому та європейськи-

ми стандартами зокрема, що дасть їй можливість у майбутньому зайняти чільне місце серед європейських правових систем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні положення та висновки роботи ґрунтуються на аналізі вітчизняної та зарубіжної наукової літератури, нормативних актів, досліджень загальної теорії держави та права, порівняльного правознавства та юридичної практики.

Вітчизняний і світовий досвід побудови та функціонування ефективної правової системи країни, певною мірою розглядалися теоретиками права та іншими вченими, які представляють різні галузі правової науки.

Проблеми становлення, формування і функціонування правової системи стали предметом дослідження українських вчених (В. Погорілка, В. Бабкіна, П. Рабіновича, М. Козюбри, В. Копейчикова, Є. Кубка, О. Скакун, В. Селіванова, М. Орзіха, В. Шаповала, А. Зайця, О. Зайчука, Я. Шевченко, Ю. Шемшученка, В. Опришка та ін.)

Серед російських вчених ця проблема була досліджена С. Алексєєвим, В. Карташовим, Д. Керміною, О. Васильєвим, В. Кудрявцевим, О. Лукашовою, Л. Явичем, Ю. Тихоміровим, М. Марченко, М. Матузовим, О. Малько.

Серед зарубіжних вчених цю проблему розглядали Р. Болдін, Ф. Ауман, Ж. Карбон'є, К. Нетон, А. Уотсон, Л. Фрідмен, Дж. Тернер, Р. Давид, Дж. Херст та ін.

Мета дослідження. Метою наших досліджень стало встановлення сутності, функцій, структури, особливостей формування, розвитку правової системи України в сучасних умовах.

Однією з основних тенденцій розвитку сучасної правової системи є послідовне зближення природно-правових і державно-правових начал, що відбувається із зростанням правової культури, нового праворозуміння, а також реалізації морально-гуманістичних ідеалів суспільства.

Проведений аналіз показав, що сучасна правова система України хоч і не займає останнє місце на світовій арені, проте потребує вдосконалення через набуття державними службовцями відповідних правових знань, умінь, навичок, необхідних для здійснення своїх функцій, притаманних усім високорозвинутим країнам.

Процес зближення правових систем України і Заходу має здійснюватися на засадах взаємної гармонізації законодавства, взаємообумовленості засад національного та міжнародного права.

Сучасна правова система України має базуватися не лише на засадах юридичного позитивізму, який тлумачить право винятково як продукт вольових дій та рішень вищих суб'єктів державної влади, а на праворозумінні та на принципах верховенства права, притаманних розвинутій правовій державі.

В ході досліджень нами були вирішені наступні завдання:

- проведено сучасне комплексне дослідження правової системи України та її елементів;
- виявлено проблемні питання, пов'язані із поняттям та елементами правової системи;
- проведено аналіз наукової літератури, що пов'язана із поняттям та елементами правової системи;
- висвітлено основні проблеми розвитку правової системи України та запропоновано основні шляхи їх подолання;

Основні результати дослідження. Нами було проведено дослідження основних аспектів правової системи України та її елементів. Основні результати дослідження полягають у наступному.

Було визначено, від досконалості функціонування правової системи держави, її структури та функцій, а також її елементів залежить життєдіяльність всього суспільства, забезпечується соціальна спрямованість держави.

В дослідженні визначені і систематизовані основні теоретико-методологічні і концептуальні підходи до аналізу правової системи:

1) системний, що розглядає правову систему як форму організації, що здатна адаптуватися до соціальних змін, забезпечити пошук оптимальних політико-правових рішень;

2) ціннісно-нормативний, що ґрунтується на ідеалах свободи, рівності, справедливості, соціальності тощо.

Можна сказати, що поняття правової системи означає набагато більше, ніж просто явище, що формально підпадає під ознаки будь-якої системи.

Правова система розглядається в єдності всіх її компонентів, не як механічна сума складових, а нова, важлива соціально-політична, теоретична, ідеологічна якість, не властива окремим її частинам.

Тому правова система- це об'єктивне, історично закономірне правове явище, яке включає в себе взаємопов'язані, взаємообумовлені і взаємодіючі компоненти: право і втілююче його законодавство, юридичні установи, юридичну практику, суб'єктивні права і обов'язки, правову діяльність і правовідносини, правосвідомість і культуру, правову ідеологію та ін.

Водночас спостерігається і ряд позитивних тенденцій. По-перше, активно формуються основні структурні частини: інституційна, функційна, нормативна, що сприяє правильному розмежуванню елементів правової системи, формуванню механізму самоорганізації, який сконцентровує зусилля суспільства на необхідному стані рівноваги. По-друге, реалізується стратегічний напрям такого поступу – приведення правової системи у відповідність із міжнародними правовими стандартами, насамперед – європейськими. По-третє, утверджуються принципи правової демократичної держави та громадянського суспільства. По-четверте, спрямованість правового регулювання визначається загальновідомими принципами права. По-п'яте, в юридичній науці урізноманітнюються методологічні підходи до праворозуміння. По-шосте, створюються нові інститути та галузі права і законодавства, виникають міжгалузеві (комплексні) інститути законодавства. По-сьоме, відбувається урізноманітнення зовнішніх форм права, що забезпечує динамічність, гнучкість системи.

Висновки. На підставі проведеного аналізу правової системи України та її елементів було зроблено такі висновки.

Формування сучасної правової системи України у відповідності з міжнародними, зокрема європейськими правовими стандартами, є процесом складним та багатофункційним, а тому потребує як глибокого наукового аналізу правової дійсності, так і виявлення основних тенденцій її розвитку.

Незважаючи на позитивні зміни, які відбуваються в інституційній та функційній частині правової системи України, ефективність їх формування не є достатньою.

Система права України ніині перебуває на стадії еволюційної трансформації: відбувається вдосконалення існуючих та формування нових галузей та інститутів права. Так, віднедавна виникли інститути кредитних спілок, земельного сервіту, самоорганізації населення, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, гарантування банківських вкладів фізичних осіб, біржове, інвестиційне та інше право. Система права характеризується зменшенням рівня його формалізації, що проявляється у розширенні сфери приватноправового регулювання, використання загальнодозвільного принципу правового регулювання.

Таким чином, правова система України – це цілісна, структурно впорядкована за допомогою джерел права та інших юридичних засобів стійка взаємодія національного права, що забезпечує досягнення належного правопорядку як необхідної умови функціонування та розвитку українського суспільства.

У розвитку сучасної національної правової системи існують певні деформації. До них належать: зниження ефективності правотворчої та правозастосовчої діяльності; часта змінюваність (нестабільність) нормативно-правових актів; множинність підзаконних нормативно-правових актів та наявність у них у зв'язку з цим юридичних колізій та дублювань; несформованість правової бази щодо визначення статусу та порядку діяльності ряду державних органів; зменшення дієвості правового регулювання; розвиток правового нігілізму; існування досить великої кількості випадків позаправового вирішення соціальних конфліктів.

Література

1. Алексеев С. С. Теория права. – М., Юрид. Лит. 1994. – 729 с.
2. Давид Рене "Основные правовые системы современности". – М.: Международные отношения. – 2009. – 456 с.

3. Зайчук О.В. Вступ до теорії правових систем. – К.: "Юридична думка", 2006. – 431 с.
4. Заєць А.П. Правова держава в контексті новітнього українського досвіду. – К. Парлам. Вид-во, 2001. – 102 с.
5. Карбон'є Ж. Юридична соціологія. – М.: Прогрес, 1986. – 288 с.
6. Курас І.Ф., Рудич Ф.М., Балабан Р.В., Клінченко О.В., Кононенко Н.В., Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку. – К, Енеїда, 2006. – 350 с.
7. Малько А.В. Теорія держави та права. – М. Юрист, 2004. – 512 с.
8. Оніщенко Н. М. Правова система: проблеми теорії. – К., Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 352 с.
9. Погорілко В., Малишко А., Правова система- система права- система законодавства суверенної України // Право України. – 1993. – №9.
10. Скакун О.Ф. Правова система України на правовій карті світу. – Х.: Еспада. – 2004. – 96 с.
11. Скакун О.Ф. Теорія держави та права: Підручник/ Пер. з рос. – Харків: Консум, 2004. – 656 с.
12. Стретович В. Правова система України: загальна характеристика – Право України, 1998. – №2.
13. Тацій В.Я., Тодика Ю.М., Данильян О.Г. Конституційно-правові засади становлення української державності. – Х.: Право, 2003. – 328 с.
14. Тиунова Л.Б. Системные связи правовой действительности: методология и теория. – СПб., изд. Санкт-Петербургского университета, 1991. – 191 с.
15. Чернецька О.В. Правові системи сучасності. – Ірпінь, НАДПС, 2007. – 102 с.

Ю.А. Голик

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **Л.Л. Нескороджена**

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФІЗИЧНИХ ОСІБ – ПІДПРИЄМЦІВ

Стаття присвячується вивченню питань щодо припинення діяльності фізичних осіб – підприємців, особлива увага приділяється припиненню діяльності в примусовому порядку, тобто за рішенням суду. Адже на сьогоднішній день кількість фізичних осіб – підприємців, які припиняють свою діяльність значно збільшилась. І державі слід звернути на це увагу.

Ключові слова: фізична особа – підприємець, припинення діяльності фізичної особи – підприємця, визнання фізичної особи – підприємця банкрутом.

Ю.А. Голик

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТІ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ – ПРЕДПРИНИМАТЕЛЕЙ

Статья посвящается изучению вопросов относительно прекращения деятельности физических лиц – предпринимателей, особое внимание уделяется пресечению деятельности в принудительном порядке, то есть по решению суда. Ведь на сегодняшний день количество физических лиц – предпринимателей, которые прекращают свою деятельность значительно увеличилось. И государству следует обратить на это внимание.

Ключевые слова: физическое лицо – предприниматель, прекращения деятельности физического лица – предпринимателя, признание физического лица – предпринимателя банкротом.

U.A. Golik

LEGAL REGULATION OF ACTIVITY OF PHYSICAL PERSONS – BUSINESSMEN

The article deals with studying issues related to the termination of individuals – entrepreneurs, particular attention is paid to the termination of a compulsory order, ie by court order. After all, today

the number of individuals – entrepreneurs who terminate their activity has increased significantly. And the state should pay attention to it.

Key words: *individual – the entrepreneur, the termination of the individual – the entrepreneur, the recognition of an individual – the entrepreneur bankrupt.*

Постановка проблеми. Питання припинення діяльності суб'єктів господарювання посідає важливе місце в розвитку підприємництва та його правового регулювання. Припинення суб'єкта підприємницької діяльності є таким же закономірним та органічним процесом, як і створення.

З початком в Україні кризових явищ, а також "великих" перемін в законодавстві, а особливо у зв'язку із прийняттям Податкового Кодексу України багато фізичних осіб – підприємців стали задумуватися чи варто продовжувати свою діяльність чи краще її взагалі припинити.

У більшості випадків припинення діяльності фізичних осіб – підприємців проводиться за власним бажанням, але існує багато випадків і примусового припинення, тобто за рішенням суду, і без спроби "виправитися".

Мета дослідження. Аналіз наукових положень та судової практики щодо припинення діяльності фізичних осіб – підприємців.

Основні результати дослідження. Припинення суб'єктів господарювання регулюється значною кількістю нормативних актів, до яких, насамперед, належать Цивільний Кодекс України, Господарський Кодекс України, Закони України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців", "Про господарські товариства", "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" та інші нормативні акти.

Проаналізувавши законодавство, можна сказати, що підставою для прийняття рішення судом про припинення підприємницької діяльності фізичної особи – підприємця є:

1) Визнання фізичної особи – підприємця банкрутом:

Ст. 53 Цивільного Кодексу України говорить про те, що фізична особа, яка неспроможна задовольнити вимоги кредиторів, пов'язані із здійсненням нею підприємницької діяльності, може бути визнана банкрутом у порядку, встановленому законом [5].

Так, наприклад, Господарським Судом міста Києва була розглянута справа № 15/59-б про визнання Товариство з обмеженою відповідальністю "Прод-ТК-Торг" банкрутом. Керуючись ст.ст. 22, 23, 24, 25, 51 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", суд задовольнив вимогу заявника та визнав дане підприємство банкрутом [10]. Також, Господарським судом міста Києва була розглянута справа № 43/29-23/306-б про визнання фізичної особи – підприємця банкрутом. В даній справі фізична особа-підприємець особисто звернувся до господарського суду з заявою про визнання його банкрутом, з урахуванням ст. 47, 48 Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" посилаючись на неможливість сплатити борг в зв'язку з недостатністю майна. Постановою господарського суду міста Києва від 15.03.2007 боржника – фізичну особу – підприємця визнано банкрутом, відкрито ліквідаційну процедуру. А також, суд ухвалив зобов'язати державного реєстратора Оболонської районної у місті Києві державної адміністрації внести до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців запис про припинення провадження по справі про банкрутство фізичної особи – підприємця [11].

Отже, можна сказати, що фізичні особи – підприємці визнаються банкрутами не тільки примусово, а за власним бажанням.

Одними із перших дій щодо припинення діяльності фізичної особи – підприємця як неплатоспроможного боржника є: розпорядження майном боржника, мирова угода, санація (відновлення платоспроможності), а завершальним і остаточним етапом є ліквідація [2].

В наведених судових справах були винесені рішення про відкриття ліквідаційної процедури.

Під час провадження справи про банкрутство фізичних осіб – підприємців Господарський Суд має право за клопотанням сторін або учасників провадження чи за власною ініціативою вжити заходів щодо забезпечення вимог кредиторів.

Господарський Суд за клопотанням розпорядника майна, кредиторів або з власної ініціативи може заборонити укладати без згоди арбітражного керуючого угоди, а також зобов'язати боржника передати цінні папери, валютні цінності, інше майно на зберігання третім особам або вжити інших заходів для збереження майна, про що виноситься ухвала.

Господарський Суд також має право на введення в дію мароторію на задоволення вимог кредиторів, який починає діяти одночасно з порушенням провадження у справі про банкрутство, про що зазначається в ухвалі господарського суду [6].

2) Здійснення підприємницької діяльності заборонено законом:

Згідно зі ст. 42 Конституції України кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом [1].

Відповідно до ст.50 Цивільного Кодексу України право на здійснення підприємницької діяльності, яку не заборонено законом, має фізична особа з повною цивільною дієздатністю [5].

Також Кодекс України про адміністративні правопорушення в ст.164 говорить про порушення порядку провадження господарської діяльності [3].

Щодо Кримінального Кодексу України, в ст.203 говориться про зайняття забороненими видами господарської діяльності. Проте чітких видів забороненої діяльності там не встановлено [4].

В Законі України "Про підприємництво" в ст.4 йдеться лише про обмеження у здійсненні підприємницької діяльності [7].

Проаналізувавши чинне законодавство, можна сказати, що немає чіткої норми в якій було б вказано якими саме видами діяльності не можна займатися фізичним особам – підприємцям. Це створює проблему врегулювання даного питання на даний час.

3) Ненадання протягом року органам Державної Податкової Служби податкових декларацій, документів фінансової та бухгалтерської звітності передбачених законом. Як показує судова практика в більшості випадків саме ненадання звітності є причиною припинення діяльності фізичних осіб – підприємців.

Так, наприклад, Київським Окружним Адміністративним Судом була розглянута справа №2а – 5422/10/1070 про припинення підприємницької діяльності у зв'язку з неподанням більше року, а саме моменту реєстрації, податкової звітності до Сквирської міжрайонної Державної Податкової Інспекції, що відповідно до ст. 46 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців" є підставою для постановлення судового рішення про припинення підприємницької діяльності. Суд задовольнив позов повністю [8].

Аналогічна справа була розглянута Господарським Судом м. Києва, де рішення було таке ж вирішення справи [9].

Переліку справ з такими ж рішеннями дуже багато і таким чином, можна сказати, що громадяни, які реєструють себе як фізичні особи – підприємці свідомо ігнорують існуюче законодавство.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що припинення суб'єкта господарювання може здійснюватися в добровільному і примусовому порядку відповідно до рішення власника або уповноважених ним осіб, засновників суб'єкта господарювання або їхніх правонаступників, а у випадках, передбачених законодавством, – за рішенням суду. Таке явище як припинення діяльності фізичних осіб – підприємців стало найбільш поширюватись з початком кризи в Україні. Можливо дехто не вміє оплатити всі платежі, які покладені на підприємство, а дехто свідомо уникає цих платежів та подає вчасно документів. Ми можемо зробити такий висновок, що фізичні особи – підприємці створюючи себе як таких не повною мірою усвідомлюють всю свою відповідальність перед законодавством і не виконують тих завдань, які покладені на них державою. В таких випадках держава змушена проводити такі дії, як примусово припинити діяльність таких підприємців. І як показує судова практика таких справ стає значно більше.

Література

1. Конституція України (із змінами і доп.). – К.: Атіка, 2011. – 64 с.

2. Господарський Кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. Станом на 15 лют. 2010 р.:(офіц.. текст). – К.: ПАЛИВОДА А. В., 2010. – 192 с.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: – К.:Велес, 2010. – 176 с.
4. Кримінальний Кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. Станом на 25 трав. 2010 р.: (офіц.. текст). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2010. – 188 с.
5. Цивільний Кодекс України. – С.: ФОП Соколик Б.В., 2010 – 324 с.
6. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14 травня 1992 року // ВВР України-1999. – № 42-43. – Ст. 378 (з наступними змінами та доповненнями).
7. Про Підприємництво: Закон України від 7 лютого 1991 року //ВВР. – 1996. – №31. – С.144 (з наступними змінами і доповненнями)
8. Справа № 2а – 5422/10/1070, розглянута Київським Окружним Адміністративним Судом про припинення підприємницької діяльності <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
9. Справа № 50/177, розглянута Господарським Судом м. Києва про припинення підприємницької діяльності <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
10. Справа № 15/59-б, розглянута Господарським Судом м. Києва про визнання Товариства з обмеженою відповідальністю "Прод-ТК-Торг" банкрутом <http://www.reyestr.court.gov.ua>.
11. Справа № 43/29-23/306-б, розглянута Господарським Судом м. Києва про визнання фізичну особу – підприємця банкрутом <http://www.reyestr.court.gov.ua>.

Г.Я. Гринчак

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент **О.В. Александренко**

УМИСНЕ ВБИВСТВО МАТІР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ (ст.117 Кримінального кодексу України)

В даній статті досліджуються проблемні питання, що стосуються складу злочину, передбаченого ст.117 КК України, а зокрема час вчинення злочину, ознаки потерпілого і одну із особливих ознак суб'єктивної сторони – психоемоційний стан матері, зумовлений пологами.

Ключові слова: умисне вбивство, новонароджена дитина, психоемоційний стан матері.

Г.Я. Гринчак

ПРЕДНАМЕРЕННОЕ УБИЙСТВО МАТЕРЬЮ СВОЕГО НОВОРОЖДЕННОГО РЕБЕНКА (ст.117 Криминального кодекса Украины)

В данной статье исследуются проблемные вопросы, которые касаются состава преступления, предусмотренного ст.117 КК Украины, а в частности время совершения преступления, признака пострадавшего, и один из особых признаков субъективной стороны – психозомоциональное состояние матери, predetermined родами.

Ключевые слова: преднамеренное убийство, новорожденный ребенок, психозомоциональное состояние матери.

G.Y. Grinchak

FELONIOUS HOMICIDE THE MOTHER OF THE NEW-BORN CHILD (st.117 of the Criminal code of Ukraine)

In this article is probe problem questions which touch a corpus, foreseen st.117 KK of Ukraine delict, and in particular time of commission of crime, sign of a victim, and one of the special signs of subjective side is the psikhoeemocynnyy state of mother, predefined births.

Keywords: felonious homicide, new-born child, psikhoeemocynnyy state of mother.

Постановка проблеми. Проблема боротьби з умисним вбивством матір'ю своєї новонародженої дитини набуває особливої актуальності в умовах демографічної кризи

в Україні. Основними чинниками, які впливають на даний вид злочину, є такі: неправильне консультування медпрацівником жінки, яка звернулась за допомогою, сором за небажану вагітність, більше хвилює осуд інших людей, неможливість фінансово забезпечити життя дитини, позашлюбна вагітність.

Так, до завдань, що потребують дослідження, на нашу думку, слід віднести:

- аналіз потерпілого у складі цього злочину;
- дослідження часу вчинення злочину і необхідність безпосередньої вказівки у диспозиції ст. 117 КК України на час вчинення злочину;
- необхідність виділення окремої обов'язкової ознаки суб'єктивної сторони складу злочину – особливого психоемоційного стану матері, зумовленого пологами;
- доцільність виділення кваліфікованого складу цього злочину;
- необхідність доповнення постанови Пленуму Верховного Суду України № 2 від 7 лютого 2003 року "Про судову практику у справах про злочини проти життя і здоров'я особи" роз'ясненням певних ознак складу злочину, передбаченого ст. 117 КК України;
- кваліфікацію діянь співучасників у вчиненні "Умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини".

Життя є одним з основних природних благ людини. Без нього всі інші блага, права та свободи практично втрачають для людини свій сенс. Україна, як одна із цивілізованих держав гарантує захист права на життя. Виходячи з цього, ст. 27 Конституції України проголошує: "Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя" [1/]

Вбивством у кримінальному праві є протиправне і винне заподіяння смерті при посяганні на життя іншої особи. Вбивство – один із найтяжчих злочинів. Воно позбавляє потерпілого найціннішого блага – життя.

Однак новина про вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини завжди справляла велике негативне враження у суспільстві. Адже, новонароджена дитина – це ще беззахисна істота, яка потребує насамперед турботи, підтримки, допомоги.

Такий склад злочину, як умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини відповідно до ст. 117 Кримінального кодексу України віднесено до складів вбивства із пом'якшувачими обставинами (привілейованих видів вбивства).

"Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини під час пологів або відразу після пологів – карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк" ст. 117 ККУ [2/]

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання кримінальної відповідальності за вчинення цього злочину розглядалися у роботах Л.І.Глухарової, Л.І. Тіміної, М.І. Бажанова, В.І. Борисова, М.Й. Коржанського та інших науковців [5, 6, 7]

Ознайомлення з Постановою Пленуму Верховного Суду України №1 від 26 квітня 2002р. "Про судову практику у справах про злочини проти життя та здоров'я особи" щодо дітовбивства свідчить, в ній чітко не роз'яснено такі питання, як "новонароджена дитина", " матір", "під час пологів", "відразу після пологів", а також психофізіологічний стан матері, співучасть, повторність, вбивство матір'ю дитини у якої є вже діти, відмежування вбивства від завідомо залишення без допомоги матір'ю своєї новонародженої дитини, пояснення на нежиттєздатну дитину.

Актуальності робота набуває у зв'язку з необхідністю осмислення відповідних положень Кримінального кодексу України – перш за все з метою найбільш точного розуміння кримінально – правових норм, що передбачають відповідальність за посягання на життя, їх правильного застосування та подальшого вдосконалення. Проблема боротьби з дітовбивством, головним напрямком якої запобігання вчиненню цього виду злочину, набуває особливої актуальності в умовах демографічної кризи в Україні.

Метою роботи є комплексна характеристика злочину, передбаченого ст. 117 Кримінальним кодексом України.

Основні результати дослідження. Вирішення вказаних завдань є необхідним, оскільки впливає на кримінально – правову оцінку діянь матері, яка вбиває свою новонароджену дитину і кваліфікацію діянь інших співучасників, якщо такі є.

Щодо кримінально – правового аналізу даного злочину слід значити, що вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини виділене законодавцем в особливий окремих склад злочину (ст. 117 ККУ), тому що має певні специфічні особливості:

- 1) таке вбивство вчиняє матір під час пологів або відразу ж після них;
- 2) вбивство вчиняє матір, позбавляючи життя своєї дитини;
- 3) вбивство спрямоване на життя новонародженої дитини, яка ще тільки народжується чи щойно народилася [4, 284].

Саме ці ознаки мають важливе значення при кваліфікації цього злочину. Поняття "новонароджена дитина" і визначення терміна "новонародженості" нерідко викликають суперечки у науковців, однак і у судово – медичній практиці немає єдиного визначення тривалості періоду новонародженості.

Потерпілим від цього злочину може бути лише новонароджена дитина матері. Пологи – це фізіологічний процес народження людини, який розпочинається з регулярних скорочень мускулатури матки вагітної жінки і закінчується вигнанням плоду з утроби матері та виділення плаценти, плодової оболонки і пуповини. Початком життя людини прийнято вважати появу якої-небудь частини її тіла із утроби матері [2].

На нашу думку, значення "нежиттєздатності" дитини на кваліфікацію даного злочину не впливає, оскільки цей вид віднесено до привілейованих видів вбивства – внаслідок психофізіологічного стану жінки під час пологів або відразу після них.

Суб'єктом злочину є тільки жінка – мати, яка вчинила вбивство своєї новонародженої дитини під час пологів або відразу після них і який виповнилося 14 років. Проте, якщо проаналізувати судову практику, це переважно жінки незаміжні, народжують вперше, жінки у котрих є вже діти і якщо народжують у старшому віці, жінки, які зловживають алкоголем, наркотиками тощо.

Повторність такого виду злочину також має важливе значення на застосування покарання. Зокрема так вважає О. Л. Старко, яка пропонує у ч. 2 ст. 117 КК України передбачити кримінально відповідальність за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини, вчинене повторно [7, 10]. Л. А. Остапенко вважає, що кваліфікуючими ознаками умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини варто визначити вбивство двох чи більше дітей, вчинення злочину повторно. Вважаємо, що з такою пропозицією вказаних авторів можна погодитися частково [6, 9].

Необережне вбивство матір'ю, яка знаходиться в особливому стані, кримінальної відповідальності не тягне. Якщо ж таке вбивство трапиться, коли породілля знаходиться в звичайному стані після пологів, то є формальні підстави до притягнення її до відповідальності за ст. 119, хоча за певних ситуацій тут може мати місце казус. Крім того, важко на рівні моралі і здорового глузду уявити собі, як буде досягатися мета покарання за змістом ч. 2ст. 50 ККУ, яке має призначення не тільки кари, а й засобу виправлення засуджених? [5,303].

Умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини може бути вчинене у співучасті. Співучасником цього вбивства може бути будь-яка особа і вона підлягає кримінальній відповідальності залежно від обставин справи за відповідною частиною і п. 2 ст. 115. Дії підбурювача і пособника цього злочину кваліфікуються, відповідно за частинами 3 або 4 ст. 27 і ст. 117. Обставини, що пом'якшують відповідальність матері, на співучасників не поширюються.

Однак бувають випадки, коли мати сама стає пособником або підбурювачем тобто просить лікаря, батька дитини чи іншу особу позбавити життя новонародженого. Фактично у такому випадку мати підбурювач(організатор,пособник)притягаються до кримінальної відповідальності за тяжчою нормою, ніж мати виконавець злочину. Суд, визнаючи міру покарання матері-підбурювача (організатору, пособнику), повинен обов'язково з'ясувати чи перебувала мати в особливому психоемоційному стані зумовленому пологами чи ні. Очевидно що наявність психоемоційного стану повинна бути врахована судом під час призначення покарання за вчинений злочин шляхом застосування ст.69 ККУ. На нашу думку, суд привнесенні вироку повинен врахувати її психофізіологічний стан.

Суб'єктивна сторона даного злочину характеризується прямим або непрямим умислом. Психічне ставлення особи при вчиненні злочину характеризують наступні особливості:

1) його вчинення обумовлене емоційною напругою, викликаного вагітністю і пологами та психічними процесами, що їх супроводжували (зокрема, подружньою зрадою, сімейним конфліктом, матеріальними та іншими соціально – побутовими негараздами);

2) тимчасовий психічний розлад послаблює здатність матері усвідомлювати свої дії та керувати ними, у зв'язку з чим вона є обмежено осудною. Такий стан жінки-породіллі презюмується в кожному випадку вчинення даного злочину.

Однак, на нашу думку, щодо психофізіологічного стану, який є особливою ознакою цієї статті, виникає питання чи можна його застосовувати до жінки, яка скривала вагітність, не перебувала на обліку жіночої консультації. Такі дії слід розглядати, як заздалегідь обдумане вбивство і при кваліфікації застосовувати п.2 ст. 115 ККУ

Висновки. З метою недопущення безпідставного пом'якшення кримінальної відповідальності матерів, які позбавляють життя своїх новонароджених дітей, не перебуваючи в особливому психоемоційному стані зумовленому пологами вважаємо за необхідне передбачити такий емоційний стан матері, як обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони вказаного злочину шляхом безпосередньої вказівки на цей стан у диспозиції ст. 117 ККУ.

Після всіх доводів, ми можемо зробити висновок щодо остаточної конструкції даного злочину – умисне вбивство матірню своєї новонародженої дитини:

Умисне вбивство матірню своєї новонародженої дитини, перебуваючи в особливому психоемоційному стані зумовленого пологами, під час пологів або відразу після пологів – карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк. Ті самі дії вчинені повторно – карається позбавленням волі на строк до п'яти років.

Література

1. Конституція України // zakon1.rada.gov.ua.
2. Кримінальний кодекс України // zakon1.rada.gov.ua.
3. Коржанський М.Й. Кваліфікація злочинів: Навчальний посібник. – К.: Атіка, 2002. – С.143-144.
4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., перел. та доповн. / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Атіка, 2003. – 1056 с.
5. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: У 2 т.-Т.1/ За заг. ред. П.П.Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка.-3-тє вид., перероб. та доп. – К.: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури. – 2009. – 964 с.
6. Остапенко Л.А . Кримінально-правова характеристика умисних вбивств при пом'якшуючих обставинах (статті 116,117, 118 КК України): Автореф. дис. Канд. Юрид. Наук: 12.00.08/ Київський національний університетімені Тараса Шевченка. – К., 2003. –14 с.
7. Старко О.Л. Умисне вбивство матірню своєї новонародженої дитини (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): Автореф. дис... канд. Юрид. Наук: 12.00.08/Київському національному університеті внутрішніх справ МВС України. – К., 2007. – 22 с.

Т.М. Дахно

Науковий керівник:
к.і.н. **І.П. Малютіна**

СПОСОБИ СТВОРЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

У статті проведено дослідження сутності юридичної особи як суб'єкта цивільних прав, відносин у сучасних умовах, наукового аналізу цивільно-правового статусу юридичних осіб, правових та практичних проблем, пов'язаних із їх створенням на ґрунті аналізу наукових розробок та положень чинного законодавства.

Ключові слова: юридична особа, правовий статус, правосуб'єктність, організаційно – правова форма, державна реєстрація.

СПОСОБЫ СОЗДАНИЯ ЮРИДИЧЕСКОГО ЛИЦА

В статье проведено исследование сущности юридического лица как субъекта гражданских правоотношений в современных условиях, научного анализа гражданско-правового статуса юридических лиц, правовых и практических проблем, связанных с их созданием на основе анализа научных разработок и положений действующего законодательства.

Ключевые слова: юридическое лицо, правовой статус, правосубъектность, организационно – правовая форма, государственная регистрация.

T. M. Dakhno

WAYS TO CREATE A LEGAL ENTITY

Research of the essence of a legal person as a subject of civil relations in modern terms, scientific analysis of civil-legal status of legal persons, legal and practical issues related to their establishment on the basis of scientific research and analysis of existing legislation.

Key words: legal entity, legal status, legal, organizational – legal form, registration.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день сучасну ринкову економіку не можливо уявити без категорії юридичної особи і досить широкого спектра організаційно-правових форм суб'єктів цивільного обігу. Поява юридичних осіб багато в чому обумовлена тими ж причинами, що й виникнення і генезис права, а зокрема ускладненням соціальної організації суспільства, розвитком економічних, а в подальшому і ринкових відносин і, як наслідок цього змінами суспільної свідомості.

Поняття юридичної особи у Цивільному кодексі України (далі – ЦК) визначає ст. 80, відповідно до якої юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку, наділена цивільною правосдатністю і дієздатністю, яка може бути позивачем і відповідачем у суді. У цій статті наведено перелік ознак, притаманних юридичній особі. Однак аналіз природи юридичної особи та законодавства, яке регулює порядок створення, функціонування і припинення юридичних осіб, дозволяє виділити низку ознак юридичної особи, які не знайшли належного відображення у ЦК.

ЦК запровадив нову для вітчизняного законодавства класифікацію юридичних осіб, яка передбачає виокремлення юридичних осіб приватного та юридичних осіб публічного права, підприємницьких і не підприємницьких товариств та установ.

Водночас норми Господарського кодексу України (далі – ГК) регламентують особливості участі юридичних осіб у господарських відносинах. Зазначене диктує потребу в дослідженні основних законодавчих класифікацій юридичних осіб на предмет висвітлення особливостей правового статусу окремих видів юридичних осіб саме як суб'єктів цивільно-правової відповідальності.

Конструкція юридичної особи формувалася протягом тривалого часу під впливом різних історичних умов. Її сутність намагалися пояснити різні теорії. Підходи іноземних науковців, розроблені переважно в XIX та на початку XX століття, були відображенням економічних відносин у відповідних країнах того часу. Вітчизняні концепції щодо сутності юридичних осіб формувалися в умовах командно-адміністративної економіки і стосувалися юридичних осіб державної форми власності.

У зв'язку із зміною економічної формації постає необхідність звернутися до переосмислення теоретичних положень щодо сутності юридичних осіб та порядку їх створення з метою найбільш ефективного застосування даного правового інституту у нових умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичне підґрунтя дослідження становили, зокрема, наукові праці вітчизняних науковців: С.В. Артеменка, Л.М. Баранової, Д.В. Бобрової, В.І. Борисової, О.М. Вінник, І.О. Дзери, Г.В. Єрмоменко, І.С. Каззафарової, В.М. Коссака, В.М. Кравчука, І.М. Кучеренко, Н.С. Кузнєцової, В.В. Луця, О.О. Отрад-нової, О.А. Підпригори, І.В. Спасибо-Фатєєвої, А.Л. Ткачука, О.Є. Харитонова, Н.М. Хуторян, сучасних вчених-цивілістів Г.В. Хохлової, Б.Б. Черепакіна; вчених інших країн світу: В.А. Тархова, К.А. Флейшиць, Р.О. Халфіної, Т. Аріїдзуми, В. Бернхема, С. Вагацими, Л. Еннекеруса, Х. Кетца, К. Цвайгерта тощо.

Мета дослідження. Виявлення особливостей створення юридичних осіб, характеру їх взаємозв'язків з правосуб'єктністю та ознаками юридичної особи, недоліків у законодавстві, яке регулює цей процес, формулювання та надання пропозицій з метою його удосконалення.

Основні результати дослідження. Сучасну ринкову економіку не можливо уявити собі без категорії юридичної особи. Враховуючи той факт, що за станом розвитку поняття "юридична особа" в юридичній літературі, втілення його в законодавстві і, в кінцевому результаті, в підприємницькій і виробничій діяльності визначають ступінь розвитку самого суспільства, вивчення питання про сутність юридичної особи в сучасних умовах, а також тих організаційно-правових форм, в яких існують їх різні види, являється актуальним на сучасному етапі розвитку цивільного законодавства [7, с. 25].

Сучасне поняття юридичної особи у цивільному і торговому праві розвинених країн характеризується як одне з найменш розроблених. Цивільні кодекси або взагалі не дають визначення юридичної особи, або обмежуються найзагальнішими і дуже короткими формулюваннями. Тому у характеристиці поняття "юридична особа" важливе значення має саме з'ясування сутності останньої.

При обгрунтуванні правосуб'єктності соціальних утворень усі теорії виходять з того, що юридична особа – це відокремлене у організаційному і майновому сенсі утворення, що бере участь у цивільному обігу як самостійний носій прав і обов'язків. Проте методи обгрунтування наявності такої правосуб'єктності соціальних утворень у представників різних напрямів юридичної думки неоднакові [5, с.10].

Суб'єктами цивільних правовідносин і відповідно носіями майнових та особистих немайнових прав та обов'язків можуть бути не лише індивіди – фізичні особи, а й різні колективні утворення: підприємства та організації, господарські товариства, виробничі та споживчі кооперативи та ін.

Однак для того, щоб мати можливість вступати у цивільні правовідносини і бути їх суб'єктами, ці колективні утворення наділяються за наявності певних ознак статусом юридичної особи. На відміну від фізичних осіб, юридичні особи не є живими істотами і тому не мають природної волі, однак у них діє об'єднана людська воля і об'єднана людська сила в певному напрямі, зумовленому метою створення юридичної особи [8, с.17].

Внаслідок цього за юридичною особою і визнається можливість бути суб'єктом права. Слід зазначити, що юридична особа є самостійним суб'єктом правовідносин і існує незалежно від фізичних осіб, які її утворили, і хоч це колективне утворення і визнається суб'єктом правовідносин, однак як юридична особа воно може бути носієм лише таких прав та обов'язків, які не пов'язані з природними властивостями людей.

Інститут юридичної особи в цивільному законодавстві зумовлений становленням товарно-грошових відносин у ринковій економіці, суспільним розподілом праці, необхідністю включення до цивільного обороту майна держави, кооперативів, громадських та інших організацій. З метою найбільш ефективного і раціонального використання державного майна воно, за загальним правилом, розподіляється і закріплюється за окремими державними підприємствами, установами та організаціями.

Коли організація створена і вже існує як юридична особа, то вона за законом повинна звернутися до установи банку із заявою про відкриття рахунку для зберігання своїх коштів і проведення безготівкових розрахунків з іншими організаціями. Цей обов'язок стає вже елементом цивільної правосуб'єктності організації як юридичної особи [10, с. 65].

Юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права.

Юридичною особою є певна внутрішньо структурована соціальна спільність, яка має визначену мету своєї діяльності. Ця соціальна спільність, іншими словами – організація, здатна набувати права й обов'язки, здійснювати певні види діяльності та нести відповідальність за свої дії. Своєю діяльністю така організація здійснює на принципах самостійності і бере участь в правовідносинах від власного імені [6, с.16].

До ознак, що характеризують юридичну особу, створену державою, належать організаційна єдність, самостійна відповідальність, участь в правовідносинах від власного імені. Необхідною умовою появи юридичної особи є її державна реєстрація. Право-

суб'єктність юридичної особи складається із трьох елементів: правоздатності, дієздатності та деліктоздатності.

Порядок створення юридичних осіб приватного права визначається актами цивільного законодавства. Насамперед це – ЦК. Створення юридичних осіб приватного права має відбуватися відповідно до положень ст.ст. 87-89 ЦК.

Цивільна правосуб'єктність юридичної особи, тобто здатність бути суб'єктом цивільних відносин складається з цивільної правоздатності та цивільної дієздатності цієї особи.

Цивільна правоздатність юридичної особи – це її здатність мати цивільні права і обов'язки, яка виникає з моменту створення юридичної особи і припиняється з дня внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб запису про припинення її діяльності.

Юридична особа здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки, як фізична особа, крім тих, що за своєю природою можуть належати лише людині.

Таким чином, на зміну спеціальній правоздатності юридичної особи, яка передбачалась радянським цивільним законодавством, з'явився принцип універсальної правоздатності, що є відображенням сучасної тенденції розвитку концепції цивільного права України як права приватного.

Слід зазначити, що правоздатність юридичної особи розширилась не тільки за рахунок надання їй ознак універсальності, а й завдяки зміні підходу до вирішення питань стосовно того, які права може мати особа. Якщо раніше традиційно наголошувалась на майнових правах юридичної особи, то тепер нарівні з ними у ЦК закріплені її особисті немайнові права. До них належать право на найменування, недоторканість ділової репутації, таємницю кореспонденції та інші особисті немайнові права, які можуть їй належати.

Особисті майнові та немайнові права юридичної особи захищаються відповідно до глави 3 ЦК.

Обсяг цивільної правоздатності юридичної особи визначається її засновницькими документами. Комерційні організації, якщо в їх засновницьких документах не міститься вичерпного переліку видів діяльності, котру вони можуть здійснювати, можуть займатися будь-якою підприємницькою діяльністю, не заборонено законом. Реалізуючи власну правоздатність, юридична особа може укладати будь які угоди [5, с. 85].

Цивільна дієздатність юридичної особи – це її здатність набувати власними діями цивільні права і брати на себе цивільні обов'язки.

Цивільну дієздатність юридична особа здійснює через свої органи, які дають відповідно до закону, інших правових актів і установчих документів. Склад і перелік органів юридичної особи, компетенція, кожного з них, порядок їх утворення визначаються для різних видів юридичних осіб, регулюються ЦК та відповідним цивільним законодавством.

Для реалізації правосуб'єктності юридичної особи важливе значення має її місцезнаходження (зокрема при вирішенні питань, пов'язаних з виконанням зобов'язань, у яких вона бере участь, визначення підсудності спорів тощо).

У ЦК 1963 р. місцем знаходження юридичної особи визнавалось місцезнаходження її постійно діючого органу. А місцезнаходження останнього визнавалось те місце, де розташоване приміщення, в якому працює її виконавчий орган – дирекція, правління на чолі з директором, начальником, головою тощо.

У ЦК 2003 р. зазначається, що місцезнаходження юридичної особи визначається місцем її державної реєстрації, якщо інше не встановлено законом. Місцезнаходження юридичної особи вказується в її установчих документах.

Місцезнаходженням суб'єкта підприємницької діяльності (юридичної особи) на день державної реєстрації може бути місцезнаходження (місце проживання) одного із засновників або місцезнаходження за іншою адресою, що підтверджується договором оренди чи іншим відповідним договором [9, с. 41].

Юридичні особи України мають право діяти за межами України відповідно до її законодавства, статутних завдань, законодавства іноземної держави й міжнародних угод. Законодавство України є джерелом встановлення змісту особистого статусу юридичної особи (порядок її створення та припинення, поширення на неї певного виду правового режиму, визначення обсягу правоздатності тощо).

Установчими документами, наприклад, статутом, визначаються права й обов'язки юридичної особи з моменту реєстрації, у тому числі її спеціальна правоздатність. Юридичні особи можуть здійснювати свою діяльність за межами України тільки у сферах, визначених статутом. Тобто суб'єкти господарської діяльності України мають право укладати угоди, спрямовані виключно на виконання статутних завдань [8, с. 56].

Відповідно до ст. 28 ЦК України юридичні особи утворюються в порядку, встановленому законодавством. Громадські організації, порядок виникнення яких законодавством не передбачений, утворюються в порядку, встановленому їх статутом.

Встановити єдиний спосіб створення для всіх видів і організаційно – правових форм юридичних осіб неможливо. Розрізняються способи, що застосовуються при створенні публічних і приватних юридичних осіб, при створенні юридичних осіб, які виникають внаслідок злиття, приєднання, поділу, перетворення та виділу вже існуючих юридичних осіб. Між тим загальними ознаками, притаманними на сьогодні всім способам створення юридичних осіб, є те, що вони виникають за волею засновників і підлягають державній реєстрації.

Традиційно прийнято виділяти такі основні способи створення юридичних осіб: розпорядчий, нормативно – явочний (явочно – нормативний, реєстраційний), дозвольний і договірний. Між тим в умовах ринкової економіки застосовується тільки розпорядчий і нормативно – явочний спосіб. Якщо перший характерний для створення юридичних осіб публічного права, то другий – застосовується для створення юридичних осіб приватного права.

Нормативно – явочний спосіб виникнення юридичної особи означає, що остання створюється на тих умовах і за тими правилами, які вказані у законі (нормативному акті) у вигляді загального дозволу держави, а відповідний орган зобов'язаний зареєструвати організацію як юридичну особу при наявності не тільки прояву ініціативи з боку засновника (засновників), а й виконання останніми певних умов і додержання ними певних правил. Держава, застосовуючи таку форму, як реєстрація, визнає організацію суб'єктом права, підтверджуючи факт створення юридичної особи видачею свідоцтва про державну реєстрацію.

Як вже вказувалося, у науці цивільного права виділяють також й інші способи створення юридичних осіб, зокрема, дозвольний. Він передбачає наявність обов'язкового попереднього отримання дозволу від уповноваженого на те органу на створення юридичної особи (наприклад, страхової компанії тощо).

В подальшому створення юридичних осіб може здійснюватися одним з тих способів, які передбачені на сьогодні правовою системою України, або розпорядчим (так, у випадках, встановлених законодавством, страховиком визнається державна організація), чи нормативно – явочним. Але у даному разі, хоча йдеться про вказаний спосіб, обсяг дій засновників зростає, бо встановлюється дещо інший порядок їх здійснення.

Виходячи з цього, створення юридичної особи – це багатостадійний процес, який закріплюється чинним законодавством і становить систему фактичних та юридичних дій засновників (учасників) і державних органів.

Висновки. Нами розглянуто поняття та порядок створення юридичних осіб. За результатами дослідження можна зробити наступні висновки.

Юридична особа формувалася протягом тривалого часу під впливом різних історичних умов. Її сутність намагалися пояснити різні теорії. Основною науковою проблемою, що викликала найбільші дискусії, було питання про носіїв властивостей юридичної особистості. За поняттям юридичної особи стоять різні теорії які можна розділити на дві великі групи:

- концепції, що заперечують існування деякого реального суб'єкта з властивостями юридичної особистості;
- концепції, що визнають існування носія таких властивостей.

Цивільний кодекс Української РСР (ЦК 1963р.) та новий Цивільний кодекс України (ЦК) по-різному визначають поняття юридичної особи. Якщо ЦК 1963 р. визначає юридичну особу як організацію, що має відокремлене майно, може від свого імені набувати майнових і особистих немайнових прав і нести обов'язки, бути позивачем та відпо-

відачем у суді (цивільна правосуб'єктність) (ст. 23 ЦК 1963р.), то в новому ЦК вона визначена як організація, створена й зареєстрована у встановленому порядку, яка наділяється цивільною правосуб'єктністю (ст. 80 ЦК).

Ще з давніх часів римського права під основною ознакою юридичної особи розуміли її майнову відокремленість.

ЦК вперше в історії розвитку права України, розмежовуючи юридичних осіб на юридичних осіб публічного та приватного права, регулює порядок створення та правовий статус лише юридичних осіб приватного права.

Отже, ГК України визначає характер майнових відносин юридичних осіб приватного права, державних та комунальних підприємств з їхніми власниками, залишаючи поза увагою інші види юридичних осіб. Йдеться про державні органи, які здійснюють владні повноваження, та органи місцевого самоврядування, неприбуткові бюджетні організації? лікарні, вузи тощо, які віднесені до юридичних осіб публічного права. Розглянувши класифікацію юридичних осіб необхідно вдосконалити, передбачивши, що юридичні особи публічного права – це державні органи, на які законом покладено владні повноваження, та органи місцевого самоврядування. Саме тоді в ст. 191 ЦК України можна буде передбачити, що об'єктом цивільно-правових угод може бути будь-яка юридична особа приватного права, що як єдиний майновий комплекс, є нерухомістю.

Отже, не дивлячись на всі проблеми і складність змісту юридичної особи, вона є і залишається самостійним суб'єктом правовідносин і існує незалежно від фізичних осіб, що її створили. І хоча це колективне утворення і визнається суб'єктом правовідносин, однак як юридична особа воно може бути носієм тільки таких прав і обов'язків, що не пов'язані з природними властивостями людини.

Відповідно до чинного законодавства юридична особа вважається створеною з дня її державної реєстрації. Тобто, хоча юридичні особи і засновуються за волевиявленням засновників, держава в інтересах всіх учасників цивільного обороту, в особі спеціально уповноважених органів, здійснює нагляд за додержанням законодавства при створенні нових суб'єктів права.

Література

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996 – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України (16 січня 2003). // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
3. Господарський кодекс України (16 січня 2003) // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003- №18-20, №21-22. – Ст.144
4. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців: Закон України (15 травня 2003) // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – №31-32. – Ст.263
5. Боброва Д. В., Дзера О. В., Довгерт А. С., Коссак В. М., Кузнєцова Н. С. Цивільне право України: Підручник:У 2 кн. / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка / О.В. Дзера (ред.), Н.С. Кузнєцова (ред.). – 2.вид., стер. – К.: Юрінком Інтер, 2006.- 861с.
6. Вінник О.М. Господарське право: Курс лекцій. – К.: Атіка, 2005. – 623 с.
7. Мельник О.О. Господарське право: Навч.-метод. посібник для самост. вивчення дисципліни / Київський національний економічний ун-т – К.: КНЕУ, 2006. – 212с.
8. Тирпак Іван Васильович, Вихрущ Володимир Павлович, Тирпак Василь Іванович. Господарські товариства. Організація створення та функціонування: Навч. посібник для студ. екон. спец. вузів / Тернопільська академія народного господарства. – К.: ІСДО, 1995. – 88 с.
9. Цивільне право: навч. посібник для студентів юридичних вузів та факультетів. А.О. Підпригора, Д.В. Боборова та ін. – К.: Вентурі., 2005. – 544 с.
10. Щербина Валентин Степанович. Господарське право: Підручник. – 3.вид., перероб. і доп. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 653 с.

А.В. Демченко

Науковий керівник:
к.ю.н. **О.В. Чайка**

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

В статті розглядається проблема здійснення податкових реформ з метою підвищення ефективності та вдосконалення податкової політики в Україні.

Ключові слова: податкова реформа, податкова політика в Україні, Податковий кодекс.

А.В. Демченко

ПРОБЛЕМЫ РЕФОРМИРОВАНИЯ НАЛОГОВОЙ ПОЛИТИКИ В УКРАИНЕ

В статье рассматривается проблема осуществления налоговых реформ с целью повышения эффективности и совершенствования налоговой политики в Украине.

Ключевые слова: налоговая реформа, налоговая политика в Украине, Налоговый кодекс.

A. V. Demchenko

THE PROBLEMS OF REFORMING THE TAX POLICY IN UKRAINE

In this article considered the problem of tax reforms to increase efficiency and improve tax policy in Ukraine.

Key words: tax reform, tax policy in Ukraine, the Tax Code.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день проблема реформування податкової політики є досить актуальною, так як з приводу доцільності введення в дію Податкового кодексу точиться гіперактивна полеміка, яка інколи навіть переходить у більш радикальні форми діалогу. Позиція уряду – проект кодексу є гарним документом, позиція платників податків – поганим. У цій ситуації досить складно визначити, хто з них ближчий до істини, оскільки неможливо зрозуміти, що таке "гарний" і що таке "поганий" варіанти Податкового кодексу. Кожна зі сторін ототожнює свої інтереси з національними і, відповідно, дає власну оцінку документа. Такі відгуки не можна вважати об'єктивними. Економічний зміст податкової системи полягає в тому, що вона перерозподіляє національний дохід, тому якщо хтось отримає більше коштів, то обов'язково будуть і ті, хто їх втрачає, відповідно, ситуація, за якої всі залишаться задоволеними, апriori неможлива. Проте завдання податкової реформи саме в тому і полягає, щоб знайти оптимальний баланс інтересів, за якого кожна із сторін, жертвуючи частинною власних економічних вигод, отримувала б нові можливості, реалізація яких принесе їй ще більшу вигоду.

З державної точки зору, "гарний" Податковий кодекс – це такий кодекс, який, попри утиск інтересів окремих груп, здійснить загальний позитивний ефект для соціально-економічного розвитку країни [2]. Оцінюючи прогресивність документа під таким кутом зору, треба виходити з того, чи дає він змогу вирішити ключові завдання, які стоять перед нашою державою. Наразі їх два: 1. наповнення бюджету; 2. стимулювання економічної активності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій стали праці дослідників, серед яких: Андрущенко В.Л., Данілов О.Д., О. Молдован, В.М. Федосов, В.В. Шокун.

Мета дослідження розробка пропозицій щодо удосконалення податкової політики в Україні з використанням досвіду інших країн.

Основні результати дослідження. Насправді сьогоднішні українські проблеми сектору публічних фінансів загалом і податкової політики зокрема не є унікальними. Більшість із них були актуальні для всіх постсоціалістичних країн. Але, як показала практика, ці проблеми можна вирішити, застосувавши ефективні економічні механізми.

Досить цікавим і корисним для України може бути досвід Словацької Республіки, яка розпочинала розбудову економіки в таких же складних умовах, що й Україна. Ще десять років тому країна мала надскладну систему оподаткування, місцеві групи впливу (бізнес, регіони) шматували бюджет через лобювання численних податкових пільг, а

компанії виводили прибутки в офшори. Однак завдяки проведенню ефективних, хоч і не завжди популярних реформ сьогодні країна сформувала найбільш конкурентоспроможний фіскальний простір у Центрально-Східній Європі.

Вихідні позиції Словаччини на початку процесу переходу були менш сприятливими, ніж в інших країнах регіону (Чехії, Польщі, Угорщині та Румунії). Однак у нинішньому десятилітті, після тривалого періоду складних і болісних економічних реформ, саме у Словаччині сформувалася найбільш динамічна економіка, для якої є характерними не тільки стрімкі темпи зростання номінального ВВП, а й якісні структурні зрушення та висока інвестиційна активність [6].

Аналізуючи податкові зміни, можна виокремити ряд ключових пріоритетів, які стали основою нової податкової системи:

1. Значне зниження податкового тиску на економіку.

За період податкової реформи Словаччина знизила ставки ключових податків і соціальних внесків. У країні протягом 1995-2008 років здійснювалася послідовна політика щодо зменшення податкового тиску на економіку, що супроводжувалася стійкою тенденцією прискорення зростання ВВП, яке було зупинене лише фінансово-економічною кризою.

За цей період податковий тиск (з урахуванням внесків на соціальне та пенсійне забезпечення) зменшився з 40,3 до 29,1% ВВП, тобто на 11,2 в.п. Варто зазначити, що, будучи кандидатом на вступ до Єврозони, а це серед іншого потребувало від уряду не допускати дефіциту бюджету понад 3% ВВП, Словаччина радикально знизила фіскальний тиск, не погіршивши стану сектору публічних фінансів[10].

2. Формування максимально простої та зрозумілої системи оподаткування.

До початку податкової реформи словацька система оподаткування була надмірно складною, фрагментарною та заплутаною. Наприклад, до прийняття закону про податок на прибуток (він регулює одночасно і корпоративний податок, і податок на доходи фізичних осіб) у Словаччині діяв 21 вид оподаткування прибутків, включаючи п'ять різних ставок податків (10%, 20%, 28%, 35% та 38%). Податкова реформа спростила цю систему: з 2004 року Словаччина перейшла на широке застосування плоскої шкали оподаткування. На сьогодні податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб та ПДВ мають єдину ставку – 19% [11].

3. Запровадження економічних стимулів детінізації доходів.

Зразком ефективності словацької податкової системи в цьому аспекті є адміністрування податку на прибуток. Словацькі законодавці проаналізували причини, що спонукають підприємців мінімізувати податок на прибуток, і ліквідували їх. Система корпоративних відносин у Словаччині побудована в такий спосіб, що функції контролюючих органів у питаннях правильності, повноти та достовірності декларування прибутку виконують акціонери, які зацікавлені в його легалізації, бо лише прибуток виступає джерелом їхніх доходів. Прибуток із капіталовкладень оподатковується нині лише один раз – на рівні прибутків корпорацій. Таким чином, оскільки доходи від дивідендів не оподатковуються після сплати податку на прибуток (ставка якого, нагадаємо, дорівнює ставці податку на доходи фізосіб), то акціонерам просто немає сенсу уникати оподаткування.

4. Вирівнювання податкового простору.

Під час податкової реформи було скасовано 80% усіх податкових пільг, у тому числі абсолютно всі пільги зі сплати ПДВ. Спеціальні податкові режими застосовуються лише в депресивних районах і є зрозумілими, прозорими та тимчасовими. Спрощена система оподаткування спрямована на підтримку малого бізнесу і зведена до спрощення обліку та звітності. Різне обмеження кількості спеціальних податкових режимів створило рівний фіскальний простір, що сприяло посиленню конкуренції. Крім того, залізною працює формула "немає пільг – немає корупції".

5. Запровадження обмеженого переліку, але дієвих і прозорих форм податкової підтримки окремих галузей і регіонів.

Податкова реформа залишила досить обмежений перелік податкових пільг. Фактично вони як окремий інструмент підтримки інвестиційної активності були скасовані. Наразі фіскальні інструменти є лише однією із форм державної допомоги. Вона може

бути надана лише компаніям у депресивних регіонах (з високим рівнем безробіття), в окремих галузях і в обмеженому обсязі (як відсоток від інвестицій) [8].

6. Формування соціально справедливої системи оподаткування.

У Словаччині оподаткування доходів населення побудовано в такий спосіб, щоб мінімізувати податковий тягар на доходи незаможних громадян. Зокрема, населення з річним доходом до 3440 євро не платить податку на доходи. Крім того, в країні діє прогресивна система оподаткування нерухомості. Незаможні громадяни не сплачують цього податку, тоді як власники дачних будинків і гаражів мусять платити додаткові податки [8].

Висновок: Для України буде корисним запозичити ряд важливих заходів, які свого часу запровадила Словаччина:

1. Спростити податкове законодавство. Як відомо, простота та зрозумілість податкової системи країни є одним із найважливіших чинників активізації бізнесу. У цьому сенсі прийняття в Україні Податкового кодексу, який систематизує законодавство в одному документі, стане кроком уперед. Проте в урядовому проекті закладаються досить складні механізми адміністрування податків, безліч різних доповнень і винятків, не вирішене питання зближення податкового та бухгалтерського обліку.

2. Максимально вирівняти фіскальний простір. Наявність численних пільг і преференцій знижує рівень конкуренції, оскільки ставить різні компанії, галузі та сектори економіки в нерівні умови. І замість того, щоб формувати та реалізовувати стратегію розвитку, інвестори в Україні значну увагу приділяють оптимізації оподаткування. Слід зазначити, що надання певним галузям податкових пільг відразу викликає ланцюгову реакцію. Досвід Словаччини показує, що зміцнити конкуренцію на ринках можливо лише шляхом створення рівних фіскальних умов для всіх учасників [4].

3. Запровадити чітку та прозору систему державної допомоги у тих секторах, які цього потребують. На мій погляд, полегшені фіскальні режими повинні застосовуватися в Україні для вирішення двох головних завдань: підтримки інноваційної діяльності та подолання безробіття в депресивних регіонах. Податкові пільги мають бути обмеженими, надаватися виключно за умов виконання певних вимог.

4. Знизити рівень оподаткування капіталу та праці. Якщо країна хоче залучати інвесторів, то вона повинна запропонувати не лише сприятливі умови, а й кращі за ті, що їх пропонують сусідні країни. У цьому сенсі показники фіскального навантаження на працю та капітал Словаччини мають стати для України певним орієнтиром, до якого слід рухатися.

5. Розпочати процес децентралізації державних фінансів. Місцева влада Словаччини, будучи повністю відповідальною за соціально-економічний стан відповідної адміністративно-територіальної одиниці, проводить активну економічну політику, зокрема, і в питаннях пошуку та залучення інвесторів. Показовими їх використанню. За таких умов зловживання та корупція в Словаччині зведені до мінімуму, хоча ще в 90х роках проблема здавалася нерозв'язною. Така практика була б вельми корисною і для України.

6. Запровадити максимальний рівень прозорості державних фінансових потоків. На офіційних сайтах органів державної і місцевої влади Словаччини можна знайти докладний перелік усіх проектів і компаній, які отримали державну допомогу. Вони зобов'язані надавати досить детальну інформацію про те, який обсяг пільг отримали, куди було спрямовано кошти і яких результатів вдалося досягти завдяки їх використанню. За таких умов зловживання та корупція в Словаччині зведені до мінімуму, хоча ще в 90х роках проблема здавалася нерозв'язною. Така практика була б вельми корисною і для України.

Очевидно, що із словацького досвіду України можна взяти багато корисних конкретних інструментів, але найголовніше – зрозуміти: поточні проблеми можна подолати без епохальних культурних революцій, за рахунок ефективних економічних механізмів.

Література

1. Бодров В.Г. Податкова реформа та економічне зростання в Україні // Науковий вісник Національного університету ДПС України. 2008. – №2(41). – С. 23.
2. Конрад Ю., Луніна І. Податкова політика в Україні: підходи і перспективи // Економіка України. – 2005. – С. 29-37.

3. Концепція реформування податкової системи України /Б. Губський, В. Альошин, І. Білоусова та ін. – К., 2000. – 50 с.
4. Литвиненко Я.В. Податкова політика: Навч. посібник. – К.: МАУП, 2006.
5. Податкова система України: Підручник /В.М. Федоров, В.М. Опарін, Г.О. П'ятаченко та ін.; за ред. В.М. Федосова. – К.: Либідь, 2004.
6. Шляхи реформування податкової системи України в трансформаційний період: Автореф. дис. канд. екон. Наук: 08.04.01 / Ю.В. Чередниченко – Суми, 2005. – 22 с. – укр.
7. <http://dt.ua/articles/61239>
8. <http://www.liga.net>
9. <http://www.newsru.ua>
10. <http://www.ukrinform>
11. <http://www.unian.net>.

М.В. Дік

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент **О.В. Александренко**

ОГЛЯД МІСЦЯ ПОДІЇ ТА ЇЇГО ЗНАЧЕННЯ В РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

В статті розглядається аналіз огляду місця події, а також практичні аспекти його здійснення та складання протоколу, досліджено форми та напрями взаємодії при огляді місця події, тактичні прийоми огляду та оцінка отриманих результатів. Досліджено особливості проведення огляду місця події при різних видах злочинів.

Ключові слова: *огляд місця події, слідчий огляд, протокол огляду місця події, тактичні прийоми.*

М.В. Дік

ОСМОТР МЕСТА СОБЫТИЯ И ЕГО ЗНАЧЕНИЕ В РАССЛЕДОВАНИИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

В статье проведен анализ осмотра места происшествия, а также практические аспекты его осуществления и составления протокола, исследованы формы и направления взаимодействия при осмотре места происшествия, тактические приемы осмотра и оценка полученных результатов. Исследованы аспекты проведения осмотра места происшествия при различных видах преступлений.

Ключевые слова: *осмотр места происшествия, следственный осмотр, протокол осмотра места происшествия, тактические приемы.*

M. V. Dick

AN OVERVIEW OF EVENTS AND PLACES ITS VALUE IN THE INVESTIGATION OF CRIMES

The article contains analysis of inspection of the site, as well as practical aspects of its implementation and the protocol, studied the forms and directions of cooperation by looking at the crime scene, tactical methods of examination and evaluation of results and aspects of an inspection of the scene in different types of crimes.

Keywords: *viewing the scene, examination of the investigator, the inspection of crime scene, tactical methods.*

Постановка проблеми. Проблема розкриття й розслідування злочинів є однією з найбільш важливих і складних у справі боротьби зі злочинністю. У цьому плані розробка й удосконалення тактики слідчих дій становить одне з головних завдань криміналістики.

У числі слідчих дій, що провадяться у процесі розслідування злочину, особлива роль належить огляду місця події, який має великі пізнавальні можливості і результати якого визначають напрямики й ефективність розслідування. Узагальнення й аналіз слідчої практики свідчать, що в процесі огляду місця події слідчі не завжди приділяють увагу пізнавальній діяльності, що включає сприйняття й оцінку слідів злочину, установлення

їх причинних зв'язків з подією, формування моделі події, механізму її здійснення, її інсценування. Ігнорування розв'язання такого роду розумових завдань викликає помилки в інтерпретації сприйнятого, а в низці випадків – й втрату важливих для розслідування доказів. Складнощам цієї проблеми сприяють умови й обстановки вчинення злочинів: значна частина з них учиняється в умовах неочевидності, а злочинець вживає заходів для запобігання залишення своїх слідів чи їх знищення. Вирішення означених питань потребує пошуку нових підходів до розробки тактики огляду місця події, зокрема, вивчення його пізнавальної сутності, що дозволить виявити проблеми слідчого під час здійснення огляду місця події й виробити рекомендації, спрямовані на їх розв'язання.

У вирішенні завдань тактики огляду місця події важливим є дослідження особливостей останнього при розслідуванні окремих видів злочинів. Викладене дає підстави відзначити актуальність комплексного дослідження огляду місця події. В роботі застосовано ситуаційний підхід до вирішення проблем тактики огляду місця події, яка розуміється як система тактичних прийомів і рекомендацій.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Огляд місця події – це найбільш складна слідча дія. Вона часто провадиться як першочергова після порушення кримінальної справи. В чинному законодавстві термін "місце події" не роз'яснюється, тоді як в криміналістичній літературі місце події частіше всього визначається як певна територія або приміщення, в межах яких відбулася сама подія злочину або знайдено його наслідки. При цьому припускається, що по одному злочину можливе існування декількох місць подій [7, с.160]. Згідно ст. 190 КПК України "огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до порушення кримінальної справи. В цих випадках, при наявності для того підстав, кримінальна справа порушується негайно після огляду місця події" [1].

Необхідно зазначити, що аналізу огляду місця події приділяється увага вченими України та інших держав: В.Д. Арсеньєв, О.Я. Баєв, В.П. Бахін, Р.С. Белкін, І.Є. Биховський, М.С. Бокаріус, О.М. Васильєв, А.І. Вінберг, Б.Ф. Водолазський, В.П. Водяницький, А.Ф. Волобуєв, Ф.В. Глазирін, В.І. Громов, С.П. Дідковська, М.І. Єнікєєв, Г.Ю. Жирний, Ю.І. Ільченко, Н.І. Клименко[4], Є.Г. Коваленко [5], В.П. Колмаков, В.О. Коновалова, В.П. Крючков, І.Х. Максутів, І.А. Матусевич, С.П. Митричев, Б.Я. Петелін, В.І. Попов, О.Р. Ратінов, О.М. Сафаргалієва, Д.О. Турчин, Ю.Д. Федоров, В.Ю. Шепітько [8], І.М. Якимов та ін. У роботах зазначених правознавців в основному розглядаються загальні питання проведення огляду місця події, його методи, способи, стадії, окремі рекомендації щодо характерних місць пошуку певних видів слідів залежно від виду злочину, способу його вчинення та ін.

Разом із тим за наявності значного інтересу до огляду місця події залишається нерозв'язаною низка дискусійних питань, серед яких класифікаційна побудова ситуацій слідчої дії.

Метою дослідження є проаналізувати чинне кримінально – процесуальне законодавство, щоб розібратися в понятті огляду місця події та його процесуальному порядку проведення, за допомогою вирішення таких завдань:

- дослідити поняття та підстави огляду місця події;
- охарактеризувати основні завдання та напрями взаємодії органу дізнання та слідчого при огляді місця події;
- виокремити й впорядкувати чинники, які зумовлюють процес формування ситуацій огляду місця події, а також виділення підстав класифікації ситуацій цієї слідчої дії.

Основні результати досліджування. Огляд місця події – це слідча дія, яка полягає в тому, що слідчий, проводячи розслідування, згідно з вказівками закону, безпосередньо сприймає, досліджує, фіксує і оцінює об'єкти на місцевості або в приміщенні, де виявлено ознаки злочину, з метою знаходження там слідів, речових доказів, з'ясування обстановки і всіх обставин, які мають значення для справи.

Огляд місця події провадиться в справах про такі небезпечні злочини, як убивство, зґвалтування, розбій, крадіжки, порушення правил безпеки руху та експлуатації автотранспорту тощо. Від якісного його проведення у значній мірі залежить успіх розслідування.

Успішне розслідування злочинів неможливе без використання слідчим допомоги спеціалістів при проведенні окремих слідчих дій, а також судових експертиз. Адже саме

взаємодія дозволяє істотно збільшити ефективності роботи не змінюючи структури та складу служб і не витрачаючи коштів у нове дороге устаткування. Можна зробити висновок, що проблему взаємодії слідчого та ОВС, зокрема взаємодії органів дізнання і досудового слідства вимагають дослідження із застосуванням передового наукового та практичного досвіду.

На сьогодні в криміналістичній літературі існують окремі розробки й пропозиції, пов'язані з дослідженням ситуації огляду місця події. Так, В.Ю. Шепітько залежно від характеру відображення на місці події злочину виділяє ситуації, коли подія злочину: (а) має дійсне відображення; (б) не має повного відображення; (в) не знаходить свого явного відображення; (г) має фальшиве відображення [8, с. 206].

В.І. Алексейчук пропонує класифікацію типових слідчих ситуацій огляду місця події за низкою критеріїв, зокрема, залежно від:

- характеру й ступеня визначеності місця вчинення злочину;
- це ситуації, за яких: (а) існують достатні підстави припускати, що місце події є місцем вчинення злочину; (б) є вагомі причини припускати, що місце події не є місцем учинення злочину; (в) наявної інформації недостатньо для висновків про місце вчинення злочину;
- характеру відбиття події в обстановці місця події – ситуації: (а) з відображенням події: справжнім, неповним або помилковим; (б) у якій подія не знайшла явного відбиття; (в) обсягу інформації про подію, яка відбулася, на момент початку огляду місця події – ситуації, в яких: а) відсутні учасники й очевидці події, її характер не зовсім зрозумілий; б) є дані, що свідчать про злочинну природу події, інформація про злочинця мінімальна, недостатня для його пошуку або її немає; в) інформація про подію й (або) злочинця мінімальна, бракує відомостей про особу потерпілого, предмет посягання; г) є дані, що вказують на злочинний характер події, існує інформація про злочинця; д) зрозуміло характер події, є злочинець (його затримано або він з'явився з повинною);
- складності обстановки місця події (ступеня й характеру наявних змін): 1. є зміни обстановки на фоні її загальної цілісності, що дозволяють робити припущення про їх зв'язок з досліджуваною подією; 2. обстановка порушена в цілому, містить численні зміни, характер яких не визначено, зв'язки з подією не досить зрозумілі [2, с. 6, 7].

З точки зору В.П. Водяницького, огляд місця події може провадитися, якщо: 1) відомо, що на даній території вчинено злочин; 2) злочинний характер події, що відбулася, припускається; 3) наявні сліди й обстановка не дозволяють із достатньою повнотою судити про те, що тут або в іншому місці відбулася подія злочину [3, с. 46].

Різноманітність запропонованих підходів до класифікації ситуацій огляду місця події свідчить про відносну складність цієї проблеми і необхідність комплексного підходу до її розв'язання. При її реалізації треба враховувати об'єктивні й суб'єктивні чинники, що впливають на формування ситуацій огляду місця події.

До чинників об'єктивного характеру можна віднести:

- час, що минуло з моменту вчинення злочину до проведення огляду місця події;
- рівень поінформованості слідчого про подію злочину;
- ступінь відбиття й збереження слідів злочину на місці події;
- наявність або відсутність негативних обставин на місці події;
- участь спеціалістів з різних галузей знань при проведенні огляду місця події [5, с. 167].

Поряд з наведеними об'єктивними чинниками, що впливають на формування ситуацій огляду місця події, існують і суб'єктивні, серед яких слід виділити:

- ступінь сприйняття й аналізу слідчим обстановки місця події, її деталей;
- рівень професійної підготовки слідчого;
- своєчасність проведення слідчим огляду місця події.

З урахуванням зазначених чинників, а також тієї обставини, що огляд місця події належить до невербальних слідчих дій, вважаємо за доцільне визначити нижченаведені ситуації цієї слідчої дії:

- за ступенем інформаційної визначеності: (а) прості ситуації – за наявності інформації про характер події; при повному відображенні і збереженні слідів злочину на місці події; під час проведення огляду місця події через незначний проміжок часу після вчи-

нення злочину; (б) складні ситуації: при обмеженості інформації про характер події, при зміні, знищенні або фальсифікації слідів злочину; під час проведення огляду місця події через значний проміжок часу після вчинення злочину;

- за ступенем складності вирішення організаційно-тактичних питань: (а) організаційно впорядковані ситуації: при якій місце огляду події є місцем вчинення злочину; при якій слідчий у змозі встановити точні межі огляду та його основні об'єкти; (б) організаційно неврегульовані – ситуації: при якій місце огляду події не є місцем учинення злочину; при якій бракує вагомих підстав припускати, що місце огляду події є місцем учинення злочину; при якій слідчий не в змозі встановити точні межі огляду та його основні об'єкти [6, с. 95].

Таким чином, перелічені ситуації, взаємодіючи між собою, визначають тактику огляду місця події, а також ті тактичні прийоми (системи), які є найбільш оптимальними для реалізації.

Висновки. Розглядаючи в статті питання огляду місця події, хочу зазначити, що це, як правило, невідкладна слідча дія, спрямована на встановлення, дослідження й фіксацію обстановки місця події, слідів злочину, злочинця й інших фактичних даних.

Загальним завданням огляду є отримання процесуально-закріпленої інформації (фактичних даних) про обставини події, що сталася, об'єкти і осіб, що мають до нього відношення, їх зв'язки і взаємодії. Для ефективного вирішення цього завдання слідчому потрібно: а) з'ясувати для себе і зафіксувати в протоколі матеріальну обстановку, в якій сталася досліджувана подія; б) виявити, зафіксувати і вилучити матеріальні сліди злочину (сліди рук, ніг, знарядь злочину, транспортних засобів, плям крові, а також знаряддя злочини і інші предмети, кинуті або втрачені злочинцем, і т.п.); в) спробувати з'ясувати зв'язок слідів і інших об'єктів з обличчям, що скоїло злочин, потерпілим і іншими особами і об'єктами; г) отримати вихідні відомості для встановлення і розшуку винного, організації і проведення оперативно-розшукових заходів і слідчих дій.

Основним способом фіксації результатів огляду місця події є складання протоколу.

Протокол огляду складається з додержанням вимог ст. 85 і 195 КПК України. Даний процесуальний документ має важливе значення для встановлення істини в справі. Він повинен бути складений так, щоб повно і всебічно зафіксувати все, що стосується справи, щоб кожний, хто знайомиться з ним, мав би змогу уявити собі обстановку і суттєві обставини досліджуваної події.

Література

1. Кримінально-процесуальний кодекс України. – К.: Видавничий дім "Скіф", 2009 – 168 с.
2. Алексейчук В.І. Огляд місця події: тактика і психологія: Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.09. – Х., 2007. – 20 с.
3. Водяницький В.П. К вопросу о понятии места происшествия // Вопр. криминалистики и суд. экспертизы: Межвуз. науч. сб. – Саратов: Саратов. ун-т, 1976. – Вып. 1. – С. 41-47.
4. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів: Наук.- практ. посібник / За ред. Н.І.Клименко.- К.: Юрінком Інтер, 2005. – 216 с.
5. Коваленко Є.Г. Кримінальний процес України: Навч. посіб. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 276 с.
6. Лобойко Л.М. Кримінально-процесуальне право: Курс лекцій. – К., 2008. – 235 с.
7. Салтєвський М.В. Криміналістика у сучасному викладі: Підручник. –К.: Кондор, 2006. – 586 с.
8. Шепітько В.Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз). – Х.: Харків юрид., 2007. – 432 с.

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС: ПОНЯТТЯ, СТРУКТУРА ТА ПРИНЦИПИ

У статті розглянуто основні проблеми, що стосуються розуміння адміністративного процесу, а також складну структуру з приводу якої виникає багато суперечок. Подано власний погляд автора на поняття адміністративного процесу. Також вказані специфічні риси, які вирізняють адміністративний процес з поміж інших, вказано його недоліки та перспективи.

Ключові слова: адміністративний процес, структура адміністративного процесу, адміністративно-процесуальні норми, принципи адміністративного процесу.

В.А. Єграшкін

АДМИНИСТРАТИВНЫЙ ПРОЦЕСС: ПОНЯТИЕ, СТРУКТУРА И ПРИНЦИПЫ

В статье рассмотрены основные проблемы, которые касаются понятия административного процесса, а так же сложную структуру из-за которой возникает много споров. Подано собственный взгляд автора на понятие административного процесса. Так же указаны специфические черты, которые выделяют административный процесс из других процессов, определены его недостатки и перспективы.

Ключевые слова: административный процесс, структура административного процесса, административно-процесуальные нормы, принципы административного процесса.

V.A. Yegrashkin

ADMINISTRATIVE PROCESS: CONCEPT, STRUCTURE AND AND PRINCIPLES

This article is devoted to main aspects of administrative process. Basic problems concerning the comprehension of administrative process, and difficult structure which causes many disputes are considered in the article. The author's way of looking at the concept of administrative process is presented in the article. Also specific features which distinguish administrative process among the other, its drawbacks and perspectives are defined.

Key words: administrative process, structure of administrative process, administrative regulation, principles of administrative process.

Постановка проблеми. Поняття адміністративного процесу складає одну з найбільш гострих проблем теорії адміністративного права. Протягом тривалого часу визначення адміністративного процесу обговорюється в юридичній літературі, пропонуються різні його варіанти і аргументація. Формулювання поняття адміністративного процесу залежить, насамперед, від загального підходу кожного автора до проблеми адміністративного процесу. Більшість аспектів явища, що досліджується, є настільки дискусійними, що, мабуть, єдине, що не викликає суперечок вчених – це сама наявність адміністративного процесу і реальне втілення його в життя.

Враховуючи велику різноманітність адміністративно-процесуальної діяльності, в ході якої вирішуються різні індивідуальні управлінські справи, виникає насушна необхідність упорядкування адміністративного процесу, виділення в ньому стрункої і логічної структури [1].

Крім того, найважливішою проблемою сучасного розвитку адміністративного права і процесу, є кодифікація адміністративно-процесуальних норм, яка також безпосередньо пов'язана з дослідженням структури адміністративного процесу. Розв'язання цієї проблеми дозволить виявити і закріпити специфіку адміністративно-процесуального регулювання вирішення всіх видів індивідуальних управлінських справ.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теоретичною основою дипломної роботи є норми чинного законодавства України, праці вітчизняних вчених у галузі адміністративного права, серед яких: Г.І. Петров, С.С. Студенікін, Ю.М. Козлов, Ц.А. Ямпольська, В.М. Манохін, А.С. Лунев, С.В. Ківалов, А.П. Коренев, В.І. Попова, Д.Н. Бахрах, В.Д. Сорокін та ін.

Мета дослідження. Метою нашого дослідження є з'ясування змісту та особливостей адміністративно-процесуальних правовідносин щодо прийняття рішень органами

державного управління та правовідносини з їх реалізації під час розгляду адміністративних справ про адміністративні правопорушення та справ адміністративної юрисдикції.

Основні результати дослідження. Уявляється, що широке розуміння адміністративного процесу дає можливість правильно визначити сутність адміністративно-процесуальної діяльності органів державного управління.

Потрібно, крім того, зробити невелику обмовку і вказати на те, що адміністративний процес є формою втілення в життя системи певних адміністративно-правових норм, оскільки даний вид процесу обслуговує всю галузь матеріального адміністративного права шляхом застосування її норм. Однак не всі норми матеріального адміністративного права втілюються в життя за допомогою адміністративного процесу. Таким чином, чіткий правовий порядок реалізації встановлюється для певної частини матеріальних норм адміністративного права. Багато які норми не вимагають наявності чіткого, закріпленого процесуальними нормами, порядку реалізації.

При формулюванні поняття адміністративного процесу, необхідно також зазначити, що при широкому його розумінні, в адміністративний процес включається також порядок здійснення правотворчої діяльності органами державного управління. Як права форма управління діяльності правотворення в значній частині регулюється адміністративно-правовими матеріальними нормами, які встановлюють компетенцію органів управління у сфері видання актів, ієрархію правових актів управління. Однак, порядок підготовки, прийняття, опублікування акту носить характер юридичної процедури і повинен бути врегульований адміністративно-процесуальними нормами [2].

Розв'язання питання про структуру адміністративного процесу має як теоретичне, так і вагомим практичне значення. Діяльність органів виконавчої влади, а також інших уповноважених органів, пов'язана з наданням управлінських послуг громадянам, підприємствам, установам і організаціям, а також з виданням адміністративно-правових актів, передбачає чітку процесуально-правову регламентацію. Це необхідно для ефективної роботи органів державного управління. Крім того, більшість вказаних органів, за невеликим винятком, беруть участь одночасно в декількох видах адміністративних проваджень: приймають нормативні акти, здійснюють оперативно-розпорядчу діяльність, розглядають звертання громадян, застосовують заходи адміністративного примусу. Тому вельми актуальною стає задача точного визначення кола підвідомчих даному органу справ, а також порядку розв'язання цих справ, відповідно до повноважень, якими володіє даний орган і його призначенням в системі державного управління [3].

Висновки. Отже, підводячи підсумки, адміністративний процес можна визначити таким чином: адміністративний процес являє собою врегульований правом порядок прийняття адміністративно-правових актів і розгляду індивідуальних управлінських справ органами виконавчої влади, а в передбачених законодавством випадках і іншими, уповноваженими на те органами.

Адміністративний процес має цілий ряд специфічних рис:

- 1) подвійну природу
- 2) є різновидом владної діяльності органів державного управління і являє собою частину їх компетенції.
- 3) врегульований нормами адміністративного права.
- 4) характерною особливістю адміністративного процесу є також і те, що одним із учасників адміністративного процесу завжди виступає орган державного управління.

Крім вказаних ознак, специфіку адміністративного процесу дозволяють висвітлити також відмінності адміністративного процесу від інших видів юридичних процесів. Так, принциповим моментом, який відрізняє адміністративний процес від традиційних судочинних процесів, є те, що він пов'язаний не тільки з юрисдикційною діяльністю держави, тобто з розглядом суперечок і застосуванням примусу, але і з позитивною, організаційною роботою апарату державного управління.

Далі, адміністративний процес реалізується в державному управлінні, а карний і цивільний – при здійсненні правосуддя, тобто види юридичних процесів, що порівнюються, реалізуються в різних видах державної діяльності.

Адміністративний процес відрізняється також своїми задачами і функціями. Першорядною серед них є реалізація прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а правоохоронні функції займають підлегле положення, тоді як саме ці функції складають головну задачу цивільного і карного процесів [4].

Одним із найважливіших признається відмінність адміністративного процесу від двох вказаних видів і за структурою процесу. Так, адміністративний процес складається з величезної кількості паралельно розташованих проваджень, що розрізняються між собою відповідно до характеру індивідуальної управлінської справи. У карному і цивільному процесі провадження розрізняються, в основному, по інстанціях, тобто по ходу просування справи (провадження в суді першої інстанції, апеляційне, касаційне). Таким чином, характер справи особливо не впливає на процедуру його розв'язання і коло учасників. Крім того, в адміністративному процесі далеко не завжди потрібна наявність другої інстанції, що якраз є обов'язковим для інших видів процесу.

Важливо також, що адміністративний процес реалізується суб'єктами, переважно відмінними від суб'єктів карного і цивільного процесів, а саме органами виконавчої влади та іншими органами державного управління та їх посадовими особами. Для даних органів адміністративно-процесуальна діяльність не є основною і єдиною. Що ж до карного і цивільного процесів, то вони здійснюються обмеженим колом органів (судами, органами попереднього розслідування), що створюються спеціально для здійснення вказаних функцій. Відмежування адміністративного процесу від цивільного і карного може бути проведене і за іншими ознаками.

Адміністративний процес поділяється на правотворчий та правозастосовчий (адміністративно-юрисдикційний).

Адміністративно-юрисдикційний процес складається з наступних адміністративних проваджень:

- у справах про адміністративні правопорушення;
- дисциплінарне – стосовно державних службовців і ряду інших суб'єктів;
- по застосуванню заходів адміністративного припинення;
- по видворенню іноземних громадян;
- по скаргах громадян тощо.

Потрібно зазначити, що при характеристиці такої структури адміністративного процесу можна виділити також і ще одну його частину – контрольню-наглядову, яку складають дуже численні у сфері державного управління провадження щодо здійснення контролю або нагляду органами виконавчої влади й іншими, уповноваженими на те, органами. Уявляється, що не треба виключати також можливість доповнення адміністративного процесу іншими частинами і, відповідно, провадженнями.

Література

1. Застрожная О. К. Советский административный процесс: Учеб. пособ. – Воронеж: Изд-во Воронеж, ун-та, 1985. – С. 36-45.
2. Адміністративне право України: Підручник / За заг. ред. С.В. Ківалова. – Одеса: Юридична література, 2003. – 896 с.
3. Сорокин В. Д. Советское административно-процессуальное право. – Л.: Изд-во Ленинград, ун-та, 1976. – С. 44.
4. Колпаков В. К. Адміністративне право України: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – С. 328-330.

Є.Г. Єпіфанович

Науковий консультант:
ст. викладач **Л.І. Пилипенко**

ФІЗИЧНА ОСОБА ПІДПРИЄМЕЦЬ ЯК СУБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

В статті розглядається проблема правового регулювання статусу фізичної особи-підприємця та визначення поняття підприємництва.

Ключові слова: Підприємницька діяльність, суб'єкти господарювання, цивільно-правові відносини, фізична особа.

ФИЗИЧЕСКОЕ ЛИЦО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬ КАК СУБЪЕКТ ГРАЖДАНСКОГО ПРАВА

В статье рассматривается проблема правового регулирования статуса физического лица-пред и определения понятия предпринимательства.

Ключевые слова: Предпринимательская деятельность, субъекты хозяйствования, гражданско-правовые отношения, физическое лицо.

E.H. Epifanovich

PRIVATE INDIVIDUAL ENTREPRENEUR AS A SUBJECT OF CIVIL RIGHTS

The article discusses the problem of legal regulation of the status of an individual pre-and the definition of entrepreneurship.

Key words: Entrepreneurship, business entities, civil relations, the individual.

Постановка проблеми. Підприємницька діяльність є таким видом господарської діяльності, який розвивається на ринкових засадах. Саме ринкове господарство, як відомо, пройшло декілька етапів розвитку: від повної незалежності, свободи суб'єктів такої діяльності від будь-якого втручання держави до початку активного вторгнення держави та регулювання діяльності підприємців у період розвинутого капіталізму (кінець XIX ст.). І якщо раніше така діяльність переважно мала назву торговельної, то у період промислової революції вона стала більшою за обсягом, поширивши свою сферу також на процес виробництва товарів, виконання робіт та надання послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій стали праці дослідників, серед яких: Старцев О.В., Теньков С.О., Жук Л.А., Жук І.Л., Неживець О.М., Орлов М.

Мета дослідження. Основною метою дослідження є комплексний теоретичний аналіз правових норм, що регулюють статус, фізичних осіб-підприємців.

Основні результати дослідження. Згідно з ч.2 ст. 3 ГК існують два різновиди господарської діяльності: комерційна (підприємницька) та некомерційна. Визначення поняття підприємництва має не тільки важливе теоретичне, а й практичне значення, оскільки значна частина норм законодавства стосується лише такого роду діяльності. Особливого діяльністю без відповідної державної реєстрації, може настати адміністративна відповідальність, [13, ст.164] а здійснення підприємницької діяльності яка підлягає ліцензуванню з порушенням умов ліцензування може потягти за собою кримінальну відповідальність [14, ст. 202].

Але така відповідальність може настати лише за умов наявності ознак саме підприємництва у діяч порушника. Визначальними і найбільш істотними ознаками підприємництва є такі:

- мета – одержання прибутку;
- систематичність;
- здійснення цієї діяльності на власний ризик (здатність відповідати власним майном за результати).

Мета одержання прибутку є необхідною ознакою підприємницької діяльності. Але не слід змішувати мету підприємницької діяльності і результат такої цілеспрямованої діяльності. Та або інша діяльність не може бути віднесена до підприємницької, якщо її метою не є одержання прибутку. Проте якщо прибуток не отриманий, незважаючи на цільове спрямування діяльності на її досягнення, то сам по собі цей факт не може служити підставою для виключення її з числа підприємницької.

Отже, визначальною є наявність саме мети одержання прибутку, а не досягнення її на будь-якому етапі цієї комплексної діяльності. Наявність мети одержання прибутку не виключає можливості недосягнення її в підприємницькій діяльності (як і в будь-якій іншій цілеспрямованій діяльності) і навіть навпаки, одержання протилежного результату (збитки, банкрутство).

Важливою ознакою підприємництва є систематичність. Господарське законодавство поки що не містить конкретизації цього поняття (скільки разів і протягом якого часу

слід займатися діяльністю, що містить решту ознак підприємництва, аби ця діяльність вважалася підприємницькою в контексті ст. 42 ГК). На практиці і з метою оподаткування підприємницької діяльності застосовують положення ст. 1 Декрету КМУ "Про податок на промисел". Тут встановлено, що платниками податку на промисел є громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, як ті, що мають, так і ті, що не мають постійного місця проживання в Україні, якщо вони не зареєстровані як суб'єкти підприємництва і здійснюють несистематичний, не більше чотирьох разів протягом календарного року, продаж вироблених, перероблених та куплених продукції, речей, товарів. На цій підставі, методом від протилежного, модна визначити поняття систематичності як здійснення діяльності п'ять і більше разів протягом календарного року.

Підприємництво є діяльністю на власний ризик. Це означає, що за порушення договірних зобов'язань, кредитно-розрахункової і податкової дисципліни, вимог до якості продукції та інших правил здійснення господарської діяльності підприємство та приватний підприємець самостійно несуть відповідальність, передбачену законодавством України. Тобто суб'єкт підприємницької діяльності бере на себе як позитивні, так і негативні наслідки підприємницької діяльності.

Висновок. Отже, право на підприємництво гарантовано кожному Конституцією. Але слід пам'ятати, що підприємництво, це не тільки здобуття прибутку, але й ризик, і відповідальність.

Перше що має зробити людина, яка прагне стати підприємцем – фізичною особою – зареєструватися. Громадянин, який бажає займатися підприємницькою діяльністю, після проходження відповідних реєстраційних процедур до свого статусу фізичної особи, якого він набув з моменту народження, набуває додаткової ознаки – "суб'єкт підприємницької діяльності". Отже саме реєстрація визначає той момент з якого фізична особа стає суб'єктом підприємницької діяльності.

Існує ряд обмежень, що стосуються кола осіб які можуть займатися підприємницькою діяльністю. В першу чергу це пов'язано саме з відповідальністю, і ризиковим характером підприємництва.

По-перше, підприємницькою діяльністю можуть займатися фізичні особи з повною цивільною дієздатністю, визначення якої дає Цивільний кодекс України: це фізична особа, яка досягла 18 років (повноліття). фізичної особи, яка не досягла повноліття, але зареєстрована в шлюбі. Крім того, повна цивільна дієздатність може бути надана фізичній особі, яка досягла 16 років і працює за трудовим договором, а також неповнолітній особі, яка записана матір'ю або батьком дитини.

В той же час це обмеження має і зворотню дію: у випадку якщо фізична особа яка досягла 16 років і бажає займатися підприємницькою діяльністю, а також має письмову згоду батьків (або тих хто їх заміняє), вона автоматично набуває повної цивільної дієздатності з моменту реєстрації в якості фізичної особи-підприємця.

Особи що мають обмежену цивільну дієздатність тобто ті що страждають на психічний розлад, який істотно впливає на їх здатність усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними, ті що зловживають спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами тощо – також не можуть займатися підприємницькою діяльністю.

Друге обмеження стосується виду трудової діяльності фізичної особи. Так, не допускається зайняття підприємницькою діяльністю, зокрема, посадовими особами органів державної податкової служби, прокурорами і слідчими прокуратури, військовослужбовцями, нотаріусами, державними службовцями, відповідними посадовими особами органів місцевого самоврядування. Це обмеження викликані прагненням не допустити корупції та використання службового становища в корисливих цілях.

Інші обмеження стосуються видів діяльності, якою можуть займатися фізичні особи-підприємці. Це діяльність що становить монополію держави (як обіг наркотичних препаратів), а також такі види діяльності, що потребують більш відповідального і безпечного провадження, аніж те що може забезпечити фізична особа-підприємець (наприклад вироблення ядерної енергії).

Деякі види діяльності потребують окремого ліцензування, тобто видачі документа державного зразка, який засвідчує право ліцензіата на провадження зазначеного в ньому виду

господарської діяльності протягом визначеного строку за умови виконання ліцензійних умов. Наприклад перевезення вантажів та пасажирів автотранспортом, або ветеринарна діяльність.

Інші види діяльності потребують патентування, це зокрема торговельна діяльність за готівкові кошти, а також з використанням інших форм розрахунків та кредитних карток на території України, що здійснюється суб'єктами підприємницької діяльності у пунктах продажу товарів. У деяких випадках придбання патенту не потрібне (якщо особа торгує на ринку та сплачує ринковий збір, або є платником фіксованого чи єдиного податку, тощо).

Втратити статус фізичної особи за життя неможливо, проте позбутися статусу суб'єкта підприємницької діяльності (добровільно або примусово), фізична особа може. Це відбувається в разі прийняття нею рішення про припинення підприємницької діяльності, смертю, втратою повної цивільної дієздатності, постановлення судового рішення про припинення підприємницької діяльності, тощо). З моментом реєстрації припинення підприємницької діяльності фізична особа перестає бути носієм прав і обов'язків підприємця.

Література

1. Конституція України (Відомості Верховної Ради, 1996, № 30, ст. 141).
2. Знаменський Г.Л., Щербина В.С., Науково практичний коментар до Господарського кодексу України: Від 16 січня 2003 р. – К.: Юрнком Інтер., 2003 – 600 с.
3. Підприємницьке право. Старцев О.В., Электронная библиотека Князева // ebk.net.ua/Book/PP/03-1.htm.
4. Господарський кодекс України (Відомості Верховної Ради, 2003, № 18, ст.144).
5. Майданик Роман "Проблеми правового становища фізичних осіб-підприємців", Юр.Газета №9(69) // www.yur-gazeta.com.
6. Сергєда С., Татаревський О. "Як зареєструвати підприємницьку діяльність". – Юридична абетка підприємця.
7. Закон України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців"(Відомості Верховної Ради, 2003, № 31-32, ст. 263).
8. Відповідальність за порушення вимог щодо використання майна шляхом зловживання службовим становищем, владою, зроблені висновки та запропоновані деякі рекомендації. – Приватний підприємець. – 24 липня 2008р., // businessman.co.ua.
9. Цивільний кодекс України.

С.М.Живолуп

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **М.І. Карпенко**

МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ ХАБАРНИЦТВА ТА КОРУПЦІЇ

У даній статті розглянуто питання щодо боротьби з таким негативним суспільним явищем, як хабарництво. Розглянуто та вивчено небезпечність хабарництва, порівняно з іншими злочинами, зокрема, з привласненням, розтратою або заволодінням майна шляхом зловживання службовим становищем, владою, зроблені висновки та запропоновані деякі рекомендації.

Ключові слова: хабар, службова особа, майнова вигода, покарання.

Е.М. Живолуп

МЕТОДЫ ВЫЯВЛЕНИЯ ВЗЯТОЧНИЧЕСТВА И КОРРУПЦИИ

В данной статье рассмотрены вопрос относительно борьбы с таким негативным общественным явлением, как взяточничество. Рассмотрено и исследовано опасность взяточничества, сравнено с другими преступлениями, в частности, с присвоением, растратой или завладением имущества, путем злоупотребления служебным положением, властью, сделаны выводы и некоторые рекомендации.

Ключевые слова: взятка, служебное лицо, имущественная выгода, наказание.

Е.М. Zhyvolup

DETECTION OF BRIBERY AND CORRUPTION

In this article the issue of combating such negative social phenomena of bribery. Considered and studied the danger of bribery, compared with other crimes, in particular, embezzlement,

misappropriation or taking of property through abuse of authority, power, conclusions and offered some recommendations.

Key words: *bribery, official, property benefits, punishment.*

Постановка проблеми. Держава здійснює свої зовнішні та внутрішні функції через органи державного управління, ефективна діяльність яких є запорукою забезпечення потреб громадянського суспільства. У зв'язку з цим велику суспільну небезпеку становлять злочини у сфері службової діяльності. Серед них хабарництво є однією з найбільш небезпечних форм корисливого зловживання владою чи службовим становищем. Це негативне явище перебуває в антагоністичному протиріччі з певними критеріями, установками, соціальними та етнічними цінностями нашого суспільства. Хабарництво, особливо його кваліфіковані форми, підриває демократичні інститути нашої держави, їх авторитет, дезорганізує нормальну роботу органів влади і управління, дискредитує діяльність, негативно впливає на їх моральний стан і суспільство в цілому, загрожує процесам реформування економіки та становлення української державності.

Основною проблемою дослідження є науковий комплексний аналіз явища корупції, з'ясування причин та умов, які сприяють його поширенню серед посадових осіб, розробка науково обґрунтованих рекомендацій і пропозицій, спрямованих на протидію корупції.

З огляду на поставлену проблему визначені такі дослідницькі завдання:

- здійснити загальнотеоретичний аналіз наукових поглядів щодо розуміння та тлумачення поняття "корупція", з'ясувати його зміст та сутність, дати соціально-правову характеристику означеному явищу;

- проаналізувати характерні ознаки корупційних правопорушень;

- дослідити причини та умови, що сприяють виникненню корупційних проявів серед посадових осіб;

- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення системи протидії корупції

- окреслити адміністративно-правовий механізм протидії корупції серед посадових осіб і надати пропозиції щодо його вдосконалення

Мета дослідження полягає в тому, що окремі недобросовісні службові особи, які наділені державою чи громадськими організаціями певним обсягом владних повноважень для виконання покладених на них обов'язків, перетворюють свою посаду на джерело високого прибутку, на так звану "годівницю" за рахунок чужої власності. Тим самим порушуються нормальна діяльність підприємств, установ, організацій, грубо зневажаються права та законні інтереси громадян. Практика свідчить, що у більшості випадків хабарі даються службовим (посадовим) особам для отримання в обхід закону чи встановленого порядку певних благ чи інших переваг (отримання житлової площі, вступ до престижного вищого навчального закладу, безпідставне просування по службі).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За безпосередній об'єкт хабарництва виступає належна діяльність держапарату. Деякі науковці висувають тезу стосовно того, що об'єктом є також авторитет державного апарату [4]. З даним твердженням не можна погодитися, оскільки авторитет вважається категорією оціночною, і не може бути об'єктом злочину, хоча, безумовно, хабар принижує авторитет, знижує престиж державних структур.

Основні результати дослідження. Хабарництво підриває авторитет державного апарату, породжує уявлення стосовно можливості досягнення бажаного шляхом підкупу службових (посадових) осіб. Для службових (посадових) осіб хабарництво є джерелом додаткового нетрудового доходу. В результаті грубо порушуються права і законні інтереси громадян, підриваються гарантії реалізації конституційних прав.

Нині діючий Кримінальний кодекс визначає хабарництво як родове поняття, яке охоплює три пов'язані між собою склади злочинів: одержання хабара (ст. 368 КК) і давання хабара (ст. 369 КК). До хабарництва приймає провокація хабара (ст. 370 КК). [2]

Із об'єктивної сторони одержання хабара – це прийняття посадовою особою від іншої особи матеріальних цінностей, отримання майнових вигод чи користування послугами майнового характеру за діяння, яке вона повинна була чи могла виконати або виконала на користь інших особи завдяки посадовому становищу.

Давання хабара із об'єктивної сторони – це дія, яка виявляється в даванні хабара. Під даванням хабара треба розуміти передачу матеріальних цінностей або надання їй майнових вигод чи послуг майнового характеру за виконання або невиконання нею в інтересах хабародавця будь-якої дії, яку ця посадова особа повинна була або могла вчинити з використанням свого посадового становища. Давання хабара вважається закінченим злочиним з моменту прийняття посадовою особою хоча б частини хабара.[5]

Предметом хабара може бути майно (гроші, продукти, речі, будівельні матеріали тощо), право на майно (документи, що надають право на отримання майна, надання права користуватися майном або вимагати виконання майнових зобов'язань тощо), будь-які дії майнового характеру (передача майнових вигод, відмова від них, відмова від прав на майно, безоплатне надання послуг майнового характеру, санаторних чи туристичних путівок, проведення будівельних чи ремонтних робіт тощо).

Не можуть визначатися предметом хабара надані посадовій особі послуги немайнового характеру (наприклад, улеслива характеристика або відгук в пресі, інтимний зв'язок, виступ на "захист" посадової особи, яка критикується за недоліки в роботі).

Із суб'єктивної сторони одержання хабара завжди вчиняється з прямим умислом. Посадова особа усвідомлює, що вона незаконно отримує матеріальну винагороду від іншої особи за вчинення певних дій по службі, і бажає отримати таку винагороду.

Умислом особи, яка одержала хабара, охоплюється й те, що особа, яка передає цінності, знає, що вона отримала матеріальні цінності від іншої особи шляхом обману, повинні кваліфікуватися не як одержання хабара, а як зловживання посадовим становищем чи шахрайство.

Давання хабара із суб'єктивної сторони передбачає вину лише у формі прямого умислу. Хабародавець може діяти з мотивів корисливості, особливої зацікавленості, а також з міркувань отримання будь-яких переваг для державних, приватних чи громадських організацій.

До хабарництва тісно примикає провокація хабара. Під нею розуміється підмовництво з метою викликати вчинення злочину іншою особою, а потім викрити її в цьому. Стаття 370 КК передбачає відповідальність за провокацію хабара і визначає цей злочин як "свідоме створення службовою особою обставин і умов, що зумовляють пропонування або одержання хабара, щоб потім викрити того, хто дав або взяв хабара". Отже, ст. 370 КК передбачає провокацію хабара двох видів: 1) давання хабара чи 2) одержання хабара.

Об'єктивна сторона цього злочину характеризується створенням посадовою особою обставин і умов, що спричиняють пропонування чи одержання хабара з метою викрити того, хто його дав або одержав. Злочин вважається закінченим з того моменту, коли посадова особа створила обстановку і умови, що спричинили пропонування або одержання хабара незалежно від того, чи був хабар переданий або одержаний.

У випадку, коли спровокований хабародавець дав хабара з метою захисту своїх законних прав та інтересів, він звільняється від кримінальної відповідальності, якщо мало місце спровоковане вимагательство хабара.

Суб'єктивна сторона цього злочину включає наявність прямого умислу або давання хабара. Злочин може вчинятися з різних мотивів (помста, кар'єризм, заздрість тощо) [6].

Відповідальність за одержання хабара настає лише за умови, що службова особа одержала його за виконання чи невиконання таких дій, які вона могла або повинна була виконати з використанням наданої їй влади, покладених на неї організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або таких, які вона не уповноважена була вчинювати, але до вчинення яких іншими службовими особами могла вжити заходів завдяки своєму службовому становищу.

Одержання службовою особою незаконної винагороди від підлеглих чи підконтрольних осіб за протегування чи потурання, за вирішення на їх користь питань, які входять до її компетенції, також слід розцінювати як одержання хабара.

Дії винних належить визнавати даванням і одержанням хабара й у тих випадках, коли умови одержання матеріальних цінностей або послуг хоча спеціально і не обумов-

лювались, але учасники злочину усвідомлювали, що особа дає хабар з метою задоволення тих чи інших власних інтересів або інтересів третіх осіб. Судам слід мати на увазі, що об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 368 КК, полягає в одержанні хабара в будь-якому вигляді. Оскільки виконання чи невиконання службовою особою відповідних дій перебуває за межами об'єктивної сторони даного злочину, відповідальність настає незалежно від того, до чи після вчинення цих дій було одержано хабар, був чи не був він обумовлений до їх вчинення, виконала чи не виконала службова особа обумовлене, збиралася чи ні вона це робити. Якщо виконані службовою особою у зв'язку з одержанням хабара дії самі є злочинними (службове підроблення, зловживання владою чи службовим становищем тощо), вчинене належить кваліфікувати за сукупністю злочинів [7].

Висновки. Отже, вирішальним для кримінальної відповідальності за даний злочин є не зовнішня форма одержання хабара, не спосіб її передачі, а сам факт отримання службовою особою певної майнової вигоди для вчинення ним в інтересах особи, що дає, будь-яких дій з використанням свого службового становища.

Одержання хабара вважається корисливим злочином, що вчиняється з прямим умислом: винна особа усвідомлює, що вона одержує матеріальну винагороду з порушенням публічно-правового характеру оплати своєї праці за вчинення дії (бездіяльності) в інтересах того, хто дає, з використанням свого службового становища і бажає прийняти предмет хабара, переслідуючи при цьому мету нетрудового збагачення. Однак для того, щоб констатувати наявність вини особи власне в одержанні хабара, розуміння цих факторів ще недостатньо.

Предметний зміст умислу винної особи в даному злочині носить більш складний характер. Одержання хабара неможливо об'єктивно відірвати від його давання і розглядати ізольовано поза їх органічним зв'язком один з одним. Предметний зміст умислу винного повинен охоплювати і усвідомлення того факту, що особа, яка вручає винагороду, сприймає даний факт власне як давання хабара. Якщо таке усвідомлення з боку громадянина, що передає матеріальні цінності службовій особі, відсутнє, то відсутня й об'єктивна сторона одержання хабара, хоча не виключається вчинення іншого службового злочину. При цьому умисел хабародержувача також повинен містити усвідомлення того, що і хабародавець усвідомлює зазначені обставини, а також незаконний характер своїх дій. З іншого боку, якщо до компетенції особи, яка одержала хабар, не входить повноваження на виконання дій чи утримання від них, тобто шляхом обману, то вони повинні кваліфікуватися не як одержання хабара, а як зловживання службовим становищем і шахрайство.

У той самий час дії службової особи, яка, одержуючи гроші або інші цінності нібито для передавання іншій службовій особі як хабар, мала намір не передавати їх, а привласнити, слід кваліфікувати не за ст. 368 КК України, а за відповідними частинами ст. 190 та 364 КК України як шахрайство та зловживання владою чи службовим становищем, а за наявністю для цього підстав – і за ст. 370 КК України (провокація хабара). Основна ознака, що відрізняє один злочин від іншого, – особливі властивості суб'єкту злочину, пов'язані з характером і змістом виконуваних нею функцій. Одержувати хабар може лише службова особа, тоді як суб'єктом іншого злочину може бути і особа, яку не наділено владними повноваженнями.

Проблема боротьби з таким негативним суспільним явищем, як хабарництво, є особливо важливою і вимагає посиленої уваги як з боку законодавців, так і працівників правоохоронних органів.

Література

1. Камлик М.І., Гера П.Т., Білецький В.О. Про прояви організованої злочинності у виробничій та управлінській сферах економіки // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика): Наук.-практ. журнал. – К., 2005. – № 1. – С.21.
2. Кримінальний кодекс України: Офіційний текст. – К. Юрінком Інтер, 2001.
3. Конституція України. – К., 1996.
4. Лопашенко Н.А. Экономическая преступность: понятие, социальная опасность, некоторые проблемы и пути их решения Организованная преступность и коррупция. Исследования, информация. – 2006. – № 2.

5. Про боротьбу з корупцією: Закон України // Юрид. вісн. – 2003. – № 14. – Ст. 14. – С. 20.

6. Мельник М. Корупція: проблема визначення сутності і поняття // Вісник Академії правових наук, 1997, № 3, С. 76-86

7. Про судову практику у справах про хабарництво: Пленум ВС України від 26.04.2002 р. – № 5.

В.І. Жолоб

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **І.В. Музика**

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ

У статті досліджено етапи становлення та розвитку парламентаризму в сучасній незалежній Україні. Проаналізовано загальні історичні етапи розвитку поняття парламентаризму в суспільній історії. Запропоновані та передбачені подальші шляхи розвитку парламентаризму в Україні.

Ключові слова: парламент, парламентаризм, державний механізм, органи влади, законодавча влада, Верховна Рада України.

В.И. Жолоб

ФОРМИРОВАНИЕ СОВРЕМЕННОГО УКРАИНСКОГО ПАРЛАМЕНТАРИЗМА

В статье исследованы этапы становления и развития парламентаризма в современной независимой Украине. Проанализированы общие исторические этапы развития понятия парламентаризма в общественной истории. Предложены и предусмотрены дальнейшие пути развития парламентаризма в Украине.

Ключевые слова: парламент, парламентаризм, государственный механизм, органы власти, законодательная власть, Верховная Рада Украины.

V.I. Zholob

FORMATION OF MODERN UKRAINIAN PARLIAMENTARISM

The paper analyzes the common historical stages in the development of parliamentarism in the concept of social history. Studied stages in the development of parliamentarism in modern independent Ukraine. Offered and provided ways for further development of parliamentarism in Ukraine.

Keywords: Parliament, the parliamentary system, the state mechanism, the authorities, the legislature, the Verkhovna Rada of Ukraine.

Постановка проблеми. Сучасні соціально-економічні та політико-правові перетворення в світі зорієнтовані на втілення в життя конституційних принципів демократії, гуманізму, свободи особи, підприємництва, справедливості, політичного, економічного та ідеологічного плюралізму, за якими наступає формування змішаної економіки та громадянського суспільства.

Вони все більшою мірою набувають внутрішньої логіки, поступово знаходять своє втілення у відповідних політико-правових структурах. Разом з тим реформа політичної та економічної системи передбачає управління самою реформою. Її необхідно планувати, послідовно оформлювати в систему норм, інститутів і цінностей, регулювати соціально-політичні кризи і публічно-правові колізії, що виникають при цьому, юридичними засобами, щоб не втрачати демократичний вектор розвитку.

Парламентаризм, – як визначає Велика Енциклопедія Кирила та Мефодія – це система політичних органів, при якій чітко розмежовуються функції законодавчих та виконавчих влад при привілейованому становищі парламенту.

Саме парламентаризм, його сутність, соціально призначення, форми діяльності та розвитку викликає до себе самої присклипливої уваги, суперечливих оцінок та суджень експертів і науковців всіх рангів серед усіх інших політичних явищ, що відбуваються в Україні останнім часом.

В чому ж полягає важливість цієї теми для сучасної України?

По-перше, здобуття Україною незалежності в серпні 1991 року після розпаду Радянського Союзу надало їй вперше за багато років бездержавного існування реальний шанс розвинути і затвердити власні демократичні інституції. Значним поштовхом у цьому напрямку стали такі доленосні події останнього часу як "Помаранчева революція" (листопад 2004 – лютий 2005 рр.), розпуск Президентом України Верховної Ради 5-го скликання та її дострокові вибори в 2007 році, отримання Україною статусу країни з ринковою економікою та її вступ в 2008 року до Світової організації торгівлі (СОТ). Саме ці події стали початком реальних перетворень суспільно-політичного життя України, зміни підходів до державного будівництва, посиленням ролі громадянського суспільства на шляху до розвитку демократичної та правової держави.

По-друге, тема розподілу влади та посилення її відповідальності перед виборцями стає як ніколи актуальною в нашій країні. Саме без цього сьогодні стає неможливим процес подальших реформ всіх сторін українського життя на шляху до інтеграції в загальноєвропейське та загальносвітове суспільство.

Отже, через це поняття парламентаризму в нашій країні набуває більш якісного та ключового характеру як основи розвитку демократії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи витоки парламентаризму на рівні вчень, необхідно спиратися на праці таких мислителів, як Платон, Аристотель, Цицерон, Макіавеллі, Гроцій, Гоббс, Локк, та інших діячів свого часу [2; 11; 14; 19].

Питання історичної еволюції парламентаризму, порівняльний аналіз світового та вітчизняного досвіду, різноманітні аспекти діяльності сучасних парламентських установ тощо відображено в працях В. Бебика, А. Георгіци, Л. Горьового, Ю. Древаля, В. Журавського, О. Копиленка, Л. Кривенка, В. Литвина, М. Томенка, В. Трипольського, С. Рябова та ін. Різні аспекти українського парламентаризму, проблеми взаємодії гілок влади, втілення конституційних норм народоверхності, оптимізація законодавчого процесу, етико-правові аспекти депутатської діяльності тощо є предметом досліджень відомих вчених-юристів О. Бандурки, В. Борденюка, Н. Грушанської, В. Денисова, Г. Журавльової, А.Зайця, В. Копейчикова, Н. Нижник, В. Опришка, В. Погорілка, О. Скакуна, Ю. Тодики, Є. Тихонової, О. Федоренко, М. Цвіка, В. Шаповала, Ю. Шемшученка, О. Ющика та ін.

Торкаючись специфіки українського парламентаризму, історії його виникнення і теоретичної розробки, треба зазначити наступне. Починаючи з козацького конституціоналізму і продовжуючи конституційними проектами кириллофодіївців, простежується позитивне бачення політичними діячами і мислителями ідеї парламентаризму.

У подальшому ця проблема розроблялась такими українськими політичними діячами, як Драгоманов, Грушевський, Міхновський, Франко та інші [6]. Парламентаризм ними розглядається як принцип, у якому втілюється ідея народного та національного суверенітету і представництва.

Невирішені частини проблеми. Питання історичних етапів розвитку українського парламентаризму в епоху незалежності України мало досліджено та потребує детального аналізу даної проблеми.

Метою дослідження є вивчення історичних етапів розвитку українського парламентаризму в епоху незалежності.

Основні результати дослідження. Парламентаризм як соціально-політичний інститут в своєму історичному розвитку пройшов відповідні етапи. Так, А. Керімов виділяє епоху "протопарламентаризму", епоху "станово-представницького" парламентаризму, епоху буржуазного парламентаризму та епоху сучасного парламентаризму [8, с. 154].

Хронологічні рамки першого етапу охоплюють період з найдавніших часів до XII в. Цей етап характеризується як епоха "протопарламентаризму", де можна виявити первинні, ембріональні прояви парламентаризму, які в ході суспільного розвитку поступово здобувають риси прообразу середньовічного парламенту – найважливішого елементу парламентаризму. Потреба в парламентській формі правління наростала в міру розвитку й зміцнення держав у різних країнах світу. Розширення території, розростання масштабів, ускладнення економічного базису й виробництва, товарообмін і багато інших аспектів порушували питання про необхідність розвитку та зміцнення законодавчих органів.

Другий етап у розвитку парламентаризму (це початок XIII – середина XVII ст.) характеризується тим, що провідний елемент парламентаризму – парламент – починає набувати значення державного форуму й із цього часу можна говорити про становлення "станово-представницького" парламентаризму. Цей етап характеризується істотним посиленням позицій станів, що вимагають захисту своїх інтересів; відсутністю на практиці реалізації принципу поділу влади; появою в політичній системі деяких європейських країн парламентських установ – станово-представницьких органів влади, введенням принципу обов'язковості дотримання законів для всіх членів суспільства, включаючи й правителів.

Третій етап (кінець XVII ст. – XIX ст.) характеризується становленням буржуазного парламентаризму в умовах зародження та розвитку капіталістичних відносин.

Становлення парламентаризму в різних країнах залежно від конкретних умов відбувалося по-різному. Завдяки трансформації суспільних відносин державний лад у більшості випадків був компромісом між неофіційно, але фактично пануючою у всіх вирішальних сферах суспільства буржуазією, і офіційно правлячою земельною аристократією. Крім того, цей етап характеризується появою в країнах Заходу політичних партій і затвердженням виборчого права, реалізацією концепції поділу влади, в якій парламенту як органу законодавчої й представницької влади приділялося важливе місце.

Істотну роль у становленні парламентаризму також відіграла суспільна думка. Однак злиття теорії й практики парламентаризму відбулося тільки на рубежі XIX – XX ст., що надалі привело до появи зрілих форм сучасного парламентаризму.

Четвертий етап у становленні парламентаризму охоплює XX ст. і характеризується подальшим розвитком і впровадженням у політичну систему суспільства провідних елементів парламентаризму.

На цьому етапі в більшості країн Заходу формування державної влади будувалося на основі реалізації принципу поділу влади. Підсилюється значення парламентів в управлінні справами держави, політичні партії повсюдно стають активними суб'єктами політичного процесу, поступово виборче право поширюється на всі верстви населення.

Таким чином, парламентаризм, як складний соціально-політичний інститут структурується на таких рівнях: парламентському, тобто на рівні самої представницької установи країни, на рівні його взаємодії з іншими державними органами й, нарешті, на рівні насамперед політичної, правової, соціальної культури даного суспільства, духовного життя націй. Ці рівні є головними ланками парламентаризму.

Розвиток парламентаризму в Україні відбувається в умовах становлення державності та соціально-економічної трансформації суспільства, що, безперечно, має вирішальний вплив на формування та характер діяльності парламентських інститутів. В контексті даного дослідження доцільно розглянути основні особливості онтогенезу українського Парламенту та визначити його поточну роль у політичній системі країни [17].

У період з 1990 року по 1994 рік роль Верховної Ради у політичній системі країни можна характеризувати як "всевладдя Парламенту". Це ключова ознака цього періоду, який розпочався обранням у 1990 році Верховної Ради І скликання і закінчився обранням у 1994 році Президентом України Л.Кучми [17].

У політичному протистоянні 1990-1994 років Парламенту вдалося зберегти свої повноваження. Рівень впливу Президента України на внутрішні процеси у Парламенті був незначним, стосунки між Верховною Радою та главою держави мали неантагоністичний конфліктний характер і розвивалися переважно за схемою "сильний Парламент – слабкий Президент". В результаті, відбулося послаблення позицій Президента України Л.Кравчука та його поразка на виборах 1994 року.

Ключовими ознаками наступного періоду становлення Парламенту – з 1994 року по 1996 рік – є зміна характеру стосунків між Парламентом і Президентом та боротьба за правове оформлення владних повноважень у Конституції України. Період розпочався з обранням у 1994 році на посаду Президента України Л.Кучми і завершився з ухваленням Конституції України в червні 1996 року [20, с. 4].

Процес прийняття Конституції України у 1995-1996 роках засвідчив початок структуривання Парламенту не лише по лінії "ліві – праві", але й по лінії "пропрезидентські –

антипрезидентські сили". Критерієм визначення позицій політичних сил стало ставлення до проекту Конституції України.

Зазначений період характеризується активним запровадженням президентськими структурами в обіг політичного процесу чинника "лівої загрози", який, за твердженням цих структур, обумовлювався значним представництвом лівих сил у Парламенті та ностальгійними настроями у суспільстві. Експлуатація гасла "лівої загрози", яке на думку політологів було запозичене як політична технологія часів "холодної війни", дозволяла на цьому етапі достатньо успішно маніпулювати суспільною свідомістю та значно зменшувала можливість створення дієздатної опозиції, яка стояла б на загальнодемократичних позиціях та охоплювала представників різних ідеологічних і політичних сил [5].

Протистояння новообраного Парламенту та Президента України зосереджувалося навколо визначення конституційного обсягу повноважень кожного з цих інститутів влади в державно-політичній системі України.

Тривалий і конфліктний процес узгодження позицій між Президентом і Верховною Радою завершився 8 червня 1995 року прийняттям Конституційного договору "Про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України".

Згідно з договором, Верховна Рада втратила частину повноважень, закріплених Конституцією 1978 року, зокрема, право затверджувати запропоновані Президентом кандидатури на посади прем'єр-міністра, міністрів закордонних справ, оборони, фінансів, юстиції, внутрішніх справ, голів Державного комітету у справах охорони державного кордону, Державного митного комітету, а також право самостійно призначати Генерального прокурора України, голову Служби безпеки України, голову правління Національного банку України [3].

Перебіг подій після прийняття Конституційного договору засвідчив, що цей документ не вирішив проблему перерозподілу владних повноважень між Парламентом і Президентом, однак затвердження цього документу прискорило розробку проекту Основного закону України.

28 червня 1996 року Верховна Рада ухвалила Конституцію України. Вона суттєво відрізнялася від проекту, що мав вноситися Президентом на всеукраїнський референдум, але за умов існуючої політичної ситуації Президент був змушений підписати Конституцію.

Отже, ухвалення Конституції мало як позитивні, так і негативні наслідки, що значною мірою і зараз визначають розвиток суспільно-політичного процесу в Україні. У правовому сенсі Україна трансформувалася з президентської (згідно Конституційного Договору від 6 червня 1995 року) у президентсько-парламентську республіку. Нова Конституція сформувала такі правові засади організації державної влади, які послабили її стабільність, створили дуалізм у виконавчій гілці влади. Прийняття Конституції, з одного боку, дозволило Україні уникнути глибокої політичної кризи з такими можливими наслідками, як розпуск Парламенту, з іншого – створило додаткові можливості загострення протиріч між гілками влади [17]. Протягом цього періоду конфлікт між Парламентом і главою держави мав інтенсивний характер з періодичними загостреннями до критичного рівня (насамперед, напередодні підписання Конституційного договору та ухвалення Конституції) і відбувався за схемою "сильний Парламент – сильний Президент". Рівень впливу Президента України на роботу Парламенту залишався незначним.

Наступний період становлення Парламенту розпочався після ухвалення Конституції України у 1996 році і завершився в лютому 2000 року спробою формування пропрезидентської парламентської більшості.

Після ухвалення Конституції 1996 року конфлікт між Главою держави і законодавчим органом отримав продовження та розвивався за наступними напрямками:

- намагання внести зміни до Конституції України з метою перерозподілу повноважень на користь Верховної Ради [13]. Найвищою точкою протистояння стало літо 1997 року, коли в Парламенті дискутувалося питання про можливість внесення змін до Конституції, які, зокрема, значно обмежували б повноваження глави держави;

- боротьба навколо змісту законів, що регулюють конституційні повноваження Президента та Верховної Ради, а також навколо процедури набуття чинності цими зако-

нами. Постійними конфліктами супроводжувалося прийняття першочергових законів, що мали регулювати повноваження органів влади в центрі та на місцях згідно з новою Конституцією України;

- боротьба за право звільнення або призначення певних посадових осіб. Так, у жовтні 1996 року між Верховною Радою і Президентом розгорнувся конфлікт з приводу призначення Л.Кучмою голови Державного комітету телебачення і радіомовлення України без згоди законодавчого органу [17].

Обидві сторони протистояння вдавалися до використання крайніх засобів, що мали у своєму розпорядженні. Верховна Рада намагалась оголосити початок процедури імпичменту Президентові України. Так, у вересні 1997 року можливість початку процедури імпичменту розглядав Комітет Верховної Ради з питань правової політики і судово-правової реформи. Відповідно, президентські структури в цей самий час розглядали можливість розпуску Парламенту.

На цей період припали парламентські вибори, що відбулися у березні 1998 року. Вибори, на відміну від попередніх, проводилися за змішаною (мажоритарно-пропорційною) виборчою системою та проходили із застосуванням адміністративного ресурсу і сучасних виборчих технологій, що частково деформувало політичний вибір громадян України [15].

Запровадження змішаної системи виборів призвело до певного підвищення ролі політичних партій у суспільному житті. Партії почали розглядатися як механізм реального впливу на державну політику, зокрема, на діяльність Парламенту. У Верховній Раді поступово почало формуватися стійке "політичне ядро" парламентських партій. До його складу належали представники КПУ, НРУ, СПУ – тобто "зрозумілі" електорату партії, що мали своє політичне обличчя та входили до Верховної Ради попереднього скликання. Наявність такого "ядра" засвідчила про усталеність політичних орієнтацій значної частини виборців та стала передумовою спадковості в діяльності Парламенту.

Запровадження пропорційного елемента до виборчої системи активізувало інтерес до політичних партій з боку представників бізнесових кіл, оскільки для них відкрилася можливість пройти до Парламенту не шляхом особистої виборчої кампанії, а внесенням коштів за "прохідне місце" в партійному списку. Цей чинник у комплексі з іншими (зокрема, необхідністю захисту своїх бізнес-інтересів, отримання депутатської недоторканності) зумовив значне зростання у Верховній Раді частки підприємців (понад 21%), які стали другою за чисельністю (за соціальною ознакою) групою в Парламенті. Ця обставина об'єктивно підвищила рівень лобізму в законодавчому процесі.

Забезпеченню якості законодавчого процесу сприяв професійний склад Парламенту – зокрема, значні професійні групи в Парламенті склали фахові економісти та юристи. Загалом Верховна Рада III скликання ухвалила 1131 закон України.

Політичне структурування Верховної Ради на цьому періоді відбувалося по лінії "пропрезидентські сили – антипрезидентські сили"; поділ за ідеологічною ознакою "ліві політичні сили – неліві політичні сили" відійшов на другий план. Стійка більшість політичних сил не була утворена, вона мала переважно ситуативний характер, відповідно, політична структура Верховної Ради була вкрай нестабільною. Це зумовлювалося, зокрема, відсутністю у потенційній більшості важелів впливу на формування Уряду та впливом глави держави на формування фракцій (груп) у Парламенті [9].

На початок роботи першої сесії у Верховній Раді утворилися вісім фракцій політичних партій і блоків, що подолали 4% виборчий бар'єр. Утворення груп і фракцій відбувалося як за ідеологічною, партійною, так і за регіональною та корпоративною ознаками. Також мали місце випадки створення фракцій і груп з метою просування особистих інтересів окремих лідерів.

Ключовою ознакою цього періоду є продовження конфлікту між Парламентом та Президентом України, що виявлявся у постійних спробах перерозподілу повноважень між главою держави та Верховною Радою через внесення змін до Конституції та прийняття законів, що реалізують її положення.

Характерна особливість цього періоду становлення Верховної Ради полягала у намаганнях глави держави, який справляв значний вплив на діяльність Верховної Ради,

створити підконтрольний йому та об'єктивно слабкий Парламент, що виявилось у наступних діях президентських структур:

- активному впливі Адміністрації Президента та органів виконавчої влади: (1) на процес виборів до Парламенту з метою отримання в останньому значного представництва пропрезидентських сил (парламентські вибори у березні 1998 року, за оцінками експертів, стали першими, які відбувалися із застосуванням адміністративного ресурсу, що виявився в безпосередньому використанні владних повноважень з метою тиску на політичний вибір громадян та маніпулюванні масовою свідомістю за допомогою підконтрольних владі ЗМІ); (2) на процес формування керівництва Парламенту (наприклад, під час "спікеріади" у травні-червні 1998 року) та його політичної структури (наприклад, збільшення кількості членів фракції НДП з 18 до 64 за допомогою "стимулювання" депутатів-мажоритарників);

- втручання представників пропрезидентських фінансово-політичних угруповань у діяльність Верховної Ради, зокрема, з метою зміни балансу сил за рахунок утворення нових пропрезидентських фракцій (наприклад, фракція "Відродження регіонів", група "Трудова Україна");

- цілеспрямованому формуванні негативного іміджу Верховної Ради через державні та контрольовані пропрезидентськими колами ЗМІ. З одного боку, було припинене висвітлення діяльності Парламенту в прямому теле- та радіоефірі; з іншого – започатковані підготовка та поширення негативних і тенденційних матеріалів про Верховну Раду в друкованих та електронних ЗМІ [9].

Такі дії на фоні нездатності Верховної Ради ефективно здійснювати законотворчу діяльність, призвели до підриву суспільної довіри до Парламенту. За даними Інституту соціології НАН України та фонду "Демократичні ініціативи", у червні 1997 року Верховній Раді України "цілком довіряли" та "скоріше довіряли" лише 6,9% опитаних [20, с. 22].

Таким чином, конфлікт Президента з опозиційною частиною Парламенту мав постійний характер з періодичними загостреннями та відбувався за схемою "слабкий Парламент – сильний Президент". Результатом такого перманентного конфлікту стало ще більше послаблення позицій Парламенту, яке тривало й надалі [17].

Отже, Конституція України 1996 р. закріпила загально визначений принцип поділу влади на законодавчу, виконавчу, судову. Таким чином, змінився статус і взаємовідносини між гілками влади. Верховна Рада втратила статус найвищого державного органу і стала рівноправною і незалежною серед гілок влади. Сьогодні Верховна Рада є єдиним представницьким, колегіальним, виборним, однопалатним, постійно діючим органом законодавчої влади в Україні.

Відповідно до Конституції Верховна Рада здійснює не лише законодавчу, а й установчу та контрольну функції, провідною ж залишається законодавча. Установча функція парламенту реалізується через участь у формуванні органів державної влади на паритетних началах з Президентом. Як вже зазначалося в попередніх дослідженнях, всі посадові особи виконавчої влади призначаються Президентом України за поданням Прем'єр-міністра, але самого Прем'єр-міністра призначає Президент за згодою Верховної Ради. В даному випадку проявляється пряма взаємодія гілок влади в Україні [17].

В розгляді процесу становлення українського парламентаризму через місце самого парламенту в системі органів державної влади важливу увагу привертають відносини Верховної Ради, Кабінету Міністрів і Президента. До 2010 р. роботу цих гілок влади не можна було назвати співпрацею. Всі намагалися діяти на користь держави, але йшли своїми шляхами, часто вступаючи у суперечки [16].

Важливу роль повинна відігравати парламентська більшість, на цьому постійно наголошували Президенти Л.Д. Кучма та В.А.Ющенко. Але за їх президентство формування більшості і конструктивна робота гілок влади тривала недовго. Причинами цього вважають відсутність об'єднаного стрижня, переважання ситуативного чинника, намагання різних політичних груп зайняти лідируюче положення в парламенті. Більшість істориків, політологів вважають, що парламент, уряд, отримавши довіру від народу на першому етапі формування органів влади незалежної України поступово її втрачають, тому як нездатні на плідну співпрацю на користь цього ж народу [16].

Президент України у 1994-2004 рр. Л.Д. Кучма констатував, що формування сталої і дієздатної більшості є найефективнішим способом стабілізації у Верховній Раді і всьому суспільстві, прискорення та поглиблення перетворень [12]. Твердження Л.Д.Кучми є актуальним і на сучасному етапі роботи парламенту.

Виборча система впливає на ефективність роботи парламенту. 14 жовтня 1997 р. був прийнятий новий Закон про вибори народних депутатів, а 25 жовтня, в день офіційного опублікування, закон набув чинності. Законом запроваджено змішану, пропорційно-мажоритарну систему [7].

Більшість істориків, політологів критикували змішану систему виборів, вважали її причиною неефективної діяльності українського парламенту [4]. Пропонували різні шляхи виходу з даної ситуації – від внесення змін до Конституції, що мали на меті унеможливити перехід з однієї фракції до іншої, до переходу на суто пропорційну систему виборів до Верховної Ради.

25 травня 2004 р. Законом про вибори народних депутатів був здійснений перехід до пропорційної системи виборів. Історія показала, що проблема протистояння у парламенті не була вирішена. Не відбулося створення стабільних фракцій, оскільки депутат перебуваючи у складі однієї фракції, може перейти до іншої, всупереч волі фракційного керівництва.

Аналіз процесу становлення органу законодавчої влади дозволяє констатувати непрості кроки Верховної Ради як вищого законодавчого органу і виявити соціальні передумови конфліктних ситуацій в українському парламенті.

Зниження довіри в суспільстві до парламенту, невіру в сумлінне виконання парламентарями своїх обов'язків. Вчені історики, політологи, правознавці останнім часом аналізують діяльність парламенту з критичної точки зору, парламенти попередніх скликань, мабуть і нинішнього також, не виконують у повному обсязі своїх обов'язків, внаслідок чого гальмується продуктивність нормотворення, не працювала парламентська більшість.

Певна політико-правова незрілість українських парламентарів, стереотипи "пост-тоталітарної", "провінційної", "хуторської" культури. Наявність протистояння в самому парламенті і в інших гілках влади, яке тривалий час гальмувало і гальмує роботу законодавчого органу [16].

У масовій свідомості парламент як представницький орган суттєво програє виконавчій владі за критерієм швидкості прийняття і впровадження рішень, оперативності реагування на проблеми, у здатності до контролю за власними рішеннями. А все це надає переваги рішенням виконавчої влади, посилення критики парламенту, його здатності у проведенні необхідних реформ.

Низька ефективність роботи парламенту через протистояння гілок та інститутів влади, незлагодженість дій між ними. Парламент протягом 1994-2004 рр. був неспроможним стати домінантною силою у проведенні реформ у країні [18, с. 285].

Висновки. Таким чином, аналізуючи політологічні, історичні дослідження дійшли висновку, що парламентаризм розглядається, як система взаємодії держави і суспільства. Становлення парламентаризму в Україні проходить складний шлях і як показує історія існує потреба значного посилення ролі українського парламенту в системі органів державної влади і існує необхідність посилення принципу верховенства парламенту в законодавчій діяльності.

Парламентаризм в Україні передбачає в недалекому майбутньому наступні шляхи свого подальшого розвитку:

- Вдосконалення всієї політичної системи і підготовки всіх її інститутів до парламентаризму.
- Завершення становлення парламенту як важливого і повноправного суб'єкта політичної системи України.
- Кардинальні зміни в суспільній свідомості, політичній і правовій культурі громадян по усвідомленню необхідності функціонування парламентаризму в політичній системі України як найважливішого каналу впливу на владу.

Література

1. Конституція України / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Парламентське видавництво, 2007. – 64 с.

2. Аристотель. Політика // Соч.: В 4 т. – Т. 4. – М., 1993
3. Байрачна Л. К., Барабаш Ю. Г., Веніславський Ф. В., Кичун В. І., Колісник В. П. Конституційне право України: підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого / В.П. Колісник (ред.), Ю.Г. Барабаш (ред.). – Х.: Право, 2008. – С. 77.
4. Бульба О. Законодавча влада як один з елементів принципу розподілу влади/ О.Бульба//Право України. – 2002. – №6. – С.113-117.
5. Гладун З. С., Федоров М. П., Федчишин М. Г. Конституційне право України: навч. посіб. для студ. ВНЗ усіх форм навч. / Тернопільський національний економічний ун-т. – Т.: ТНЕУ, 2008. – С. 46-47.
6. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. – К., 1991; Драгоманов М. Вибране. – К., 1991; Франко І. Програма галицьких соціалістів // Збір. творів: У 50 т. – Т. 45. – К., 1986.
7. Закон про вибори народних депутатів. //Відомості Верховної Ради України. – 1997. – №43. – Ст.280
8. Керимов А. Д. Национальное Собрание Франции: вопросы организации и функционирования / А. Керимов. – М., 1995. – 245 с.
9. Кравченко В. В. Конституційне право України. – К.: Атіка, 2007. – С. 51-52.
10. Кравченко В. В. Конституційне право України: навч. посіб.. – Вид. 6-е, випр. та доп. – К.: Атіка, 2008. – 592с.
11. Локк Дж. Два трактати про правління // Дж. Локк. Соч.: В 3 т. – М., 1899. – Т. 3.
12. Нові політичні реалії України. Заключне слово Президента України Л.Д.Кучми на науково-практичній конференції 16 червня 2001 року//Урядовий кур'єр. – 2001. – 19 червня.
13. Орзих М. Ф., Крусян А. Р. Современный конституционализм в Украине; Введение в украинское конституционное право – К.: Алерта, 2006. – С. 16-17.
14. Платон. держава. Закони // Соч.: В 3 т. – М., 1971. – Т. 3.
15. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України. – К.: ТОВ "Вид-во "Юридична думка", 2006. – С. 9.
16. Полякова Л.І. Особливості розвитку парламентаризму в Україні (1996-2004 рр.) // Наукове видання. Збірник наукових праць. Гілея:науковий вісник . – 2009. – №24.
17. Полякова Л.І. Парламентаризм в Україні: ретроспективний погляд на становлення законодавчого органу (1990-1996 рр.) // Наукове видання. Збірник наукових праць. Гілея:науковий вісник . – 2009. – №24.
18. Проблеми влади і права в умовах посттоталітарних трансформацій: міждисциплінарний аналіз/М.І.Панов, О.Г.Данилян, С.І.Максимов та ін.; За заг.ред. М.І.Панов, О.Г.Данилян. Монографія. – Харків. Право, 2003. – 360 с.
19. Цицерон. Про державу. – М., 1966; Гоббс Т. Левіафан. – М., 1966.
20. Шаповал В.М., Борденюк В.І., Журавльова Г.С. Парламентаризм і законодавчий процес в Україні. – К., 2000. – С. 4.
21. Шаповал В.М., Борденюк В.І., Журавльова Г.С. Парламентаризм і законодавчий процес в Україні. – К., 2000. – С. 22.

А.С. Журавель

Науковий консультант:
ст. викладач **Г.І. Зубець**

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Робота містить теоретичні узагальнення, аналіз та рекомендації щодо юридичної відповідальності за екологічні правопорушення. Основної уваги в роботі приділено особливостям видів юридичної відповідальності за екологічні правопорушення та зарубіжному досвіду щодо судової практики при розгляді екологічних справ. Запропоновано ввести екологічне страхування, яке вважається одним із самих молодих видів страхування відповідальності, а саме створення системи обов'язкового страхування ризиків невиконання екологічних зобов'язань виробниками небезпечних відходів.

Ключові слова: екологічне правопорушення, юридична відповідальність, санкція, покарання, екологічне страхування, штраф.

ЮРИДИЧЕСКАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРАВОНАРУШЕНИЯ

Работа содержит теоретические обобщения, анализ и рекомендации относительно юридической ответственности за экологические правонарушения. Основное внимание в работе уделено особенностям видов юридической ответственности за экологические правонарушения и зарубежному опыту относительно судебной практики при рассмотрении экологических дел. Предложено ввести экологическое страхование, которое считается одним из самых молодых видов страхования ответственности, а именно создание системы обязательного страхования рисков невыполнения экологических обязательств производителями опасных отходов.

Ключевые слова: экологическое правонарушение, юридическая ответственность, санкция, наказание, экологическое страхование, штраф.

A.S. Zhuravel

LEGAL LIABILITY FOR ENVIRONMENTAL VIOLATIONS

The paper contains a theoretical synthesis, analysis and advice on legal liability for environmental violations. Main attention is paid to the peculiarities of legal liability for environmental violations, and international experience with respect to judicial practice in the consideration of environmental del. Based on the analysis notes the existence of the legislation in force much of the rules that combine to create a legal subsoil for the development and use of preventive (precautionary) Environmental liability for environmental violations. Prompted environmental insurance, which is considered one of the newest types of liability insurance, namely the establishment of a system of compulsory insurance of risks of non-environmental commitments producers of hazardous waste.

Key words: environmental violations, legal liability, sanctions, penalties, environmental insurance, fines.

Постановка проблеми. Сьогодні науково-технічний прогрес і посилення антропогенного тиску на природне середовище неминуче призводять до загострення екологічної ситуації: виснажуються запаси природних ресурсів, забруднюється природне середовище, втрачається природний зв'язок між людиною і природою, втрачаються естетичні цінності, погіршується фізичне і моральне здоров'я людей, загострюється економічна і політична боротьба за сировинні ринки, життєвий простір.

Про те без дослідження особливості юридичної відповідальності за екологічні правопорушення, а також визначення місця юридичної відповідальності за екологічні правопорушення у системі юридичної відповідальності, аналізу зарубіжного сучасного досвіду юридичної відповідальності за екологічні правопорушення, не можливо розкрити сутність, види та роль юридичної відповідальності за екологічні правопорушення в системі екологічного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність у захисті навколишнього природного середовища правовими засобами привернула увагу багатьох науковців-юристів до дослідження проблем відповідальності за екологічні правопорушення. Здійснюючи огляд публікацій та досліджень, слід відмітити значну різноманітність наукових праць.

Зокрема, проф. В.В. Петров [12] дійшов висновку, що еколого-правова відповідальність – це комплексний міжгалузевий інститут екологічного права, оскільки він охоплює норми різних галузей права, зберігаючи при цьому їх внутрішню єдність.

У В.І. Андрейцева в роботі "Право екологічної безпеки" [11] юридична відповідальність за екологічні правопорушення виступає різновидом юридичної відповідальності в цілому, а тому їй властиві всі ознаки останньої. Це стало приводом для виділення еколого-правової відповідальності як самостійного виду поряд з адміністративною, кримінальною, цивільно-правовою та дисциплінарною відповідальністю.

В роботі "Екологічне право" за редакцією А.П. Гетьмана та М.В. Шульги [12] під юридичною відповідальністю за екологічні правопорушення розуміється застосування до фізичних і юридичних осіб, які їх вчинили, передбачених законодавством санкцій,

виконання яких у необхідних випадках забезпечується силою державного примусу. Специфіка юридичної відповідальності за екологічні правопорушення виявляється у функціях, що вона виконує (забезпечувальна, превентивна, виховна тощо).

Отже, юридична відповідальність за екологічні правопорушення виникає у випадках вчинення екологічного правопорушення, тобто правопорушення з особливим об'єктом посягання; містить практично весь комплекс механізмів, притаманних різним видам юридичної відповідальності: залежно від виду екологічного правопорушення (злочин, адміністративний проступок, дисциплінарний проступок, цивільно-правовий делікт) вступає в дію той чи інший механізм, характерний для конкретного виду відповідальності.

Мета дослідження. Відповідно є вивчення юридичної відповідальності за екологічні правопорушення, як в Україні та і закордоном.

Основні результати дослідження. В роботі досліджені особливості юридичної відповідальності за екологічні правопорушення, а також визначення місця юридичної відповідальності за екологічні правопорушення у системі юридичної відповідальності. Розкрито поняття кримінальної, адміністративної, цивільно-правової та дисциплінарної відповідальності за екологічні правопорушення, а також проаналізовано їх особливості [14, 15, 16]. Проаналізовано зарубіжний сучасний досвід юридичної відповідальності за екологічні правопорушення [13]. Це дозволило розкрити сутність, види та роль юридичної відповідальності за екологічні правопорушення в системі екологічного права.

Детально висвітлені особливості видів юридичної відповідальності за екологічні правопорушення

Проведено аналіз судової практики при розгляді екологічних справ, а саме санкції проти суб'єктів еколого-правової (превентивної) відповідальності, аналіз зарубіжного досвіду та міжнародно-правових аспектів юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.

Висновки й перспективи подальших розвідок. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення є важливим засобом забезпечення законності в екологічній сфері. Екологічний відтінок юридичної відповідальності виявляється в екологічному правопорушенні. Під ним розуміється протиправне діяння (дія або бездіяльність), що порушує встановлений екологічний правопорядок і за вчинення якого законом передбачена юридична відповідальність.

Юридична відповідальність за екологічні правопорушення – це специфічна форма суспільних відносин, в яких за допомогою правових норм та інших юридичних засобів забезпечується добровільне чи примусове виконання винними особами вимог екологічної безпеки, ефективне використання природних ресурсів, охорона навколишнього природного середовища або покладається обов'язкове виконання інших обов'язків за допущене екологічне правопорушення.

Проведений аналіз дозволяє констатувати наявність у чинному законодавстві значної частини норм, які у сукупності створюють правове підґрунтя для кваліфікації та застосування превентивної (попереджувальної) еколого-правової відповідальності за екологічні правопорушення та, зокрема, порушення вимог, стандартів і нормативів екологічної безпеки, які характеризуються самостійним складом правопорушень, їхнім предметом, об'єктом, суб'єктом складом, наявністю специфічних санкцій, що застосовуються до осіб, які їх допустили, та механізмом виконання.

Кримінальне законодавство деяких зарубіжних держав містить чимало норм, які можуть бути дієвими й ефективними у протидії злочинам проти навколишнього природного середовища, потребують вивчення та впровадження у національну правову систему, а також є корисними для побудови майбутньої системи злочинів проти навколишнього природного середовища.

Окремо слід відзначити екологічне страхування. Екологічне страхування вважається одним із самих молодих видів страхування відповідальності. Його витоки знаходяться у 60-70 рр. XX ст. Саме в цей час у промислово-розвинених країнах почали прийматися закони про охорону навколишнього середовища. Система екологічних страхових полісів в європейських країнах розвивалась на основі старої полісної системи та досвіду роботи з позовами про відшкодування шкоди.

За скоєння міжнародного екологічного злочину відповідальність несуть як винні у цьому держави, так і посадові особи цієї держави. Кримінальна відповідальність за міжнародні екологічні злочини може застосовуватися спеціальними міжнародними судами (трибуналами) або судами держав, на території яких вчинено злочин. Але конкретної практики застосування такої відповідальності фактично немає. Нині вона виконує переважно роль превентивного засобу в галузі забезпечення міжнародного екологічного правопорядку.

Література

1. Конституція України. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
2. Господарський кодекс України. Станом на 01 березня 2009 р. – Х.: ІГВІНІ, 2009.- 232 с.
3. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України в цивільних справах та з загальних питань. – Х.: Одиссей, 2001. – 223 с.
4. Земельний Кодекс України. Станом на 14 жовтня 2008 р. – К.: Велес, 2010. – 64 с.
5. Кодекс Законів про працю України. Станом на 22 травня 2008 р. – К.: Велес, 2010. – 96 с.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Станом на 15 січня 2009 р. – Х.: ІГВІНІ, 2009. – 256с.
7. Кодекс України про надра. Лісовий кодекс України. Водний кодекс України. Повітряний кодекс України. Станом на 16 серпня 2010 року. – К.: Видавець Паливода А.В., 2010. – 164 с.
8. Кримінальний Кодекс України: станом на 5 квітня 2001 р. – К.: Атіка, 2001. – 160 с.
9. Цивільний кодекс України: коментар. – [2-ге вид., зі змін. за станом на 15 січ. 2004 р.]. – Х.: Одиссей, 2004. – 856 с.
10. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – С. 54
11. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: Навч. та наук.-практ. посіб. – К.: Знання-Прес, 2002. – 332 с.
12. Екологічне право / За ред. А.П. Гетьмана, М.В. Шульги. – Х.: Право, 2005. – 374 с.
13. Збірник нормативно-правових актів Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища. – Львів: Екоправо, 2004. – 192 с.
14. Про охорону навколишнього природного середовища: Науково-практичний коментар Закону України, від 25.06.91, № 1264-XII зі змінами і доповненнями./ За загальн. ред. О.М. Шуміла. – Х.: Фактор, 2006.-592с.
15. Решетник Л. Правові проблеми юридичної відповідальності в галузі екології / Право України. – 2003. – № 8. – С.81-85.
16. Хімич О. Адміністративно-екологічне правопорушення: проблемні питання // Право України. – 2003 – № 4. – С.68-71.

Н.Б. Загорняк

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент Л.Л. Нескороджена

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО БАНКРУТСТВА В УКРАЇНІ

У статті проаналізовані теоретико-правові проблеми кримінальних форм банкрутства в Україні. На основі наукових праць та статистичних даних про динаміку кількості злочинів в 2006-2010 рр. розглянуто детермінанти ефективності заходів попередження та протидії кримінальним банкрутствам. Сформульовано висновки щодо сутності банкрутства як міждисциплінарного феномену, визначення загального об'єкту злочинів, передбачених статтями 218-221 Кримінального кодексу України, а також названо головні передумови запобігання кримінальним банкрутствам.

Ключові слова: банкрутство, кримінальне банкрутство, об'єкт злочину, фінансова неспроможність, кримінальна відповідальність.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ КРИМИНАЛЬНОГО БАНКРОТСТВА В УКРАИНЕ

В статье проанализированы теоретико-правовые проблемы криминальных форм банкротства в Украине. На основе научных трудов и статистических данных о динамике количества преступлений в 2006-2010 гг. рассмотрены детерминанты эффективности средств предотвращения и противодействия криминальным банкротствам. Сформулированы выводы относительно сущности банкротства как междисциплинарного феномена, определения общего объекта преступлений, предусмотренных статьями 218-221 Уголовного кодекса Украины, а также выделены предпосылки превращения криминальных банкротств.

Ключевые слова: банкротство, криминальное банкротство, объект преступления, финансовая несостоятельность, уголовная ответственность.

N. Zagorniak

CRIMINAL BANKRUPTCY IN UKRAINE: THEORY AND JURIDICAL PROBLEMS

In the article the teoretiko-legal problems of criminal forms of bankruptcy are analysed in Ukraine. On the basis of scientific labours and statistical information about the dynamics of amount of crimes in 2006-2010 determinants of efficiency of facilities of prevention and counteraction criminal bankruptcies is considered. Conclusions are formulated in relation to essence of bankruptcy as mezhdisciplinarno phenomenon, determination of general object of crimes, foreseen the articles of the 218-221 Criminal code of Ukraine.

Key words: bankruptcy, criminal bankruptcy, object of the crime, financial inability, criminal responsibility.

Постановка проблеми. Будь-яка сучасна держава, прагнучи забезпечити сталий економічний розвиток та стійкість економічної системи, будує конкретну модель економічної інфраструктури, одним з ключових елементів якої є законодавство про неспроможність (банкрутство) як юридична форма відображення економічних процесів, характерних для певного етапу розвитку економічних відносин. Зрозуміло, що як етап переходу України до ринкових умов господарювання, так і негативні явища, які переживає вітчизняна економіка зараз, хоча вони й викликані світовою фінансовою кризою, призвели до банкрутства та ліквідації багатьох українських підприємств, до того ж відомо, що руйнація навіть єдиного взятого окремо суб'єкта господарювання призводить до катастрофічних наслідків не лише для нього та його кредиторів, але й для суспільства в цілому. В зв'язку з цим оскільки деякі підприємницькі структури, не бажаючи виконувати договірні зобов'язання, умисно стають банкрутами, або, вже ставши банкрутами, намагаються нечесними шляхами заявляти про себе як про суб'єкта, що успішно господарює, актуальність теоретико-правових проблем кримінального банкрутства в Україні важко переоцінити і саме потреба у визначенні поняття "кримінальне банкрутство" й введенні відповідної термінології, вдосконаленні механізмів запобігання банкрутству боржника, на нашу думку, має отримати головну увагу законодавця при подальшому формуванні правового регулювання зазначених відносин. Слід взяти до уваги, що розробка комплексної системи протидії кримінальним формам банкрутства детермінується нагальними потребами теорії та практики, що в свою чергу вимагає узагальнення досягнень української науки кримінального, господарського, фінансового права, кримінології, кримінально-правового досвіду, аналізу та використання зарубіжного законодавства і відповідних міжнародно-правових актів при їх вивченні. Зазначені обставини визначають актуальність та надзвичайну практичну значущість наукової проблематики кримінального банкрутства в Україні в аспекті запобігання, викриття та відповідальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні досліджуваній проблемі присвячені численні праці вчених у різноманітних галузях: кримінального права, кримінології, фінансового, господарського права, зокрема українських: Г.В. Андрусів, П.П. Андрушка, Р.Г. Афанасьєва, М.І. Бажанова, О.М. Бирюкова, В.П. Богуна, В.І. Борисова, І.П. Голосніченка, В.Г. Гончаренка, Б. Грека, І.М. Даншина, В.В. Джуня, В.П. Смелянова, М.Й. Коржанського, О.М. Костенка, О.О. Круглової, Н.Н. Ляпунової, В.А. Малиги,

П.С. Матишевського, В.О. Навроцького, М.І. Панова, Б.М. Полякова, В.М. Поповича, П.Д. Пригузи, Г.В. Пронської, В.В. Радзивилюка, Е.В. Сраи, О.О. Степанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація, М.І. Титова, О.Г. Фролової, С.С. Чернявського; російських: Я.М. Брайніна, В.В. Волженкіна, Л.Д. Гауфмана, В.В. Колесникова, А.М. Медведєва, А.М. Трайніна, Б.С. Утевського, Е.А. Фролова, А.М. Яковлєва, П.С. Яні; іноземних: П.Д. Баренбойма, К. Гайарфаса, Де Брюс Л., Дж. Ерла, Р. Дрейка, Г. Папе, А. Рапачинського, М. Редвана, Р. Фридмана, А. Халустік та ін..

Невирішені частини проблеми. Слід відмітити, що взагалі за законодавством України банкрутство – це не злочин, а певний фінансово-економічний стан підприємства, в якому воно знаходиться на час розгляду справи в суді. Відповідно до ст. 1 Закону України від 14 травня 1992 р. "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" (в редакції Закону від 30 червня 1999 р.) [4] банкрутство – визнання господарським судом неспроможності боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури, а поняття "кримінальне банкрутство" об'єднує чотири делікти, передбачені статтями 218, 219, 220 та 221 Кримінального кодексу України [2].

Як вказують Б.М. Грек [13, с. 12], А.А. Степанов [26, с. 4] та С.С. Чернявський [28, с. 30], проблема невеликої кількості порушених кримінальних справ пов'язаних із банкрутством, змушує констатувати, що правоохоронні органи недостатньо знають господарську галузь правовідносин; наукові розробки в цій сфері незначні; правоохоронці не мають рекомендацій щодо порядку розслідування кримінальних справ, пов'язаних із банкрутством підприємств; працівники слідчих органів не мають практичної підготовки щодо специфіки цих справ та засобів доведення складу злочину, не знають як проводити доказування так і якими доказами слід доводити вину; самі елементи складу злочинів, що визначені у кримінальному законі є неоднозначними, Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" [4] містить ряд суперечностей, які ускладнюють провадження у справах, також існують прогалини в законодавстві в частині неузгодженості норм чинного кримінального права з нормами цивільного та господарського права.

Слід звернути особливу увагу на те, що, незважаючи на наявність фундаментальних досліджень, що присвячені детальному аналізу деяких господарсько-правових засобів запобігання банкрутства – процедури санації, мирової угоди, мораторій на задоволення вимог кредиторів та визнання недійсними правочинів боржника (праці таких вчених, як В.А. Малига [19], В.В. Радзивилюк [25] та Б.М. Поляков [21]) – Україна досі не має цілісної концепції, яка б відображала реальний стан запобігання банкрутству та протидії фіктивному банкрутству й доведенню до банкрутства. Дослідження вітчизняних учених стосувалися кримінально-правових і кримінологічних її аспектів (Б.М. Грек [13, 14], О.О. Круглова [17], Н.М. Ляпунова [18], О.Г. Фролова [27]). Отже, існує ще багато теоретично не узгалених і не вирішених практикою питань, зокрема, загального об'єкта цих злочинів, встановлення матеріальної шкоди, диференційного підходу до кримінальної відповідальності за злочини, передбачені статтями 218, 219 Кримінального кодексу України [2], їх кваліфікаційних ознак, диспозицій цих статей, приведення законодавства України у відповідність до європейських стандартів, наявності протиріч між Кримінальним кодексом України [2] та Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" [4]. Це робить актуальними як завдання визначення поняття "кримінальне банкрутство", так і завдання більш глибокого дослідження специфіки цих складів злочинів, їх місця серед господарських злочинів, так і аналіз існуючих підходів та тенденцій у практиці запобігання та розкриття злочинів, пов'язаних з банкрутством.

Мета дослідження. Метою дослідження є вивчення стану теоретико-правових основ запобігання та існуючої системи протидії кримінальним формам банкрутства в Україні.

Основні результати дослідження. Зрозуміло, що оскільки плановий і централізований характер економіки унеможливував будь-які неплатежі, у відносинах між суб'єктами господарювання процедура банкрутства не передбачалась, і тому радянській пра-

вовій науці та юридичній практиці суспільно небезпечні діяння, пов'язані з банкрутством, відомі не були, а в сучасній науці проблематика об'єкту злочинів, передбачених ст.ст. 218-221 Кримінального кодексу України [2], досі є предметом для широких дискусій і існують багато визначень цього поняття. Так, в науково-практичному коментарі до зазначених статей [16, с. 306] автори В.М. Киричко, О.І. Перепелиця, В.Я. Тацій вважають, що об'єктом цих злочинів є суспільні відносини у сфері виконання суб'єктами господарської діяльності своїх фінансових зобов'язань, а що стосується об'єкту злочину, передбаченого статтею 221, то вказані автори визначають його як суспільні відносини у сфері виконання суб'єктами господарської діяльності своїх фінансових зобов'язань та обов'язків у судових процедурах банкрутства. В іншому виданні науково-практичного коментаря до Кримінального кодексу України [20, с. 637] автор коментаря до статей 218-221 А.М. Ришелюк об'єктом вказаних злочинів визначає встановлений законодавством порядок здійснення господарської діяльності у частині забезпечення інтересів громадян, юридичних осіб та держави від ризиків, пов'язаних з неплатоспроможністю (стійкою фінансовою неспроможністю) суб'єктів господарської діяльності, яка юридично фіксується під час розгляду справ про банкрутство такого суб'єкта. Велику кількість інших підходів у характеристиках та визначеннях об'єкту злочинів дослідив та описав Б.М. Грек [13, с. 105], на погляд якого найточніше зміст об'єкту злочинів можна визначити так: це встановлений законодавством порядок здійснення господарської діяльності, що забезпечує інтереси громадян, юридичних осіб та держави від ризиків, пов'язаних з неплатоспроможністю (стійкою фінансовою неспроможністю) суб'єктів господарської діяльності, яка юридично зафіксована під час розгляду справ про банкрутство такого суб'єкта.

Якщо виходити з визначення об'єкту злочинного посягання при банкрутстві, яке ґрунтується на законі, і взяти до уваги, що в гіпотезі статей 218-221 Кримінального кодексу України [2] об'єкт злочинів чітко вказаний як фінансова неспроможність суб'єкта господарської діяльності, а якщо також врахувати, що вимоги кредиторів у справі про банкрутство, на практиці є набагато різноманітнішими, ніж фінансові зобов'язання, то слід визнати, що законодавець, говорячи у кримінальному законі про "фінанси", "фінансову неспроможність", має на увазі саме еквівалент усіх грошових зобов'язань боржника, які останній не в змозі виконати, тобто усі зобов'язання боржника є зобов'язаннями кредиторськими, що засновані на кредитних відносинах у вигляді товарного чи грошового кредиту. Отже, оскільки загальний об'єкт злочинного посягання має відображати дійсні правовідносини, які страждають від злочину і які захищаються державою, то можна зробити висновок, що об'єктом захисту є правовідносини кредиту. На нашу думку, не можна погодитися з тими авторами, які вказують на виконання державою функції страхування (убезпечення) ризиків та інтересів громадян та юридичних осіб, як на об'єкт злочину при банкрутстві, оскільки вказані категорії та правові інститути жодним чином не характеризують об'єкту злочину, держава лише має гарантувати умови для вільного підприємництва, яке, згідно до ст. 42 Господарського кодексу України [3], є самостійною на власний ризик господарською діяльністю, а тому, на наше переконання, ризики не можуть бути елементами об'єкту злочинів, передбачених ст.ст. 218-221 Кримінального кодексу України [2].

Як вказують П.Д. Пригуза [23, с. 445] та С.С. Чернявський [28, с. 29], можливість застосування у цій сфері кримінально-правових норм, що мають бланкетну диспозицію, як це підтверджують дані офіційної статистичної звітності, в Україні фактично зведено нанівець. Протягом 2007-2008 років органами внутрішніх справ було порушено лише 8 кримінальних справ про фіктивне банкрутство (ст. 218 КК) та приховування сталої фінансової неспроможності (ст. 220 КК), із яких лише 2 направлені до суду [28, с. 29]. Кількість виявлених підрозділами податкової міліції злочинів, передбачених ст. 219 КК України (доведення до банкрутства), у 2006 році становила 31 [9], у 2007 – 35 [9], у 2008 р. – 8 [10], що стосується кількості фактів фіктивного банкрутства, то у 2007 р. їх було встановлено 81 [9], у 2008 р. -59 [10], а у 2009 р. -16 [11]. За оцінкою Першого заступника Голови ДПА України – начальника податкової міліції В. Шейбути [22] щорічно підприємства, які реалізують схеми фіктивного банкрутства, наносять збитки бюджету лише по несплаті ПДВ на суму 15-10 млрд. грн., в зв'язку із чим важливість забезпечення ефек-

тивності заходів податкової міліції, спрямованих на руйнування схем фіктивного банкрутства, важко переоцінити. При тому, що як свідчать щоквартальні звіти Головного управління податкової міліції ДПА України [5,6,7,8], всього протягом 2010 року за ознаками злочину, передбаченого ст. 218 Кримінального кодексу України "Фіктивне банкрутство", було порушено вже 49 кримінальних справ, на переконання податківців, в Україні серед 17,3 тис. підприємств із загальним обігом коштів 235 млрд. грн., що перебувають сьогодні на стадії банкрутства, переважають ті, які реалізують саме схему фіктивного банкрутства [22].

Отже, чинник часу за наявних механізмів взаємодії правоохоронних органів є найбільш дієвим з негативно впливаючих на ефективність діяльності всієї системи. Здебільшого, коли повідомлення про доведення підприємства до банкрутства надходить до прокуратури, органів внутрішніх справ чи податкової міліції з господарського суду, вже втрачено більшість бухгалтерських документів, відчужено значну частину майна збанкрутілої компанії. Якщо ж ці ознаки правоохоронні органи виявляють безпосередньо, за результатами перевірок або під час розслідування інших злочинів, усе одно потрібно очікувати судового підтвердження факту неспроможності як необхідної підстави для порушення кримінальної справи.

Оскільки при розкритті злочинів, пов'язаних з процесом банкрутства, може скластись одна з типових ситуацій, виникнення якої визначається стадією процесу банкрутства, на якій вчинюється злочин та способом злочинних дій, то саме вдосконалення методичних рекомендацій по виявленню та розкриттю злочинів в аспектах доведення суб'єктивного відношення посадових осіб до факту фінансової неспроможності їх підприємства становитиме найбільшу практичну цінність.

Аналізуючи вище викладене, можна зробити такі висновки:

1. Неплатоспроможність і банкрутство підприємств є поширеними явищами в економіці України, які істотно впливають як на фінансовий стан держави, так і окремих її секторів. Феномен "банкрутство" має міждисциплінарний характер, тому ефективна боротьба з ним потребує розробки уніфікованого понятійного апарату, який дозволить об'єктивно відображати процеси, пов'язані із кримінальними формами банкрутства, а також системного підходу та вдосконалення кримінально-, господарсько- та цивільно-правових, економічних і кримінологічних підходів.

2. Ключова роль у захисті відносин неспроможності має належати господарсько-правовій та цивільно-правовій галузям, які адекватно відображають зміст відносин неспроможності та здатні вчасно реагувати на зміни, які в них відбуваються. Засоби господарсько-правової відповідальності можуть бути спрямовані на відміну від кримінально-правової, не лише на фізичних, але й на юридичних осіб, і впливають саме на майнову базу порушника, що дозволить відновити майнове становище потерпілої сторони.

3. Загальному об'єкту злочинів, передбачених статтями 218-221 Кримінального кодексу України, можна дати таке визначення: – це суспільні відносини у сфері виконання суб'єктом господарської діяльності своїх грошових зобов'язань перед кредиторами і фінансових зобов'язань перед державою.

4. Систему заходів попередження та протидії кримінальним банкрутствам слід визначати як систему взаємозалежних елементів, до якої належать правове нормативне забезпечення, суб'єкти протидії із чітко визначеними компетенціями та механізм взаємодії між ними.

5. Наявність юридичних норм, що встановлюють господарсько-правову відповідальність при неспроможності, дозволить створити превентивний та запобіжний ефект для суб'єктів такої відповідальності і, як наслідок, забезпечить досягнення цілей, поставлених перед регулятивними нормами права неспроможності та забезпечить відновлення майнової бази як боржника, так і кредиторів через притягнення фізичних та юридичних осіб до господарсько-правової відповідальності. Отже, встановлення у законодавстві таких окремих складів господарських правопорушень, які спричиняють шкоди боржнику, забезпечить розширення кола осіб, які підпадають під господарсько-правову відповідальність та збільшить потенціальні можливості відновлення майнової бази боржника та його платоспроможності.

Перспективи подальших розвідок. Оскільки причинно-наслідкова залежність вчинення злочинів у процесі банкрутства та розробка складу таких господарських правопорушень, як нанесення шкоди боржнику та доведення до банкрутства, мають недостатню наукову розробленість, то ці напрями мають перспективу для подальших досліджень.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст.131.
3. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст.144
4. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 31. – Ст. 440.
5. Звіт про виконання Плану робіт ДПА України на I квартал 2010 року. Додаток до листа ДПА України від 14.04.2010 р. №3/13-2011 // www.sta.gov.ua.
6. Звіт про виконання Плану робіт ДПА України на II квартал 2010 року. // www.sta.gov.ua.
7. Звіт про виконання Плану робіт ДПА України на III квартал 2010 року. Додаток до листа ДПА України від 14.10.2010 р. №1213/13-2011 // www.sta.gov.ua.
8. Звіт про виконання Плану робіт ДПА України на IV квартал 2010 року. Додаток до листа ДПА України від 14.01.2011 р. №55/3/13-2011 // www.sta.gov.ua.
9. Про стан законності в державі у 2007 році : інформація Генеральної прокуратури України (відповідно до ст. 2 Закону України "Про прокуратуру// www.gp.gov.ua
10. Про стан законності в державі у 2008 році : інформація Генеральної прокуратури України (відповідно до ст. 2 Закону України "Про прокуратуру// www.gp.gov.ua
11. Про стан законності в державі у 2009 році : інформація Генеральної прокуратури України (відповідно до ст. 2 Закону України "Про прокуратуру// www.gp.gov.ua
12. Гега П.Т. Порівняльний аналіз інституту банкрутства (окремі країни світу та Україна) // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). -2004. – № 9. – С. 128-138.
13. Грек Б.М. Банкрутство. Цивільний та кримінально-правовий аспекти. – К.: Прецедент, 2006. – 303 с.
14. Грек Б.М. Кримінально-правова відповідальність за фіктивне банкрутство та доведення до банкрутства: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 /НАН України, Київський університет права. – К., 2005. – 20 с.
15. Джузь В.В. Інститут неспроможності: світовий досвід розвитку й особливості становлення в Україні. – Львів: Інститут технологій бізнесу і права, 2000. – 180 с.
16. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / В.В. Сташис, В.Я. Тацій та ін. – К.: Концерн Видавничий дім "Ін Юре", 2003. – 920 с.
17. Круглова О.О. Кримінальна відповідальність за доведення до банкрутства (аналіз складу злочину): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2005. – 195 с.
18. Ляпунова Н.М. Кримінальна відповідальність за приховування банкрутства та фіктивне банкрутство: дис....канд. юрид. наук : 12.00.08 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2001.- 165 с.
19. Малига В.А. Правове забезпечення санації та мінімізації негативних наслідків банкрутства: дис...канд. юрид. наук: 12.00.04 / НАН України, Інститут економіки – правових досліджень. – Донецьк, 1999. – 191 с.
20. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Юридична думка, 2008.-1216 с.
21. Поляков Б.М. Право несостоятельности (банкротства) в Украине. – К.: Концерн "Видавничий дім "Ін Юре", 2003. – 440 с.
22. Прес-конференція Першого заступника Голови ДПА України – начальника податкової міліції В.Шейбути 04.11.2010 р. " Ми не дамо виводити кошти з-під оподаткування шляхом фіктивного банкрутства"// www.zrnalog.gov.ua

23. Пригуза П.Д. Проблеми теорії і практики конкурсного права в Україні: неспроможність і банкрутство. – Х.: Харків юридичний, 2009. – 528 с.

24. Пригуза П. Підстави кримінальної відповідальності за банкрутство та кваліфікація злочинів // Вісник прокуратури. – 2007. – № 8. – С. 99-108.

25. Радзивилюк В.В. Санация как судебная процедура банкротства: сравнительно-правовое исследование: дис... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко. – К., 2001. – 241 с.

26. Степанов А.А. Предупреждение банкротства в рамках производства по делу о банкротстве: Теория и практика. – К.: КНТ, 2008. – 312 с.

27. Фролова О.Г. Злочини, пов'язані з банкрутством в Україні: кримінально-правова характеристика: дис...канд. юрид. наук: 12.00.08 / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. – К., 2006. – 179 с.

28. Чернявський С.С. Кримінальне банкрутство: актуальні проблеми протидії // Віче. – 2009. – № 12. – С. 29-32.

О.М. Замфір

Науковий керівник:

д.ю.н., професор **В.К. Матвійчук**

ОСНОВНІ ЗАСАДИ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ТОВАРИСТВ

У статті досліджено суспільні відносини пов'язані зі створенням, діяльністю господарських товариств, а також суспільні відносини з приводу припинення підприємницької діяльності господарськими товариствами.

Ключові слова: господарські товариства, підприємницькі товариства.

О.М. Замфір

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ СОЗДАНИЯ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ ОБЩЕСТВ

В статье исследованы общественные отношения связанные с созданием, деятельностью хозяйственных обществ, а также общественные отношения по поводу прекращения предпринимательской деятельности хозяйственными обществами.

Ключевые слова: хозяйственные общества, предпринимательские общества.

О.М. Zamfir

BASIC PRINCIPLES OF CREATION AND ACTIVITY OF ENTERPRISE SOCIETI

In the article public relations related are investigational to creation, activity of economic societies, and also public relations concerning stopping of entrepreneurial activity economic societies.

Key words: economic societies, enterprise societies.

Постановка проблеми. З часу прийняття у нашій державі Закону України "Про господарські товариства" пройшло вісімнадцять років. За цей період відбулися демократичні трансформації у всіх сферах суспільного життя, подальшого розвитку набули види і форми власності, утвердилося підприємництво, набуло певного досвіду і започаткувало свої традиції. Але вісімнадцятилітня практика діяльності організаційно-правових форм підприємництва дає змогу дослідити недоліки законодавства, виявити прогалини в ньому, проаналізувати, порівняти законодавство і досвід України та інших держав. Отже, необхідність дослідження діяльності господарських товариств не підлягає сумніву. Значимість вивчення даного питання в тому, що виявлення недоліків і прогалин законодавства на практиці, запозичення законодавчого досвіду зарубіжних країн допоможе удосконалити вітчизняні закони і створити міцне правове підґрунтя для здорового підприємництва.

Закон України "Про господарські товариства" розроблявся без достатньої теоретичної бази та без врахування досвіду діяльності цих товариств, якого Україна не мала, що зумовило поверховість правових норм, відсутність чіткості їх викладу та відсутність механізму, який би забезпечував належне виконання записаних у Законі норм. Допущені прогалини у регульованні діяльності господарських товариств, зокрема, товариств з обмеженою відповідальністю, призводять до виникнення спорів, недотримання норм Закону України "Про господарські товариства", негативних правових наслідків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні дослідження правових засад створення та діяльності господарських товариств викладені в наукових працях таких вчених, як: Вінник О.М., Галянтич С.М., Гончарової Н.М., Самчика В.І., Щербини В.С., Дашкевича В.А., Ващенко К.О., Білоус Г.М., Яблонського Б.М., Жук Л.А., Жук І.Л., Швеченко Я.М. та інші.

Метою дослідження є всебічний аналіз і характеристика господарських товариств а також виявлення на цій основі основних тенденцій їх розвитку та законодавчого забезпечення.

Основні результати дослідження. Господарські товариства – це господарські організації, які створюються фізичними або юридичними особами на договірних засадах шляхом об'єднання майна та підприємницької діяльності з метою отримання прибутку.

Правове становище господарських товариств регулюється Конституцією України, Господарським кодексом України, Цивільним кодексом України, Законом України від 19.09.1991 року "Про господарські товариства", де вказано, що господарські товариства можуть займатися будь-якою підприємницькою діяльністю, яка не суперечить законодавству України [2, ст. 67].

До господарських товариств належать акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства. Всім їм притаманні деякі спільні ознаки:

- Товариство це добровільний союз, об'єднання не менше двох осіб. Максимальне число учасників не обмежується, але на практиці у товаристві об'єднується невелике коло осіб;
- Господарські товариства є договірним об'єднанням. Як юридичні особи, утворюються на підставі укладання засновницького договору;
- Забезпечення діяльності господарських товариств здійснюється на засадах поєднання майнових засобів та нематеріальних активів, у цьому випадку останні називають, ще особовими елементами [4, ст. 54].

Звіди – внески учасників майнового товариства можуть вноситись повністю або частинами як у матеріальній формі, так у формі послуг, прав інтелектуальної власності, знань тощо.1 Вплив особового елемента на діяльність товариства здійснюється у вигляді виконання робіт, надання послуг, участі в управлінні, представництві [3, ст. 17].

Товариство набуває прав юридичної особи з дня його державної реєстрації. Державна реєстрація товариства проводиться за правилами встановленими Законом України "Про господарські товариства" [1, ст. 2].

Основними документами для створення господарських товариств є установчий договір та статут. Вони включають: вид господарського товариства, предмет і мету його діяльності, склад засновників та учасників, найменування товариства та його місцезнаходження, розмір та порядок утворення статутного фонду, порядок розподілу прибутків і покриття збитків, склад органів управління, порядок прийняття ними рішень порядок внесення змін в установчі документи, порядок ліквідації та реорганізації товариства [7, ст. 45].

Довірчий характер відносин між учасниками товариств формують і відповідні управлінські відносини. Рішення з тих чи інших питань функціонування товариств приймається одногослосно, якщо в засновницькому договорі не встановлена інша норма, наприклад про необхідність згоди більшості учасників [8, ст. 12].

Товариства при здійсненні господарської діяльності виступають у підприємницькому обороті під своєю фірмовою назвою. Призначення назви полягає у ідентифікації підприємця, індивідуалізації його діяльності на ринку. Найменування товариства повинно містити зазначення виду товариства, для повних та командитних товариств – прізвища, найменування учасників товариства.[5, ст. 18]

Висновки. Як відомо, на сьогодні господарські товариства є найбільш популярною формою організації підприємницької діяльності як за кордоном, так і в Україні.

Але, на жаль в Україні розвиток господарських товариств гальмується в основному через невідповідність нормативно – правової бази, до умов розвитку ринкової економіки і господарських товариств.

Законодавство ж України про господарські товариства останнім часом суттєво еволюціонувало та зазнало позитивних змін. Оскільки багато питань, врегульованих спеціальним законом, знайшли регулювання також і в нових кодексах, це призвело до конфлікту відповідних норм та виникнення питань щодо порядку їх застосування. Одночасне набуття чинності Цивільним і Господарським кодексами призвело не тільки до конфлікту норм із нормами інших законів, а й навіть до конфлікту між самими кодексами, позаяк їх норми досить суперечливі і по-різному регулюють однакові питання.

Уряд України поставив перед господарськими товариствами у 2009 ряд завдань серед, яких: підвищення технологічного рівня виробництва, прискорений розвиток машинобудування з метою техніко-технологічного оновлення підприємств галузей економіки, випереджаючий розвиток легкої і харчової промисловостей, переробки металургійної, сільськогосподарської, хімічної та іншої продукції з високою часткою доданої вартості та інше.

Для досягнення цих цілей і завдань необхідне подальше реформування нормативно-правової бази України у сфері господарських товариств, а також підтримка уряду у сфері інвестування та нормування податкових ставок.

Література

1. Про господарські товариства. – К.: Закон України // Нове законодавство України. – 2010. – № 11. – С20.
2. Господарський кодекс України. – К: Істина, 2010. – 208 с.
3. Господарське законодавство України: Збірник нормативних актів // Щербина В.С. – К.: Атіка, 2010. – 464 с.
4. Цивільний кодекс України. – К.: Паливода А.В., 2010. – 328 с.
5. Удосконалення законодавчої бази акціонерних товариств : Фінанси України // Портнов А.В. – К.: Інтерком, 2010. – С 12.
6. Господарський кодекс України: Науково – практичний коментар // Знаменський Г. Л. – К.: Юрінком – А, 2009. – 688 с.
7. Господарські товариства і виробничі кооперативи: правове становище // Вінник О. М., Монографія. – К.: Товариство "Знання" КОО, 1998. – 309 с.
8. Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах: проблеми правового забезпечення // Вінник О. М., Монографія. – К.: Атіка, 2003. – 352 с.

О.І. Зленський

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент М.І. Карпенко

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИВЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЯК СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ВІДНОСИН

У статті розкривається поняття методів кримінально-процесуального права; їхнє співвідношення із предметом цієї галузі права; сутність імперативного, диспозитивного та змагального методів; відображення кожного із методів правового регулювання у змісті і формі кримінально-процесуальної діяльності.

Ключові слова: *кримінальний процес, кримінально-процесуальні відносини, кримінально-процесуальна діяльність, галузь права, об'єкт кримінально-процесуальних відносин.*

АКТУАЛЬНОСТЬ ИЗУЧЕНИЯ КРИМИНАЛЬНОГО ПРОЦЕССА КАК СИСТЕМЫ КРИМИНАЛЬНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И КРИМИНАЛЬНО-ПРОЦЕССУАЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ

В статье раскрывается понятие методов криминально-процессуального права; их соотношение с предметом этой отрасли права; сущность императивного, диспозитивного и состязательного методов; отображение каждого из методов в правовой регуляции в содержании и форме криминально-процессуальной деятельности.

Ключевые слова: криминальный процесс, криминально-процессуальные отношения, криминально-процессуальная деятельность, отрасль права, объект криминально-процессуальных отношений.

O.I. Zlenskiy

ACTUALITY OF STUDY OF CRIMINAL PROCESS AS SYSTEMS OF KRIMINALNO-PROCESSIONALNOY ACTIVITY AND KRIMINALNO-PROCESSIONALNYKH RELATIONS

It explores the notion of methods of criminal procedural law, their relationship to the subject of this branch of law, the essence of the imperative, dispositive and adversarial methods, display each of the methods of legal regulation in the content and form of criminal procedure.

Key words: criminal procedure, criminal procedure relations, criminal-procedural activity, area law, criminal procedure object relations.

Постановка проблеми. Актуальність даної теми полягає перш за все в тому, що кримінально-процесуальне право регулює суспільні відносини, що виникають і розвиваються у зв'язку з розслідуванням та судовим розглядом кримінальних справ. Ці суспільні відносини, будучи врегульовані законом, являють собою кримінально-процесуальні правовідносини. В той же час, суб'єктами кримінально-процесуальних відносин є державні органи та посадові особи, які здійснюють свої повноваження по розслідуванню та судовому розгляду кримінальних справ, а також громадяни, юридичні особи, громадські організації, їхні представники, чий інтереси порушує вчинений злочин або на яких поширюється кримінально-процесуальна діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку проблематики кримінального процесу та кримінально-процесуальних відносин, вивчення кримінально-процесуальної діяльності окремих суб'єктів кримінального судочинства в тій чи іншій мірі зробили як українські науковці, так і вчені країн Співдружності Незалежних Держав: С.А. Альперт, М.І. Бажанов, О.В. Баулін, В.П. Бахін, Б.А. Вікторов, І.Д. Гончаров, В.Г. Гончаренко, Г.Ф. Горський, Ю.О. Гришин, Ю.М. Грошевий, А.П. Гуляєв, А.Я. Дубинський, М.С. Когамов, Г.К. Кожевников, В.С. Кузьмичов, Л.М. Лобойко, В.К. Лисиченко, Л.С. Лірмаченко, В.Г. Лукашевич, В.Т. Маляренко, О.Р.Михайленко, П.П. Михайленко, М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, В.А. Стремовський, , В.Т. Томін, В.П. Шибіко, М.Є. Шумило та ін.

Окремий інтерес до вивчення становить саме об'єкт кримінально-процесуальних відносин, тобто все те, з приводу чого дані відносини виникли й існують, головним чином очікуваний результат поведінки учасників кожного конкретного правовідношення [1, с.20]. Коло можливих об'єктів кримінально-процесуальних відносин широке. Таким об'єктом може бути як проведеної дій (явка обвинуваченого до слідчого за викликом, дача показань на допиті), так і певна поведінка (неперешкодження встановленню істини у ході слідства з боку обвинуваченого), або ті чи інші матеріальні речі (при відібранні під час обшуку цінностей з метою подальшої їхньої конфіскації або відшкодування матеріальних збитків чи при вилученні предмета як речового доказу) тощо. Будь-які процесуальні правовідносини мають свою мету, свій об'єкт.

Слід зауважити, що у сучасній літературі не знайшла висвітлення проблематика як окремих учасників кримінально-процесуальних відносин (як то посадові особи, органи внутрішніх справ, громадяни), так і самого механізму виникнення та функціонування

таких відносин, в той час як підвалини кримінально-процесуальних відносин закладені у принципах та завданнях кримінального процесу.

Крім того, у сучасній літературі не висвітлено питання про юридичні факти [1, с.19], які спричиняють виникнення, зміну та припинення кримінально-процесуальних відносин, і найчастіше є процесуальними діями, а рідше – подіями для окремих суб'єктів таких відносин (як от наприклад, скінчення строку давності).

На сьогоднішній день, у правовій літературі кримінально-процесуальні відносини майже не розглядаються окремо, а лише як частина механізму правового регулювання. З цього приводу вивчення відносин як складової частини кримінального процесу (або діяльності) стає можливим у працях науковців, які присвячені правовому регулюванню у кримінальному процесі. У дослідженнях присвячених сфері правового регулювання, слід звернути увагу на праці Л. М.Лобойка, яким проведені дослідження саме у сфері методів правового регулювання [6].

Метою дослідження є висвітлення важливої ролі кримінально-процесуальної діяльності та кримінально-процесуальних відносин для науки кримінального процесу. Дослідження має на меті висвітлення сутності кримінального процесу та визначення ролі кримінально-процесуальних відносин, розгляд суб'єктів кримінально-процесуальних відносин з точки зору кримінально-процесуальної діяльності окремих учасників кримінального-процесу.

Основні результати дослідження. Формування в Україні правової держави з метою забезпечення надійного захисту прав, свобод та інтересів кожної людини, у якій існуватиме не лише відповідальність громадян перед державою, а й держави перед своїми громадянами, – є важливою передумовою створення в Україні демократичного суспільства. Цей головний напрямок державної політики передбачає вжиття відповідних заходів щодо вдосконалення кримінально-процесуального законодавства, подальшої демократизації його положень та приведення його у відповідність до Конституції України й міжнародно-правових стандартів [2, с.203].

Кримінальний процес в загальному вигляді становить собою передбачену КПК України діяльність та правовідносини, що виникають в процесі цієї діяльності [4, с.32]. В той же час, ряд науковців, такі як Алексєєв Н.С., Бастрікин А.І., Давєв В.Г. пропонують визначення кримінального процесу, як заснованої на законі діяльності органів дізнання, слідчого, прокурора і суду по порушенню, розслідуванню і вирішенню у встановленій законом формі кримінальних справ, а також по звертанню до виконання судових рішень, здійснювана з метою швидкого і повного розкриття злочину, викриття винних і забезпечення правильного застосування закону для того, щоб кожний винний у вчиненні злочину був підданий справедливому покаранню і жоден невинний не був притягнутий до відповідальності і засуджений, а також з метою попередження правопорушень і виховання громадян у дусі дотримання законів.

Не зважаючи на різноманітні підходи до розуміння кримінальному процесу та його призначення, в будь-які часи в наукових колах, останній становить інтерес до вивчення відносин, які розвиваються в його межах.

Вказана стаття є дослідженням, в якому вивчені методи правового регулювання, що застосовуються в сучасному кримінальному процесі України. У дипломній роботі розкривається поняття методів кримінально-процесуального права; їхнє співвідношення із предметом цієї галузі права; сутність імперативного, диспозитивного та змагального методів; відображення кожного із методів правового регулювання у змісті і формі кримінально-процесуальної діяльності. В той же час, роботу не присвячено процесуальним відносинам окремо, а через це недоречно вважати її дослідженням саме цієї проблеми.

При аналізі кримінально-процесуальних відносин науковці застосовують різні підходи для розгляду відносини з точки зору моральності [5]. Авторами здійснено філософсько-правовий аналіз категорій "мораль" і "моральність" у контексті кримінально-процесуальних відносин. Проаналізовано стан моральності проведення окремих слідчих дій і спілкування між учасниками кримінального процесу. Запропоновано засоби підвищення моральності кримінально-процесуальних відносин.

Деякі автори досліджують не кримінально-процесуальні відносини, а лише правовий статус особи, що може вступати в такі відносини. Характерним прикладом є дослідження правосуб'єктності осіб. Так, С.В. Толокольніков, досліджуючи кримінально-процесуальну правосуб'єктність юридичних осіб зазначає, що правосуб'єктність – одна з обов'язкових передумов правовідносин [7, с. 117-121].

Дослідження більшості явищ у кримінальному процесі так чи інакше перекликається з процесуальними відносинами. Зокрема, Вовк І., досліджуючи питання аналогії у кримінальному процесі дійшов висновку, що аналогія у кримінальному процесі – це спосіб врегулювання кримінально-процесуальних відносин, які виникли у процесі кримінально-процесуальної діяльності, але не передбачені кримінально-процесуальним законодавством, на підставі застосування норм, що регулюють подібні відносини, за умови дотримання всіх прав учасників кримінального судочинства та його принципів [8, с. 340-345].

Висновки. В цілому, зазначені вище особливості кримінального процесу й зумовлюють інтерес до теоретичного осмислення механізму його здійснення та пошуку ефективних шляхів усунення колізій, які утворюються на практиці. Чинний КПК щодня знає нещадної критики, тому доцільне прийняття нового КПК в близькому майбутньому.

Реформування кримінального судочинства неможливе без суттєвих змін у підходах до розв'язання наявних проблем досудового розслідування. Становлення принципів нових взаємовідносин між державою та громадянином вимагає нових форм реалізації норм Кримінального кодексу України, що ґрунтуються на засадах змагальності, диспозитивності, охороні прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб. Потребує переосмислення регулювання процесуального порядку виконання завдань кримінального судочинства, щодо викриття осіб винних у вчиненні злочину, притягнення до кримінальної відповідальності та справедливого їх покарання при зміцненні гарантій недопущення безпідставного притягнення до кримінальної відповідальності і засудження невинних.

А через це існує потреба в подальшому дослідженні чинних норм та обґрунтуванні нових розробок.

Література

1. Атаманчук І. А. Актуальні питання поняття суб'єкта кримінально-процесуальних відносин / І. А. Атаманчук // Форум права. – 2008. – № 3. – С. 18-21.
2. Матузов Н. И. Теория государства и права: учебник / Н. И. Матузов, А. В. Малько. – М.: Юристъ, 2001. – 541 с.
3. Марченко М. Н. Теория государства и права: учеб.-метод. пособ. / М. Н. Марченко. – М.: Велби, 2001. – 352 с.
4. Погорецький М.А. Кримінально-процесуальні правовідносини: структура і система: Монографія. – Х.: Арсіс, 2002. – 160 с.
5. Шульга А., Коваленко Е. Моральність кримінально-процесуальних відносин // Вісник Академії управління МВС. 2010. №3(15).
6. Лобойко Л.М. Методи правового регулювання у кримінальному процесі України: автореферат дис. ... д.ю.н. – Х., 2007.
7. Толокольніков С. В. Кримінально-процесуальна правосуб'єктність юридичних осіб // ВІСНИК АКАДЕМІЇ АДВОКАТУРИ, Вип. 2. – 2009. – С. 117-121.
8. Вовк І. Кримінально-процесуальна аналогія та інші правові категорії // ВІСНИК ЛЬВІВ. УН-ТУ, Вип. 50. – С. 340-345.

М.О. Іващенко

Науковий керівник:
к.ю.н., професор **А.А. Музика**

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ПАЦІЄНТІВ

*В статті розглядаються проблеми, що виникають у процесі порушення прав пацієнтів.
Ключові слова: порушення прав пацієнтів, не надання допомоги хворому, халатність.*

НАРУШЕНИЕ ПРАВ ПАЦИЕНТОВ

В статье рассматриваются проблемы, которые возникают в процессе нарушения прав пациентов.

Ключевые слова: нарушение прав пациентов, не предоставление помощи больному, халатность.

М.О. Ivaschenko

VIOLATION OF RIGHTS FOR PATIENTS

Problems which arise up in the process of violation of rights for patients are examined in the article.

Key words: violation of rights for patients, not grant a help a patient, indifference.

Постановка проблеми. За роки незалежності були прийняті безліч законів та нормативно-правових актів у галузі охорони здоров'я. Але і до цього часу відчувається недостатність правового регулювання сфери надання медичної допомоги.

Проте за 15 років розбудови в Україні правової держави стало очевидним, що система охорони громадського здоров'я, доступність, якість медичних послуг, захист прав пацієнтів, як складової прав людини, поки ще не стало пріоритетними напрямками політики держави. В Україні практично при кожному зверненні пацієнта до медичної установи чи лікаря порушується те чи інше його право, а дуже часто навіть всі можливі права одночасно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стали праці дослідників, серед яких: Марченко М.Н., Стеценко С.Г.

Мета дослідження. Законодавчо не відпрацьований взаємозв'язок численних "медичних" законів між собою та Цивільним, Бюджетним кодексами та іншими Законами України. Тому на сьогоднішній день виникла гостра необхідність в посиленні діючого законодавства нормативно-правовим актом "Про статус пацієнта".

Основні результати дослідження. Права пацієнта завжди пов'язані з обов'язком держави, лікаря чи іншого медичного працівника. Не визначивши права, не можна встановити обов'язок тих, хто має гарантувати ці права, більше того, кожне право пацієнта повинно бути забезпечене відповідними механізмами їх реалізації. Чинне законодавство у сфері охорони здоров'я лише декларативно зазначає основні права пацієнтів без чіткої їх прив'язки до відповідних обов'язків лікарів, що, в свою чергу, призводить до довготривалості розгляду спорів між пацієнтом та лікарем/медичною установою, адже жодного механізму реалізації права пацієнта та його захисту нормативно – правовими актами чітко не визначено.

Зазначена ситуація є серйозною перепорою у нормальній життєдіяльності суспільства, адже викликає не лише непорозуміння між лікарем та пацієнтом, а й взагалі призводить до конфронтації даних соціальних груп, що є серйозною підставою для виникнення таких негативних явищ як зростання корупції, здирицтва, тінювих потоків оплати медичних послуг, що в свою чергу деформує та спотворює становлення та розвиток системи приватної та страхової медицини.

Згідно зі статистикою Всесвітнього альянсу за безпеку пацієнтів, членом якого з 2005 року є Всеукраїнська рада захисту прав та безпеки пацієнтів, в 2000 році кожен десятий пацієнт європейських лікарень (ЄС) постраждав від запобіжної шкоди здоров'ю або небажаних ефектів лікування. В Україні жодних статистичних даних з цього питання не має. Однак, знаючи про ринок контрафактних та неякісних ліків (77 %), про низьку мотивацію та кваліфікацію медичного персоналу, про застарілість та несправність медичного обладнання, ми можемо лише здогадуватись про ці цифри.

Відповідно до офіційних даних МОЗ України в стаціонарах помирають 1:1000 пацієнтів незалежно від обставин, а от смертей з вини лікарів не більше 1 % (?) від загальної кількості померлих. Навряд чи цим даним можна довіряти.

Дана статистика є не втішною, та дає підстави для серйозного вивчення питання захисту прав пацієнтів та юридичної відповідальності лікарів (медичних закладів), про що буде йтися далі.

В одному з опитувань наводяться наступні дані:

- 6 пацієнтів із 10 відмічають факти порушення їхніх прав в лікувальних закладах;

- 9 пацієнтів із 10 вважають необхідними заходи щодо посилення прав пацієнтів;
- лише 7 пацієнтів зі 10 користувалися законами для захисту своїх прав;
- 9 із 10 пацієнтів вважають недостатньою існуючу інформацію про свої права;
- 7 із 10 громадян вважають марним захищати свої права за допомогою законів;
- кожному 2-му пацієнту не надавали правдивої інформації про стан його здоров'я та прогноз на майбутнє;
- кожен 3-й пацієнт вказав на факт розголошення конфіденційної інформації про його стан здоров'я;
- кожен 2-й пацієнт повідомив, що медичним персоналом не була надана своєчасна інформація про заплановані втручання та їхній вплив на організм;
- кожен 2-й пацієнт не знає про існування права вільного вибору та заміни лікаря.

Дана статистика також підтверджується численними зверненнями пацієнтів до Всеукраїнської ради захисту прав та безпеки пацієнтів.

Висновки. Права пацієнта завжди пов'язані з обов'язком держави, лікаря чи іншого медичного працівника. Не визначивши права, не можна встановити обов'язок тих, хто має гарантувати ці права, більше того, кожне право пацієнта повинно бути забезпечене відповідними механізмами їх реалізації. Чинне законодавство у сфері охорони здоров'я лише декларативно зазначає основні права пацієнтів без чіткої їх прив'язки до відповідних обов'язків лікарів, що, в свою чергу, призводить до довготривалості розгляду спорів між пацієнтом та лікарем/медичною установою, адже жодного механізму реалізації права пацієнта та його захисту нормативно – правовими актами чітко не визначено.

Зазначена ситуація є серйозною перепорою у нормальній життєдіяльності суспільства, адже викликає не лише непорозуміння між лікарем та пацієнтом, а й взагалі призводить до конфронтації даних соціальних груп, що є серйозною підставою для виникнення таких негативних явищ як зростання корупції, здириництва, тінювих потоків оплати медичних послуг, що в свою чергу деформує та спотворює становлення та розвиток системи приватної та страхової медицини.

Література

1. Марченко М.Н. Общая теория государства и права: Академический курс в 2 т. – Т. 2 // Теория права, М., 1998. – 256 с.
2. Мельник М.І., Хавронюк М.І. Законодавство України про охорону здоров'я (коментарі та постанови матеріали) // К.: Атіка, 2000. – 256 с.
3. Рішення Конституційного Суду України від 25.11.1998 № 15-рп/98 у справі за конституційним поданням 66 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти" (справа про платні медичні послуги) // Офіційний вісник України від 31.12.1998 – 1998 р., № 50, с. 119.
4. Головченко В., Грузлова Л. Законодавство України про охорону здоров'я: проблеми реформування і оновлення // Право України. – 2000. – № 11. – С. 93.
5. Конституція України // Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996 – 1996 р., № 30, стаття 141.
6. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України від 29.06.2001-2001 р., № 25, стаття 131.
10. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України від 03.10.2003 – 2003 р., № 40, стаття 356.
7. Закон України "Основи законодавства України про охорону здоров'я" // Відомості Верховної Ради України від 26.01.1993 – 1993 р., № 4, стаття 19.
8. Закон України "Про захист прав споживачів" // Відомості Верховної Ради УРСР від 23.07.1991 – 1991 р., № 30, стор. 379.
9. Закон України "Про звернення громадян" // Відомості Верховної Ради України від 19.11.1996 – 1996 р., № 47, стаття 256.
10. Закон України "Про ліцензування певних видів господарської діяльності" // Відомості Верховної Ради України від 08.09.2000 – 2000 р., № 36, стаття 299.

11. Закон України "Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині" //Відомості Верховної Ради України від 15.10.1999 – 1999 р., № 41, стаття 377.
12. Закон України "Про донорство крові та її компонентів" // Голос України від 25.07.1995.
13. Закон України "Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення" // Голос України від 09.01.1992.
14. Закон України "Про психіатричну допомогу" // Урядовий кур'єр від 05.04.2000.
15. Закон України "Про захист населення від інфекційних хвороб" // Урядовий кур'єр від 21.06.2000.
16. Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з медичної практики, затверджені Наказом Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва та Міністерства охорони здоров'я України від 16 лютого 2001 р. № 38/63.
17. Порядкок державної акредитації закладу охорони здоров'я, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 15 липня 1997 р. № 765.

Т.А. Ільчишина

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **Н.К. Ісаєва**

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ ПОДАТКУ З ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

У статті здійснено систематизацію змін, внесених Податковим Кодексом України в оподаткування доходів фізичних осіб. Визначенні нововведення розглянуто з точки зору їх впливу на становище платника даного податку та їх практичного застосування.

Ключові слова: податок з доходів фізичних осіб, об'єкт оподаткування, диференційна система ставок, податкова знижка, пільги в оподаткуванні, строки сплати.

Т.А. Ільчишина

ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ НАЛОГОВЫМ КОДЕКСОМ УКРАИНЫ НАЛОГВА С ДОХОДОВ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ

В статье проведена систематизация изменений, внесенных Налоговым Кодексом Украины в налогообложение доходов физических лиц. Определённые нововведения рассмотрены с точки зрения их влияния на состояние налогоплательщика данного налога и их практического значения.

Ключевые слова: налог с доходов физических лиц, объект налогообложения, дифференциальная система ставок, налоговая скидка, льготы в налогообложении, сроки уплаты.

Т.А. Ільчишина

FEATURES OF THE LEGAL ADJUSTING OF UKRAINE OF NALOGVA INTERNAL REVENUE CODE FROM THE PROFITS OF PHYSICAL PERSONS

The article provides systematization of the novelties in legislation which were established by the Tax Code of Ukraine. Mentioned novelties are analyzed regarding their influence on a tax payer's position and regarding their practical contribution.

Key words: individual tax, tax base, differentiated tax rates system, tax discount, tax benefits, terms of payment.

Постановка проблеми. З 1 січня 2011 року набрав чинності Податковий Кодекс України, а зокрема, вступають в законну силу і нормативно-правові приписи Розділу IV "Податок з доходів фізичних осіб" зазначеного кодексу. Основною метою при розробці цього нормативно-правового акту було забезпечення створення ефективної податкової системи України та механізмів її функціонування. Податковий кодекс мав усунути такі загальні проблеми законодавства у сфері податків, як нестабільність, громіздкість, неузгодженість та колізійність, а також розв'язати багато специфічних питань стосовно

кожного з конкретних податків [7]. Як наслідок, кінцева, нині чинна редакція кодексу передбачає багато змін і нововведень, це також стосується і податку з доходів фізичних осіб. Застосування нових положень на практиці вже викликає необхідність додаткових роз'яснень з боку податкової служби України. Тому виникає запитання про те, як саме змінено Податковим кодексом співвідношення інтересів фізичних осіб – платників податку та держави, або яку насправді суть мають у собі запропоновані нововведення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз оподаткування доходів фізичних осіб здійснювався в окремих наукових статтях і монографіях, присвячених дослідженню загальних проблем податкового права, або стосувався лише окремих складових частин окресленої проблеми. В цьому напрямку представляють інтерес праці Бабіна І.Н., Бризгаліна А.В., Воронової Л.К., Гаврилук Р.П., Головашевича О.О., Дмитренко Е.В., Коziріна О.М., Костенко Ю.О., Кучерявенка М.П., Майстренко О.С., Пархоменко-Цирочианц С.В., Пасічної І.Л. та інших, в яких проблематика оподаткування доходів фізичних осіб розглядалася через призму Закону України "Про податок з доходів фізичних осіб" №889-IV, що діяв до 31.12.2010. Податковий Кодекс України, що почав діяти з 1.01.2011, вніс зміни в правове регулювання у даній сфері. Разом з тим, у наукових публікаціях ведеться дискусія щодо змісту та застосування положень Податкового кодексу щодо оподаткування доходів фізичних осіб. Саме цій проблемі присвячено дану наукову статтю.

Метою дослідження є систематизація змін, внесених Податковим Кодексом України в правове регулювання оподаткування доходів фізичних осіб, та встановлення практичного значення цих нововведень.

Основними результатами дослідження є аналіз податку з доходів фізичних осіб, який врегульовує присвячено розділ IV Податкового Кодексу України. Для аналізу нововведень оподаткування доходів фізичних осіб, встановлених Податковим Кодексом України. При цьому автором враховані основні терміни, закріплені п.7.1. ст.7 Податкового Кодексу України: - платники податку; - об'єкт оподаткування; - база оподаткування; - ставка податку; - пільги в оподаткуванні; - податковий період; - строк і порядок сплати податку; - звітність про обчислення і сплату податку.

Стосовно регламентації того, хто є платником податку, Податковий Кодекс розширив коло платників податку з доходів фізичних осіб, додавши до їх складу окрім фізичних осіб-резидентів і нерезидентів також податкових агентів (пп.162.1.3 п.162 ст. 162 Податкового Кодексу України). Визначення терміну "податковий агент" у новому законодавстві залишилося незмінним (пп.14.1.180 п.14.1 ст.14 Податкового Кодексу України). Ця зміна дозволить спростити процедуру адміністрування податків та зменшити транзакційні витрати оподаткування. Але, при цьому, податкові агенти можуть виконувати свої функції лише для доходів, що визначаються за принципом джерела доходу.

Об'єкт оподаткування податку з доходів фізичних осіб визначається Податковим Кодексом України таким же чином як і у попередньому законодавстві [5]. База оподаткування даного податку також не зазнала суттєвих змін. Проте варто зазначити, що, поперше, змінено визначення додаткового блага – це не лише вартість наданих об'єктів, а й компенсація їх вартості. При цьому, якщо надання таких об'єктів або їх компенсація передбачені колективним договором, цей дохід не буде вважатися додатковим благом (пп.164.2.17 п.164.2 ст. 164 Податкового Кодексу України). У такому випадку платникам податку не треба буде оподатковувати такий дохід. По-друге, до доходів, які не будуть оподатковуватися, відтепер включено витрати працедавця на навчання працівників тільки у вітчизняних вищих і професійно-навчальних закладах (пп.165.1.21 п.165.1 ст.165 Податкового Кодексу України), а також сума виграшу у державному лотерею, що не перевищує 50 мін. зарплат (пп.165.1.46 п.165.1 ст.165 Податкового Кодексу України) (раніше таких дохід повністю не підлягав оподаткуванню). Отже, ця законодавча зміна збільшить оподатковуваний дохід, а відповідно, її можна вважати негативною для фізичної особи-платника податку.

Окремо слід розглянути питання оподаткування податком з доходів фізичних осіб доходів фізичних осіб – підприємців, якому у Податковому Кодексі присвячено окрему статтю (ст.177 Податкового Кодексу України). Доходи від такої діяльності віднесено до

загального оподаткованого доходу (пп.164.1.3 п.164.1 ст.164 Податкового Кодексу України), крім доходів таких осіб, з яких сплачується єдиний податок (пп. 165.1.36 п.165.1 ст. 165 Податкового Кодексу України). При цьому, поза увагою залишилися доходи, з яких сплачується єдиний податок. Тобто постає питання: чи будуть оподатковуватися такі доходи на загальних підставах. Враховуючи норми розділу 8 розділу XX "Перехідні положення" Податкового Кодексу України, які встановлюють особливості справляння єдиного і фіксованого податків, доходи, яких сплачено фіксований податок, не потрібно включати в загальний оподатковуваний дохід.

Вагомими змінами можна вважати і введення диференційної системи ставок оподаткування податком з доходів фізичних осіб: 15% застосовується до суми доходу, що не перевищує десятикратний розмір мінімальної зарплати, а за 17% ставкою буде оподатковуватися сума доходу, що перевищує зазначену межу (п. 167.1 ст. 167 Податкового Кодексу України). Збережено 5% ставку, але до переліку доходів, які підлягають оподаткуванню за нею, тепер також включено доходи у вигляді дивідендів (п.167.2 ст.167 Податкового Кодексу України). 30% ставкою оподатковуються лише доходи у вигляді виграшу чи призу в недержавній грошовій лотереї (п. 167.3 ст. 167 Податкового Кодексу України). Таким чином, за Податковий Кодекс відсутня 30% ставка для оподаткування доходів фізичних осіб нерезидентів. На даний момент це позбавляє фізичних осіб-нерезидентів необхідності проходження процедури визначення їхнього резидентського статусу відповідно до законодавчих критеріїв, що передбачала практика попередніх років [10]. Але залежно від того, якою буде позиція податкової служби щодо цього питання надалі, залежатиме подальший розвиток даної ситуації.

Разом з тим, Податковий Кодекс встановлює різні ставки для резидентів і нерезидентів при оподаткуванні доходів від продажу нерухомого і рухомого майна: для резидентів 5%, а для нерезидентів 15% (17% до суми доходу, що перевищує десятикратний розмір мінімальної зарплати) (ст. 172, 173 Податкового Кодексу України). Це свідчить про те, що й досі недоречно забувати про необхідність визначення резидентського статусу у випадках, коли мали місце операції з купівлі-продажу нерухомого і рухомого майна фізичною особою.

Стосовно пільг в оподаткуванні податку з доходів фізичних осіб, Кодекс передбачає і надалі механізм надання податкової соціальної пільги. Цей аспект майже повністю залишився не зміненим порівняно з попереднім законодавством, за винятком кількох важливих моментів. По перше, визначення податкової соціальної пільги відтепер прив'язане не до розміру мінімальної зарплати, а до прожиткового мінімуму (пп. 169.1.1 п.169.1 ст. 169 Податкового Кодексу України), що принципово не змінить ситуацію, оскільки мінімальна зарплата і прожитковий мінімум згідно Державного бюджету України на 2011 рік знаходяться на одному рівні [4].

По друге, змінено умови і критерії для першої групи фізичних осіб-платників податку. Відповідно до пп.169.1.2 п.169.1 ст.169 Податкового Кодексу України, до цієї групи належать лише платники податку, що мають двох і більше дітей віком до 18 років, вони можуть претендувати на пільгу у розмірі 100% базової податкової соціальної пільги. За попереднім законодавством до цієї групи входили усі фізичні особи-платники податку, вони мали право на 50% базової пільги. Інші дві групи платників податку, які мали право на 150% і 200% базової пільги, змін не зазнали. Таким чином, можна зробити висновок, що умови отримання податкової соціальної пільги стали жорсткішими для платників податку з доходів фізичних осіб.

Кодекс увів новий термін "податкова знижка" замість терміну "податковий кредит", при цьому суть самого поняття не змінилася. Проте варто відмітити, що стосовно витрат, які можна включати у податкову знижку, є два суттєвих погіршення. До податкової знижки вже не можливо відносити витрати з приводу договору оренди житла з викупом або фінансового лізингу житла, сплачених платником податку (пп.166.3.1 п. 166.3 ст. 163 Податкового Кодексу України). А також, відтепер, платник податку до витрат може включити суму коштів, сплачених закладам освіти, в якості компенсації вартості здобуття вищої освіти лише тим членом його сім'ї першого ступеня спорідненості, який не одержує зарплату (пп.166.3.3 п. 166.3 ст. 163 Податкового Кодексу України). Тобто стає зрозумілим,

що звукується коло можливостей отримання податкової знижки платником податку.

Податковий період, порядок і строки сплати податку з доходів фізичних осіб за Кодексом залишилися незмінними. Але особливістю є те, що продовжено строки подачі декларацій[6] фізичними особами за результатами звітного податкового періоду до 1 травня (п. 49.18.4 п.49.18 ст. 49 Податкового Кодексу України), що є позитивним аспектом. Також нововеденням є те, що фізична особа має обов'язково подавати податкову декларацію, якщо протягом звітного року ця особа отримувала дохід із двох і більше джерел, і при цьому цей дохід за будь-який календарний місяць перевищував десятикратний розмір мінімальної зарплати.

Строк подачі декларацій фізичними особами – підприємцями відтепер встановлено до 10 лютого року, що слідує за звітним, а для фізичних осіб, щ здійснюють незалежну професійну діяльність – до 1 березня року, що слідує за звітним (п. 49.18 ст. 49 Податкового Кодексу України). До того ж, податкову декларацію зобов'язані подавати уперше зареєстровані фізичні особи – підприємці, із зазначенням у ній майнового стану і доходів на дату державної реєстрації підприємцем (п.177.5.2 п.177.5 ст. 177 Податкового Кодексу України).

Висновки. Для регламентації оподаткування фізичних осіб Податковим Кодексом, за основу його норм було взято Закон "Про податок з доходів фізичних осіб" №889-IV. Багато у чому ці положення залишилися незмінними, тобто не змінилася загальна суть та основні процедури сплати податку. Зміни, що були, все ж таки, внесені можна розглядати систематизовано з точки зору загальних елементів податку.

Найбільш суттєві нововедення Податкового Кодексу України щодо податку з доходів фізичних осіб були встановлені стосовно об'єкту оподаткування, ставок податку, розміру пільг та строків подачі декларацій. Зміни щодо об'єкту оподаткування можна вважати другорядними, оскільки вони стосуються лише деяких видів доходів, що не підлягають оподаткуванню і принципово вагомо не змінюють становище платника податку. У ставках податку відбувся перехід до диференційної системи ставок, що багато у чому ускладнило методи обчислення податку на підприємствах. Проте у той же час, покращилося становище фізичних осіб – нерезидентів, які на сьогодні урівнені у податкових ставках з резидентами. Це можна вважати позитивним моментом. У той же час зміною на краще стало і те, що було продовжено строки подання податкових декларацій платниками податку з доходів фізичних осіб.

Подальші зміни у правовому регулюванні оподаткуванні доходів фізичних осіб в Україні злягатимуть від нормативно-правових актів прийнятих Податковою службою України на основі положень Податкового Кодексу України. Накази та розпорядження податкової служби внесуть деталізацію у процедури оподаткування та можуть суттєво вплинути на становище платників податку з доходів фізичних осіб (позитивно чи негативно).

Література

1. Гаврилук Р.П. "Правовий механізм податку"//Право України – 2008 р. – №6.
2. Головашевич О.О. "Правове регулювання оподаткування доходів фізичних осіб в Україні"// Дисертація – Харків:2005.
3. Дмитренко Е.В. "Декларування доходів фізичних осіб: проблеми та шляхи їх вирішення"// Право України – 2008 р. – №5.
4. Закон України "Про Державний бюджет на 2011 рік", від 23.12.10.
5. Закон України "Про податок з доходів фізичних осіб", №889 від 22.05.03.
6. Закон України "Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами", від 21.12.00.
7. Майстренко О.С. "Прийняття податкового кодексу як шлях до ефективності системи оподаткування в Україні"//Право України – 2010 р. – №6.
8. Пархоменко-Цирочианц С.В. "Правове регулювання оподаткування доходів фізичних осіб в Україні"// Дисертація – Одеса:2005.
9. Податковий кодекс України, від 1.01.11.
10. Шапошнікова Н. А. "До питання про вдосконалення процедури підтвердження резиденства в податковому законодавстві України"// Юридична Україна – 2010р. – №9.

ОСНОВНІ ЗМІНИ В ОПОДАТКУВАННІ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ЗА ПОДАТКОВИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

В статті досліджені нововведення Податкового Кодексу для фізичних осіб та осіб-підприємців, їх ефективність, нейтральність та вплив на податкове навантаження на доходи фізичних осіб.

***Ключові слова:** єдиний податок, Податковий Кодекс України, податок на доходи фізичних осіб, податкова ставка, фіксований податок.*

A.C. Кисла

ОСНОВНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ В НАЛОГООБЛОЖЕНИИ ДОХОДОВ ФИЗИЧЕСКИХ ЛИЦ ЗА НАЛОГОВЫМ КОДЕКСОМ УКРАИНЫ

В статье исследованы нововведения Налогового Кодекса для физических лиц и лиц-предпринимателей, их эффективность, нейтральность и влияние на налоговую нагрузку на доходы физических лиц.

***Ключевые слова:** единый налог, Налоговый Кодекс Украины, налог на доходы физических лиц, налоговая ставка, фиксированный налог.*

A.S. Kysla

THE MAIN CHANGES OF PERSONAL INCOME TAXATION FOR TAX CODE OF UKRAINE

In this article there are investigated the Tax code's innovations for individuals and individual entrepreneurs, their effectiveness, neutrality and an influence (impact) on tax burden on individual income.

***Keywords:** income tax for individual, fixed tax, flat tax, Tax Code of Ukraine, tax rate.*

Постановка проблеми. Закріплення напрямів розвитку податкової системи країни має особливо велике значення, оскільки це визначає не лише внутрішній лад держави, а й її становлення в міжнародному просторі. Податкову реформу очікували досить довго майже всі, але для кого зміна податкової системи принесе користь чи додаткове фінансове навантаження, нам доведеться розглянути.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз податкової системи держав становить великий інтерес для науковців зарубіжного та вітчизняного кіл. Серед економістів, політологів, правознавців, культурологів та істориків є багато фахівців, які досліджували проблеми як оподаткування доходів фізичних осіб, так і податкової системи загалом, зокрема: С.С. Алексєєв, Е.Анерс, Г.Берман, О.В.Братимов, Ю.А.Борко, О.В.Буторина, Л.К.Воронова, М.Г.Делягін, О.С.Йоффе, Р.Сринг, А.Ф.Капустін, Ж.Карбоньє, Д.Келлі, А.А.Козловський, В.В.Копейчиков, Н.П.Кучерявенко, Дж.Лінч, П.Маланчук, Н.І.Матузов, А.В.Малько, О.В.Мешерякова, Д.Наливайко, Т.В.Наконечна, П.С.Пацурківський, О.Ф.Скакун, А.Татам, Л.Д.Тимченко, Ю.О.Тихомиров, А.Тойнбі, Є.О.Харитонов, М.Хиршлер, Л.Февр, Б.Цимерман, Б.Б.Черепакін, З.М.Черніловський, Г.Ф.Шершеневич, Л.С.Явіч та ін.

Мета дослідження. Визначити основні проблемні положення Податкового кодексу України та інших законодавчих актів, що регулюють сплату податку з доходу фізичних осіб та вплив фінансового навантаження на доходи фізичних осіб. Розглянути нові запровадження щодо оподаткування платників податку фізичних осіб-підприємців за спрощеною та загальною системами оподаткування.

Основні результати досліджень. В більшості розвинутих країн основним нормативно-правовим документом закріплення системи оподаткування є податковий кодекс. Багато науковців стверджували в своїх працях про необхідність його прийняття в Україні. Нарешті, 02 грудня 2010 року було прийнято Податковий Кодекс України.

Він поклав початок реформуванню податкової системи нашої країни. Навколо довгоочікуваного кодексу безупинно точаться дебати щодо його економічної ефектив-

ності, соціальної справедливості, доцільності та рівності платників. Особливо це стосується положень про оподаткування доходів фізичних осіб.

До законодавчої бази, що регулює сплату податку з доходів фізичних осіб, належить Податковий Кодекс України. Розділом VI закріплені положення, що фіксують базу оподаткування, ставки та порядок сплати цього податку.

8 Підрозділом XX Розділу ПКУ затверджені норми оподаткування фізичних осіб-підприємців. З 2011 року майже всі новели ПКУ доведеться застосовувати на практиці, але деякі не стосуються платників єдиного та фіксованого податків, оскільки Главу 1 Розділу XIV "Спеціальні податкові режими" було виключено на невизначений час. Підрозділ 8 XX Розділу "Особливості справляння єдиного податку та фіскального податку" залишає чинними нормативно-правові документи, що регулювали ці відносини. А саме: Указ № 727 від 03.07.1998 "Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва" та абзаци 6-28 пункту 1 статті 14 розділу IV Декрету КМУ №13-92 від 26.12.1992 "Про прибутковий податок з громадян". З 01.01.2011 року вступає в дію Закон України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" від 08.07.2010, згідно з яким змінюється система сплати внесків до пенсійного фонду та фонду соціального страхування. Тепер, замість сплати окремо до кожного з чотирьох фондів необхідно буде сплатити лише єдиний соціальний платіж [4].

Розглянемо основні зміни в оподаткуванні фізичних осіб. Кодексом встановлена прогресивна ставка податку з доходів, від 10 до 17% від бази оподаткування. Оподаткування виграшів та призів (крім виграшів в державній та недержавній лотереї і виграші від організаторів азартної гри) здійснюється за подвійною ставкою – 30%.

Підпункт 165.1.39 ПК містить новелу, згідно з якою до загального місячного (річного) оподаткованого доходу платника податку не включаються доходи у вигляді вартість дарунків (а також призів переможцям та призерам спортивних змагань), якщо їх вартість не перевищує 50 відсотків однієї мінімальної заробітної плати (у розрахунку на місяць), встановленої на 1 січня звітного податкового року, за винятком грошових виплат у будь-якій сумі [1].

Кодексом передбачено оподаткування за ставкою 5 % на:

- процент на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок (01.01.2015 року);
- процентний або дисконтний дохід за іменним ощадним (депозитним) сертифікатом;
- процент на вклад (депозит) члена кредитної спілки у кредитній спілці;
- дохід, який виплачується компанії, що управляє активами інституту спільного інвестування, на розміщені активи відповідно до закону;
- дохід за іпотечними цінними паперами (іпотечними облигаціями та сертифікатами) відповідно до закону;
- дохід у вигляді відсотків (дисконту), отриманий власником облигації, від їх емітента відповідно до закону;
- дохід за сертифікатом фонду операцій з нерухомістю та дохід, отриманий платником податку внаслідок викупу (погашення) управителем сертифікатів фонду операцій з нерухомістю в порядку, визначеному в проспекті емісії сертифікатів;
- доходи у вигляді дивідендів [1].

Визначено залежність ставки від кількості операцій з продажу нерухомого та рухомого майна протягом року та наявності експертної оцінки об'єкту.

Ставки податку, що застосовуються до доходу від продажу становитимуть:

- 0% – застосовується до першого продажу нерухомого майна протягом року,
- 1% – застосовується до першого доходу від продажу рухомого майна у вигляді легкового автомобіля, мотоцикла, моторолера,
- 5% – застосовується до доходу від продажу більше ніж одного об'єкту нерухомого майна та при продажі рухомого майна, в тому числі при другому та кожному подальшому продажі легкового автомобіля, мотоцикла, моторолера,
- 15% – 17% – застосовується до доходу з операцій з продажу (обміну) нерухомості, що здійснюється фізичними особами-нерезидентами [1].

Зокрема змінено поняття соціальної пільги. В кодексі ця категорія визначена як податкова знижка. До податкової знижки включаються фактично здійснені протягом

звітнього податкового року платником податку витрати, підтвержені відповідними платіжними та розрахунковими документами, зокрема квитанціями, фіскальними або товарними чеками, прибутковими касовими ордерами, копіями договорів, що ідентифікують продавця товарів (робіт, послуг) і їх покупця (отримувача). У зазначених документах обов'язково повинно бути відображено вартість таких товарів, робіт чи послуг, а також строк їх продажу, виконання чи надання[1,8].

Щодо об'єданого народові податку на розкіш: податок на нерухомість (п.5 ст.165)планують вводити з 1 січня 2012 року. Таким податком обкладатимуться квартири, починаючи від 120 кв. метрів, і житлові будинки площею від 250 кв. метрів. Ставки цього податку встановлюються місцевими властями в наступних межах: для квартир загальною площею до 240 кв.м. і будинків до 500 кв. м – на рівні до 1 % розміру мінімальної зарплати на 1 січня звітнього року за 1 кв. м; для квартир понад 240 кв. м. і будинків понад 500 кв. м. – на рівні 2,7 % розміру мінімальної зарплати на 1 січня[1]. На мою думку, ефективнішим було б введення кількісного податку на нерухомі об'єкти, тобто податок нараховувався залежно від кількості об'єктів, що знаходяться у власності.

Тепер розглянемо спрощену систему оподаткування згідно з нововведеннями з 2011 року. Основна проблема закріплена в положеннях 8 Підрозділу XX Розділу ПКУ, а саме те, що платники єдиного податку не являються платниками податку на додану вартість з операцій постачання товарів та послуг і не можуть зареєструватися на добровільній основі [1,4]. Це дуже вплине на конкурентоздатність фізичних осіб-підприємців, оскільки згідно з ПКУ податок на додану вартість не включається до витрат підприємства. Тож підприємствам-платникам податку ПДВ буде не вигідно наймати таких осіб, що спричинить ще більше безробіття та збіднілість великої частини населення.

Також згідно з пунктами 3 і 4 Підрозділу 8 перехідних положень ПКУ "Розподіл коштів єдиного податку або фіксованого податку на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та/або до Пенсійного фонду України Державним Казначейством України не здійснюється". Тепер сам підприємець буде відрховувати відсотки до бюджету та Пенсійного фонду.

Згідно з пп.12п.1 ст.139ПКУ витрати, понесені платниками податку на прибуток у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг) та інших матеріальних і нематеріальних цінностей у приватних підприємств, що сплачують єдиний податок, не включаються до складу витрат таких платників податку на прибуток (окрім витрат, понесених у зв'язку з придбанням робіт, послуг у фізичної особи – платника єдиного податку, який здійснює діяльність у сфері інформатизації). Ще одна дискримінаційна норма для платників єдиного податку, оскільки інші платники податку на прибуток не зможуть списати у витрати послуги, отримані у спрощенні, бо це збільшить суму оподаткованого прибутку. Цим самим порушується один з основних принципів податкового законодавства – нейтральність оподаткування(пп.1.8,ст.4 ПКУ).

Щодо осіб-підприємців, що обрали фіксовану ставку сплати податку з доходу, законодавці встановили прогресивний вид податку. На разі, особи, що мають дохід не більше 10 мінімумів заробітної плати, сплачують податок за ставкою 15%. А з доходу осіб, що перевищує цю норму, стягуватиметься податок у межах 17% суми цього перевищення з урахуванням податку сплаченого за 15-відсотковою ставкою(ст.167 ПКУ) [1].

Підприємець має самостійно розраховувати та сплачувати авансові платежі з податку на доходи не менш як 100% річної суми податку за минулий рік. Надмірно сплачені суми податку зараховуються на рахунок майбутніх платежів або повертаються платнику [1].

На мою думку, підвищення ставок податку не виконає функцію соціальної справедливості податкової системи, оскільки у громадян з високим статком, окрім заробітної плати, є й інші джерела доходу, що надає низку можливостей ухилення від сплати податків через свій матеріальний та соціальний статус. Це достатньо зменшує фіскальний тиск на їх доходи, у порівнянні з доходами менш забезпечених громадян, хоча встановлення прогресивної ставки вже є позитивом.

Висновки. З моєї точки зору, прийняття Податкового кодексу є прогресивним та правильним рішенням. Але нині ним закріплені положення виконують основне завдання уряду – поповнення бюджету, ніяк не покращення податкової системи, боротьба з коруп-

цією, зменшення фінансового навантаження на бідних, покращення системи адміністрування податків. ПКУ безумовно потребує корегування та доробки для здійснення тих функцій та додержання тих принципів, які закріплені в самому Кодексі та Конституції України.

Література

1. Податковий кодекс України № 2755 VI від 2 грудня 2010 року // zakon.rada.gov.ua.
2. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 08.07.2010 // zakon.rada.gov.ua.
3. Про податок з доходів фізичних осіб :Закон України від 22 травня 2003 року (втратив чинність) // zakon.rada.gov.ua.
4. Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва: Указ Президента України № 727 від 03.07.1998 // zakon.rada.gov.ua.
5. Про прибутковий податок з громадян: Декрет КМУ №13-92 від 26.12.1992 // zakon.rada.gov.ua.
6. База податкових роз'яснень Державної податкової адміністрації України //sta.gov.ua.
7. Куценко Т. Ф. Бюджетно-податкова політика: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2002. – 256 с.
8. Пономарьова Т.Ю.Податок з доходів фізичних осіб:преваги та недоліки.//Науковий вісник. – 2004. – №14.7. – С. 244-250.
9. Чигунов І.Я., Нікітішин А. О.Оподаткування доходів громадян як складова фінансово-економічних відносин.// Наукові праці НДФІ. – 2008. – №1. – С.3-11.
10. Чуркіна І. Є. Вплив системи оподаткування доходів фізичних осіб на формування інвестиційних ресурсів держави //Наукові праці НДФІ. – 2009. – №1(46). – С.1-5.

О.В.Коваленко

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **І.В. Музика**

ПРОБЛЕМИ ПОВ'ЯЗАНІ З ПИТАННЯМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

У статті висвітлено, досліджено теоретичні основи міжнародно-правової відповідальності держав й особливим міжнародним відносинам, що виникають між державами, групами держав і світовим співтовариством після вчинення міжнародно-протиправного діяння

Ключові слова: міжнародно-правова відповідальність, міжнародний правопорядок, міжнародно-протиправне діяння, реалізація міжнародної відповідальності, міжнародно-правові примусові заходи.

О.В. Коваленко

ПРОБЛЕМЫ СВЯЗАНЫ С ВОПРОСАМИ ОТВЕТСТВЕННОСТИ В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ

Статья посвящена исследованию теоретических оснований международной-правовой ответственности и специфических международных отношений, возникающих между государствами, группами государств и международным сообществом в связи с совершением международно-противоправного деяния.

Ключевые слова: международно-правовая ответственность, международный правопорядок, международно-противоправное деяние (действие и бездействие), реализация международной ответственности, международно-правовые принудительные меры.

O. V. Kovalenko

PROBLEMS WITH ISSUES OF LIABILITY IN INTERNATIONAL LAW

This paper investigates the theoretical reasons for international legal responsibilities of states as entities of international law, and deals with the specifics of international legal relations among states, groups thereof, and the international community, stemming from breaches of international law.

Key words: *international legal liability/responsibility; international law and order; internationally wrongful act; implementation of international responsibility; international legal punitive/coercive measures*

Постановка проблеми. Сучасні загальносвітові процеси інтеграції та глобалізації вимагають вдосконалення правового забезпечення в усіх сферах міжнародних відносин. Однією з важливих проблем сучасного міжнародного права є розуміння сутності та умов реалізації міжнародно-правової відповідальності держав за міжнародно-протиправні діяння. З кожним роком вона набуває все більш важливого значення та вимагає нагального правового вирішення в умовах сучасного реформування міжнародних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями в цьому напрямку займалися такі вчені, як Антонович М.М.[5], Афанасьєв Е.М.[6], Блажевич Ю.Ю.[1], Василенко В.А.[7], Буроменський М.В.[8] та інші. В своїх працях висвітлювали перспективи та проблеми відповідальності в міжнародному праві.

Мета дослідження. Вона полягає у дослідженні міжнародно-правової відповідальності як міжгалузевого інституту міжнародного права, що є наслідком виключно міжнародно-протиправного діяння; реалізується у міжнародних правоохоронних відносинах між однією або більше державами, що вчинили міжнародно-протиправне діяння і потерпілою (потерпілими) державами; полягає у правомірному застосуванні щодо держави правопорушниці міжнародно-правових примусових заходів; призводить до певних видів відповідальності держави-порушниці; спрямована на забезпечення Основні результати дослідження.

Основні результати дослідження. Значення міжнародної відповідальності пояснюється тим, що вона сприяє єдності та організації системи міжнародного права, свідчить про належний рівень її розвитку. Крім того, роль інституту міжнародно-правової відповідальності стає важливою для Української держави саме сьогодні, коли визначаються новітні вектори зовнішньої політики. За цих обставин необхідно розуміти юридичні механізми вирішення можливих суперечок, взаємні межі відповідальності України та інших держав.

Про актуальність вивчення проблем міжнародної відповідальності свідчить Резолюція Генеральної Асамблеї ООН про відповідальність держав, ухвалена на основі Проекту статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння 2001 р., а також прийняття проекту Кодексу про злочини проти миру й безпеки людства 1996 р., створення Міжнародних кримінальних трибуналів із Руанди й колишньої Югославії, Міжнародного кримінального суду. Особливо слід відзначити Проект статей про відповідальність держав 2001 р., який має виняткове значення для закріплення міжнародно-правової відповідальності як міжгалузевого інституту міжнародного права й визначає новий етап у розвитку сучасного міжнародного права. Таким чином, міжнародна відповідальність є міжгалузевим інститутом міжнародного права і базується на принципах, зміст яких згідно зі статтями Проекту 2001 р. полягає у наступному: будь-яке протиправне діяння держави призводить до її міжнародної відповідальності; міжнародно-протиправне діяння має місце, коли поведінка приписується державі за міжнародним правом та є порушенням її міжнародного зобов'язання; кваліфікація діяння держави як міжнародно-протиправного визначається винятково міжнародним правом.

Інститут міжнародної відповідальності має давню передісторію. В основу філософського, соціологічного сприйняття відповідальності покладено свободу волі, а міжнародно-правова відповідальність впливає з відносної свободи її дій у міжвласних відносинах, яка реалізується у формі державного суверенітету. Основною передумовою відповідальності держави є її здатність вибирати визначений варіант поведінки і бути відповідальною за свій вибір. Характеризуючи підстави виникнення відповідальності держав, необхідно відзначити, що вони можуть бути юридичними або фактичними. На підставі вивчених матеріалів та нормативних актів зроблено висновок, що єдиною підставою фактичного роду є міжнародно-протиправне діяння держави, а основними юридичними підставами є міжнародний договір; міжнародний звичай; рішення міжнародних судів і арбітражів; рішення міжнародних організацій; односторонні міжнародно-правові акти держави.

До цього часу ведуться дискусії щодо критеріїв застосування термінів "міжнародно-протиправне діяння" та "міжнародне правопорушення". Деякі вчені застосовують

термін "міжнародне правопорушення", однак у документах Комісії міжнародного права останніх років застосовується термін "міжнародно-протиправне діяння", який, на наш погляд, найбільш точно відповідає реаліям сучасного міжнародного життя [1, 106].

У міжнародній правовій доктрині панує думка, що існує два види міжнародно-протиправних діянь – міжнародні делікти й злочини. В основі такого поділу полягає ступінь погрози миру і міжнародній безпеці. Дуже актуальним є також питання про склад міжнародно-протиправного діяння. Суб'єктивним елементом складу міжнародно-протиправного діяння виступає поведінка, яка за міжнародним правом присвоюється відповідному суб'єкту міжнародного права, а об'єктивними елементами: протиправний характер такої поведінки; об'єкт правопорушення; шкода; причинно-наслідковий зв'язок між протиправною поведінкою та шкодою. Включення вини у склад міжнародно-протиправного діяння залишається дискусійним у міжнародній юридичній доктрині питанням, але вина за будь-яких умов залишається фактором, який впливає на відповідальність держави.

Вважаємо, що основними юридичними наслідками міжнародно-протиправного діяння є такі обов'язки держави-порушниці: продовжувати виконувати порушене зобов'язання; припинити це діяння та надати гарантії неповторення його, якщо вимагають обставини; надати повне відшкодування за спричинену шкоду (матеріальну у моральну). Питання визначення і класифікації форм ліквідації наслідків вчинення міжнародно-протиправних діянь є досить складним. Пояснюється це рядом причин: змішуванням представниками доктрини різнопланових за своєю природою наслідків порушення норм міжнародного права й віднесенням їх до форм відповідальності, пануванням у практиці і доктрині репараційної концепції відповідальності. На мою думку, форма ліквідації наслідків вчинення міжнародно-протиправного діяння – це структурний елемент обсягу відповідальності у межах певного її виду, водночас це спосіб, за допомогою якого держава-порушниця здійснює відшкодування потерпілій державі.

Перейдемо до міжнародне правопорушення, що являє собою складне правове явище. З юридичної точки зору, в якості міжнародного правопорушення розглядається міжнародно-протиправне діяння суб'єкта міжнародних правовідносин, у якому є ознаки (елементи) складу міжнародного правопорушення [3, 106].

Міжнародне правопорушення характеризують такі основні ознаки:

- міжнародна суспільна небезпека;
- протиправність;
- причинно-слідчий зв'язок між протиправним діянням і шкідливими наслідками, що наступили;
- карність.

До складу міжнародного правопорушення входять [3, 107]:

- об'єкт міжнародного правопорушення;
- об'єктивна сторона міжнародного правопорушення;
- суб'єкт міжнародного правопорушення, можуть виступати тільки держави. Деякі автори відносять до числа суб'єктів міжнародного правопорушення інших суб'єктів міжнародного права, зокрема міжнародні організації або інші підприємства, організації і навіть окремих індивідів, що вчинили міжнародно-протиправні діяння. На цій підставі вони розширюють коло міжнародних правопорушень, про що більш докладно буде говоритися нижче.

Вважається, що при вчиненні міжнародного правопорушення зазначеними суб'єктами, за винятком міжнародних організацій, в остаточному підсумку відповідальність усе ж буде нести держава:

а) держава буде нести міжнародну відповідальність за дії свого законодавчого органу у разі прийняття останнім закону або іншого нормативного акту, що йде врозрід із міжнародними зобов'язаннями даної держави (наприклад, при обнародуванні законодавчого акту про одностороннє обмеження прав іноземців, що знаходяться на території цієї держави);

б) держава найбільш часто несе міжнародну відповідальність за діяння своїх виконавчих органів (міністерств і відомств, армійських і поліцейських підрозділів, прикордонних і спеціальних служб, навіть за дії органів нижчої ланки виконавчої влади);

в) міжнародна відповідальність держави може мати місце і внаслідок порушення її міжнародних зобов'язань діяннями органів судової влади. Звісно ж, питання відповідаль-

ності держави за дію своїх судових органів є дуже складним, адже загальновідомо, що невід'ємною рисою суверенної і демократичної держави є повага незалежності і самостійності судової влади. Але не слід забувати і те, що, незважаючи на свою незалежність від інших гілок єдиної державної влади і підпорядкування тільки закону, суди є органами держави, тому їхнє поведіння розглядається в міжнародній практиці як поведіння самої держави;

г) держава несе міжнародну відповідальність за протиправне поведінку її адміністративно-територіальних одиниць і організацій, уповноважених виконувати державно-владні функції (мається на увазі діяння її посадових осіб). Причому держава не може ухилитися від відповідальності, посилюючись на ті обставини, що відповідно до внутрішнього законодавства ці дії не слід було чинити або слід було вчинити іншим чином.;

д) держава несе міжнародно-правову відповідальність, якщо її фізична особа, що не володіє офіційним державним статусом, своїми діями зазіхає на права й інтереси іншої держави, що охороняються міжнародним правом, – за забезпечення захисту цих прав та інтересів (замах на честь і гідність, життя і здоров'я представників іноземної держави, на честь і гідність іноземної держави, образа її прапора і герба, напад на її дипломатичне представництво та ін.). Тут слід мати на увазі, що відповідальність держави наступає не за самі дії фізичних осіб, а за невиконання своїх зобов'язань із забезпечення прав і законних інтересів іноземної держави на своїй території, що стало можливим у результаті бездіяльності державних органів та їхніх посадових осіб, покликаних захищати ці права й інтереси. У відношенні відповідальності міжнародних організацій, зокрема міжнародних міжурядових організацій, слід зазначити, що доктрина і практика міжнародного права виходять із того, що міжнародні організації як суб'єкти міжнародного права є і суб'єктами міжнародно-правової відповідальності. Проте в силу того, що міжнародні організації є досить молодим суб'єктом міжнародного права, проблема їх міжнародно-правової відповідальності знаходиться в стадії розробки.

Аналіз багатьох міжнародно-правових актів, міжнародної правової доктрини свідчить про те, що міжгалузевий інститут міжнародно-правової відповідальності займає особливе місце у системі міжнародного права. Він є юридичним засобом забезпечення міжнародного правопорядку та підвищення ефективності міжнародного права, виконує функцію коригування в механізмі міжнародно-правового регулювання, сприяючи його безперервній дії. Міжнародно-правова відповідальність як міжгалузевий інститут міжнародного права є наслідком виключно міжнародно-протиправного діяння; реалізується у міжнародних правоохоронних відносинах між однією або більше державами, що вчинили міжнародно-протиправне діяння і потерпілою (потерпілими) державами; полягає у правомірному застосуванні щодо держави правопорушниці міжнародно-правових примусових заходів; призводить до певних видів відповідальності держави-порушниці; спрямована на забезпечення принципів та норм міжнародного права. Необхідно зазначити, що єдиною фактичною підставою відповідальності держав є міжнародно-протиправне діяння, яке поділяється на міжнародні делікти та міжнародні злочини. Категорія міжнародних злочинів має особливі кваліфікуючі ознаки та є повністю сформованою. Можна також відзначити, що основними нематеріальними формами ліквідації негативних наслідків міжнародно-протиправного діяння виступають ресторація і сатисфакція, а матеріальними – реституція й компенсація. Всі визначені форми можуть застосовуватися окремо або разом, так як протиправне діяння часто має комплексний характер і необхідна комплексна ліквідація наслідків правопорушення.

Також зверну увагу на те, що не відокремлюються від інституту відповідальності міжнародно-правові примусові заходи, які відіграють важливу й унікальну роль для зміцнення міжнародного правопорядку. Особливо актуальною є проблема правомірного застосування примусових заходів у сучасних умовах, коли деякі економічно розвинені держави зловживають своїм становищем. Механізм застосування сучасних міжнародно-правових примусових заходів далекий від досконалості. Основними перешкодами для цього є такі проблеми: відсутність комплексу міжнародно-правових норм, які чітко визначають процедуру і порядок застосування відповідних примусових заходів; неточність досягнення цілей цих заходів; недостатня ефективність застосування; шкода, завдана третім державам внаслідок переривання зв'язків із державою, проти якої

було застосовано примусові заходи; пріоритетне й беззаперечне право могутніх, економічно розвинених держав застосовувати ці заходи. Перелік цих проблем не є вичерпним, оскільки із розвитком процесу світової інтеграції вони набуватимуть нових форм. Основними перспективами розвитку системи міжнародно-правових примусових заходів можуть бути вдосконалення системи примусових заходів шляхом чіткого визначення норм, що регламентують умови правомірного застосування, межі застосування, умови припинення цих заходів; все більше закріплення у світовій юридичній доктрині концепції розгляду застосування цих заходів як права потерпілої держави на відновлення первісного стану; чітке визначення кола суб'єктів застосування; визнання нормами міжнародного права міжнародних організацій як особливого суб'єкта застосування примусових заходів.

Висновок. Особливої актуальності питання міжнародно-правової відповідальності набуває в умовах загальної глобалізації, на межі істотної зміни основ законодавства України для вступу до Європейського союзу, оскільки новітні фактори безумовно впливатимуть на міждержавні відносини.

Питання про відповідальність у міжнародному праві формулюється перш за все як питання про відповідальність держав, оскільки саме вони є основними суб'єктами міжнародних відносин і міжнародного права. Однак постійне розширення кола суб'єктів міжнародного права призводить і до зміни кола суб'єктів відповідальності за міжнародним правом.

В наш час інститут відповідальності стає все більш значущим, повертає до себе все більш уваги. Але в розробці норм і принципів міжнародно – правової відповідальності існує недолік – вони так і не кодифіковані, незважаючи на їх необхідність, хоча робота над цим питанням ведеться Комісією міжнародного права ООН.

Таким чином задачею сучасного міжнародного права є – кодифікація і розвиток норм і принципів міжнародно – правової відповідальності, це може послужити важливою умовою в подальшому розвитку міжнародного права в цілому.

Література

1. Блажевич Ю.Ю. Відмежування міжнародних правопорушень держави від суміжних правових явищ // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – №12. – С.104-108.
2. Блажевич Ю.Ю. Деякі аспекти історичного розвитку інституту відповідальності за міжнародні правопорушення // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – №5. – С.59-62.
3. Блажевич Ю.Ю. Концепції поділу відповідальності держав: міжнародно-правовий аспект // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – №2. – С.105-108.
4. Блажевич Ю.Ю. Інтеграція України в європейське правове поле в аспекті співробітництва у сфері юстиції і внутрішніх справ // Вплив глобалізації на формування та розвиток зовнішньоекономічних зв'язків України: Збірник матеріалів V науково-практичної конференції Української академії зовнішньої торгівлі (Київ, 30 травня 2002 р.) – К.: УАЗТ, 2002. – С.163-166.
5. Антонович М.М. Міжнародне публічне право: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Вид. Дім "КМ Академія", Алєрта, 2003. – 308 с.
6. Афанасьєв Е. М. Международное право. – М.: Издательство "Норма", 2001.
7. Василенко В. А. Международно-правовые санкции. – К.1982. – С. 49;
8. Буроменський М.В. Міжнародне право Навчальний посібник. – К.: Юрінком-Інтер, 2005. – 336 с.

С.В. Коваленко

Науковий керівник:
к.і.н. І.П. Малютіна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

В статті проаналізовано особливості правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні.

Ключові слова: *інвестиції; інвестиційна діяльність; об'єкти інвестиційної діяльності; суб'єкти інвестиційної діяльності.*

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

В статье проанализированы особенности правового регулирования инвестиционной деятельности в Украине.

Ключевые слова: инвестиции; инвестиционная деятельность; объекты инвестиционной деятельности; субъекты инвестиционной деятельности.

S.V. Kovalenko

THE LEGAL ADJUSTING OF INVESTMENT ACTIVITY IS IN UKRAINE

This article tries to diagnose peculiarities of the legal adjusting of investment activity in Ukraine.

Key words: investment, investment activity, the object of investment activity; the subject of investment activity.

Постановка проблеми. Проблема даного дослідження є актуальною в сучасних умовах. Про це свідчать чисельні розробки піднятих питань. Тема "Правове регулювання інвестиційної діяльності" вивчається на стику декількох взаємозв'язаних дисциплін. Це пов'язано з основними тенденціями у світовій економіці, зростанням актуальності інвестиційної діяльності різних напрямів. Це позначилось і на нашій державі в якій інвестиційна діяльність набуває все більшої ваги в діяльності як юридичних, так і фізичних осіб. Отже, дана діяльність має бути належним чином врегульована з юридичної точки зору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження присвячено безліч робіт. В основному матеріал, що викладений в учбовій літературі, носить загальний характер. Проте необхідно враховувати специфіку сучасних умов, а саме: зростання ролі інвестицій в господарській діяльності підприємств.

Метою дослідження є вивчення теми особливостей правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні з точки зору новітніх вітчизняних і зарубіжних досліджень відповідної проблематики.

Основні результати дослідження. Відповідно з національним законодавством, а саме статтю 1 Закону України "Про інвестиційну діяльність" від 21 травня 1999 року, поняття інвестицій трактується як всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект [2].

Той саме закон також надає перелік цінностей які можуть бути визнані як інвестиції, до даного переліку входять:

- кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери;
- рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності);
- майнові права інтелектуальної власності;
- сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих ("ноу-хау");
- права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права;
- інші цінності. [2]

Інвестиційною діяльністю згідно Закону України "Про інвестиційну діяльність" від 21 травня 1999 року, визначено сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій. Сама ж інвестиційна діяльність здійснюється на основі:

- інвестування, здійснюваного громадянами, недержавними підприємствами, господарськими асоціаціями, спілками і товариствами, а також громадськими і релігійними організаціями, іншими юридичними особами, заснованими на колективній власності;
- державного інвестування, здійснюваного органами влади і управління України, Кримської АРСР, місцевих Рад народних депутатів за рахунок коштів бюджетів, позабюджетних фондів і позичкових коштів, а також державними підприємствами і установами за рахунок власних і позичкових коштів;

- іноземного інвестування, здійснюваного іноземними громадянами, юридичними особами та державами;
- спільного інвестування, здійснюваного громадянами та юридичними особами України, іноземних держав [2].

Об'єктами інвестиційної діяльності можуть бути будь-яке майно, в тому числі основні фонди і оборотні кошти в усіх галузях та сферах народного господарства, цінні папери, цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права.

Суб'єктами (інвесторами і учасниками) інвестиційної діяльності можуть бути громадяни і юридичні особи України та іноземних держав, а також держава. [2]

1. Регулювання сфер і об'єктів інвестування визначає пріоритетні напрями інвестування. Чинним законодавством визначено, що об'єктами інвестиційної діяльності можуть бути будь-яке майно, у тому числі основні фонди й оборотні активи в усіх галузях і сферах економіки, цінні папери, цільові грошові внески, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права. Права інвесторів не можуть обмежувати у виборі об'єктів інвестування за винятком випадків, передбачених законодавством. Так, забороняється інвестування в об'єкти, створення і використання яких не відповідає вимогам санітарно-гігієнічних, радіаційних, екологічних, архітектурних та інших норм, установлених законодавством, а також порушує права й інтереси громадян, юридичних осіб і держави, що охороняються законом.

Для окремих інституційних інвесторів установлено особливий перелік об'єктів інвестування. Так, комерційним банкам заборонено інвестування заходів у сфері виробництва і торгівлі матеріальними цінностями, а також страхування (крім страхування валютних, кредитних і процентних ризиків).

2. Регулювання інвестиційної діяльності шляхом надання фінансової допомоги та проведення відповідної кредитної політики поки що тільки продекларовано у відповідних законодавчих актах, але широкої практичної реалізації ще не набуло у зв'язку зі скрутним фінансовим становищем країни. Так, законом "Про інвестиційну діяльність" від 21 травня 1999 року, передбачено надання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій, бюджетних позик на розвиток окремих регіонів, галузей, виробництв. Розміри цієї фінансової допомоги щорічно визначаються в процесі затвердження Державного бюджету. Проте в реальному вираженні сума цих засобів протягом останніх років щорічно зменшувалася. Крім того, засоби, що виділяються, спрямовуються в державний сектор економіки. Що стосується кредитної політики в останні роки, то слід наголосити, що пільгові кредити надавалися переважно на розвиток підприємств агропромислового комплексу.

3. Регулювання інвестиційної діяльності шляхом проведення відповідної амортизаційної політики вже здійснюється на практиці. Передусім це виявляється в праві здійснення прискореної амортизації, що поширюється на окремі галузі економіки, елементи основних фондів, види устаткування. З цією метою розроблено і затверджено порядок застосування норм прискореної амортизації машин і устаткування під час реалізації інвестиційних проєктів з участю іноземних інвесторів. Що стосується нематеріальних активів, то норми їх списання компанії (фірми) установлюють самостійно в межах 10 років. Оскільки амортизація основних фондів і нематеріальних активів відноситься на собівартість продукції (товарів, послуг), остільки використання норм прискореної амортизації дає змогу, з одного боку, зменшити базу оподаткування прибутку (тобто знизити суму сплачуваного податку на прибуток), а з іншого – у більшому обсязі формувати засоби амортизаційного фонду, що потім можуть спрямовуватися на нове інвестування.

4. Регулювання участі інвесторів у приватизації здійснюється відповідно до законів України "Про приватизацію майна державних підприємств", "Про приватизацію невеликих державних підприємств (малої приватизації)", "Про приватизаційні папери", щорічно затверджується Державною програмою приватизації на поточний рік та іншими нормативними актами. Ця сфера регулювання інвестиційної діяльності представлена найбільшою кількістю законодавчих актів. Водночас слід наголосити, що прискорення приватизації дає змогу істотно активізувати інвестиційні процеси.

Законодавство України гарантує іноземним інвесторам право участі в приватизації окремих підприємств і об'єктів незавершеного виробництва, придбання акцій як за українську, так і за іноземну валюту. Передбачається істотно спростити процедуру участі іноземних інвесторів з метою залучення значних закордонних інвестицій. Привабливим щодо цього є надання права власності на земельну ділянку, на якій розміщено об'єкт інвестування, підприємствам з іноземними інвестиціями, що мають статус юридичної особи України.

5. Регулювання фінансових інвестицій. Правовою основою цього регулювання є закони України "Про цінні папери і фондову біржу" від 23 лютого 2006 року, "Про господарські товариства" від 19 вересня 1991 року, Указ Президента "Про інвестиційні фонди й інвестиційні компанії" від 19 лютого 1994 року та ін.

Законодавчі й інші нормативні акти, що діють у цій сфері, визначають види цінних паперів, що випускаються в Україні, порядок їх обертання, вимоги до емітентів, форми і засоби реалізації окремих фінансових інструментів на первинному і вторинному фондовому ринку, порядок державного контролю за випуском і обертанням цінних паперів і діяльністю фінансових посередників. Крім того, Кабінетом Міністрів України затверджено у квітні 1994 р. Концепція функціонування і розвитку фондового ринку України, реалізація якої дасть змогу наблизити форми фінансового інвестування до вимог сучасних світових стандартів, а саме: прозорості фондового ринку, однакового рівня доступу до інформації для всіх учасників ринку, тощо.

6. Експертиза інвестиційних проектів є однією з найважливіших сторін державного регулювання інвестиційної діяльності. Відповідно до чинного законодавства України державні, міждержавні і регіональні інвестиційні проекти і програми, реалізовані за рахунок бюджетних і позабюджетних засобів, підлягають обов'язковій державній експертизі. Інвестиції за рахунок інших джерел підлягають державній експертизі в питаннях дотримання екологічних і санітарно-гігієнічних вимог. У разі потреби експертиза окремих інвестиційних проектів і програм може здійснюватися експертними комісіями, утворюваними Верховною Радою України.

7. Забезпечення захисту інвестицій здійснюється державними органами в різноманітних формах. Насамперед, держава гарантує цей захист незалежно від форм власності інвестора. Інвесторам, у тому числі й іноземним, забезпечується однаковий правовий режим інвестиційної діяльності, що виключає застосування заходів дискримінаційного характеру, спрямованих на заборону управління інвестиціями, їх використання і ліквідацію. Законодавством передбачені умови і порядок вивозу вкладених цінностей і результатів інвестицій. Важливою законодавчою гарантією є і те, що інвестиції не можуть бути безплатно націоналізовані або реквізовані. Ці заходи вживаються лише на підставі законодавчих актів України з відшкодуванням інвестору в повному обсязі всіх збитків, пов'язаних із припиненням інвестиційної діяльності, включаючи утрачену вигоду і моральні втрати.

Висновки. Регулювання інвестиційної діяльності включає управління державними інвестиціями, а також регулювання умов інвестиційної діяльності і контроль за її здійсненням усіма інвесторами та учасниками інвестиційної діяльності.

Захист інвестицій – це комплекс організаційних, технічних і правових заходів, спрямованих на створення умов, які сприяють збереженню інвестицій, досягненню цілей внесення інвестицій, ефективної діяльності об'єктів інвестування та реінвестування, захисту законних прав та інтересів інвесторів, у тому числі права на отримання прибутку (доходу) від інвестицій. Держава гарантує захист інвестицій незалежно від форм власності, а також іноземних інвестицій. Насамперед інвестиції не можуть бути безплатно націоналізовані, реквізовані або до них не можуть бути вжиті заходи, тождні за наслідками. Такі заходи можуть застосовуватися лише на основі законодавчих актів України з відшкодуванням інвестору в повному обсязі збитків, заподіяних у зв'язку з припиненням інвестиційної діяльності.

Література

1. Конституція України від 28.06.96 р.
2. Закон України "Про інвестиційну діяльність" від 18.09.91 р.

3. Закон України "Про режим іноземного інвестування" від 19.03.96 р.
4. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 28.12.94 р.
5. Декрет Кабінету Міністрів України "Про систему валютного регулювання і валютного контролю" від 19.02.93 р.
6. Вінник О. М. Інвестиційне право: Навч. посібник. – К.: Атіка, 2000. – С. 10-11.
7. Вінник О. М. Інвестиційне право. Навч. посібник. – К.: Атіка, 2000. – С. 207-208.

Б.М. Коморний

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **Л.В. Сміян**

ОСНОВНИ НАПРЯМКИ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ ЯК СФЕРИ ВИКОРИСТАННЯ НАУКОВОГО І ПРАКТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КРИМІНАЛІСТИКИ

В статті комплексно досліджено напрямки боротьби зі злочинністю, а також висвітлено науковий і практичний потенціал криміналістики. Визначено основні напрямки і проблеми, які виникають при боротьбі зі злочинністю. Узагальнені проблеми потенціалу криміналістики. Подані рекомендації для поліпшення боротьби зі злочинністю.

Ключові слова: злочинність, криміналістика, наука, практика, потенціал.

Б.Н. Коморний

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ БОРЬБЫ С ПРЕСТУПНОСТЬЮ КАК СФЕРЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НАУЧНОГО И ПРАКТИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА КРИМИНАЛИСТИКИ

В статье комплексно исследовано направления борьбы с преступностью, а также отражен научный и практический потенциал криминалистики. Определены основные направления и проблемы, которые возникают при борьбе с преступностью. Обобщенные проблемы потенциала криминалистики. Поданные рекомендации для улучшения борьбы с преступностью.

Ключевые слова: преступность, криминалистика, наука, практика, потенциал.

В.Н. Коморний

BASIC DIRECTIONS OF FIGHT AGAINST CRIMINALITY AS SPHERES OF THE USE OF SCIENTIFIC AND PRACTICAL POTENTIAL OF CRIMINALISTICS

In the article complex investigational directions of fight against criminality, and also scientific and practical potential of criminalistics is reflected. Certainly basic directions and problems which arise up at a fight against criminality. Generalized problems of potential of criminalistics. The given recommendations are for the improvement of fight against criminality.

Key words: criminality, criminalistics, science, practice, potential.

Постановка проблеми. Тема моєї дипломної роботи була вибрана не випадково так, як боротьба зі злочинністю, має велике значення для формування і вдосконалення суспільства.

Злочинність – форма соціальної поведінки людей, що порушує нормальне функціонування суспільного організму. Але такими порушеннями є й аморальні вчинки, і те, що називають делінквентною, відхиленою поведінкою. Із всіх порушень злочинність найнебезпечніша для суспільства. Крім того, злочинність – це соціально-правове явище, тому що маса (цифра) злочинності складається із суми скоєних у даному суспільстві і в даний період часу злочинів.

Необхідно зауважити, що злочинність є не проста сума скоєних злочинів, а явище, що має свої закономірності існування, внутрішню суперечливість, пов'язане з іншими соціальними явищами, часто ними визначається.

У кримінологічній літературі походження злочинності пов'язується з періодом виникнення держави, права, соціальним, майновим і класовим розшаруванням людського

суспільства. Історично мінливий характер злочинності, як і її цифри, структури та види – реальні факти дійсності. Однак мінливість ця залежить і від правових оцінок тих або інших явищ, що стають у ряд кваліфікованих як злочини або виключаються з них. Об'єктивний характер злочинності, як небезпечного для суспільства явища, немов коректується суб'єктивним розсудом законодавця. У цьому зв'язку варто мати на увазі протиріччя, що викликає невгасаючі дискусії й служить тому, що дискутуючи не приходять до згоди.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Здійснюючи огляд публікацій та досліджень розглядуваної проблеми, слід відмітити значну різноманітність наукових праць.

Про комплексну програму профілактики злочинності на 2001-2005 рр. [1]. Бабаєв М.М., Плешаков В.А. Основи безпеки кримінології [2]. Бірюков В.В. Використання комп'ютерних технологій для фіксації криміналістично значимої інформації у процесі розслідування [3]. Боков А.Б. Соціальне призначення органів внутрішніх справ і проблеми боротьби із злочинністю. В цій роботі розповідається, які саме права і обов'язки мають органи внутрішніх справ і які саме методи вони застосовують при боротьбі зі злочинністю. Голіна В.В. Кримінологічна профілактика злочинів. Головна ідея запобігання вчинення злочину. Грамович Г.И. Питання вживання науково-технічних засобів при розслідуванні злочинів [6]. Кудрявцев В. Н. Генезис злочину: досвід моделювання кримінології [7]. Концепція розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI століття. Литвак О. М. Злочинність: її причини та профілактика. Робота дає чітко зрозуміти, головні причини якими курується людина скоюючи злочин. Романов В.И. Процесуальні, тактичні і етичні питання вживання науково-технічних засобів при розслідуванні злочинів [10].

Мета досліджень. Дослідження кримінології полягає у виробленні наукових і практичних рекомендацій, положень та висновків щодо підвищення ефективності запобігання злочинності. Практичні цілі формуються, беручи до уваги професійну підготовленість кадрів, їхнє матеріально-технічне, фінансове забезпечення й реальний час щодо проведення відповідних заходів.

Основні результати досліджень. Глобальна злочинність – ще одна гостра соціальна проблема сучасності. Кількість зареєстрованих у світі злочинів у середньому зростає на 5% щороку. Але останнім часом особливо швидко зростає частка тих, що належать до категорії тяжких (убивства, насильства тощо).

Як свідчить статистика, злочинність в Україні набула неабиякого поширення. В умовах економічної кризи, нерівномірності суспільного розвитку, різкого спаду рівня життя, значних прогалин у законодавстві, та інших негативних чинників збільшується кількість осіб, які схильні до скоєння злочинів.

Злочинність завжди займала одне із перших місць серед найбільш гострих проблем, що турбували громадську думку. У другій половині XX сторіччя у різних державах її ставили по значущості на друге-третє місце.

В Конституції України взагалі найвищою соціальною цінністю визнаються людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека (ст.3). Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

З проблем злочинності, як правило, висловлюються всі, вважаючи, їх досить очевидними. Більшість політиків, які бажають влади, перш за все, обіцяють побороти саме це явище. Причому виступи останніх, громадських діячів, матеріали засобів масової інформації завжди сприймаються з живою цікавістю. І це зрозуміло, адже порушуються питання, що є найбільш життєво важливими для кожної людини. При цьому, як правило, висвітлюється досить очевидне в проблемі злочинності, те, що видно багатьом, нерідко висловлюються погляди, які досить поширені у суспільній думці, поряд з цим пропонуються певні рішення. На перший погляд, такі підходи здаються досить радикальними та такими, що можуть реалізуватись у короткий термін.

Але досвід показує, що такого роду "прості" рішення лише на нетривалий час змінюють стан справ, а потім злочинність знову починає зростати: видозмінюються або форми кримінальної поведінки, або місця вчинення злочинів.

Багато людей вважають, що побороти злочинність можливо, керуючись лише здоровим глуздом – буденною свідомістю, не вивчаючи та не враховуючи весь накопичений у цій сфері людського досвіду, заперечуючи наукові рекомендації та ігноруючи навіть

вимоги закону. У той же час, на зміну затриманим та заарештованим злочинцям приходять нові особи, які знаходяться і діють у тих же соціальних умовах, що і люди, які раніше вчиняли злочини.[9]

Соціальна та економічна кризи спровокували зростання злочинності. Остання стала ледве не повсякденним фоном життя і навряд будь-кого можуть здивувати повідомлення про малолітніх вбивць, наркоманів чи алкоголіків.

Нині кожний п'ятий учень 5-го класу, кожний четвертий восьмикласник і кожний другий учень 11 класу схильні до вживання алкоголю. Поширення набула дитяча проституція.

В Україні щорічно близько 11 тис. дітей скоюють суспільно небезпечні діяння до досягнення віку, з якого можлива кримінальна відповідальність.

Вони "опановують" нові види злочинів, які колись вважались "дорослими" – вимагательство, шахрайство. Деякі вчинки таких злочинців відзначаються особливою жорстокістю і цинізмом.

Розбудова правової держави, економічні зміни і реформування національного законодавства України не можливі без урахування сьогоднішніх реалій. Якщо взяти до уваги тільки сферу боротьби зі злочинністю, то статистика свідчить: в 1987 р. в Україні зареєстровано 237821 злочин, в 1992 р. – 480478, а в 2004 р. – майже 600 тис. Крім того, значною залишається так звана латентна або прихована злочинність.[4]

Злочинність як явище завжди цікавила спеціалістів різних напрямків. Людство живе в страху перед злочинністю і стільки скільки воно існує, шукає методи і засоби боротьби з ній. Для того, щоб вести боротьбу зі злочинністю, необхідно її пізнати.

Нині в зв'язку з гострими соціальними і міжнаціональними конфліктами, економічним розвалом, політичною боротьбою за владу багато проблем злочинності загострилися.

Успішна боротьба зі злочинністю передбачає глибоке вивчення злочинів різних категорій з розкриттям їх рівнів, структури, динаміки, причин і умов їх вчинення, а також розробку на цій основі системи ефективних заходів профілактики.[5]

Організована злочинність становить значну небезпеку для суспільства, особливо коли воно знаходиться у стані реформування та розбудови державно-правової системи. Саме така, сприятлива для організованої злочинності, ситуація містить у собі загрозу її проникнення практично у всі сфери суспільних відносин, галузі господарювання та управління.

Боротьба з організованою злочинністю в Україні не отримує широкої підтримки населення. В уявленні пересічного громадянина головне призначення служб по охороні правопорядку полягає у забезпеченні поваги до особистості та його майна. Ось чому, на відміну від загальнокримінальної, організована злочинність мало турбує широку публіку: цей вид протиправної діяльності схований від її очей і, крім того, надає особам товари і послуги, протизаконний характер яких або не турбує споживачів, або сприймається деякими з них бажаною (наприклад наркотики). Більш того, незважаючи на те, що рівень організованої злочинності зростає, багато пересічних громадян просто не вірять в її існування.

Висновок. Досліджуючи обрану тему слід одразу зауважити, що злочинність як соціальне явище представляє собою величезну загрозу.

Злочинність, як самокерована система, чинить сильний опір правоохоронним органам, а інколи іде в атаку на соціальний порядок і правові підвалини суспільства. Недооцінка кримінологічної ролі самої злочинності, властивості її до самодетермінації і зворотного впливу на суспільство, привела до ослаблення державного контролю за криміногенними процесами в суспільстві і розширеному відтворенню злочинності. Взаємозв'язок соціальних процесів, в тому числі в кримінальній і некримінальній сферах, вимагає створення комплексного соціального механізму контролю за злочинністю. Цей соціальний механізм, складений із його взаємодіючих елементів, повинен виконувати не тільки функції контролю і стримування злочинності, але і активно впливати на саму злочинність і злочинців.

Між державою та злочинністю складаються неоднозначні співвідношення. Державна влада історично приречена дбати про правопорядок, тобто стримувати зростання злочинності, без чого держава гине. З іншого боку, державні функції безпосередньо виконують посадові особи – від президента (монарха) до рядового функціонера. Їхні особисті інтереси та уподобання під час виконання посадових функцій, часом не збіга-

ються з державними. Внаслідок цього в надрах державних владних структур виникає криміногенний осередок корупції та невігластва, що обумовлює дисфункцію влади і негативно впливає на динаміку злочинності. Тому всупереч добрим намірам деякі державні рішення в галузі економіки, соціального забезпечення населення, освіти і культури сприяють зростанню злочинності, тобто є криміногенними.

Правозастосувальна діяльність має бути динамічною, а державна реакція на зміни в криміногенній ситуації не може бути стандартною. Стримування несприятливих тенденцій в динаміці та структурі злочинності досягається зростанням інтенсивності розшукової й слідчої роботи, а також скороченням латентної (скритої) злочинності, оскільки офіційно зареєстрована злочинність складає мізерну частину фактичної. Латентність злочинів, особливо економічних, величезна. А це породжує у зловмисників впевненість у безкарності. Зменшення відсотків латентності означає підвищення ефективності застосування кримінально-правових норм.

Ефективна боротьба із злочинністю можлива тільки з урахуванням її кримінологічної характеристики. Як і кожна соціальна система, як кожне масове явище, злочинність має досить сталі параметри, які умовно можна поділити на кількісні та якісні показники.

Якщо вірити офіційній звітності, то Україні ще далеко до світового рівня злочинності.

Дослідженням структури злочинності встановлено, що кримінологічна структура злочинності складається з чотирьох блоків:

- 1) загально кримінальна корислива злочинність;
- 2) агресивна некорислива злочинність;
- 3) економічна злочинність;
- 4) неагресивна й некорислива злочинність.

Найбільш поширеною за статистикою є загальнокримінальна корислива злочинність, особливо крадіжки, які складають майже половину зареєстрованих злочинів. При розгляді поняття географії злочинності йдеться про поширення злочинів по регіонах України. Воно неоднорідне – від найвищого рівня в південно-східних областях та в Криму, до найнижчого – в західних регіонах. Кримінальна статистика ніколи не відображає дійсного рівня злочинності та її реальну структуру, оскільки існує латентна (прихована) злочинність, яка складається з природної та штучної [10].

Кримінологічні показники з часом змінюються. Ці зміни називають динамікою злочинності. Аналіз свідчить про зростання в 2,4 рази (точніше, на 36,5%) загального рівня злочинності за період з 1986 по 2003 роки. За радянських часів (1986-1991 рр.) зростання встановило 163%. Виходить, що за роки державної незалежності темпи зростання злочинності в Україні дещо зменшилися.

Література

1. Про комплексну програму профілактики злочинності на 2001-2005 рр.: Указ Президента України від 25.12.2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – № 52. – ст.101.
2. Бабаев М.М., Плешаков В.А. Основы криминологической безопасности // Современные криминологические проблемы борьбы с преступностью. Труды Академии управления. – М.: Академия управления МВД России. – 2000. – С.45.
3. Бірюков В.В. Використання комп'ютерних технологій для фіксації криміналістично значимої інформації у процесі розслідування: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09. – К., 2001. – 20 с.
4. Боков А.Б. Социальное назначение органов внутренних дел и проблемы борьбы с преступностью // Закон и право. – 2003. – № 4. – С.20-22.
5. Голіна В.В. Кримінологічна профілактика злочинів // Радянське право. – 1980. – № 8. – С.45.
6. Грамович Г.И. Вопросы применения научно-технических средств при расследовании преступлений: Автореф. дис... канд. юрид. наук. – Минск, 1970. – 20 с.
7. Кудрявцев В.Н. Генезис преступления: опыт криминологического моделирования: Учеб. пособие для вузов. – М.: Форум: ИНФРА-М, 1998. – 214 с.
8. Концепція розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI століття // Інформаційний бюлетень – К.: Академія правових наук України. – № 5. – 2002. – С.12-13.

9. Литвак О. М. Злочинність: її причини та профілактика. – К.: Україна, 1997. – 166 с.
10. Романов В.И. Процессуальные, тактические и этические вопросы применения научно-технических средств при расследовании преступлений: Автореф. дис... канд. юрид. наук. – Казань, 1997. – 20 с.

В.О. Конті

Науковий консультант:
ст. викладач **Л.І. Пилипенко**

ЗАГАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗНАЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ТА ДІЯЛЬНОСТІ О.О. ЕЙХЕЛЬМАНА ДЛЯ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

У статті визначається значення "Проекту конституції (Основних державних законів) Української Народної Республіки для розвитку конституціоналізму, розробленого видатним юристом, професором, деканом юридичного факультету Київського університету ім. Св. Володимира О.О. Ейхельманом. Підкреслена цінність пропозицій вченого щодо використання права народного референдуму при вирішенні питань державного управління.

Ключові слова: народний суверенітет, федеративний устрій, права і свободи громадян.

В.О. Конті

ОБЩИЙ АНАЛИЗ ЗНАЧЕНИЯ ТВОРЧЕСТВА И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ О.О. ЕЙХЕЛЬМАНА ДЛЯ РАЗВИТИЯ КОНСТИТУЦИОННОГО ПРАВА

В статье определяется значение "Проекта конституции (Основных государственных законов) Украинской Народной Республики для развития конституционализма, разработанного выдающимся юристом, профессором, бывшим деканом юридического факультета Киевского университета им. Св. Владимира О.О. Эйхельманом. Подчеркнута ценность предложенных ученого относительно использования права референдума народа при решении вопросов государственного управления.

Ключевые слова: народный суверенитет, федеративное устройство, права и свободы граждан.

V.O. Konti

OVERAL ANALYSIS OF THE CREATIVE WORK OF O.O. EICHELMANN FOR THE DEVELOPMENT OF THE CONSTITUTIONAL RIGHT

In this article is identifying the meaning of "Constitution Project (Main State Legislation) of the Ukrainian National Republic for the development of the constitutionalism, which was developed by a famous lawyer, professor, ex-dean of the department of law in Kyiv University of st.Vladimir O.O. Eichelmann. It is emphasized the value of scientists' proposals according to the use of the nation referendum right while solving the problems of public administration.

Key words: popular sovereignty, federative structure, citizens' rights and freedoms.

Оттон Оттонович Ейхельман (1854-1943) – відомий український правознавець і громадсько-політичний діяч. Оттон Ейхельман здійснив класифікацію норм міжнародного права, зробив вагомий внесок у систематизацію та методику міжнародного права.

До основних його праць належать "Історія іноземних законодавств" (1884), "Програма курсу міжнародного права" (1885), "До питання історії міжнародного права" (1886), "Конспект лекцій з міжнародного права. Хрестоматія російського міжнародного права" (1887), "Замітки про міжнародні трактати і міжнародне приватне право. Історичний нарис учень про право і державу", (1892), "Правовий статус військовополонених напередодні російсько-японської війни" (1905), "Нарис із лекцій з міжнародного права" (1909). Уклав збірник міжнародних договорів, підписаних Росією, та документів російського законодавства з питань міжнародного права. Брав участь і підготовці проекту конституції Російської імперії, розробив проект виборчого закону.

Однак не менш важливим, але чомусь малодослідженим, є вклад О.О. Ейхельмана у розвиток конституційного права конституціоналізму в Україні. Вчений розробив

"Проект Конституції (Основних державних законів) Української Народної Республіки", в якому знайшли втілення конституційно-державницькі погляди видатного правознавця, професора, колишнього декана юридичного факультету Київського університету ім. Св. Володимира.

Згідно до цього Проекту в основу внутрішньої політичної організації України Ейхельман пропонував: покласти федеральну форму державного устрою, застосовувати право референдуму народу, тобто права безпосередньо народного голосування для вирішення не тільки питань, що стосуються змін у змісті конституції – Основного Державного закону, – але й для вирішення питань звичайного законодавства, а також деяких питань з приводу державного управління.

О.О. Ейхельман надавав виключно важливого, навіть для сучасного конституційного права, значення прямому безпосередньому волевиявленню громадян – референдуму. Він мав проводитись не тільки для розв'язання найбільш важливих питань державного життя, а і "для вирішення питань звичайного законодавства". Ейхельман намагався використати в своєму проєкті усі досягнення тогочасної демократії, у тому числі принцип розподілу влади, але мав до цього власний підхід. Він вважав, що влада повинна мати не три, а п'ять гілок: установчу, законодавчу, виконавчу, судову і фінансово-контрольну. Однак, забігаючи наперед, слід зазначити, що належним чином, на мій погляд, обґрунтувати це положення авторові так і не вдалось.

Непереконливо видається і ідея щодо федеративного устрою України. Він мав бути організований не за етнічно-національним, а за територіальними ознаками (подібно до США). У той же час, О.О. Ейхельман на високому рівні випишує будову федеральних органів влади (двопалатний парламент), Федерально-державний голова, його заступник, Рада Міністрів, окремі міністерства, проєктує наділити їх досить чіткою компетенцією. Значна увага приділена також організаційно-правовим засадам діяльності майбутніх місцевих органів федерально-державної влади.

Під зверхністю народного суверенітету, за проєктом, самостійно функціонують такі влади: Парламент, Управління, так звана виконавча влада, Суд і фінансовий контроль. Межі діяльності парламенту визначені докладними постановами конституції. Через те конституція має бути значно докладнішою в порівнянні з європейськими та американськими конституційними хартиями, що видавалися до цього часу.

Стосовно управління детально проводиться принцип суворої вимірності його діяльності і засада судової відповідальності за цю діяльність поруч із забезпеченням для органів управління самостійності і незалежності від примх партійних та начальства. Такою постановкою справи забезпечується необхідний авторитет всіх органів виконавчої влади. Суворо та без всяких послаблень проводиться і судова відповідальність вищих органів виконавчої влади, але в формах, що забезпечують охорону державного розуму політичного такту та усунення від справи всякої безпідставної причепливості та партійної пристрасті. Політична відповідальність міністрів поставлена на серйозному і об'єктивному ґрунті.

Судовий та фінансовий контроль, на думку Ейхельмана, повинен забезпечуватися повною незалежністю від виконавчої влади та парламенту. Охорона конституційності в діях парламенту довіряється судовій владі.

Всі ці засади, хоча й не були новиною, але до цього часу переважно зустрічалися у розрізненому вигляді.

Ейхельман сформулював свій проєкт конституції для У.Н.Р. не як ідеал для конституції далекого майбутнього на Україні, – не як теоретичну вигадку, але як реально доцільний, цілком здійснимий єдино можливий державний устрій на сучасній Україні, який здатен був на той час забезпечити мирне і культурне життя.

Ейхельман наголошував на тому, що народ повинен знати, що весь його державний, господарський та культурний добробут залежить від нього самого і ніхто не має права заважати йому в його власній державній роботі і всіх її деталях (подробницях) і в самій її основі. Широкої масі селянства відкривався необмежений простір для політичної і громадської самодіяльності, за його власною моральною і політичною відповідальністю.

На думку О. Ейхельмана, держава існує і функціонує для людей, що в ній живуть. Над ними держава має примусову владу з метою всебічного задоволення інтересів населення.

Основною засадою будівництва національної самостійної держави, після усталення відповідних етнографічних кордонів, О. Ейхельман вважав певне і послідовне проведення демократично-республіканського принципу. А саме – весь народ, в міру здібності кожної одиниці, що входить в його склад, повинен брати участь у вирішенні та виконанні громадських і політичних справ та праці в державі, починаючи від місцевої громади і закінчуючи політично-федеративним об'єднанням загальної цілості. Панування в державі мусить належати організованому демократичному розумові.

Виходячи з такого погляду на будівництво демократично-республіканської, національно-самостійної держави, О. Ейхельман вважав, що це будівництво мусить розпочатись від самого фундаменту. Цим фундаментом він вважав сільську та міську громади.

Кращою конструкцією політичної організації Української Народної Республіки О. Ейхельман вважав федеративно-державну форму, а саме поділ на Землі в нових раціональних територіальних межах, відкинувши губернські межі. Нові території – Землі – повинні бути розмежовані з великою увагою до властивостей населення, до економічних умов і топографічної конфігурації.

Основою Республіки О. Ейхельман вважав демократично-республіканський державний устрій. В ньому об'єднані лише землі з українським населенням у фактично встановлених територіальних межах.

Державні справи в Республіці, що належать до загальнодержавної організації цілої Республіки, складаю її Федерально-Державний устрій. Інші державні справи в Республіці творять Земсько-Державні організації окремих Земель, що складають Республіку.

Федерально-Державна Організація охороняє зовнішню безпеку цілої Республіки і виконує державні функції, що вимагають спільного співробітництва всіх Земель і спільних для всіх Земель порядків.

Для охорони зовнішньої безпеки і для участі у "союзи народів" (лізі націй) Республіка має військову організацію. Представництво всієї держави у відносинах з іноземними державами належить до об'єднаних державних установ Республіки.

Відокремленість подиноких Земель і кордони їх території можуть змінюватися лише за згодою зацікавлених Земель. Кожна земля сама для себе ухвалює власну конституцію.

Повне здійснення принципів демократично-республіканського державного устрою в Федерально-Державній і Земсько-Державній Організаціях забезпечується самим широким здійсненням таких принципів:

- принципу народного суверенітету;
- безпосереднього верховного догляду з боку державної влади за законодавчою діяльністю Парламентської інституції через референдум;

- безпосередньої участі цієї влади в певних справах порядкування і судочинства.

Основні права та свободи громадян забезпечуються Основним Державним Законом.

Законодавство і державний бюджет в Федерально-Державній і Земсько-Державній Організаціях покладаються на парламентські Установи, котрі складаються з громадян через загальні вибори. Маєтковий ценз, як умова для активного і пасивного виборчого права, виключається.

Забезпечується державна автономія повітів, в окремих Землях і муніципальна автономія громад.

Стосовно прав і свобод громадян О. Ейхельман наголошував, що обмеження цих прав і свобод можуть бути зроблені законами лише з метою охорони безпеки держави, безпеки громадської і безпеки самої особи, а також як кара за вчинений громадянином злочин. Обмеження свободи особи на підставі законів визначається в кожному окремому випадку за постановою судової влади і лише в виняткових точно визначених законом, випадках. Обмеження свободи особи на короткий термін може статися за розпорядженням адміністративної влади. Закономірна необхідність такого адміністративного заходу має бути перевірена судом, коли того вимагатиме обмежена в правах особа або її законний представник.

О. Ейхельман зауважував, що ніхто не може бути визнаний винним за зраду та державні злочини інакше, як за вироком Суду. Позбавлення повільних та політичних прав може бути тільки тимчасовим.

Згідно з Проекту, арешт за борги не дозволяється. Виняткові суди допускалися тільки у випадках, зазначених в законі, з метою запобігти серйозно погрожуючій державі небезпеці.

Дуже важливим положенням Проекту, на мій погляд, є те, за яким кожному громадянину забезпечується право вільно і відкрито перед іншими висловлювати свої думки на словах, у друці та в рукописних примірниках, якщо зміст цих думок не суперечить тим заборонам, що визначається в законах. Попередня цензура для друків та концесійна система на видання періодичних друків не може бути встановлена. Попередня цензура може бути встановлена для картин, для театральних вистав та для друкованих видань, що привозяться з закордону. Моделі, технічні креслення, а також промислові малюнки та малюнки з історії природи вільні від попередньої цензури.

Ряд положень Проекту О. Ейхельман присвятив науці та освіті. Зокрема, він вважав, що наука, оголошення наукових дослідів і навчання провадиться цілком вільно. Наукові твори, що привозяться з закордону, не підлягають жодній цензурі. Початкова освіта в межах, визначених програмою Уряду, є обов'язковою для всіх дітей не пізніше 8 років. За невиконання цієї вимоги відповідають батьки, а в відповідних випадках – опікуни. Можливість одержати початкову освіту для всіх дітей шкільного віку забезпечується громадами, повітами та Урядом відповідної Землі.

Важливим положенням Проекту є норми, присвячені мовному та національному питанням. За Проектом, державною мовою і є мова українська. Всі письмений заяви, що подаються в установи, викладаються українською мовою. Якщо громадянин звертається до установи з словесною заявою і не може викласти її українською мовою, він повинен мати свого перекладача.

На території держави не дозволяється робити жодних перешкод для заховання і розвитку культури національних меншостей у всіх напрямках, що не загрожують державній цілісності. В школах, які утримуються коштами національних меншостей, обов'язково повинно провадитись навчання української мови, як шкільній дисципліні, а також навчання українознавству (історії, географії, статистики та природознавства України) в обсягу, визначеному для відповідних шкіл законом.

Дуже прогресивним положенням для того часу, яке перегукується із сучасними положеннями про захист прав людини, є норми, за якими вхід до помешкання, в котрому оселився громадянин, відповідним органам державної влади без згоди господаря дозволяється лише в точно визначених законом випадках з обов'язковим додержанням встановлених умов і форм. За будь-яке порушення цього правила винний підлягає кримінальній відповідальності. Кара не може бути меншою як ув'язнення винного на півроку. Обшук або вилучення речей відбувається не інакше, ніж на підставі судового наказу і в надзвичайних випадках, які визначає закон.

Ряд норм Проекту О. Ейхельмана були присвячені соціальним питанням.

Зокрема, на думку Ейхельмана, кожний громадянин, що вийшов з під влади батьків чи опікунів, має право цілком вільно визначати рід своїх занять в галузі економічної або якої іншої діяльності, що не заборонена законами, і вільно розпоряджатися прибутками від своїх заробітків і майна.

Людська праця стоїть під особливою охороною закону. Держава охороняє і інтелектуальну працю. Під її доглядом охороняється правовий стан державних урядовців, що визначається окремим законом про службу. Державі належить контроль над організацією праці. Окремим законом забезпечує матеріально робітників на випадок недуги, каліцтва і старості. Робочий день не може бути довший 8 годин. Людське здоров'я та життя стоять під охороною закону. Держава піклується про нормальний фізичний розвиток дітей. Організація шкільництва повинна особливо рахуватися з цим обов'язком держави. Праця малолітніх, жіноцтва та материнство перебувають під особливою охороною закону.

Цікавими були положення, що стосувалися такого важливого питання, як визначення статусу державної власності. Приватна власність, за Ейхельманом, стоїть під

охороною закону. Право спадщини забезпечується в межах діючих законів, вони ж визначають участь держави в спадщині.

Власність зобов'язує: користування власністю мусить служити для добра інших. Обмеження приватної власності може відбуватися з огляду на державну, публічну чи суспільну потребу, або з економічних причин, а також в інтересах соціальної справедливості. Спосіб обмеження приватної власності, як і форму та розмір справедливої винагороди, визначає окремий закон. Продуктивні затрати на економічні поліпшення, меліорацію та сільськогосподарський інвентар в маєтках повертається сповна, але з вирахуванням амортизаційних сум.

Серед прав громадян, закріплених у Проекті, важливе місце займали наступні:

1. Право свободи пересування: громадяни користуються правом вільного пересування, вибору місця часового чи постійного проживання та волею переміщення своєї власності. Свідомство, що засвідчують особу громадянина, видаються йому після відповідної заяви. Вїзд громадян за кордон може бути обмеженим певними умовами, визначеними законодавством.

2. Таємниця листування: переслані через пошту листи можуть бути розпечатані без згоди особи, що послала лист, або без згоди адресата лише з постанови судової влади з додержанням відповідних, законом визначених, умов. Таким же чином забезпечується таємниця телеграм та розмов по телефону. Особи, що порушують ці вимоги, караються ув'язненням на термін не менше півроку.

3. Право на об'єднання: для досягнення незабороненої законом мети громадяни мають право засновувати різні товариства. Окремі товариства на таких же підставах організуються в Союзи. Кожне товариство чи Союз товариств повинні мати статус, що обов'язково реєструється у встановленому законом порядку. Відмовлення в реєстрації товариства чи Союзу товариств може бути оскаржено в порядку, встановленому Земським Парламентом. Реєстрація статутів товариства чи їх Союзів, що не мають своєю метою збільшення прибутків, переводиться безплатно. Обмеження для організації акційних товариств визначаються законами. Товариства та союзи мають право призначати загальні збори своїх членів в закритих помешканнях. Збори членів товариств чи їх союзів з присутністю сторонніх осіб підлягають окремим законам про збори.

Всі громадяни, а не лише члени товариств чи їх союзів мають право для обговорення незаборонених законами питань організувати збори в закритих помешканнях з попередженням про це місце влади за 72 години до початку зборів.

Заборона місцевою владою зборів не в закритих помешканнях, а також урочистих обходів по вулицях, дорога та площа, не виключаючи і церковних процесій, може бути зроблена і без мотивів, але обов'язково письмово.

Важливим моментом, окрім закріплення прав громадян, було також визначення їх обов'язків перед державою. Зокрема, громадяни зобов'язані бути вірними Республіці, шанувати весь її законний устрій та виконувати вимоги всіх встановлених в Республіці органів законної влади.

Одним з можливих об'єктів конституційного регулювання в цьому проекті була судова система УНР. Передбачалося, що вона буде належати до романо-германської правової сім'ї і складатися з судів загальної юрисдикції і військових судів. Недоліком проекту було те, що він визначив лише структуру вищих судів, а питання про інші судові установи майже не порушував. О. Ейхельман запропонував створити в УНР як окрему гілку влади – федерально-державний фінансовий контроль, визначив порядок його формування, правовий статус, компетенцію.

Досить цікавими є статті конституційного проекту О. Ейхельмана, які визначали компетенцію і повноваження суб'єктів федерації УНР: в них передбачалися в них введення державного устрою на засадах демократичної республіки, розподіл влади на 5 гілок, додержання федеральної конституції, наявність своєї конституції. На відміну від сучасних конституцій, в Проекті приділялась увага конституційному регулюванню тлумачення законів для їх правильного використання і ліквідації прогалів в парі. Питання регулювання правового статусу громадян вирішувались в основному з позицій, відповідних стандартам навіть сьогодення, на демократичній основі.

Висновки. Отже, на мою думку, Проект О. Ейхельмана був досить виваженим, логічно побудованим, передовим для свого часу проектом конституції демократичної держави. Безумовно, він мав певні вади, зокрема прагнення фіксувати в Конституції УНР окремі цивільно-правові та адміністративно-правові відносини, відзначався нехарактерною для конституційно-правових актів багатослівністю у формулюваннях, не визначав народ як єдине джерело влади, тощо. Проект не поступався кращим тогочасним взірцям світових демократичних конституцій, але, як видається, навряд чи міг бути реалізований в УНР навіть при сприятливих умовах державотворення. Перш за все, чинником цього був невідповідний рівень правової культури переважної частини населення, аби жити при такій демократичній і гуманістичній конституції. Навряд чи корисним був би для практики національно-демократичного державного будівництва федеративний устрій. Та у будь-якому випадку Проект Конституції УНР О. Ейхельмана є видатною пам'яткою вітчизняної конституційно-правової думки.

О.Ю. Крайносвіт

Науковий керівник:

К.Ю.Н., доцент Н.Б. Болотіна

ПРАВО НА СТРАЙК: ЮРИДИЧНА ПРАКТИКА В УКРАЇНІ

У статті досліджено основні вимоги законодавства України щодо реалізації найманими працівниками права на страйк. Водночас розглянуто практику проведення страйків в Україні, проаналізовано правові засоби запобігання страйків та умови, за яких проведення страйків забороняється. Розглянуто питання щодо порядку оголошення і проведення страйку, наслідки участі працівників у страйку, визнаного судом незаконним, а також відповідальність за участь у таких страйках.

Ключові слова: страйк, право на страйк, локаут, причини страйку, заборона страйку.

О.Ю. Крайносвіт

ПРАВО НА ЗАБАСТОВКУ: ЮРИДИЧЕСКАЯ ПРАКТИКА В УКРАИНЕ

В статье исследованы основные требования законодательства Украины относительно реализации наемными работниками права на забастовку. В то же время рассмотрена практика проведения забастовок в Украине, проанализированы правовые средства предотвращения забастовок и условия, за которых проведение забастовок запрещается. Рассмотрен вопрос относительно порядка объявления и проведения забастовки, последствия участия работников у забастовки, признанной судом незаконным, а также ответственность за участие в таких забастовках.

Ключевые слова: забастовка, право на забастовку, локаут, причины забастовки, запрет забастовки.

O.U. Kraynosvit

A RIGHT IS ON A STRIKE: LEGAL PRACTICE IS IN UKRAINE

In the article investigational the basic requirements of legislation of Ukraine in relation to realization of right the hired workers on a strike. Practice of leadthrough of strikes is at the same time considered in Ukraine, legal facilities of prevention of strikes and terms which the leadthrough of strikes is forbidden for are analysed. A question is considered in relation to the order of announcement and leadthrough of strike, consequences of participation of workers at a strike, held by a court illegal, and also responsibility for participating in such strikes.

Key words: strike, right on a strike, lock-out, reasons of strike, prohibition of strike.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В наш час дуже часто в сфері застосування праці відбувається зіткнення інтересів найманих працівників та власника. При погіршенні фінансово-економічного стану підприємства власник, шукаючи шляхи виходу із кризового стану та джерела фінансування, іде шляхом найменшого опору, затримуючи виплату найма-

ним працівникам заробітної плати. Таким чином, наймані працівники своєю працею фактично кредитують підприємство. Це тягне за собою цілу низку проблем і, в першу чергу, викликає трудові конфлікти на підприємствах, установах та організаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. За сучасних умов право на страйк належить до основних прав працівників та їх організацій, це право слід визнати дієвим засобом, за допомогою якого працівники можуть захистити свої економічні й соціальні інтереси. Правові питання розв'язання колективних трудових спорів у науці трудового права розглядали такі вчені як В.Я. Бурак [10], И.Я. Киселев [13], М.И. Иншин [11], І.П. Лаврінчук [14], В.В. Лазор [15], Г.И. Чанишева [16], А. Дьяковский [17] та інші вчені і практики.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Не дивлячись на те, що окремі проблемні питання щодо правового регулювання страйків розглядалися в літературі, й в Україні створена певна правова база для врегулювання цих відносин, все ж юридична практика України свідчить про недосконалість законодавства й про необхідність подальшого удосконалення законодавства. Зокрема, в чинному законодавстві не визначено поняття та порядок проведення акцій соціального протесту.

Метою дослідження є аналіз основних законодавчих положень щодо проведення страйків, а також практики проведення страйків в Україні, і вироблення на цій основі пропозицій щодо подальшого удосконалення національного законодавства щодо проведення страйків.

Основні результати дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В Україні створено правову базу для врегулювання відносин щодо проведення страйків та їх запобіганню.

Передусім, вперше в історії України в статті 44 Конституції України було проголошено право працюючих на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів. Встановлено, що порядок здійснення права на страйк встановлюється законом з урахуванням необхідності забезпечення національної безпеки, охорони здоров'я, прав і свобод інших людей. Ніхто не може бути примушений до участі або неучасті у страйку. Заборона страйку можлива лише на підставі закону[1].

Україною ратифіковано низку конвенцій МОП, що стосуються соціального партнерства, зокрема Конвенції МОП № 87 про свободу асоціації та захист права на організацію, 1948 р. (ратифіковано 11 серпня 1956 р.) і № 98 про застосування принципів права на організацію і на ведення колективних переговорів, 1949 р. (ратифіковано 11 серпня 1956 р.). Ці акти віднесені МОП до числа 8 основних конвенцій.

З метою вирішення економічних і соціальних інтересів найманих працівників в Україні було прийнято Закон України "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)" (далі – Закон), який визначив правові та організаційні засади функціонування системи заходів по вирішенню колективних трудових спорів (конфліктів), утворено Національну службу посередництва і примирення [4,5]. А згодом, у 2006 році Законом України було ратифіковано Європейську соціальну хартію (переглянуту) [2]. При ратифікації Україна взяла на себе зобов'язання щодо виконання статті 5 Хартії "Право на створення організації", а також статті 6 "Право на колективні переговори". Частина 4 статті 6 містить важливу норму, згідно з якою держава повинна забезпечити "Право працівників і роботодавців на колективні дії у випадках розбіжності інтересів, включаючи право на страйк, з урахуванням зобов'язань, які можуть впливати з раніше укладених колективних договорів".

У ст. 18 Закону "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)" встановлено: "Відповідно до статті 44 Конституції України ті, хто працює, мають право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів. Порядок здійснення права на страйк встановлюється цим Законом. Страйк може бути розпочато, якщо примирні процедури не привели до вирішення колективного трудового спору (конфлікту) або власник чи уповноважений ним орган (представник) ухиляється від примирних процедур або не виконує угоди, досягнутої в ході вирішення колективного трудового спору (конфлікту)".

Указом Президента України утворено Національну службу посередництва і примирення (НСПП), яка є постійно діючим державним органом для сприяння врегулюванню колективних трудових спорів (конфліктів). НСПП діє на підставі затвердженого цим Указом Положення про НСПП [6].

Основними завданнями НСПП є: 1) сприяння поліпшенню соціально-трудових відносин; 2) запобігання виникненню колективних трудових спорів (конфліктів); 3) прогнозування виникнення колективних трудових спорів (конфліктів) та сприяння їх своєчасному вирішенню; 4) здійснення посередництва і примирення для вирішення колективних трудових спорів (конфліктів).

Важливою функцією НСПП є розроблення і затвердження нормативно-правових актів з питань діяльності НСПП та здійснення примирних процедур, які відповідно до статті 3 Закону України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності" є регуляторними і разом з тим не підлягають реєстрації в Міністерстві юстиції України, одразу набуваючи чинності після їх затвердження НСПП [3, 6-8].

В Законі та нормативно-правових актах Національної служби посередництва і примирення, зокрема, у Положенні про порядок проведення страйку як крайнього засобу вирішення колективного трудового спору (конфлікту) та примирних процедур під час страйку, чітко регламентований порядок застосування страйку як крайнього засобу вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) [7, 8].

Згідно із ст. 17 Закону страйк – це тимчасове колективне добровільне припинення роботи працівниками (невихід на роботу, невиконання своїх трудових обов'язків) підприємства, установи, організації (структурного підрозділу) з метою вирішення колективного трудового спору (конфлікту). Страйк застосовується як крайній засіб (коли всі інші можливості вичерпано) вирішення колективного трудового спору (конфлікту) у зв'язку з відмовою власника або уповноваженого ним органу (представника) задовольнити вимоги найманих працівників або уповноваженого ними органу, профспілки, об'єднання профспілок чи уповноваженого нею (ними) органу. Рішення про оголошення страйку на підприємстві приймається загальними зборами (конференцією) найманих працівників шляхом голосування і вважається прийнятим, якщо за нього проголосувала більшість найманих працівників або 2/3 делегатів конференції.

Відповідно до ч. 3 ст. 44 Конституції України та ч. 5 ст. 19 Закону ніхто не може бути примушений до участі або неучасті у страйку [1, 4]. Разом з прийняттям рішення про оголошення страйку збори чи конференція мають вирішити питання про орган, який очолюватиме страйк на підприємстві, а також про дату початку страйку.

Велике практичне значення має дотримання норм чинного законодавства при прийнятті рішення про оголошення страйку та обов'язкове попередження роботодавця про страйк. Недотримання вказаної вимоги може мати наслідком визнання страйку незаконним. Орган, який очолює страйк, також повідомляє про його початок НСПП, а також місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

Незаконними визнаються страйки, оголошені з вимогами про зміну конституційного ладу, державних кордонів та адміністративно-територіального устрою України, а також з вимогами, що порушують права людини; з вимогами, що не відносяться до колективних трудових спорів; з порушенням формування вимог найманих працівників, профспілок, об'єднання профспілок чи уповноважених ними органів; у випадках, коли страйк оголошений до моменту виникнення колективного трудового спору (конфлікту); з порушенням порядку вирішення колективного трудового спору трудовим арбітражем; з порушенням порядку прийняття рішення про проведення страйку. Незаконними буде визнано страйки, розпочаті з порушенням найманими працівниками, профспілкою, об'єднанням профспілок чи уповноваженими ними органами вимог Закону про керівництво страйком; якщо страйки оголошені у випадках, за яких забороняється їх проведення; які оголошені та/ або проводяться під час здійснення примирних процедур, передбачених Законом. Рішенням суду про визнання страйку незаконним зобов'язує учасників страйку прийняти рішення про припинення або відміну оголошеного страйку, а працівників розпочати роботу не пізніше наступної доби після дня вручення копії рішення суду органі (особі), що очолює страйк.

Аналіз практики страйків, проведених в Україні свідчить про значну кількість порушень в питаннях застосування страйку як крайнього засобу вирішення колективного трудового спору (конфлікту) як зі сторони роботодавця та і зі сторони найманих працівників. На підставі аналізу можна зробити наступні висновки.

1) Негативним явищем щодо вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) в Україні є відсутність реальних партнерських відносин між роботодавцями і найманими працівниками. Досить поширеними є випадки психологічного тиску адміністрації на орган, уповноважений представляти інтереси найманих працівників – залякування, звільнення з роботи тощо, про це свідчать непоодинокі випадки, скарги, які надходять до відділень НСПП (ТОВ "Елісаветградська транспортна компанія" м. Кіровоград).

2) В законодавстві не прописані окремі способи протесту з боку найманих працівників, інші види протесних проявів, які не мають статусу страйку, але заслуговують певного законодавчого врегулювання. Зокрема, акція соціального протесту у формі голодування (ТОВ "Молкомцентр" м. Кіровоград, структурний підрозділ шахтоуправління № 3 ВАТ "Луганськшахтопроходка" м. Луганськ, ВАТ "Херсонські комбайни" м. Херсон).

В свою чергу, Національна служба посередництва і примирення та її регіональні відділення постійно сприяють узгодженню протиріч між роботодавцями і найманими працівниками під час проведення страйків.

Наприклад, у грудні 2010 року в зв'язку із значною заборгованістю із заробітної плати за липень – листопад 2010 р. (712,25 тис. грн. без нарахувань) найманими працівниками КП "Енерговодоканал" смт. Смоліно Маловісківського району Кіровоградської області було прийнято рішення про оголошення безстрокового страйку, голодування та нереагування найманих працівників на рекомендації відділення НСПП в Кіровоградській області щодо утримання від застосування крайніх засобів вирішення колективного трудового спору, спеціалістами Відділення було проведено безпосередню зустріч з органом, уповноваженим найманими працівниками очолювати страйк, ініціативною групою, уповноваженою представляти інтереси найманих працівників в колективному трудовому спорі, профспілковим комітетом підприємства, адміністрацією підприємства та Смолинським селищним головою. Узгоджувальні переговори проходили протягом дня у декілька етапів. Переконавшись в реальності виконання вимог страйком погодився призупинити реалізацію рішення про оголошення безстрокового страйку та голодування за умови щоденного контролю за ходом погашення заборгованості із виплати заробітної плати як з боку сторін колективного трудового спору так і Відділення.

Згідно статистичних даних, пік страйкової боротьби трудящих припадає на 1992-1994 роки та були викликані зниженням реальної заробітної плати, масовим переходом підприємств на часткову зайнятість, обмеженням на виплати, які державні підприємства могли б здійснювати зі своїх фондів споживання. Починаючи з 1993р. до активізації страйкової боротьби трудящих спонукали систематичні затримки виплати заробітної плати, які охопили майже 11 млн. працівників або дві третини сукупної робочої сили. Порівняльний аналіз динаміки кількості страйків за 12 років діяльності НСПП, за результатами якого в 1999-2000 роках відбулось 366 страйків, у 2009-2010 роках – 38 страйків, підтверджує усталену тенденцію до зменшення кількості випадків застосування працівниками такого крайнього засобу вирішення конфліктів у сфері праці.

Як показує аналіз, проведений НСПП, найбільш суттєвими причинами об'єктивного та суб'єктивного характеру, що призводили до ускладнення чи й загострення відносин між найманими працівниками та власниками як правило, були: невиконання власниками чи уповноваженими ними органами (представниками) законодавства про працю, колективних договорів, угод, узгоджених графіків погашення заборгованості із заробітної плати; порушення соціальних і трудових прав найманих працівників у зв'язку із встановленням нових або зміною існуючих соціально-економічних умов праці та виробничого побуту; застосування на багатьох підприємствах, установах та організаціях вимушеної неповної зайнятості, робота в умовах неповного робочого дня (тижня) тощо; заборгованість із заробітної плати, слабка результативність заходів щодо її погашення, несвоєчасна виплата поточної зарплати, незапровадження в багатьох випадках встановленого законом мінімального розміру заробітної плати; порушення соціальних прав і гарантій найманих праців-

ників на підприємствах, щодо яких застосовані процедури ліквідації, відновлення платоспроможності боржника чи визнання його банкрутом; порівняно низький рівень фактичної заробітної плати в трудових колективах частини галузей економіки (сільське господарство, текстильна промисловість та пошиття одягу, охорона здоров'я та соціальна допомога, освіта, культура); нереагування чи формальне реагування частини власників на обґрунтовані вимоги найманих працівників, невиконання ними рішень примирних органів (примирних комісій, трудових арбітражів), угод та ін. [9]. Частіше до страйків, як крайнього засобу захисту інтересів трудящих вдавалися профспілки вугільної промисловості, транспорту, галузі освіти, трудові колективи Тернопільської, Донецької, Луганської, Кіровоградської, Івано-Франківської, Львівської областей.

Висновки і пропозиції. Враховуючи те, що Україна ратифікувала Європейську соціальну хартію (переглянуту) і зобов'язана щорічно звітувати перед Радою Європи за виконання взятих зобов'язань, у тому числі й про виконання статті 6 Хартії, необхідним видається передусім створити належний правовий механізм забезпечення передбачених Хартією прав. Зокрема залишається не врегульованим питання щодо проведення таких акцій соціального протесту, які в юридичному аспекті не мають статусу "страйку", водночас є протестними діями працівників і практично пов'язані із зупинкою роботи (оголошення голодування, призупинення роботи в порядку протесту тощо). Такі норми, вважаємо, мають бути встановлені на рівні Закону "Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)", а не в підзаконних актах, якими є акти НСПП.

Крім того, на нашу думку, доцільно встановити більш ефективну юридичну відповідальність роботодавців за ухиляння від переговорної діяльності з представниками працівників.

Вважаємо, що акти НСПП не можуть бути визнані регуляторними актами, оскільки вони не врегульовують ні господарську діяльність, ні адміністративні відносини між регуляторними органами або іншими органами державної влади та суб'єктами господарювання, як цього вимагає Закон України "Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності" від 11 вересня 2003 р. № 1160-IV (з наступними змінами) [3]. Акти НСПП регулюють суспільні відносини соціального характеру між роботодавцями і працівниками. Це – колективно-трудові відносини, вони становлять предмет трудового права й трудового законодавства, а не адміністративного права та адміністративного законодавства. При цьому акти НАСП є підзаконними нормативно-правовими актами, й оскільки вони визначають права та обов'язки громадян, згідно із ст. 57 Конституції України вони мають пройти реєстрацію у Міністерстві юстиції України. Таке положення щодо актів НСПП значно підвищило б їх статус і сприяло б запобіганню колективних трудових спорів, у тому числі, у формі страйків та інших акцій соціального протесту найманих працівників.

Література

1. Конституція України. Офіційне видання Міністерства юстиції України. – К.: 2006.
2. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої): Закон України від 14.09.2006 року № 137- V // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 43 – Ст. 418).
3. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України 11 вересня 2003 року № 1160-IV (зі змінами і доповн.) // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 9. – Ст. 79.
4. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів): Закон України від 3 березня 1998 р.
5. Про утворення Національної служби посередництва і примирення: Указ Президента України від 17 листопада 1998р.
6. Положення про Національну службу посередництва і примирення: Затверджено Указом Президента України від 17 листопада 1998 р. № 1258/98 (зі змінами) // Праця і зарплата. – 1998. – № 23 (159).
7. Положення про порядок проведення страйку як крайнього засобу вирішення колективного трудового спору (конфлікту) та примирних процедур під час страйку: Затверджено наказом Національної служби посередництва і примирення від 18 листопада 2008 р. № 131.

8. Правила поведінки найманих працівників, органів профспілки, іншого уповноваженого ними органу, власника або уповноваженого ним органу (представника), органу (особи), що очолює страйк, під час страйку: Затверджено наказом Національної служби посередництва і примирення від 28 квітня 2004 р. № 66.

9. Болотіна Н.Б. Трудове право України : підручн. – Вид. 5-е, перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 860 с. – Гл. 23.5. "Право на страйк та його реалізація". – С. 822 – 831.

10. Бурак В.Я. Трудові спори : порядок їх вирішення в Україні. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2003. – 382 с.

11. Іншин М. Сутність та основні ознаки трудових конфліктів та трудових спорів // Трудове право України. – 2007. – № 1. – С. 33 – 36.

12. Кабанець В. До питання вдосконалення класифікації трудових спорів // Право України. – 2006. – № 6. – С. 106 – 109.

13. Киселев И.Я. Сравнительное и международное трудовое право. Учебник для вузов. – М.: "Дело". – Гл. 4. Порядок разрешения трудовых споров (процессуальное трудовое право). – С. 264 – 290.

14. Лаврінчук І. П. Ефективність розгляду колективних трудових спорів як одна з умов соціальної злагоди // Праця і зарплата. – 2004. – № 12 (березень). – С. 4 -5.

15. Лазор В.В. Правове регулювання трудових спорів, конфліктів і порядок їх вирішення на сучасному етапі: моногр. – Луганськ : вид-во "Література", 2004. – 352 с.

16. Чанишева Г.І. Колективні відносини у сфері праці: теоретико-правовий аспект: моногр. – Одеса : Юридична література, 2001. – 328 с.

17. Дьяковский А. Право на страйк і на локаут / [Електронний ресурс] Режим доступу : http://www.nsp.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=555:2010-04-08-14-00-50&catid=14:2010-01-19-22-04-30&Itemid=10.

М.А. Крамаренко

Науковий керівник:

к.ю.н., професор П.П. Козлов

АВТОРСЬКЕ ПРАВО В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

В роботі розглядаються правові аспекти функціонування всесвітньої мережі Інтернет, визначається, які саме із розміщених в мережі матеріалів вважаються об'єктом авторського права і підлягають охороні. Розкривається зміст та обсяг авторських прав в контексті Інтернету, а також основні засоби їх захисту. Розглядається існуюча в Україні модель регулювання відносин власності на твори, розміщені в мережі Інтернет, та наводиться аналогічна практика іноземних країн. Розглядаються пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства.

Ключові слова: авторське право, мережа інтернет,

М.А. Крамаренко

АВТОРСКОЕ ПРАВО В СЕТИ ИНТЕРНЕТ

В работе рассматриваются правовые аспекты функционирования всемирной сети Интернет, определяется, какие именно из размещенных в сети материалов считаются объектом авторского права и подлежат охране. Раскрываются суть и объем авторского права в контексте Интернета, а так же основные способы его охраны. Рассматривается действующая в Украине модель регулирования отношений собственности на произведения, которые размещены в Интернете, и описывается аналогичная практика зарубежных стран. Рассматриваются предложения по усовершенствованию действующего законодательства.

Ключевые слова: авторское право, сети интернет

М.А. Крамаренко

COPYRIGHT IN THE INTERNET

Today the Internet is occupied an important place in many spheres of human activity. Access to the Internet becomes more simple, and it's filling becomes less controlled. According to some it features

(anonymity, mass character etc.) the Internet is a potential threat for the proprietors of rights on any author work that can be digitised. This work examines the legal aspects of the Internet, the problem of copyright in the context of the Internet, as well as basic ways to protect it, Ukrainian model of copyright law, a similar practice of the foreign countries and some proposals to improve present law.

Key words: *copyright, networks are the internet.*

Постановка проблеми. Інформація передається через Інтернет у вигляді об'єктів, що потенційно охороняються авторським правом: літературних, музичних та аудіовізуальних творів, фотографій, ілюстрацій, карт, планів, малюнків тощо. Обробка і передача даних мережею та саме її функціонування відбувається завдяки іншому об'єкту авторсько-правової охорони – комп'ютерним програмам, а зберігання і пошук інформації часто здійснюється за допомогою електронних баз даних, які також можуть охоронятися авторським правом.

Актуальність теми полягає в тому, що мережа Інтернет давно стала невід'ємною частиною життя багатьох людей. І наразі необхідним є реформування авторського права у сфері охорони матеріалів, які передаються через Інтернет.

Проблеми врегулювання суспільних відносин, пов'язаних з використанням мережі Інтернет, стають актуальними для України, однак зараз ще не можна говорити про детальну розробку цього напрямку права, адже в Україні досі не існує системних розробок, присвячених даній темі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні мережа Інтернет займає значне місце у багатьох сферах людської діяльності, доступ до неї стає все більш простим, а фактичне наповнення – все менш контрольованим. Через певні притаманні їй особливості (анонімність, масовість тощо) мережа Інтернет становить потенційну загрозу для власників прав на будь-який авторський твір, який можна відцифрувати.

Багато хто з дослідників розглядає Інтернет як певну територію, яка хоч і відрізняється значною мірою від знайомих нам категорій, все одно може і має бути структурована через встановлення правил.

Мета дослідження полягає у системному аналізі сучасного стану охорони літературних та художніх творів в мережі Інтернет та розробки рекомендацій щодо вдосконалення чинного авторсько-правового законодавства України у сфері охорони розміщених в Інтернеті творів, спрямованих на поліпшення захисту прав авторів та їхніх правонаступників на такі твори.

Основні результати дослідження. У сучасних умовах користування Інтернетом є можливим копіювання і використання в особистих цілях будь-якого твору (в повному обсязі) практично необмеженою кількістю відвідувачів сайтів без згоди автора (правовласника) і без виплати авторської винагороди. Як результат має місце порушення інтересів суб'єктів авторського права.

Численні і різноманітні можливості Інтернету, його глобальний характер можуть використовуватися міжнародною комп'ютерною злочинністю, тож актуальним є питання про кримінальну відповідальність за порушення авторських прав у комп'ютерних мережах, її нормативну базу [1, с. 67].

В Україні в даний час відсутні будь-які державні акти, що регулюють питання виникнення, експлуатації і розпорядження доменними іменами. Більш того, даний термін, так само, як і вся понятійна база мережі Інтернет, жодного разу не згадується в законодавчих актах.

Хоча сьогодні в Україні вже існує цілий ряд нормативних актів, що регулюють відносини у сфері інформації і, відповідно, піднімають питання використання глобальної мережі, але лише один документ присвячено безпосередньо Інтернету. Це Указ Президента №928/2000 "Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні" від 31.07.2000 року. Характеризуючи цей документ слід сказати, що він має декларативний характер, але при цьому визначає основні напрями правового регулювання мережі Інтернет в Україні. Передовсім, йдеться про захист авторського права в глобальній мережі. Однак, межі, способи і напрями такого захисту в документі не вказані.

Загальна декларація прав людини, конституція України, закон України "Про авторське право і суміжні права" від 23 грудня 1993 року з подальшими змінами надають громадянам України гарантії захисту прав інтелектуальної власності. Так, стаття 20 Закону говорить, що авторське право на твір, створений за договором з автором, який працює по підряду, належить автору [2].

Авторське право – частина цивільного права, яке визначає права і обов'язки, що виникають у зв'язку із створенням і використанням (видання, виконання, показ, навчання, копіювання і т. п.) творів літератури, науки, мистецтва. Цивільний кодекс України відносить авторські права до інтелектуальної власності. Інтелектуальна власність включає права, що належать до літературних, художніх і наукових творів, виконавчої діяльності, звукозапису, радіо і телепередач, винаходів у всіх областях людської діяльності, наукових відкриттів, промислових зразків і інших об'єктів Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОИС).

Будь-яке право, у тому числі і авторське, розглядається з двох точок зору: об'єктивної і суб'єктивної. Право інтелектуальної власності в об'єктивному значенні – це сукупність правових норм, які регулюють відносини в процесі створення і використання результатів інтелектуальної діяльності [3, с. 54].

Право інтелектуальної власності в суб'єктивному значенні – особисті права, які, згідно закону належать авторам результату інтелектуальної діяльності.

До об'єктів цивільних прав як в матеріальному, так і в Інтернет-просторі належать:

- речі, включаючи гроші і цінні папери, інше майно, у тому числі майнові права;
- роботи і послуги;
- інформація, що охороняється;
- виняткові права на результати інтелектуальної діяльності (інтелектуальна власність);

- нематеріальні блага.

Ці об'єкти, залежно від їх значення для мережі Інтернет, можна поділити на три групи:

- ті, що мають цінність тільки в межах Інтернет-простору і без нього не існують. Наприклад, доменне ім'я (domaine name) – спосіб індивідуалізації веб-серверів. До складу даних об'єктів входять роботи і послуги; інформація, що охороняється; виняткові права на результати інтелектуальної діяльності (інтелектуальна власність); нематеріальні блага. Деякі речі трансформуються у віртуальний аналог, наприклад, з'явився такий об'єкт, як віртуальні (електронні) гроші (Web-money);

- ті, що мають цінність скрізь, тобто як в межах, так і за межами кіберпростору.

Наприклад, дисковий простір, тобто частина жорсткого диска на Веб-сервері. Проте такі об'єкти мають подвійною природу в правовому значенні, тобто в матеріальному і віртуальному просторах вони мають різне значення.

- об'єкти, що мають цінність тільки за межами кіберпростору, тобто в матеріальному світі [3, с. 64].

Одже, з виникненням якісно нового правового середовища, можна говорити про зміну у складі об'єктів цивільних прав, а також зміну погляду на їх природу, а отже про зміну підходу до дослідження і правового регулювання електронних цивільних правовідносин.

Таким чином, необхідність правового регулювання відносин, які виникають при використанні Інтернету є дуже важливою темою для обговорення законодавцями.

Авторське право виникає в результаті створення (а не в результаті розміщення) твору науки, літератури, мистецтва і не змінюється при розміщенні матеріалів в Інтернеті. Слід зазначити, що умовна одиниця інформації в мережі – сторінка – представляє синтетичний об'єкт, оскільки включає різні елементи авторського права: текст програми на мові HTML і інші програмні об'єкти – зображення, фотографії, відео і аудіо матеріали [5, с. 71].

Авторське право захищає роботу людини від несанкціонованого копіювання. Слово "робота" слід розуміти в найширшому значенні: книги, комп'ютерні програми, музика, фільми – все, в що була вкладена праця особи. Звичайно, авторські права закріплюються за автором, проте він може їх передати або продати іншій особі. Наприклад, власник прав на книгу може передати ці права своєму видавництву.

Слід пам'ятати, що мережа Інтернет, як категорія, є фактом об'єктивної дійсності, але не є ні суб'єктом, ні об'єктом, ні навіть предметом права. Особи можуть вступати у договірні відносини і пред'явити свої претензії лише суб'єктам діяльності в Інтернеті: провайдерам, користувачам, розробникам програмного забезпечення, організаціям зв'язку тощо. Приводами будуть виступати конкретні операції: оренди, купівлі-продажу, передачі будь-яких прав.

Висновки. Для вирішення ряду проблем з охорони авторських прав в мережі Інтернет потрібно проводити постійне вдосконалення нормативно-правової бази в галузі охорони інтелектуальної власності в Інтернеті, внесення змін та доповнень до відповідних кодексів України, що передбачають посилення відповідальності за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності з урахуванням необхідної боротьби з піратством, запровадження комплексного підходу до правової охорони авторських прав в мережі Інтернет [7].

Під час кодифікаційних робіт законодавець має враховувати прийняті Україною на себе зобов'язання за міжнародними договорами, стороною яких вона є, а також положення інших міжнародних документів, які, не накладаючи на держави жодних зобов'язань, є, тим не менш, визнаними міжнародними стандартами в галузі авторського права (насамперед, Типовий закон ВОІВ про авторське право і суміжні права та Типовий закон Комісії ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ) про електронну комерцію).

Подолання незбалансованості національного законодавства і, зокрема, понятійного апарату має стати одним із пріоритетів у роботі з гармонізації законодавства України із положеннями міжнародних актів.

Література

1. Підпригора О.О. Законодавство України про інтелектуальну власність. – Х.: Фірма "Консум", 1997. – 192 с.
2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 14 липня 2001 р. // Голос України. – 16.08.2001 р. – № 146.
3. Підпригора О.А., Підпригора О.О. Право інтелектуальної власності України: Навч. посібник для студентів юрид. вузів і фак. ун-тів. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 336 с.
4. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, Apr. 15, 1994, Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization, Annex 1C, Legal Instruments – Results of the Uruguay Round vol. 31 // 33 I.L.M. 81 – 1994.
5. Гельб А.Б. Программное обеспечение. Специфический объект интеллектуального творчества // Современное состояние проблемы защиты программного обеспечения. – Таллинн, 1989. – С. 16-21.
6. Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні: Указ Президента України від 27 квітня 2001 р. № 285/2001 // Урядовий Кур'єр. – 05.05.2000 р. – № 79. – С. 2.
7. Про питання захисту авторських прав в Інтернеті: Постанова Вищого арбітражного суду України № 04-1/5-7/82 від 05.06.2000 // Вісник господарського судочинства. – 2001. – № 2. – С. 33-34.

Ю.Д. Кальчева

Науковий керівник:

д.ю.н., професор **В.К. Матвійчук**

МІЖНАРОДНЕ ПАТЕНТУВАННЯ ВІНАХОДІВ

У статті проаналізовано теоретичні підходи до українського патентування винаходів та міжнародного патентування винаходів, здійснено комплексну класифікацію даних термінів, зроблено висновок, що українське патентування – це набуття права інтелектуальної власності на винахід в межах держави. Під міжнародним патентуванням винаходів розуміють успішне просування продукції на зовнішній ринок та підвищення її конкурентоспроможності, при необхідних документах на винахід у іноземних державах.

Ключеві слова. Винахід, автор, патентовласник, патент, дата пріоритету заявки, патентноздатність, патентна формула.

МЕЖДУНАРОДНОЕ ПАТЕНТОВАНИЕ ИЗОБРЕТЕНИЙ

В статье проанализированы теоретические подходы к украинскому патентированию изобретений и международного патентирования изобретений, осуществлена комплексная классификация данных терминов, сделан вывод, что украинское патентирование – это приобретение права интеллектуальной собственности на изобретение в границах государства. Под международным патентированием изобретений понимают успешное продвижение продукции на внешний рынок и повышение ее конкурентоспособности, при необходимых документах на изобретение в иностранных государствах.

Ключевые слова. Изобретение, автор, патентообладатель, патент, дата приоритета заявки, патентоспособность, патентная формула.

J.D. Kalcheva

INTERNATIONAL PATENTING INVENTIONS

The article analyzes the theoretical approaches to the Ukrainian and international patenting of inventions from patentability inventions, the complex classification of these terms, concluded that the Ukrainian patents – is acquiring the intellectual property rights in an invention within the state. Under international patenting inventions understand the successful promotion of products to foreign markets and increase its competitiveness, with the necessary documents to the invention in foreign countries.

Key words. Invention, an author, patentee, patent application priority date, patentnozdatsnist, patent formula.

Постановка проблеми. Міжнародне патентування є важливою умовою для успішного просування продукції на зовнішньому ринку, все більше українських винахідників звертають свою увагу на необхідність забезпечити себе охоронними документами, які засвідчують їх власність на винахід у іноземній державі.

Недостатня вивченість цього питання призводить до обмеження можливості винахідників та здійснює вплив на їх конкурентоспроможність, а саме призводить до недобросовісної конкуренції на зовнішньому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорії міжнародного патентування винаходів присвячено багато робіт багатьох авторів юридичної науки, вітчизняних і закордонних дослідників. Підходи дослідження до міжнародного патентування винаходів, його роль у формуванні і функціонуванні ринку інтелектуальної власності характеризується великою кількістю поглядів та ідей.

Необхідно зазначити, що аналізу проблем, які склалися в міжнародному патентуванні, приділяється увага вітчизняними дослідниками, серед яких Дроб'язко В.С. [№ 9], Ємжин В.М. [№ 16], Рачинський Ф.В. [№ 17] та інші.

Метою дослідження є виявлення й обґрунтування теоретико-методологічних заasad та особливостей міжнародного патентування винаходів та формулювання рекомендацій щодо підвищення ефективності цього процесу.

Основні результати дослідження. Економічний розвиток людства завжди був тісно пов'язаний з інтелектуальним пошуком, який втілювався в науці і винахідництві. Забезпечення суспільства новими ідеями, їх матеріальна реалізація відображували об'єктивний хід історії технологічної еволюції. Сучасний технологічний стан суспільства вимагає значних початкових витрат, прибуткова компенсація яких є основною ціллю товаровиробництва. Разом з тим, в умовах ринкової конкуренції, отримання гарантованого прибутку практично неможливо без патентного законодавства з промислової власності.

Перший з відомих привілеїв на "нову техніку" виданий XII ст. Його отримав арабський ремісник, який запропонував новий спосіб фарбування судна. Він виданий в м. Бордо в 1236 р. і затверджував виключне право його володаря строком на 15 років.

Першим з відомих законів в галузі патентознавства є закон Венеціанської республіки про охорону винаходів, який був прийнятий в березні 1474 р. Цей закон містить згадування першого системного підходу в охороні винаходів у формі патенту, який передбачав виключне право окремої особи, що вперше обмежує суспільну сферу інтересів [14; С. 14].

Першим законодавчим актом у сфері охорони промислової власності незалежної України стало "Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні"[5], затверджене Указом Президента України 18.09.1992 р. Цим правовим актом в Україні було введено єдину форму охорони винаходів та промислових зразків – патент. Перший патент незалежної України на винахід було підписано 22 грудня 1992 року.

До інтелектуальної власності в якості складової відноситься промислова власність [11; С. 12]. Термін "Промислова власність" вперше був вжитий у статті 1 Паризької конвенції про охорону промислової власності (1883 р.) [1]. Він охоплює широке коло об'єктів: винаходи (нові технічні рішення), корисні моделі, промислові зразки (дизайн промислових виробів), символи чи позначення, які проставляються на промислових виробках (товарні знаки) або використовуються при наданні послуг (знаки обслуговування), найменування фірм, зазначення місць походження товарів, виробничі секрети, захист від недобросовісної конкуренції тощо.

Одним з найважливіших об'єктів патентного права є винаходи.

Винахід (англ. Invention) – це нове, яке володіє суттєвими відмінностями технічне рішення задачі в будь-якій галузі економіки, соціального розвитку, культури, науки, техніки, оборони, що дає позитивний ефект і задовольняє деяким критеріям патентоздатності [13; С. 150].

До винаходів належать такі творчі рішення: пристрої, речовини, штами мікроорганізмів, культурні клітини рослин і тварин, способи.

Сферою дії патентного законодавства є регулювання:

- майнових відносин;
- особистих майнових відносин, які виникають у зв'язку зі створенням, правовою охороною і використанням об'єктів промислової власності.

Основними суб'єктами відносин інтелектуальної власності в сфері винахідництва є: автор (співавтор), патентовласник.

В Україні діють два види патентів на винахід: патент із терміном дії 20 років, що видається після проведення експертизи по суті, і деклараційний патент – різновид патенту, що видається за результатами формальної експертизи та експертизи на локальну новизну заявки на винахід [8; С. 58].

В деяких країнах в тому числі і в Україні категоризація патентів відбувається за об'єктами промислової власності, на які вони видаються. За цією категоризацією виділяють наступні види патентів: патент на винахід; патент на корисну модель; патент на промисловий зразок. [10; С. 101]

Тому в заяві на отримання патенту повинен бути зазначений саме той об'єкт, на який запитується патентна охорона.

Патентна система більшості країн світу регламентує набуття власника патенту особою, яка першою зареєструвала винахід. Виняток становлять США, чье законодавство передбачає можливість видачі патенту тому, хто зможе довести, що саме він є автором винаходу.

Набуття права інтелектуальної власності на винахід охороняється державою і засвідчується патентом. Особа, яка бажає одержати патент на винахід і має на це право (заявник), подає заявку на його видачу до Державного підприємства "Український інститут промислової власності" (Укрпатент), який здійснює приймання, розгляд та проведення експертизи заявок.

Вимоги до складу й оформлення матеріалів заявки, поданню заявки визначені "Правилами складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель", затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 22 січня 2001 року № 22, зареєстровані в Міністерстві юстиції України за № 173/5364 від 27.02.2001 (далі Правила) і є обов'язковими для заявників [6].

Практично у всіх країнах винахід, що патентується перевіряється за умовами патентоздатності на дату пріоритету. У випадку якщо на один винахід подаються дві заявки, виграє заявка, яка має більш ранішню дату пріоритету. Ось чому дата пріоритету так важлива.

Для винахідника пріоритет за найбільш ранньою датою дуже важливий. У багатьох країнах законом передбачена можливість подання так званої попередньої заявки у спрощеній

формі тільки з тим, щоб закріпити дату пріоритету. У Сполучених Штатах діє складна система, в рамках якої винахідник за певних умов може вимагати пріоритет з дати здійснення винаходу, а не з дати пріоритету заявки на нього. США – це, безсумнівно, один з найбільш вигідних ринків для більшості винаходів. І тому, поки США не зроблять свою систему патентування такою ж, як і в інших країнах, винахідники всього світу повинні бути готові довести дату винаходу, щоб використати пріоритет за американським патентним правом [12; С. 275].

Суть винаходу характеризується сукупністю його суттєвих ознак, тобто ознак, потрібних і достатніх для одержання бажаного технічного результату. У матеріалах заявки суть винаходу розкривається в його формулі та розділі опису "Суть винаходу" [17; С. 4].

В формулі наводиться характеристика розробки, що виражає її сутність, тобто що містить сукупність її суттєвих ознак, достатніх для досягнення вказаних заявником технічного результату. Формула викладається у вигляді логічного визначення винаходу сукупністю всіх його суттєвих ознак. Ознаки у формулі виражаються таким чином, щоб забезпечити можливість їх ідентифікації.

Тільки-но компанія подала заявку на патент у країні створення винаходу, їй варто розглянути можливість іноземної патентної охорони того ж самого винаходу.

Подати заявку на передбачуваний винахід потрібно перед тим, як трапитися яке-небудь публічне розкриття деталей винаходу. Майже всі закордонні країни перешкоджають реєстрації заявок на винаходи, що вже були представлені громадськості.

Україна та більшість розвинутих країн є учасниками міжнародної угоди, під назвою Паризька конвенція [1]. За цією угодою, заявник може використовувати свою дату реєстрації, отриману в стані подання першої заявки, як дату пріоритету для будь-якої іноземної заявки за умови, що заявка в іншій країні-учасниці Паризької конвенції подається протягом одного року від моменту реєстрації першої заявки. На практиці це дозволяє компанії мати один рік на визначення того, чи є іноземні патентні права бажаними в наявних ринкових умовах у цих країнах без втрати першої пріоритетної дати.

У разі одержання патенту рекомендується компанії позначити свої запатентовані товари новим патентним номером. Таке позначення дає публічне повідомлення, що компанія має патентні права на технологію, використану в цьому товарі.

У патентному законодавстві багатьох країн сказано, що якщо компанія не позначила свій товар патентним номером, то за будь-яким позовом за фактом порушення її прав не признається жодної компенсації за заподіяний збиток, якщо тільки компанія не зможе довести, що компанія-порушниця була спеціально поінформована про існування патенту якимось іншими засобами і все ж таки порушувала. Якщо конкурентові ніколи спеціально не доводило до відома і товар був не позначений, то компанії важче стягнути грошову компенсацію за період до моменту фактичного повідомлення, отриманого конкурентом-порушником [15; С. 163].

Подаючи міжнародну заявку, заявник має знати, що її провадження складатиметься з двох фаз – міжнародної і національної.

Перші три етапи регламентуються положенням Глави I РСТ, а четвертий – Глави II РСТ. Слід зазначити, що заявник після отримання звіту про міжнародний пошук має право один раз змінити формулу винаходу, не виходячи за рамки того, що розкрито в первинно поданій міжнародній заявці, і надіслати ці зміни, бажано з коротким поясненням внесених змін, до МБ у встановлений строк, які потім публікуються МБ або разом із заявкою, або в офіційному бюлетені (РСТ Gazette). Крім того, під час проведення міжнародної попередньої експертизи заявник має право (як правило, після отримання ним письмового повідомлення ОМПЕ щодо патентоздатності винаходу) внести зміни у формулу винаходу, опис винаходу і креслення, також не виходячи за рамки того, що розкрито в первісно поданій міжнародній заявці, які потім публікуються у вигляді додатку до звіту про міжнародну попередню експертизу [2; ст. 34].

Функції міжнародних пошукових органів покладено на такі відомства: Австралійське патентне відомство, Відомство США з патентів і товарних знаків, Європейське патентне відомство, Іспанське відомство з патентів і товарних знаків, Шведське патентне відомство і Японське патентне відомство [9; С. 96].

Міжнародна заявка не підлягає попередній експертизі автоматично, а тільки за спеціальним запитом заявника, у якому він засвідчує своє бажання використати результати експертизи в певних державах. Збір за попередню міжнародну експертизу сплачується, коли вимогу подають до міжнародного органу попередньої експертизи, разом зі збором за роботу Міжнародного бюро. Зазвичай після публікації міжнародної заявки (але не пізніше 19-го місяця від дати встановлення пріоритету) Міжнародне бюро надсилає міжнародну заявку зазначеним заявником національним відомствам, оскільки РСТ є системою тільки подання заявок, а не видачі патентів. Національні відомства вирішуватимуть, видати або не видати патент. Звіт про міжнародний пошук і висновок попередньої міжнародної експертизи, якщо таку здійснено, покликані лише полегшати виконання цього завдання. Процедура видачі патентів не може початися до закінчення 20 місяців (або 30 місяців, якщо застосовують главу 2) від дати встановлення пріоритету міжнародної заявки, якщо тільки заявник не вимагає розпочати її раніше.

Національна фаза починається з виконання вимог статті 22 або п. 1 статті 39 РСТ, тобто подання міжнародної заявки (як правило, до спливу 30 місяців, а в деяких відомствах жо спливу 31 місяця, від дати пріоритету) до відомства тієї держави-учасниці РСТ, на території якої заявник бажає отримати охорону, і закінчується при сприятливому для заявника результаті видачею відповідного охоронного документа. Розміри мита за подання заявки при її переведенні на національну фазу, а також мова перекладу визначаються національними законодавствами відповідних держав або регіональними відомствами. Слід зазначити, що і після входження в національну фазу заявнику надається можливість внести зміну у формулу винаходу, опис винаходу і креслення, також не виходячи за рамки того, що розкрито в первісно поданій міжнародній заявці, що обумовлено положеннями статей 28 і 41 РСТ.

Міжнародну заявку краще подавати англійською, іспанською, китайською, німецькою, російською, французькою або японською мовою. Іншими прийнятними мовами є: голандська, датська, норвезька, фінська та шведська [9; С. 96].

Європейська конвенція. Важливою формою міжнародного співробітництва у сфері охорони інтелектуальної власності визнається діяльність регіональних міжнародних організацій. У 1973 р. в Мюнхені була підписана Європейська (Мюнхенська) конвенція про видачу європейського патенту, згідно з якою розпочала роботу Європейська патентна організація (ЄПО) та було ухвалене рішення про видачу єдиного патенту, дійсного для всіх країн – членів Конвенції [4; ст. 1].

Хоча Конвенція про видачу європейських патентів з великим натхненням була прийнята в країнах-членах Європейського союзу, оскільки вона є відкритою, що означає можливість приєднання до неї будь-якої європейської країни, в тому числі і не члена Європейського союзу, але все ж таки Конвенція не може слугувати інструментом створення реальної загальноєвропейської системи тестування. Одна окрема заявка до Європейської патентної організації (ЄПО), яка була створена відповідно до даної Конвенції, веде до видачі так званого Європейського патенту. Такий патент забезпечує охорону, еквівалентну національному рівню в кожній із вісімнадцяти країн-учасниць Конвенції. Це велика допомога заявникам, що звертаються за патентом, оскільки їм треба зробити тільки одну заяву замість вісімнадцяти.

Але дана європейська система страждає від двох суттєвих недоліків. Перший полягає в тому, що країни-учасниці Конвенції мають право вимагати від заявника переклад заявки на патент на одну з офіційних мов ЄПО. Офіційними мовами ЄПО є англійська, німецька та французька. Точний технічний переклад коштує дуже дорого. Вартість перекладу європейського патенту може збільшити вартість процедури європейського патентування у порівнянні з процедурою в США у два рази, хоча треба зазначити, що вартість процедур патентування в кожній з вісімнадцяти європейських країн-учасниць Конвенції неоднакова.

Другий недолік полягає в тому, що переслідування за патентні порушення відповідно до Конвенції повинне здійснювати в системі національного судочинства, оскільки система європейських патентних судів на була створена. Викладене може означати високий рівень витрат тлумачення патенту. У зв'язку зі значною подібністю патентного

законодавства різних країн деякими судами стали виноситися рішення, що поширювали сферу своєї дії на юрисдикції інших країн, а суди цих країн стали приймати такі рішення до виконання. Однак на практиці продовжують мати місце процеси з патентних питань між окремими країнами [12; С. 203].

Євразійська патентна конвенція. У 1994 р. в Москві була підписана євразійська патентна конвенція, згідно з якою було створено Євразійське патентне відомство та ухвалене рішення про видачу єдиного патенту, що діє на території країн-учасниць Конвенції [7; С. 331].

Євразійська патентна конвенція (ЄАПК) має наметі досягнення більш високого ступеня інтеграції, ніж ту, яку дає європейська патентна система. До числа країн-учасниць ЄАПК входить низка колишніх республік Радянського Союзу, хоча цей міжнародний договір відкритий для приєднання до нього будь-яких країн, що підписали Паризьку конвенцію і Договір про патентну кооперацію. Відповідно до даної Конвенції впроваджується єдиний євразійський патент (ЄАП) [3; ст. 26].

Патентування винаходів, що за забезпечується Євразійською патентною конвенцією, здійснюється шляхом подання заявки до ЄАПВ. Заявники з країн – учасниць ЄАПК подають євразійську заявку через національне патентну установу, якщо це обумовлено законодавством відповідної держави. Заявники з країн, що не беруть участь в Конвенції, подають заявку безпосередньо до ЄАПВ.

Найбільшим недоліком Конвенції є те, що нею не передбачене створення Євразійського апеляційного патентного суду, і це по суті говорить про можливість ухвалення рішень, що по суті відрізняються одне від одного в судах різних країн з питань юридичної сили і порушень охорони євразійських патентів.

Найбільш позитивним моментом Конвенції можна вважати те, що знімається проблема перекладу у зв'язку з використанням однієї робочої мови – російської, яку знають у всіх країнах, що приєдналися до Конвенції (при цьому будь-який суд або інший компетентний орган країни-учасниці може витребувати надання позивачем матеріалів у перекладі на національну мову).

Слід зазначити, що український заявник подаючи заявки відповідно до РСТ може отримати охорону свого винаходу не тільки у вигляді національних охоронних документів у всіх державах-учасниках РСТ, але й у вигляді регіональних патентів: такого як євразійського патенту у рамках Євразійської патентної конвенції [16; С. 4].

Висновки. Проведене дослідження мало на меті проаналізувати механізм здійснення міжнародного патентування винаходів та запропонувати низку пропозицій щодо удосконалення регулювання суспільних відносин в галузі інтелектуального права.

Проведений аналіз побудови та принципів міжнародного патентування винаходів, щодо гарантування та підтвердження прав винахідників на об'єкти інтелектуальної власності, що забезпечуються в Україні відповідно до Конституції України, міжнародних угод та вітчизняного законодавства, суб'єктами, що беруть участь у суспільних відносинах в сфері інтелектуальної власності.

В результаті проведеного дослідження було вирішено такі завдання:

1. Проаналізовано історію патентування винаходів, в результаті чого можна відзначити, що інститут патентування винаходів має багато вікову історію і перебуває в процесі постійних трансформаційних змін.

2. Розглянуто юридичний механізм дії патенту, що дає змогу відзначити, що патент має абсолютний і виключний характер щодо майнових прав суб'єктів правовідносин в сфері інтелектуальної власності.

3. Охарактеризовано види патентів, що дає підстави відзначити, що патенти на винаходи класифікують за терміном дії майнових прав патентовласника, які посвідчуються таким патентом.

4. Розглянуто територіальний характер, що дає змогу стверджувати про територіальну обмеженість дії майнових прав, які посвідчуються національним патентом і що свідчить про необхідність для держави пошуку шляхів інтернаціоналізації патентів, які видаються на її території.

5. Розкрито функції патенту на винахід, в результаті чого можна відзначити, що основною функцією патенту на винахід є охорона об'єктів інтелектуальної власності.

6. Визначено особливості отримання патенту за національним правом, що дає змогу говорити про усталеність національної процедури отримання патенту і про ефективну законодавчу базу, що забезпечує діяльність механізму патентування винаходів.

7. Охарактеризовано особливості подачі заявки на патент, в результаті чого можна відзначити існування у вітчизняному законодавстві таких пільгових правил, як конвенційний пріоритет; встановлення пріоритету за датою надходження більш ранішньої заявки; встановлення пріоритету по за датою надходження додаткових матеріалів, якщо вони оформлені в якості самостійної заявки та пріоритет винаходу по заявці, виділеної з попередньої.

Обґрунтовано пропозиції щодо підвищення ефективності міжнародного патентування винаходів. І визначено, що основними напрямками розв'язання цих та інших проблем є: підвищення ефективності вітчизняного законодавства в сфері інтелектуальної власності, зміцнення юридичної сили положень законодавства, що посвідчують право власників на винаходи, подальша адаптація вітчизняного патентного законодавства до юридичних норм і принципів міжнародного патентування винаходів і як необхідна умова, більш детальне законодавче визначення механізмів захисту та відновлення прав патентовласників.

Література

1. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 р. // <http://zakon1.rada.gov.ua>
2. Договір про патентну кооперацію від 19.06.1970 р. // <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Евразийская патентная конвенция от 09.09.1994 г. // <http://zakon.rada.gov.ua>
4. European Patent Convention. The 13-th edition. – European Patent Office, 2007. – 637 р.
5. Указ Президента України від 18.09.1992 р. № 479 "Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні" // <http://zakon.rada.gov.ua>
6. Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.01.2001 р. № 22 "Правилами складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель" // <http://zakon.rada.gov.ua>
7. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність // Підручник. – К.: Знання, 2006. – 431 с.
8. Дахно І.І. Право інтелектуальної власності // Видання друге, перероб. і доп. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 278 с.
9. Дроб'язко В.С., Дроб'язко Р.В. Право інтелектуальної власності // Навчальний посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.
10. Ієвіня О.В., Мироненко В.П., Павловська Н.В., Пилипенко С.А. Право інтелектуальної власності: схеми та роз'яснення // Навчальний посібник. – К.: КНТ, 2007. – 264 с.
11. Колосюк В.П., Дорошенко В.В. Патентование и лицензирование // Учебное пособие. – Харьков: Основа, 2000 – 192 с.
12. Мэггс П.Б., Сергеев А.П. Интеллектуальная собственность. – М.: Юристь, 2000. – 400 с.
13. Семкин С.Н., Семкин А.Н. Основы правового обеспечения защиты информации. Учебное пособие для вузов. – М.: Горячая линия-Телеком, 2008. – 238 с.
14. Рузакова О.А. Право интеллектуальной собственности. – М.: Московская финансово-промышленная академия, 2004. – 308 с.
15. Цибульов П.М., Чоботарьов В.П., Зінов В.Г., Суїні Ю. Управління інтелектуальною власністю // Монографія. – К.: "К.І.С.", 2005. – 448 с.
16. Ємжин В.М. Особливості подання міжнародної заявки. Методичні рекомендації // Державний департамент інтелектуальної власності. 2-ге видання, допов. – К.: ТОВ "Оберіг", 2007. – 48 с.
17. Рачинський Ф.В., Марчевська Т.Г., Міляєва В.П. Складання заявки на винахід. Практичні рекомендації. // Державний департамент інтелектуальної власності. – 3-є вид., випр. і доп. – К.: ТОВ "Драдо-друк", 2007. – 64 с.

КРИМИНАЛЬНО-ПРАВОВА ОЦІНКА ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕНАДАННЯМ ДОПОМОГИ

Статья посвящена рассмотрению общетеоретических положений не оказания помощи в уголовном праве. Определяется соотношение правовых и моральных аспектов оценки преступлений, связанных с неоказанием помощи. Раскрывается значение некоторых признаков данного преступления.

Ключевые слова: *бездеятельность, неоказание помощи, малозначность, вина, субъективный аспект.*

С.В. Кривоносова

КРИМИНАЛЬНО-ПРАВОВА ОЦЕНКА ПРЕСТУПЛЕНИЙ, СВЯЗАННЫХ С НЕПРЕДОСТАВЛЕНИЕМ ПОМОЩИ

Статья посвящена розгляду загальнотеоретичних положень ненадання допомоги у кримінальному праві. Визначається співвіднесення правових та моральних аспектів оцінки злочинів, пов'язаних із ненаданням допомоги. Розкриваються значення деяких ознак даного злочину.

Ключові слова: *бездіяльність, ненадання допомоги, малозначність, вина, суб'єктивний аспект.*

S.V. Krivonosova

KRIMINAL'NO-PRAVOVA ESTIMATION OF CRIMES, RELATED TO THE UNGRANT OF HELP

The article deals with the general theoretical abandonment provisions in criminal law. Determined by the ratio of legal and moral aspects of the assessment of offenses relating to failure to render aid. Reveals the importance of some features of the crime.

Key words: *inertia, lack of care, insignificance, wine, subjective aspect.*

Постановка проблеми. В умовах сучасності важливою проблемою формування правосвідомості суспільства все частіше виступає питання співвідношення моральних та правових норм як гармонійного поєднання внутрішніх та зовнішніх детермінант соціальної поведінки людей. Незважаючи на постійний розвиток законодавчої бази, право не може поглинути певні моральні принципи, які часто набувають провідного значення як показник суспільно-правової культури населення. Це й визначає необхідність розгляду злочинів, пов'язаних із ненаданням допомоги через призму іманентного морального та правового аспектів.

Як відомо, підвищений ступінь суспільної небезпеки виражає ознаку можливості заподіяння істотної шкоди охоронюваним кримінальним законом об'єктам. На істотність шкоди, іншими словами, на суспільну небезпеку прямо вказується і при характеристиці окремих злочинів. Так, ч.1 ст.136 злочинним наслідком визначає тяжкі тілесні ушкодження потерпілого внаслідок ненадання йому допомоги [3], і визнається кримінальним законодавством як менш тяжким, аніж ч.2 ст.136, де жертвою виступає малолітня особа. В свою чергу ч.3 ст.136 є більш тяжкою за попередні частини, бо призвело до смерті потерпілого. В цьому й визначається ступінь суспільної небезпеки наслідків цього злочину.

Вказівка на ознаку суспільної небезпеки міститься, насамперед, у самому визначенні поняття злочину (ст.11 КК України), характер і ступінь суспільної небезпеки покладені в основу класифікації злочинів у ст.12 КК України [2]. Так, виходячи з передбачених кримінальним законодавством каральних санкцій за ненадання допомоги, можна віднести чч.1 та 2 ст.136 до злочинів невеликої тяжкості, відповідно до ч.2 ст.12 КК України. В свою чергу ч.3 ст.136 ст. КК України передбачає покарання у вигляді обмеження волі на строк від трьох до п'яти років або позбавлення волі на строк від двох до п'яти років.

Таким чином ч.3 ст.136 КК України може кваліфікуватися і як злочин невеликої тяжкості (у разі застосування обмеження волі) і як злочин середньої тяжкості, яким є, згідно ч.3. ст.12 КК України, злочин, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше п'яти років.

Можна зробити висновок, що навіть у разі загибелі жертви в наслідок ненадання їй допомоги, держава не схильна визнавати це тяжким або особливо тяжким злочином. Це зовсім не означає, що держава байдуже ставиться до життя потерпілого у даному злочині, просто кримінальний закон вимушений розрізняти активні дії усвідомлено спрямовані на позбавлення когось життя, і кваліфікує це, наприклад, як вбивство, та дії що не були цілеспрямовано зорієнтовані на знищення жертви. Тут ми стикаємось з таким аспектом проблеми, як прямий та непрямий умисел і як наслідок, з таким поняттям як вина. Яка відповідно до ст.23 КК України визначається психічним ставленням особи до вчиненої дії чи бездіяльності, передбаченої цим Кодексом, та її наслідків. В контексті даного Кодексу, безсумнівно, йдеться саме про суспільно небезпечні наслідки, які в контексті досліджуваної ст.136, набувають вигляду тяжких тілесних ушкоджень, або взагалі смерті потерпілого.

Таким чином, соціальна сутність ненадання допомоги полягає в його суспільній небезпеці для правоохороняваних кримінальним законом інтересів (об'єктів), а саме життя та здоров'я людини. В свою чергу кримінальний закон у суспільній небезпеці будь-якого злочину взагалі, і ненадання допомоги, зокрема, виділяє якісну (характер суспільної безпеки) і кількісну (ступінь суспільної безпеки) сторони. Адже характер і ступінь суспільної безпеки злочинів враховуються при призначенні покарання.

Суспільна безпека ненадання допомоги визначається всіма ознаками злочину: об'єктом злочину, злочинними наслідками, способом здійснення злочину, формою і видом провини, мотивом і метою здійснення злочину, часом, місцем, обстановкою його здійснення. Виходячи ж з того, що злочином визнається таке діяння, що заподіює шкоду чи створює загрозу заподіяння істотної шкоди правоохоронним інтересам, тобто об'єкту злочину, то суспільна безпека визначається насамперед об'єктом злочину: його важливістю, соціальною цінністю. Чим важливішим є об'єкт зазіхання, чим значніша заподіювана йому шкода, тим більшим є ступінь суспільної безпеки діяння.

Поряд з об'єктом суспільну безпеку значною мірою виражають наслідки злочину, безпосередньо пов'язані з об'єктом злочину. І, як нами вже зазначалося, закон диференціює відповідальність у залежності від характеру і ваги наслідків, що відображене в трьох частинах ст. 136 КК України.

Показником суспільної безпеки ненадання допомоги є і характер вчиненої дії чи бездіяльності. Тому важливого значення у визначенні суспільної безпеки діяння, його значущості закон додає ознакам суб'єктивної сторони (формі і виду провини, мотиву і меті злочину), тому тяжкими й особливо тяжкими закон визнає тільки навмисні злочини, що не можна констатувати у випадку аналізу злочинів пов'язаних із ненаданням допомоги. Тому характер і ступінь суспільної безпеки вчиненого злочину виражають вид і розмір покарання.

Другою ознакою будь якого злочину, і ненадання допомоги, зокрема яка нерозривно пов'язана із суспільною безпекою, є протиправність. Вона означає, що таке діяння протизаконне, тобто кримінальний закон розглядає його як злочинне. Однак, в контексті розгляду проблематики статті про ненадання допомоги, протиправність є об'єктивною складовою юридичної норми ст.136 КК України. Але виходячи з реалій сьогодення, а саме суб'єктивного ставлення населення до суспільних взаємовідносин, можна констатувати інший бік цієї проблеми. В соціальній свідомості українського суспільства домінує правова неосвідченість, коли уявлення про протиправність того чи іншого діяння розуміється лише на загальнопобутовому рівні майже релігійних заповідей (не вбий, не кради тощо). Тому досить значна кількість людей можуть й не здогадатися про протиправність ненадання можливої допомоги іншій особі, яка опинилася у небезпеці. Це явище пояснюється тотальною байдужістю, деморалізованістю та правовим нігілізмом людей, зростання чого спостерігається після втрати жорстких правових традицій сформованих за часів Радянського Союзу.

Так, звичайно, незнання закону не звільняє від відповідальності, але чи можна казати про наявність протиправного умислу випадкового перехожого, на очах якого відбувалось побиття групою хуліганів іншої людини, і який навіть не здогадується, що кримінальним кодексом передбачена необхідність надати жертві відповідну допомогу, або ж принаймні повідомити про такий небезпечний стан належні установи. Або ще простіший приклад, коли на очах перехожих замерзає на холоді особа у стані алкогольного сп'яніння, чи неприглядна особа без постійного місця проживання. Інколи, особу що впала на вулиці внаслідок серцевого приступу також сприймають як алкоголіка, і будуть обходити, не підозрюючи, що таке поведіння є протиправним, бо явно порушує ту ж саму ст. 136 КК України.

Таким чином ми можемо констатувати значне місце саме суб'єктивної оцінки протиправності діяння або бездіяльності, розглядаючи такий злочин як ненадання допомоги. Тобто, з формальної сторони можуть бути наявні всі ознаки складу злочину за ст. 136, але умисел, принаймні прямий, майже завжди буде відсутній (інакше, як нами вже зазначалося, це вже буде не ненадання допомоги, а, наприклад, вбивство).

Суспільна небезпека та протиправність є двома обов'язковими взаємозалежними ознаками злочину, проте, для визнання злочином вирішального значення набуває суспільна небезпека, адже вона є підставою для визнання діяння злочинним, для його криміналізації [1; 7].

Для правильного розуміння співвідношення зазначених двох ознак злочину важливе значення має положення, закріплене в ч. 2 ст. 11 КК України. Яка зазначає, що не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній особі. У таких випадках наявна формальна ознака – протиправність, але немає характерної для злочину ознаки – нанесення істотної шкоди охоронюваним кримінальним законом об'єктам.

Тому, стосовно проблеми ненадання допомоги все знов-таки опирається окрім об'єктивної сторони, в суб'єктивний аспект. Так, якщо одна особа демонструвала вміння плавати, а потім випадково почала тонути на очах у іншої особи, то "спостерігач" може припустити, що потерпілий зможе сам вийти з такої небезпеки і не надати своєчасну допомогу. І якщо якимось чином потерпілий вижив і одержав лише незначні uszkodження, то це начебто не може кваліфікуватися як злочин, адже не набуло ознак суспільно небезпечних наслідків.

Отже, одна лише зовнішня формальна відповідність подібної бездіяльності при ненаданні допомоги ознакам конкретного злочину за ст.136 не дозволяє вважати його таким, якщо воно не містить такого ступеня небезпеки, що притаманна злочину (істотна шкода). При наявності таких випадків кримінальну справу не може бути порушено, а порушена – підлягає припиненню. І взагалі проблема міститься ще й в тому, що закон не розкриває поняття малозначності і тому з'ясування його необхідно робити у відповідності до кожного конкретного випадку, піддаючи розгляду, оцінці всі обставини справи. Вони повинні показати, що таким діянням не було заподіяно істотної шкоди.

Однак подібний негативний соціальний досвід лише підкріплює суспільну байдужість, яка рано чи пізно призводить і до ненадання допомоги й при реальній загрозі потерпілому з боку оточуючих. Тим паче, що оцінка ступеня об'єктивної наявності небезпеки потерпілому також є суто суб'єктивною. Якщо особа фізично розвинута, і має досвід перебування у екстремальних ситуаціях, то й вона може навіть не оцінити реальність небезпеки знайомої йому екзотичної ситуації для іншої особи, вважаючи, що кожен зможе спокійно її подолати. А потерпілий, який не має такої підготовки чи досвіду подолання може навіть загинути, не в наслідок фізичної слабкості, а внаслідок розгубленості, паралізуючого та деморалізуючого страху, або ж простої дезорганізації власних дій в стані афекту. Відповідно, невтручання та ненадання допомоги потерпілому з боку іншої людини була не навмисна, адже не містила наміру настання негативних наслідків для потерпілого. А отже, не можна не враховувати зміст і спрямованість наміру, бо якщо намір був спрямований на цілеспрямоване невтручання, і породив бездіяльність через ненадання допомоги, але по незалежним причинам не призвело до загибелі чи значних тілесних uszkodжень, то таке діяння не може розглядатися як мало-значне, оскільки була серйозна загроза життю чи здоров'ю людини.

Виходячи з цього слід розглядати й винність за ненадання допомоги. Закон називає винність, поряд із суспільною небезпекою і протиправністю, обов'язковою ознакою злочину, тому що, як вказується у п'ятому розділі КК України, присвяченого вині та її формам, злочином може бути діяння, зроблене винно, тобто з умислом чи з необережності. На винність прямо вказується й у визначенні поняття злочину, як ознаку злочину пов'язану із суспільною небезпекою і протиправністю діяння. Якщо відсутні ці ознаки, то не може виникати і питання про вину.

В свою чергу караність у визначенні поняття злочину також вказується як одна з ознак злочину. І це зрозуміло, бо якщо діяння не є караним, воно не може розглядатися як злочин. Відповідно до того, що за кожен злочин у санкціях статей Особливої частини передбачається покарання, то даною ознакою злочину закон називає можливість обов'язкового застосування покарання за вчинене діяння. Тобто караність розуміється саме як можливість покарання, а не як реальне його застосування. Це означає, що не у всіх випадках установлене законом покарання підлягає застосуванню. Кримінальний закон припускає можливість звільнення особи від кримінальної відповідальності і покарання, наприклад, у зв'язку з тією ж малозначущістю бездіяльності (ч. 2 ст. 11 КК України). Або на підставі ст. 46 КК України у зв'язку з примиренням винного та потерпілого. Чи, наприклад на підставі ст. 48 КК України, у зв'язку із зміною обстановки, коли особу, яка вперше вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості, до яких відноситься і ст. 136 КК України, може бути звільнено від кримінальної відповідальності, якщо буде визнано, що на час розслідування або розгляду справи у суді внаслідок зміни обстановки вчинене нею діяння втратило суспільну небезпечність (наприклад, тілесні ушкодження жертви швидко загоїлися).

Тому ознакою злочину варто вважати можливість застосування покарання, а не караність діяння. Караність діяння не ознака злочину, а його наслідок. Реально не покараний злочин не перестає бути внаслідок цього злочином [5]. А, нажаль, злочини передбачені ст.136 КК України про ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, в більшості своїй є латентними, бо реально спостерігаються майже щодня, однак не набувають свого законного процесуального закріплення в наслідок об'єктивних та суб'єктивних вад як правозастосовної практики, так і самого суспільства.

Література

1. Дагелъ П.С., Карпов Д.П. Субъективная сторона преступления и ее установление. – Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1974.
2. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник для юрид. вузів і фак. / М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. Т. Борисов та ін.; за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Київ – Харків: Юрінком Інтер – Право, 2001.
3. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. В.В. Сташиса, В. Я. Тація. – К.: Вид. дім "Ін Юре", 2003.
4. Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации преступлений. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2001.
5. Малинин В.Б. Причинная связь в уголовном праве. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2000.
6. Панов Н.И. способ совершения преступления и уголовная ответственность. – Х.: Вища школа, 1982.
7. Рагор А.И. Субъективная сторона и квалификация преступления. – М.: Профобразование, 2001.

О.В. Кудра

Науковий консультант:
ст. викладач **М.І. Карпенко**

ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНУ ТА ЙОГО ОЗНАКИ

У статті розглянуто основні проблеми, що стосуються розуміння питання про місце, значення предмета злочину, його видах – досить дискусійне в науці кримінального права. І хоча в теорії кримінального права при вирішенні цього питання були отримані значні результати

тати, підстав вважати, що проблема предмета злочину вже вирішена, немає. Викладене підтверджується хоча б тим, що в науці поки ще не усунені суттєві протиріччя навіть на основоположних аспектах даної проблеми. Ось чому необхідно проаналізувати основні теоретичні позиції у питанні про предмет злочину. Значення предмета злочину як самостійної ознаки злочину та його роль в механізмі заподіяння шкоди у сфері певних суспільних відносин, у виявленні об'єкта посягання і кваліфікації діяння має дуже важливе самостійне теоретичне та практичне значення. Вивчення предмета злочину сприяє більш глибокому і правильному з'ясуванню сутності об'єкта злочину, його конкретизації. Багато які кримінально-правові норми сконструйовані таким чином, що об'єкт кримінально-правової охорони у них не названий. В подібних випадках його з'ясуванню сприяє вказівка на предмет злочину.

Ключові слова: предмет злочину, об'єкт злочину, об'єкт посягання, склад злочину, суспільні відносини, факультативні ознаки, кримінально-правові норми.

A.В. Кудра

ПРЕДМЕТ ПРЕСТУПЛЕНИЯ И ЕГО ПРИЗНАКИ

В статье рассмотрены основные проблемы, которые касаются понимания вопроса о месте, значении предмета преступления, его видах – достаточно дискуссионные в науке криминального права. И хотя в теории криминального права при решении этого вопроса были получены значительные результаты, оснований считать, что проблема предмета преступления уже решена, нет. Изложенное подтверждается хотя бы тем, что в науке пока еще не устранены существенные противоречия даже на основополагающих аспектах данной проблемы. Вот почему необходимо проанализировать основные теоретические позиции в вопросе о предмете преступления. Значение предмета преступления как самостоятельного признака преступления и его роль в механизме причинения вреда в сфере определенных общественных отношений, в выявлении объекта посягательства и квалификации деяния имеет очень важное самостоятельное теоретическое и практическое значение. Изучение предмета преступления способствует более глубокому и правильному выяснению сущности объекта преступления, его конкретизации. Многие криминально-правовые нормы сконструированы таким образом, что объект криминально-правовой охраны у них не назван. В подобных случаях его выяснению способствует указание на предмет преступления. Объект посягательства в этих составах можно обнаружить из описания предмета преступления.

Ключевые слова: предмет преступления, объект преступления, объект посягательства, состав преступления, общественные отношения, факультативные признаки, уголовно-правовые нормы.

A. V. Kudra

THE SUBJECT OF CRIME AND ITS CHARACTERISTICS

Basic problems, that touch understanding of question about a place, value of the article of crime, are considered in the article, his kinds – debatable enough in science of criminal right. And although in the theory of criminal right at the decision of this question considerable results were got, grounds to consider that the problem of the article of crime is already decided, are not. The stated is confirmed even by that in science while substantial contradictions are not yet removed even on the fundamental aspects of this problem. That is why it is necessary to analyse principal theoretical items in a question about the article of crime. Value of the article of crime as independent sign of crime and his role in the mechanism of damnification in the field of certain public relations, in the exposure of object of encroachment and qualification of act has a very important independent theoretical and practical value. The study of the article of crime assists the deeper and correct finding out of essence of object of crime, his specification. Many legal norms are constructed so that the object of legal guard for them is not adopted. In parallel instances to his finding out pointing promotes for the purpose a crime. The object of encroachment in these compositions it can find out from description of the article of crime.

Key words: the subject of crime, the object of the crime, the object of attack, crime, public relations, optional features, penal codes.

Постановка проблеми. Проблема предмета злочину в кримінальному праві є однією з найбільш суперечливих і маловивчених. Спеціальне дослідження предмета злочину до останнього часу не проводилось. Деякі положення про предмет злочину розглядалися, головним чином, у зв'язку з відмежуванням його від об'єкта злочину.

Між тим, значення предмета злочину як самостійної ознаки складу злочину та його роль в механізмі заподіяння шкоди у сфері певних суспільних відносин і у вияв-

ленні об'єкта посягання і кваліфікації діяння має дуже важливе самостійне теоретичне та практичне значення. Предметом злочину слід вважати будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких кримінальний закон пов'язує наявність в діях особи ознак конкретного складу злочину.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою дипломної роботи є норми чинного законодавства України, праці вітчизняних і зарубіжних вчених минулого і сучасності з кримінального права, серед яких : М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, Л.С. Білогірць-Котляревський, Є.В. Благов, В.І. Борисов, Я.М. Брайнін, П.А. Воробей, М.А. Гельфер, В.О. Глушков, В.К. Гришук, О.М. Джужа, М.І. Загородніков, А.П. Закалюк, Є.К. Каіржанов, О.Ф. Кістяківський, О.М. Костенко, Г.А. Крігер, В.М. Кудрявцев, П.С. Матишевський, М.І. Мельник, П.П. Михайленко, А.А. Музика, В.І. Шакур, С.С. Яценко та інші.

Мета дослідження. Основною метою нашого дослідження є наукова розробка нових концептуальних положень вчення про предмет злочину.

Визначені такі головні завдання дослідження: узагальнити погляди вітчизняних і зарубіжних вчених на проблеми об'єкта і предмета злочину, зокрема, щодо визначення поняття предмета злочину та його місця серед інших ознак складу злочину; виявити притаманні предмету злочину ознаки, що дають змогу відмежувати його від знарядь і засобів вчинення злочину; розв'язати найбільш важливі питання про зв'язок і розмежування предмета й деяких інших ознак складу злочину; вдосконалити наукову класифікацію предметів злочинів; проаналізувати найбільш важливі питання кваліфікації суспільно небезпечного діяння з урахуванням предмета злочину; сформулювати пропозиції щодо вдосконалення окремих норм кримінального законодавства України.

Основні результати дослідження. Наведені додаткові аргументи на користь визнання об'єктом злочину (у вузькому розумінні) суспільних відносин, які охороняються кримінальним законом та у сфері яких завдається шкода чи створюється загроза її заподіяння. У широкому розумінні об'єктом злочину обґрунтовується називати елемент складу злочину, що утворений зазначеними суспільними відносинами (обов'язкова ознака), а також включає в себе предмет злочину та потерпілого від злочину (факультативні ознаки). Новим змістом наповнене кримінально-правове поняття потерпілого як жертви злочину – це факультативна ознака об'єкта злочину, що характеризує людину, з приводу якої вчиняється злочинне діяння та (або) на організм якої здійснюється злочинний вплив. На новому концептуальному рівні вдосконалене визначення поняття предмета злочину – це факультативна ознака об'єкта злочину, що знаходить свій прояв у матеріальних цінностях (котрі людина може сприймати органами чуття чи фіксувати спеціальними технічними засобами), з приводу яких та (або) шляхом безпосереднього впливу на які вчиняється злочинне діяння. Отже, оригінально в порівнянні з існуючими у науці кримінального права підходами визначається взаємозв'язок об'єкта і предмета злочину. Зокрема, на відміну від традиційного бачення місця предмета посягання у складі злочину (як його факультативної ознаки) обґрунтовується необхідність вважати предмет злочину факультативною ознакою об'єкта злочину. Наголошується на тому, що місце предмета злочину визначено не в структурі суспільних відносин, а поряд з ними, – як самостійного юридичного поняття, що має, в багатьох випадках, однорідні з предметом суспільних відносин властивості. Обґрунтоване авторське розуміння фізичної ознаки предмета злочину. Вона трактується як можливість сприйняття людиною тих чи інших матеріальних утворень (матеріальних цінностей) за допомогою органів чуття або фіксування їх спеціальними технічними засобами. У контексті такого підходу предметом злочину можна і потрібно визнавати, зокрема, інформацію, електричну, теплову та інші види енергії, в окремих випадках – органи, тканини, кров людини. Наповнені новим змістом фізична, соціальна та юридична ознаки предмета злочину. Зокрема, фізична ознака розкривається шляхом розширення меж поняття матеріальності предмета злочину; соціальна ознака визначається взаємозв'язком предмета злочину з об'єктом кримінально-правової охорони через визнання предмета цінністю; юридична – характеризується наявністю злочинних діянь, вчинених з приводу відповідних матеріальних цінностей та (або) спрямованих безпосередньо на них, підпорядкуванням предмета об'єкту злочину, суб'єктивним ставлен-

ням до нього злочинця (бажання вплинути на предмет певним чином), а також факультативністю та формою визначення у кримінально-правовій нормі.

Висновки. Отже, підводячи підсумки, можна сказати, що розглянуті в даній роботі питання не осягають та й не можуть осягнути всього різноманіття такої комплексної проблеми, якою є проблема предмета злочину. Викладене показує, що незважаючи на те, що вказаній проблемі присвячено чимало монографічних досліджень і наукових публікацій, багато її аспектів потребують подальшої розробки.

Успішна підготовка нового кримінального законодавства багато в чому залежить від якості розробки найбільш важливих загальнотеоретичних проблем науки кримінального права. До таких обґрунтовано відносять проблему предмета злочину. Виключна її важливість обумовлюється не тільки теоретично, але й практичним значенням. Так з'ясування предмета злочину дає можливість визначити соціально-політичну та юридичну сутність злочину, сприяє правильній кваліфікації діяння. Саме цим викликаний великий інтерес в науці кримінального права до проблеми предмета злочину.

Література

1. Пюнківський А.А. Кримінальне право. Загальна частина. Москва, 1982р. , ст. 48.
2. Волков Б.С. Кримінальне право. Казань, 1968р. ст. 89.
3. Михайленко П.П. Кримінальне право України. Київ, 1995р. ст. 127.
4. Кримінальне право України. Загальна частина. Матишевський П.С., Андрушко П.П., Шапченко С.Д. ст. 123.
5. Кримінальний Кодекс України. Київ, 2001 р. Видавництво "Істина", ст. 47.
6. Кримінальне право України. Курс лекцій. Н.В.Чернишов, М.В.Володько, М.А.-Хазін, Київ, 1995 р. ст. 89.
7. Никифоров Б.С. Кримінальне право. Загальна частина. Москва, 1989р. ст. 86.
8. Пюнківський А.А. Кримінальне право. Загальна частина. Москва, 1982 р. ст. 48.
9. Музыка А.А., Лащук Є.В. Режим секретності // Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: Укр. енцикл., 2003. – Т. 5: П-С. – С. 269-270.

В.О. Купраш

Науковий керівник:
к.і.н. **І.П. Малютіна**

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ В УКРАЇНІ

В статті розглянуто сутність інституту опіки та піклування, а також основні його проблеми та напрямки їх вдосконалення.

Ключеві слова: органи опіки та піклування, опікун та піклувальник, діти-сироти і діти позбавлені батьківського піклування.

В.А. Купраш

ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ И НАПРАВЛЕНИЯ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОПЕКИ О ПОПЕЧИТЕЛЬСТВА В УКРАИНЕ

В статье рассмотрены сущность института опеки и попечительства, а также основные проблемы и направления их усовершенствования.

Ключевые слова: органы опеки и попечительства, опекун и попечитель, дети-сироты и дети лишённые родительской опеки.

В.О. Kuprash

MAJOR PROBLEMS AND WAYS TO IMPROVE CARE AND CONCERN IN UKRAINE

The article deals with the essence of the institute of guardianship, as well as the main problems and directions of their improvement.

Key words: bodies of guardianship and guardians, orphans and children deprived of parental care.

Постановка проблеми. На протязі багатьох років в Україні сформувалась державна система соціального захисту, опіки і піклування дітей-сиріт і дітей, які залишились без піклування батьків. Опіка та піклування встановлюється з метою забезпечення особистих немайнових і майнових прав та інтересів малолітніх, неповнолітніх осіб, а також осіб, які за станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати права і виконувати обов'язки. Технологія опіки і піклування становить складний порядок передачі дітей на виховання в сім'ю опікунів, піклувальників, у спеціалізовані заклади для дітей-сиріт і будинки-інтернати, будинки сімейного типу чи прийомні сім'ї. Норми інституту опіки та піклування містяться у ЦК, СК. Опіка встановлюється судом, а також органами опіки та піклування. Ними є державні адміністрації та органи місцевого самоврядування. Безпосереднє ведення справ покладається на відповідні відділи та управління місцевої адміністрації та органи місцевого самоврядування [4, с.102]. Органи опіки та піклування мають право перевіряти умови влаштування, утримання, виховання, навчання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, можуть переводити дітей, життю та здоров'ю (у тому числі психічному) яких загрожує небезпека, до інших форм влаштування дітей.

Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування найболючіша і найгостріша проблема сьогодення, яка потребує негайного вирішення. Одні з них не мають батьків, які б захищали їх, а інші мають батьків, які залишили їх сам на сам з усіма життєвими труднощами, тому доля цих дітей викликає занепокоєння. Також враховуючі усі соціально-економічні умови, стає зрозуміло, що саме цій проблемі слід приділити особливу увагу в досконалому дослідженні і удосконаленні.

Сім'я є природним середовищем для фізичного, духовного, культурного, інтелектуального соціального розвитку дитини, її матеріального забезпечення і несе відповідальність за створення належних умов для цього. Кожна дитина має право на проживання в сім'ї разом з батьками, або в сім'ї одного з них та на піклування батьків [9, ст. 11]. Але в Україні під впливом різноманітних чинників склалася досить складна ситуація по збільшенню кількості дітей-сиріт і дітей позбавлених піклування, тому відповідно існує сумна статистика. Близько 80 тис. сімей по різних причинах не виконують виховні функції щодо дітей і близько 12 тис. дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, потребують влаштування. За оперативними даними служб у справах дітей, станом на кінець 2010 року кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються під опікою, піклуванням становить 63 013 дітей.

Загальне число опікунів, піклувальників становить 51 238 осіб. З них 95,7% виховують дітей, які перебувають з ними в родинних стосунках (повнолітні брати і сестри – 7,4%, тітка, дядько – 21%, баба, дід – 61%, інші родичі – 6,3%). Не є родичами дітей, які виховуються в їх родинях, 4,2% опікунів, піклувальників.

Серед опікунів, піклувальників осіб до 25 років – 3,5%, віком від 25 до 39 років – 17%, від 40 до 59 років – 49,2%, 60 років і більше – 30,3%.

Більшість сімей опікунів, піклувальників – 64,7% проживають у міських поселеннях, 35,3% – у сільських. (за інформацією Державного департаменту з усиновлення та захисту прав дитини).

Один із самих благородних і гідних вчинків завжди вважався захист і виховання дітей, які залишилися без батьківського піклування, тому що вони і є найбільш незахищеною і вразливою категорією в суспільстві. У зв'язку з ситуацією, що склалася в Україні, особливу увагу необхідно звернути на відносини, що виникають із встановленням і здійсненням опіки та піклування над дітьми-сиротами та дітьми, які залишилися без батьківського піклування (гл. 6 ЦК "Опіка та піклування"). Утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу. Держава заохочує і підтримує благодійницьку діяльність щодо дітей [1, ст. 52]. Допомога та утримання таких дітей не можуть бути нижчими за встановлені мінімальні стандарти, що забезпечують кожній дитині рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального та соціального розвитку на рівні, не нижчому за встановлений прожитковий мінімум для таких осіб. Але на сьогоднішній день багато проблем в законодавстві залишаються невирішеними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Деякі проблемні питання стоять на першому місці і їх відображено у наукових працях таких вчених: Н.А. Д'ячкова, О. Митрофанова, О. Гордецький, М. Потопахіна, Л. М. Зілковська, Ю. Ю. Черновалюк, В. Бірюков, Ю. Червоний, В. В. Андріїв, Н. Б. Болотіна, В. Я. Бурак, Л. С. Волинець, К. В. Добромислов, М. Л. Захаров, О. І. Карпенко, В. Г. Кобелева, Н. Ю. Максимова, О. Є. Мачульська, В. Ю. Москалюк, А. М. Нечаева, Д. А. Ніконов, І. В. Пелія, П. Д. Пилипенко, Н. Т. Поліс, С. М. Прилипко, С. М. Синчук, І. М. Сирота, Б. І. Стапів, О. В. Стремоухов, Є. Г. Тучкова та ін.

Метою дослідження є аналіз, визначення та осмислення найбільш суттєвих проблем та прогалин, що виникають у зв'язку із встановленням, здійсненням та припиненням опіки і піклування та розробка пропозицій щодо удосконалення законодавства.

Основні результати дослідження. – у зв'язку з тим, що в країні зафіксовано достатньо випадків, щодо недобросовісного, неналежного виконання, або невиконання обов'язків опікунів (піклувальників), потрібно впровадити нову систему контролю органами опіки і піклування та встановити більш сувору адміністративну та кримінальну відповідальність опікунів (піклувальників). Я вважаю, що завдяки вищевказаним змінам можна уникнути використання опікунами (піклувальниками) безпорадного становища дітей для корисливих цілей, тим самим забезпечити останнім належну охорону та захист прав.

– на підставі того факту, що існує перелік правочинів, які вчиняються лише з дозволу органи опіки та піклування, надзвичайно важливо звернути увагу на відчуження житла опікунами (піклувальниками). В наш час нотаріуси посвідчують їх і без дозволу, відповідно безконтрольна та самоправна реалізація майна дітей опікунами чи піклувальниками свідчить про відсутність у чинному законодавстві належного механізму охорони та захисту майнових прав дитини, що може призвести до значного зниження її життєвого рівня. Митрофанова О. вважає суттєвим недоліком те, що п. 6.1.

"Правил опіки та піклування" не містять порядку надання згоди органами опіки та піклування на здійснення правочинів, щодо нерухомого майна, яке на праві власності належить дітям, та переліку документів за умови подання яких органами опіки та піклування надається така згода, а визначає лише, що органи опіки та піклування вирішують питання щодо збереження за неповнолітніми жителя.

– проаналізувавши в чинному законодавстві перелік осіб, які не можуть бути опікунами (піклувальниками) та посилаючись на досвід з практики, в якому виникає багато ускладнень з приводу їх призначення, а саме визначення особи інтереси якої можуть суперечити інтересам дитини, потрібно відмітити, що перелік даних осіб є недостатньо визначений та потребує негайного допрацювання. Дуже важливим недоліком, є те що в жодному законодавстві не вказано, чи може бути поновлена опіка (піклування) особами, які раніше були опікунами (піклувальниками), але з вини яких опіка (піклування) була припинена. На мою думку, осіб, які раніше були опікунами (піклувальниками) і з вини, яких опіка (піклування) була припинена, потрібно внести до переліку осіб, які не можуть бути опікунами (піклувальниками). У зв'язку цим пропоную внести відповідні доповнення в ст. 64 ЦК.

– існують дані, що деякі працівники органів опіки та піклування, нехтуючи чинним законодавством, не дотримуються правил щодо здійснення контролю за діяльністю опікунів, які тривалий час не відвідують підопічних в інтернатах. При цьому вони без дозволу органів опіки та піклування реєструють у помешканні недієздатних сторонніх осіб, здають квартири в оренду. На роль опікунів (піклувальників) призначаються люди, котрі не дотримуються норм моралі, а зацікавлені лише в матеріальній вигоді. Такі порушення виявлені у більшості райдержадміністрацій м. Києва. Тому дані працівники потребують більшого контролю та координації.

Пріоритетами щодо захисту права дітей, повинно бути поліпшення співпраці та системних взаємозв'язків з усіма державними структурами, які опікуються захистом дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування та покращення якості створення прийомних сімей.

Таким чином, після вивчення деяких літературних джерел, враховуючи статистичні дані та практику врегулювання відносин, які виникають з приводу здійснення захисту особистих немайнових і майнових прав підопічних, слід зазначити, що порушення прав дітей

певною мірою обумовлено недосконалістю законодавства опіки та піклування і тому в ході проведення досліджень було розглянуто ряд проблемних питань, прогалин інституту опіки та піклування, які потребують термінових змін та запропоновано способи їх вирішення.

Необхідно проводити роботу в напрямку посилення профілактичної роботи по запобіганню дитячої бездоглядності та безпритульності та своєчасного виявлення, влаштування, контролю за умовами життя і виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; захисту прав та інтересів неповнолітніх дітей, які мають батьків відповідно до Конституції та законів України.

Враховуючи складність та багатоаспектність даної проблематики, доречним буде продовжувати подальші дослідження науковцями.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011 р. – №30. – Ст. 141.1.
2. Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України / Є. О. Харитонов, О. І. Харитонова, Ю. В. Білоусов [та ін.] ; за ред. Є. О. Харитонова. – Вид. 2-ге, допов. – Х. : Одиссей, 2008. – 560 с
3. Сімейне право України: підручник / Л.М.Баранова, СЗ7 В.І.Борисова, І.В.Жилінкова та ін.; за заг. ред. В.І.Борисової та І.В.Жилінкової. – 2-е вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 288 с.
4. Цивільне право України: Загальна частина: Підручник. Затверджено МОН / За ред. В.Г. Фазикоша. – К., 2010. – 631 с., тв. пал.
5. Державний департамент з усиновлення та захисту прав дитини <http://www.ditu.gov.ua/news/10297>.
6. <http://www.kmu.gov.ua/sport/control/uk/index>.
7. Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар. Видання шосте, перероблене та доповнене. / За заг. ред. Є. О. Харитонова, Н.Ю. Голубевої – Х.: ТОВ "Одиссей", 2010. – 1216 с.
8. Правила опіки і піклування Затверджено Наказ Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства праці та соціальної політики України 26.05.99 N 34/166/131/88.
9. Закон України "Про охорону дитинства" (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 30, ст.142).
10. Цивільний процес України: підручник /За ред. Є.О. Харитонова, Харитонової О.І., Голубевої Н.Ю. – Київ: Істина, 2011.
11. Зобов'язальне право України: підручник / За ред. Є.О.Харитонова, Н.Ю. Голубевої. – Київ: Істина, 2011.

Л.О. Купцова

Науковий керівник:
к.і.н. **І.П. Малютіна**

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ОСОБИСТОГО СЕЛЯНСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

У статті здійснена комплексна правова характеристика особистого селянського господарства та прослідковано законодавче забезпечення становлення та розвитку цього виду діяльності в Україні.

Ключові слова: особисте селянське господарство, земельна ділянка для ведення особистого господарства, оподаткування доходів громадян.

Л.А. Купцова

ПРАВОВОЕ ПОЛОЖЕНИЕ ЛИЧНОГО КРЕСТЬЯНСКОГО ХОЗЯЙСТВА

В статье осуществлена комплексная правовая характеристика личного крестьянского хозяйства и прослежены законодательное обеспечение становления и развития этого вида деятельности в Украине.

Ключевые слова: личное крестьянское хозяйство, земельный участок для ведения личного хозяйства, налогообложение доходов граждан.

L.O. Kuptsova

THE LEGAL STATUS PERSONAL FARM

The article description complex legal personal farm and legislative support given, the formation and development of this kind in Ukraine.

Key words: *private farming, land management for individual economy, personal income tax.*

Постановка проблеми. В умовах переходу до ринкових аграрних відносин формується більш чітке розмежування різних організаційно-правових форм господарювання на землі, зокрема створення приватного сектору економіки в агропромисловому комплексі. Тому подальший розвиток аграрного законодавства не може відбуватися без створення стабільної нормативної бази розвитку і функціонування особистих селянських господарств.

В економічному секторі сільськогосподарського виробництва суттєве значення має діяльність громадян України, пов'язана з використанням земель сільськогосподарського призначення не тільки для власних потреб, а і з метою подальшої реалізації продуктів рослинного і тваринного походження на ринок України. Така товарна спрямованість продукції дає позитивний результат.

Виходячи з цього, набуває актуальності проблема повної і всебічної правової підтримки особистого селянського господарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичні дослідження аграрно-правових питань здійснило чимало науковців: В.З. Янчук, В.В. Янчук, Н.І. Титова, М.В. Шульга, О.П. Коцюба, В.К. Гуревський, О.А. Вівчаренко, В.І. Андрейцева, Ц.В. Бичкова, Т.Г. Ковальчук, П.Ф. Кулинич, В.Л. Мунтян, О.О. Погрібний, О.М. Вовк, В.П. Жушман, С.П. Бритченко, А.М. Статівка, В.І. Семчик, І.М. Миронець, В.В. Носік.

Слід зазначити, що сучасний період розвитку аграрно-правових досліджень українських науковців характеризується значним розширенням кола проблем, які потребують з'ясування, що являється передумовою виникнення нових напрямів наукових досліджень.

Мета дослідження. Метою дослідження є здійснення комплексного аграрно-правового аналізу особистого селянського господарства в Україні і рекомендацій щодо подальшого вдосконалення національного аграрного законодавства.

Основні результати дослідження. Особисте селянське господарство являє собою особливу форму індивідуального або сімейного господарювання, то не передбачає створення юридичної особи і здійснюється з метою задоволення особистих потреб членів господарства шляхом виробництва, переробки та споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг у сфері сільського зеленого туризму.

Виділено характерні ознаки особистого селянського господарства:

- спеціальне регулювання Закон України від 15 травня 2003 року "Про особисте селянське господарство", Земельний кодекс;

- чисельний субстрат особистого селянського господарства: може складатися з одного громадянина або з членів однієї сім'ї, що спільно проживають і ведуть таке господарство;

- наявність статусу суб'єкта невідприємницької діяльності: така діяльність є основною, а реалізація надлишків сільськогосподарської продукції та надання послуг зеленого туризму – на платних засадах.

Юридичною підставою виникнення правовідносин з ведення особистих селянських господарств є юридичний склад, до якого належать юридичний факт досягнення необхідної правосдатності та дієздатності фізичною особою та набуття земельної ділянки для ведення особистого селянського господарства.

Суб'єктами можуть бути громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які набули у встановленому законом порядку земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства.

Об'єктом правовідносин, що виникають у процесі ведення особистого селянського господарства, є виробничо-господарська діяльність громадян, що передбачає виробництво, споживання, переробку і реалізацію продукції рослинного і тваринного походження.

Не потребують реєстрації, а підлягають обліку, які здійснюють сільські, селищні, міські ради – за місцем розташування земельної ділянки в порядку, визначеної центральним органом виконавчої влади з питань статистики.

Майновою основою особистого селянського господарства: земельні ділянки розміром не більше 2.0 гектара, передані фізичним особам у власність або оренду в порядку, встановленим законом, жилі будинки, господарські будівлі та споруди, сільськогосподарська техніка, інвентар та обладнання, транспортні засоби, сільськогосподарські та свійські тварини і птиця, багаторічні насадження, виробнича сільськогосподарська продукція, продукти її переробки та інше майно, набуте у власність членами господарства у встановленому законом порядку; зазначене майно може бути власністю однієї особи спільною частковою або спільною сумісною власністю членів особистого селянського господарства; звернення стягнення на майно члена особистого селянського господарства допускається на підставі рішення суду.

Встановлено, що державна підтримка особистого селянського господарства здійснюється відповідно до загальнодержавних і регіональних програм за рахунок державних і місцевих бюджетів у порядку, встановлених законом.

Господарська діяльність громадян, які ведуть особисті селянські господарства, здійснюється на земельних ділянках сільськогосподарського призначення. Земельне законодавство України передбачає використання земельних ділянок за цільовим призначенням, що зумовлює громадян на земельних ділянках для ведення особистих селянських господарств займатись виробництвом сільськогосподарської продукції.

Виявлено, що сільськогосподарська продукція, вироблена у особистих селянських господарств, може реалізовуватись шляхом укладення різних видів договорів з підприємствами, установами, організаціями через мережу продовольчих ринків.

У випадку реалізації вирощеної в особистих селянських господарствах сільськогосподарської продукції, громадяни, залежно від обраного способу реалізації, повинні сплачувати: загальнодержавний податок, змістом якого є оподаткування прибутків, що одержані від реалізації сільськогосподарської продукції, вирощеної у особистих селянських господарствах (податок на промисел, податок на доходи фізичних осіб); місцевий збір у вигляді сплати ринкового збору.

Висновок. Провівши це правове дослідження, можна сказати, що зміни, які відбулися в аграрному законодавстві принесли позитивні результати в сфері правового регулювання особистого селянського господарювання, проте норми, що визначають правове становище особистого селянського господарства повинні бути вдосконалені.

Література

1. Закон України "Про особисте селянське господарство" від 15.05.2003 № 742-IV.
2. Закон України "Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві" від 17.10.1990 № 400-XII.
3. Закон України "Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки" від 09.01.2007 № 537-V
4. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768
5. Аграрне право України. За ред. Янчука В.З.-К., Юрінком., 1996.
6. Лебідь В.І. Щодо правової природи особистого селянського господарства // Право України. – 2002. – № 9. – С. 68-73.
7. Довбиш Г.В. Діяльність особистих селянських господарств в ринковій економіці // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2004. – № 1. – С. 24-28.
8. Ковальова С.О. Роль та особливості розвитку особистих селянських господарств / С.О. Ковальова // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2007. – № 1. – С. 149-152.
9. Ковальова С.О. Соціально-економічні передумови функціонування особистих селянських господарств / С.О. Ковальова // АгроСвіт. – 2007. – № 9. – С. 28-32.

10. Чорна Ю.М. Розвиток особистих селянських господарств в ринкових умовах / Вісник Сумського національного аграрного університету. Науково-методичний журнал. Серія: Фінанси і кредит. – 2003. – № 2 (15). – С. 222-225.

11. Хвасенко А. Правове регулювання особистого селянського господарства громадян // Право України. – 2002. – №4. – С. 40-42.

С.В. Кушнір

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **М.І. Карпенко**

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ФУНКЦІЙ

Дипломну роботу присвячено розкриттю теоретичних питань, пов'язаних з проблемами удосконалення правових засад реалізації функцій кримінального переслідування, захисту та вирішення справи по суті (здійснення правосуддя).

Ключові слова: кримінальний процес, кримінально-процесуальні функції, кримінально-процесуальна діяльність.

С.В. Кушнір

ПОНЯТИЕ И ВИДЫ КРИМИНАЛЬНО-ПРОЦЕССУАЛЬНЫХ ФУНКЦИЙ

Дипломная работа посвящена раскрытию теоретических вопросов, связанных с проблемами совершенствования правовых основ реализации функций уголовного преследования, защиты и разрешения дела по сути (осуществление правосудия).

Ключевые слова: уголовный процесс, уголовно-процессуальные функции, уголовно-процесуальная деятельность.

S. V. Kushnir

CONCEPT AND TYPES OF KRIMINALNO-PROCESUALNIKH FUNCTIONS

Graduation work devoted to study of theoretical issues related to the problems of improving the legal framework of the functions of prosecution, protection and decision on the merits (of justice).

Key words: criminal procedure, criminal-procedural functions, criminal-procedural activity.

Постанова проблеми. Реформування усіх сфер життя нашого суспільства, яке почалося з проголошення і всенародного підтвердження незалежності України, вимагає вдосконалення діяльності правоохоронних органів. Важливим завданням на шляху становлення правової держави є укріплення законності, забезпечення дотримання прав людини під час провадження в кримінальних справах. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека, згідно зі ст. 3 Конституції України, визначаються найвищою соціальною цінністю. Вся діяльність державних органів, у тому числі і у сфері кримінального судочинства, повинна бути спрямована на захист прав і свобод людини.

Аналіз правозастосовчої практики свідчить про те, що в практичній діяльності органів досудового слідства, прокуратури та в юридичній науці невіправдано мало уваги приділяється особливостям реалізації кримінально-процесуальних функцій на стадії досудового розслідування.

З огляду на це залишається актуальною проблема щодо сутності, змісту і соціальної спрямованості кримінально-процесуальних функцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо визначення функцій досліджувались такими відомими вченими, як І.Я. Фойницьким, В.Л. Случевським. Цим питанням за радянської доби були присвячені роботи М.С. Строговича, С.С. Алексєєва, О.Д. Бойкова, М.М. Видрі, А.П. Гуляєва, В.Г. Даєва, З.З. Зінатуліна, Л.Д. Кокорева, О.М. Ларіна, П.А. Лупинської, Я.О. Мотовіловкера, В.П. Нажимова, Р.Д. Рахунова, П.С. Елькінд та інших. Вагомий внесок у дослідження вказаної теорії зробили українські вчені, зокрема: Ю.П. Аленін, С.А. Альперт, Т.В. Варфоломєєва, Ю.М. Грошевий, А.Я. Дубинсь-

кий, В.А. Журавель, В.С. Зеленецький, А.В. Іщенко, М.В. Костицький, В.К. Лисиченко, М.М. Михеєнко, В.Т. Нор, М.Я. Сегай, М.І. Сірий, С.М. Стахівський, Л.Д. Удалова, М.Є. Шумило та інші.

Розробки усіх зазначених дослідників безперечно мають важливе значення для розвитку теорії про сутність, зміст і соціальну спрямованість функцій в кримінальному судочинстві.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на значну увагу до цього питання, на сьогодні серед вчених не досягнуто єдності поглядів щодо низки важливих питань. Зокрема, спірним залишається питання щодо визначення функцій. Невіршеним залишається ряд аспектів, пов'язаних з обов'язковою участю захисника, наприклад у випадках, коли між інтересами підозрюваних чи обвинувачених є протиріччя, причому один з них має захисника, тощо.

Зазначені питання потребують глибокого теоретичного осмислення, систематизації, узагальнення існуючого матеріалу, розробки на цій основі пропозицій щодо вдосконалення кримінально-процесуального законодавства, що і зумовило вибір теми дослідження та свідчить про її актуальність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження спрямований на виконання основних положень затверджених Указом Президента України від 25.12.2000 р., № 1376/2000 постанов Верховної Ради України "Про концепцію судово-правової реформи в Україні" від 28 квітня 1992 року, "Про дотримання правоохоронними органами України конституційних гарантій та законності в забезпеченні прав і свобод людини" від 23 березня 2000 року.

Мета дослідження. Мета дипломної роботи полягає у визначенні суті, юридичної природи кримінально-процесуальних функцій, засобів їх реалізації на стадії досудового розслідування та внесення відповідних пропозицій по вдосконаленню кримінально-процесуального законодавства України.

Досягнення наведеної мети передбачає вирішення таких завдань:

- встановлення правової природи кримінально-процесуальних функцій;

- розкриття поняття кримінально-процесуальних функцій;

- встановлення меж дії функцій кримінального переслідування та захисту на стадії досудового розслідування;

- вивчення і аналіз слідчої, оперативної та судової практики в межах пізнання і використання даних про кримінально-процесуальні функції, що діють на стадії досудового розслідування;

Основні результати дослідження. Об'єктом дослідження є кримінально-процесуальні функції, які діють на стадії досудового розслідування.

Предметом дослідження є реалізація кримінально-процесуальних функцій суб'єктами кримінально-процесуальної діяльності.

Методи дослідження обрані, виходячи з поставлених у роботі мети і завдань, з урахуванням об'єкта і предмета дослідження. Їх основу складає загальний діалектичний метод наукового пізнання реально існуючих явищ. Із спеціальних методів дослідження в роботі застосовані: метод системного аналізу, який дав можливість проаналізувати положення Конституції України, кримінально-процесуальне законодавство України, постанови Пленуму Верховного Суду України. Вивчені і проаналізовані відповідні розділи проекту Кримінально-процесуального кодексу України. Структурний метод дозволив вивчити види, структуру і зміст кримінально-процесуальних функцій; формально-логічний застосовувався для визначення понятійного апарату за темою дослідження; статистичний метод використовувався для аналізу й узагальнення емпіричної інформації, що стосується теми дослідження. Названі методи дослідження використовувались в роботі у взаємозв'язку і взаємозалежності, що забезпечило всебічність, повноту й об'єктивність дослідження і істинність отриманих результатів.

Нормативною базою дослідження є Конституція України, кримінально-процесуальне законодавство України, проект нового КПК України, підготовлений до другого читання у Верховній Раді України (реєстр № 3456-1), кримінально-процесуальне законодавство ряду іноземних країн (Республіки Білорусь, Республіки Молдови, Російської

Федерації та інших), а також відомчі нормативні акти МВС України, Генеральної прокуратури України, постанови Пленуму Верховного Суду України.

Висновки з дослідження Дипломна робота є дослідженням, в якому комплексно та цілісно розглядаються кримінально-процесуальні функції в кримінальному процесі. У роботі обґрунтовується ряд нових положень та висновків, що істотно розширюють і поглиблюють зміст, структуру та понятійний апарат теорії кримінального процесу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в роботі висновки і пропозиції вносять конкретний внесок як у теорію кримінально-процесуального права, так і в практику його застосування, оскільки розширюють і поглиблюють уявлення про сутність, види та механізм реалізації кримінально-процесуальних функцій як в стадії досудового розслідування, так і в стадії судового розгляду.

М.Ю. Лаврінчук

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент Р.Б. Прилуцький

НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЖИТЛО ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

В статті розглядається правові аспекти вирішення житлової проблеми в Україні.

Ключові слова: Житлове законодавство, житло.

М.Ю. Лаврінчук

ПРИОБРЕТЕНИЕ ПРАВА СОБСТВЕННОСТИ НА ЖИЛЬЕ ЗА ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВОМ УКРАИНЫ

В статье рассматриваются правовые аспекты решения жилищной проблемы в Украине.

Ключевые слова: Жилищное законодательство, жилье.

М.Ю. Лаврінчук

ACQUISITION OF PROPERTY IN HOUSING LAW OF UKRAINE

This paper reviews the legal aspects of housing problems in Ukraine.

Key words: housing legislation and housing.

Постановка проблеми. Житло завжди було і лишається одним із найважливіших інструментів на шляху досягнення соціальних цілей у суспільстві. Забезпеченість громадян житлом – показник успішності державної політики, причому навіть більш точний, ніж показник економічного зростання держави. Якщо добробут населення дуже низький, то житлове питання – найбільш важливе серед усіх інших соціальних проблем. Проблема забезпечення громадян житлом є надзвичайно болючою для України, яка одержала у спадок від СРСР величезні черги на одержання житла, а впровадження ринкових відносин ще більш загострило цю проблему. На сьогоднішній день українське суспільство, яке так прагне розвитку і світового визнання, має вирішити для себе що нагальніше питання житлового забезпечення, оскільки цей показник вказує на рівень життя нації, на наявність і його кількісну характеристику прошарку середнього класу, розвитку економіки та правову справедливість в державі.

Мета дослідження є розробка пропозицій щодо прийняття нового житлового законодавства, оскільки проблеми забезпечення громадян житлом були і лишаються соціально вагомими і нагальними у суспільстві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз теми дослідження зумовлений великим значенням для стабільного функціонування економіки країни і підвищення добробуту населення належного цивільно-правового регулювання права власності на житло. З часу проголошення Україною незалежності пріоритетним напрямком її державної економічної політики став розвиток права приватної власності на житло. Це, зокрема, визначали: Концепція державної житлової політики, схвалена Постановою

Верховної Ради України від 30 червня 1995 р., Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 1996 р. № 1300 "Про вдосконалення шляхів розвитку молодіжного житлового будівництва", Основні напрями забезпечення житлом населення України на 1999-2005 роки, схвалені Указом Президента України від 15 липня 1999 р. № 856/99, Прогноз розвитку державного житлового будівництва на 2000-2004 роки, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2000 р. № 1347 та ін.

Становленню системи нормативно-правових актів у сфері регулювання права власності на житло сприяло прийняття Цивільного та Земельного кодексів України, Законів України "Про приватизацію державного житлового фонду", "Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю", "Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень" та ін.

Не зважаючи на прийняття значної кількості нормативних актів, які регулюють порядок набуття права власності на житло, сьогодні в Україні не існує єдиної концепції щодо реалізації конституційного права громадян на будівництво та придбання у власність житла. Підтвердженням цього є відсутність регулювання відносин набуття та здійснення права власності на житло у проекті Житлового кодексу України, який повинен був комплексно врегулювати зазначені відносини.

Обраний напрям дослідження є актуальним ще й тому, що на сьогодні у вітчизняній юридичній науці проблемні питання практичної діяльності та законодавства щодо набуття права власності на житло не одержали достатньої наукової оцінки та відповідних рекомендацій щодо їх вирішення.

Теоретичною базою дослідження та сформульованих висновків стали праці революційних вчених Ю.С. Гамбарова, І.О. Покровського, Г.Ф. Шершеневича, а також праці сучасних вітчизняних та зарубіжних вчених – Ч.Н. Азімова, Т.П. Базової, М.І. Брагінського, С.М. Братуся, Д.В. Бобрової, В.Я. Бондаря, В.В. Вітрянського, М.О. Голодного, О.В. Дзери, П.М. Дятлова, І.В. Жилінкової, В.А. Золотаря, С.П. Індиченка, О.С. Іюффе, В.М. Коссака, Є.В. Козаченка, О.А. Красавчикова, П.В. Крашеннікова, Н.С. Кузнєцова, І.М. Кучеренко, С.Н. Ландкофа, Т.М. Лісниченко, В.В. Луця, В.Ф. Маслова, В.С. Мартем'янова, Є.О. Мічуріна, М.В. Мороза, С.О. Погрібного, О.А. Пушкіна, Н.О. Саніахметової, В.І. Семчика, Г.С. Сиволобової, О.В. Соболева, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.І. Труби, Є.О. Харитонова, П.А. Чеберяка, Я.М. Шевченко, В.С. Щербини, В.Л. Яроцького та інших фахівців з цивільного та житлового права.

Виклад основного матеріалу. Правове регулювання державою житлового питання ще є недосконалим, відсутній механізм послідовного здійснення проголошених правових норм (їх невідповідність одна одній), а також відсутній контроль за виконанням цих норм.

Житлове законодавство – чи не єдина галузь у правовій системі України, яка не зазнала серйозних змін і де не відбулося оновлення законодавства, що б регулювало житлові правовідносини на принципово нових засадах у ринкових умовах. Вкрай актуальним питанням на сьогодні є розробка і прийняття нового житлового законодавства, оскільки проблеми забезпечення громадян житлом були і лишаються соціально вагомими і нагальними у суспільстві. Поза сумнівом, фундаментом, основою для реформування житлового законодавства має бути Конституція України, зокрема ст. 47, яка передбачає, що держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме можливість побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду. У ринковій економіці кожний громадянин для реалізації власного права на житло має розраховувати на те житло, яке він може набутти, а держава зобов'язана створювати для цього всі необхідні умови. Ця зміна функції держави для забезпечення реалізації громадянами права на житло має враховуватися під час розробки і прийняття нового житлового законодавства. Чинний ЖК УРСР містить застарілі правові норми, не адаптований до тих змін, які відбулися в житловій сфері. Новий ЖК має передбачати відмову від безоплатного надання житла всім громадянам. Звичайно, це доцільно робити поетапно разом із збільшенням реальних доходів громадян. Але вже зараз слід змінювати механізм розподілу і надання житла, позбавитися недоліків і зловживань у цій сфері. Перегляд житлового законодавства схиляє до думки, що нова держава дійсно переймається добробутом власних громадян. Утім практика свідчить про те, що дарувати житло держава не буде.

Наразі є очевидним, що проблемою забезпечення житлом соціально незахищених верств займаються мало. Взагалі, важко сказати чи будуть надалі державні органи витратити на розв'язання цієї проблеми свій час та гроші. На запитання: чи можна вважати, що Україна має чіткий порядок забезпечення громадян житлом, чи здійснюється таке забезпечення належним чином, чи створюються сприятливі умови проживання для громадян, – сьогодні маємо негативну відповідь. Така відповідь пояснюється суперечливістю чинного законодавства і його нездатністю регулювати рівень суспільних відносин, який фактично сформувався в Україні. За таких обставин жодна держава і суспільна інституція не має змоги діяти у відповідності до законодавства та ефективно виконувати свої функції. Зокрема, аналіз ст. 9 Житлового кодексу дозволяє зробити висновок, що будь-який громадянин має право на безоплатне отримання житла. Водночас Конституція України наділяє таким правом лише соціально незахищені верстви населення (ст. 47). Постає питання: невже Конституція України у порівнянні із Житловим кодексом наділяє громадянина меншим обсягом прав? Відповідь на це запитання також допоможе зрозуміти проблему невідповідностей житлового законодавства України. Насправді, під час застосування положень Житлового кодексу 1983 року та Конституції України відбулось переплетіння правових норм, які належать різним часовим епохам суспільного розвитку. Конституція України є переважно зорієнтованою на розвиток приватної власності, що є цілком прийнятним для ринкової держави. Суцільні державні монополії уже залишились у минулому.

Висновок. Отже, перш за все, для розв'язання цієї проблеми слід вжити заходів щодо створення належної законодавчої бази, норми якої будуть здатними регулювати рівень суспільних відносин, котрий складається у державі сьогодні. На мою думку, новий Житловий кодекс має відображати перспективу принаймні на 25 років вперед. А також чітко визначати роль у реалізації нової житлової політики держави, органів місцевого самоврядування, населення, бізнесових структур.

У новому Житловому кодексі необхідно враховувати коефіцієнт доступності житла для населення України. За підрахунками вчених, за нинішніх умов життя, віддаючи всі заробітки на придбання житла, середній українець зможе ним обзавестися: у Києві через 32 роки, Львові – 25, Запоріжжі – 20 років.

Відсутність інституцій, необхідних для функціонування соціального житла, просто не дозволить механізмові працювати за призначенням: невідомо, хто визначатиме які саме особи матимуть право на отримання житла; як саме вирішуватиметься питання із виселенням мешканців, які вже не відповідають критеріям; нарешті, які механізми унеможливлюватимуть корупцію у цій сфері. Крім того, зараз державне будівництво є справжньою золотою жилою для крадіг. Величезний розрив між реальним попитом та вартістю житла має бути ліквідований.

Надзвичайно важливою є розробка та затвердження комплексних регіональних програм розвитку житлового будівництва, які містили б інформаційно-аналітичні матеріали та заходи, спрямовані на збільшення обсягів молодіжного житлового будівництва. Після будівництва соціального житла необхідно створити децентралізовану систему, яка буде відповідати за утримання та ремонт житла. Це дасть можливість проводити науковий пошук з метою подальшого удосконалення планувальних рішень квартир та покращення майнового менеджменту.

Відбувається стрімке старіння житла і це викликано об'єктивними причинами – різко сповільнилися темпи будівництва нового житла, в багатьох разів зменшилися капітальні витрати із держбюджету на ремонт та реконструкцію житла. Обсяги реконструкції і капітального ремонту складають лише 30% від потреби.

Внаслідок відходу держави з ринку житла в житловій сфері України виникла щонайглибша криза. Її прояви багатолітні. У країні різко знизилися темпи житлового будівництва та обсяги його введення в дію. Наприклад, 1987 року в Україні було введено 21,3 млн.кв.м, 1999 року – вже 14,5 млн.кв.м. 2008 року в Україні було побудовано всього 5,6 млн. кв.м житла. При цьому слід врахувати, що 1 млн.кв.м припадає на столицю. За 1999-2009 рр. загальні обсяги капіталовкладень у житлове будівництво знизилися в 4,5 рази. Об'єктивні передумови розвитку ринку житла – це те, що міста й

інші населені пункти мають у своєму розпорядженні значні земельні ресурси. Їх можна використати для житлового будівництва, це понад 600 тис. га землі, у тому числі 120 тис. га в містах. На цих землях у містах може бути побудовано понад 30 млн. кв. м. житла. Коли в центрах міст буде звільнено території під численними підприємствами, що є нонсенсом для сучасної практики містобудування, то можливості територіально-го розширення ринку житла стануть ще більшими. Фінансування ж будівництва житла з державного бюджету за цей період зменшилося в 60 разів. В результаті зменшення обсягів будівництва будівельний комплекс сьогодні практично паралізований. Його потужності використовуються на 15-20%, хоча в країні є понад 10 тисяч різних будівельних організацій.

До негативних явищ, що виникли в житловому секторі, слід також зарахувати значне зменшення частки капіталовкладень на житлове будівництво в структурі валового внутрішнього продукту України. Якщо 1999 р. капіталовкладення в житлове будівництво становили 5,5% ВВП, то 2010-го – лише 2%. Падіння частки капіталовкладень на житлове будівництво в структурі ВВП дуже негативно позначилося на економіці України. Відомо, що житлове будівництво найбезпосереднішим чином впливає на стан багатьох галузей економіки, які працюють на внутрішній ринок країни. Одна гривня, вкладена в житлове будівництво, дає приріст ВВП на 3 гривні. Не говоримо вже про те, як впливає житлове будівництво на обсяги промислового виробництва, сферу зайнятості населення, на розв'язання інших важливих соціальних проблем.

Країні потрібен єдиний державний реєстр прав власності, передусім на житло. Зі створенням такого реєстру ми відстаємо практично від усіх сусідніх країн. На часі іде розробка нової ідеології житлової політики держави в сучасних умовах. Суть її полягає в тому, що держава безпосередньо забезпечує на умовах найму соціальним житлом лише пільгові категорії населення. Водночас держава мусить стати активним суб'єктом ринку житла, створити систему інститутів та інструментів, що стимулюють розвиток іпотечного житлового ринку, забезпечують його стабільність і малоризикове функціонування. Створення такого ринку, а також реформа оплати праці мають стати тими новими моторами, які рухатимуть розвиток економіки України в сучасних умовах. Швидкий розвиток іпотечного житлового кредитування міг би покласти край безглузду омертвінню коштів на вторинному ринку житла. Як відомо, сьогодні багато квартир скуплено з метою збереження заощаджень і не використовуються. Лише в Харкові, завдяки неплатежам за житлово-комунальні послуги, виявлено 8 тис. квартир, у яких ніхто не мешкає.

Література

1. Бандурка І.В. Захист прав особи при приватизації житла // Вісник Університету внутрішніх справ. – 2008. – № 3-4. – С. 270-274.
2. Галуцько В. Власність як юридична та економічна категорія, об'єкт протиправного посягання // Журнал "Персонал". Вид. МАУП № 9/2006. – С. 54-61.
3. Данилов С. Плюси та мінуси приватизації житла // "Прес-Центр". – 2010. – № 51(71). – С.75-77.
4. Коваленко Г. Приватизація житла: проблеми та перспективи // Юридичний журнал "Юстиніан". – 2008. – № 6. – С. 85-93.
5. Кондик П. Житлове законодавство України: стан і перспективи розвитку // Юридичний журнал "Юстиніан". – 2008. – № 5. – С.54-58.
6. Антонова С.Є. Житлова проблема: стан та досвід вирішення // Науково-технічний збірник. – 2008. – № 82. – С. 188-191.
7. Конституція України: Науково-практичний коментар / В.Б.Авер'янов, О.В. Батанов, Ю.В.Баулін та ін.; Ред.кол. В.Я.Таций, Ю.П.Битяк, Ю.М.Грошевой та ін. – Харків: Видавництво "Право"; К.: Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2005. – 808 с.
8. Житловий кодекс Української РСР від 30 червня 1983 р. N 5464-X // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1983. – Додаток до N 28. – ст.573. (Із останніми змінами, внесеними згідно із Законами № 800-VI від 25.12.2008; № 1180-VI від 19.03.2009.)

ДЖЕРЕЛА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

У статті наведено аналіз системи джерел екологічного права України. Розкрито основні особливості джерел екологічного законодавства. Виявлено основні проблеми, пов'язані з нормами екологічного права. А також проведено аналіз нормативних актів, які регулюють відносини у екологічному праві.

Ключові слова: загальні нормативно-правові акти, закони й підзаконні правові акти, кодифікованість джерел екологічного права, поресурсове екологічне законодавство, поресурсові кодекси.

A.V. Lazarev

ИСТОЧНИКИ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ПРАВА

В данной статье приводится анализ системы источников экологического права Украины. Розкриваються основне особенности источников экологического законодательства. Виявляються основне проблемы, связанные с нормами экологического права. А также, приводится анализ нормативных актов, которые регулируют отношения в экологическом праве.

Ключевые слова: общие нормативно-правовые акты, законы и подзаконные правовые акты, кодификованность источников экологического права, поресурсовое экологическое законодательство, поресурсовые кодексы.

O.V. Lazarev

ECOLOGICAL LAW SOURCES

This article provides the reader with a detailed analysis of origins of Ukrainian ecological laws. Defines its main problems and features. Along with written above, this article provides a critical viewpoint on normative legal acts, which regulate ecological relationship within Ukrainian legislation.

Key words: common normative legal acts; laws and resourced legal acts; codified sources of ecological law; ecological legislation, acts on resources.

Постановка проблеми. Екологічні відносини – одна з найважливіших складових суспільних відносин. Від того, якими будуть екологічні відносини, залежить сьогодення та майбутнє людства.

У своїй діяльності людина використовує природні багатства – від кисню і води до надр землі та лікарських рослин. При цьому вона неминуче впливає на природу, але цей вплив не повинен порушувати її законів.

Велика роль у досягненні та постійному забезпеченні взаємодії суспільства і природи належить праву. В законодавчих актах визначаються пріоритетні напрямки державної політики в галузі природокористування, шляхи подолання екологічної кризи. За допомогою права забезпечується екологізація технологій у промисловості, сільському господарстві, енергетиці, будівництві, а також здійснення глибокої реформи існуючої практики природокористування.

Все це зумовлює актуальність зокрема розкриття питання джерел екологічного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку Дмитренко І.А., "джерела права являють собою зовнішню форму вираження правотворчої діяльності держави, за допомогою якої воля законодавця стає обов'язковою для виконання. Найбільш поширеним в Україні видом джерела права є нормативно-правові акти органів державної влади, які містять правові норми розраховані на багаторазове застосування при регулюванні відповідних суспільних відносин" [6].

Опришко В.Ф. вважає, що "під нормативно-правовими актами слід розуміти акти органів державної влади, якими встановлюються, вводяться в дію, змінюються чи скасовуються правила поведінки суб'єктів правовідносин у суспільстві. Саме цим нормативно-правові акти відрізняються від актів застосування права та від інших індивідуальних актів розрахованих на одноразове застосування, тобто прив'язаних до певних суб'єктів чи до конкретних обставин місця і часу" [9].

На думку Дмитренко І.А., "залежно від спеціалізації та призначення нормативно-правових актів, що регулюють суспільно екологічні відносини, їх можна розподілити на дві групи" [7].

Екологічно-нормативно-правові акти, які входять до складу першої групи, можна умовно назвати спеціалізованими. Вони становлять переважну більшість актів чи джерел екологічного права. Разом з тим суспільні екологічні відносини регулюються нормативно-правовими актами, основне призначення яких полягає в регулюванні інших суспільних відносин господарських, адміністративних та тих, які містять правові норми, присвячені регулюванню певних екологічних відносин або їх сторін. Саме ці акти складають другу групу.

Малишко М. вважає, що "поресурсовими нормативно-правовими актами є акти, що регулюють суспільні екологічні відносини, об'єктом яких виступають окремі види природних багатств: води, ліси, землі, рослинний і тваринний світ тощо. До поресурсових нормативно-правових актів належать, наприклад, Кодекс України про надра, Закон України від 16 жовтня 1992 року "Про охорону атмосферного повітря", Правила відновлення лісів і лісорозведення затверджені постановою Кабінету Міністрів України, та інші акти" [8].

Боголюбов С.А. зауважує, що "важливою особливістю екологічного права України є кодифікованість джерел екологічного законодавства". [5] Основним галузевим актом екологічного законодавства є Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища". Його головне завдання полягає у установленні вихідних, принципових положень правового регулювання відносин у галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною. І хоча за формальними ознаками зазначений Закон не можна вважати ні основами екологічного законодавства, ні екологічним кодексом, він значною мірою виконує функції, характерні для кодифікованих нормативно-правових актів, що комплексно регулюють той чи інший вид суспільних відносин.

Дмитренко І.А. звертає увагу на те, що "наявність кодифікованих правових актів характерна для поресурсного екологічного законодавства. У його складі діють Земельний кодекс України, водний кодекс України, Кодекс України про надра. Крім того, у структурі екологічного законодавства України діють такі спеціалізовані по ресурсові закони, як Закон України "Про охорону атмосферного повітря", які комплексно регулюють суспільні екологічні відносини у сфері відповідно використання і охорони тваринного світу та атмосферного повітря. Нині не кодифікованими залишаються правові норми, якими регулюються питання використання й охорони природних та антропогенних ландшафтів та деяких інших природних об'єктів" [7].

Невирішені частини проблеми. Існує чітка необхідність систематизації екологічного законодавства. Об'єктивними показниками необхідності систематизації екологічного законодавства є зміни в соціальному, екологічному, економічному та правовому порядку, які відбуваються в суспільстві. Правовою причиною удосконалення у законодавстві України в цілому виступає накопичений великий правовий матеріал в формі законів та підзаконних нормативних актів. За період незалежності нашої держави все екологічне законодавство оновлено, прийнята низка нових законів та підзаконних актів з проблем екології, поміtilась тенденція використанні міжнародних правових документів з екологічних питань в якості частини національного законодавства. Однак при цьому слід відмітити, що неможна до безкінечності диференціювати екологічне законодавство, так як це веде до деяких правових норм, розбіжностей окремих положень в різних нормативних актах, а це, в свою чергу, ускладнює діяльність правозастосовуючих органів.

Прийняття єдиного і комплексного економічного кодексу дозволить покращити правозастосовну діяльність. На даний час правозастосовні органи відчувають серйозні труднощі у відшуканні необхідної норми права при виникненні спорів.

Кодекс, перш за все, є логічно послівний і компактний виклад правових норм. Він значно полегшить пошук потрібної норми права, дозволить з'ясувати їх зміст в процесі правозастосовної діяльності.

При такій системі правових норм, розміщених окремо нормативно-правових актів, правозастосовному органу необхідно ознайомитись зі всіма підзаконними актами, які розкривають зміст нори того чи іншого закону, щоб не допустити помилок. Екологічний кодекс полегшить цю роботу з причин:

1. вбере в себе весь діючий нормативно-правовий масив екологічного законодавства, систематизує його, ліквідує логічне протиріччя деяких нормативно-правових актів.

2. Кодекс стане більш доступним для громадян, організацій, органів управління в сфері екології, що буде сприяти правовому вихованню соціальних суб'єктів.

3. В єдиному кодексі легше знайти прогалини в праві.

4. Базовим нормативним актом в системі екологічного законодавства є Закон України "Про охорону навколишнього середовища" зі змінами та доповненнями. Його внутрішню структуру складають 16 розділів. Однак цим законом не закінчується правова основа екологічних охоронних суспільних відносин. В законодавстві про конкретні природні об'єкти (земля, вода, надра та ін.) викладені правові норми, які закріплюють особливості охорони відповідного природного об'єкту. Це свідчить про те, що правові норми з охорони навколишнього середовища розкидані в різних нормативно-правових актах. Екологічний кодекс дозволить зняти ці проблеми.

5. Гармонізація екологічного законодавства зі всією правовою системою інколи передбачає формування правового пізнання в суспільстві про необхідність екологізації в цілому законодавстві країни. Тільки в цьому випадку можна говорити про екологічне право, його галузі та інститути як нормативно цілісні регулятори суспільних відносин у сфері екології.

Метою досліджень є аналіз системи джерел екологічного права України, основні особливості джерел екологічного законодавства, основні проблеми, пов'язані з нормами екологічного права, а також, аналіз нормативних актів, які регулюють відносини у екологічному праві.

Основні результати дослідження. Національна правова система України покликана регулювати систему суспільних відносин. Вона поділяється на численні галузі, відповідно до різного їх теоретичного і практичного застосування. Кожна з цих галузей може, в свою чергу, поділятися у зв'язку з існуванням великої кількості різних правових норм. Екологічне право, яке визначає режим раціонального природокористування, охорони довкілля та екологічної безпеки, є однією із важливих комплексних галузей правової системи України і становить нормативно-законодавчу базу формування регіональної екологічної політики.

Систематизація екологічного законодавства повинна базуватися на тих самих методах, які використовуються при систематизації законодавства інших галузей права, і не суперечити їм, оскільки екологічне законодавство є лише частиною національного та міжнародного законодавства. При цьому повинні братися до уваги особливості, які притаманні законодавству цієї галузі права. Крім того, система екологічного права повинна бути найбільш повно відображена в системі екологічного законодавства. Тільки врахування всіх перелічених умов дозволить створити ефективно діючу систему екологічного законодавства. Ефективність її буде залежати від того, наскільки ефективно вона буде використовуватись в правозастосовній практиці для вирішення всіх проблем, які виникають при екологічно-правових відносинах.

Найбільш оптимальна систематизація екологічного законодавства може бути досягнута в процесі підготовки і прийняття екологічного кодексу, як єдиного і комплексного правового акту. В якості його основ можна використовувати структуру Закону "Про охорону навколишнього природного середовища". Використання інших способів систематизації екологічного законодавства дозволить створити технічно-юридичні умови для формування Екологічного кодексу України.

Щодо структури майбутнього кодексу, то, на мою думку, найбільш відповідним буде проект харківських вчених Попова В.К., Шахова В.С.

Він має таку структуру:

Розділ 1. Загальні положення: основні завдання, відносини, які регулюються, основні принципи, підстави набуття екологічних прав та обов'язків, порядок застосування позовної давності, інші загальні припущення екологічних прав і виконання обов'язків, інші загальні приписи.

Розділ 2. Управління в галузі використання, відтворення і охорони природних ресурсів. Тут слід було б відобразити приписи про систему органів управління загальної і спеціальної компетенції, їх повноваження, облік природних ресурсів, контрольні функції органів управління, природо устрій, інші питання управлінської діяльності.

Розділ 3. Право власності на природні ресурси. У цьому розділі доцільно якомога повніше викласти правові приписи про форми власності на природні об'єкти, правомочність власників природних ресурсів, обмеження власників при здійсненні ними своєї правомочності, форми захисту права власності на природні ресурси, інші питання власності. При цьому допускається можливість у певних випадках індивідуальної власності на окремі природні ресурси.

Розділ 4. Відтворення і підвищення якості природних об'єктів. У ньому слід розмістити правові приписи про планування відтворення природних ресурсів, способи їх відтворення, права і обов'язки суб'єктів відтворювального процесу, форми стимулювання відтворення природних ресурсів, організаційно-правові форми забезпечення якості природних об'єктів.

Розділ 5. Право користуватися природними ресурсами (загальні положення). Він повинен охоплювати нормативні приписи, які регулювали б загальні питання користування всіма природними ресурсами, об'єкти і суб'єкти природокористування, здійснення права користування, підстави виникнення права природокористування, права і обов'язки природо користувачів, підстави припинення права користуватися природними ресурсами, правові гарантії природокористування, економічні методи у природокористуванні, вилучення природних об'єктів, форми захисту при цьому вилученні.

Розділ 6. Охорона природних об'єктів із навколишнього природного середовища. До цього розділу доцільно включити всі правові приписи щодо регулювання питань охорони навколишнього природного середовища, зокрема питань, пов'язаних зі стандартами в галузі охорони навколишнього природного середовища, екологічним моніторингом, екологічною експертизою, економічним стимулюванням належної охорони навколишнього природного середовища, комплексом заходів з охорони земельних, водних, гірських, лісових ресурсів, тваринного та рослинного світу, атмосферного повітря, озонового шару, додержанням екологічних вимог у промисловості, сільському господарстві, населених пунктах, іншими заходами.

Розділ 7. Участь громадськості у здійсненні заходів з раціонального використання, відтворення і охорони навколишнього природного середовища. У ньому необхідно закріпити всі організаційні форми участі громадськості у вказаних процесах, що виправдали себе на практиці, права і обов'язки громадських організацій і громадян у цій сфері, гарантії екологічних прав громадян, порядок здійснення громадської екологічної експертизи, механізм врахування думки громадськості з питань екології, порядок здійснення громадського екологічного контролю, інші питання.

Розділи ж з правовими приписами, пов'язаними з регулюванням питань розгляду еколого-правових спорів, відповідальності за порушення екологічного законодавства, міжнародних норм співробітництва, незважаючи на те, що ці приписи стосуються усіх природних ресурсів, доцільно розмістити в кінці Екологічного кодексу, з урахуванням логічної послідовності викладу матеріалу і потреб практики.

Особлива частина Екологічного кодексу повинна включати в себе розділи про права землекористування, водокористування, лісокористування, користування надрами, тваринним світом, атмосферним повітрям (а також його специфічну охорону), про користування заповідними територіями. У кожному з розділів мають бути правові приписи, призначені для регулювання особливостей використання певного природного об'єкта. Причому вони не повинні дублювати приписів загального характеру. У розділі про порядок розгляду еколого-правових спорів необхідно відобразити систему органів, наділених правом розглядати такі спори (з урахуванням їх компетенції), порядок розгляду спорів, специфіку вирішення конкретних спорів, сумніш рішень по спорах та їх виконання, порядок оскарження рішень та інші питання. Розділ про відповідальність за порушення екологічного законодавства має охоплювати екологічні правопорушення, які є підставою для притягнення до відповідальності, види відповідальності, головним чином майнові, що повин-

на ґрунтуватися на врахуванні специфіки природних ресурсів (питання адміністративної, кримінальної та дисциплінарної відповідальності не треба відображати, оскільки вони викладені у відповідних кодексах). Доцільно також закріпити і поняття майнової та екологічної шкоди, заповідної природним об'єктам і навколишньому природному середовищу, питання солідарної відповідальності за шкоду, заповідної діями кількох осіб (спільно), межі майнової відповідальності, порядок визначення збитків та інші питання.

У розділі про міжнародне співробітництво в галузі використання, відтворення і охорони природних ресурсів доцільно викласти правові приписи про форми такого співробітництва, його правові основи, співвідношення законодавства України і міжнародних угод в цій галузі тощо.

Висновки. На даний час запропоновані положення важко реалізувати, тому що систематизація екологічного законодавства фактично знаходиться на стадії становлення, але в цьому напрямку рухатись необхідно шляхом продовження видання збірників екологічного законодавства України, консолідованих правових актів, екологічно-правових актів з окремих аспектів екологічних правовідносин і внесення змін в Закон "Про охорону навколишнього середовища" на період до прийняття Екологічного кодексу.

Література

1. Закон України "Про охорону навколишнього середовища" – Закон від 25.06.1991 № 1264-XII.
2. Конституція України – Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
3. Актуальные проблемы устойчивого развития / Под общ. ред. И. В. Недина, Е. И. Сухина. – К.: Знание, 2003. – 430 с.
4. Аніщенко В. О. Створення поділу стану соціо-еколого-економічної системи регіону: теоретичні та методологічні аспекти / В. О. Аніщенко // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 9. – С. 133-144.
5. Боголюбов С. А. Экологическое право.
6. Дмитренко І. А. Екологічне право України.
7. Дмитренко І. А. Механізм реалізації екологічного права.
8. Малишко М. Конституційні основи екологічно-правової системи України.
9. Опришко В. Ф. Систематизація законодавства України – новий етап вдосконалення (теоретичні та практичні проблеми)
10. Орлов М. Управління в сфері екології, що забезпечує стійкий розвиток України, як наукова і правова проблема / М. Орлов // Юридична Україна. – 2004. – № 2. – С. 63-69.

Я.Ю. Лужанська

Науковий керівник:

д.ю.н., професор В.К. Матвійчук

ЦІННІ ПАПЕРИ ЯК ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

У статті аналізуються цінні папери як об'єкт цивільного права. Досліджується як світовий, так і вітчизняний досвід правового регулювання функціонування ринку цінних паперів. Здійснюється розгляд різних видів цінних паперів в залежності від їх вивчення у цивільному праві.

Ключові слова: цінні папери, паїові, боргові, похідні цінні папери, цивільне право, правова природа, фондовий ринок, центральний банк, борг, кредит.

Я.Ю. Лужанская

ЦЕННЫЕ БУМАГИ КАК ОБЪЕКТ ГРАЖДАНСКОГО ПРАВА

В статье анализируются ценные бумаги как объект гражданского права. Исследуется как мировой, так и отечественный опыт правового регулирования функционирования рынка ценных бумаг. Осуществляется рассмотрение разных видов ценных бумаг в зависимости от их изучения в гражданском праве.

Ключевые слова: ценные бумаги, паевые, долговые, производные ценные бумаги, гражданское право, правовая природа, фондовый рынок, центральный банк, долг, кредит.

SECURITIES AS OBJECTS OF CIVIL LAW

Securities as object of civil law are analyzed in the article. Both world and domestic experience of the legal adjusting of functioning of market of equities is probed. Consideration of different types of securities is carried out depending on their study in a civil law.

Key words: securities, ration, promissory, derivative securities, civil law, legal nature, fund market, central bank, debt, credit.

Постановка проблеми. Наразі значної ваги набуває розгляд специфіки правового регулювання відносин, що виникають з приводу окремих різновидів цінних паперів, визначеної як положеннями Цивільного Кодексу (ЦК) України, так і інших актів цивільного законодавства. У зв'язку з цим, важливою є проблема розгляду особливостей державних цінних паперів як об'єкту цивільного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням цінних паперів як об'єкту цивільного права займалися українські та російські цивілісти А.А.Агарков, І.А.Безклубий, В.А.Белов, С.М.Бервено, В.І.Борисова, В.І.Вишневецький, В.І.Гостюк, Н.С.Кузнецова, С.М.Ландкоф, Ю.М.Мороз, Д.В.Мурзін, І.Р.Назарчук, І.В.Спасибо-Фатеева, В.І.Труба, В.П.Харичків, П.П.Цитович, Я.М.Шевченко, В.Л.Яроцький.

Все ще має місце недостатній рівень дослідження специфіки правової природи цінних паперів та особливостей їх участі у цивільному обороті. Необхідність визначення специфіки правової природи державних цінних паперів, дослідження механізмів їхнього випуску та обігу і обумовлює актуальність теми даної публікації.

Метою дослідження є аналіз специфіки державних цінних паперів як об'єкту цивільного права.

Основні результати дослідження. Світова практика свідчить, що в розвинутих країнах з ринковою економікою ринок цінних паперів пройшов значний еволюційний шлях – від хаотичності і роздробленості до цілісності, централізації та досить жорсткого державного регулювання. Ці характеристики стали невід'ємними для усієї фінансової системи ринкових економічних відносин як у межах однієї країни, так і в міжнародних фінансово-економічних відносинах.

Місце цінних паперів на фінансовому ринку відображено у рис. 1.

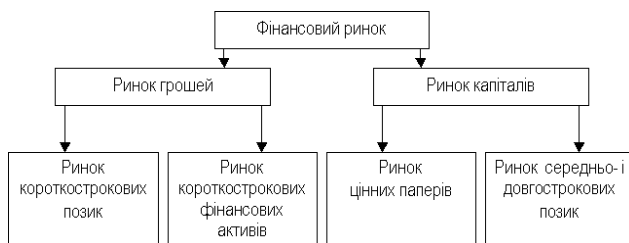

Рис. 1. Структура фінансового (грошового) ринку [авторська розробка]

Цінні папери – це грошові документи, які:

- свідчать про право на володіння часткою капіталу або про відносини позики;
- визначають взаємовідносини між організацією, яка випустила цінні папери, та їх власником;
- передбачають, як правило, виплату доходу у вигляді дивідендів або процентів;
- надають можливість передачі грошових та інших прав на ці документи іншим особам.

Головною особливістю цінних паперів є те, що вони можуть одночасно виконувати грошові функції (бути позиковими грошами) та виступати інструментом короткострокового або довгострокового інвестування капіталу з метою отримання доходу.

Забезпечення обороту фінансових ресурсів на ринку цінних паперів України здійснюється через цінні папери, які відповідно до чинного законодавства поділяються на групи:

1) пайові цінні папери, за якими емітент не несе зобов'язання повернути кошти, інвестовані в його діяльність, але які засвідчують участь у статутному фондї, надають їх власникам право на участь в управлінні справами емітента та одержання частини прибутку у вигляді дивідендів та частини майна при ліквідації емітента;

2) боргові цінні папери, за якими емітент несе зобов'язання повернути у визначений термін кошти, інвестовані в його діяльність, але які не надають їх власникам права на участь в управлінні справами емітента;

3) похідні цінні папери, механізм обігу яких пов'язаний із пайовими, борговими цінними паперами, іншими фінансовими інструментами чи правами щодо них [19, с. 90].

Цінні папери можуть бути іменними чи на пред'явника, з вільним чи обмеженим колом обігу, у паперовій та іншій матеріалізованій або нематеріалізованій формі (записи на рахунках у системі електронного обігу цінних паперів). На відміну від загальноприйнятої світової практики, призначення названих цінних паперів, умови їх випуску та обігу мають в Україні наступні особливості [19, с. 86-87]:

- акції комерційних банків фізичні особи можуть купувати після подання декларації про доходи, а юридичні – балансу, завіреного аудиторською службою;

- облігації підприємств випускаються в розмірі не більше 25% статутного фонду після оплати всіх випущених акцій. Дохід від облігації виплачується за рахунок коштів, які залишаються після розрахунків із бюджетом та здійснення інших обов'язкових платежів. Державні облігації випускаються на пред'явника за рішенням Кабінету Міністрів України. Комерційні банки можуть їх купувати за рахунок власних і залучених коштів. Дохід за державними цінними паперами не оподатковується;

- казначейські зобов'язання в Україні можуть випускатися на пред'явника і розміщуватися серед населення;

- векселі використовуються в Україні лише для оплати товарів, сировини і послуг (товарні векселі).

Наразі фондовий ринок України можна віднести до ринків, що розвиваються, оскільки всі цінні папери, які обертаються на ньому, мають низьку ліквідність. Про це свідчить значний розрив між котуванням покупки і продажем фондових активів. У середньому він складає за групою найбільш популярних паперів 20% – 25%. Для порівняння: у Росії цей показник не перевищує 1,5 – 2,0% [12, с. 174].

Процентна політика центрального банку має вплив на динаміку кон'юнктури на ринку цінних паперів, а отже, і на дохідність цінних паперів. Так, підвищення центральним банком облікової ставки веде до зростання процентних ставок комерційних банків за кредитами і депозитами. У цих умовах для суб'єктів економіки (небанківський сектор) зростає привабливість розміщення коштів на депозитах у банках у зв'язку із збільшенням їх дохідності, а для банків зростає привабливість прямого кредитування суб'єктів економіки у зв'язку із зростанням вартості кредитування. Під впливом наведених чинників попит на цінні папери скорочується, ринкова вартість цінних паперів має тенденцію до зниження, а дохідність цінних паперів – до зростання [8, с. 139].

Зниження центральним банком облікової ставки спричиняє підвищення попиту на цінні папери, зростання їх ринкової вартості, а отже, зниження дохідності.

Вітчизняна історія виникнення і розвитку державних цінних паперів пов'язана з історією державного боргу чи державного кредиту. Із кінця XVII століття державні цінні папери еволюціонували від державних позик, що посвідчувались першими державними цінними паперами, до сучасного різноманіття окремих їхніх різновидів [9, с. 66-68].

Аналіз джерел радянського цивільного права, положення яких забезпечували регулювання випуску та обігу державних цінних паперів, дозволив вітчизняним фахівцям зробити висновок про те, що зовнішня відмінність цілей їхнього використання радянською державою не означала зміни їхнього функціонального призначення як об'єктів цивільних прав [17, с. 137].

На даний час у незалежній Україні державні цінні папери можуть емітуватись Кабінетом Міністрів України, Міністерством фінансів, Національним банком, іншими дер-

жаними органами в межах їхньої компетенції. Конститутивною ознакою державних цінних паперів є також відсутність обов'язковості їх державної реєстрації. Адже державна реєстрація приватних цінних паперів забезпечує публічність їхньої емісії. Забезпечувати публічність випуску державних цінних паперів аналогічним шляхом немає потреби. Вона забезпечується тим, що емісія державних цінних паперів завжди має місце на підставі прийняття відповідного нормативно-правового акта, що містить умови їхнього випуску та погашення. Врахування вказаних ознак має суто практичне значення, тому що дозволяє відмежувати державні цінні папери, емітовані органами держави, що мають статус юридичних осіб, і документи, емітентом яких є інші юридичні особи публічного права. Цінні папери, що емітуються державними юридичними особами як публічного, так і приватного права, до державних віднесенню не підлягають. Вони є цінними паперами юридичних осіб [10, с. 23].

За окремими критеріями (статус емітента та спрямованість запозичень) слід розмежовувати державні і комунальні цінні папери (цінні папери місцевих позик). Враховуючи єдність цілей випуску державних та комунальних цінних паперів – поповнення бюджетів та вирішення проблем фінансування соціально-економічного розвитку на загальнодержавному та регіональному рівнях – вітчизняні експерти обґрунтовують їхню спорідненість [18, с. 59].

Серед цінних паперів вагомє місце займають боргові державні цінні папери, які можуть бути короткостроковими (з терміном погашення менше одного року) та довгостроковими (з терміном погашення більше одного року). Після закінчення визначеного умовами їхнього випуску та обігу строку емітент-позичальник повинен повернути власнику державного цінного папера визначену його реквізитами грошову суму. Доход по них може бути як регулярним (коли відсотки від номінальної вартості виплачуються регулярно у визначений термін протягом усього періоду позики), так і разовим (одержуваням у момент погашення паперу за рахунок різниці між покупкою і номінальною вартістю), але в будь-якому випадку доход є фіксованим і гарантованим державою [4, с. 85-86].

Депозитні сертифікати Національного банку України, які виступають одним із інструментів регулювання обсягів грошової маси в обігу, призначені для розміщення виключно через комерційні банки і є державними паперами як за формальною ознакою – випускаються від імені держави, так і за економічним призначенням – грошові кошти залучаються для поповнення фінансових ресурсів держави; державні облигації, які визначаються як цінні папери, що засвідчують внесення їхніми власниками грошових коштів і підтверджують зобов'язання повернути їм грошову суму, що складає їхню номінальну вартість, у передбачений умовами їх випуску строк з виплатою фіксованих відсотків (якщо інше не передбачено умовами випуску). Облігація має номінальну вартість, яка, відповідно до закону, може бути виражена тільки у валюті України – гривні. Оплачуватися ж вона може як гривнею, так і в іноземній валюті, але лише у випадках, передбачених чинним законодавством України і умовами їхніх випуску та обігу. Це положення викликає за сучасних умов ряд складностей щодо можливості емісії та реалізації в Україні єврооблігацій без участі іноземного банку, який здійснює такий випуск. Казначейські зобов'язання України – вид цінних паперів на пред'явника, що розміщуються виключно на добровільних засадах серед населення, засвідчують внесення їхніми власниками грошових коштів до бюджету і дають право на одержання фінансового доходу.

Приватизаційні папери підлягають віднесенню до особливого різновиду державних цінних паперів, адже вони засвідчують право власника на безоплатне одержання у процесі приватизації частки майна державних підприємств, державного житлового фонду та земельного фонду. За своєю суттю, приватизаційні папери є своєрідними перехідними інструментами, квазіцінними паперами (оскільки не є оборотоздатними), емітованими для вирішення тимчасових завдань – здійснення безоплатної передачі державою громадянам України належного їй державного майна, що підлягає приватизації [14, с. 97].

Емісія державних цінних паперів може розглядатися не тільки у суто публічно-правовій, але й у приватноправовій площині. Ціль випуску державних цінних паперів виключає можливість їхнього розміщення шляхом укладення договору-дарування. З цих же міркувань виключається можливість укладання договору-міни на етапі розміщення

державних цінних паперів. Виходячи з вищенаведеного, основним і єдиним договором, який опосередковує процес розміщення державних цінних паперів, може бути тільки договір купівлі-продажу. При цьому предметом розглядуваного договору купівлі-продажу може бути передача як документарних, так і бездокументарних державних цінних паперів. Разом із тим, не тільки купівля-продаж, але і інші договори, правовою метою укладення яких є перехід права власності, підлягають широкому застосуванню у ході забезпечення оборотоздатності державних цінних паперів [7, с. 115-117].

Слід відзначити, що, по-перше, особливості форми випуску або існування переважної кількості державних цінних паперів обмежують застосування до них традиційних цивільно-правових засобів захисту прав їхніх власників. По-друге, існування державних паперів здебільшого у документарній формі на пред'явника потребує розробки механізмів захисту прав їхніх власників. Це можливо шляхом застосування особливих процедур, які не тільки були б передбачені положеннями актів чинного цивільного законодавства України, але й носили б інноваційний характер з урахуванням способів фіксації прав власників таких паперів.

Аналізуючи вище викладене, можна зробити такі **ВИСНОВКИ**:

1. Ринок цінних паперів – це історична категорія, яка з'явилася і розвинулась в умовах товарно-грошових відносин та перетворилась в особливу сферу економічних відносин. Формування ринку цінних паперів у міру розвитку ринкової економіки сприяло появі таких форм, що відображають більш загальні і суттєві якості його руху – накопичення у вигляді грошового капіталу і перетворення у позичковий чи виробничий.

2. Світовий досвід не дає однозначної організації системи регулювання і контролю на ринку цінних паперів. Різноманітність підходів у цій сфері визначається, головним чином, ступенем розвитку ринку цінних паперів; особливостями законодавства, яке в різних країнах відрізняється за рівнем жорсткості; соціальною та правовою культурою суспільства; рівнем організації професійних об'єднань учасників фондового ринку, здатних взяти на себе значну частину роботи з регулювання діяльності на ньому тощо. Ринок цінних паперів охоплює як кредитні відносини, так і відносини співволодіння, які оформляються спеціальними документами (цінними паперами), що можуть продаватись, купуватись, погашатись.

3. На всіх етапах свого функціонування державні цінні папери були невід'ємною складовою цивільного обороту. Починаючи з моменту своєї появи, державні цінні папери забезпечували стабільність кредитно-фінансової сфери і слугували надійним правовим засобом забезпечення інтересів всіх категорій інвесторів.

4. Сучасна специфіка правової природи цінних паперів визначається шляхом аналізу як загальних, так і конститутивних (тобто притаманних лише державним цінним паперам) ознак. Однією з головних ознак державних цінних паперів є специфіка статусу їх емітента – держави як публічно-правового утворення. До державних цінних паперів підлягають віднесенню документи, емітовані державними органами, що опосередковують участь держави у цивільному обороті.

5. Незважаючи на характерні для емісії державних цінних паперів публічно-правові елементи (прийняття постанови чи іншого акту публічної влади про їхній випуск), частина юридичних фактів, що її опосередковує, все ж має приватноправовий характер. Про це свідчить розміщення державних цінних паперів шляхом укладення правочинів у межах участі держави у цивільних відносинах як рівноправного суб'єкта.

Література

1. Закон України від 30.10.1996 р. "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" // zakon1.rada.gov.ua.
2. Закон України від 23.02.2006 р. "Про цінні папери та фондову біржу" // zakon1.rada.gov.ua.
3. Дубовик А.О. Застосування індикаторів ринку цінних паперів для розробки методики експрес-оцінки бізнесу / Дубовик А.О. – Х.: ХНЕУ, 2009. – 18 с.
4. Загорський В.С. Розвиток ринку цінних паперів та управління його ризиками: монографія / В.С.Загорський. – Х.: ІНЖЕК, 2008. – 192 с.

5. Карась П.М. Цінні папери в системі корпоративного управління / П.М.Карась, О.Ю.Прямков, Л.Л.Сотниченко. – Л.: Новий Світ-2000, 2007. – 164 с.
6. Кубліков В.К. Формування ринку цінних паперів в Україні: державне регулювання / В.К.Кубліков. – О.: Астропринт, 2008. – 328 с.
7. Ніколенко С.С. Формування ринку цінних паперів в умовах ринкової трансформації: монографія / С.С.Ніколенко, О.М.Шевченко. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. – 159 с.
8. Оскольський В.В. Ринок цінних паперів України: погляд через призму діяльності Української фондової біржі / В.В.Оскольський. – К.: УФБ, 2005. – 216 с.
9. Остапович Г.М. Державний контроль на ринку цінних паперів України. – К.: КНТЕУ, 2007. – 176 с.
10. Правове регулювання обігу цінних паперів: Тези доп. і повідомлень на науково-практ. семінарі 16 березня 2007 р. / Г.В.Смолин (упоряд.) – Л.: ЛьвДУВС, 2007. – 76 с.
11. Ринок боргових цінних паперів в Україні: суперечності та тенденції розвитку: монографія / І.О.Лютій (заг.ред.). – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 431 с.
12. Ринок фінансових послуг: парадигма євроінтеграції: монографія / В.М.Федосов (наук.ред.). – К.: УІРФР, 2008. – 848 с.
13. Семенов А.Г. Розвиток ринку цінних паперів як джерела залучення інвестицій: монографія / А.Г.Семенов, А.Г.Перекрест. – Запоріжжя: КПУ, 2009. – 228 с.
14. Старинський М.В. Правове регулювання відносин у сфері випуску та обігу цінних паперів в Україні / М.В.Старинський, Ж.В.Завальна. – Суми: Університетська книга, 2007. – 404 с.
15. Топішко А.І. Торгівля цінними паперами в Україні / А.І.Топішко, М.М.Ройко, Є.Р.Іванов, К.К.Бовкун, Ю.Я.Кравченко, Г.В.Подолько. – К.: АДС УМКЦентр, 2008. – 307 с.
16. Фролова Т.О. Ведення реєстрів власників іменних цінних паперів: навч. посібник / Т.О.Фролова, Т.В.Римар. – К.: КНЕУ, 2008. – 402 с.
17. Харицький В.П. Державні цінні папери: актуальні питання теорії і практики // Право і безпека. – 2005. – № 4'6. – С. 137-140.
18. Харицький В.П. Деякі питання історії державних цінних паперів // Українська наука в мережі Інтернет: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (26-28 лютого 2006 р.). – Київ: ТОВ "ТК Меганом", 2006. – 80 с. – С. 58-60.
19. Цінні папери та фондовий ринок в Україні. Нормативно-правове регулювання / О.М.Роїна (упоряд.). – К.: Скіф; КНТ, 2008. – 391 с.

Й.С. Маринець

Науковий керівник:

д.ю.н., професор **В.К. Матвійчук**

ПОНЯТТЯ СПАДКОВОГО ПРАВА ТА ЙОГО ВИДИ

В статті. Предмет дослідження складає система чинних в Україні нормативних актів, положень Цивільного Кодексу України, що регулюють спадкові правовідносини, вітчизняні наукові джерела, а також нотаріальна практика їх застосування.

В даній роботі зроблений аналіз історичного аспекту спадкування за заповітом та законом, розглянуті чинні законодавчі акти, викладені побажання щодо бачення вирішення проблемних та колізійних питань спадкового права.

Ключові слова: Спадкове право, спадщина, спадкоємець, майно, закон, заповіт.

Й.С. Маринець

ПОНЯТИЕ НАСЛЕДСТВЕННОГО ПРАВА И ЕГО ВИДЫ

В статье. Предмет изучения составляет система действующих в Украине нормативных актов, статей Гражданского Кодекса Украины, что регулируют наследственные правоотношения, отечественные научные источники, а также нотариальная практика их применения.

В данной работе проведен анализ исторического аспекта наследства за завещанием и законом, рассмотрены действующие законные акты, изложены пожелания что до видения решения проблемных и спорных вопросов наследственного права.

Ключевые слова: *Наследственное право, наследство, наследник, имущество, закон, завещание.*

Y.S. Marynets

CONCEPT OF HEREDITARY RIGHT AND ITS TYPES

Contents of the article. The subject of investigation is the system of effective law-making instruments of Ukraine, provisions of the Civil Code of Ukraine that regulate hereditary relationships, national scientific sources as well as notarial practice of their application.

The present paper comprises analysis of historical aspect of inheritance under the will and according to the law, examination of effective law-making instruments and recommendations concerning solving problematic and collision issues of hereditary law

Key words: *Hereditary law, inheritance, heir, property, law, will.*

Постановка проблеми. Спадкові відносини виникають у випадку смерті громадянина або оголошення його у встановленому порядку померлим. З цими юридичними фактами закон пов'язує появу у спадкоємців суб'єктивного права на прийняття спадщини, а у всіх інших осіб – обов'язок не перешкоджати їм у здійсненні цього права.

Спадкове право тісно пов'язане з усіма іншими видами майнових прав. З одного боку, після смерті певної особи найчастіше залишається майно, основу якого становлять право власності та інші речові права. Вони і є об'єктом переходу за спадщиною після смерті їх власника. З другого боку, спадкування – один із способів набуття майнових прав, що зближує його з зобов'язальним правом.

Тому спадкове право і в системі римського приватного права, і в сучасних правових системах є одним з найважливіших інститутів і займає проміжне місце між речовим і зобов'язальним правом. Його значення зумовлено також тим, що об'єктом спадкування переважно є право власності. Питання про те, що залишається після смерті померлого власника, кому воно має перейти, в якому порядку та обсязі, з найдавніших часів і до наших днів залишаються в центрі уваги суспільства і держави, законодавців і дослідників, кожної людини, оскільки вони тією чи іншою мірою стосуються їхніх інтересів [1].

Актуальність дослідження правових питань спадкування обумовлена зростаючим значенням права приватної власності громадян і порядку її спадкування в умовах ринкової економіки, необхідністю удосконалення правового механізму, який належним чином міг би захистити права й інтереси громадян.

Спадкове право України характеризується тим, що воно захищає власність громадян, стимулює матеріальну заінтересованість громадян у результатах їхньої праці, зміцнює сімейні відносини, оскільки закон відносить до спадкоємців коло осіб, пов'язаних з спадкодавцем кривим походженням, подружніми відносинами, усиновленням. Нормами спадкового права передбачено захист прав малолітніх, неповнолітніх, а також непрацездатних осіб.

Спадкування виникло разом з виникненням цивілізації і буде існувати, поки буде існувати цивілізація. Спадкуванням люди з давніх-давен намагалися полегшити існування нащадків після своєї смерті, піклування і турбота про яких завжди була і є властивою людям. Питання про те, що залишилося після смерті померлого власника, кому воно повинно перейти, в якому порядку і обсязі – всі ці проблеми спадкового права з найдавніших часів і до наших днів залишаються в центрі уваги суспільства і держави, законодавців і дослідників, кожної людини, оскільки тією чи іншою мірою стосуються їх інтересів [2].

У зв'язку з реформою нотаріату, актуальність вибраної теми не викликає сумнівів. Дослідження проблеми спадкового права в умовах ринку має важливе теоретичне і практичне значення, воно спрямовано на подальшу розробку і вдосконалення інституту сучасного спадкового права України.

Мета дослідження. Отже, метою даної роботи є всебічне вивчення правового регулювання переходу майна від спадкодавця до спадкоємців, підстави виникнення спадкових правовідносин, дослідження юридичної природи заповіту, особливостей спадкування за законом і за заповітом, оцінка діючих правових конструкцій спадкового законодавства.

Для досягнення цієї мети поставлені наступні завдання:

– з'ясувати роль спадкового права в сучасних соціально-економічних умовах і визначити його місце в системі цивільного права;

– дослідити правову природу та визначити основні ознаки спадкового правовідношення;

– проаналізувати процес реалізації здійснення спадкових прав суб'єктами спадкових правовідносин;

– проведення аналізу положень нормативних актів стосовно правового регулювання спадкування, оцінка значення державних нормативних документів.

Об'єкт дослідження – цивільні спадкові правовідносини.

Основні результати дослідження. Спадкове правонаступництво. Правовим механізмом спадкових відносин є наступництво стосовно прав на майно померлого, тобто "майно" як сукупності майнових прав та обов'язків спадкодавця, що не припиняються смертю останнього і переходять до його правонаступників. При цьому: по – перше, права та обов'язки померлого переходять до його правонаступників як єдине ціле та одночасно, тобто у порядку універсального правонаступництва; по – друге, до спадкоємців переходять всі права та обов'язки спадкодавця, крім тих, що нерозривно пов'язані з особою спадкодавця та спадкування яких не допускається цивільним законодавством та іншими законами або суперечать самій природі цих прав та обов'язків.

Універсальному правонаступництву притаманна ознака безпосередності, яка виявляється у тому, що спадкоємець набуває спадщину без попередньої передачі останньої третім особам. Універсальний правонаступник (спадкоємець) не може прийняти тільки одну частину правомочностей і відмовитись від прийняття іншої. Внаслідок універсального правонаступництва право на майно переходить до спадкоємців разом з усіма обов'язками, які лежать на спадщині [2].

Сингулярний правонаступник, на відміну від універсального, набуває лише окреме право із складу спадщини – право, зміст якого чітко визначений. Таке право сингулярного правонаступника не обтяжується боргами і переходить до нього не безпосередньо від спадкодавця, а опосередковано – в силу норми закону (статті 1237, 1238 ЦК), що покладає на спадкоємця обов'язок виконання на користь певної особи (відказоодержувача) певного зобов'язання.

Прийняття спадщини є реалізацією волі особи на набуття відповідних прав та обов'язків і стосується всієї спадщини, в чому б вона не була вираженою і у кого б вона не знаходилась. Прийняття спадщини з умовою або з застереженням не допускається. Прийняття спадщини надається зворотною силою, тобто якщо спадкоємець приймає спадщину, то вона вважається прийнятою ним вже з моменту її відкриття [3].

Підстави спадкування. Спадкування здійснюється за заповітом або за законом (ст. 1217 ЦК). Однак зрозуміло, що підстави спадкування не можна протиставляти. Крім того, для спадкування не тільки за заповітом, а й за законом потрібна ціла низка передбачених законом юридичних фактів. Підставою виникнення спадкування за заповітом є юридичний склад – складання заповіту, смерть спадкодавця, відкриття спадщини, прийняття спадщини. Осіб, які закликаються до спадкування в цьому випадку, визначає у своєму заповіті спадкодавець. Для спадкування за законом потрібні: по-перше, наявність певного ступеня спорідненості зі спадкодавцем або перебування на його утриманні протягом визначеного законом строку (тобто особа повинна входити в коло спадкоємців за законом); по-друге, факт смерті спадкодавця (тобто повинно відбутися відкриття спадщини); по-третє, прийняття спадщини.

Таким чином, спадкування виникає лише за наявності передбачених у законі юридичних фактів і тому безпосередньо із закону ніколи не виникає.

Спадщина. Центральним у спадковому праві є поняття спадщини, під якою ст. 1218 ЦК визначає права та обов'язки, що належали спадкодавцеві на момент відкриття спадщини і не припинились внаслідок його смерті. Всі майнові права, що входять до складу спадщини, становлять так званий спадковий актив. Сукупність обов'язків спадкодавця, що переходять до спадкоємців, становить спадковий пасив.

Щодо складу спадщини слід враховувати наступне. По-перше, до спадщини входять лише ті права та обов'язки, носієм яких за життя був сам спадкодавець. Права та обов'язки, що виникають зі смертю спадкодавця, ґрунтуються на інших підставах.

По-друге, не всі права та обов'язки, які належали спадкодавцеві за життя, здатні за своєю природою переходити до інших осіб. Так, не переходять у спадщину права, які

є невід'ємними від особи спадкодавця (ст. 1219 ЦК), наприклад: право авторства; права на аліменти, пенсію, допомогу або інші виплати, встановлені законом, та інші.

По-третє, перехід у спадщину окремих прав та обов'язків, які належали спадкодавцеві за життя та спроможні переходити у спадщину, можуть бути виключені або обмежені на підставі прямої вказівки закону. Так, ст. 1227 ЦК передбачає, що заробітна плата, пенсія, стипендія, аліменти, допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, суми відшкодувань у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, інші соціальні виплати, нараховані спадкодавцеві, але не одержані ним за життя, передаються членам його сім'ї, а у разі їх відсутності – входять до складу спадщини.

Спадкодавцями є фізичні особи, незалежно від віку, статі тощо, майно яких після смерті переходить у спадщину до інших осіб.

При спадкуванні за законом не має значення дієздатність спадкодавця. Інша справа при спадкуванні за заповітом, оскільки останній є одностороннім правочином, що вчиняється особою, яка має бажання зробити розпорядження своїм майном на випадок смерті. Тому заповідач повинен бути дієздатним у повному обсязі, враховуючи правила ч. 2 ст. 34 та ст. 35 ЦК.[3]

Особі частково дієздатні (ст. 31 ЦК), а також обмежено дієздатні (ст. 36 ЦК) заповідальної дієздатності не мають. Не має юридичної сили заповіт, вчинений недієздатною особою в період значного нетривалого покращення здоров'я (ремісії). Якщо така особа у подальшому буде визнана недієздатною, ця обставина не впливає на юридичну силу заповіту, який спадкодавець склав, коли був дієздатним. Однак такий заповіт може бути оспоржений на підставах, передбачених ст. 225 ЦК.

Спадкодавець за законом не є суб'єктом спадкового правовідношення, тому що на момент відкриття спадщини його немає в живих. У цьому полягає його відмінність від спадкодавця – заповідача.

Спадкоємці. Відкриття спадщини як юридичний факт має наслідком виникнення у певних осіб права на спадкування. Коло спадкоємців за заповітом визначає заповіт, коло спадкоємців за законом – закон. Оскільки право на спадкування виникає у день відкриття спадщини, яким є день смерті спадкодавця, це означає, що лише спадкоємці є суб'єктами спадкового правовідношення.

Коло спадкоємців значно ширше, ніж коло спадкодавців. Ними можуть бути як суб'єкти приватного права, так і суб'єкти публічного права, передбачені ст. 2 ЦК. Що стосується фізичних осіб, то при спадкуванні як за заповітом, так і за законом спадкоємцями можуть бути лише ті, які є живими на момент смерті спадкодавця.

Закон допускає закінчення до спадкування не тільки осіб, які є живими на момент відкриття спадщини, але і тих, хто був зачатий за життя спадкодавця, але народився живим після відкриття спадщини, тобто вже після смерті спадкодавця. Так, діти спадкодавця, зачаті за його життя, але народжені вже після його смерті, можуть бути спадкоємцями як за заповітом, так і за законом, а інші особи – тільки спадкоємцями за заповітом. Охорона інтересів таких осіб передбачена ст. 1222 ЦК.[4]

Для набуття статусу спадкоємця недостатньо самого факту наявності заповіту на користь певної особи чи зарахування її до спадкоємців певної черги. Від особи вимагається ще й добropорядна поведінка. У зв'язку з цим ст. 1224 ЦК передбачає перелік обставин, за наявності яких право на спадкування у певних осіб не виникає, тобто вони усуваються від права на спадкування як за заповітом, так і за законом та називаються негідними спадкоємцями. До них віднесені особи, які умисно позбавили життя спадкодавця чи будь – когось з можливих спадкоємців або вчинили замах на життя спадкоємців. Це не стосується осіб, які вчинили такий замах, але спадкодавець, знаючи про це, все ж призначив їх своїми спадкоємцями за заповітом (тобто пробачив такий вчинок).

Не мають також права на спадкування ні за заповітом, ні за законом особи, які своїми протизаконними діями умисно перешкоджали спадкодавцеві скласти заповіт, внести до нього зміни або скасувати його і цим сприяли виникненню права на спадкування у них самих чи в інших осіб або ж сприяли збільшенню їх частки у спадщині. Ці обставини повинні бути підтверджені судом.

Спадкоємцями за законом не можуть стати:

- батьки після дитини, щодо якої вони позбавлені батьківських прав і не були поновлені у цих правах на момент відкриття спадщини;

- батьки (усиновлювачі) та повнолітні діти (усиновлені), інші особи, які ухилилися від виконання обов'язків щодо утримання спадкодавця, якщо ці обставини встановлені в судовому порядку. Але ці особи можуть одержати спадщину за заповітом.

Передбачені правила щодо усунення за певних умов осіб від спадкування поширюються на всіх спадкоємців, у тому числі й на тих, хто має право на обов'язкову частку в спадщині, а також на відказоодержувачів, на користь яких зроблено заповідальний відказ.

Нині значно змінено цілі інститути спадкового права. Так, інститут спадкування за заповітом доповнено вищезгаданими можливостями складання заповіту подружжям, секретного заповіту та складання заповіту з умовою; збільшено обов'язкову частку у спадщині, передбачено встановлення сервітуту у заповіті тощо. В інституті спадкування за законом збільшено кількість черг спадкоємців від двох до п'яти, що значно розширило коло спадкоємців.

В результаті дослідження сформульовано ряд теоретичних положень і висновків, а саме:

- доведено, що відступом від принципів справедливості, добросовісності і розумності є віднесення утриманців, тобто осіб, яких спадкодавець утримував або зобов'язаний був утримувати за життя, до п'ятої черги спадкоємців за законом, що фактично позбавляє їх права на спадщину;

- обґрунтовується необхідність створення такого правового механізму, який би дозволив спадкоємцям четвертого, п'ятого, шостого ступенів споріднення реалізувати своє право на спадщину;

- доведено, що укладання секретного заповіту суперечить встановленій законодавцем вимозі щодо нотаріальної форми заповіту, оскільки нотаріус вчиняє посвідчувальний напис не на документі, де викладено текст правочину, а на конверті, який передається йому на зберігання, і, таким чином, не посвідчує правочин, а вчиняє нотаріальну дію, суть якої полягає лише в прийманні на зберігання документу, тобто, фактично законодавець визнає дійсними заповіти, складені у письмовій формі, і без їх нотаріального посвідчення;

- доведено, що чинний порядок укладання заповіту з умовою, яка повинна існувати на момент відкриття спадщини, обмежує право заповідача на вільне розпорядження майном на випадок смерті та принцип свободи заповіту. Умова заповіту може існувати не лише на час відкриття спадщини, а і настати протягом певного часу або протягом звичайного строку, необхідного спадкоємцю для виконання передбаченої заповітом умови. Протягом цього часу виконавець заповіту, а за його відсутності – нотаріус, повинні вжити заходи до охорони спадкового майна.

Висновки. Спадкове право посідає особливе місце у системі цивільного права. Виникнення права власності і розвиток шлюбно-сімейних відносин у суспільстві зумовили потребу відповіді на питання щодо долі майна, яке залишається після смерті людини. Спадкування, як і будь-який інший соціальний феномен, виконує не лише покладені на нього суспільно-корисні функції. Можливість визначити долю майна після смерті і передати його в спадщину – є однією із найважливіших гарантій стабільності відносин приватної власності. Принципове значення для будь-якого суспільства має конкретне вирішення питання про участь громадян у справедливому розподілі майнових благ і про долю таких благ після їх смерті.

Правове регулювання спадкових відносин стосується інтересів будь-якого громадянина як потенційного спадкоємця і спадкодавця. Держава повинна створити таку систему цивільно-правових засобів, які б гарантували кожній фізичній особі право вільно розпоряджатися своїм майном на випадок смерті і право вільно набувати чи відмовлятися від спадщини.

Література

1. Васильченко В.В. Рецензія римського спадкового права в сучасному спадковому праві України. Автореф. дис...канд.юрид.наук. – К., 1997. – С. 18.

2. Заїка Ю. О. Спадкове право в Україні: становлення та розвиток. – К., 2007. – 287 с.
3. Гордон М.В. Наследование по закону и по завещанию. Юридическая литература – М., 1967. – 340 с.
4. Цивільний кодекс України від 18 липня 1963 р. із змінами і доповненнями // Кодекси України. У 3-х книгах. – Книга 2. Відп. ред. Бойко В.Ф. – К.: Юрінком Інтер. – Офіційне видання Верховного Суду України. – 1997.

А.А. Маринчак

Науковий керівник:
д.ю.н., професор **В.К. Матвійчук**

ФОРМИ ПРИПИНЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

Досліджено проблему правового регулювання здійснення поділу юридичних осіб. На підставі аналізу чинного законодавства висвітлені суперечності, пов'язані з порядком припинення юридичних осіб на підставі рішень органів державної влади.

Ключові слова: юридична особа, припинення юридичних осіб з право-наступництвом, поділ, виділ, екномічна конкуренція.

А.А. Маринчак

ФОРМЫ ПРЕКРАЩЕНИЯ ЮРИДИЧЕСКОГО ЛИЦА

Исследована проблема правового регулирования осуществления разделения юридических человек. На основании анализа действующего законодательства освещены суперечности, связанные с прекращением юридических лиц на основании решений органов государственной власти.

Ключевые слова: юридическое лицо, прекращения юридических лиц с право-преемственность, разделение, выделение, экномических конкуренция.

А.А. Marynchak

FORMS TERMINATION ENTITY

The problem of legal regulation of legal separation persons. The analysis highlights supurechnosti legislation related to order termination of legal entities on the basis of decisions of public authorities.

Key words: legal entity, the termination of legal entities with the right-succession, division, department, cost-competitive.

Постановка проблеми. Досліджено проблему правового регулювання здійснення поділу юридичних осіб. На підставі аналізу чинного законодавства висвітлені суперечності, пов'язані з порядком припинення юридичних осіб на підставі рішень органів державної влади. Чинним законодавством України передбачено припинення юридичних осіб на підставі рішень відповідних органів державної влади лише шляхом поділу. Право прийняття рішень про примусовий поділ надано Антимонопольному комітету України, однак на сьогодні виконання таких рішень викликає труднощі. У статті сформульовано наукові висновки та пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства, що регулює порядок припинення юридичних осіб з право-наступництвом.

Створення ефективної системи законодавства є одним з найголовніших напрямів розвитку української правової системи в сучасних умовах. Однак процес розбудови власної правової системи та зокрема системи цивільного законодавства ще не завершено. Чинний Цивільний кодекс України чітко визначає правові підстави здійснення припинення юридичних осіб шляхом злиття, приєднання, поділу та перетворення. Враховуючи наявність певних суперечностей у сфері правового регулювання припинення юридичних осіб на підставі рішень відповідних органів державної влади, дослідження цієї наукової проблематики в сучасних умовах ринкової економіки є досить важливим.

Метою дослідження є теоретичний аналіз порядку припинення юридичних осіб на підставі рішень відповідних органів державної влади та визначення перспектив розвитку цивільного законодавства з питань його правового регулювання.

Основні результати дослідження. Відповідно до ч. 1 ст. 106 Цивільного Кодексу (далі – ЦК) України злиття, приєднання, поділ та перетворення юридичної особи відбуваються за рішенням його учасників або органу юридичної особи, уповноваженого на це установчими документами, а у випадках, передбачених законом, – за рішенням суду або відповідних органів державної влади.

Щодо злиття, приєднання, поділу та перетворення юридичної особи за рішенням відповідних органів державної влади, то чинним законодавством України надано право прийняття таких рішень лише Антимонопольному комітету України (далі – АМК) як державному органу із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель [7, ст. 1]. Це право надане АМК зокрема Законом України "Про захист економічної конкуренції" від 11.01.2001 № 2210-III та Господарським кодексом України (далі – ГК). Відповідно до ст. 53 Закону України "Про захист економічної конкуренції" та ст. 40 ГК у разі, якщо суб'єкти господарювання зловживають монопольним становищем на ринку, АМК має право ухвалити рішення про примусовий поділ монопольних утворень. Строк виконання такого рішення не може бути меншим ніж шість місяців. При розгляді цих питань варто зазначити, що чинним законодавством України передбачено припинення юридичних осіб на підставі рішень відповідних органів державної влади лише шляхом поділу. ГК, на відміну від ЦК, дає роз'яснення зазначеного способу припинення юридичних осіб. Згідно з ч. 4 ст. 59 ГК, у разі поділу суб'єкта господарювання усі його майнові права та обов'язки переходять за розділним актом (балансом) у відповідних частках до кожного з нових суб'єктів господарювання, що утворений внаслідок цього поділу. Визначення поняття "поділу" міститься також і в інших нормативно-правових актах. Зокрема, відповідно до Положення про порядок поділу підприємств і об'єднань та відокремлення від них структурних підрозділів і одиниць, затвердженого наказом Міністерства економіки України, Міністерства статистики України, Антимонопольного комітету України від 20.04.94 № 43/79/5 поділ – це ліквідація підприємства (об'єднання) з одночасним створенням на його базі двох або більше нових самостійних підприємств. У разі дослідження поділу як способу припинення юридичних осіб з правонаступництвом варто здійснити його порівняння з виділом. ЦК дає визначення лише виділу юридичних осіб, зазначаючи, що виділом є перехід за розподільчим балансом частини майна, прав та обов'язків юридичної особи до однієї або кількох створюваних нових юридичних осіб (ст. 109). З цього визначення можна зробити висновок щодо обов'язкової передачі майна при виділі і неможливості виникнення ситуацій, за яких майно юридичній особі, яка виділяється, не передається. Що стосується поділу, то ЦК, на відміну від ГК, не дає визначення цього поняття [11, с. 56]. Основною відмінністю між поділом і виділом вважається те, що у наслідок виділу створюється нова юридична особа, яку існуюча юридична особа наділяє певним майном. При цьому попередня юридична особа не припиняється. У разі поділу ж створюються принаймні дві нові юридичні особи, попередня ж припиняє свою діяльність [12, с. 166]. Універсальне правонаступництво діє при всіх формах реорганізації, окрім виділу. При виділі не можна говорити про універсальне правонаступництво як про заміну сторони у всіх правовідносинах і перехід до правонаступника на підставі одного акта всіх прав і обов'язків правопередника. Крім цього, при виділі може відбуватися передача правонаступнику як визначеної сукупності прав і обов'язків, так і окремого права [11, с. 50]. Примусовий поділ як вид господарсько-організаційних санкцій за порушення законодавства про захист економічної конкуренції АМК застосовує у випадках, коли суб'єкт господарювання, що займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, зловживає ним [13, с. 60].

Зловживанням монопольним становищем вважаються:

- 1) нав'язування таких умов договору, які ставлять контрагентів у нерівне становище, або додаткових умов, що не стосуються предмета договору, у тім числі нав'язування товару, не потрібного контрагенту;
- 2) обмеження або припинення виробництва, а також вилучення товарів з обороту з метою створення або підтримки дефіциту на ринку чи встановлення монопольних цін;
- 3) інші дії, вчинені з метою створення перешкод доступу на ринок (виходу з ринку) суб'єктів господарювання;

4) встановлення монополю високих або дискримінаційних цін (тарифів) на свої товари, що призводить до порушення прав споживачів або обмежує права окремих споживачів;

5) встановлення монополю низьких цін (тарифів) на свої товари, що призводить до обмеження конкуренції.

Відповідно до ч. 4 ст. 40 ГК примусовий поділ не застосовують у разі:

1) неможливості організаційного або територіального відокремлення підприємств або структурних підрозділів;

2) наявності тісного технологічного зв'язку підприємств, структурних підрозділів, якщо частка внутрішнього обороту в загальному обсязі валової продукції підприємства (об'єднання тощо) становить менше тридцяти відсотків. Рішення АМК щодо примусового поділу суб'єктів господарювання, які зловживають монополією становищем на ринку, є, керуючись ст. 106 ЦК, обов'язковою підставою для здійснення припинення юридичних осіб. Актуальність цього питання та його практичні наслідки викликають жваву дискусію. Зокрема, ч. 1 ст. 51 ГК визначає виключний перелік підстав припинення підприємницької діяльності, серед яких рішення суду у випадках передбачених ГК та іншими законами. Рішення ж відповідних органів державної влади у випадках, передбачених законом, ГК не визнає підставами припинення підприємницької діяльності. Цій нормі кореспондує ст. 59 ГК, згідно з якою припинення діяльності суб'єкта господарювання здійснюється шляхом його реорганізації (злиття, приєднання, поділу, перетворення) або ліквідації – за рішенням власника (власників) чи уповноважених ним органів, за рішенням інших осіб – засновників суб'єкта господарювання чи їх правонаступників, а у випадках, передбачених ГК, – за рішенням суду. Відповідно до ч. 5 ст. 40 ГК, реорганізують монополю утворення, що підлягає примусовому поділу, на розсуд суб'єкта господарювання за умови усунення монопольного становища цього утворення на ринку. До цього схильється також Вищий Господарський суд України, який у п. 9 Роз'яснення від 12.09.96 № 02-5/334 "Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із створенням, реорганізацією та ліквідацією підприємств" зазначив, що прийняті Антимонопольним комітетом України чи його територіальними відділеннями постанови про примусовий поділ монопольних утворень є не рішеннями про реорганізацію цих утворень, а підставами для її здійснення на розсуд самого утворення за умови усунення його монопольного становища на ринку. У разі незгоди з цією постановою підприємство, об'єднання, господарське товариство має право відповідно до п. 1 ст. 12 Господарського процесуального Кодексу України звернутися до господарського суду із заявою про визнання її недійсною. Ця позиція узгоджується зі ст. 55 Конституції України, згідно з якою кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Важливо також зазначити, що фактично неможливим є виконання рішень АМК про примусовий поділ суб'єкта господарювання без його звернення до суду. Ця ситуація пов'язана з тим, що відповідно до п. 9 ст. 3 Закону України "Про виконавче провадження" від 21.04.99 № 606-XIV державною виконавчою службою підлягають виконанню рішення органів державної влади у випадках, якщо за законом їх виконання покладено на державну виконавчу службу. Стаття ж 18 цього Закону визначає, що державний виконавець відкриває виконавче провадження на підставі виконавчого документа: за заявою стягувача або його представника про примусове виконання рішення, зазначеного у цьому Законі; за заявою прокурора у випадках представництва інтересів громадянина або держави в суді; в інших передбачених законом випадках. Однак, чинними нормативно-правовими актами не передбачено порядку примусового виконання рішень АМК про примусовий поділ юридичних осіб і не віднесено обов'язок їх виконання до функцій державної виконавчої служби. Так само Законом України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців" від 15.05.2003 № 755-IV не визначено порядку державної реєстрації припинення юридичної особи на підставі рішень відповідних органів державної влади, хоча відповідно до ч. 1 ст. 105 ЦК орган, що прийняв рішення про припинення юридичної особи, зобов'язаний негайно письмово повідомити про це орган, що здійснює державну реєстрацію, який вносить до Єдиного державного

реєстру відомості про те, що юридична особа перебуває у процесі припинення. Можливість залучення суду для забезпечення примусового виконання рішень відповідних органів державної влади про реорганізацію юридичних осіб передбачена цивільним законодавством іноземних держав, зокрема Цивільним кодексом Російської Федерації та Цивільним кодексом Республіки Білорусь. Зокрема, згідно з ч. 2 ст. 57 ЦК РФ (ч. 2 ст. 53 ЦК Республіки Білорусь): "у випадках, встановлених законом, реорганізація юридичної особи у формі її поділу чи виділу з її складу однієї чи декількох юридичних осіб здійснюється за рішенням уповноважених державних органів або за рішенням суду. Якщо засновники (учасники) юридичної особи, уповноважений ними орган чи орган юридичної особи, уповноважений на здійснення реорганізації її установчими документами, не здійснює реорганізації юридичної особи в строк, визначений в рішенні уповноваженого державного органу, суд за позовом вказаного державного органу призначає зовнішнього керуючого юридичною особою і доручає йому здійснити реорганізацію цієї юридичної особи. З моменту призначення зовнішнього керуючого до нього переходять повноваження по управлінню справами юридичної особи. Зовнішній керуючий виступає від імені юридичної особи в суді, складає розподільчий баланс і передає його на розгляд суду разом з установчими документами створених в результаті реорганізації юридичних осіб. Затвердження судом вказаних документів є підставою для державної реєстрації новоутворених юридичних осіб".

Відповідно до ч. 2 ст. 105 ЦК учасники юридичної особи, суд або орган, що прийняв рішення про припинення юридичної особи, призначають комісію з припинення юридичної особи (ліквідаційну комісію, ліквідатора тощо) та визначають порядок і строки припинення юридичної особи відповідно до ЦК. Проте, чинним законодавством не передбачено правового механізму прийняття АМК рішення про призначення комісії з припинення юридичної особи. Також варто зазначити, що Закон України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців" визначає порядок примусового припинення юридичних осіб лише на підставі рішення суду. Зокрема, відповідно до ч. 2 ст. 38 цього Закону серед підстав для постановлення судового рішення щодо припинення юридичної особи, що не пов'язано з банкрутством юридичної особи, зокрема, є провадженням діяльності, що суперечить установчим документам, або такої, що заборонена законом. Такою діяльністю також визнано зловживання монополічним становищем на ринку.

Висновок. Тому, на мою думку, найбільш обґрунтованим і раціональним в ситуації, що склалася, буде внесення змін до ст. 106 чинного ЦК України, згідно з якими злиття, приєднання, поділ та перетворення юридичної особи здійснюється за рішенням його учасників або органу юридичної особи, уповноваженого на це установчими документами, а у випадках, передбачених законом, – за рішенням суду, що як вже зазначалося, передбачено у ст. 59 ГК України. В такому разі, для виконання примусового поділу, якщо його добровільно не здійснено суб'єктом господарювання, необхідним буде звернення Антимонопольного комітету України до суду. Зазначений порядок на сьогодні є фактично єдиною можливістю виконання рішень АМК щодо примусового поділу. Цей спосіб вдосконалення правового регулювання примусового припинення юридичних осіб, на нашу думку, є доцільним також з огляду забезпечення єдиного підходу різними кодифікованими актами допорядку примусового припинення юридичних осіб з правонаступництвом та можливістю його швидкої реалізації.

Література

1. Конституція України від 28.06.96 // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 40-44. – ст. 356.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.
4. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.91 1798-XII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1992. – № 6. – Ст. 56.
5. Закон України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців" від 15.05.2003 № 755-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 31-32. – Ст. 263.

6. Закон України "Про захист економічної конкуренції" від 11.01.2001 № 2210-III / Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2001. – № 12. – Ст. 64.

7. Закон України "Про Антимонопольний комітет України" від 26.11.93 № 3659-XII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1993. – № 50. – Ст. 472.

8. Закон України "Про виконавче провадження" від 21.04.99 № 606-XIV // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1999. – № 24. – Ст. 207.

9. Роз'яснення ВАСУ Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних зі створенням, реорганізацією та ліквідацією підприємств від 12.09.96 № 02-5/334.

10. Положення про порядок поділу підприємств і об'єднань та відокремлення від них структурних підрозділів і одиниць, затверджене наказом Міністерства економіки України, Міністерства статистики України, Антимонопольного комітету України від 20.04.94 № 43/79/5, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 07.07.94 за № 153/362.

О.С. Матвієнко

*Науковий консультант:
ст. викладач П.І. Салій*

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано законодавство України у сфері аграрних правовідносин. Визначено напрями, за якими доцільно здійснити ряд організаційно-правових заходів щодо реформування та поліпшення законодавства та його реалізації.

Ключові слова: аграрне право, аграрне законодавство, правове становище, фермерські господарства, діяльність господарства.

А.С. Матвієнко

ПРАВОВОЕ ПОЛОЖЕНИЕ ФЕРМЕРСКОГО ХОЗЯЙСТВА В УКРАИНЕ

В статье проанализировано законодательство Украины в сфере аграрных правоотношений. Определены направления, по которым целесообразно осуществить ряд организационно-правовых мероприятий по реформированию и улучшению законодательства и его реализации.

Ключевые слова: аграрное право, аграрное законодательство, правовое положение, фермерские хозяйства, деятельность хозяйства.

O.S. Matviienko

DEGREE THESES: LEGAL STATUS OF FARMING IN UKRAINE

The article analyzes legislation of Ukraine in the sphere of agrarian relations. The directions, which should make a number of organizational and legal measures to reform and improve the legislation and its implementation.

Key words: agrarian law, agrarian law, the legal status of farms, farm activities.

Постановка проблеми. Із отриманням Україною незалежності перед нею постав ряд важливих завдань, які вона має виконувати в ім'я перетворення на демократичну державу, що є повноправним учасником міжнародних правовідносин та прагне мати істотний вплив на світовій арені. Не випадково уряд України розробляє багато програм, в основі яких лежить світова інтеграція та які спрямовані на міжнародне співробітництво та розвиток дружніх відносин із різними країнами світу [1, 17].

За час незалежності Україна підписала та ратифікувала велику кількість міжнародних договорів. Така діяльність хоч і не вирішує багатьох питань внутрішньодержавного характеру, але безумовно передбачає значні кроки у розвитку країни. З іншого боку, наявність в Україні недоліків різного характеру змушує нашу державу перебувати у постійній динаміці, що зумовлює "приспосовування суб'єкта" до міжнародної політики.

На сучасному етапі актуальною проблемою економічної політики України є створення конкурентоспроможного аграрного сектора. Затяжна криза аграрної сфери еко-

номіки вимагає швидкого розвитку нових організаційно-господарських формувань, серед яких особливого значення набуває становлення та функціонування фермерських господарств. При цьому основними концептуальними положеннями стратегії розвитку фермерства є формування приватних господарств товарного типу і широке їх кооперування [2, с. 48].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом в економічній літературі значна увага приділяється проблемам, пов'язаним з організацією та розвитком фермерських господарств. Розробці теоретичних і прикладних положень становлення та функціонування фермерських господарств в Україні присвятили свої дослідження відомі вітчизняні вчені-економісти П. Березівський, В. Зіновчук, І. Коновалов, О. Крисальний, В. Липчук, М. Малік, В. Месель-Веселяк, Л. Молдаван, О. Онищенко, П. Саблук, Г. Черевко, О. Шестопаль, В. Юрчишин та ін. Стосовно рекомендацій ведення сільськогосподарського виробництва в зоні радіоактивного забруднення, важливими є наукові розробки Н. Берлач, П. Бондаря, Г. Дударя, О. Дутова, П. Надточія, А. Малиновського, Л. Перепелятнікова, Б. Прістера, Є. Юдинцева та ін. [3, с. 80].

Правову базу для створення та припинення існування фермерського господарства створює законодавство, яке можна поділити на три групи:

- 1) загальне законодавство, що діє стосовно всіх господарюючих суб'єктів;
- 2) галузеве (земельне, аграрне, цивільне, трудове, фінансове та інше) законодавство, яке закріплює певні однорідні суспільні відносини і торкається фермерського господарства;
- 3) фермерське законодавство, як специфічна спеціалізована, комплексна галузь законодавства, що лише формується як галузеве утворення і яке присвячено лише фермерському господарству.

Щодо загального законодавства, то провідна роль у ньому належить Конституції України. Її прийняття створило досить чіткий правовий фундамент для розвитку галузевого та спеціального, зокрема, фермерського законодавства.

Мета дослідження. Метою дослідження є обґрунтування організаційно-економічних основ і розробка практичних рекомендацій щодо стратегії розвитку фермерських господарств. Для досягнення поставленої мети в процесі дослідження вирішувались наступні завдання:

- уточнити економічну сутність, функції та переваги фермерського господарства як форми підприємницької діяльності;
- теоретично обґрунтувати передумови, чинники та загальні проблеми становлення й функціонування фермерських господарств;
- обґрунтувати кількісні параметри прогнозу розвитку фермерських господарств в умовах посиленого екологічного навантаження.

Основні результати дослідження. Вперше виявлено регіональні особливості та обґрунтовано перспективи розвитку фермерських господарств. Уточнено: економічну сутність і переваги фермерського господарства як форми підприємницької діяльності, до яких віднесено: спрощену і гнучку систему управління господарством; високу особисту мотивацію фермера щодо результатів своєї діяльності; поєднання в одній особі власника, менеджера і виконавця; можливості передачі досвіду наступним поколінням; поєднання виробничої та побутової сторін життєдіяльності, що дозволяє одночасно і комплексно виконувати економічну, соціальну, морально-виховну, естетичну та екологічну функції [4, с. 40].

Дістали подальшого розвитку: пропозиції щодо визначення місця і ролі фермерства у процесах формування інфраструктури аграрного ринку з урахуванням регіональних особливостей, зокрема, забезпечення коєволюційного розвитку фермерських обслуговуючих кооперативів та кредитних спілок з метою посилення конкурентоспроможності фермерських господарств, отримання додаткових прибутків від участі у вертикальній інтеграції, протистояння спекулятивному посередництву, приєднання до великомасштабного агробізнесу і використання професійного управлінського персоналу, поділу ризику і відповідальності. При характеристиці довичного позбавлення волі достатньо навіть побіжного погляду, щоб переконатися, що цей новий для практики вико-

нання покарань захід державного примусу, наочно демонструє торжество принципів, притаманних діяльності органів та установ виконання покарань.[5,59 с]

Висновки. Як відомо, Україна є великою аграрною державою. В наш час економічних перетворень і реформ розвиток сільського господарства є одним з першочергових завдань молододі держави. Головна мета – перейти від державного монополізму в сільському господарстві до колективного і приватного виробництва. Законодавчі органи нашої держави, прийнявши Закон "Про власність", "Про підприємництво", підготували нормативний фундамент для утворення фермерських господарств, але основою для їх діяльності стало прийняття Закону "Про селянське (фермерське) господарство". Ним були врегульовані всі основні питання створення, діяльності і припинення діяльності селянських (фермерських) господарств.

Цей Закон дав змогу працівникам сільського господарства відчутти себе підприємцями, що в свою чергу сприяло удосконаленню виробництва, збільшення доходів, а отже і загальному покращенню економіки. На основі аналізу правового статусу фермерського господарства можна відокремити такі притаманні йому ознаки: фермерське господарство складається з трьох компонентів – майнового комплексу, земельної ділянки та громадян, які об'єдналися для здійснення товарного сільськогосподарського виробництва; воно є юридичною особою з наявністю всіх притаманних юридичній особі ознак; воно є суб'єктом підприємницької діяльності у сфері товарного сільськогосподарського виробництва, тобто діє на аграрному ринку з метою отримання прибутку. Звичайно, не все проходить в ідеальному варіанті. Сільськогосподарські відносини часто змінюються і ці зміни потребують законодавчого закріплення. З цих причин вже були внесені зміни до Закону "Про фермерське господарство" і інших нормативних актів, пов'язаних з діяльністю цих господарств. Про те, такі зміни є обов'язковим наслідком динамічності реформ. Отже, в нашій державі створена достатня нормативна база для розвитку фермерських господарств, які можна надіятись, в майбутньому складуть основу приватного сектора сільського господарства і піднесуть наше аграрне виробництво на рівень розвинутих держав Європи.

Література

1. Крупка Ю.М. Аграрне право України: Навч. посіб. для дистанц. навчання. / Відкритий міжнар. ун-т розв. людини "Україна"; [За наук. ред. Н.Р.Малишевої] – К.: Ун-т "Україна", 2006. – 60 с.
2. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави. – Тернопіль, 2002. – 129 с.
3. Аграрне право та законодавство України: Жущман В.П. к.ю.н., проф. Навчально-практичний посібник. Видання друге, доповненне та перероблене. – Х.: ТОВ "Одісей", 2004. – 256 с.
4. Законодавство і судова практика з питань приватизації: Зб. нормат. Актів. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 78 с.
5. Аграрне законодавство України Підручник / За ред. В.І.Семчика – К.,2005. – 230 с.

Ю.В. Мойсеєнко

Науковий консультант:
ст. викладач **Л.І. Пилипенко**

СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

У статті проаналізовані проблемним теоретичним питанням щодо сучасних концепцій правової держави. Було розглянуто теоретико-методологічна та джерельна база дослідження концепцій правової держави, різні підходи в аналізі змісту правової держави, досліджено становлення сучасних теорій правової держави в інших країнах. Автором було відокремлені основні проблеми розвитку правової держави в Україні, та запропоновано загальні шляхи їх подолання

Ключові слова: *Правова держава, концепція правової держави, проблематика розвитку, аналіз, теорія правової держави, побудова правової держави, формальний та матеріальний підходи.*

СОВРЕМЕННЫЕ КОНЦЕПЦИИ ПРАВОВОГО ГОСУДАРСТВА

В статье проанализированы проблемы теоретическим вопросам относительно современных концепций правового государства. Были рассмотрены теоретико-методологическая база и источники исследования концепций правового государства, разные подходы в анализе содержания правового государства, исследовано становление современных теорий правового государства в других странах. Автором было выделены основные проблемы развития правового государства в Украине, и предложены общие пути их преодоления.

Ключевые слова: Правовое государство, концепция правового государства, проблематика развития, анализ, теория правового государства, построение правового государства, формальный и материальный подходы.

Y.V. Moiseenko

MOTHERN CONCEPTIONS OF THE LEGAL STATE

The article analyses work is sacred to the problem theoretical questions in relation to modern conceptions of the legal state. Theoretical methodological and spring base of research of conceptions of the legal state, were considered, also, different approaches in the analysis of meaning of the legal state, formation of modern theories of the legal state in other countries were investigated. Basic problems of development of the legal state in Ukraine were marked out by the author, and the general ways of their overcoming are offered.

Key words: the Legal state, conception of the legal state, problems of development, analysis, theory of the legal state, construction of the legal state, formal and material approaches.

Постановка проблеми. Дослідження теоретичних та практичних проблем сучасних концепцій правової держави пов'язано, по-перше, з необхідністю створення цілісної теорії правової держави, по-друге, з потребою вдосконалення чинного законодавства, приведення його у відповідність з чинною Конституцією України удосконалення інституту парламентаризму, щоб сформувати модель правової держави найбільш відповідної реаліям України, по-третє з необхідністю вивчення довготривалого досвіду формування правової держави в розвинених країнах, щоб взяти його в побудові правової держави в Україні.

Проблема правової держави є актуальною з найдавніших часів людської історії. Правова держава як політичний лозунг, що обмежує державу рамками законів, виникла на рубежі XVIII і XIX століття.

Фрідріху II Великому належать слова: "Перед судом повинні говорити тільки закони, а правитель повинен мовчати, з яких, вірогідно, і може вести початок доктрини правової держави. Однак статус конституційного принципу це поняття набуло лише в XX столітті в якості реакції на трагічний досвід тоталітарних держав".

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед авторів, які зробили вагомий внесок у напрям дослідницьких праць щодо концепцій правової держави слід назвати такі імена, як: І.Воронов, В.Горбатенко, Ф.Кирилук, І.Кресна, Ф.Рудич, П.Шляхтун.

До питань осмислення процесів побудови в Україні правової держави зверталась значна кількість провідних вітчизняних науковців. Це праці таких авторів: Ю.Грошевой, М.Козюбра, О.Копиленко, О.Костенко, Г.Мурашин, М.Орзіх, М.Панов, О.Петришин, В.Погорілко, В.Селіванов, В.Семчик, В.Сіренко, В.Тацій, Ю.Тодика, М.Цвік, В.Шаповал, Ю.Шемшученко. Причому інколи тема правової держави набувала зовсім нового звучання, оскільки вона осмислювалась із позицій тих питань, які тривалий час професійно розроблялись окремими авторами. Так, наприклад, один із найавторитетніших вітчизняних вчених у галузі державного управління та адміністративного права В.Цвєтков запропонував власне бачення специфіки функціонування правової держави у контексті формування принципово нової системи державного управління, в якій би застосовувались нові критерії її організаційної та функціональної ефективності. Зокрема, В.Погорілко неодноразово звертався до теми правової держави у її зв'язку із висвітленням змісту основ конституційного ладу України та визначення поняття "правова держава" як одного з системоутворюючих елементів загальних засад конституційного ладу.

Водночас, називаючи імена провідних дослідників-юристів України, у чиїх працях висвітлювались проблеми правової держави, було б неправильно обійти увагою всіх

тих, хто присвятив цій темі окремі цикли публікацій, брошури, статті. Не претендуючи на вичерпний перелік всіх авторів, назвемо лише такі прізвища, як: В.Бабкін, Ю.Битяк, С.Бобровник, В.Гришук, О.Дашковська, В.Денисов, О.Зайчук, В.Євдокимов, В.Журавський, А.Козловський, А.Колодій, О.Крупчан, Н.Онщенко, В.Опришко, П.Пацурківський, П.Рабінович, О.Святоцький, А.Селіванов, О.Скаун, В.Скрипнюк, В.Стичинський, В.Тихий, Г.Федоренко, О.Ярмиш.

Так само необхідно назвати авторів близького (насамперед тих, хто представляє російську юридичну науку) та далекого зарубіжжя, які також поставили тематику правової держави у центр своєї наукової уваги [3, с.248]. У цьому плані концептуально важливі проблеми формування правової держави в сучасних умовах пострадянських країн досліджувались у працях С.Алексеева, М.Баглая, О.Бауліна, Н.Бобрової, А.Глебова, Л.Глухарєвої, С.Данилова, Б.Ебзєєва, В.Карташова, В.Корельського, В.Кудрявцева, Б.Лазарева, Р.Лівишиця, О.Мартишина, В.Нерсисянца, В.Перевалова, А.Піголкіна, Л.Спірідінова, Б.Топорніна, В.Туманова, З.Черніловського, В.Четверніна. Серед західних авторів, які активно працюють над питаннями теоретико-правового осмислення феномену правової держави назвемо такі імена, як: А.Гроссер, О.Бруггеманн, В.Мікель, У.Карпен, Г.Кляйнер, Г.Шамбек, К.Шонберг, У.Шнайдер, Б.Бендлер, Р.Марчик, Е.Фехнер, Г.Крюгер, Е.Форстхофф та ін.

Таким чином, як ми бачимо, у дослідженні поняття правової держави сьогодні об'єктивно наявна доволі потужна джерельна база. Втім подібна кількість джерел, а також можливість різностороннього висвітлення тематики правової держави, породжує одну важливу науково-методологічну проблему.

Мета дослідження. Мета і завдання дослідження полягає у вивченні розвитку сучасних концепцій правової держави, починаючи від історіографічних аспектів, розвитку концепцій правової держави в сучасній теорії права, до становлення теорій правової держави, в розвинених країнах з довготривалим досвідом формування правової держави.

Основні результати дослідження. Коли одні дослідники розглядають правову державу як систему історико-правових поглядів на неї, інші – як загальноозначує універсальну теоретичну конструкцію, що описується через систему взаємопов'язаних принципів, а решта – як нормативне закріплення гарантій дотримання прав і свобод людини і громадянина, обмеженості державної влади правом і конституцією. Звісно, кожен із цих підходів є коректним, адже мова не йде про те, що хтось розуміє сутність правової держави краще за інших. Йдеться про зовсім інше, а саме – про необхідність взаємного узгодження дискурсів правової держави, про загальне дослідження теоретичної моделі правової держави і проблем її практичної реалізації у сучасних умовах, яке б дало змогу сформулювати своєрідне базове ядро у розумінні сутності правової держави.

Разом з тим, окреслюючи джерельну базу досліджень проблематики практичної реалізації моделі правової держави, необхідно виокремити й такий специфічний вид джерел як нормативно-правові акти. При цьому це не лише акти чинного законодавства України (Конституція України, закони України, укази Президента України, постанови Верховної Ради України тощо), а й нормативно-правові акти, які врегульовують організацію та функціонування правової держави в інших сучасних країнах та акти міжнародного права, що сприяють реалізації принципів право державності [1]. Нині ми особливо наголошуємо на необхідності включення цього виду джерел у дослідження правової держави, оскільки серед сучасних правознавців подекуди лунає думка, що таке розширення джерельної бази властиве не теорії держави і права, а радше науці конституційного права (коли мова йде чи про конституційне право України чи про конституційне право зарубіжних країн). На нашу думку, такий підхід до обмеження джерельної бази не є коректним принаймні за тієї простої причини, що серед усіх наявних у сучасній правовій науці підходів до дослідження правової держави ми визнаємо існування такого специфічного типу аналізу як нормативно-правий аналіз та нормативно-правова реконструкція моделі правової держави, яка неможлива поза зверненням до законодавчих й інших нормативно-правових джерел.

Багато юристів намагаються визначити правову державу через формальну відповідність її діяльності закону. Подібний підхід є не вірним, бо він підмінє підстави

при визначенні суті такого багатогранного явища, як правова держава, особливо, якщо враховувати, що є формальний підхід до правової держави, бо закон може бути і несправедливим [11, с.5923].

Наприклад, керуючись саме формальною ознакою нацистська держава оголосила себе "правовою державою".

Правова держава для сучасної України – це не реалії, а перспектива, ідеальна модель для руху, для подолання тоталітарного минулого. Тому про правову державу можна говорити скоріше всього як про принцип, яким слід керуватися українському народу при здійсненні всієї своєї державно-правової життєдіяльності [10, с.26].

Ми пропонуємо таке визначення правової держави: правова держава – це політична організація, затверджена народом на основі принципу розподілу влади і уповноважена забезпечувати його суверенітет, національні інтереси та національну безпеку на основі принципу справедливості та захисту прав і свобод особи і громадянина.

Висновки. Принципи правової держави становлять складну систему взаємопов'язаних елементів, кожен із яких корелює з іншими і може бути реалізований лише за умови паралельного забезпечення інших принципів. На нашу думку, серед основоположних принципів правової держави необхідно виділити такі: принцип верховенства права, принцип законності, принцип поділу влади та принцип реальності прав і свобод людини і громадянина. Всі вони є однопорядковими і їх відношення слід представляти не завдяки ієрархічній схемі (коли є один основний принцип, а всі решта поступово виводяться з нього), а як мережеву структуру. На основі цих принципів розбудовується система ознак, інститутів та вимог до правової держави.

Побудову правової держави в Україні, в першу чергу, слід починати з виховання широких мас населення, а не з декларативного підходу. Оскільки як ми бачимо декларативність без популяризації не дає реальних результатів, і на превеликий жаль побудова правової держави в Україні не є активним процесом.

В першу чергу, має підвищитися правова свідомість населення, сприйняття України як правової держави. Також, має покращитися розвиток держави, як в правовому аспекті так і в цілому, оскільки побудова правової держави тягне за собою покращення не лише в правовому плані.

Література

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
2. Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи / За ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: Ін-т держави і права ім.В.М.Корецького НАН України, 2001. – 656 с.
3. Заєць А. П. Правова держава в контексті новітнього українського досвіду. – К.: Парламентське видавництво, 1999. – 248 с.
4. Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2000. – 600 с.
5. Тимченко С. М. Громадянське суспільство і правова держава в Україні. – Запоріжжя: Запорізький юридичний інститут МВС України, 2002. – 193 с.
6. Воронов І.О. Правова держава як предмет політології: історія, теорія, методологія дослідження: Автореф. дис. ... д-ра. політ. наук: 23.00.02 / НАН України; Ін-т політичних і етнонаціональних досліджень. – К., 2003. – 30 с.
7. Заєць А. П. Правова держава в Україні: концепція і механізми реалізації: Автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.01 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. – К., 1999. – 36 с.
8. Іванченко Г. В. Конституційна модель правової держави: шляхи її удосконалення і реалізації: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.13 / Одеська національна юридична академія. – О., 2002. – 18 с.
9. Трубецкой Е. К. Энциклопедия права. – СПб.: Изд-во "Лань", 1998. – 224 с.
10. Гринюк Р.Ф. Правова держава: теоретико-методологічні проблеми співвідношення держави і права // Держава і право: 36. наук.праць. Юридичні і політичні науки. – К.: Ін-т держави і права НАН України, 2002. – Вип. 18. – С. 26-34.

11. Теория государства и права / Под ред. В. К. Бабаева. – М.: Юристъ, 2002. – 592 с.

12. Тимошук А. В. Правовое государство в Украине: теория, история, перспективы. – Симферополь: Таврия, 1997. – 63 с.

А.А. Морозенко

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент І.В. Музика

ПРАВОВІ НОРМИ: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ, СТРУКТУРА ТА ВИДИ

В статті висвітлюються дослідження правових норм. Обґрунтовано необхідність використання правових норм в законодавстві та їх значення в суспільстві.

Ключові слова: *правова норма, держава, санкція, право, диспозиція, гіпотеза.*

А.А. Морозенко

ПРАВОВЫЕ НОРМИ: ПОНЯТТИЯ, СОДЕРЖАНИЕ, СТРУКТУРА И ВИДЫ

В статье описуется исследование правовых норм. Обоснована необходимость использования правовых норм в законодательстве и их значение в обществе

Ключевые слова: *правовая норма, государство, санкция, право, диспозиция, гипотеза.*

А.А. Morozenko

LEGAL NORMS: PONYATTYA, MAINTENANCE, STRUCTURE AND KINDS

The article describes research of the legal norms. It founds an importance and necessity of using legal norms.

Key words: *legal norm, state, sanction, justice, disposition, supposition*

Постановка проблеми. Особливе місце серед соціальних регуляторів життя суспільства та поведінки особи посідають норми права. Вони вбирають в себе основні властивості права, є мірою свободи та справедливості.

Правові відносини виникають не з юридичних норм, а з життєвих, фактичних суспільних відносин. Однак, для того щоб ті чи інші фактичні суспільні відносини мало не придбали характер правовідносини, воно повинне регулюватися нормою права. Таким чином, настання юридичних наслідків для учасників, регульованих правом суспільних відносин, перетворення цих відносин у правові – одна з важливих відмінних рис, характерних рис права як державного регулятора суспільних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформаційною базою дослідження є Конституція України, законодавчі та нормативно-правові акти, нормативні накази, постанови уряду, інші нормативні акти державних органів, рішення місцевих рад. До джерел правих норм відносяться не тільки самі нормативні акти державних органів, але і затверджені цими актами кодекси, статuti, правила і т.п., що регулюють суспільні відносини.

Мета дослідження – визначення мети та значення правових норм, а також їх вплив на регулювання правових відносин в суспільстві

Основні результати дослідження. Правові відносини виникають не з юридичних норм, а з життєвих, фактичних суспільних відносин. Однак, для того щоб ті чи інші фактичні суспільні відносини не придбали характер правовідносини, воно повинне регулюватися нормою права. Правові норми регулюють відносини усередині суб'єкта управління, визначаючи компетенцію, структуру і функції всіх управляючих підсистем і їхніх елементів – органів держави, посадових осіб, інших суб'єктів управління об'єднаннями громадян. Виконання правом своєї соціальної ролі в першу чергу обумовлено його нормативністю. Яку б зі своїх функцій право не виконувало, воно завжди визначає міру дозволеної чи забороненої поведінки громадян, наділяє їх правами й обов'язками по відношенню один до одного і до держави.

Правова (юридична) норма – це обов'язкове, формально визначене правило поведінки загального характеру, що встановлюється, змінюється та припиняється в уста-

новленому порядку, виконання якого забезпечується державою, її відповідними органами [2, 205].

Основною функцією правової норми є вплив на поведінку людей, інших суб'єктів правових відносин.

Ознаки правової норми полягають у наступному[3,174]:

- державно-владне, загальнообов'язкове веління, тобто норма права – це загальноновизначене правило поведінки, яке формулюється державою і має загальнообов'язковий характер. Вимога правової норми підлягає виконанню, незалежно від ставлення до неї суб'єктів правовідносин, виконання чи невиконання її не може бути предметом обговорення чи оцінки з точки зору доцільності чи раціональності;

- правило поведінки суб'єктів, яке формулюється у вигляді прав і обов'язків, тобто норма права, – це формально визначене правило поведінки. У правовій нормі закріплюються не тільки права і обов'язки суб'єктів, але й санкції, що застосовуються у випадку порушення вимог норми;

- норма права – правило поведінки загального характеру. Це полягає у тому, що правило поведінки, закріплене у правовій нормі: адресоване не конкретному суб'єктові, а колу неперсоніфікованих суб'єктів, які стають учасником відносин, які регламентуються даною нормою права та регулює групу кількісно невизначених суспільних відносин;

Норма права – це правило поведінки, що набуває і втрачає свою обов'язковість у встановленому порядку. Тобто, норма права може бути видана і скасована тільки компетентним державним органом і за певною встановленою процедурою. Після видання норма права діє у часі безперервно аж до її відміни у встановленому порядку. Елементами правової норми є диспозиція, гіпотеза та санкція.

Диспозиція – це частина норми, в якій зазначаються права або обов'язки суб'єктів.

Гіпотеза – це частина норми, в якій зазначаються умови, обставини, з настанням котрих можна або необхідно здійснювати її диспозицію. Ці обставини охоплюються поняттям юридичні факти.

Санкція – це частина норми, в якій зазначаються заходи державного примусу в разі невиконання, порушення її диспозиції. Юридичні норми забезпечують гарантоване виконання життєво необхідних правил, без яких функціонування суспільства і держави було б неможливим. Такі правила є тим мінімумом, який призваний зберігати стабільність політичної і правової системи кожної держави. Оскільки така база вже створена, решта сфери суспільних відносин можуть знаходитись в межах компетенції інших соціальних норм.

Висновки. Аналізуючи право як суспільний інститут, дослідники неукліпно стикаються не з окремою, монолітною і самодостатньою системою. Право – це розділене поняття, так би мовити, формула, що означає не що інше, як чітко структуровану систему юридичних норм, і створену для вірного визначення співвідношення цієї системи з іншими соціальними явищами.

Юридичні норми забезпечують гарантоване виконання життєво необхідних правил, без яких функціонування суспільства і держави було б неможливим. Такі правила є тим мінімумом, який призваний зберігати стабільність політичної і правової системи кожної держави. Оскільки така база вже створена, решта сфери суспільних відносин можуть знаходитись в межах компетенції інших соціальних норм.

Література

1. Губа А.В., Письменицький А.А., Слинько Д.В. Теорія держави і права. Посібник для студентів – Харків, 2004. – 475 с.
2. Загальна теорія держави і права / За ред. акад. АПРн України, д-ра юрид. наук, проф. В. В. Копейчикова. – К.: Юрінком, 2001. – 317 с.
3. Загальна теорія держави і права / За ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка та О. В. Петришина. – Харків: Консум, 2004. – 432 с.
4. Нерсесянц В. С. Общая теория права и государства. Учебник для юридических вузов и факультетов. – М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА о М), 2001. – 552 с.
5. Скакун О. Ф. Теорія держави і права. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.

6. Теория государства и права / Под ред. В.В. Лазарева. – М., 2001 – 528 с.
7. Теорія держави і права : Навчальний посібник // Мін. освіти і науки України; За ред. С.Л.Лисенкова. – Київ: Юрінком Інтер, 2005-448с.
8. Журнал "Право України" 2003 рік, №7.
9. Журнал "Право: Теория и Практика" (№1-8 за 2003 г.)
10. Ківалов С.В., Біла Л.Р. "Адміністративне право України" (Навчально-методичний посібник). – Одеса: 2002.
11. Коментар до Конституції України. Інститут законодавства Верховної Ради України. Друге видання, виправлене й доповнене. – К. -2004. – 412с. Вишневский Л.Д., Горбаток Н.А. Общая теория государства и права. – М.:Колос, 2004. – 218 с
12. Власов Ю.Л. Проблеми тлумачення норм права / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. – К., 2001. – 177 с
13. Журавський В.С. Політична система України: проблеми становлення і розвитку (правовий аспект). – К.: Парлам. вид-во, 2002. – 112 с.
14. Конституційне право України / За ред. доктора юридичних наук, професора В.Ф.Погорілка; 3-є доопр. видання – К.: Наукова думка. – 2003.- 756 с.
15. Конституційне право України: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / [Бисага Ю.М., Бисага Ю.Ю., Белов Д.М. та ін.]; М-во освіти і науки України [та ін.] – Ужгород: Ліра, 2007. – 370 с.: іл., табл.
16. Конституційне право України навч. посіб. / О.В.Совгіря, Н.Г.Шукліна; М-во освіти і науки України. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 631 с.
17. Конституційне право України: [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / В.І.Чушенко, І.Я.Заяць; за заг. ред. В.І.Чушенка; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. – К.: Вид. дім "Ін Юре", 2007. – 485 с.
18. Конституційне право України: Хрестоматія: [Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого; [Упоряд. В.С.Журавський, Ю.М.Тодика] – К.: Вид. дім "Ін Юре", 2003. – 882 с.
19. Кравченко В.В. Конституційне право України. Навчальний посібник. Друге вид., доповнене. – К.:Атіка, 2002. – 480 с.
20. Кушніренко О.Г., Слінько Т.М., Веніславський В.Ф. Конституційне право України в схемах і дефініціях. – Х., 2003.
21. Мелашенко В.Ф. Основи конституційного права України. – К., 2001. – 231 с.
22. Основи конституційного права України. Підручник / За редакцією академіка АПрН України професора В. В. Копейчикова. – К., 2000. – 288 с.
23. Основи правознавства / За ред. І.Б.Усенка. – К.; Ірпінь: ВТФ "Перун", 2003. – 416 с.
24. Опришко В. Конституція України – основа розвитку законодавства // Право України. – 2002. – № 8.
25. Охримович Ю. Теорія права. – К., 2004.
26. Погорілко В, Федоренко В. Поняття, ознаки, види і структура конституційно – правових норм. // Право України. – 2001. – № – 11.
27. Сінькевич О.В. Норми конституційного права України: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2003.

Я.О. Назаренко

Науковий керівник:

д.ю.н., професор В.К. Матвійчук

НЕЗАКОННА ЛІКУВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ

В статті розглянута сучасна проблема надання лікувальної допомоги людьми, котрі не мають спеціального дозволу, на здійснення лікувальної діяльності та належної медичної освіти.

Ключові слова: лікувальна діяльність, медична допомога, здоров'я, життя, відповідальність, злочини.

НЕЗАКОННАЯ ЛЕЧЕБНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

В статье рассмотрена современная проблема оказания лечебной помощи людьми, не имеющими специального разрешения, на осуществление лечебной деятельности и надлежащего медицинского образования.

Ключевые слова: лечебная деятельность, медицинская помощь, здоровье, жизнь, ответственность, преступления.

Y.O. Nazarenko

ILLEGAL MEDICAL ACTIVITY

In the article is considered modern problem of providing of medical help people, not having a special license, on realization of medical activity and proper medical education.

Keywords: medical activity, medicare, health, life, responsibility, crimes.

Постановка проблеми. У Конституції України встановлено, що людина, її життя й здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека, зазначається в "Україні є найвищою соціальною цінністю. Однією з обов'язкових умов реалізації цього конституційного положення є забезпечення особи якісною й кваліфікованою медичною допомогою, оскільки належної охорони здоров'я, забезпечення відповідної якості медичного обслуговування втрачають, по суті, зміст і всі інші права й волі людини. Гарантія надання належної медичної допомоги й необхідного лікування є обов'язковою умовою реалізації конституційного принципу якісного, своєчасного, кваліфікованого, ефективного та доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У відповідність із цим принципом кожний має право на охорону здоров'я, медичну допомогу й медичне страхування, а держава створює умови для ефективного й доступного для всіх громадян медичного обслуговування. З обліком цього в державі розроблений складний правовий механізм, який включає широке коло норм, що гарантують реалізацію цього принципу. Серед них кваліфікаційні, організаційно-розпорядчі норми я такі, які гарантують санітарно-епідеміологічне благополуччя населення. Одним з ланок такого механізму виступають і кримінально-правові норми, що встановлюють відповідальність за зазіхання на життя й здоров'я особистості.

Сфера медичного обслуговування, надання медичної допомоги тісно пов'язані із забезпеченням безпеки життя й здоров'я особистості. Тому одним із значимих досягнень Кримінального кодексу України 2001 р. безперечно є закріплення групи норм (статті 131, 132, 138, 139, 140-145 КК), що забезпечують охорону життя й здоров'я особистості в сфері медичного обслуговування. До таких належить і ст. 138 КК відповідальність, що передбачає незаконну лікувальну діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема кримінально-правової відповідальності за порушення в сфері медичного обслуговування, невиконання або неналежне виконання медичними працівниками своїх професійних обов'язків була предметом дослідження в роботах таких учених, як Н.С. Таганцев, А. Лохвицький, С. П. Мокринський, Л. Б. Бертенсон, А. Хохловкин і ін. У радянський період цим питанням були присвячені роботи І. Авдееві, Ф. Ю. Бердичівського, В. А. Владимірова, В. А. Глушкова, І. І. Горелика, П. Ф. Гришанина, А. П. Громова, М. А. Єфімова, Н. І. Загородникова, В. К. Кудряшова, І. С. Матишевського, Г. А. Мендельсона, Н. А. Мирошніченко, И. Ф. Огаркова, Ю. Д. Сергеева, В. Н. Смитиенко, В. І. Ткаченко, В. Хатамова, М. Д. Шаргородського, С. Н. Ягубова й ін. Чимало з праць зазначених вчених побудовані на фрагментарному висвітленні даного питання, не торкалися історичного та порівняльного аспектів кримінальної відповідальності за ці злочини, не враховували змін у сучасній кримінально-правовій доктрині й законодавстві, а також тенденцій у кримінально-правовій політиці держави.

Мета дослідження. Основна мета роботи полягає у визначенні об'єктивних і суб'єктивних ознак незаконної лікувальної діяльності й розробці на їх основі поняття незаконної лікувальної діяльності, формуванні рекомендацій, спрямованих на вдосконалення кримінального законодавства, яке регламентує відповідальність за цей злочин і практики його застосування. Для досягнення цієї мети були поставлені такі завдання: дослідити

ти родовий, видовий і безпосередній (основний і додатковий) об'єкти розглядуваного злочину та встановити взаємозв'язок між зазначеними об'єктами; проаналізувати ознаки об'єктивної сторони незаконної лікувальної діяльності; на основі розгляду об'єктивної сторони вказаного злочину, її зв'язку з об'єктом, проаналізувати механізм заподіяння суспільно небезпечної шкоди об'єкту кримінально-правової охорони; дослідити ознаки суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 138 КК; проаналізувати загальні та спеціальні ознаки, що характеризують суб'єкта цього злочину; розкрити зміст поняття "лікувальна діяльність" і на підставі загального вчення про склад злочину, аналізу об'єктивних і суб'єктивних ознак цього злочину визначити поняття незаконної лікувальної діяльності; визначити критерії відмежування незаконної лікувальної діяльності від суміжних злочинів; на підставі проведеного аналізу розробити пропозиції щодо правильної кваліфікації злочину, передбаченого ст. 138 КК, та вдосконалення чинного законодавства.

Основні результати дослідження. Згідно із законодавством про охорону здоров'я лікувальною діяльністю можуть займатись особи, які мають відповідну спеціальну освіту і відповідають єдиним кваліфікаційним вимогам. Отже, особами, які мають належну медичну освіту відповідно до ст. 138 є особи, які отримали у встановленому порядку один із належних документів: а) диплом про медичну освіту, виданий державними вищими навчальними закладами різного рівня акредитації або такими, що до них прирівняні; б) свідоцтво (довідку) про підвищення кваліфікації за останні 5 років, видане державними вищими навчальними закладами різного рівня акредитації, науковими закладами, закладами підвищення кваліфікації і перепідготовки кадрів або такими, що до них прирівняні; в) свідоцтво про присвоєння (підвищення) відповідної кваліфікаційної категорії; г) сертифікат про присвоєння звання лікаря-спеціаліста; д) атестаційно-експертний висновок Української асоціації народної медицини. Особи, які пройшли медичну або фармацевтичну підготовку в навчальних закладах іноземних країн, допускаються до професійної діяльності, у т.ч. на підприємницьких засадах, після перевірки їх кваліфікації.

До осіб, які мають належну медичну освіту, відповідно до законодавства про охорону здоров'я прирівнюються особи без спеціальної освіти, які здійснюють діяльність у галузі народної і нетрадиційної медицини, але тільки за сукупності таких умов: 1) володіння певним обсягом професійних знань та вмінь в галузі народної та нетрадиційної медицини, що засвідчується свідоцтвом, атестатом, дипломом, іншим документом, виданим МОЗ України чи Українською асоціацією народної медицини); 2) отримання дозволу на таку діяльність в установленому порядку; 3) здійснення її під контролем лікаря.

Право лікарювання у межах, визначених законодавством про охорону здоров'я, мають такі представники медичного персоналу, як лікар, фельдшер, акушер, медична сестра. Медичною практикою дозволяється займатись лише за спеціальністю, визначеною у сертифікаті або посвідченні про спеціалізацію, за переліками відповідних медичних спеціальностей, які затверджуються МОЗ. Якщо особи бажають застосувати методи, не передбачені кваліфікаційними вимогами певної спеціальності, але дозволені у медичній практиці для лікарів або середнього медичного персоналу, до документів, які подаються для отримання ліцензії на заняття медичною практикою, додаються посвідчення про опанування такими методами в закладах, яким надано право видавати посвідчення до диплома певної спеціальності державного зразка.

Медичних працівників, які займаються лікувальною діяльністю не відповідно до документально посвідченої спеціальності; у контексті відповідальності за ст. 138 також слід визнавати особами, які не мають належної медичної освіти. Не є суб'єктом цього злочину, наприклад, медична сестра, яка за плату робить призначену хворому медичну маніпуляцію, або лікар-окуліст, який за плату оглядає хворого і рекомендує йому окуляри. Якщо ці медичні послуги надаються в державному чи комунальному закладі охорони здоров'я, то незаконна вимога їх оплати може бути кваліфікована за ч. 1 ст. 184.

Якщо особа з належною медичною освітою займається проведенням розрахованих на масову аудиторію лікувальних сеансів, інших аналогічних заходів з використанням гіпнозу чи інших методів психічного або біоенергетичного впливу без отримання на такий вид медичної практики спеціального дозволу МОЗ, то вчинене, за наявності інших ознак, має кваліфікуватися за ст. 142.

Висновки. Проведене дослідження дозволило прийти до наступних висновків: Утримання соціального зв'язку укладається в охороні життя й здоров'я пацієнта шляхом забезпечення його кваліфікованою медичною допомогою, тобто в створенні й підтримці таких умов, при яких лікувальною діяльністю займаються тільки особи, що мають відповідне медичне або привілейне до нього утвір, при наявності в них (у випадку заняття індивідуальною медичною практикою) спеціального дозволу на здійснення такої діяльності; шкода зазначеним суспільним відносинам заподіюється шляхом впливу на соціальний зв'язок, що існує між учасниками суспільних відносин, що має місце, у випадку заняття видами лікувальної діяльності, які не відповідають кваліфікації суб'єкта, так і при порушенні заборони на здійснення лікувальної діяльності особами, що взагалі не мають фахової освіти.

Досліджуване злочинне діяння може бути віднесене як до злочинів проти життя, так і до злочинів проти здоров'я, оскільки основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 138 КК є суспільні відносини, що забезпечують охорону життя й здоров'я пацієнта від некваліфікованої лікувальної діяльності. Конструкція складу, що вимагає в якості обов'язкової ознаки настання тяжких наслідків для потерпілого, виключає можливість віднести розглянуте злочинне діяння до злочинів, що ставлять у небезпеку життя й здоров'я особистості.

Лікувальна діяльність -- це специфічна форма поведінки особи, яка: а) з фактичної сторони може укладатися як в актах дії, так і бездіяльності; б) характеризується застосуванням спеціальних методів і коштів; в) має місцем свого додатка здоров'я іншої особи; г) спрямована на усунення причин і умов патологічних процесів, викликаних порушенням нормального функціонування людського організму.

Література

1. Музыка А. А. Відповідальність за злочини в сфері обігу, наркотичних засобів / А. А. Музыка. – К.: Логос, 1998. – 324 с.
2. Кримінальне право України. Загальна й Особлива частини: Підручник / Під ред. проф. Е. Л. Стрельцова. – Х.: ТОВ "Одиссей", 2002. – 672 с.
3. Науково-Практичний коментар Кримінального кодексу України. – 3-є вид., перероб. та доп. / За ред. М. І. Мірошнича, М. І. Хавронюка. – К.: Атіка, 2003. – 1056 с.
4. Конституція України прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.
5. Науково-Практичний коментар до Кримінального кодексу України. Особлива частина: Коментар до законодавства / За заг. ред. М. О. Потєбенька, В. Г. Гончаренка. – К.: ФОРУМ, 2001. – 942 с.
6. Кримінальний кодекс України: Науково-Практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В. Т. Маляренка, В. В. Стахиса, В. Я. Тація. – 2-е вид., перероб. та доп. – Х.: ТОВ "Одиссей", 2004. – 1152 с.

А.О. Недашковська

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент І.Ф. Севрюкова

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ РЕГРЕСІВ В СТРАХУВАННІ

В статті досліджені поняття, принципи та механізм регресних витребувань у сфері страхування за Цивільним Кодексом України та Законом України "Про Страхування" та ін. нормативних актів.

Ключові слова: страхування, регресні витребування страховика, Цивільний Кодекс України, Закон України "Про Страхування".

А.А. Недашковская

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ РЕГРЕССОВ В СТРАХОВАНИИ

В статье исследованы понятия, принципы и механизм регрессных требований в сфере страхования по Гражданскому Кодексу Украины и Закону Украины "О Страховании" и др. нормативным актам.

Ключевые слова: страхование, регрессные истребования страховщика, Гражданский Кодекс Украины, Закон Украины "О Страхование".

A.O. Nedashkovska

LEGAL REGULATION OF THE REGRESSIONS IN INSURANCE

The article explored the concepts, principles and mechanisms of recourse in the area claimed by the insurance under the Civil Code of Ukraine and the Law of Ukraine "On Insurance" and else.

Key words: insurance, recourse vindication of the insurer, the Civil Code of Ukraine, the Law of Ukraine "On Insurance".

Постановка проблеми. Право регресного витребування страховика є одним із найважливіших способів виконання зобов'язань перед страховиком особою, що була винною у заподіянні шкоди застрахованій особі, що спричинило необхідність страховику виплатити певну грошову суму. Тобто цей інститут є дуже важливим як для страховика так і для зобов'язального права вцілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз права регресного витребування страховика є дуже актуальним для сучасних дослідників у сфері страхового права, зокрема дослідженням цієї теми займалися такі науковці як: Л.А. Бірюкова, Ю.О.Заїка, Ротова Т.А., Руденко Л.С., Шедова Є., Чебунін О. В., Дедик С., Т.В. Боднар, М.І. Брагіньського, В.В. Вітрянський, М.В. Волошина, Д.О. Гаврін, Б.М. Гонгал, Л.О. Єсіпова, Н.К. Кудріна, Н.В. Соболева, Є.О. Суханов.

Мета дослідження. Визначити поняття та значення регресної вимоги страховика, зазначити основні аспекти реалізації права страховика на висування регресної вимоги. Визначення доцільності існування регресного права в страховому праві

Основні результати досліджень. Закон України "Про страхування" в редакції від 4 жовтня 2001 р. № 2745-III (далі – Закон про страхування) закріплює юридичний механізм реалізації інтересів страховиків та страхувальників в Україні.

Новий Закон сприяє формуванню ринку страхових послуг та посиленню страхового захисту майнових інтересів підприємств, установ, організацій та громадян [10].

Страхувальники – юридичні особи та громадяни укладають із страховиками договори страхування як на свою користь, так і на користь третіх осіб. При цьому за класичною схемою в разі настання страхового випадку, зазначеного в договорі страхування, страхова компанія має виплатити страхувальнику суму страхового відшкодування.[1]

Як правило, саме ці відносини і стають предметом дослідження практиків та теоретиків зі страхового права. Сума страхового відшкодування, яку виплатила страхова компанія, значно перевищує отримані від страхувальника страхові внески. Цю різницю страхова компанія має якось компенсувати [9].

Стаття 27 Закону "Про страхування" передбачає можливість звернення страховика з вимогою про відшкодування збитків до особи, відповідальної за їх заподіяння. При цьому слід встановити відповідальність такої особи.

Для правильного вирішення спорів, пов'язаних з відшкодуванням збитків згідно зі ст. 27 Закону про страхування, важливе значення має розподіл між сторонами обов'язку доказування, тобто встановлення кола юридичних фактів, що підлягають доведенню позивачем або відповідачем.

Кожна сторона має довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень [2].

Як у випадках порушення зобов'язання за договором, так і за зобов'язанням, що виникає внаслідок заподіяння шкоди, передбачається презумпція винуватості правопорушника. Отже, позивач не має доказувати наявність вини відповідача у заподіянні шкоди. На відповідача ж покладено тягар доказування відсутності вини у діях його працівників [5].

Реалізація регресних прав страхової компанії передбачена ст.ст. 993, 1191 Цивільного кодексу України, а також ст. 27 Закону України "Про страхування". Регрес – це право зворотної вимоги страховика до особи, відповідальної за заподіяння шкоди, страховик отримує право на регрес тільки після виплати страхового відшкодування і лише у розмірі своєї виплати. Інакше кажучи, страхова компанія отримує право стягнути з особи, визнаної у встановленому законом порядку винним в настанні страхової

події (ДТП, протиправні дії третіх осіб, пожежа тощо) суму виплаченого страхового відшкодування [4].

З іншого боку, слід звертати увагу на те, що при реалізації регресу страховиком фактично нового праводносини не виникає. Відповідно до ст. 993 ЦК України до страховика, який виплатив страхове відшкодування за договором майнового страхування, в межах фактичних затрат переходить право вимоги, яке страхувальник або інша особа, що одержала страхове відшкодування, має до особи, відповідальної за заподіяний збиток [8].

Регрес – одне з правових засобів, що стосовно до страхування покликане служити реалізації принципів невідворотності відповідальності та повноти відшкодування шкоди. Адже страхувальник (вигодонабувач), отримавши належну йому страхове відшкодування, яке у багатьох випадках повністю покриває понесені ним збитки, втрачає інтерес до подальшого стягненню. У результаті заподіювач шкоди може піти від відповідальності, оскільки вимога до нього за відсутності регресної вимоги вправі був би пред'явити тільки страхувальник (вигодонабувач). Страховик же за таких обставин змушений проводити виплату відшкодування, яке за відсутності договору страхування могло б бути стягнуто з заподіювача. І тільки страховий регрес забезпечує стягнення із заподіювача шкоди збитків, полегшуючи при цьому тягар, що лежить на страховикові [5].

Отримані суми, з точки зору страхової справи, відносяться до "інших доходів" в загальних доходах страхової організації. З позиції податкового законодавства, ці надходження належать до страхових операцій, при цьому вони звільняються від оподаткування з податку на додану вартість.

Оскільки надходження в порядку регресу відносяться до доходів страховика, знижують його економічні збитки, то мету впровадження регресу них вимог для страховика можна назвати "економічною" метою. По-друге, щодо особи, відповідальної за збитки, регрес на вимога проявляє свою здатність "покарання" або "виховання" цієї особи, звану багатьма авторами по суті ключовою метою регресу них стягнень. Таким чином, страховий регрес частково згладжує "слабкість" страхування в питанні стимулювання майбутнього відповідальної поведінки особи, відповідальної за збитки. По-третє, щодо страхувальника (вигодонабувача), який отримав страхову виплату значення набуває також мета – "стримування страхувальника". Право регресу в страхуванні, серед іншого, висловлює що лежить в основі майнового страхування вимога не допустити перетворення страхування на джерело безпідставного збагачення [5].

Таке перетворення відбудеться, зокрема, якщо страхувальник при загибелі або пошкодженні застрахованого майна зможе отримати суму, рівну понесених ним збитків, двічі – від того, чії дії спричинили настання страхового випадку, і від свого контрагента за договором страхування – страховика. Таким чином, стосовно кожного із суб'єктів, що беруть участь в процесі регресного витребування, виявляється та чи інша специфічна її мета. У першому випадку (для страховика) – це спосіб зниження збитковості діяльності. У другому випадку (щодо відповідального за настання страхового випадку особи) – це дисциплінуючий, виховний ефект права регресу. І, нарешті, для того, хто отримав від страховика страхову виплату страховий регрес виступає перешкодою його безпідставного збагачення [6].

Аналізуючи відповідні точки зору, що стосуються права регресу, можна прийти до висновку, що більшу вагу має друга мета – покарання заподіювача шкоди. Це, на наш погляд, не випадково, так як перша з цілей розцінюється як додаткова можливість страховика, що є, при тому, що ризикують підприємцем. Крім того, ціна страхової послуги залежить не від можливості чи неможливості застосувати регрес, а від теорії ймовірності, тому страховик і без регресного витребування при об'єктивному, правильно розрахованому тарифі (страхової премії) повинен залишитися "в плюс". Третя ж мета, скоріше додаткова, тому що отримати подвійне відшкодування: одне від страховика й інше від заподіювача шкоди, неможливо і без страхового регресу в силу загального правила страхування. Воно полягає в тому, що майнове страхування не може використовуватися як спосіб заробляння додаткового доходу. Воно покликане відшкодувати збитки, тому страхувальнику нічого буде пред'являти заподіювачеві шкоди після того, як стра-

ховик вже зробить йому виплату. Звідси, більше, коли можна сказати, "концептуальне" значення страхового регресу, як для інституту страхування, так і для цивільного права в цілому набула другого вищеназвана її мета. Виходячи з неї, механізм регресного витребування "переслідує" осіб, відповідальних за збитки [7].

Висновки. З моєї точки зору, право страховика висувати регресні вимоги базується на меті встановлення фінансової рівноваги та задоволення договірних зобов'язань між страховиком, застрахованою особою та третьою особою, винної в настанні шкоди, що спричинила обов'язок виплатити страховиком певної грошової суми. Право регресного витребування страховика підтримує інститут договірних права та страхового права.

Література

1. Закон України "Про страхування" в редакції від 4 жовтня 2001 р. № 2745-III // zakon.rada.gov.ua.
2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII. // zakon.rada.gov.ua.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. // zakon.rada.gov.ua.
4. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності від 01.07.2004 № 1961-IV // zakon.rada.gov.ua.
5. Дедик С. Регрес і суброгація за договорами ОСАГО // Господарство право від 21.09.2004. № 009
6. Чебунін О. В. Теоретичні та практичні питання суброгації в страхових відносинах // Сибірський Юридичний Вісник. 2001. – № 4.
7. Шедова Є. Правове регулювання страхування // Юстиція Білорусі. 2001. – № 3.
8. Плиса В.Й. Страхування: Навч. посібник. – К.:Каравела, 2005. – 392 с.
9. Ротова Т.А., Руденко Л.С. Страхуваннянавчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2001. – 400 с.
10. Страхове право: Навч. посібник. / За ред. Ю.О.Заїки. – К.: Істина, 2004. – 182 с.

О.С. Оверченко

Науковий керівник:
к.ю.н. **О.В. Чайка**

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Висвітлено питання розвитку українського фондового ринку та визначено його місце у процесі перерозподілу капіталу. Окреслено проблеми й перспективи розвитку вітчизняного ринку цінних паперів у контексті глобалізації світової фінансової системи.

Ключові слова: цінні папери, капітал, фондовий ринок, фондова біржа, інвестор.

А.С. Оверченко

ПРОБЛЕМЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ФОНДОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ

Освещены вопросы развития украинского фондового рынка и определено его место в процессе перераспределения капитала. Обозначены проблемы и перспективы развития отечественного рынка ценных бумаг в контексте глобализации мировой финансовой системы.

Ключевые слова: ценные бумаги, капитал, фондовый рынок, фондовая биржа, инвестор.

A.S. Overchenko

OPERATION PROBLEMS AND PROSPECTS OF STOCK MARKET UKRAINE

The question of the Ukrainian fund market development and certainly his place is reflected in the process of redistribution of capital. Outlined problems and prospects of domestic market of equities development in the context of globalization of the world financial system.

Key words: securities, capital, fund market, exchange stock, investor.

Постановка проблеми. Глобалізація економічного розвитку всіх сторін сучасної господарської діяльності диктує відповідні вимоги, кількісні та якісні параметри для української економіки. Відповідність української економіки світовим стандартам потребує створення сприятливого інвестиційного клімату для вітчизняних і закордонних інвесторів. Створення такого інвестиційного клімату передбачає політичну і законодавчу стабільність, формування економічно обґрунтованої податкової політики, включення економіки у світові господарські комунікації, розвиток в Україні повного комплексу інфраструктури фондового ринку. Формування відповідних умов для інвестиційної діяльності є важливим напрямком державної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про значний інтерес науковців до функціонування фондового ринку. Цій проблемі присвячено праці О.М. Мозгового, В.В. Оскольського, М.О. Бурмаки, В.В. Корнєєва, Г.В. Карпенко, Г.М. Терещенко та інших вітчизняних дослідників. Але бурхливий розвиток світового фондового ринку, що супроводжується появою нових фінансових інструментів і технологій у сфері обігу цінних паперів, змушує постійно повертатися до зазначеної теми, здійснюючи моніторинг усіх змін і нововведень на ринку цінних паперів України з метою вироблення ефективніших рекомендацій щодо поліпшення умов його функціонування й регулювання.

Метою дослідження є аналіз розвитку ринку цінних паперів в Україні та його значення для економічного піднесення в сучасних умовах, а також визначення проблем і перспектив вітчизняного ринку цінних паперів та висвітлення теоретичних засад його регулювання.

Основні результати дослідження. Одним із сегментів фінансового ринку виступає ринок цінних паперів, або фондовий ринок. Це дуже важлива складова ринкової економіки. В Україні, як і в інших країнах з перехідною економікою, оборот цінних паперів стає однією з основних галузей фінансової сфери, без якої даремно сподіватися на нормальне функціонування складового механізму ринкової економіки. Реформування власності супроводжується структурною перебудовою народного господарства і зумовлює створення фондового ринку. В свою чергу, фондовий ринок сприяє закріпленню результатів цього реформування.

Початком становлення ринку цінних паперів України можна вважати 1991, коли наша держава набула статусу суверенної та незалежної держави із підписанням Акту незалежності. Формування ринку починалося практично з нуля, тому що обіг облігацій внутрішніх позик колишнього Радянського Союзу ринком цінних паперів у повному розумінні цього поняття назвати важко.

Звичайно, історія розвитку поки що коротка, але в основних своїх характеристиках – як кількісних, так і якісних – український фондовий ринок сформувався.

До головних передумов становлення українського ринку цінних паперів можна віднести [1, с. 97]:

1) політичні – проголошення Україною політичної незалежності, прийняття Декларації та в серпні 1991 року Акту проголошення незалежності України, які були закріплені в грудні результатами всенародного референдуму;

2) економічні – перехід України на шлях ринкових перетворень, створення певної законодавчої бази для проведення економічних реформ; 3) соціальні – поява і розширення недержавного сектора господарювання, комерційних структур, насамперед комерційних банків.

Головне завдання фондового ринку полягає, насамперед, у забезпеченні можливості залучення інвестицій на підприємства. Цінні папери відіграють особливу роль у платіжному обігу держави: через них мобілізуються тимчасово вільні фінансові ресурси, які спрямовуються в найефективніші сфери народного господарства.

Виділяють такі функції фондового ринку:

- кредитування економіки;
- забезпечення переливу капіталу між галузями народного господарства;
- доступ до вільного капіталу (заощаджень) суб'єктів господарювання й фізичних осіб;
- залучення капіталу шляхом емітування цінних паперів;
- інформативна функція та інші. Приватизація та акціонування, розвиток підприємництва і кредитних інститутів вимагають ефективного розвитку грошово-кредитних відносин.

Що стосується ринку цінних паперів в Україні, то від самого початку його створення гостро стоїть питання його ефективного функціонування. І сьогодні фондовий ринок не виконує своїх функцій: не сприяє залученню інвестицій і перерозподілу капіталу [2, с. 98]. Крім того, потребують розв'язання ціла низка проблем, а саме:

- невеликий обсяг і неліквідність;
- низький рівень капіталізації;
- високий ступінь ризиків;
- нестача кваліфікованого персоналу;
- відсутність відкритого доступу до інформації;
- порушення прав інвесторів;

У зв'язку з цим першочерговим завданням є вдосконалення регулятивної системи ринку цінних паперів. Регулятивний аспект, як підтверджує досвід України та інших країн із перехідною економікою, може набувати виняткового значення та бути основою для розвитку фондового ринку. Напрями оптимізації системи регулювання фондового ринку повинні узгоджуватися із загальними принципами й цілями єдиної державної політики на фондовому ринку України та світовим досвідом регулювання ринків капіталів.

На жаль, Україна ще й досі знаходиться далеко від головних потоків капіталу. Спроби ринкових перетворень окремих сторін господарської діяльності, на жаль, не призводять до бажаного результату. Відсутність ефективно діючої інфраструктури, яка забезпечує акумулювання капіталу для інвестицій у виробничу і соціальну сферу та сприяє раціональному розміщенню фінансових ресурсів, не дає можливості ефективно управляти господарською діяльністю і конкурентно оцінювати вартість виробничих ресурсів. Недосконала система обліку прав власності на майно у поєднанні із відсутністю загальнонаціональних ринків основних ресурсів виробництва робить українську продукцію неконкурентною, а українські підприємства – збитковими.

Вважаємо, що для оптимізації діяльності фондового ринку потрібна масова агітація підтримки вітчизняного фондового ринку, кваліфікованого інформування населення через ЗМІ про можливості інвестування завдяки використанню інструментів фондового ринку. Виходячи з цього, стає очевидним, що чим більше кваліфікованих осіб з питань ринку цінних паперів та фондових бірж, тим вищою та більш якісною ставатиме освіченість у цих питаннях.

За 2000-2006 рр. торговий оборот фондового ринку України збільшився з 39,2 млрд. до 492,8 млрд. грн. (у 12,6 раза). При цьому показник, який характеризує роль і місце фондового ринку в економіці країни (відношення його торгового обороту до ВВП), підвищився з 23 до 91,6 % (майже в 4 рази). У той самий період торговий оборот організованого ринку цінних паперів зріс із 2,8 млрд. до 29,5 млрд. грн. (у 10,5 раза), а його відношення до ВВП – з 1,6 до 5,4 % (у 3,4 раза). Разом з тим частка організованого ринку в загальному обсязі угод на фондовому ринку знизилася з 7,1 до 6 %, а частка організованого ринку акцій у відповідному сегменті фондового ринку – з 18,5 до 3,1 % [3, с. 49].

Отже, організований ринок виконує незначну роль на фондовому ринку України. Такий стан організованого ринку є унікальним у практиці фондових ринків переважної більшості країн світу, і в тому числі – постсоціалістичних держав. Наприклад, торговий оборот двох російських фондових бірж ММВБ і РТС у 2004 р. становив 32,2 % ВВП Росії, а у 2006 р. зріс до 89,6 %.

Можливість залучення інвестицій відкритими акціонерними товариствами шляхом розміщення своїх акцій (і в тому числі – у вигляді їх початкової публічної пропозиції (IPO) на фондовій біржі) залежить, насамперед, від потужності (інтенсивності) обігу на ній потоків капіталу, показником якої може слугувати обсяг угод з акціями, здійснюваних протягом певного періоду (року, місяця, діб).

Як другий показник, що характеризує рівень розвинутості біржового ринку акцій, нерідко використовується сумарна ринкова капіталізація компаній, чиї цінні папери перебувають в обігу на біржі [4, с. 58]. Тим часом слід враховувати, що показник торгового обороту ринку акцій дає об'єктивнішу картину, ніж показник ринкової капіталізації, який базується на транспонуванні даних про ринкову вартість акцій у конкретних угодах на весь обсяг випущених цінних паперів. Крім того, коректність розрахунків капіталізації

українського ринку акцій піддається його учасниками сумніву через значну частку в торговому обороті фондових бірж так званих "сміттєвих" акцій.

Нерозвинутість організованого ринку цінних паперів (і зокрема – ринку акцій), а також зумовлені цим його край обмежені можливості функціонування як ринку капіталу змушують вітчизняні компанії пов'язувати свої плани щодо залучення інвестиційних ресурсів з виходом на висококапі-талізовані зарубіжні (насамперед, європейські) фондові майданчики. Свої послуги активно пропонують Лондонська, Німецька, Варшавська та Віденська фондові біржі, має намір найближчим часом скласти їм конкуренцію російська ММВБ.

Однак надмірне порушення балансу між обсягами інвестицій в акції у формі IPO на користь зарубіжних фондових майданчиків може мати не-гативні наслідки для розвитку вітчизняного фондового ринку – тим більше, що його повноцінне формування ще не завершено. У разі несприятливого сценарію не можна виключати того, що вітчизняні компанії змушені будуть випускати акції у Європі або в Росії, породжуючи тим самим ще одну форму залежності від сусідніх країн [5, с. 28]. Про існування такої небезпеки можна судити з порівняння обсягових показників найбільшої в Україні фондової біржі ПФТС з Варшавською ФБ і двома провідними фондовими біржами Росії. У 2005 р. торговий оборот ПФТС становив 2,3 % відповідного показника Варшавської ФБ, 1,23 % – показника ММВБ і 4,6 % – показника РТС. У 2006 р. ці співвідношення до-сягли, відповідно, 4,34, 0,74 і 3,72 %. Обсяг угод з акціями у ПФТС порівняно з тим самим показником Варшавської ФБ знизився з 1,23 % у 2005 р. до 1,04 % у 2006 р., а порівняно з тим самим показником ММВБ – з 0,45 % до 0,22 %.

Процеси реформування власності в Україні супроводжувалися структурною перебудовою економіки і зумовили створення ринку цінних паперів як складової частини ринкових відносин. Проведення приватизації в Україні, на жаль, здійснювалось майже за повної відсутності зако-нодавства, яке б вирішувало весь комплекс проблем щодо обігу цінних паперів і враховувало бодай частину досвіду інших держав. Держава запропонувала переважній більшості підприємств єдиний шлях до "нового управління" – акціонування. Більшість емітентів в Україні використо-вували емісію фінансових інструментів не з метою залучення інвестицій, а для перетворення з державної форми власності в приватну зі зміною форми господарювання. Це призвело до обігу великої кількості неліквідних цінних паперів (35 тисяч емісій цінних паперів акціонерних товариств). Шляхом обміну приватизаційних сертифікатів та пільгової підписки була сформована велика кількість (30 мільйонів) власників цінних паперів, які за своєю суттю не є власниками і не мають можливості (а інколи бажання) управляти належною їм власністю. У Посланні Президента України до Верховної Ради України щодо стратегії економічної і соціальної політики на 2000- 2004 рр. зазначено: "неефективним та логічно незавершеним виявився процес приватизації. Її здійснення не забезпечило формування відповідального господаря, який був би зацікавлений в інвестиційній діяльності, прискореному оновленні виробництва, його реальному оздоровленні. Не досягнуто оптимальної глибини приватизаційного процесу. Як наслідок у ході реформування економіки не вдалося забезпечити глибокої структуризації відносин власності, запровадити повноцінні правові та організаційні механізми реалізації переваг приватної власності, всебічного зміцнення позицій національного капіталу".

Показники рентабельності інвестицій у цінні папери в реальних секторах економіки призвели до стагнації ринку цінних паперів. Невисока рентабельність капіталовкладень у цінні папери українських корпорацій – одна з причин відтоку капіталу з ринку цінних паперів, а податки – причина, яка знижує цю рентабельність ще більше. Цей процес пов'язаний також із наявністю більш рентабельних і менш ризикованих сфер капіталовкладень.

Минулий рік, попри кризу, був багатим на події на фондовому ринку України. Створений і розпочав роботу новий депозитарій ВДЦП, вийшла на ринок Українська біржа, яка перехопила в ПФТС пальму першості в торгівлі акціями. На початку року ПФТС продала контрольний пакет акцій російській ММВБ. Усі ці події викликають цілу низку дискусій і суперечок.

На ринку останнім часом відбулися серйозні зміни, але чи узгоджуються вони з цілями розвитку ринку, визначеними стратегією такого розвитку, незрозуміло. Бо стратегії просто нема.

Є ризик втратити незалежність українського фондового ринку. У підписаному Путіним документі "Стратегія розвитку фінансового ринку Росії на період до 2020 року" основною метою є створення в Москві міжнародного фінансового центру на базі консолідації російської біржової та розрахункової інфраструктур. На самостійний розвиток у нас залишилося не так багато часу. Прямі інвестиції – це невіддільна складова фондового ринку, яка не є ізольованою від його інфраструктури. Наприклад, IPO із листингом на одній із київських бірж може бути одним із варіантів продажу портфельним інвестором його пакета акцій. Але на сьогодні для більшості українських підприємств IPO у Києві не зможе дати реальної ціни, а IPO у Лондоні чи навіть у Варшаві для більшості підприємств поки що – недосяжна мрія. Тому, хоч це і звучить не дуже скромно, я як людина з активною життєвою позицією не можу байдуже дивитися, як інфраструктура і регулювання фондового ринку буксують на місці.

Головним ризиком для фондового ринку України є втрата його самостійності. В усьому світі відбувається активна консолідація торгової та розрахункової інфраструктур. Наприклад в Прибалтиці – в усіх трьох країнах і біржа, і депозитарії були куплені шведською OMX, а тепер належать американській NASDAQ. В Східній Європі – Віденська біржа контролює біржі в Будапешті, Празі і Любліні.

Глобалізація вже торкнулася і нас, але, що сумно, Україна, з одного боку, поки що не може продемонструвати потенціалу самостійного розвитку, а з іншого – не цікава нікому, крім Росії. Ми дуже хочемо в Європу, але наша економіка і наш фондовий ринок не становлять для Європи особливого інтересу.

Варшава хоче стати фінансовим центром для Східної Європи, а Москва – фінансовим центром для всієї Євразії. А чим хоче стати фінансовий ринок України? І чи є за поточного стану справ у нього взагалі шанси стати чимось серйозним? Я вважаю, що, попри серйозну конкуренцію з боку Росії та Польщі, потенціал самостійного розвитку є, але для його реалізації потрібно чітко сформулювати – куди ми йдемо, навіщо і що хочемо змінити передусім.

Головна причина ситуації, що склалася – недорозвиненість нашого фондового ринку, що є наслідком загального політичного хаосу у виконавчій владі, відсутності чіткої стратегії розвитку держави загалом. Для зменшення ступеня ентропії президенту необхідно буде дуже чітко розставити пріоритети. Стосовно фондового ринку необхідно йому разом із прем'єр-міністром розпочати з того, щоб поставити перед ДКЦПФР конкретні цілі. Це можна зробити, наприклад, у формі затвердження стратегії розвитку фондового ринку на п'ять-десять років.

Серйозні зміни державної політики розвитку фінансових ринків будуть можливі лише за наявності сильної політичної волі глави держави. Основною перешкодою виконання цієї волі буде корумпованість виконавчої влади. Будь-якому чиновнику потрібно чітко пам'ятати систему пріоритетів: спочатку – державний інтерес, потім – корпоративний (мається на увазі відомчий), а вже потім особистий. Якщо всі дотримуватимуться цих нехитрих правил, то позитивні зміни не за горами.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Підвищення ефективності функціонування ринку цінних паперів у країні неможливе без чіткого визначення основних напрямів його подальшого розвитку. Такими напрямками мають бути: підвищення його прозорості, відкритості та ліквідності, інтегрування в міжнародні ринки цінних паперів. Для цього необхідно запровадити такі форми і методи його регулювання, які б значно підвищили рівень захисту прав інвесторів, суспільства і держави.

Подолання існуючих проблем фондового ринку України більшість експертів та дослідників пов'язують з необхідністю удосконалення законодавства, яке регулює діяльність цього ринку в цілому та окремих складових його інфраструктури зокрема, а також встановлення більш жорсткої відповідальності за порушення вимог цього законодавства.

Фондовому ринку сьогодні потрібні: по-перше, прогресивна інфраструктура, що має забезпечити швидкі та прозорі розрахунки за договорами, укладеними насамперед

на біржах, у тому числі за допомогою транзитних рахунків; по-друге, справедливий біржовий курс, що сприятиме перенесенню торгівлі цінними паперами на організовані ринки та збільшить зацікавленість інвесторів у купівлі-продажу цінних паперів на організованих ринках; по-третє, зрозумілі та легітимні правила розрахунків, а по-четверте, ясність щодо первинних документів.

Література

1. Чернишук В. Р. Розвиток ринку цінних паперів: проблеми, перспективи / В. Р. Чернишук, А. П. Данькевич // Фінанси України. – 2008. – № 8.- С. 96-104.
2. Криничанский К.В. Рынок ценных бумаг. Санкт-Петербург, 2007
3. Назарчук М. Середньостроковий прогноз розвитку фондового ринку України / М. Назарчук // Економіка України. – 2008. – № 2. – С. 47-63.
4. Калач Г. М. Роль фондового ринку в акумулюванні й перерозподілі фінансових ресурсів в реальний сектор / Г. М. Калач // Фінанси України. – 2008. – № 9. – С. 54-62.
5. Корнєєв В. Багатоцентрична основа фінансового ринку України / В. Корнєєв // Економіка України. – 2008. – № 9. – С. 27-38.
6. Андреев В. К. Правове регулювання ринка цінних паперів // Бухгалтерський облік. – 2003. – № 2, С. 18.
7. Шаповалова М.М., Гребеник Н.І. Питання функціонування та вдосконалення інфраструктури фондового ринку України: інформаційно-аналітичні матеріали / за ред. О. І. Кіреєва. – К.: Центр наукових досліджень НБУ, 2005. – 132 с.
8. Аптекар С., Чумаченко Н. Комплексне дослідження функціонування бірж на ринку України // Економіка України. – 2004.- № 7.
9. Хоружий Сергій Гаврилович. Проблеми ринку цінних паперів, <http://www.horuz.narod.ru/>
10. Загорський В.С. Цінні папери. Фондовий ринок. – Наукове видання для студентів економічних спеціальностей. – Львівська комерційна академія. – К.:1996.

Д.В. Окочник

Науковий керівник:

д.ю.н., професор В.О. Глушко

АРЕШТ

У даній статті проаналізовано такий вид кримінального покарання як арешт. Я розглянула та вивчила його ознаки, порівняла зі схожими за своїм змістом та тяжкістю іншими видами покарань, зробила висновки та дала деякі рекомендації щодо удосконалення правового регулювання даного явища.

Ключові слова: арешт, покарання, вчинення злочину, державний примус, судимість.

Д.В. Окочник

АРЕСТ

В данной статье проанализирован такой вид уголовного наказания как арест. Я рассмотрела и изучила его признаки, сравнила с похожими по своему содержанию и тяжести другими видами наказаний, сделала выводы и дала некоторые рекомендации по совершенствованию правового регулирования данного явления.

Ключевые слова: арест, наказание, совершение преступления, государственное принуждение, судимость.

D.V. Okonchuk

ARREST

This article analyzes this type of criminal punishment as an arrest. I reviewed and studied his features, compared with similar in content and severity of other types of punishment did give some conclusions and recommendations on legal regulation of this phenomenon.

Key words: arrest, punishment, crime, government coercion, conviction.

Постановка проблеми. З проголошенням незалежності України розпочався процес розбудови демократичної, соціальної та правової держави. [1] Становлення та розбудова державності привели до докорінного реформування політичної, економічної та правової системи країни. Правова реформа зумовила відповідну зміну кримінального законодавства України. Необхідність комплексного підходу до боротьби зі злочинністю окреслила новий підхід до системи покарань. Такий підхід проявився у спрямуванні закону на посилення диференціації та індивідуалізації покарання, що, у свою чергу, привело до введення у систему покарань нових його видів: обмеження волі, арешту та ін. [7] Поява нових, досі ще комплексно не досліджених покарань, потребує їх осмислення та аналізу, що дозволить зробити їх ефективними засобами боротьби зі злочинністю. [2]

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на те, що дослідженню покарання як інституту кримінального права приділяли увагу такі вчені як: Л.В. Багрій-Шахматов, М.І. Бажанов, М.О. Беляєв, С.А. Велієв, І.М. Гальперін, І.М. Даньшин, О.І. Зубков, В.І. Зубкова, І.І. Карпець, Г.О. Кригер, С.Ф. Мілюков, О.С. Міхлін, О.Ф. Міцкевич, І.С. Ной, С.В. Полубинська, О.Д. Соловійов, М.М. Становський, М.О. Стручков, В.М. Трубников, В.З. Фетисов, М.Д. Шаргородський, І.В. Шаров, – питання дослідження арешту як виду покарання проводилося тільки на етапі постановки проблеми та не знайшло комплексного висвітлення у наукових роботах в Україні.

Метою дослідження є комплексне теоретичне осмислення арешту як виду кримінального покарання, науковий аналіз проблем його законодавчого регулювання та особливостей виконання та відбування [9].

Основний зміст статті. Особи, засуджені до арешту, відбувають покарання, як правило, за місцем засудження в арештних домах, а військовослужбовці – на гауптвахтах.[2]

Засуджений [8] відбуває весь строк покарання в одному арештному домі.

Переведення засудженого до арешту з одного арештного дому до іншого допускається в разі його хвороби або для забезпечення його безпеки, а також з інших поважних причин, що перешкоджають далшому перебуванню засудженого в даному арештному домі.

Засуджені до покарання у виді арешту тримаються в умовах ізоляції з роздільним триманням чоловіків, жінок, неповнолітніх та засуджених, які раніше відбували покарання в місцях позбавлення волі.

На засуджених до арешту поширюються обмеження, встановлені кримінально-виконавчим законодавством для осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі.[3]

Засудженим до арешту забороняється: побачення з родичами та іншими особами, за винятком адвокатів або інших фахівців у галузі права, які за законом мають право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи; одержання посилок (передач) є бандеролей, за винятком посилок (передач), що містять предмети одягу за сезоном.

Засуджені мають право витратити на місяць для придбання продуктів харчування і предметів першої потреби гроші в сумі до сімдесяти відсотків мінімального розміру заробітної плати.

Засудженим до арешту надається прогулянка тривалістю до однієї години, а неповнолітнім – до двох годин.

За виняткових обставин засудженим до арешту може бути надано право на телефонну розмову з близькими родичами.

Засуджені можуть залучатися без оплати праці до робіт з благоустрою арештних домів, а також поліпшення житлово-побутових умов засуджених або до допоміжних робіт із забезпечення арештних домів продовольством.

До цих робіт засуджені залучаються, як правило, в порядку черговості і не більш як на дві години на день.

Матеріально-побутове забезпечення і медичне обслуговування засуджених до арешту здійснюються відповідно до норм, встановлених для осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі.

Матеріально-побутове забезпечення і медичне обслуговування в арештних домах здійснюються органами виконання покарань у порядку, передбаченому законодавством.

За сумлінну поведінку до осіб, засуджених до арешту, можуть застосовуватися заходи заохочення у виді подяки або дострокового зняття раніше накладеного стягнення.

За порушення порядку відбування покарання у виді арешту до осіб, засуджених до арешту, можуть застосовуватися заходи стягнення у виді догани або поміщення в карцер строком до десяти діб.

Порядок застосування заходів заохочення та стягнення щодо осіб, засуджених до арешту, регулюється Кодексом і здійснюється начальником арештного дому чи його заступником.

Стягнення у виді поміщення в карцер застосовується за постановою начальника арештного дому.

Військовослужбовці, засуджені до арешту, відбувають покарання на гауптвахті.

На гауптвахті роздільно тримаються:

- засуджені військовослужбовці з числа офіцерського складу окремо від інших категорій військовослужбовців;
- засуджені військовослужбовці, які мають звання прапорщиків, мічманів, сержантів і старшин, окремо від військовослужбовців рядового складу;
- засуджені військовослужбовці, які проходять службу за призовом, окремо від засуджених військовослужбовців, які проходять службу за контрактом.

Військовослужбовці, засуджені до арешту, направляються на гауптвахту для відбування арешту в десятиденний строк після одержання розпорядження суду про виконання вироку.

Порядок і умови відбування арешту засудженими військовослужбовцями визначаються Кодексом та нормативно-правовими актами Міністерства оборони України. [2,3,4]

Час відбування арешту до загального строку військової служби і вислуги років для присвоєння чергового військового звання не зараховується, крім випадків, передбачених частиною восьмою цієї статті.

Під час відбування арешту засуджений військовослужбовець не може бути представлений до присвоєння чергового військового звання, призначений на вищу посаду, переведений на нове місце служби, звільнений з військової служби, за винятком випадків визнання його непридатним до військової служби за станом здоров'я.

Засудженим військовослужбовцям під час відбування арешту виплачується оклад за військове звання.

За сумлінну поведінку і ставлення до військової служби до засуджених військовослужбовців можуть застосовуватися заходи заохочення у виді подяки, дострокового зняття раніше накладеного стягнення чи зарахування часу відбування арешту в загальний строк військової служби повністю або частково.

За порушення порядку відбування покарання до засуджених військовослужбовців можуть застосовуватися заходи стягнення у виді догани чи переведення в одиночну камеру на строк до десяти діб.

Правом застосування заходу заохочення у виді зарахування часу відбування арешту до загального строку військової служби користується начальник органу управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України. Правом застосування інших заходів заохочення і стягнення користуються начальник органу управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України і начальник гарнізону.[2,3]

Висновки. На підставі проведеного дослідження сформульовано ряд теоретичних висновків та пропозицій щодо удосконалення чинного кримінального та кримінально-виконавчого законодавства України: [9]

1. Введення арешту до системи національного законодавства як виду кримінального покарання зумовлено історичними процесами розвитку українського суспільства та відповідає тенденціям розвитку міжнародного законодавства про покарання.

2. Арешт має певні ознаки, характерні йому, як і будь-якому іншому виду покарання. До таких ознак можна віднести те, що арешт: є заходом державного примусу; призначається від імені держави і виключно вироком суду; призначається тій особі, яка

визнана винною у вчиненні злочину; призначається за вчинення саме злочину; полягає у передбаченому КК обмеженні прав і свобод засудженого; тягне за собою судимість. [2]

Наявність загальних ознак покарання дає можливість визначення поняття арешту у широкому значенні: "Арешт є заходом державного примусу, що застосовується за обвинувальним вироком суду до особи, винної у вчиненні злочину, і полягає у встановленні для неї в процесі виконання та відбування покарання специфічного правового статусу".

Окрім загальних ознак покарання, арешту характерні і специфічні ознаки, які у власній єдності характеризують цей вид покарання. До таких ознак слід відносити: особливості змісту; спеціально встановлене місце відбування (арештний дім, гауптвахта); режим підвищеної суворості; короткочасність цього покарання. Теоретичний аналіз специфічних ознак арешту дозволяє дати визначення поняття арешту як виду покарання у вузькому значенні слова: "Під арештом необхідно розуміти вид кримінального покарання, передбачений Кримінальним кодексом України, який полягає у короткочасному триманні засудженого в специфічній установі виконання покарань – арештному домі в умовах фізичної ізоляції та режимних умовах підвищеної суворості". [3]

3. Дослідження арешту дозволяє зробити висновок, що він є окремим та самостійним видом покарання. Арешт необхідно розглядати як покарання змістовно схоже із позбавленням волі, поєднане з ним за змістом, але яке відрізняється від нього за такими ознаками: різними місьями виконання і відбування означених покарань; різними режимами; різними тактичними цілями; різним ступенем тяжкості злочинів, за вчинення яких ці покарання передбачені; різним колом осіб, яким ці покарання рекомендовано призначати.

4. Переосмислення місця арешту в системі покарань привело до висновку, що арешт є більш суворим покаранням, ніж обмеження волі, а тому повинен бути переміщений у цій системі ближче до позбавлення волі, оскільки він наближений до нього як за змістом, так і за суворістю.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – N 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – N 25-26. – Ст.131.
3. Кримінально-виконавчий кодекс // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2004. – N 3-4. – Ст. 21
4. Кримінально-процесуальний кодекс України. //Відомості Верховної Ради УРСР від 12.01.1961 – 1961 р. – № 2. – Стаття 15.
5. Про міліцію: Закон України // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). – 1991. – N 4. – Ст. 20.
6. "Про практику призначення судами кримінального покарання" Постанова Пленуму Верховного Суду України // Верховний Суд; Постанова від 24.10.2003. – № 7 .
7. "Про попереднє ув'язнення" Закон України // Відомості Верховної Ради України від 31.08.1993 – 1993 р. – № 35. – Стаття 360.
8. Постанову Пленуму Верховного Суду України "Про деякі питання, що виникають при застосуванні суддями законодавства, яке передбачає оскарження до суду санкції прокурора на арешт "від 30.09.94р.- № 10 //Постанову Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах (1973-1998). – К. – 1998. – Ст. 311.
9. Про схвалення Концепції Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 року // Урядовий кур'єр від 05.10.2010. – № 184.
10. Постанову Пленуму Верховного Суду РФ "Про практику судової перевірки законності і обґрунтованості арешту або продовження строку тримання під вартою" від 27.04.93р. № 3 // Законність. – 1993. – № 9. – Ст. 51-53.

КОДИФІКАЦІЯ ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

У даній статті розглянуто питання щодо кодифікації виборчого законодавства України та її ефективності. Зроблено детальний аналіз усіх розбіжностей та неузгодженостей нормативно-правових актів, що регулюють виборчий процес.

***Ключові слова:** кодифікація, уніфікація, криза джерел права, процесуалізація, ретроспективний аналіз виборчого законодавства, трансформаційні процеси, кон'юнктура.*

Н.Н. Окончик

КОДИФИКАЦИЯ ИЗБИРАТЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА УКРАИНЫ

В данной статье рассмотрен вопрос относительно кодификации избирательного законодательства Украины и ее эффективности. Сделан детальный анализ всех расхождений и несогласованностей нормативно правовых актов, которые регулируют избирательный процесс.

***Ключевые слова:** кодификация, унификация, кризис источников права, процессуализация, ретроспективный анализ избирательного законодательства, трансформационные процессы, конъюнктура.*

М.М. Okonchik

CODIFICATION OF ELECTORAL LEGISLATION OF UKRAINE

In this article a question concerning codification of electoral legislation of Ukraine and its efficiency is considered. The detailed analysis of all divergences and inconsistencies of legal acts which regulate an electoral process is done.

***Keywords:** codification, standardization, crisis of sources of right, retrospective analysis of electoral legislation, transformation processes, state of affairs.*

Постановка проблеми. Створення єдиного Виборчого кодексу є абсолютно виправданим кроком. "Спочатку напрацьовуються окремі законодавчі акти, а потім, коли їх стає достатньо багато, виникає потреба в їх систематизації та універсалізації. Це робиться з метою усунення протиріч між окремими нормами, для того, щоб це була достатньо ґрунтовна система нормативна база. Це нормально і відбувається в різних сферах права".

Нажаль, в Україні зараз існує багато відмінностей між виборами місцевими і виборами парламентськими, виборами президентськими і виборами міських голів. Тому, певна уніфікація, однозначно потрібна.

Мета дослідження. Головною метою є розроблення єдиного виборчого кодексу.

Основні результати дослідження. Питання кодифікації виборчого законодавства не один рік обговорюється у наукових колах і має чимало прихильників, але лише останнім часом дискусія навколо нього перейшла в практичну площину. Зокрема, у Верховній Раді України у 2009-2010 р.р. було зареєстровано кілька проектів Виборчого кодексу України [1; 2], а Президентом України "з метою забезпечення додержання гарантованих Конституцією України прав громадян вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, приведення законодавства про вибори у відповідність із загально визначаними міжнародними демократичними стандартами та прискорення його кодифікації" 2 листопада 2010 р. було видано указ № 1004/2010 "Про робочу групу з питань удосконалення законодавства про вибори" [3]. Отже, питання кодифікації виборчого законодавства нині є достатньо актуальним напрямком законотворчої роботи.

Відомо, що кодифікація є надзвичайно ефективним інструментом вдосконалення законодавства, адже за усталеним у правовій науці поглядом є способом упорядкування законодавства, забезпечення його системності та узгодженості. Кодифікація спрямована на подолання суперечностей та інших неузгодженостей у законодавстві, усунення множинності нормативних приписів, прогалин і колізій. При цьому кодекс, який стає результатом кодифікаційної роботи, являє собою систематизований законодавчий акт, що регламентує однорідну сферу суспільних відносин [4, 130, 139, 140].

Не маючи можливості висвітлити в повному обсязі в межах цієї роботи напрацьовані правовою наукою теоретичні підходи до кодифікації законодавства, вважаємо за доцільне зупинитися на деяких аспектах проблеми, які мають принципове значення для кодифікації виборчого законодавства України.

До об'єктивних передумов кодифікації виборчого законодавства України слід віднести значну кількість тотожних та споріднених норм, що нині вміщено до законів України "Про вибори Президента України", "Про вибори народних депутатів України", "Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів". Аналіз змісту згаданих законів свідчить, що значна кількість їх положень може бути уніфікована, зокрема, положення щодо: принципів виборчого права; гарантій для суб'єктів виборчого процесу; діяльності виборчих комісій; передвиборної агітації та фінансування виборчого процесу; організації голосування та підрахунку голосів; оскарження дій та бездіяльності учасників виборчого процесу тощо.

Разом із тим, згадані об'єктивні передумови кодифікації законодавства хоча і є базовими, але не єдиними. Зокрема, додатковим чинником, що зумовлює потребу у кодифікації є так звана "криза джерел права", яка полягає у "перевиробництві" джерел права [5, 393], що призводить до розпорошеності правових норм у значній кількості джерел і, як наслідок, виникненні колізій та плутанини у правовому регулюванні. У цьому випадку кодифікація має на меті усунення складнощів у правозастосуванні. Як видається, вітчизняне виборче законодавство не потерпає від "кризи джерел права", оскільки представлено лише трьома вищезгаданими виборчими законами, а також законами України "Про Центральну виборчу комісію", "Про Державний реєстр виборців". На наше переконання кодифікація виборчого законодавства призведе до більших складнощів у правозастосуванні ніж ті, які існують нині. Адже при кодифікації виборчого законодавства в першу чергу слід пам'ятати, що "вибори – у загальнонаціональному масштабі – це найбільш масовий процес, який знає право" [6, 125], отже у правозастосуванні приписів виборчого законодавства задіяна надзвичайно велика кількість суб'єктів. Наприклад, під час чергових парламентських виборів 2006 р. було сформовано 34039 виборчих комісій, участь у роботі яких взяли 541 668 осіб [7, 188, 292]. Тим самим однією з основних вимог, що мають ставитись до виборчого законодавства, повинна бути його доступність для праворозуміння. Проте, враховуючи існуючу у законодавстві тенденцію до все більшої деталізації та процесуалізації приписів виборчого законодавства, є всі підстави вважати, що зведення виборчого законодавства у кодекс лише ускладнить правозастосовну практику.

Достатньо поширеною та обґрунтованою є думка про те, що кодифікація нестабільних галузей (підгалузей) права є недоцільною, оскільки досить великою є небезпека подальшого внесення перманентних змін до прийнятих кодифікованих актів.

На наш погляд, наведене особливо актуальне для вітчизняного виборчого законодавства, яке, нажалі, є однією з найбільш нестабільних галузей українського законодавства. Ретроспективний аналіз виборчого законодавства свідчить, що всі виборчі компанії, які мали місце в Україні за останні п'ятнадцять років, супроводжувались якщо не прийняттям нової редакції відповідного виборчого закону, то його істотним корегуванням, а предметом перегляду досить часто ставала сама виборча система. Яскравим прикладом є розвиток законодавства, що регламентує проведення парламентських виборів, адже за новітню історію України при формуванні Верховної Ради України в різний час використовувались мажоритарна, змішана, пропорційна виборчі системи, а чинний Закон України "Про вибори народних депутатів України" від 25.03.2004 р. є третім за останні п'ятнадцять років. Проте й остання виборча модель, яка застосовується лише з 2006 р. і передбачає проведення виборів на пропорційній основі, піддається критиці, а у Верховній Раді України нині зареєстровано кілька десятків проєктів, які відображають діаметрально різні уявлення парламентарів відносно того, якою бути парламентській моделі виборів (від пропорційної системи з відкритими виборчими списками до мажоритарної). Якщо ж говорити про найближчі перспективи внесення змін до трьох згаданих вище виборчих законів, то на даний час у Верховній Раді України зареєстровано більше п'ятдесяти законопроєктів щодо корегування їх приписів.

Ситуація перманентних змін виборчого законодавства значною мірою зумовлена об'єктивними трансформаційними процесами, які тривають у політичній системі країни: пошуком оптимальної для України форми правління; необхідністю створення ефективного парламенту, дієздатної системи місцевого самоврядування і, відповідно, пошуком моделі виборів, яка їх забезпечить тощо. Разом із тим, зміни до виборчого законодавства досить часто мають кон'юнктурний характер і відбуваються в інтересах окремих політичних сил, які шляхом корегування виборчого законодавства намагаються забезпечити свою присутність у владі.

Висновки. Останнім часом висловлюється думка, що кодифікація виборчого законодавства дозволить підвищити його стабільність та убезпечити від постійних змін. На наш погляд, така позиція є помилковою, адже такий законодавчий акт як кодекс жодним чином не відрізняється за юридичною силою від інших законів і може піддаватись змінам у тому ж порядку що й звичайні закони. Зміни у виборчому законодавстві слід спрямувати на вдосконалення правового регулювання процедури виборів, зокрема, нагромадження та якісне покращення процесуальних та технічних норм, які безпосередньо регламентують усі аспекти виборів Президента України, депутатів усіх рівнів.

Література

1. Проект Виборчого кодексу, реєстр. №4234 від 19.03.2009 р. // gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=34793.
2. Проект Виборчого кодексу, реєстр. №4234-1 від 23.03.2010 р. // gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=35014.
3. Про робочу групу з питань удосконалення законодавства про вибори // Указ Президента України №1004/2010 від 02.11.2010р. // zakon1.rada.gov.ua.
4. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. - К.: "Укр.енцикл.", Т.3, 2001. – 789 с.
5. Кабріяк Реми. Кодификации / Л.В. Головки (пер.с фр.,вступ.ст.). – М.: Статут, 2007. – 931 с.
6. Государственное право Германии: Сокр.перев. В 2-х т. – Т.1 – М: ИГП РАН, 1994. – 241 с.
7. Вибори до Верховної Ради України 2006р.: Інформаційно-аналітичний збірник. У двох книгах. Книга 1/ Редкол. Я.В. Давидович та ін. – К.: Атика, 2006 – 624 с.
8. Федоренко В.Л. Система виборчого права України: проблеми теорії і практики / Держава і право. Збірн. наук. праць. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2003. – Вип.. 19. – С. 176-180.

О.В. Олексієнко

Науковий керівник:
к.ю.н. І.М. Проценко

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

У статті проаналізовано юридичну відповідальність за екологічні злочини України. Визначено напрями, за якими доцільно здійснити ряд організаційно-правових заходів щодо реформування та поліпшення екологічного законодавства та його реалізації.

Ключові слова: екологічне право, екологічне законодавство, юридична відповідальність, екологічні правопорушення, захист екології.

А.В. Алексеенко

ЮРИДИЧЕСКАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРАВОНАРУШЕНИЯ

В статье проанализировано юридическую ответственность за экологические преступления. Определены направления, по которым целесообразно осуществить ряд организационно-правовых мероприятий по реформированию и улучшению экологического законодательства и его реализации.

Ключевые слова: *екологическое право, экологическое законодательство, юридическая ответственность, экологические правонарушения, защиту экологии.*

A. V. Alekseenko

DEGREE THESES: LEGAL LIABILITY FOR ENVIRONMENTAL VIOLATIONS

The article analyzes the legal responsibility for environmental crimes in Ukraine. The directions, which should make a number of organizational and legal measures to reform and improve environmental legislation and its implementation.

Keywords: *environmental law, environmental law, legal liability, environmental offenses, environmental protection.*

Постановка проблеми. Природа є об'єктивна реальність, яка змінюється внаслідок свідомої діяльності людського суспільства. Науково-технічний прогрес і посилення антропогенного тиску на природне середовище неминуче приводять до загострення екологічної ситуації: виснажуються запаси природних ресурсів, забруднюється природне середовище, втрачається природний зв'язок між людиною і природою, погіршується фізичне і моральне здоров'я людей, загострюється економічна та політична боротьба за сировинні ринки, життєвий простір.

Наша країна належить до країн світу з найгіршою екологічною ситуацією. Забруднення природного середовища досягло небачених масштабів.

Тільки збитки економічного характеру, не беручи до уваги шкоду екологічного характеру та здоров'ю людей, за підрахунками фахівців, щорічно складають суму, що дорівнює половині національного доходу країни.

Екологічна проблема номер один – забруднення навколишнього середовища.

Послідовно погіршується здоров'я людей. Середній вік чоловіків за останні роки склав всього 68 років. Кожна десята дитина народжується розумово або фізично неповноцінно внаслідок порушень на генному рівні. По окремих регіонах цей показник вищий у 3-6 разів. У більшості промислових районів країни одна третина жителів має різні форми імунологічної недостатності. За стандартами ВООЗ при ООН народ України знаходиться на межі виродження. Приблизно 15% території країни займають зони екологічного лиха та надзвичайних екологічних ситуацій. Тільки 15-20% жителів міст і селищ дихають повітрям, що відповідають встановленим нормативам якості. Близько 50% споживаної населенням питної води не відповідає гігієнічним вимогам. Список подібних даних досить великий. Але й викладене свідчить, що нам усім – жителям неосяжно її багату ресурсами України – пора усвідомити, що час нерегульованого безлімітного користування середовищем безповоротно пішло. За все треба платити: грошима, введенням жорстких обмежень, встановленням відповідальності. У протилежному випадку людина розплачується не тільки своїм здоров'ям, а й благополуччям майбутніх поколінь, бо негативний вплив на природне середовище є не що інше, як знищення біологічної основи існування людини, сучасна форма канібалізму.

У ситуації, що склалася незмінно зростає роль правоохоронних органів у галузі охорони навколишнього середовища. Підтримуючи екологічний правопорядок, стоячи на сторожі закону, вони охороняють і наше майбутнє.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом в екологічній літературі значна увага приділяється проблемам, пов'язаним з правовим захистом екологічної безпеки та відповідальності за екологічні правопорушення. Розробці теоретичних і прикладних положень становлення та функціонування системи захисту екології та відповідальності в сфері екологічної безпеки в Україні присвятили свої дослідження відомі вітчизняні вчені-екологи Борецько В, Крисаченко В, Смотрицький Є., Злобін Ю. А., Реймерс М.

Правову базу для юридичної відповідальності за екологічні правопорушення складає законодавство, яке можна поділити на три групи:

- 1) загальне законодавство, що діє стосовно всіх екологічних суб'єктів;
- 2) галузеве (земельне, аграрне, екологічне та інше) законодавство, яке закріплює певні однорідні суспільні відносини і торкається відповідальності за злочини у сфері екології ;

3) екологічне законодавство, як специфічна спеціалізована, комплексна галузь законодавства, що лише формується як галузеве утворення і яке присвячено лише правовій екології.

Щодо загального законодавства, то провідна роль у ньому належить Конституції України. Її прийняття створило досить чіткий правовий фундамент для захисту екології та відповідальність за екологічні злочини.

Метою дослідження є обґрунтування організаційно-екологічних основ і розробка практичних рекомендацій щодо подолання екологічної злочинності в Україні. Для досягнення поставленої мети в процесі дослідження вирішувалися наступні завдання:

- уточнити поняття екологічного правопорушення, склад екологічного правопорушення, види екологічного правопорушення.

- теоретично обґрунтувати юридичну відповідальність в екологічному законодавстві;

- обґрунтувати судову практику при розгляді екологічних справ.

Основні результати дослідження. Вперше виявлено регіональні особливості та обґрунтовано перспективи зниження екологічної злочинності в Україні. Уточнено екологічну сутність всіх сфер життєдіяльності людей в нашій державі; високу особисту мотивацію кожного громадянина держави, стосовно захисту екології країни; можливості передачі досвіду наступним поколінням;

Дістали подальшого розвитку: пропозиції щодо визначення місця і ролі правового захисту екології з урахуванням регіональних особливостей, зокрема, забезпечення еволюційного розвитку майбутнього чистоти природи з метою посилення захисту навколишнього середовища та закріплення в екологічному законодавстві. При характеристиці юридичної відповідальності за екологічні злочини достатньо побіжного погляду, щоб переконатися, що цей новий для практики виконання покарань у цій сфері захід державного примусу, наочно демонструє торжество принципів, притаманних діяльності органів та установ виконання покарань.

Висновки. У висновку можна зазначити, що з кожним роком число екологічних правопорушень збільшується. Вони все більше впливають на стан громадської безпеки, у ряді регіонів виступають чинником політичної дестабілізації, завдають шкоди не тільки економіці країни, а й підривають самі біологічні основи існування людини.

Все це диктує необхідність нарощувати зусилля всіх державних, в тому числі і правоохоронних органів, в охороні та відновленні природного середовища проживання людини. Повсякденна практика свідчить про те, що тільки силами природоохоронних і контролюючих органів зупинити руйнівний екологічний беззаконня неможливо.

Ці органи знизу доверху замикаються на виконавчу владу, приймає остаточні економічні та екологічні рішення. У силу залежного положення вони часто змушені йти на компроміси, потурати місницькі і відомчим інтересам, а принципова позиція окремих контролерів нерідко владою просто ігнорується. У самих цих органах останнім часом відбувається процес комерціалізації, зрощування з тіньювою економікою, укріття зловживань посадових осіб.

У сформованих екстремальних умовах з охороною природи вкрай негативно слід розцінювати будь-які кроки, спрямовані на послаблення прокурорського нагляду в сфері екології. Узагальнення досвіду роботи природоохоронних прокуратур дозволяє зробити висновок про необхідність подальшого вдосконалення їх діяльності, зміцнення висококваліфікованими кадрами, які володіють екологічними, правових та економічними знаннями, про належному технічному оснащенні.

Одним із шляхів комплексного підходу в організації природоохоронної діяльності є прийняття міжвідомчих нормативних актів, охоплюють суміжні питання охорони навколишнього середовища.

Необхідно піднімати роль природоохоронних прокуратур та створювати нові структури, прообразом яких може стати екологічна міліція. Так як від цього залежить не тільки наше здоров'я але і здоров'я наших нащадків.

Література

1. Андрейцев В.І. Екологічне право. – К., 1996.

2. Андрейцев В. І. Екологічне право: Підручник для студентів юридичних вузів і факультетів. – К., 2001.
3. Бабяк О. С., Біленчук П. Д., Чирва Ю. О. Екологічне право України: Навчальний посібник. – К., 2000.
4. Байсалов С.Б. Экологическое правонарушение (понятие и состав). – К., 1982.
5. Малишко М. І. Екологічне право України: Навчальний посібник. – К., 2001.
6. Петров В.В. Экологическое преступление: понятие и составы. – М., 1991.

В.О. Олійник

Науковий керівник:
к.ю.н., професор **М.І. Усенко**

ЗАХИСТ ПРАВ ВЛАСНОСТІ

Аналізуються способи захисту права власності від порушень з урахуванням особливостей виду речових прав, що потребують такого захисту.

Ключові слова: способи захисту, право власності, володіння, порушення, позов, віндикація, негаторний позов.

В.А. Олейник

ЗАЩИТА ПРАВА СОБСТВЕННОСТИ

Анализируются способы защиты права собственности от правонарушений с учетом особенностей вида вещных прав, которые нуждаются в такой защите.

Ключевые слова: способы защиты, право собственности, владения, нарушения, иск, виндикация, негаторный иск.

V.A. Oliynuk

PROPERTY RIGHT PROTECTION

The protection devices of ownership from breaching that is not connected with deprivation of possession are analyzed in this article.

Key words: methods of protection, ownership, possession, violation, claim, vindication, negatory claim.

Постановка проблеми. Під цивільно-правовим захистом права власності розуміють систему способів, які застосовуються у випадку порушення прав власника і які спрямовані на відновлення та захист майнової сфери власника. Важливим є законодавчо закріплений у Цивільному кодексі України (далі – ЦК України) [1] принцип, згідно з яким забезпечується рівний захист усіх суб'єктів права власності, а отже, жоден із них немає пільг чи переваг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні й зарубіжні правознавці неодноразово зверталися до різних аспектів відповідної проблематики (наприклад, І. Болочан, І. Жилінкова, І. Дзера, М. Кравчук, О. Рябов, Ю. Толстой, М. Толчев, Р. Яхогов та інші). Але слід зазначити, що погляди вчених на поняття та засоби цивільно-правового захисту права власності виявилися надто неоднорідними, що викликано відмінністю цивільно-правових засобів захисту від інших засобів (кримінально-правових, адміністративно-правових тощо), відсутністю однозначності у законодавчому врегулюванні захисту права власності.

Мета дослідження. Метою статті є аналіз способів захисту права власності від правопорушень.

Основні результати дослідження. Зміст права власності згідно українського законодавства включає три основні правомочності, які належать власнику: це право володіння, право користування й право розпорядження своїм майном. Законодавство надає власникові можливість на власний розсуд вчиняти щодо свого майна будь-які дії, що не суперечать закону й іншим правовим актам не зачіпаючи охоронювані законом інтереси інших осіб. Всі дії, що перешкоджають власникові на власний розсуд користуватись своїм володінням повинні бути припинені способами, установленими законом. Потрібно

не забувати, що характер засобів, вибраних для захисту свого права, повинен відповідати характеру порушених правовідносин.

До загальних способів захисту права власності та інших речових прав відносяться [2, с.72]:

1) витребування майна власником із чужого незаконного володіння (віндикаційний позов);

2) вимога власника чи іншого законного володільця про усунення перешкод у здійсненні його права, не поєднаних з позбавленням володіння (негаторний позов);

3) позови про визнання права власності.

Спеціальні способи захисту права власності та інших речових прав:

1) вимоги до органів державної влади та управління про захист інтересів власника від правомірною чи неправомірною втручання (напр. обмеження кількості перевірок державними структурами);

2) способи захисту прав власника у випадках несприятливого збігу об'єктивних обставин (напр. державні витрати на відбудову Закарпаття після стихійного лиха);

3) зобов'язально-правові позови;

4) захист права спадкового володіння земельною ділянкою.

Вищезазначені способи захисту права власності та речових прав регламентуються ЦК України [1]. Майнові права включають в себе право власності та право користування чужим майном (у формі оренди, лізингу, побутового прокату тощо). Під "іншими майновими правами" розуміють саме право користування чужим майном.

Кожна цивілізована держава закріплює за своїми громадянами певні права та обов'язки і намагається створити найсприятливіші умови для їх реалізації. Тому одним з найголовніших завдань держави є не лише проголошення, а й захист законних прав громадян. Від створення ефективного механізму захисту соціальних, політичних, економічних прав та свобод громадян багато в чому залежить поступальний рух економіки, примноження національного багатства, а врешті – підвищення матеріального добробуту народу. Отже, цілком виправданим є введення у розділ 1 Конституції України [3] положення про те, що "держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання". Виступаючи гарантом реалізації законних прав, держава тим самим водночас цією нормою забезпечує виконання громадянами та іншими суб'єктами обов'язків, покладених на них. Оскільки економічні відносини після врегулювання їх нормами права набувають форми правовідносин, то цілком правомірно, що об'єктом державного захисту виступає саме право власності як юридична категорія. І це не випадково, адже в наступній нормі цієї самої статті Конституції України стверджується, що "усі суб'єкти права власності рівні перед законом" [3]. Тобто і в даному випадку йдеться про власність як юридичну категорію.

Тому, захист права власності як правова категорія має багатоаспектне значення. Так, цивільно-правовий захист можна розглядати як правовий інститут цивільного, так і цивільно-процесуального права. Коли ж застосовується термін "право на захист", то, як правило, мається на увазі суб'єктивне право особи вимагати від уповноважених органів примусового застосування засобів реагування до порушників цивільних прав. Захист цивільних прав у юридичній літературі, в нормативно-правових актах може застосовуватися в значенні певної системи організаційно-правових заходів, використовуваних у разі порушення цивільних прав. Коли ж йдеться про цивільно-правовий захист права власності, то звичайно не можна не враховувати основоположні засади права власності, яке є первинним, а захист права власності – вторинним (похідним) правовим явищем.

Захист цивільних прав (права власності) – це заходи чи сукупність заходів (способів), що їх застосовують у разі порушення цих прав, або сукупність передбачених цивільним законодавством засобів, застосовуваних у зв'язку зі здійсненням проти цивільних прав порушень і направлених на відновлення або захист майнових інтересів їх володільців. Проте і в цій позиції є вразливе місце, оскільки захист цивільних прав тут проявляється лише у стадії реалізації права та отождоюється із засобами, спрямованими на відновлення порушеного права (інтересу) [4, с.57]

Поняття "захист права власності" завжди посідало важливе місце в юридичній науці взагалі і в цивілістичній зокрема, адже на захист права власності прямо чи опосередковано спрямовані норми багатьох галузей права (цивільного, кримінального, адміністративного та ін.). При цьому погляди вчених на це поняття виявилися надто неоднорідними, що зумовлено відмінністю цивільно-правових засобів захисту від інших засобів (кримінально-правових, адміністративно-правових тощо), відсутністю однозначності у законодавчому врегулюванні захисту права власності, наявністю розбіжностей у тлумаченні понять "правовий захист" і "правова охорона" та іншими обставинами.

Цивільно-правовому захистові притаманні свої специфічні методи та засоби, які істотно відмінні від існуючих в інших галузях права. Безперечно, цивільне право, як і інші галузі права, має загальноправову мету виховання громадян і юридичних осіб в дусі поваги до власності інших осіб, утримання від порушень прав власників. Ця мета досягається за допомогою спеціальних цивільно-правових методів та засобів.

Найважливішим цивільно-правовим засобом захисту права власності є виндикація – витребування власником майна з чужого незаконного володіння. Воно здійснюється пред'явленням позову в суд чи арбітраж. Такий позов називається виндикаційним.

Предметом виндикаційного позову є вимога неволодіючого майном власника до незаконно володіючого цим майном невідомого власника про повернення індивідуально-визначеного майна з чужого незаконного володіння. Підставою виндикаційного позову є обставини, які підтверджують правомірність вимог позивача про повернення йому майна з чужого незаконного володіння [5, с.321]

Конкуруючими сторонами виндикаційного позову є, з одного боку, власник, що не має спірної речі у фактичному володінні, а з іншого боку, фактичний володільець, особа, що не є її юридичним власником. При цьому відповідач, тобто фактичний володільець речі, може бути як добросовісним, так і недобросовісним її набувачем. Добросовісним буде вважатися такий набувач, який не знав і не повинен був знати, що особа, у якої він придбав річ, не мала права її відчужувати (ст. 388 ЦК України). В судовому порядку можна визнати незаконного набувача добросовісним. Недобросовісним буде вважатися такий набувач, який знав або повинен був знати, що особа, в якої він набув річ, не мала права її відчужувати. Недобросовісний набувач має право вимагати відшкодування витрат за весь період володіння, а добросовісний – лише за період, що обчислюється з моменту, коли він дізнався або міг дізнатися про незаконність свого володіння. Проте науковець зазначає, що таке положення дещо соціально несправедливе, хоча право добросовісного набувача на відшкодування витрат взаємоузгоджене за тривалістю у часі з правом власника вимагати повернення доходів, одержаних таким набувачем від майна.

Позивачем за виндикаційним позовом може бути неволодіючий власник (фізичні і юридичні особи, держава і територіальні громади в особі уповноважених ними органів). Водночас законодавство надає право звертатися з вимогами про витребування майна з чужого незаконного володіння не лише власникам, а й іншим особам, у яких майно власника перебувало у законному володінні за відповідною правовою підставою ("титолом").

Титульними володільцями вважаються особи, які володіють майном за цивільно-правовими договорами (майнового найму, підряду, зберігання, застави та ін.), особи, які володіють майном на праві повного господарського відання, оперативного управління або на іншій підставі, передбаченій законодавством.

Зрозуміло, що позивач має підтвердити своє право власності на витребувану річ або інше титульне право на річ, посилаючись на ті чи інші докази (свідectтво про право власності, свідectтво про право на спадщину, технічний паспорт на автомашину, довіреність на розпорядження майном, поговір тощо). Не є безспірним доказом належності майна юридичній особі на праві власності, на праві повного господарського відання чи праві оперативного управління перебування майна на – балансі, оскільки останній є формою ведення бухгалтерського обліку, а не правовстановлювальним документом, що безпосередньо засвідчує право власності. Однак факт перебування майна на балансі підприємства (організації) суди можуть розглядати один з доказових засобів з урахуванням правової підстави врахування його на баланс, особливостей майна та інших обставин.

Відповідачем за виндикаційним позовом має бути незаконний володілець майна власника, який може і не знати про неправомірність свого володіння та утримання такого майна, тобто особа, яка володіє майном позивача без правових підстав. При цьому незаконними володільцями вважаються як особи, які безпосередньо неправомірно заволоділи чужим майном, так і особи, як придбали майно не у власника, тобто у особи, яка не мала прав ним розпоряджатися [6, с.301]

Виндикаційний позов має ґрунтуватися не лише на нормах матеріального права. Він повинен відповідати також вимогам процесуального права, зокрема ст. 137 ЦПК України, якою визначаються процесуальні вимоги до будь-якого позову. Це дані про: суд, позивача і відповідача; зміст позовних вимог; обґрунтування позовних вимог; докази, що підтверджують позов.

Юридична наука виділяє два основні елементи, що визначають сутність будь-якого позову: предмет і підставу. Предметом позову є матеріально-правова вимога позивача до відповідача, підставою посилання на належне йому право, юридичні факти що призвели до порушення цього права, та правове обґрунтування необхідності його захисту.

Таким чином, предметом виндикаційного позову є вимога не володіючого майном власника до незаконно володіючого цим майном невластника про повернення індивідуально-визначеного майна з чужого незаконного володіння.

Підставою виндикаційного позову є обставини, які підтверджують правомірність вимог позивача про повернення йому майна з чужого незаконного володіння (це факти, що підтверджують право власності на витребуване майно, вибуття його з володінь позивача, перебування його в натурі у відповідача та ін.). З позицій процесуального права ці та інші обставини становлять предмет доказування [7, с.290].

Важливою умовою звернення з виндикаційним позовом є відсутність між позивачем і відповідачем зобов'язально-правових відносин щодо спірного майна, що однак не завжди враховується в судовій практиці.

Отже, якщо власник передав свою річ у тимчасове користування за договором майнового найму наймачеві, останній не може бути відповідачем по виндикаційному позову, оскільки користується річчю на законній підставі – на підставі укладеного з власником договору майнового найму.

Незаконним володільцем буде особа, що вкрала річ або купила її не у власника (наприклад, у громадянина, до якого річ перейшла за договором майнового найму, договором схову тощо), оскільки продавець за договором купівлі-продажу не міг передати покупцеві те, чого не мав сам – права власності на продану річ.

За виндикаційним позовом власник може витребувати свою річ у натурі. Тому виндикаційний позов не може бути задоволений, коли у відповідача речі вже немає. Наприклад, коли річ вкрадено і встановлено, хто це зробив, виндикаційний позов може мати місце тоді, коли особа, що вкрала річ, ще володіє нею. Якщо ж річ уже передано невідомо кому або знищено, не можна одержати задоволення й по виндикаційному позову, бо за цим позовом можна вимагати саме майно, що належить власникові.

Коли в особи, що вкрала річ, речі немає, до неї теж можна пред'явити вимоги, про те тут йтиметься не про повернення речі, а про відшкодування заподіяної шкоди. Отже, буде мати місце не виндикаційний позов, а позов зобов'язального характеру – про відшкодування заподіяної шкоди, і суд буде керуватися ст. 1166 ЦК України.

Не може бути витребувана річ і у випадку, коли незаконний її володілець настільки її змінив, що, по суті, вона вже перетворилася на зовсім іншу річ.

Отже, коли речі немає, не можна вимагати її повернення від особи, що нею володіла. Проте виникає запитання – чи завжди власник, дізнавшись, що його річчю незаконно володіє якась особа, має пред'явити саме виндикаційний позов, тобто позов витребування її у натурі з чужого незаконного володіння, чи він може якось інакше захистити свої інтереси?

Порушення прав власника можуть полягати не тільки у позбавленні його володіння річчю. Як відомо, власнику крім права володіння належить ще й право розпорядження річчю. Ці права власника теж можуть бути порушені [8, с.14].

Можливі випадки, коли власник здійснює своє право володіння річчю, але хтось перешкоджає йому користуватися або розпоряджатися нею.

Так, у судовій практиці зустрічаються справи за позовами, які пред'являють власники будинків до осіб, які самовільно зайняли те чи інше нежиле приміщення в їхніх будинках. У цих випадках власник продовжує володіти будинком, але йому перешкоджають користуватися якоюсь частиною будинку, а це може перешкодити власнику здійснити і право розпорядження.

Інший приклад. Судовий виконавець помилково включив в акт опису майна не тільки майно відповідача, а й майно іншого громадянина, наприклад, його сусіда. В результаті неправомірних дій судового виконавця власник помилково описаного майна позбавляється можливості розпоряджатися цим майном, хоча продовжує ним володіти та користуватися (зрозуміло, що йдеться про випадки, коли майно не було при цьому вилучене з володіння власника).

Коли хтось чинить перешкоди власнику у користуванні або розпорядженні річчю, власник може вимагати усунення порушень його права [9, с.75].

У наведених випадках власник може звернутися до суду за позовом про усунення порушень його прав. Цей позов називається негаторним. Негаторний позов подається у випадках, коли власник має свою річ у володінні, але дії інших осіб перешкоджають йому вільно її використовувати або розпоряджатися нею. Характерною особливістю цього позову, як правило, є відсутність спорів з приводу належності позивачеві майна на праві власності чи іншому Титулі. Тому, якщо між такими особами виникає спір з приводу належності майна, то у власника, якому чинять перешкоди у користуванні чи розпорядженні майном та заперечують його належність власникові, може виникнути потреба звернутися до суду з двома вимогами: визнати право власності на майно та усунути перешкоди у здійсненні щодо нього правомочностей.

Позивачем, тобто суб'єктом даного позову може бути власник або титульний володілець, у якого перебуває річ, щодо якої відповідач ускладнює здійснення повноважень користування або розпорядження, а відповідачем (зобов'язаним суб'єктом) – лише особа, яка перешкоджає позивачеві у здійсненні його законного права користуватися чи розпоряджатися річчю.

Речево-правовий характер негаторного позову полягає в тому, що цей вид позову може бути поданий лише щодо індивідуально-визначеного майна, яке є об'єктом права власності як абсолютного права, від порушення якого мають утримуватися усі оточуючі особи.

Предметом негаторного позову є сама вимога позивача про усунення тих чи інших перешкод у здійсненні права власності, не поєднаних з позбавленням володіння.

Юридичною підставою для подання негаторного позову є вчинення третьою особою перешкод власникові у реалізації ним повноважень розпорядження або (та) користування належним йому майном. Крім того, негаторний позов має на меті усунути тривалі порушення зазначених повноважень власника, а не ті, які Мали місце у минулому, що зумовлює те, що на вимоги за негаторним позовом не поширюються строки позовної давності [10, с.73].

Відповідно в цивілістичній науці сформульовано домінуючу теорію про "склад цивільного правопорушення" як підставу цивільно-правової відповідальності, до якого мають входити, як правило, умови про:

- а) наявність протиправності в діях порушника (бездіяльності);
- б) наявність збитків чи іншого шкідливого результату;
- в) наявність причинного зв'язку між протиправними діями (бездіяльністю) та шкідливим результатом;
- д) вина правопорушника.

Отже перелічені окремі компоненти у своїй сукупності і становлять відповідно до традиційного цивілістичного підходу склад цивільного правопорушення, при виявленні якого цивільно-правова відповідальність може покладатися на правопорушника.

Таким чином, триваючий характер правопорушення та наявність його в момент подання позову є однією з умов подання негаторного позову. Якщо ж на час подання позову порушення припинилися, то і відпадає підстава для подання негаторного позову.

Власник має право в даному випадку вимагати лише відшкодування збитків або застосувати інший спосіб захисту свого права. Другою умовою застосування негаторного позову, на наш погляд, має бути відсутність між позивачем і відповідачем договірних відносин, адже у разі їх наявності власник здійснюватиме захист порушеного права власності не речово-правовими, а зобов'язально-правовими засобами.

Цивільне законодавство визначає особливості реалізації правомочностей співвласниками та правові засоби розв'язання можливих між ними спорів. Так, у співвласників може виникнути потреба у припиненні права спільної власності. Вони це можуть зробити, зокрема, шляхом виділення своєї частки зі спільнот майна (його поділу) [11, с.832].

Згідно зі ст. 357 ЦК України кожний з учасників спільної часткової власності має право вимагати виділення своєї частки зі спільного майна. Якщо угоди про спосіб виділення не буде досягнуто, то за позовом учасника майно ділиться в натурі, коли це можливо без нерозумірної шкоди для його господарського призначення. А якщо це неможливо, то власникові, що виділяється, присуджується грошова компенсація.

Висновки. Таким чином право власності є органічним і системним поєднанням тріади прав володіння, користування і розпорядження, що разом створюють систему взаємозв'язків, об'єднаних спільною метою і об'єктом регулювання.

Наявність права власності, або іншого речового права, або юридичного титулу на володіння річчю позивач може підтвердити безпосередньо свідцтвом про право власності, свідцтвом про право на спадщину, технічним паспортом на автомашину, довіреністю на розпорядження майном. Дотримання зазначених умов полегшує позивачеві створити необхідну аргументаційну базу для доведення в суді законності своїх позовних вимог. Але зазначена схема має багато нюансів, що виникають внаслідок складності існуючих реальних правовідносин, тому суддям на практиці доводиться переборювати всілякі проблемні питання.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2006№ 435-IV // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, NN 40-44, ст. 356.
2. Міхно О. Деякі загальні положення про цивільно-правову відповідальність/ О. Міхно// Підприємництво, господарство і право. – 2009. – №7. – С.71-74.
3. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради, 1996, N 30, ст. 141.
4. Примак В. Визначення кола умов та юридико-фактичної підстави відшкодування моральної шкоди/ В. Примак// Юридика Україна.- 2009.- №4.- С.56-64.
5. Оверковська Т. Особливості цивільно-правової відповідальності у сфері охорони земель від забруднення та псування/ Т.Оверковська// Юридика Україна. – 2010. – №2. – С.68-71. Цивільне право України: навч. посіб./ [За ред. Стефанчука Р. О.] – К.: Правова єдність, 2009. – 536 с.
6. Цивільне право України. У 6-ти т.: Курс лекцій. Т.1/ [Ред. Шишка Р. Б., Кройтор В. А.] – Х.: Еспада, 2008. – 680 с.
7. Основи правознавства України: навч. посіб./ [Ківалов С. В., Музиченко П. П., Крестовська Н. М. та ін.]. – 9-те вид., доп. та перероб. – Х.: Одіссей, 2009. – 480 с.
8. Пендяга Г. Особливості регулювання цивільно-правової відповідальності в окремих системах права// Підприємництво, господарство і право. – 2006. – №10. – С.11-15.
9. Подколзін І. Правові підстави відшкодування збитків/ І.Подколзін, І.Дзера// Юридика Україна. – 2009. – №6. – С.73-80.
10. Примак В. Вина як критерій визначення розміру відшкодування моральної шкоди/ В. Примак// Юридика Україна. – 2009. – №5. – С.71-76.
11. Цивільне право України. Особлива частина: Підруч./ [Ред . Дзера О. В., Кузнецова Н. С., Майданик Р. А.] – 3-те вид., перероб. ідоп. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 1176 с.

А.О. Онищук

Науковий консультант:
ст. викладач **П.І. Салій**

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЬСЬКОГО ПРАВА

В статті розглядається проблема співвідношення суб'єктів господарського права між собою, з огляду на законодавчо встановлену рівність суб'єктів у господарських правовідносинах, і фактично існуючу кардинальну різницю між ними.

Ключові слова: *Суб'єкти господарського права, правосуб'єктність, фізичні особи, юридичні особи, держава.*

А.А. Онищук

ОСОБЕННОСТИ ПРАВОСУБЪЕКТНОСТИ СУБЪЕКТОВ ХОЗЯЙСТВЕННОГО ПРАВА

В статье рассматривается проблема соотношения субъектов хозяйственного права между собой, учитывая законодательно установленное равенство субъектов в хозяйственных правоотношениях, и фактически существующую кардинальную разницу между ними.

Ключевые слова: *Субъекты хозяйственного права, правосубъектность, физические лица, юридические лица, государство.*

A.O. Onischuk

CHARACTERISTICS OF SUBJECTS OF ECONOMIC RIGHTS PERSONALITY

The paper considers the problem of correlation between the subjects of economic law, given the statutory equality of subjects in economic law, and actually existing radical difference between them.

Keywords: *subjects of economic law, the legal and physical persons, legal persons, state.*

Постановка проблеми. Господарське право є однією з основних галузей національного права України, яка регулює певну групу суспільних відносин за участю фізичних та юридичних осіб та держави вцілому, які виспупають як суб'єкти господарських відносин, з правосуб'єктністю, відмінною для кожної з цих груп. Крім того, не зважаючи на законодавче закріплення юридичної рівності суб'єктів господарських відносин, фактично рівності досягти неможливо, оскільки один із суб'єктів встановлює правила поведінки як для себе, так і для інших суб'єктів господарських відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-періодичною базою статті стали праці відчизняних і зарубіжних дослідників, серед яких: К.Г. Волинка, С. Демченко, А. Єфименко, В.В. Копейчикова, В.В. Мачуський, В.Ф. Опришко, В.С. Постульга, А.П. Сергеев, Р.О. Стефанчук, Ю.К. Толстий, Л. Федюк, С.І. Шимон, Ф.П. Шульженко, та інші.

Метою дослідження є визначення правової природи і основних відмінностей правосуб'єктності суб'єктів господарського права, та розробка на їх основі теоретичних висновків.

Основні результати дослідження. Відповідно до ст. 2 Господарського кодексу України учасниками цивільних правовідносин визнаються: суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють що до них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності.

У господарському законодавстві, так, як і у цивільному умовно розрізняють два види суб'єктів цивільних відносин: особи приватного права та особи публічного права. У зв'язку з цим варто звернути увагу на те, що на відміну від фізичних та юридичних осіб держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави тощо у ГК не іменуються особами, хоча й визнаються учасниками господарських відносин. Це пов'язане з тим, що вони є суб'єктами не приватного (цивільного), а публічного права. Участь у господарських правовідносинах не є для них головним призначенням, вона зумовлена лише певною ситуацією.

У господарсько-правових відносинах мають брати участь принаймні дві особи. Особи, що є учасниками господарських відносин, називаються суб'єктами. Суб'єкт господарських відносин, якому належить право, називається активним суб'єктом, або суб'єктом права. Суб'єкт господарських відносин, на якого покладено обов'язок, називається пасивним суб'єктом, або суб'єктом обов'язку. Однак правовідносини, в яких у "чистому вигляді" існували б лише суб'єкти права і суб'єкти обов'язку дуже мало. У більшості випадків права і обов'язки суб'єктів господарсько-правових відносин є взаємними, тобто кожен з учасників має суб'єктивні права і несе суб'єктивні обов'язки.

Кожен з суб'єктів може брати участь у господарських відносинах лише за умови їх правосуб'єктності. Складовими частинами правосуб'єктності є правоздатність і дієздатність. Іноді в літературі з категорії дієздатності учасників цивільних та господарських правовідносин виокремлюють деліктоздатність [11].

Правосуб'єктність зазвичай визначають, як можливість особи бути учасником господарсько-правових відносин. Правосуб'єктність є природним правом фізичної особи та набутим правом юридичної особи. Тому з точки зору права вона є правовою можливістю. Але, оскільки вона не може бути реалізована поза межами суспільства, вона є також і соціальною можливістю.

Природною передумовою правосуб'єктності є природне право; її соціальна передумова – існування суспільства; юридична передумова – норми цивільного права; формально-юридична – норми, закріплені в актах цивільного законодавства.

Фізичним та юридичним особам, як суб'єктам цивільно-правових відносин притаманні такі суспільно-юридичні якості, як цивільна правоздатність та цивільна дієздатність. Суспільно-юридичними вони називаються тому, що стосуються фізичних і юридичних осіб, як членів суспільства і учасників суспільної взаємодії, і врегульовані нормами права.

Правоздатність – це здатність мати права і обов'язки. Вона є необхідною умовою правоволодіння у правовідносинах.

Дієздатність – це здатність особи своїми діями набувати прав і створювати обов'язки.

Деліктоздатність – це здатність учасника господарських відносин нести правову відповідальність за невиконання цивільного обов'язку.

У порівнянні з іншими суб'єктами цивільно-правових відносин, набуття фізичними особами дієздатності має особливості: на відміну від правоздатності, яка виникає в момент народження громадянина, набуття дієздатності залежить від віку і стану здоров'я. В повному обсязі вона виникає з настанням повноліття, тобто досягненням особою вісімнадцятирічного віку.

Поняття дієздатності фізичної особи охоплює її можливість здійснювати широке коло дій, які спричиняють настання юридичних наслідків.

Правоздатність та дієздатність юридичних осіб виникає одночасно, а саме в момент державної реєстрації, і припиняються також одночасно – в момент ліквідації юридичної особи та виключення її з державного реєстру.

Відповідно до статті 91 ЦК України "Юридична особа здатна мати такі ж цивільні права та обов'язки, як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині."

Таким чином на зміну спеціальній правоздатності юридичної особи, яка передбачалась радянським цивільним законодавством, з'явився принцип універсальної правоздатності, що є відображенням сучасної тенденції розвитку концепції цивільного права України, як права приватного. [4]

Обсяг цивільної правоздатності юридичної особи визначається її засновницькими документами. Реалізуючи власну правоздатність, юридична особа може укласти будь-які угоди. Водночас обсяг цивільної правоздатності юридичної особи не є безмежним. Якщо, наприклад, статутом юридичної особи визначений вичерпний перелік можливих видів діяльності – вона наділена спеціальною правоздатністю, виходить за межі якої не має права. Укладені юридичною особою за межами її правоздатності правочини є недійсними. [2]

Обмеження цивільної правоздатності юридичної особи може мати місце за рішенням суду у випадках, спеціально передбачених законом. Крім того, обмеженням право-

здатності можна вважати правило (ч. 3 ст. 91 ЦК), відповідно до якого здійснення нею окремих видів діяльності, перелік яких встановлюється законом, можливе лише після одержання спеціального дозволу (ліцензії). Це правило поширюється на юридичних осіб, наділених як спеціальною, так і універсальною правоздатністю.

Щодо суб'єктів публічного права, також недоцільно розрізняти їх правоздатність чи дієздатність, оскільки ці поняття виступають, як єдине ціле, а отже, йдеться про цивільну правосуб'єктність вказаних суб'єктів.

Держава, у порівнянні з іншими суб'єктами господарських правовідносин, наділена деякими особливостями. Держава є передусім владним суб'єктом публічних відносин, а це накладає відбиток на специфіку її участі в господарських відносинах. [7]

Привілейоване становище держави у публічних та зовнішньополітичних відносинах не повинно впливати на характер її участі у господарських відносинах. Наприклад, у ч. 1 ст. 167 ЦК України законодавець чітко закріпив норму, згідно з якою держава діє у цивільних відносинах на рівних правах з іншими учасниками цих відносин. Але, враховуючи те, що держава сама створює загальнообов'язкові правила поведінки у вигляді законів, якими повинні керуватись всі інші учасники цивільних правовідносин, говорити про повну юридичну рівність у відносинах між державою та іншими суб'єктами цивільно-правових, а як наслідок і господарських відносин неможливо.

Ще однією особливістю держави, як суб'єкта господарських відносин, є те, що її права природа є недостатньо визначеною. Держава має усі ознаки юридичної особи, але такою не визнається. Це призводить до того, що держава введена за межі загальної класифікації осіб у правовій системі України.

Як суб'єкт господарського права, держава має такий самий правовий статус, що й інші суб'єкти цивільно-правових відносин, і так само відповідає за порушення або невиконання своїх зобов'язань, як і інші суб'єкти цивільного права. Тобто діє у цивільних та господарських відносинах на рівних правах з іншими учасниками цих відносин.

Держава бере участь у господарських правовідносинах, не як єдине ціле, а як сукупність об'єктів різних рівнів, які є незалежними один від одного, і виступають як самостійні учасники господарських відносин.

Держава може створювати юридичні особи публічного права, а також юридичні особи приватного права, виступаючи як самостійний засновник, або як засновник нарівні з іншими суб'єктами права. Однак держава не може створювати такі юридичні особи, які можуть створюватись лише фізичними особами, або недержавними юридичними особами [3].

Висновки. У порівнянні з іншими суб'єктами права, основною особливістю фізичних осіб є розділення у часі набуття цивільної правоздатності та повної цивільної дієздатності.

Особливістю юридичних осіб, як суб'єктів господарських відносин є те, що правоздатність та дієздатність юридичних осіб виникає одночасно, а саме в момент державної реєстрації, і припиняється також одночасно – в момент ліквідації юридичної особи та виключення її з державного реєстру.

Крім того, обсяг правоздатності юридичної особи визначається її засновницькими документами. Обсяг цивільної правоздатності інших осіб визначається законодавством.

Особливостями держави, як суб'єкта господарських відносин є по-перше те, що держава є передусім владним суб'єктом публічних відносин, що робить неможливим визнання повної юридичної рівності держави та інших суб'єктів права.

По-друге, особливістю держави, як суб'єкта правових відносин, є те, що її права природа є недостатньо визначеною. Держава має усі ознаки юридичної особи, але такою не визнається.

По-третє, держава бере участь у правовідносинах, не як єдине ціле, а як сукупність об'єктів різних рівнів, які є незалежними один від одного, і виступають як самостійні учасники господарських відносин.

Література

1. Господарський кодекс України (із змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №18-19, 20-21 – Ст. 144.

2. Про фермерське господарство: Закон України від 19 вересня 2003р. №973-IV (із змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №45. – Ст. 363.
- 3 Про цінні папери та фондову біржу: Закон України від 23 лютого 2006р. №31-IV (із змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – №31. – Ст. 268.
- 4 Волинка К.Г. Теорія держави і права.; Навч. посіб. – К.:МАУП, 2003. – 240 с.
- 5 Гражданское право. Часть 1.: Учебник. Под ред. Ю.К. Толстого, А.П. Сергеева. С.-П., 1996 г. – 176 с.
- 6 Демченко С. Чи потрібен Україні Господарський кодекс? // Голос України 20.09.2008. – № 209. – С. 15-17.
- 7 Єфименко А. Регулювання припинення (реорганізації) та ліквідації юридичних осіб за проектом Цивільного кодексу України// Право України. -2000. – №10. – С.77-82.
- 8 Копейчикова В.В. Правознавство: Підручник/ 5-те вид., перероб. Та доп. – К.: Юрінком Інтер, 2002, 736 с.
- 9 Мачуський В.В. Постульга В.С. Господарське законодавство: навч. посіб. -К.: КНЕУ В, 2004. – 275 с.
- 10 Основи теорії держави і права. В.Ф. Опришко, Ф.П. Шульженко, С.І. Шимон та ін.; За заг. ред. В.Ф. Опришко, Ф.П. Шульженко. – К.; КНЕУ, 2003. – 767 с.
- 11 Стефанчук Р.О. Цивільне право України: Навчальний посібник. – К.; Прецедент, 2005. – 448 с.
- 12 Федюк Л. Класифікація особистих немайнових прав у цивільному праві// Право України. – 2005. – №6. – С. 95-98.

Є.М. Печений-Щербанський

Науковий керівник:
к.ю.н., професор **Л.С. Сміян**

ПРИЧИНИ ЗЛОЧИННОСТІ

У статті проаналізовано поняття злочинності, у різних його розуміннях. Особливо проаналізований кожний вид злочинності, згідно з розробленою класифікацією. Загально-соціальні, економічні, політичні та психологічні фактори, що впливають на злочинність. Причини злочинності у різних соціальних групах, класах і регіонах. Методи боротьби зі злочинністю, та її профілактики. Складена загальна таблиця їх ефективності. Були зроблені висновки, прогнози і дані рекомендації з покращення ситуації.

Ключові слова: причини злочинності, злочинність.

Є.М. Печений-Щербанський

ПРИЧИНЫ ПРЕСТУПНОСТИ

В статье проанализировано понятие преступности, в разных его пониманьях. Отдельно проанализирован каждый вид преступности, согласно разработанной классификации. Общесоциальные, экономические, политические и психологические факторы, которые влияют на преступность. Причины преступности в разных социальных группах, классах и регионах. Методы борьбы с преступностью, и ее профилактика. Составлена общая таблица их эффективности. Были сделанные выводы, прогнозы и данные рекомендации, из улучшения ситуации.

Ключевые слова: причины преступности, преступность.

Є.М. Pechenyi-Scherbanskiy

CAUSATIONS OF CRIME

In the article a concept is analysed criminality, in different him rozuminnnyakh. Every type of criminality is separately analysed, in obedience to the developed classification. Zagal'no-social'ni, economic, political and psychological factors which influence on criminality. Causations of crime in different social gruppakh, classes and regions. Methods of fight against criminality, and its prophylaxis. The general table of their efficiency is made. There were the done conclusions, prognoses and these recommendations, from the improvement of situation.

Key words: causations of crime, criminality.

Постановка проблеми. З розпадом Союзу Радянських Соціалістичних Республік, у нашому соціумі (Термін держава, в данному випадку не може бути використаний. Ред) ми бачимо, стрімкий ріст злочинності. Кримінальна статистика зростає, як за важкістю, так і за кількістю скованих злочувань.

Злочинність набирає обертів, і розповсюджується у ті сфери, де раніше її не було, і де її дуже важко профілактикувати.

Тепер розберемо злочинність, як явище.

Для цього нам потрібно зрозуміти термін, що ми використовуємо.

Загальна юридична наука, подає термін злочинність як – "соціально-небезпечне протиправне карне винне діяння, скоєне суб'єктом злочину".

Даний термін є вірним у сутоюридичному значенні, але він не є цілком вірним і всеохоплюючим, тому що:

1. Деякі злочинні діяння, не містять соціальної небезпеки, але є фактичним злочином.

2. Багато дій, не є протиправними, тобто не порушують норми права – але є злочином, за своєю суттю.

3. Багато злочинних, по своїй суті вчинків, є безкарними тобто, покарання за них відсутнє, не встановлено законом, або неефективне.

Таким чином, ми прийшли до висновку, що сутоюридичне розуміння термін злочинності, не дає нам побачити суть проблеми, розібратися у її витоках і причинах.

Тому ми ввели новий термін злочинності.

За нашим розумінням, злочинність – це антисоціальна поведінка особи, чи групи осіб, яка в своїй основі, суті, формі чи наслідках має соціально-небезпечні ознаки.

Класифікація злочинності

Юридична класифікація:

- злочин
- проступок
- халатність
- порушення дисципліни
- інше

За віком злочинців:

- дитяча злочинність
- підліткова злочинність
- доросла злочинність

За об'єктом посягання:

- кримінальна
- економічна
- соціальна
- політична
- інформаційна
- соціально-моральна

За мотивацією:

- мотивована
- з нечіткою мотивацією
- з опосередкованою мотивацією
- немотивовані

Фактори, що впливають на рівень злочинності.

Класифікація факторів злочинності:

- загально-соціальні
- локально-соціальна
- економічні
- політичні
- психологічні

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Преступность – не есть спонтанное действие личности.

Преступність – це систематическое нарушение социальной этики, незтичним индивидом.

Как правило, это нарушения идут гиперболически – то есть усугубляясь с течением времени.[1]

Останнім часом у суспільстві відбулися і тривають глибокі зміни, які тим чи іншим чином впливають на криміногенну обстановку. Особливо це стосується причин і умов злочинності неповнолітніх. Так, кожен 8-9 злочин в Україні вчинюється неповнолітніми. Близько 11% серед осіб, які беруть участь у скоєнні злочинів, – неповнолітні. Поширення злочинності серед них випереджає її загальне зростання, а кількість підлітків, що вчинили злочин повторно, за останні роки збільшилась більш як на 19%. Майже кожен другий злочин скоюється підлітками у групі; частіше з особливою жорстокістю і цинізмом. Відбувається процес "омолодження" злочинності, збільшення числа підлітків жіночої статі. Боротьба зі злочинністю неповнолітніх є необхідною ланкою у низці заходів з викорінення злочинності у цілому. [5]

Нашими вченими дуже гарно розсвітлюється юридичний аспект злочинності, його класифікація, методи правового регулювання злочинності, методи вчинення правосуддя, методи ізоляції соціально-небезпечних осіб, методи їх утримання та інше.

Але це далеко не вся картина.

Дуже мало уваги приділено вивченню причин злочинності, її коренів, загальних та локальних причин і проявів. Та профілактиці злочинності.

Така ситуація склалась, тому що, наша юридична наука відірвана від соціальних дисциплін – психології, культурології, психології, психоаналізу та інших.

Це породжує перекося важеля юридичного примусу.

Також, не вирішеною залишається дві основні проблеми:

Не розроблено і не впроваджено загальної державної системи профілактики злочинності і немає такої ж системи реабілітації осіб, що скоїли злочин.

Адже за статистикою, 80% злочинців, що не пройшли соціальну реабілітацію, скоюють злочини повторно.

Метою дослідження. Є загальне охоплення поняття злочинності, вивченню її основних аспектів, причин, наслідків та способів профілактики.

Основні результати дослідження. Вивчено поняття злочинності. Ретельно проаналізовані фактори злочинності. Розроблена загальна класифікація причин злочинності. Класифіковано види злочинності. Проаналізовані способи профілактики. Проаналізований міжнародний досвід у цих сферах. Складені рекомендації по реабілітації злочинців. Розроблені інноваційні методи вирішення проблем злочинності. Проаналізована статистика злочинності, у різних розрізах. Зроблені загальні висновки.

Висновки. Аналізуючи вище викладене, можна зробити такі висновки:

1. Більш глибоке, міждисциплінарне вивчення проблеми злочинності – об'єктивна потреба, альтернативного шляху не існує.

Світовий досвід доводить, що без розуміння причин, факторів і наслідків злочинності, без профілактики її основних видів – ми котимось у соціальну безодню.

2. Система профілактики злочинності, що на даний момент запроваджена в Україні – цілком неефективна

3. Відсутність системи реабілітації злочинців призводить до повторних злочинів, що їх можна було уникнути.

4. Розуміння причин і факторів злочинності допоможе вчасно реагувати на соціальні зміни, і попереджувати хвилі злочинності.

Література

1. Рон Хаббард Л. "Причини преступности".
2. Эйрих Р. "Коллективное бессознательное".
3. Калинаукасас И. "16 типов людей и личности".
4. Аугустінавічуте А. "Теорія s-образной кривой".
5. Мильштейн М. "Общие причины преступности несовершеннолетних".
6. Кравченко Н. "Социальное сексуальное".

7. Мильштейн М. "Особенности детской преступности многодетных семей".
8. Кравченко Н. "Институт социальных табу" Н. Кравченко.
9. Калинаукас И. "Смещение с-образной кривой. Проблемы бета-этапа".
10. Калинаукас И. "Квадри и их ценности".

Є.К. Поліщук

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **М.І. Карпенко**

ПРИНЦИПИ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ

У даній статті, на основі аналізу нормативно-правових джерел, кримінального законодавства, літературних джерел та аналізу результатів правоохоронної практики, проведене комплексне і системне дослідження принципів кримінального законодавства.

Ключові слова: принцип, система принципів, кримінальне законодавство, принципи кримінального закону, система принципів кримінального законодавства.

Е.К. Полищук

ПРИНЦИПЫ КРИМИНАЛЬНОГО ЗАКОНА

В данной статье, на основе анализа нормативно-правовых источников, криминально-го законодательства, литературных источников и анализа результатов правоохранительной практики, проведено комплексное и системное исследование принципов криминального законодательства.

Ключевые слова: принцип, система принципов, криминальное законодательство, принципы криминального закона, система принципов криминального законодательства.

E.K. Polichuk

PRINCIPLES OF CRIMINAL LAW

In the given article, on the basis of the analysis of its standard legal sources, the criminal legislation, references and the analysis of results of law-enforcement practice, complex and system research of principles of the criminal legislation is conducted.

Key words: a principle, system of principles, the criminal legislation, principles of the criminal law, system of principles of the criminal legislation.

Кримінальний закон – це правовий акт вищого органу державної влади України, що містить у собі юридичні норми, які встановлюють загальні підстави та межі кримінальної відповідальності, визначають коло суспільно небезпечних діянь, що визнаються злочинними та встановлюють види та розміри покарання, які можуть бути застосовані до осіб, які будуть визнані у встановленому законом порядку винними в їх вчиненні, а також: регламентують підстави та порядок звільнення від кримінальної відповідальності та покарання.

Таким чином, на основі проведеного дослідження принципів кримінального законодавства, можна зробити наступні висновки:

1. Під принципами кримінального законодавства треба розуміти вихідні, керівні ідеї, закріплені в правових нормах, на яких базується кримінальне законодавство в цілому або які відображені в окремих його положеннях та інститутах. Саме цими принципами керується законодавець при прийнятті кримінальних законів.

Більш детально принципи кримінального законодавства можна визначити як спрямовані на вирішення завдань кримінального законодавства найбільш загальні положення, закріплені кримінальним законодавством, які визначають структуру кримінального законодавства та виступають у вигляді нормативної основи регулювання кримінально-правових відносин і відбивають рівень суспільної правосвідомості.

2. Аспектний склад принципу кримінального законодавства – це сукупність нормативних положень кримінального законодавства, практики їх застосування правоохоронними органами та дотримання з боку громадян, що загалом відображає певний напрямок кримінальної політики держави та конкретизує поняття принципу кримінального законо-

давства. Реалізація принципів кримінального законодавства – це втілення в діяльності учасників суспільних відносин елементів аспектного складу принципів. Таке її розуміння дає можливість створити ланцюжок від загального поняття принципу кримінального законодавства до будь-якого конкретного питання правозастосування чи правотворення.

Видокремлення структури принципів кримінального законодавства дає можливість здійснити комплексний, принциповий підхід до конкретних проблем кримінально-правового регулювання і водночас всебічно висвітлити універсальність і специфіку самих принципів кримінального законодавства – нормативних положень найвищого рівня абстракції.

3. До найважливіших принципів кримінального законодавства належать: принципи законності, справедливості та гуманізму; відповідальність лише за вчинення суспільне небезпечного діяння, передбаченого законом як злочин; відповідальність лише за наявності вини, особистий характер відповідальності; індивідуалізація кримінальної відповідальності та покарання; принцип економії кримінальної репресії властивий як законодавчій, так і правозастосовчій діяльності.

4. Принципи кримінально-правової кваліфікації – це система науково обґрунтованих, стабільних, таких, що застосовуються свідомо, найбільш загальних положень, на підставі яких здійснюється вибір кримінально-правової норми, яка передбачає скоєне діяння, доводиться необхідність застосування саме цієї норми і процесуально закріплюється висновок, що діяння охоплюється саме обраною нормою.

Принципи кримінально-правової кваліфікації не закріплені у законі, тому їх види, систему та зміст розкриває лише теорія кримінального права. Визначити, які положення є принципами кримінально-правової кваліфікації можна, базуючись на аналізі норм Конституції України, положень Загальної та Особливої частин КК, міжнародно-правових актів, схвалених нашою державою, виходячи з загальновизнаєних теоретичних постулатів та позицій, яких дотримується правозастосовна практика.

Кваліфікація повинна здійснюватись з дотриманням таких принципів, як: законність; офіційність; об'єктивність; точність; індивідуальність; повнота; вирішення спірних питань на користь особи, дії якої кваліфікуються; недопустимість подвійного інкримінування; стабільність.

5. Необхідною передумовою призначення покарання є вчинення особою злочину, який прямо передбачений у кримінальному законі. Лише коли в ході судового розгляду повністю буде доведено, що підсудний винний в інкримінованому йому злочині, коли цьому злочину у вирокі суду буде дана правильна кваліфікація, створюється законна підстава для призначення покарання.

Призначення покарання ґрунтується на певних принципах, а саме: законності покарання; визначеності покарання в судовому вирокі; обґрунтованості й обов'язковості мотивування покарання у вирокі; гуманності покарання; індивідуалізації і справедливості покарання.

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51.
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21.
4. Кримінальний кодекс УРСР від 28.12.1960 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961. – № 2. – Ст. 14.

К.М. Пак

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ НОТАРІАЛЬНИХ КОНТОР

У статті висвітлюються питання правового регулювання діяльності державних нотаріальних контор. За допомогою аналізу юридичної літератури з даної тематики та аналізу чинного законодавства України ми визначаємо роль і місце державних правових контор в правовій системі України, її роль та місце в підтримці державних нотаріальних контор.

Ключові слова: *Нотаріат, повноваження та організація діяльності державних нотаріальних контор, правила вчинення нотаріальних дій.*

Е.Н. Рак

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ГОСУДАРСТВЕННЫХ НОТАРИАЛЬНОЙ КОНТОРЫ

В статье освещаются вопросы правового регулирования деятельности государственных нотариальных контор. Спомощю анализа юридической литературы по данной тематике и анализу действующего законодательства Украины мы определяем роль и место государственных правовых контор в правовой системе Украины, ее роль и место в поддержке государственных нотариальных контор.

Ключевые слова: *Нотариат, полномочия и организация деятельности государственных нотариальных контор, правила совершения нотариальных действий.*

E.N. Rak

LEGAL ADJUSTING OF ACTIVITY OF STATE NOTARIAL OFFICES

The questions of the legal adjusting of activity of state notarial offices are illuminated in the article. By means of analysis of legal literature on this subjects and analysis of current legislation of Ukraine we determine a role and place of state legal offices in the legal system of Ukraine, her role and place in support of state notarial offices.

Key words: *Notarialness, plenary powers and organization of activity of state notarial offices, rule of feasibility of notarial actions.*

Постановка проблеми. До вступу 31 листопада 1871 р. у дію на території західноукраїнських земель Австрійського нотаріального положення від 25 липня 1871 р., нотаріальні функції на цих землях виконували канцелярії судів. Вони вели так звані актові книги (запроваджені ще Литовським статутом 1529 р.). Вписаний писарем суду (а його часто називали нотаріус, тобто секретар суду) в актові книги документ – заповіт, договір, закладна, відступна та ін., отримував юридичну силу і у випадку виникнення в подальшому спору був основним доказом. Сьогодні в Україні точиться багато фахових розмов та наукових дискусій про нотаріат, як одну з юридичних професій, навчальну дисципліну, галузь права, новий вид процесу – нотаріальний процес. Чимало наукових праць присвячено складним питанням діяльності нотаріату, створено практичні підручники для вивчення інституту нотаріату та організації його діяльності в Україні. Незалежно від причинно-наслідкових оцінок і точок зору усі, хто об'єктивно аналізує діяльність нотаріату – і теоретики, і практики – сходяться на думці, що нотаріус – надійний гарант правової безпеки громадян і юридичних осіб у сімейній, майновій та діловій сферах.

Інтерес до цієї професії та її вагомість у суспільстві переживають своєрідний "бум". Кількість бажаних осіб досягнути "секрети" нотаріальної професії, не говорячи вже про ази, які необхідно знати нотаріусу, щороку не зменшується, а навпаки, зростає. Адаже майбутньому нотаріусу необхідно не тільки засвоїти теоретичні знання про нотаріат і законодавство, яке регулює його діяльність, але й отримати практичні знання та навчитися правильно застосовувати їх у щоденній роботі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про значний інтерес головного науково – експертного управління надало висновок від 04.02.2008 року на проект Закону України "Про нотаріат" (реєстр. № 1286-1 від 23.01.2008 року, внесений народними депутатами України Бережною І.Г., Кармазіним Ю.А., Міщенком С.Г.). Управління в цілому підтримує прийняття нового Закону України "Про нотаріат", оскільки це сприятиме забезпеченню підвищення рівня захисту прав громадян України, юридичних осіб та держави. Звертаємо також увагу на те, що необхідність зміни норм, які регулюють нотаріальну діяльність, впливає із нового Цивільного кодексу України, оскільки згідно з його ст. 18 нотаріальна діяльність визнається одним із способів захисту цивільних прав. Ще однією важливою причиною, яка обумовлює оновлення законодавчого регулювання нотаріальної діяльності, є те, що чинний Закон України "Про нотаріат", прийнятий у 1993 році, незважаючи на певні зміни, які вносилися до нього, не відповідає сучасним вимогам як щодо організації нотаріальної діяльності, так і щодо порядку здійснення нотаріальних дій.

Актуальність теми дослідження. У правовій системі нотаріат відіграє значну роль як орган безспірної цивільної юрисдикції та превентивного правосуддя. Латинський вислів *consensus facit jus*, що означає "згода творить право" (тобто сторони шляхом згоди самі створюють для себе право), підкреслює вагомість нотаріальної діяльності, в межах якої така згода сторін формулюється та оформлюється в нотаріальних актах, що мають доказову силу та публічне визначення.

Роль нотаріату в Україні суттєво зростає. Це обумовлюється розвитком цивільного обороту, розширенням кола об'єктів приватної власності та зростанням потреби у ефективній та високопрофесійній діяльності нотаріусів.

Сімдесят одна країна світу має нотаріат, заснований на традиціях писаного права. При цьому в їх правовому просторі нотаріат розглядається як гарант найбільш важливих прав: власності, сімейних, підприємницьких.

Наявність загальних принципів організації та діяльності нотаріатів різних країн дозволила утворити на міжнародному рівні спеціальну організацію нотаріату – Міжнародний союз латинського нотаріату (МСЛН) як неурядову організацію, завдання якої полягають у підтримці, координації та розвитку нотаріальної діяльності на міжнародному рівні. На підставі тісної співпраці з національними нотаріатами Союз має забезпечувати незалежність та високу значущість нотаріату з метою кращого захисту прав окремих осіб та суспільства в цілому. Міжнародне співробітництво у нотаріальній галузі набуває дедалі більшого поширення. Для України це зумовлюється, зокрема, її вступом у листопаді 1995 р. до Ради Європи і необхідністю виконання зобов'язань, в першу чергу, правового характеру, які взяла на себе наша держава.

Отже, нотаріат як інститут позасудового превентивного захисту своєю діяльністю має сприяти досягненню завдань правосуддя, запобігаючи виникненню судових спорів шляхом попередження порушень цивільних прав та інтересів, забезпечення їх належної реалізації.

Мета дослідження є на основі узагальнення теоретичних основ та аналізу досвіду практики діяльності державних нотаріальних контор розробити рекомендації для їх подальшого розвитку та діяльності в Україні.

Виходячи з мети дипломної роботи мною поставлені наступні конкретні завдання:

- викласти теоретичні аспекти діяльності державних нотаріальних контор;
- визначити роль та місце державних нотаріальних контор в правовій системі України;
- окреслити основні проблеми в діяльності державних нотаріальних конторах;
- визначити методику дослідження діяльності державних нотаріальних контор;
- визначити роль та місце держави в підтримці державних нотаріальних контор;
- провести аналіз стану державних нотаріальних контор в Україні;
- визначити проблеми та перспективи розвитку діяльності державних нотаріальних контор в Україні.

Об'єктом дослідження є діяльність державних нотаріальних контор. Предметом дослідження є процеси розвитку, перспективи діяльності та державна підтримка державних нотаріальних контор в Україні.

Основні результати дослідження. Методологічною основою дипломної роботи є історико – логічний та системний підхід до аналізу діяльності державних нотаріальних контор в Україні та розвинутих країнах. У дипломі використано широкий інструментарій загальноприйнятих методів наукового дослідження правового регулювання діяльності державних нотаріальних контор: діалектичний (поняття та загальна характеристика нотаріату в Україні – підрозділ 1.2, проблеми та перспективи діяльності державних нотаріальних контор – підрозділи 3.1, 3.2.), статистичного кількісного та якісного порівнянь (історичні аспекти розвитку нотаріату – підрозділ 1.1, організація роботи державних нотаріальних контор – підрозділ 2.1, правила вчинення нотаріальних дій – підрозділ 2.3.).

Інформаційною базою дипломної роботи є дослідження вітчизняних та зарубіжних науковців, Закони України, Постанови Кабінету Міністрів України, Інструкція про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджена наказом Міністерства юстиції України (3 березня 2004 року).

Висновки та перспективи діяльності державних нотаріальних контор Виходячи із завдань, що їх виконують нотаріальні органи, можна зробити висновок, що суть нотаріальної діяльності полягає у посвідченні та підтвердженні певних прав і фактів, у юридичному закріп-

ленні цивільних прав із метою запобігання можливим порушенням або є засобом захисту вже порушених прав. Отже, сучасний розвиток нормативно-правового регулювання діяльності нотаріату в Україні спрямований на зміцнення гарантій нотаріальної діяльності, встановлення ефективного позасудового забезпечення охорони і захисту законних прав та інтересів громадян, установ, підприємств, організацій, територіальних громад і держави. Цього можна досягнути за рахунок системного врегулювання на законодавчому рівні правовідносин між нотаріусом та іншими суб'єктами: юридичними та фізичними особами, державою.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30.
2. Закон України "Про нотаріат" від 02.09.1993 // відомості Верховної Ради України . – 1993. – № 3425-XII.
3. Закон України "Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування" від 26.06.1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 400/97.
4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / за відповід.ред. О.В.Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Луця.- К.:Юрінком Інтер, 2005. – Т.1. – С.324
5. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: В 4 т. / А.Г.-Ярема, В.Я. Карабань, В.В.Кривенко, В.Г.Ротань. – К.; Севастополь, 2006. – Т.2. – 864 с.
6. Декрет Кабінету Міністрів України "Про державне мито" від 21 січня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – №1634.
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 29.06.1999 "Про затвердження переліку документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів" // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 1172.
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.12.2006 р. "Про затвердження Положення про Вищу кваліфікаційну комісію нотаріату" //Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 1689.
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 26. 05. 2004р. "Про тимчасовий порядок державної реєстрації правочинів" // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №671.
10. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 червня 1994 року "Про порядок посвідчення заповітів і доручень, прірівнюваних до нотаріально посвідчених" // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №419.
11. Інструкція про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, Наказ Міністерства Юстиції України від 03.03.2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 20/5.
12. Інструкція про порядок вчинення нотаріальних дій посадовими особами виконавчих комітетів сільських, селищних, міських Рад народних депутатів України, Наказ Міністерства Юстиції України від 03.03.2004р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №20/5.
13. Інструкція про порядок ведення Державного реєстру обтяжень рухомого майна та заповнення заяв, Наказ Міністерства Юстиції України від 29.07.2004 р.// Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №73/5.
14. Інструкція про порядок передачі нотаріальних документів на тимчасове зберігання до державного нотаріального архіву, Наказ Міністерства Юстиції України від 09.07.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №63/5.

І.В. Романенко

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент В.М. Присяжний

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ТА ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

У статті автором розглянуті та проаналізовані особливості побудови та застосування норм чинного кримінального кодексу України.

Ключові слова: Кримінальний кодекс України, норма права, кримінально-правові норми, кримінальна відповідальність, функції закону, злочин, покарання.

І.В. Романенко

ОСОБЕННОСТИ ПОСТРОЕНИЯ И ПРИМЕНЕНИЯ НОРМ КРИМИНАЛЬНОГО КОДЕКСА УКРАИНЫ

В статье автор рассматривает и анализирует особенности построения и применение норм действующего Уголовного кодекса Украины.

Ключевые слова: Уголовный кодекс Украины, норма права, уголовно-правовые нормы, уголовная ответственность, функция закона, преступление, наказание.

I.V. Romanenko

FEATURES OF CONSTRUCTION AND APPLICATION OF NORMS OF CRIMINAL CODE OF UKRAINE

In this article an author has considered and analysed features of construction and application norms of operating Criminal code of Ukraine.

Key words: the Criminal code of Ukraine, the rules of law, criminal law norms, criminal responsibility, functions of law, crime, punishment.

Постановка проблеми. Кримінальне право України знаходить своє відображення в законодавстві України про кримінальну відповідальність, що являє собою єдину нормативну систему – Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальновизначаних принципах і нормах міжнародного права. Кримінальний кодекс складається із кримінальних законів, що діють в рамках чинного кодексу, як єдина нормативна система з моменту набрання ними чинності.

Структурно кримінальний кодекс поділяється на Загальну та Особливу частини, котрі внутрішньо взаємопов'язані між собою та імперативні у своєму органічному поєднанні. Разом з тим вони свої особливості, в першу чергу – особливості у побудові кримінально-правових норм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В юридичній літературі проблематиці та застосуванню норм кримінального законодавства України приділяли певну увагу такі вчені, як: В.І. Борисов, М.Й. Коржинський, М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, М.Ю. Грошевой, В.К. Матвійчук, П.С. Матишевський, В.М. Шаповал, С.С. Яценко та інші.

Мета дослідження. Визначити особливості структури та застосування норм чинного Кримінального кодексу України.

Основні результати дослідження. Конституційне (державне) право, норми якого закріплені в Конституції України та інших конституційних законах України, має основоположне значення для кримінального права.

Під нормою права слід розуміти офіційне, формально визначене, загальнообов'язкове правило поведінки, що встановлюється державою, охороняється нею від порушень і спрямоване на регулювання найважливіших суспільних відносин і охорону соціальних цінностей через встановлення юридичних прав та обов'язків суб'єктів права.

Кримінально-правові норми – це загальнообов'язкові, формально-визначені правила поведінки, які охороняють найбільш важливі для держави суспільні відносини [1, с. 37].

Кримінальне право України знаходить своє відображення в законодавстві України про кримінальну відповідальність, що являє собою єдину нормативну систему – Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальновизначаних принципах і нормах міжнародного права. КК складається із кримінальних законів, що діють в рамках Кодексу як єдина нормативна система з моменту набрання ним чинності. Кожний із кримінальних законів містить певне положення кримінального права, викладене у вигляді норми. Кримінальний закон є свого роду продукт законодавчої діяльності, в якому за допомогою законодавчого веління відображені об'єктивні закономірності розвитку кримінального права.

Норми кримінального права повинні цілком відповідати положенням Конституції. Якщо ж яка-небудь норма суперечить приписам Конституції, вона не може бути застосована. Далі, при прийнятті нових кримінальних законів останні повинні бути співвідне-

сені з приписами Конституції і не можуть мати з ними розбіжностей. Більш того, норми Конституції є нормами прямої дії і тим самим можуть застосовуватися й при вирішенні кримінальних справ.

Наприклад, ст. 39 КК, що регулює відповідальність особи при виконанні нею злочинного наказу чи розпорядження, може бути правильно застосована лише на підставі ст. 60 Конституції, де передбачено, що ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази і що за віддання і виконання явно злочинного розпорядження чи наказу настає юридична відповідальність.

Кримінальний закон, або закон про кримінальну відповідальність, має відносну самостійність, оскільки його розуміння і застосування можливі тільки у взаємопосланні з іншими законами, включеними до Кримінального кодексу. Згідно з ч. 2 ст. 3 КК закони України про кримінальну відповідальність, прийняті після набрання чинності цим Кодексом, включаються до нього після набрання ними чинності. Вони застосовуються як складова частина КК [3, с. 34].

Слід зазначити, що поняття "кримінальний закон", яким широко користується теорія кримінального права при характеристиці тих чи інших нормативних положень кримінального кодексу, є дещо умовним, оскільки на відміну від КК або окремо прийнятого Верховною Радою України закону про кримінальну відповідальність не має всіх атрибутів закону як нормативно-правового акта.

Закон в буквальному розумінні – це юридичне цілісний і структурно завершений нормативно-правовий акт, який приймається Верховною Радою України відповідно до її конституційних повноважень.

Таку ж частку умовності має і поняття "закон про кримінальну відповідальність", коли за його допомогою характеризуються нормативні положення кримінального кодексу.

Кримінальний кодекс і окремі закони України про кримінальну відповідальність приймаються Верховною Радою України. Останні являють собою одну або декілька кримінально-правових норм, оформлених в статтю чи низку статей КК. Усі закони про кримінальну відповідальність зведені до Кримінального кодексу, де кримінально-правові норми розташовані в певній системі, а статті, в яких вони закріплені, мають відповідний номер.

Оскільки законодавство України про кримінальну відповідальність – це Кримінальний кодекс, то кримінально-правові норми, які можуть бути ухвалені окремим законом, повинні бути позначені відповідним номером статті КК. Кримінально-правові норми, що приймаються в доповнення до КК, можуть не тільки міститися в самостійному законі, а й входить як окреме нормативне положення в закон України, яким охоплюється більш широке коло питань, що потребують нормативного регулювання і охорони.

Окремі кримінально-правові норми можуть міститися в чинних міжнародних договорах, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Такі норми також повинні бути включені в КК з відповідною нумерацією.

В нормах Кримінального кодексу сформульовані завдання, підстави та принципи кримінальної відповідальності, встановлено, які суспільне небезпечні діяння визнаються злочинами, які покарання можуть підлягати застосуванню до осіб, що їх вчинили. Згідно зі ст. 1 КК Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку і громадської безпеки, довілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам.

Для здійснення цього завдання КК визначає, які суспільне небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили, тобто КК забороняє під загрозою покарання вчиняти ті суспільне небезпечні діяння, які визнані злочинними [2, с. 71].

Отже, основна функція закону про кримінальну відповідальність – охоронна. Разом з тим у деяких нормах він приписує відповідним органам і службовим особам, за наявності законних підстав, звільняти від кримінальної відповідальності і покарання осіб, що вчинили злочин. У цій своїй частині норми закону, як і в низці інших, виконують регулятивну функцію.

Закон про кримінальну відповідальність має також велике попереджувальне значення (превентивна функція). Згідно з ч. 1 ст. 1 завданням КК є запобігання злочинам.

Сам факт існування норми, в якій описане кримінальне каране діяння, справляє певний превентивний вплив на осіб, здатних вчинити злочин. Крім того, закон тим самим орієнтує уповноважені державні органи і службових осіб на належну боротьбу зі злочинністю, профілактику правопорушень, їх попередження.

Слід зазначити, що основна частина населення України не вчиняє злочинів не тому, що побоюється притягнення до кримінальної відповідальності, а через впевненість в аморальності самої злочинної поведінки. Для більшості людей КК сприяє зміцненню їх поглядів, життєвій позиції, підтверджує неприйняття ними поведінки, що визнається державою злочинною. Причому для них величезного значення набуває не стільки факт наявності відповідної норми в КК, скільки дійовість, ефективність її застосування.

Закон про кримінальну відповідальність на відміну від законів інших галузей законодавства має певні специфічні риси. Цей закон є основним джерелом кримінального права. Згідно з ч. 3 ст. 3 КК злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим Кодексом. Вироки, ухвали і постанови судів не визнаються джерелами норми кримінального права. Вони мають обов'язкову силу тільки лише щодо конкретної кримінальної справи. Так само роз'яснення Пленуму Верховного Суду України не створюють норм кримінального права.

Вони лише розкривають смисл, дійсний зміст кримінально-правової норми, націлюють судову практику на правильне її застосування. Не створюють норм кримінального права і акти офіційного тлумачення, що даються Конституційним Судом України. Незважаючи на загальну обов'язковість, акти Конституційного Суду приймаються з метою точного визначення смислу юридичної норми, а також правильного і єдиного її застосування до правових ситуацій, що виникають [4, с. 214].

Тільки закон про кримінальну відповідальність має значення правового акта, котрий визначає, яке діяння визнається злочином і які покарання можуть бути застосовані за його вчинення. У нормах інших галузей законодавства можуть міститися принципові положення або окремі визначення (наприклад, визначення контрабанди в ст. 100 Митного кодексу України), що мають безпосереднє значення для формування норми кримінального права. Однак такі положення або визначення можуть служити тільки нормативною базою для прийняття відповідного закону про кримінальну відповідальність.

Згідно з ч. 1 ст. 3 КК законодавство України про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальновизначених принципах і нормах міжнародного права. Із ст. 8 Конституції випливає, що закони, в тому числі кримінальні, повинні відповідати Конституції України.

Законодавство України про кримінальну відповідальність також повинно ґрунтуватися на загальновизначених принципах і нормах міжнародного права (ч. 1 ст. 3 КК). Такі принципи і норми містяться, зокрема, у Загальній декларації прав людини 1948 р., Міжнародному пакті про цивільні і політичні права 1966 р., Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. За ч. 5 ст. 3 КК закони України про кримінальну відповідальність повинні відповідати положенням, що містяться в чинних міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

КК і окремі закони про кримінальну відповідальність приймаються Верховною Радою України, що випливає із ст. 85 Конституції України. Відповідно до Закону України від 3 липня 1991 р. "Про всеукраїнські і місцеві референдуми" прийняття законів можливо також шляхом всенародного голосування (референдумом). Незалежно від процедури прийняття закон про кримінальну відповідальність – завжди письмовий документ, який опублікований в установленому законодавством України порядку і має вищу юридичну силу.

Отже, норми кримінального права – це узагальнені правила, що охоплюють безліч відповідних життєвих ситуацій, індивідуальних випадків.

Так, норми про відповідальність за умисне вбивство передбачають всі можливі в реальному житті конкретні випадки вбивств, як би вони одне від одного не відрізнялися. Норми кримінального права загальної дії, крім того, є загальнообов'язковими до виконання, маючи тим самим ознаку загальнообов'язкової нормативності. Ці норми здебільшого виступають як норми-заборони. Вони забороняють певні вчинки людей, а саме

злочинні дії або злочинну бездіяльність, під загрозою застосування за їх вчинення особливих примусових заходів – кримінального покарання [4, с. 42].

Кримінальне право його норми встановлюються лише вищими органами законодавчої влади і закріплюються у відповідних законах. Це так зване позитивне право, або чинне право. Саме тому кримінальне право має формальну визначеність – воно точно фіксує в законах у гранично формалізованому вигляді в письмовій формі ознаки злочинів і покарань за них, тобто вимоги, що ставляться до поведінки людей, межі та умови їх вчинків, наслідки протизаконних дій або бездіяльності.

Слід спеціально відмітити, що формальна визначеність кримінального права – це не тільки гарантія законності та однаковості застосування його норм, а й одне з невід'ємних прав людини. Визначеність правових приписів, фіксуючи межу між злочинною і незлочинною поведінкою, чітко визначає тим самим можливість людини здійснювати свої права і свободи відповідно до закону, чітко уявляти, що дозволено, а що заборонено кримінальним законом. Відповідно до Конституції України кримінальні закони видаються лише Верховною Радою України.

Ніякі інші державні органи або посадові особи (навіть Президент України) не правомочні видавати норми кримінального права. За цією ознакою кримінальне право відрізняється від інших галузей права (наприклад, норми цивільного права можуть встановлюватися урядом, норми адміністративного права – навіть органами влади на місцях).

Отже, кримінальне право знаходить свій вираз тільки в законах. Відтак, основним джерелом кримінального права є кримінальний закон.

Норми кримінального права встановлюють, які суспільно небезпечні діяння є злочинами і які покарання підлягають застосуванню до осіб, що вчинили ці злочини (ч. 2 ст. 1 Кримінального кодексу України).

Висновки. У Загальній частині Кримінального кодексу України зосереджені норми, що встановлюють принципи і загальні положення кримінального права, а також визначають його основні інститути, наприклад, поняття злочину і його видів, вини та її форм, співучасті в злочині, повторності, сукупності та рецидиву злочину, покарання та його мети, видів покарань та підстав їх застосування. Це норми, які застосовуються до всіх злочинів. Особлива частина містить норми, що вказують, які конкретно суспільно небезпечні діяння є злочинами і які заходи кримінального покарання можуть бути застосовані до осіб, що їх вчинили.

Література

1. Веприяк Д.М., Госедло В.І. Основи правознавства. Посібник для абітурієнтів. – К.: НАУ, 2005. – 350 с.
2. Кравченко В.В. Конституційне право України. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.
3. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / За ред. М.І Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – К.-Х.: Юрінком Інтер-Право, 2002. – 512 с.
4. Нерсесянц В.С. Общая теория права и государства: Учеб. для юрид. вузов и фак-тов. – М.: Изд. группа "ИНФРА-М – НОРМА", 1999. – 560 с.
5. Прутко М.С. Основи кримінального права України. – Х.: Юридична література, 2004. – 375 с.

Ю.В. Романенко

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент В.М. Присяжний

ЮРИДИЧНІ ФАКТИ, ЩО ПЕРЕДУЮТЬ ВИДАЧІ СВДОЦТВА ПРО ПРАВО НА СПАДЩИНУ

Стаття студента присвячена актуальній темі дослідження з питань отримання права на спадщину.

Ключові слова: *інститут спадкування, спадщина, право на спадщину, місце відкриття спадщини, юридичні факти.*

ЮРИДИЧЕСКИЕ ФАКТЫ, ЧТО ПРЕДШЕСТВУЮТ ВЫДАЧИ СВИДЕТЕЛЬСТВА О ПРАВЕ НА НАСЛЕДСТВО

Статья студента посвящена актуальной теме исследования по вопросам получения права на наследство.

Ключевые слова: институт наследования, наследство, право, на наследство, место открытия наследства, юридические факты.

Y.V. Romanenko

LEGAL FACTS, THAT CERTIFICATIONS ARE PRECEDED ABOUT A RIGHT ON AN INHERITANCE

The Article of student is devoted the actual theme of research of sources on questions of taking title on an inheritance.

Key words: institute of inheritance, inheritance, right, on an inheritance, place of opening of inheritance, legal facts.

Постановка проблеми. Інститут спадкування, якому присвячена книга шоста нового Цивільного кодексу України від 16 січня 2003р., хо-ча й зберіг у цілому свій правовий фундамент, але у порівнянні з ЦК УРСР 1963 р. зазнав значних як кількісних, так і якісних змін. Зокрема, якщо у ЦК 1963р. регулюванню спадкових відносин була присвячена всього 41 стаття (з 524 по 564), то у книзі шостій ЦК міститься 93 статті (з 1216 по 1308), тобто обсяг відповідного нормативного матеріалу зріс більше ніж удвічі.

Складнішою стала структура інституту спадкування (книга шоста ЦК поділяється на 7 глав: глава 84 "Загальні положення про спадкування"; глава 85 "Спадкування за заповітом"; глава 86 "Спадкування за законом"; глава 87 "Здійснення права на спадкування"; глава 88 "Виконання заповіту"; глава 89 "Оформлення права на спадщину"; глава 90 "Спадковий договір". Однак збільшення кількості статей не є простим нагромадженням правового матеріалу, що переважно негативно впливає на системність та логічність викладу. Навпаки, такий підхід не тільки подарував українському праву "спадковий" новели, а й забезпечив збалансованість, конкретність і якість у ті положення спадкового законодавства, які раніше мали неоднозначне тлумачення та були предметом наукових і судових баталій. Як правильно зауважив Ю. Толстой, "для оподаткування не тільки за заповітом, а й за законом необхідний цілий набір передбачених законом юридичних фактів". Поміж новел змісту інституту спадкового права слід згадати запровадження норм, раніше невідомі радянському цивільному праву: спадковий договір, спадкування подружжя, секретний заповіт під умовою, встановлення сервітуту у заповіті тощо. Разом із тим, хоч оновлене спадкове законодавство України є більш досконалим правовим інструментом, ніж ЦК УРСР 1963 р., воно так само, як і будь-який закон, не позбавлене певних вад і прогалин.

Метою дослідження є намагання надати до-мінуючого значення спадкуванню саме за заповітом як ефективному способу розпорядження майном, показати свободу заповіту, якій надається перевага в діючому законодавстві. Крім того, в роботі розкривається значення надання заповідачу можливості складення заповіту подружжя, "секретного" заповіту, тощо. Водночас необхідно зазначити, що окремі інституції невідомі вітчизняному законодавцю, і їх реалізація на практиці може обумовити низку труднощів. Наскільки обґрунтованим і доцільним є складання "секретного заповіту", заповіту з умовою, яка повинна існувати на час відкриття спадщини, заповіту подружжя – відповідь на ці питання дасть судова практика.

Основні результати дослідження. У відповідності до ст. 1220 ЦК України спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її по-мерлою. Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою. Якщо протягом однієї доби померли особи, які могли б спадкувати одна після одної, спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з них. Якщо кілька осіб, які могли б спадкувати одна після одної, померли під час спільної для них небезпеки (стихийного лиха, аварії, катастрофи тощо), припускається, що вони померли одночасно. У цьому випадку спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з цих осіб.

Законодавцем встановлено причинний зв'язок між смертю особи і наслідком, що слідує за цією подією, – відкриттям спадщини. Але зміст цієї норми потрібно сприймати в контексті конкретного спадкового майна, тобто спадщина має відкриватися тоді, коли є в наявності спадкове майно або є підстави вважати, що спадкоємцю належать певні права на майно або авторські права тощо. Тому коли спадщина відкривається, в цьому зв'язку можна говорити про вчинення певних дій щодо: розшуку спадкового майна і визначення реального розміру спадщини, оскільки це питання до останнього часу не регламентоване ні ЦК, ні Законом України "Про нотаріат" [1].

Тобто відкриття спадщини в нотаріальному процесі асоціюється лише з відкриттям спадкової справи, до якої включаються: свідоцтво про смерть та всі відомості про належне спадкодавцю майно, але не говориться про те, звідки надходять відомості про належне спадкодавцю майно. Тому автор вважає, що нотаріусу та виконавцю заповіту мають бути надані повноваження по розшуку спадкового майна, оскільки спадкоємці отримають право витребувати відповідні відомості про належне спадкодавцю майно лише після того, як отримають відповідний статус; вжиття заходів до її охорони (ст.1283 ЦК), розшуку спадкоємців та інших заходів, що передбачені ст.1290 ЦК [2].

Формальний бік відкриття спадщини зумовлений тим, що з дати відкриття спадщини починає рахуватися шестимісячний строк для її прийняття та подачі претензій кредитором. Тому має існувати чітко встановлена дата відкриття спадщини, яка нотаріусами визначається за оригіналом свідоцтва про смерть спадкодавця або за рішенням суду про оголошення спадкодавця померлим.

Але перелік підстав для констатації смерті громадянина не можна вважати вичерпним, оскільки факт смерті особи в певний час при відмові органів запису актів громадянського (цивільного) стану зареєструвати факт смерті може бути встановлений судом по порядку окремого провадження на підставі відповідних норм ЦПК. Рішення суду про встановлення такого факту також є підставою для відкриття спадщини з встановленої у рішенні суду дати. Якщо після набрання рішенням суду законної сили строк для прийняття спадщини залишився менше трьох місяців, автор вважає можливим його продовжити до трьох місяців.

Новітнє положення ч.3-4 ст.1220 ЦК України заслуговує на увагу, оскільки з цього приводу в юридичній літературі висловлювалися різні теоретичні концепції: щодо врахування реального часу смерті кожної з осіб протягом доби або недоцільності застосування такого положення.

Тому вважається, що положення чинного ЦК є більш гуманними і розумними, оскільки для констатації смерті необхідні відповідні спостереження за хворим, але неможливо допускати, щоб цей фактор відіграв якусь правову роль, оскільки в першу чергу мають вживатися заходи для збереження життя хворого.

Аналіз положення про те, що спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з них, дає можливість говорити, що такі особи не спадкують одна після смерті іншої. Однак якщо в ч.3 ст.1220 ЦК України йдеться про осіб, які померли протягом однієї доби, то ч.4 ст.1220 ЦК України регламентує загибель від нещасного випадку, коли точну дату смерті спадкодавців встановити неможливо. Саме тому припускається, що вони померли одночасно. Але це положення має значення не для нотаріусів, а для діяльності суду, рішенням якого визначатиметься конкретна дата смерті кожного із спадкодавців. Зокрема, такі випадки загибелі людей встановлюються судом по порядку окремого провадження [3; с.265-266].

Не можна погодитися з тими авторами, які вважають, що "...для виникнення спадкових правовідносин не має значення, що було причиною смерті спадкодавця, оскільки насильницька смерть спадкодавця може бути підставою для усунення від права на спадкування за ст.1224 ЦК одного або навіть всіх спадкоємців, що, безумовно, впливатиме на спадкові правовідносини.

Правове значення поняття "місце відкриття спадщини" досі не конкретизоване ні в ЦК, ні у Законі України "Про нотаріат". За сучасною юридичною практикою за місцем відкриття спадщини державним нотаріусом видається свідоцтво про право на спадщину. Положення ст.1221 ЦК України разом з Єдиним реєстром спадкових справ дозволяє

встановити, в якій державній нотаріальній конторі має бути відкрита спадщина, а тому встановлення місця відкриття спадщини спрямоване на перешкодження видачі подвійних свідоцтв про право на одну й ту саму спадщину різним особам. При чіткій регламентації цієї юридичної обставини така можливість практично виключається.

Щодо вжиття заходів до охорони спадкового майна, то ця нотаріальна дія має вчинятися при наявності достатніх відомостей про належність майна спадкодавцю і незалежно від місця відкриття спадщини. Отже, нотаріуси та інші особи зобов'язані вживати заходів до охорони спадкового майна за місцем його фактичного знаходження.

Конкретизуючи поняття "останнє місце проживання спадкодавця", слід брати до уваги положення ст.29 ЦК, оскільки спадкодавець є фізичною особою. У ст.29 ЦК визначені критерії місця проживання: постійне, переважне або тимчасове, які мають, на погляд автора, конкретизуватися в інших нормах, в яких застосовується цей термін. Якщо брати до уваги таке місце проживання, як готель, то доцільність відкриття спадщини за його місце розташуванням незначна, оскільки, зазвичай, у готелі проживають тимчасово і в ньому, як правило, не знаходяться коштовні речі спадкодавця тощо. Тому, відкриваючи спадщину за місцем розташування готелю, нотаріус, як правило, не зможе знайти коштовних речей, крім автомобіля та особистих предметів спадкодавця [4; с.387].

Отже, доцільно доповнити дану норму ЦК терміном "постійне проживання", як це мало місце в ст. 526 ЦК 1963р., та "Інструкцію про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України". Тоді після смерті військовослужбовців строкової служби, а також осіб, які навчалися в учбових закладах, що знаходяться поза постійним місцем їх проживання, місцем відкриття спадщини визначатиметься те місце, де вони постійно проживали до призову на строкову військову службу або до вступу у відповідний учбовий заклад.

Положення про те, що місце проживання спадкодавця невідоме, потрібно сприймати як неможливість встановити однозначно, в якому місці останнім часом постійно мешкав спадкодавець. Цією нормою враховується положення, що спадкодавець міг загинути не за основним місцем проживання, а тому свідоцтво про смерть може нечітко встановлювати район, в якому мешкав спадкодавець. Виходячи з того, що паспорт з реєстрацією місця проживання спадкодавця залишається в органах РАЦСу при видачі свідоцтва про смерть, виходить, що зацікавлені особи мають вказувати місце останнього проживання в заяві про відкриття спадщини.

Але місце відкриття спадщини не завжди може бути чітко встановлене, тому нотаріус при прийнятті заяви має визначити, за якими юридичними обставинами спадкоємці вказали конкретне місце відкриття спадщини. Наприклад, при існуванні у спадкодавця прав власності на декілька квартир, в яких він по черзі перебував, ч.2 ст.1221 ЦК України застосовуватися не може [2].

У даному випадку можна її застосовувати лише за аналогією, тобто відкривати спадщину доцільно за місцем розташування квартири більшої вартості. Слід враховувати також, що дачні будинки при наявності у спадкодавця квартири не можуть вважатися постійним місцем проживання, оскільки основне їх призначення – відпочинок.

З наведеного можна зробити висновок, що в основі визначення місця відкриття спадщини лежить поняття "місце проживання спадкодавця", а тому навіть в разі належності спадкодавцю підприємства значно більшої вартості, ніж житло спадщина має відкриватися саме за критерієм проживання спадкодавця.

Місцезнаходження нерухомого майна, належного на праві власності спадкодавцю, може бути встановлене нотаріусом через органи БТІ, а тому цей критерій вважається більш точним, ніж місце проживання. Крім того, вартість нерухомого майна, як правило, вища від вартості рухомого майна, а тому цей аргумент визначає доцільність вжиття заходів до охорони такого майна. Наведені вище аргументи у сукупності доводять доцільність внесення змін у ст.1221 ЦК України на предмет визначення місцезнаходження нерухомого майна як основного критерію для встановлення місця відкриття спадщини, а не місця його проживання.

Поняття "основна частина нерухомого майна" без відповідного роз'яснення може тлумачитися за декількома критеріями. На нашу думку, вартісна оцінка – це основний

критерій, оскільки розмір нерухомості не завжди визначає її економічний потенціал, наприклад, великий будинок, розташований далеко від міста, може коштувати значно менше, ніж квартира у центрі міста, а тому виходячи з інтересів спадкоємців та кредиторів більше значення буде мати саме квартира. Тому цей критерій автором визначений основним, але можна зробити й інший висновок, що в разі спірності в оціночній вартості декількох об'єктів нерухомості спадкоємці вправі відкривати спадщину за одним із них. Спир між спадкоємцями може розглядатися судом.

Щодо відкриття спадщини за місцезнаходженням основної частини рухомого майна, то це положення на практиці, як правило, не застосовується. При відсутності об'єктів нерухомості, банківських вкладів на ім'я спадкодавця та в інших випадках, коли спадкоємцям не-обхідне документальне підтвердження власних прав на спадщину, відкривати спадщину, яка складається лише з рухомого майна, недоцільно. Відкриття спадщини – це офіційна дія нотаріуса, яка передує таким процесуальним заходам.

При існуванні заповіту подружжя слід враховувати також, що спільне майно не спадкується та переходить до того з подружжя, хто пережив спадкодавця, а може спадкуватися лише особисте майно спадкодавця. Тому при існуванні лише спільного майна подружжя спадщина в розглядуваному випадку не відкривається.

Представляється також, що відповідно до сучасної доктрини свободи договорів не буде суперечити законодавству право заповідача визначити у заповіті місце відкриття спадщини і навіть конкретного нотаріуса, у якого має бути відкрита спадщина. У цьому випадку пропонується враховувати останню волю заповідача і надавати їй певні переваги, а положення ст.1221 ЦК України застосовувати тоді, коли така воля не висловлена і при спадкуванні за законом.

Процесуальні особливості відкриття спадщини полягають в тому, що порядок відкриття спадщини як самостійної нотаріальної дії не передбачений. Тому представляється, що: заява про відкриття спадщини має подаватися заінтересованими особами у письмовій і довільній щодо змісту формі; обов'язковим додатком до заяви про відкриття спадщини для спадкоємців та відказодержувачів є оригінал свідоцтва про смерть спадкодавця або рішення суду про оголошення спадкодавця померлим чи про встановлення факту його смерті, які набрали законної сили [5; с.36-37].

Висновки. Інститут спадкування у чинному Цивільному кодексі, зберігаючи принципів засади регулювання відносин у цій галузі, разом із тим містить низку положень, що більшою мірою відповідають загальним принципам регулювання відносин спадкування, властивих усім європейським правовим системам. Знайшов свій подальший розвиток і принцип свободи заповіту, під яким мається на увазі невід'ємне право заповідача розпоряджатися власністю на свій розсуд на випадок смерті. Інститут спадкування за законом у новому ЦК України істотно змінив своє "обличчя", що найбільш виразно виявилось у розширенні кола спадкоємців. Як відомо, колишнє законодавство досить тривалий час передбачало тільки дві черги спадкоємців за законом. За новим ЦК України їх стало п'ять.

Крім того, інститут спадкового права у новому Цивільному кодексі України, зберігаючи принципів засади регулювання відносин у цій галузі, має тенденцію наближення правового регулювання до тих основ регулювання цивільних відносин, які є типовими для всієї європейської спільноти і має підґрунтя закладене ще римським приватним правом.

Література

1. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993р. №3425-ХІІ. З подальшими змінами. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1993. – №39. – Ст.383.
2. Цивільний кодекс України. 16 січня 2003р. №435-IV. З подальшими змінами. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – №40-44. – Ст.356.
3. Гражданское право. / Под ред. В.А. Пушкина. – Х.: Вентурі, 1996. – Т.1. – 417 с.
4. Дзера О. В., Кузнецова Н. С., Луць В. В. та інші. Зобов'язальне право: теорія і практика. Навч. посібн. для студентів юрид. вузів і фак. ун – тів / За ред. О. В. Дзери. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 912 с.
5. Заика Ю.А. Составление завещания под огластительным условием. // Право: теорія і практика. – 2002. – №12. – Ст. 34-39.

КОЛІЗІЇ У ЗАКОНОДАВСТВІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Статтю присвячено комплексному теоретичному дослідженню правових колізій та колізій у законодавстві. Здійснено класифікацію колізій; встановлено причини їх виникнення та негативні наслідки існування. Виявлено систему превентивних заходів проти виникнення колізій та способів вирішення (усунення та подолання) колізій. Запропоновано напрями удосконалення законотворчої діяльності, наголошено на тлумаченні і роз'ясненні законодавства державними органами як на ефективних способах вирішення юридичних колізій; розкрито діяльність Міністерства юстиції України, що спрямована на подолання законодавчих колізій.

Ключові слова: *правова колізія, колізія у законодавстві, види колізій, попередження колізій, усунення колізій, систематизація законодавства, тлумачення законодавства, роз'яснення законодавства, законотворчість, правова експертиза проекту нормативно-правового акта.*

М.Я. Савицкая

КОЛЛИЗИИ В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ И ПУТИ ИХ ПРЕОДОЛЕНИЯ

Статья посвящена комплексному теоретическому исследованию правовых коллизий и коллизий в законодательстве. Осуществлена классификация коллизий; установлены причины их возникновения и негативные последствия их существования. Определена система превентивных мер по предотвращению возникновения коллизий и способов решения (устранения и преодоления) коллизий. Предложены направления совершенствования законотворческой деятельности, акцентируется внимание на толковании и разъяснении законодательства государственными органами как на эффективных способах решения юридических коллизий; раскрыта деятельность Министерства Юстиции Украины, направленная на преодоление коллизий.

Ключевые слова: *правовая коллизия, коллизия в законодательстве, виды коллизий, устранение коллизий, систематизация законодательства, толкование законодательства, разъяснение законодательства, законотворчество, правовая экспертиза нормативно-правового акта.*

M. Y. Savitska

COLLISIONS IN THE LEGISLATION AND THE WAYS OF THEIR OVERCOMING

This article is devoted to the complex of theoretical research of legal collisions and a collision in the legislation. Classification of collisions is realized; their origins and negative consequences of existence are established. System of preventative measures against appearance of collisions and methods of their solution (elimination and overcoming) is detected. The trends of improvement of lawmaking activity were offered, attention is drawn to interpretation and explanation of legislation by state authorities as to the most effective methods of decision of legal collisions; the activity of the Ministry of Justice of Ukraine, directed at overcoming of legislative collisions, is disclosed.

Key words: *legal collision, collision in legislation, types of collisions, prevention of collisions, liquidation of collisions, systematization, interpretation of laws, explanation of laws, lawmaking, legal examination project of the legal acts, state registration of the legal acts.*

Постановка проблеми. У сучасний період, період переходу до ринкових відносин та побудови правової демократичної держави ще більше загострилася проблема юридичних протиріч. Загальні і суперечливі інтереси держав, їхніх структур і громадян, підприємств і організацій призводять до протиріч на цьому полі. Юридичні колізії і конфлікти стали свого роду негативною домінантою внутрішнього розвитку Української держави. Причому їхні зв'язки і взаємозалежність набули стійкого характеру.

Саме тому нині було обрану статтю, присвячену аналізу законодавчих колізій та шляхів їх вирішення.

Мета дослідження – узагальнити і диференціювати розмаїття підходів до розуміння сутності колізій в законодавстві і дати визначення поняття колізій в законодавстві,

систематизувати вже відомі юридичній науці критерії для класифікації колізій у законодавстві, уточнити їх класифікацію та визначити види колізій; встановити причини наявності колізії в законодавстві; визначити систему превентивних заходів проти виникнення законодавчих колізій; конкретизувати способи усунення та подолання колізій в законодавстві.

Основні результати дослідження. Латинський термін "Collisio" у словниках іноземних слів перекладається як зіткнення протилежних сил, прагнень або інтересів. У юридичному змісті мається на увазі розбіжність між окремими законами однієї держави або їх окремих норм.

Ще великі мислителі античності прагнули зрозуміти протиріччя у світі і роль законів у їхньому подоланні. Платон у 12 книгах "Закони" у своїх бесідах визнає, що "усі знаходяться у війні з усіма як у суспільному, так і в приватному житті, і кожний – із самим собою". Упорядкована держава і її хороші закони повинні служити примиренню й усуненню міжусобиць [1, с. 72].

Колізії у законодавстві – це суперечності або розбіжності між приписами нормативно-правових актів, що регулюють однакові правові відносини і виявляються в процесі їх застосування компетентними органами і уповноваженими посадовими особами.

Під законодавчою колізією слід розуміти наявність двох або більше нормативних або індивідуально-правових актів, що по-різному вирішують ті самі правовідносини. Поняття юридичної колізії включає у свій зміст крім законодавчих колізій, так само колізії між суб'єктами права (суперечки, конфлікти і т.д.).

Колізії правових актів можна поділити на такі групи: темпоральні (часові), просторові (територіальні), ієрархічні (субординаційні), а також змістовні.

Юридичні колізії в правовій системі сучасної держави закономірні і неминучі в силу не лише самої природи нормативно-правового регулювання, а й природи самої людини, оскільки джерела юридичних колізій варто шукати не тільки в правовій сфері. Ще Г.В.Ф.Гегель відзначав, що "виникнення колізій при застосуванні законів є незворотним, у протилежному випадку право би застигло на мертвій тоці. У пошуках причин їхнього виникнення й існування слід розкривати більш ширшу низку суспільних відносин (економічних, політичних, духовних, соціально-моральних і т. д.), оскільки законодавство по своїй природі є "регулятором соціальних відносин із усіма властивими ним протиріччями" [2, с. 132].

Щодо причин породження колізій в законодавстві, наприклад С. Погребняк зазначає, що колізії в законодавстві є одним з видів логіко-структурних дефектів (деформацій) у праві. Прикладами інших видів таких дефектів є, зокрема, зайве дублювання, прогалини в праві, нерациональне розташування правових норм; логічна недосконалість правових конструкцій [3, с. 9].

Крім того, треба погодитися з Є. Темновим, що колізія в законодавстві – це протиріччя (зіткнення) законодавчих (нормативно-правових) актів, що регулюють ті самі суспільні відносини [4, с. 157].

Про таке стверджує і М. Матузов, що в практичному житті постійно складаються такі ситуації, які одночасно підпадають під дію норм кількох нормативних актів [5, с. 257].

Проблема законодавчих колізій дуже тісно пов'язана з ефективністю українського законодавства, тому що узгодженість нормативних актів є однією з головних умов їхньої ефективності. Сама конструкція права як внутрішньої погодженої і несуперечливої системи є об'єктивно необхідним способом його існування й успішного функціонування. Колізії між правовими нормами ведуть до порушення системності правового регулювання і тим самим знижують його ефективність. Законодавчі колізії заважають нормальній, злагодженій роботі правової системи, нерідко порушують права громадян, позначаються на ефективності правового регулювання, стані законності і правопорядку, правосвідомості і правовій культурі суспільства [6, с.51]. Вони створюють незручності в правозастосовчій практиці, заважають користування законодавством пересічним громадянам. Ось чому актуально стоїть питання виявлення причин виникнення колізій та шляхи їх подолання у законодавстві України.

Вирішити проблеми колізій у законодавстві України можна заходами попередження їх появи. Серед превентивних або попереджувальних заходів проти виникнення

колізій можна відзначити наступні: 1) прогнозування та планування нормотворчої діяльності; 2) вдосконалення законодавчої техніки; 3) проведення правової експертизи проєктів нормативно-правових актів; та звісно 4) систематизація законодавства.

Усунення колізій правових актів у процесі правозастосування досягається такими заходами: 1) скасування одного (або декількох) колізійних актів; 2) внесення змін у нормативно-правовий акт; 3) прийняття нової норми (або нормативно-правового акта); чи 4) судовий розгляд.

Варто посилити експертну роль Головного науково-експертного та Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України з тим, щоб їх висновки щодо законопроєктів обов'язково враховувалися комітетами парламенту при підготовці законопроєктів до відповідного читання.

Ефективним способом вирішення проблем юридичних суперечностей є тлумачення, що дає можливість виявити колізії в законодавстві, встановити зв'язок загальних і спеціальних норм, допомагає правильно зрозуміти сферу їх дії, коло осіб, на яких поширюється їх дія, зміст того чи іншого законодавчого терміна.

Доцільно запровадити обов'язкове проведення правової експертизи Міністерством юстиції України всіх законопроєктів, які готуються до першого читання у Верховній Раді України і у випадку виявлення колізій направляти висновок про такі результати до Кабінету Міністрів України з пропозиціями щодо їх вирішення. Це дозволить значно підвищити якість таких проєктів, попередити виникнення колізій у законодавстві.

Але також треба звернути увагу на вирішення комплексу проблем, що стосуються наявної в суспільстві політико-правової парадигми, підвищення рівня правої культури населення, формування адекватної правосвідомості та інших факторів, що виявляються основними суб'єктивними передумовами виникнення юридичних колізій та колізій в законодавстві.

Література

1. Платон. Законы / А. Ф. Лосев и др. (общ. ред., авт. ст. в прим.); А. Н. Егунова и др. (пер. с древнегреч.) – М.: Мысль, 1999. – 832 с.
2. Г.В.Ф. Гегель. Философия права. М.: Мысль, 1990. – 529 с
3. Погребняк С. П. Колізії у законодавстві України та шляхи їх переборення: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Х.: Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого., 2001. – 24 с
4. Темнов Е. И. Теория государства и права: Учебное пособие для вузов. – М.: Издательство "Экзамен", 2003. – 320 с.
5. Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. – 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юрист, 2001. – 776 с.
6. Лилак Д. Д. Колізії наукових поглядів на поняття "законодавство" і практичну необхідність його нормативної легалізації // Право України. – 2001. – № 8. – С. 48-54.

О.С. Савченко

Науковий консультант:
ст. викладач **П.І. Салій**

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

В статті висвітлюються дослідження інституту юридичної особи, який набуває особливої актуальності, оскільки юридична особа стала способом втілення певних економічних, політичних та соціальних інтересів держави, громадян та різних соціальних груп.

Ключові слова: *Юридична особа, правовий статус, цивільно-правові відносини.*

О.С. Савченко

ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВЫЕ ФОРМЫ ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ

В статье освещаются исследования института юридического лица, которые приобретают особую актуальность, поскольку юридическое лицо стало способом воплощения

определенных экономических, политических и социальных интересов государства, граждан и различных социальных групп.

Ключевые слова: Юридическое лицо, правовой статус, гражданско-правовые отношения.

O.S. Savchenko

LEGAL FORMS OF LEGAL ENTITIES

The article highlights research institute legal entity, which becomes especially important as a legal entity become a way of implementing certain economic, political and social interests of the state, citizens and various social groups.

Key words: Legal entity, legal status, civil relations.

Постановка проблеми. В умовах ринкових відносин, що розвиваються, в Україні держава зацікавлена у встановленні чіткого порядку організації і регулювання діяльності суб'єктів підприємства. Тому проблеми державної реєстрації та ліквідації юридичних осіб набувають істотної значимості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інститут юридичної особи був і є предметом досліджень багатьох відомих вчених – фахівців у галузі теорії права, цивільного, аграрного, господарського права Пушкін А., Селіванов В. [1], Попондопуло В.Ф. [2] В.В.Безбаха и В.К. Пучинского. [3], Гайворонський В. [4], Борисова В. [5]

Слід погодитися з думкою тих вчених, які характеризують організаційно-правову форму як видову ознаку юридичної особи, оскільки поняття "юридична особа" та "організаційно-правова форма" не можна відмежувати одне від одного. Але, на відміну від інших класифікуючих критеріїв видів юридичних осіб, організаційно-правова форма характеризується сукупністю взаємопов'язаних і встановлених у законі ознак, які дають підставу для сприйняття юридичної особи, як єдиного цілого. Як правило, в науковій літературі наводяться класифікації юридичних осіб, побудовані на одній з ознак юридичної особи. Так, В.Ф. Чигир зазначає, що юридичні особи поділяються на види за різними критеріями, які не збігаються, залежно від мети, яка ставиться при класифікації. Найбільш значимими критеріями є: а) власність, на підставі якої вони створені; б) права засновників (учасників) юридичної особи на майно останньої; в) мета діяльності юридичних осіб; г) склад засновників; д) спосіб створення; ж) установчі документи (їх склад); з) характер участі засновників у діяльності юридичної особи; і) обсяг речових прав юридичної особи; к) зобов'язання учасників (членів) брати участь своєю працею в діяльності юридичної особи; л) особливості статусу (правового режиму) юридичної особи; м) супідрядність юридичних осіб. Є.О. Суханов визначає такі критерії класифікації юридичних осіб: 1) за формами власності; 2) є вони власниками належного їм майна чи ні; 3) за характером діяльності (комерційні, некомерційні); 4) за організаційними ознаками; 5) за ступенем самостійності (основні і залежні); 6) за особливостями правового статусу (національні, іноземні). Як бачимо, класифікація юридичних осіб за видами провадиться виходячи з різних критеріїв, але об'єднує їх те, що ці критерії характеризуються однією ознакою. Що стосується організаційно-правової форми, то усі автори сходяться в одному, що її можна характеризувати за сукупністю ознак, які визначені в законі.

Метою дослідження є розроблення науково-теоретичної концепції побудови системи організаційно-правових форм юридичних осіб, формулювання науково-теоретичних пропозицій щодо закріплення цієї системи у законодавстві.

Основні результати дослідження. 1. Визначено поняття організаційно-правової форми юридичних осіб як видової характеристики юридичної особи, в основі виділення якої лежить сукупність пов'язаних між собою ознак, визначених у законі (істотних і неістотних), які дають підставу вирізняти один вид юридичної особи від іншого.

2. До істотних ознак організаційно-правової форми юридичних осіб можуть бути віднесені лише ті, які за своїм змістом є цивільно-правовими, зокрема, види об'єктів права власності учасників (акції в акціонерному товаристві), чи при відсутності таких об'єктів – право на отримання майна після ліквідації юридичної особи (зокрема у товариствах співвласників); майнові зобов'язання, виконання яких має право вимагати юри-

дична особа від засновника, учасника (установа); вид відповідальності учасників (засновників) за зобов'язаннями юридичної особи (обмежена, додаткова, повна).

3. Ознаками організаційно-правової форми не можуть бути:

- мета чи ціль (благодійна діяльність, обслуговування членів кооперативу у обслуговуючому кооперативі, задоволення потреб у взаємному кредитуванні, надання послуг укладенні біржових угод; задоволення релігійних потреб громадян, реалізація прав, свобод, інтересів громадян та юридичних осіб тощо);

- вид (предмет) діяльності (виробнича у виробничих кооперативів та підприємств, банківська у банківських кооперативів тощо);

- способи здійснення мети (цілі) (централізація виробничих та управлінських функцій, поєднання наукових та комерційних інтересів, делегування окремих повноважень централізованого управління (об'єднання підприємств);

- особливості формування та розпорядження майном (право творчих спілок на отримання винагороди за управління майновими правами авторів, обмеження щодо передачі у власність політичним партіям майна від іноземних держав та організацій, міжнародних організацій, іноземних громадян та осіб без громадянства, обмеження права розпорядження майном державних підприємств).

В зв'язку з цим не можна визнавати самостійними організаційно-правовими формами юридичних осіб приватного права такі види юридичних осіб, як підприємства, державні та комунальні підприємства, об'єднання підприємств, кредитні спілки, виробничі, обслуговуючі, сільськогосподарські кооперативи та кооперативні банки, самоврядувальні організації, товарні біржі, організації роботодавців, релігійні організації, творчі та професійні спілки, політичні партії та інші об'єднання громадян тощо.

4. Об'єкт права власності учасників різних видів організаційно-правових форм юридичних осіб повинен мати такі властивості: бути оборотоздатним (тобто мати можливість бути предметом цивільно-правових правочинів) та/чи надавати право його власнику виділяти частину майна юридичної особи у випадку, якщо законом чи статутом товариства обмежені права на його відчуження (товариство з обмеженою та додатковою відповідальністю, підприємницькі кооперативи); передаватися у спадщину; ділитися між подружжям; бути об'єктом звернення стягнення за особистими зобов'язаннями його власника чи надавати право його кредиторам, спадкоємцям чи іншому з подружжя, виділяти частину майна юридичної особи для задоволення своїх вимог, якщо останні не можуть стати власниками таких об'єктів чи учасниками таких юридичних осіб відповідно до закону або статуту.

5. У випадку, якщо об'єкт права власності учасника юридичної особи виражений в ідеальних частинах (в процентах, натуральних частках) право власності учасника на такий об'єкт повинно виникати з моменту реєстрації юридичної особи і не повинно залежати від оплати учасником таких об'єктів. У випадку, якщо до повної оплати такого об'єкту учасник виходить з товариства, а також у випадку спадкування такого об'єкту або поділу між подружжям за учасником (спадкоємцями, другим з подружжя) зберігається обов'язок по його оплаті.

6. Доцільно виділити таке поняття, як системоутворююча організаційно-правова форма юридичної особи, як така, що реально не існує, але є об'єднуючою для організаційно-правових форм юридичних осіб приватного права, видами якої є товариство, господарське товариство, кооперативне товариство, корпоративне підприємство, непідприємницьке товариство.

7. Оскільки законодавчими актами права учасників товариств з обмеженою та додатковою відповідальністю, їх спадкоємців щодо виплати вартості частки у майні при виході чи смерті учасника не ставляться в залежність від повної оплати вкладу до статутного капіталу, необхідно надати право таким товариствам вимагати повної оплати вкладу від такого учасника (спадкоємців).

8. Як правило виникнення права власності учасників на об'єкти не пов'язані з оплатою. Враховуючи неможливість існування акціонерного товариства без акцій та виходячи із потреби вирішення питання щодо спадкування, поділу майна подружжя, звернення стягнення на майно акціонера за його власними зобов'язаннями у випадку

неповної оплати акціонером акцій, необхідно: надати право власності на акції акціонеру з моменту державної реєстрації акціонерного товариства з видачею іменного тимчасового свідоцтва; надати право акціонерному товариству в односторонньому порядку відмовитися від договору купівлі-продажу емісійних акцій, на підставі чого припиняється право власності на акції у акціонера, який не повністю сплатив їх вартість, з публічним оголошенням про анулювання тимчасового свідоцтва. Метою реєстрації випуску акцій у ДКЦПФР повинен стати факт визнання допуску акцій до обороту, тобто надання права акціонерам на їх відчуження, заставу.

9. Враховуючи положення, закріплені у ГК щодо необхідності створення статутного фонду в унітарних підприємствах, і п. 1.8 ст. 1 Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств", який відносить до об'єктів корпоративних прав право власності юридичної або фізичної особи на статутний фонд (капітал), об'єктом права власності засновника в унітарних підприємствах необхідно визнати статутний фонд. Виділення такого об'єкту надасть можливість унітарним підприємствам провадити перетворення в господарські товариства.

Висновки. Державна реєстрація та ліквідація юридичних осіб є однією з найбільш важливих процедур, що безпосередньо впливає на розвиток підприємництва й у цілому економіки країни.

Також, на нашу думку, процес реформування вітчизняної економіки означає встановлення в суспільстві вільних засад для виникнення і розвитку суб'єктів підприємницької діяльності. Тому упорядкування процесу створення, зокрема, державної реєстрації суб'єктів господарювання стає важливим законодавчим і правозастосовчим завданням, що потребує теоретичного дослідження.

Література

1. Пушкін А., Селіванов В. Відносини підприємництва і правовий статус їх суб'єктів // Право України. – 1994. – № 5-6. – С.9-15.
2. Попондопуло В.Ф. Частное и публичное право как отрасли права // Цивилистические записки. Межвузовский сборник научных трудов. Вып. 2. – М.: СТАТУТ; Екатеринбург: Институт частного права, 2002. – С.26-29.
3. Гражданское и торговое право зарубежных стран / Под общ. ред. В.В.Безбаха и В.К. Пучинского. – М.: МЦФЭР, 2004. – 896 с.
4. Гайворонський В. Інститут юридичної особи в проєкті цивільного кодексу України // Вісник Академії правових наук України. – 2000. – № 2 (21). – С.89-96.
5. Борисова В. Теорії сутності юридичної особи: історія і сучасність // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 4 (27). – С.117-130.

О.В. Сасін

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **Р.Б. Прилуцький**

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ЗАЛІЗНИЧНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ

У статті розглянуто питання про транспортну діяльність залізниць що до перевезення через систему договорів, які укладаються для її здійснення.

Ключові слова: Вантажобіг, пасажиробіг, КОТІФ, МПК, СМГС.

А.В. Сасин

ПОНЯТИЕ И ОСОБЕННОСТИ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНЫХ ПЕРЕВОЗОК

В статье рассмотрены вопросы о транспортной деятельности железной что к перевозке через систему договоров, заключаемых для ее осуществления.

Ключевые слова: Грузооборот, пассажирооборот КОТИФ, МПК, СМГС.

CONCEPT AND FEATURES OF INTERNATIONAL RAIL TRANSPORT

In the article a question is considered about a transport activity of railway that to transportation through the system of agreements which consist for its realization

Key words: Turnover of goods, pasazhirobig, KOTIF, MPK, SMGS.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку для міжнародної економіки характерними є розширення господарських зв'язків, процеси інтернаціоналізації та глобалізації. Зростання обсягів торгівлі товарами між країнами сприяє активізації міжнародних перевезень, збільшенню ролі транспортних послуг.

Проблеми поглиблення інтеграції в галузі транспорту перебувають у центрі уваги як керівників державних органів, так і дослідників (О. Едін, А. Хахлюк, Л. Соколов, М. Дергаусов, Б. Карпинський).

Транспорт як галузь народного господарства характеризується тим, що в процесі його діяльності безпосередньо не створюється кінцевий продукт. Його продукція – це транспортні послуги (переміщення в просторі та в часі пасажирів і вантажів), що використовуються споживачем лише в момент їх виконання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Транспортно-дорожній комплекс, що включає в себе основні види транспорту, шляхове і дорожнє господарство, є одним з найважливіших системоутворюючих елементів, що визначають ступінь розвитку економічного потенціалу і промислової структури будь-якої індустріально розвинутої країни. Якщо раніше вважалося, що транспорт лише сприяє діяльності галузей виробничої сфери, виконуючи обслуговуючу роль, то в даний час він став важливою і необхідною умовою їхнього зростання і розвитку. Саме цим визначається специфіка ролі, місця і механізмів розвитку самої транспортно-дорожньої системи. Вона має розвиватися випереджаючими темпами, перебуваючи водночас у функціонально-структурному балансі з іншими, насамперед базовими галузями народного господарства [1, с.71].

Світова транспортна система зараз переживає процес глибоких, фундаментальних змін. Одержано інтенсивні імпульси для розвитку процесів створення єдиного торгового ринку на різних континентах, істотно спрощено процедуру перетинання кордонів. У Європі виник ряд авторитетних організацій, що вивчають можливості і перспективи створення міжнародних транспортних коридорів, мають з'єднати окремі міста або населені пункти в межах кількох країн. Йдеться про принципово нову технологію переміщення пасажирів і вантажів між регіонами європейського та інших континентів.

Метою дослідження є соціально-економічні аспекти формування залізничної мережі показують, що окремі її ділянки і напрямки будувались під впливом різних факторів таких як [1, с.73]:

- прискорення економічного розвитку країни вимагало з'єднання шляхами сполучень окремих регіонів і країн залізницями як найбільш спроможним і ефективним видом транспорту;
- військовою стратегією передбачалось швидке передислокування військових з'єднань на великі відстані.

При значних відстанях в територіальному розміщенні продуктивних сил країни побудова залізничних шляхів сполучення різного призначення свого часу була виправдана великою дальністю перевезень, яка безпосередньо впливала на ефективність транспортного процесу за рахунок витрат на початково-кінцеві операції, які при більшій відстані перевезень розподілялись на одиницю перевезень значно меншою мірою.

Відродження ідеї міжнародних транспортних коридорів стало відповіддю світового співтовариства на виклик багатьох фундаментальних явищ і процесів у сферах виробництва й обміну (торгівлі) на різних континентах. Ці процеси мають об'єктивний, глобальний характер. Вони породжують новий стан системи світової торгівлі і міжнародного поділу праці, впливають на створення і функціонування глобальної фінансової системи, що забезпечує швидке перетікання величезних мас капіталу.

Основні результати дослідження. Упродовж останніх 25-30 років концептуально визрівав проєкт створення єдиної транспортної системи на основі інтеграції конти-

нентальних транспортних комунікацій, що мають стратегічне значення у забезпеченні вантажних і пасажирських перевезень між Європою й Азією, Азією й Америкою, Європою й Африкою тощо. У центрі уваги виявився напрямок Європа-Азія. Пов'язано це з тим, що між полюсами Західноєвропейського й Азіатсько-Тихоокеанського регіонів протягається величезний простір з населенням понад 3 млрд чол., на якому розгортаються головні події в міжнародній торгівлі вже у XXI столітті.

Висування на передові позиції Євро-Азіатської світової транспортної системи стало наслідком дії двох макроекономічних чинників. Одним з них є нестійкість і нерівномірність використання досягнутий НТП у різних секторах світового господарства, що спричиняє неоднакову швидкість розвитку різних галузей промислового виробництва у світовій економіці. З другого боку – це прискорене наростання інтеграційних процесів у Європі.

Перший чинник виявляється у короткострокових спадах виробництва в одних регіонах, що спеціалізуються на певних галузях, при одночасному піднесенні в інших. Це тримає в напруженні світову торгову систему, провокуючи досить різкі коливання її кон'юнктури. Як правило, цей процес є джерелом регіональних фінансових криз, що мають стабільний перманентний характер з точками прискореного зростання в різних регіонах планети.

Різкі коливання кон'юнктури призвели до істотних структурних зрушень у світовій торгівлі, що, зокрема, зумовило міжконтинентальне переорієнтування її стратегічних напрямків і сегментарні зміни структури світового ринку товарів і послуг.

В результаті, починаючи із середини 80-х років, виявляється стійка тенденція до збільшення товарообміну між країнами Західної і Центральної Європи, з одного боку, і Азіатсько-Тихоокеанського регіону, Південно-Східної Азії й Індійського субконтиненту, з другого. Середньорічні темпи зростання при цьому становлять 5-13%. Системні аналітики США, Японії та Західної Європи одночасно прогнозують збереження цієї тенденції з одночасним збільшенням надходження товарної маси з Азії до Європи [2, с.203].

Саме ці об'єктивні зрушення в системі міжнародної торгівлі стимулювали появу і реалізацію інтеграційних ініціатив, спрямованих на створення у Західній Європі єдиного економічного простору, що уявлявся як найбільша у світі зона вільного руху товарів, послуг і капіталів. Ці тенденції відбилися і на транспорті. Так, концепція глибинної інтеграції транспорту сприяла виробленню нової загальноєвропейської транспортної політики. Ця політика дуже швидко здобула визнання і була організаційно оформлена в документах транспортних органів країн і організацій ЄС. Вона втілилась спочатку в системі транс'європейських транспортних осей (декларація Комітету міністрів транспорту, 1983 р.), потім – інтермодальних транспортних мостів (1-а Загальноєвропейська конференція по транспорту, Прага, 1991 р.) і остаточно – у системі міжнародних транспортних коридорів (2-а Загальноєвропейська конференція по транспорту, Греція, о.Крит, 1994 р.).

Нині базова інтеграційна концепція транспорту просто у прискореному темпі переводиться у площину конкретних заходів і дій. Так, на Критській конференції 23 міністри транспорту європейських країн визначили 9 пріоритетних транспортних коридорів у напрямках Захід-Схід та Північ-Південь Європи. Облаштування цих дев'яти "критських" коридорів оцінено в 50 млрд єко. Завершення реалізації проекту – у 2010 р.

На 3-й Загальноєвропейській конференції по транспорту, що відбулася в Гельсінкі у 1997 р., обговорювалися підходи до вирішення першочергових проблем, пов'язаних з розвитком інфраструктури транспортних коридорів та визначенням джерел фінансування проектів у цій галузі, впровадженням інформаційних технологій і забезпеченням раціонального використання міжнародних транспортних коридорів.

Таким чином, були створені базові принципи й основи загальноєвропейської транспортної політики (т. зв. Празька декларація, прийнята на I-й Загальноєвропейській конференції по транспорту в Празі – Чехія, 1991 р.). Ці положення після конференції в Гельсінкі (Фінляндія, 1997 р.) стали обов'язковими для країн, що бажають увійти в загальноєвропейське транспортне сполучення.

Сучасні тенденції розвитку світової економіки характеризуються постійним розширенням господарських зв'язків та міжнародної економічної кооперації, пріоритетним напрямом для розвинутих країн стали інтеграційні процеси, які передбачають створен-

ня умов для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, робочої сили. Це зумовлює постійне зростання транснаціональних потоків та міжнародного транзиту вантажів. Для багатьох держав перевезення транзитних вантажів стало важливим джерелом експорту послуг, валютних надходжень до бюджету, створення додаткових робочих місць.

Серед всіх підгалузей транспорту залізничний транспорт є найбільш розвинутим у нашій країні. За загальною довжиною залізничних шляхів він займає четверте місце у світі після США, Росії і Канади. Вантажообіг, який виконує залізничний транспорт, складає близько 40-60 % від усіх перевезень у країні. А залізничний пасажирообіг – 50-70 % від загального обсягу перевезень. Шляхова мережа української залізниці досить розгалужена, значна частка її електрифікована (близько 40 %), майже третина загальної довжини шляхів має двох- і багатощляхові ділянки.

З економічної точки зору, залізниця є найбільш рентабельним видом транспорту в нашій країні. Це перш за все стосується перевезень вагонних партій вантажів навалом (кам'яного вугілля, руди, піску, сільськогосподарської і лісової продукції) і на далекі відстані [3, с.175].

Однак, залізничний транспорт має досить високу зношеність основних фондів (у певних випадках мова йде про – 80-90 %), 15-17 % шляхів непридатні для подальшого використання. Суттєвим недоліком є те, що ширина колії вітчизняної залізниці відрізняється від західноєвропейської. Значно зменшує обсяг можливих міжнародних перевезень та обставина, що на західних кордонах країни не вистачає спеціально обладнаних станцій, пунктів перестановки вагонів на візки західноєвропейської колії тощо.

Питання розвитку транзиту посідають чільне місце у європейській транспортній політиці. Підтвердженням цього є розбудова міжнародних транспортних коридорів на основних напрямках транснаціональних перевезень.

У сучасних умовах гнучка, надійна, недорога транспортна система, яка дає можливість здійснювати міжнародні перевезення, набуває вирішального значення.

Перевезення пасажирів, вантажу, багажу здійснюється залізничним, автомобільним, повітряним, морським та річковим видами транспорту.

Розрізняють прямі перевезення, тобто здійснювані одним видом транспорту, та змішані, або комбіновані, здійснювані кількома видами транспорту. Ефективність економічного співробітництва між країнами багато в чому залежить і від рівня розвитку залізничного транспорту, який покликаний забезпечувати перевезення вантажів і пасажирів з однієї країни в іншу [4, с.17].

Міжнародним вважається перевезення, здійснюване між двома чи більшою кількістю держав.

У міжнародній торгівлі вантажовласникам необхідно виконати ряд транспортних операцій, обумовлених визначеними в контрактах умовами постачання товарів. Зміст транспортних операцій визначається особливостями перевезеного вантажу, видом використовуваного транспортного засобу, періодичністю постачання, порядком проходження кордону і багатьма іншими чинниками.

Транспорт є основною сполучною ланкою між продавцем та покупцем. Кінцевою метою транспортування є своєчасне прибуття вантажу у кінцевий пункт призначення у гарному стані. Тому важливо забезпечити перевезення самим безпечним маршрутом, з найкращим сервісним обслуговуванням та при найменших затратах.

При плануванні відправки вантажу та виборі виду транспортування – слід ретельно проаналізувати такі фактори:

1) базисні умови поставки (БУП). Поняття "базисна умова поставки" визначає зобов'язання продавця та покупця з доставки товару та встановлює момент переходу з продавця на покупця ризику випадкової загибелі або псування товару. Витрати з доставки товару, які, відповідно до базисної умови, несе продавець, входять у ціну товару, утворюючи її основу – базис (тому і умови називаються базисними). Крім того, базисні умови поставок визначають зобов'язання сторін із страхування вантажів, оформлення комерційної документації, отримання ліцензій, оплати мит, направлення повідомлень тощо.

2) вид та кількість вантажу. У деяких випадках можливість вибору відсутня: вантажі, що швидко псуються, мають бути відправлені авіатранспортом, і, навпаки, авіапе-

ревеження не допустиме для легко-займистих, вибухонебезпечних вантажів. Основну частину міжнародних морських перевезень складають перевезення масових наливних та навалочних вантажів: сирої нафти та нафтопродуктів, залізної руди, кам'яного вугілля, зерна. Із інших вантажів морської торгівлі виділяють так звані генеральні вантажі, тобто готова промислова продукція, напівфабрикати, продукти харчування;

3) відстань та маршрут перевезення. Місце відправлення вантажу та кінцевий пункт перевезення є також визначальними для вибору виду транспорту. У внутрішньо-континентальних перевезеннях використовується залізничний, автомобільний та авіаційний транспорт, проте вирішальними при виборі одного з них є, крім виду вантажу, нижчена-ведені умови:

4) фактор часу. Природно, що найшвидший спосіб доставки вантажів – авіатранспортом, проте він дуже дорогий, і застосовувати його слід тільки в екстрених випадках, коли головним завданням є доставка вантажу в мінімальний строк. В інших випадках дуже важливо розробляти добре сплановані програму поставок, орієнтуючись на плани перевезень транспортних компаній, щоб запобігти дорогим поспішним перевезенням;

5) вартість перевезення. У залежності від виду транспорту, засобу навантаження і перевантаження товару, дальності доставки транспортні витрати в ціні товару можуть бути досить значні;

6) безпека транспортування. Крихке й дороге устаткування найкраще перевозити авіатранспортом, навіть якщо поставка даного вантажу не термінова. Товари, для яких ступінь ризику крадіжки висока (запчастини автомобілів, конторське автоматизоване і звичайне обладнання, фармацевтичні товари й медикаменти тощо), доставляють, як правило, традиційним способом – морем, в основному в контейнерах, хоч коштує це трохи дорожче. Деякі товари транспортуються тільки авіатранспортом. Наприклад, гроші (паперові гривні), які друкувалися у Канаді. Україна транспортувала морським транспортом, хоча всюди у світі гроші перевозяться авіатранспортом. Це призвело до ряду незручностей наших ділових партнерів так і для нас самих. Крім того, була порушена секретність перевезення, у зв'язку з транспортуванням морським транспортом. Треба пам'ятати, що виплата страхового відшкодування вантажоодержувачу є лише фінансовою компенсацією і ніколи не відшкодує йому тих незручностей, що їх здатна створити партія вантажу, яка прибула в поганому стані.

Транспортні витрати по окремих видах товарів вони можуть складати понад 50 %. Тому доцільно ще до проведення переговорів з іноземним покупцем оцінити ймовірні витрати на транспортні операції. Вони включають оплату [4, с.17]:

- витрат на підготовку товару до відвантаження;
- навантаження вантажу на транспортні засоби усередині країни і його перевезення до кордону;
- збереження вантажів у портах, на станціях, базах;
- навантаження і перевезення вантажів міжнародним транспортом;
- транспортного страхування вантажів;
- митних зборів, мит, податків;
- передпродажного сервісу;
- розвантаження вантажів на складі іноземного покупця.

У ціну контракту під час перевезення вантажів по іноземній території закладаються тарифні ставки світового ринку транспортних послуг. Під час перевезення вантажів по території України і країн СНД розрахунки за перевезення здійснюються по внутрішніх тарифах на міжнародні вантажні перевезення з урахуванням граничних індексів їх підвищення, встановлених державою.

Переваги і недоліки кожного з виду транспортування наведені у таб-лиці 1 додатку А. Таким чином, міжнародні перевезення набувають усе більшого значення для держав, у т. ч. й України, їх належне правове регулювання дозволить найоптимальніше вирішити низку господарських питань.

Висновки та перспективи подальших розвідок: Основи транспортного законодавства в Україні були закладені у 1994 році з прийняттям Верховною Радою України Закону України "Про транспорт". Згодом, з метою правового закріплення основних за-

сад організації та діяльності залізничного транспорту в Україні в липні 1996 року був прийнятий Закон України "Про залізничний транспорт". Важливим етапом створення спеціального законодавства у сфері залізничного транспорту стала Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Статуту залізниць України", яка була прийнята 6 квітня 1998 року.

Зміст договору перевезення складають його умови. Істотними умовами договору перевезення є:

- 1) предмет договору;
- 2) транспортний засіб;
- 3) провізна плата;
- 4) строки доставки за договором.

За предметом договорів перевезення поділяється на три види:

- перевезення вантажу;
- перевезення пасажирів;
- перевезення багажу (вантажобагажу).

Література

1. Філіпенко О.В. Можливості правового реформування транспортного сектору України, надані Угодою про Партнерство та Співробітництво між ЄС та Україною // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. – Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин. – 2003. – Вип. 41 (Ч. II) – С. 71-78.

2. Соколов. Л. Н., Сидельникова Л. Н. Комплексный подход к организации транспортных перевозок в Украине // Транспортный комплекс Украины: экономика, организация, развитие.: Сборник научных трудов ИКТП – центра. – Выпуск 8. – 2001. – С. 203-213.

3. Пасічник В.І., Внукова С.М., Єгорова Н.З. Аналіз динаміки показників залізниць країн світу // Зб. наук. праць ДНУ. – 2003. – Вип. 176. – С. 175 – 184

4. Босак А.О., Григор'єв О.Ю., Скибінський О.С., Тодошук А.В. Митне обслуговування транспортних перевезень: Навчальний посібник. – Львів: "Новий світ – 2000", 2009. – 477 с.

5. Статут залізничного транспорту України. Доступно з: <http://www.railssystem.info/doc/Statut.shtml>.

І.Ф. Саченко

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент Ю.В. Нікітін

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОЧИН ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблема міграції стає однією з ключових у світі. У даній статті висвітлено окремі проблеми, спричинені міграцією. Адже будучи транзитною і приймаючою країною, Україна дедалі більше стикається з явищем, як торгівля людьми.

Ключові слова. Торговля людьми, треффік, біле рабство, міграція, країна походження, країна транзиту, країна призначення.

І.Ф. Саченко

КРИМІНАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ПРЕСТУПЛЕНИЕ ТОРГОВЛЯ ЛЮДЬМИ: СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ

Проблема иммиграции стаёт одной из ключевых в мире. В данной статье раскрыто некоторые проблемы, последствия иммиграции. Являясь транзитной и принимающей страной, Украина все больше сталкивается с таким явлением, как торговля людьми.

Ключевые слова. Торговля людьми, треффик, белое рабство, иммиграция, страна источник, страна транзит, страна потребитель.

CRIMINAL RESPONSIBILITY FOR THE CRIME OF HUMAN TRAFFICKING: COMPARATIVE LEGAL STUDY

The problem of migration is one of the main problems in the world. This article shows you the problems caused by migration. Being traffic and receiving country, Ukraine is increasingly faces with such fact as human trafficking.

Key words: *human traffics, traffics, white slavery, migration, organized crime, transnational crime, the country of origin, the transit country, the country of the product's assignment for human trade market*

Постановка проблеми. Серед найголовніших порушень прав людини в сучасному світі є злочин, який має багато назв – "біле рабство", "торгівля людьми", "контрабанда людьми", "живий товар". Торгівля "живим товаром" отримала на сьогодні достатньо широке розповсюдження у всьому світі. Поняття "торгівля людьми" складалося протягом століть і трансформувалося разом зі зміною історичних епох, розвитком і гуманізацією суспільства та переглядом існуючих моральних канонів. Явище купівлі-продажу людей не може претендувати на роль нового для людства феномена, хоча сьогодні поде коли його називають саме таким[1].

Мета дослідження та комплексний аналіз сутності торгівлі людьми як транснаціонального антисоціального явища, передбаченого ст.149 КК України, у порівнянні з положенням кримінальних кодексів зарубіжних країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблематика протидії торгівлі людьми, у тому числі жінками і дітьми, не нова. Кримінально-правова та кримінологічна характеристики цього злочину були предметом вивчення у низці монографічних та інших джерел, спираючись на дослідження, які проводилися в Україні в 1998-2010 рр., наукові публікації фахівців (Бандурки О.М., Куца В.М., Лизогуба Я.Г., Орлеана А.М. та ін.), а також на практичний досвід організації, які займаються протидією торгівлі людьми, перш за все підрозділів по боротьбі із злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми МВС України, для формування адекватних стратегій протидії [2].

Суттєвий внесок у розуміння комплексу питань теоретичного і практичного характеру, пов'язаних з розробкою організаційно-правових заходів боротьби з торгівлею жінками і дітьми, аналіз міжнародно-правових актів з питань боротьби з цим злочинном встановлення ступеня їх імплементації у національному законодавстві зроблено, зокрема, в роботі В. О. Іващенко "Торгівля жінками та дітьми: (Кримінологічні та кримінально-правові аспекти боротьби)" [3].

Основні результати дослідження. Процес реформування суспільного життя України, із подоланням певних труднощів, становленням України як соціально орієнтованої та правової держави. Основою правової держави перш за все і ідея природних невідчужуваних прав людини, з їх визнанням, повагою та охороною державою. Особливо актуальною є вона сьогодні і для України, де в останній час торгівля людьми (особливо жінками з метою їх сексуальної експлуатації) отримала значне поширення. Протидія нелегальній міграції та торгівлі людьми прямо пов'язана з забезпеченням національної безпеки держави.

Поява нових міграційних напрямків через територію України створює нові проблеми для нашої держави, а саме – торгівлю жінками і дітьми. Ось уже кілька років міжнародні експерти наголошують на тому, що наша країна стала одним із основних постачальників жінок і дітей для сексуальної експлуатації та примусової проституції. Для кращого розуміння терміна "торгівля людьми" заглянемо за визначенням до глосарію міграційних термінів. Отже, відповідно до ст. 3(а) Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (2000р.), торгівля людьми – це здійснюваний з метою експлуатації вербування, перевезення, передачі, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування, або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою, або уразливістю положення, або шляхом підкупу у вигляді платежів чи вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу [4].

Торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації, є найприбутковішою формою торгівлі, однак торгівля з метою трудової експлуатації вважається найпоширенішим видом цього злочину з числом постраждалих.

Жертвами сучасних форм рабства в усьому світі щорічно стають мільйони людей незалежно від віку та статі, не лише жінки й діти, а й чоловіки. Однак, як "ми бачимо, що ця проблема дедалі більше стосується не лише молодих жінок, а також й українських чоловіків, які у рабських умовах працюють на будівництвах, фабриках, кораблях і у військових конфліктах" – як повідомляє координатор проектів ОБСЄ Любомир Копай.

Відповідно до звіту Державного департаменту США "Trafficking in persons" (2007) Україна є джерелом, транзитною і країною призначення для чоловіків, жінок і дітей, які стали жертвами торгівлі людьми. У ньому зазначено, що уряд України не виконує навіть мінімальних стандартів щодо зменшення цього явища на своїй території. Вважає те, що багато засуджених за такий злочин отримали лише випробувальний термін [7].

Ускладнює боротьбу з торгівлею людьми, те що державні органи ніяким чином не залучили до попередження чи реабілітації жертв торгівлі людьми [7, 201-202].

Упродовж останнього десятиліття виникнення тінкових ринків торгівлі людьми стало справді глобальним явищем. Крім того він як будь яке суспільне явище має тенденцію до розвитку залежно від таких чинників, як економічні, демографічні та інші геополітичні чинники спричиняють зміни в структурі понять, як "країна походження – транзиту- призначення".

А саме:

- країни походження і транзиту стають країнами призначення;
- зростає внутрішній попит і пропозиція;
- середній вік постраждалих знижується, дедалі більше дітей стають об'єктом торгівлі;

- інші форми торгівлі людьми, не пов'язані із сексуальною експлуатацією, такі як трудова та вилучення органів, набувають більшого поширення [8].

Підсумовуючи, незважаючи на те, що кримінальну відповідальність за вчинення злочину, передбаченого ст. 149 КК України.

Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини – злочин досить поширений. На даний момент жодна країна не порушила такої кількості кримінальних справ по вказаному виду злочинності, як України. Це служило поштовхом до розробки комплексних урядових програм "Протидія торгівлі людьми", а також з підписанням ряду Конвенції ООН по боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю.

Говорячи про організацію боротьби з торгівлею людьми, перш за все необхідно зазначити, що кожна країна має в своєму законодавстві юридичні норми, у відповідності з якими настає кримінальна відповідальність.

Але впродовж останнього десятиліття виникнення ринків торгівлі людьми стало глобальним явищем. Методи виникнення та розвитку ринку торгівлі людьми постійно змінюються за умов таких факторів як попиту та пропозиції.

Тому, торговці людьми постійно удосконалюють методи функціонування ринку залежно від попиту з боку клієнтів або оновлення тактики протидії злочинності.

Незважаючи на те, що кримінальну відповідальність за вчинення злочину, передбаченого ст. 149 КК, було встановлено в Україні не так давно, порушені кримінальні справи свідчать про наявність фактів торгівлі людьми і в нашій країні. Зокрема, у 2002 р. було зареєстровано 169 випадків торгівлі людьми, 2003 р. – 289, 2004 р. – 269. Проте зі 146 кримінальних справ, порушених протягом 1998-2001 років, лише 10 справ закінчились винесенням обвинувальних вироків.

На наш погляд, це пояснюється, зокрема, недосконалістю кримінально-правової норми, яка передбачає відповідальність за торгівлю людьми. Невдала побудова об'єктивної сторони складу злочину, правова невизначеність термінів, що її складають тощо не дають змоги ефективно проводити досудове розслідування у кримінальних справах, порушених за ст. 149 КК, і притягувати винних до відповідальності. Тому потрібно проводити подальше удосконалення чинного законодавства, в тому числі, доцільно якомога ширше визнати наявні міжнародно-правові документи та імплементувати міжнародно-правові норми із даного питання у внутрішньому правопорядку всіх країн.

Література

1. Орлеан А.М. Кримінально-правова характеристика торгівлі людьми. – Харків: СИМ, 2005. – 180 с.
2. Козак В.А. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми: чи рухаємось у вірному напрямку? // Кримінальне право України. – № 1. – 2006. – С. 56-61.
3. Іващенко В.О. Торгівля жінками та дітьми: (Кримін. та кримін.-правові аспекти боротьби). – К.: Атіка, 2004.
4. Ерохина Л.Б. Два лика транснаціональної організованої преступності: тероризм и торговля людьми // www.crime.vl.ru.
5. Глосарій міграційних термінів // www.iom.org.ua.
6. Протидія торгівлі людьми (статистичні дані станом на 30 червня 2007 р.) // www.iom.org.ua.
7. Trafficking in persons, 2007 // www.state.gov.
8. Валентин Предборський. Вісник Академії управління МВС. 2010 №2(14) с.118-127.

О.Ю. Сігітов

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **М.І. Карпенко**

ПРАВОВА ОХОРОНА ТА ЗАХИСТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ТА СУМІЖНИХ ПРАВ

На основі аналізу чинного законодавства розкриті особливості захисту авторського права та суміжних прав та необхідність правового регулювання інституту авторського права. Визначення особливостей правового регулювання захисту авторських та суміжних прав в сучасній Україні.

Ключові слова: авторське право, суміжні права, інтелектуальна власність, правове регулювання.

А.Ю. Сугитов

ПРАВОВАЯ ОХРАНА И ЗАЩИТА АВТОРСКОГО ПРАВА И СМЕЖНЫХ ПРАВ

На основе анализа действующего законодательства раскрыты особенности защиты авторского права и смежных прав и необходимость правового регулирования института авторского права. Определение особенностей правового регулирования защиты авторских и смежных прав в современной Украине.

Ключевые слова: авторское право, смежные права, интеллектуальная собственность, правовое регулирование.

О.У. Сигитов

LEGAL SAFEGUARD AND DEFENCE OF COPYRIGHT AND CONTIGUOUS RIGHTS

On the basis of analysis of current legislation the exposed features of defence of copyright and contiguous rights and necessity of the legal adjusting of institute of copyright. A decision of features of the legal adjusting of defence of author and contiguous rights is in modern Ukraine.

Key words: copyright, contiguous rights, intellectual property, legal adjusting.

Постановка проблеми. Авторські права є фундаментом для досягнення високого економічного та соціального рівня та підвищення добробуту суспільства. Інфраструктура інтелектуальної власності дає можливість брати участь в обміні цінною комерційною інформацією на міжнародному рівні, одержуючи швидкий та легкий доступ до нових технологій. Так від того, наскільки значний інтелектуальний потенціал суспільства та рівень його культурного розвитку, залежить успіх вирішення економічних питань, які стоять перед суспільством. Цілком зрозуміло, що сьогодишні умови ефективності еко-

номіки, науково-технічний рівень виробництва та соціально-економічний процес в цілому залежать від рівня освіти та обсяг накопичених знань, від рівня ефективності творчого процесу в суспільстві. Тому захист авторського права та інтелектуальної власності на даний час набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За законом України "Про авторське право і суміжне право" (далі – ЗУАП), будь який твір, створений творчою працею, є об'єктом авторського права і охороняється цим законом, Цивільним кодексом і деякими іншими законодавчими нормами. Ці закони поширюються на всі твори, створені автором або передані ним іншим особам. Згідно з ЗУАП ці особи називаються правовласниками. Авторське право виникає в момент створення твору навіть у тому випадку, коли він ніколи ні за яких обставин не був оприлюднений. Реєстрація авторського права в Україні, як і в Росії, не є обов'язковою, на відміну від Сполучених Штатів Америки, де ця процедура є обов'язковою. Найчастіше через світову мережу поширюються такі об'єкти авторського права:

- літературні твори;
- музичні твори;
- аудіовізуальні твори; комп'ютерні програми;
- твори мистецтва;
- фотографії.

Відповідно, потребує вивчення зарубіжний досвід правової охорони авторського права та суміжних прав. Цією проблемою займаються Л.В. Злотников та С.М. Ковбаса, які у співстворстві зазначають, що Україна спирається на міжнародні акти не тільки в формальному розумінні, а й використовує в своїй правовій практиці. На думку І. І. Дахно, Україна успішно налагоджує співпрацю з багатьма країнами в сфері права інтелектуальної власності.

країнськими вченими висвітлюються різноманітні проблеми сфері особливостей правового регулювання захисту авторських та суміжних прав, однак, незважаючи на різноплановість та глибину проведених досліджень, ця проблема є недостатньо опрацьована в Україні. Головний напрямок повинен спрямовуватись на вдосконалення законодавства у галузі авторського права і суміжних прав є гармонізація національного законодавства із законодавством країн-членів ЄС.

Метою дослідження є дослідження та визначення особливостей правового регулювання захисту авторських та суміжних прав в сучасній Україні.

Основні результати дослідження. Незважаючи на прийняття у 2003 році Господарського та нового Цивільного кодексів, авторське право в Україні, на мою думку, залишається "аналоговим", незважаючи на активний розвиток "цифрових", інформаційних відносин. Правила, що регулюють подібні відносини, по суті, сконцентровані лише в Договорі Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) про авторське право і Договірі ВОІВ про виконання і фонограми (відомих також як інтернет-договори), до яких Україна приєдналася в 2001 р. В актах національного законодавства норми, що регулюють "цифрові" відносини в області авторського права, лише зрідка зустрічаються в Законі України "Про авторське право і суміжні права". Як правило, такі тонкості вітчизняне законодавство описує лише в актах правовикористального характеру. Наприклад, в оглядовому листі Вищого господарського суду України "Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням законодавства про інтелектуальну власність" (від 14.01.02 р. №01-8/31) зазначається, що розміщення твору в мережі Інтернет є однією з форм його відтворення. Листи Державної митної служби України роз'яснюють порядок митного оформлення комп'ютерних програм і їхніх носіїв (як товару або послуги) частковим випадком якого є митне оформлення при передачі програм каналами Інтернету.

Представляється, що ці й інші, зв'язані з ними положення, варто погодити між собою, видавши спеціальний законодавчий акт із питань інформаційного суспільства, як це було здійснено, приміром, у рамках Європейського Союзу.

Але європейське законодавство теж не ідеальне. Відповідно до Договору ВОІВ про авторське право 1996 р., комп'ютерні програми охороняються як літературні твори. Однак програмні продукти володіють цілим переліком особливостей, що неможливо

врегулювати в рамках існуючого законодавства. Тому Державний департамент інтелектуальної власності зараз активно працює над проектом Закону України про охорону прав на комп'ютерні програми, яким, приймаючи до уваги специфіку цього об'єкта інтелектуальної власності, планується конкретизувати і підсилити можливості захисту прав авторів і спростити роботу на ринку.

Говорячи в цілому про законодавчу базу по авторському праву, фахівці відзначають, що сьогодні поки ясно лише одне – торговельні санкції з України найближчим часом зняті не будуть.

Охорона авторських і суміжних прав в Україні здійснюється на чотирьох правових рівнях: конституційному; міжнародному (Всесвітня конвенція про авторське право, Бернська конвенція та ін.); внутрізаконодавчому (Цивільний і Кримінальний кодекси України, Закони "Про авторське право і суміжні права", "Про видавничу діяльність" з наступними змінами і доповненнями); нормативному, що передбачає розробку конкретних механізмів реалізації законів.

При цьому йде процес уніфікації внутрішнього законодавства щодо міжнародних норм.

Органом управління, у сфері компетенції якого входить проведення політики в області авторського права, є Державне агентство України по авторських і суміжних правах. Воно здійснює реєстрацію творів і видає авторські свідоцтва, необхідні для підтвердження приналежності авторських прав визначеній особі.

Головною метою вдосконалення законодавства у галузі авторського права і суміжних прав є гармонізація національного законодавства із законодавством країн-членів ЄС. Йдеться про створення системи виключно правомірного використання на території України творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм, виконань, фонограм, програм телерадіомовлення – системи, яка б гарантувала рівень захисту, аналогічний тому, що існує у Співтоваристві.

У стратегічному плані, керуючись вимогами Конституції України, нормами законів України "Про авторське право і суміжні права", "Про інформацію", "Про телебачення і радіомовлення", "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні", "Про видавничу справу", "Про кінематографію", положеннями відповідних указів Президента України, постанов Кабінету Міністрів України, забезпечувати інтеграцію законодавства України до міжнародної системи охорони об'єктів авторського права і суміжних прав, створення сприятливого режиму визнання і захисту інтелектуальної власності.

Забезпечувати виконання вимог Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (Паризький акт, 1971 рік), Всесвітньої конвенції про авторське право, членами яких є Україна.

Продовжувати роботу щодо приєднання України до багатосторонніх конвенцій про права на інтелектуальну власність. Забезпечити вступ України до Міжнародної конвенції про охорону прав виконавців, виробників фонограм і органів радіомовлення (Рим, 1961 рік), Конвенції про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм (Женева, 1971 рік), Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності з виконань і фонограм (Женева, 1996 рік).

У практичному плані для реалізації правових норм, наближених до норм міжнародного права, необхідно:

- більш чітко впроваджувати у систему законодавчих актів України (стосовно охорони об'єктів авторського права і суміжних прав) вимоги директив Європейського Союзу "Про юридичний захист комп'ютерних програм" (1991 рік), "Про права на оренду і прокат та права, пов'язані з авторським правом у галузі інтелектуальної власності", (1992 рік), "Про координацію деяких положень авторського права і суміжних прав, застосовуваних до радіомовлення через супутні і до трансляції по дротовому зв'язку" (1993 рік), "Про узгодження строків захисту авторського права і суміжних прав" (1993 рік), "Про юридичний захист авторського права і суміжних прав" (1996 рік) та передбачати дієвий механізм їх реалізації;

- укладати двосторонні угоди про взаємне представництво інтересів з авторсько-правовими організаціями країн-членів ЄС;

- вивчити і продовжувати дослід країн-членів ЄС у нормотворчій роботі, системі охорони об'єктів авторського права і суміжних прав (практика досудового і судового роз-

гляду конфліктних справ, боротьба з піратством), управління майновими правами на колективній основі, у створенні фондів матеріальної допомоги членам авторсько-правових товариств;

– створювати цілісну систему охорони об'єктів авторського права і суміжних прав із врахуванням досвіду європейських країн.

Висновки. Аналізуючи вище викладене, можна зробити такі висновки, що основними напрямками і пріоритетами розвитку законодавства і суспільних відносин у галузі авторського права і суміжних прав є:

1. Розвиток і вдосконалення національного законодавства шляхом:
 - a. підготовки нових законопроектів, внесення змін і доповнень до чинного законодавства;
 - b. введення кримінальної та адміністративної відповідальності, що існує в країнах-членах ЄС, за порушення норм авторського права і суміжних прав;
 - c. використання в національному законодавстві норм і положень директив ЄС з охорони інтелектуальної власності;
2. Здійснення кадрового забезпечення системи охорони об'єктів авторського права і суміжних прав шляхом підготовки і перепідготовки спеціалістів в галузі охорони літературних і музичних товарів, аудіо- і відеозаписів, комп'ютерних програм, програм телерадіомовлення;
3. Створення громадських організацій з управління майновими правами авторів на колективній основі;
4. Застосування новітньої техніки і прогресивних технологій у галузі автоматизованої обробки інформації, системи збирання, розподілу і виплати авторської винагороди, створення комп'ютерних каталогів.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003.
2. Закон України "Про авторське право і суміжні права" в редакції Закону України від 11 липня 2001 року N 2627-III.
3. Бачун О., Черкашин В. Захист права інтелектуальної власності в Україні // Право України. – 1997.
4. Дахно І.І. Патентно-ліцензійна робота. – К.: Видавництво "Бліц-Інформ", 1996.
5. Дроб'язко Р. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності і законодавство України про авторське право і суміжні права // Право України. – 1999.
6. Єфіменко Л. Охорона інтелектуальної власності // Наука і суспільство. – 2000.
7. Підпригора О.О. Правова культура в законодавстві України про інтелектуальну власність // Інтелект. власність. – 2000.
8. Святоцький О. Д., Роль інтелектуальної власності в економічному розвитку України. // Інтелектуальна власність. – 2000.
9. Основи інтелектуальної власності /Всесвіт. орг. інтелект. власності. – К.: Ін Юре, 1999.
10. Андрощук Г.О. Право интеллектуальной собственности и торговые аспекты. – К., 2000
11. Липчик Д. Авторское право и смежные права – М: Научно-издательский центр "Ладомир" Издательство ЮНЕСКО., 2002.

Н.О. Сидоренко

Науковий керівник:

д.ю.н., професор А.А. Музика

ЗАСТОСУВАННЯ АКТИВ ПРО АМНІСТІЮ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ПОМИЛУВАННЯ

В статті розглядаються проблеми, що виникають у процесі застосування активів про амністію та здійснення помилування.

Ключові слова: амністія, помилування, звільнення від кримінальної відповідальності і покарання, соціальна адаптація.

ПРИМЕНЕНИЯ АКТОВ ОБ АМНИСТИИ И ОСУЩЕСТВЛЕНИИ ПОМИЛОВАНИЯ

В статье рассматриваются проблемы, которые возникают в процессе применения актов об амнистии и осуществлении помилования.

Ключевые слова: амнистия, помилование, освобождение от криминальной ответственности и наказания, социальная адаптация.

Н.А. Sydorenko

THE PROCESS OF USING ACTS ABOUT AMNESTY AND REALIZATION OF FORGIVENESS

In the article are examined Problems which arise up in the process of using acts about amnesty and realization of forgiveness.

Keywords: amnesty, pardon, clearing of the criminal liability and punishment, social adaptation.

Постановка проблеми. Актуалізовані проблеми соціальної адаптації амністованих і помилуваних осіб. На підставі аналізу чинного законодавства виявлені суперечності між Законом "Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк" і окремими положеннями Кримінально-виконавчого кодексу України. Зокрема, в них по-різному визначаються такі поняття, як "соціальна адаптація", "ресоціалізація", "соціальна реабілітація". Обґрунтовується необхідність усунення цих законодавчих вад та потреба належного правового забезпечення процесу трудового і побутового влаштування амністованих і помилуваних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-періодичною базою статті стали праці дослідників, серед яких: В.Ю. Квашиса (м. Москва, 1967 р.); О.Ф. Смирнова (м. Свердловськ, 1979 р.); С.І. Комарицького (м. Москва, 1980 р.); О.С. Зельдової (м. Москва, 1987 р.); К.М. Тищенко (м. Москва, 1992 р.) та ін.

Метою дослідження є створення доктринальної моделі системи норм законодавства України у сфері застосування амністії та здійснення помилування; розробка практичних рекомендацій щодо правильного застосування чинних нормативно-правових актів із цих питань.

Основні результати дослідження. Прийняття Кримінально-виконавчого кодексу України, Закону України "Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк", підняло регулювання постпенітенціарних відносин на якісно новий рівень. Однак з прийняттям цих важливих законодавчих актів процес пізнання закономірностей регулювання постпенітенціарних відносин не завершився. Навпаки, з'явилися нові можливості для наукового аналізу проблем застосування згаданих нормативних актів, з'ясування їх ефективності. Стало можливим виявлення основних особливостей постпенітенціарного процесу і вироблення на цій основі наукових пропозицій щодо удосконалення чинних правових механізмів забезпечення соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ на підставі закону про амністію або акта помилування. Все вищезгадане дасть можливість певною мірою посилити запобігання злочинності загалом і особливо рецидивної злочинності. Розбудова соціальної, правової держави та намагання України ввійти повноправним членом у міжнародне співтовариство потребує, зокрема, вирішення цілого комплексу теоретичних і практичних проблем боротьби із злочинністю. Стабільність показників рецидивної злочинності об'єктивно свідчить не тільки про суттєві недоліки в організації виправного процесу засуджених, але й про несприятливий стан справ у сфері соціальної адаптації звільнених з місць позбавлення волі, у тому числі, за актами амністії та помилування [1, 2].

Амністії, помилування, пом'якшення вимог правил внутрішнього розпорядку кримінально-виконавчих установ, умовно-дострокові звільнення демонструють гуманні можливості кримінально-виконавчої політики української держави. Разом з тим залишається непорушним її фундамент, закладений ще в минулі роки. У системі засобів, які спри-

яють вирішенню цих завдань, значне місце належить соціальній адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ, в тому числі, на підставі закону України про амністію або акта помилування. Проблема соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ, – одна з центральних і найскладніших зі всіх кримінально-виконавчих проблем. У ній, як у фокусі, з'єднуються елементи економіки і соціальної психології, юриспруденції і політики, наукової теорії і соціальної практики. Від ефективності її вирішення значною мірою залежить моральне відродження та безпека суспільства, а також рівень рецидивної злочинності у державі. [4]

Спостерігається стійка тенденція до збільшення питомої ваги осіб, засуджуваних за вчинення повторних злочинів.

Не менш важливою у цьому процесі слід визнати і ту обставину, що у органів виконавчої влади ще відсутні достатні можливості щодо забезпечення корекції поведінки звільнених з установ виконання покарань на підставі закону про амністію або акта помилування у їх постпенітенційний період. Вирішення перелічених проблем є гострою необхідністю науки і практики. Необхідність дисертаційного дослідження проблеми соціальної адаптації осіб, звільнених на підставі закону про амністію або акта помилування, обумовлена також економічними чинниками. [3]

Організаційно-правові можливості органів місцевого самоврядування щодо забезпечення процесу соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ не відповідають сучасним суспільним реаліям, що склалися, і очікуванням суспільства. Аналогічна ситуація склалася також у сфері соціального контролю за звільненими на підставі закону про амністію або акта помилування з боку державних органів, в силу відсутності необхідного правового забезпечення контролю і корекції девіантної поведінки осіб. Крім цього, амністія, як видається, почала застосовуватися, як засіб зменшення кількості осіб в місцях позбавлення волі. [5]

Висновки. Амністія та помилування, слугуючи засобом загальної і спеціальної превенції, в той же час є засобом регулювання чисельності у місцях позбавлення волі. В актах про амністію визначають коло засуджених, на яких поширюється амністія і умови її застосування, а також категорії осіб, на яких амністія не поширюється. Помилування може бути застосоване до будь-якої особи, котра вчинила будь-які злочини і щиросердечно розкаялась в їх вчиненні та довела своє виправлення. Акти про помилування завжди персоналізовані. Амністія і помилування об'єднує дві суттєві обставини: джерелом кожної із цих правових підстав звільнення є волевиявлення відповідної галузі державної влади.

Соціальна адаптація осіб, звільнених на підставі закону про амністію або акта помилування, розглядається не тільки як функція державних органів, але і як функція громадських організацій, трудових колективів, фондів тощо.

У зв'язку з тим, що механізм соціальної адаптації складається не лише з системи стосунків між звільненим і середовищем, робиться висновок про те, що механізм соціальної адаптації – це сукупність правових, економічних, організаційних, соціально-психологічних і інших заходів, а також постпенітенційна діяльність державних органів, громадських організацій, направлених на забезпечення процесу соціальної адаптації осіб, звільнених з кримінально-виконавчих установ і переконання їх в об'єктивній необхідності правомірної поведінки.

Література

1. Кримінально-виконавчий кодекс України від 10.07.2003 р.
2. Закон України від 10.07.2003 "Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк".
3. Яровий А.О. Проблеми соціальної адаптації неповнолітніх, звільнених з виправно-трудових колоній: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08/ Нац. юрид. акад.-України ім.Я.Мудрого. – Харків, 2002. – 20 с.
4. Школа С.М. Кримінально-правові проблеми застосування амністії та здійснення помилування в Україні: Автореф. дис...канд. юрид. наук: 12.00.08/ Національна академія внутрішніх справ України. – Київ, 2004. – 20 с.

5. Олександр Беца. До питання про створення в Україні соціальної служби по роботі з особами, звільненими з місць позбавлення волі//Матеріали Міжнародного сим-позиуму 15-16 січня 1997 р. – К., 1997. – С.62-67.

А.А. Скатынская

Науковий керівник:
к.ю.н. **Б.М Гоголь**

АВТОРСЬКЕ ПРАВО У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВСЕСВІТНЬОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Досліджується проблема захисту права інтелектуальної власності у всесвітній мережі Інтернет. Висвітлюється зміст та обсяг цього права, а також основні засоби захисту.

Ключові слова: Інтернет, авторське право, правова охорона, твори.

А.А. Скатынская

АВТОРСКОЕ ПРАВО В СФЕРЕ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ВСЕМИРНОЙ ИНФОРМАЦИОННОЙ СЕТИ ИНТЕРНЕТ

Исследуется проблема защиты интеллектуальной собственности во всемирной сети Интернет. Освещается содержание и объем авторского права, а также основные средства защиты.

Ключевые слова: Интернет, авторское право, правовая охрана, произведения.

А.А. Skatynska

COPYRIGHT IN THE FUNCTIONING OF THE WORLD INFORMATION NETWORK INTERNET

The problem of protection of intellectual property rights in the Internet. Disclosed the contents and scope of this right, and the main means of protection.

Key words: Internet, copyright, legal protection, the works.

Постановка проблеми. Сьогодні Інтернет став повсякденним засобом передачі інформації будь-якого характеру, який є доступним кожному, хто має персональний комп'ютер, та, завдяки засобам супутникового зв'язку, з кожної точки на планеті.

Кількість інформації, накопиченої людством, сягнули сьогодні таких величин, що для її збору, обробки та зберігання вже недостатньо потужності найсучасніших електронно-обчислювальних машин (ЕОМ). Цю проблему було вирішено завдяки складанню інформаційних ресурсів окремих ЕОМ шляхом створення на їх основі локальних комп'ютерних мереж та об'єднанню останніх у "мережу мереж" – Інтернет. Кількість складових цієї всесвітньої інформаційної мережі постійно зростає. На 2007 рік вона об'єднує понад 25 тис. мереж та 100 млн. користувачів по всьому світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Систематизація та реформування авторського права у сфері охорони матеріалів, що передаються Інтернетом, є нагальною потребою і для України, особливо в умовах теперішніх ринкових перетворень в країні, коли інформація стає все вагомим фактором виробництва та все ціннішим об'єктом цивільного обігу.

В той же час, надзвичайна важливість заходів, спрямованих на забезпечення ефективного захисту авторських прав на розміщені в Інтернеті твори визнано Указом Президента України "Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні", який в якості основних завдань державної політики в сфері інформатизації визначає, серед іншого, "вдосконалення правового регулювання діяльності суб'єктів інформаційних відносин, виробництва, використання, поширення та зберігання електронної інформаційної продукції, захисту прав на інтелектуальну власність, посилення відповідальності за порушення встановленого порядку доступу до електронних інформаційних ресурсів всіх форм власності, за навмисне поширення комп'ютерних вірусів".

Вищенаведеними технологічними та правовими реаліями сьогодення і зумовлено актуальність теми даного дослідження. Авторсько-правові аспекти функціонування всевітньої інформаційної мережі Інтернет потребують негайного та всебічного вивчення з тим, щоб величезний потенціал Інтернету в усіх сферах суспільного життя реалізувався в повній мірі повсюди в світі та зокрема в Україні.

Мета дослідження полягає у системному аналізі сучасного стану охорони літературних та художніх творів в Інтернеті та розробка рекомендацій щодо вдосконалення чинного авторсько-правового законодавства України у сфері охорони розміщених в Інтернеті твори, спрямованих на поліпшення захисту прав авторів та їхніх правонаступників на такі твори.

З огляду на мету дослідження, його основними задачами є:

1. Встановити юридичну природу охорони авторських прав на розміщені в Інтернеті твори та особливості цієї охорони.
2. Визначити, які з матеріалів, доступних через Інтернет, підлягають охороні за авторським правом.
3. Розглянути та комплексно проаналізувати міжнародні правові акти у сфері охорони творів, розміщених в Інтернеті.

Об'єктом дослідження є правові проблеми, що постали з появою сучасних інформаційних технологій та мережі Інтернет.

Предметом дослідження є норми авторського права, якими охороняються права авторів та їхніх правонаступників на літературні і художні твори, розміщені в інформаційній мережі Інтернет.

Методи дослідження випливають з вимог комплексного та об'єктивного аналізу явищ суспільного життя та міждисциплінарного підходу до поставлених завдань. Дослідження проведено на основі формально-логічного, системно-функціонального, історико-правового, порівняльно-правового та інших загальних та спеціальних наукових методів.

Із застосуванням формально-логічного методу опрацьовано положення правових актів та судові рішення у сфері авторського права України, Російської Федерації, США та держав Західної Європи, норми, що містяться у міжнародних правових актах, прийнятих з питань охорони авторських прав, а також у таких нормативно-правових актах Європейського Союзу.

За допомогою історико-правового та діалектичного методів досліджено кількісний та якісний розвиток мережі Інтернет, її правовий статус, поява її нових можливостей і пов'язані з ними зміни підходів до її правового режиму та регулювання нормами міжнародного приватного права суспільних відносин, що виникають з приводу використання цієї інформаційної мережі.

Системно-функціональний метод надав можливість дослідити шляхи розповсюдження творів в мережі Інтернет та визначити механізм взаємин суб'єктів авторських прав на твори, які розміщено в мережі, з її користувачами.

Особливого значення надано порівняльно-правовому методу, на основі якого проведено співставлення положень законодавства країн Бернського Союзу, а також міжнародно-правових документів у сфері охорони авторських прав, зокрема: Закону України "Про авторське право і суміжні права", Акту про авторське право США, Закону Російської Федерації "Про авторське право і суміжні права", Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів та Всесвітньої конвенції про авторське право.

Основні результати дослідження. Особливості розміщених в Інтернеті творів як предмета авторського права викликані специфічною формою їх фіксації. Цифрова форма фіксації цих творів уможлиблює їхні унікальні, раніше неувяжні фізичні якості та спричинює значні проблеми їх правової охорони.

Нижче наведені технічні фактори, яким підвладні твори, розміщені в Інтернеті, та викликані цими факторами юридичні проблеми.

- 1) Відсутність втрати якості при відтворенні. На відміну від примірників творів, виготовлених з використанням аналогових засобів копіювання (як то фотокопіювальні апарати, відео- та аудіомагнітофони, факсимільні апарати тощо), цифрові примірники є ідеальними копіями без будь-якої втрати якості. Перша цифрова копія абсолютно не відрізняється

від тисячної копії, зробленої з того ж самого оригіналу. Оскільки кожна копія є ідеальною, не існує якісних обмежень, які б заважали піратам робити стільки копій, скільки вони забажають, і в одержувачів цих копій не виникає потреби звертатись до легального джерела для того, щоб зробити копію, яка б за якістю не поступалась оригіналу.

2) Незначність витрат на відтворення та розповсюдження. На відміну від практики розповсюдження звичайних примірників книг, журналів, музичних касет чи компакт-дисків, відеокасет або програмного забезпечення, вартість копії твору, розміщеного в Інтернеті, є незначною, так само як і витрати, пов'язані з доставкою цієї копії до кінцевого споживача через той же Інтернет. Враховуючи те, що вартість підтримки сайту в Інтернеті не залежить від об'єму отриманої з нього інформації (такими є реалії сучасного ринку телекомунікацій), порушення авторського права не супроводжується для піратів скільки-небудь значними витратами.

3) Здатність діяти анонімно. Використовуючи існуючі сьогодні технології, "пірати" здатні діяти в Інтернеті анонімно, не залишаючи слідів своєї діяльності. Анонімність є однією з небезпек Інтернету, оскільки, принаймні теоретично, вона дозволяє піратам безкарно завдавати шкоду, тим самим заперечуючи загальний принцип юриспруденції, згідно з яким особи, які завдали шкоду, мають її компенсувати. В результаті, можна передбачити більшу кількість порушень в ситуації, коли вони залишаються безкарними, ніж тоді, коли за них доводиться відповідати.

Проте, анонімна діяльність не є специфічною проблемою авторського права, вона стосується усіх злочинів, що скоюються в Інтернеті. Таким чином, доцільніше б було звернутися до проблеми шкоди, що завдається анонімністю взагалі, а не займатися розробкою заходів, які захищатиме лише володільців авторських прав. Більше того, існує природне обмеження сфер та обсягів анонімних дій, особливо коли ці дії мають комерційний характер. На певному етапі діяльність може стати достатньо значною щоб залишити, принаймні, непрямі докази (як у "реальному", так і у "віртуальному" світі), які б дозволили ідентифікувати порушника

4) Неосвічені користувачі. Багато, якщо не більшість, користувачів не розуміють існуючої системи захисту авторських прав Проблема неосвічених користувачів стосується як "реального" так і "віртуального" просторів, але Інтернет дозволяє таким користувачам досить легко розповсюджувати твори, які захищаються авторським правом. У багатьох випадках, подібне розповсюдження може, навіть ненавмисно, завдати шкоду, як, наприклад, у разі пересилання творів, які захищаються авторським правом і були законним чином отримані користувачем від володільця авторських прав, третім особам. Таким чином, ми можемо отримати низку відносно незначних порушень, які в сумі здібні призвести до значних втрат володільців авторських прав.

Поряд з технічними та юридичними аспектами, що мають значний вплив на стан справ з охороною творів, розміщених в Інтернеті, варто зупинитися і на деяких основних проблемах, пов'язаних зі ставленням користувачів до інтелектуальної власності взагалі і до авторського права зокрема. Нижче розглядаються певні соціологічні та культурні аспекти Інтернет-громади та їх можливий вплив на бажання користувачів платити за використання творів, розміщених в Інтернеті, а значить, бажання використовувати об'єкти охорони авторського права згідно з його нормами.

Ставлення користувачів до авторського права варіюється від тези про те, що "інтелектуальна власність взагалі не повинна захищатись", до імперативу "авторські права мають бути якнайкраще захищені". Можна виділити п'ять основних думок:

1) Інформація має бути вільною. Прихильники цієї тези вважають, що будь-яка інтелектуальна власність має належати суспільству в цілому і може вільно використовуватися всіма його членами. І хоча знайти завзятих прибічників цієї ідеї непросто, набагато легше знайти тих, хто вважає, що все, що вони знаходять в Інтернеті, може використовуватися безкоштовно.

2) "Право на посилання". Прихильники цієї ідеї вірять, що твори можуть вільно використовуватися за умови зазначення їх джерела. Знову, мабуть, не просто знайти беззастережних прибічників цієї ідеї, але ще важче знайти людей – навіть серед авторів – які, хоча б час від часу, не звертались до неї.

Прикро, але вимога обов'язкового посилання міститься в законодавстві далеко не всіх країн і часто стосовно не всіх категорій творів (український Закон тут є приємним виключенням), хоча етичні норми, що склалися серед користувачів Інтернету, як правило, заохочують посилання

3) Обмежене використання творів. Прихильники цієї ідеї вважають, що творці об'єктів інтелектуальної власності повинні мати певні права, які б захищали їхні твори, але вони заперечують абсолютний характер таких прав. Прихильники ідеї обмеженого використання творів намагаються знайти баланс між необхідністю захисту прав творців та допустимістю порушення авторських прав, що диктується стилем їхнього життя або потребами бізнесу.

Така точка зору більш-менш точно відображає позицію сучасного авторського права більшості юрисдикцій, де, поруч з надійним захистом інтересів володільців авторських прав, за певних умов дозволяється вільне використання творів.

4) Немайнові права. Під немайновими правами автора звичайно розуміють його право "вимагати визнання свого авторства на твір та протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні вказаного твору або будь-якому іншому посяганню на твір, здатному зашкодити честі чи репутації автора"

Взагалі, немайнові права є породженням ідеї про те, що твори автора є продовженням його самого, а тому автор має право контролювати те, як суспільство сприймає автора через його твори. У стосунках автора та будь-якого потенційного користувача доктрина немайнових прав надає безперечної переваги першому, а в багатьох юрисдикціях, наприклад, в Україні автор не може передати (відступити) свої немайнові права.

5) Міцні права авторів. Прихильники цієї ідеї вважають, що автор повинен мати суттєві повноваження для контролю за використанням його твору. Вони пішли б навіть далі немайнових прав, надавши автору також і право контролю за всіма випадками використання його твору.

З міркувань формування державної політики в галузі охорони авторських прав було б доцільно замислитись над тим, яким чином наше сучасне авторське право може впливати на поведінку людей, які дотримуються вищезгаданих точок зору. Важливо зауважити, що ті, хто підтримує ідею про те, що "інформація має бути вільною", здатні досить легко порушувати норми авторського права, незважаючи на суворість санкцій за їх порушення, при чому, зміцнення норм авторського права з метою впливу на прихильників вільного використання інформації не буде мати особливого сенсу. Враховуючи те, що Інтернет-культура збільшила лави противників міцних прав інтелектуальної власності, нове законодавство з авторського права, спрямоване на посилення прав авторів, навряд чи досягне бажаних результатів.

Історично склалось так, що основними популяризаторами Інтернету виступили науковці та технологи, багато з яких можна віднести до прихильників ідеї "інформація має бути вільною" (або до прихильників "права на посилання") З часом, нові хвилі неофітів Інтернету розбавляють цю культуру, і новачки привносили інше ставлення до інтелектуальної власності.

Протягом останнього десятиріччя Інтернет дійсно став прообразом та основою "інформаційної супер-магістралі" майбутнього. Розвиваючись сьогодні темпами, що вражають уяву, ця "мережа мереж" ретворилась із засобу спілкування в освітніх та дослідницьких колах на арену напруженої конкурентної боротьби.

Інтернет нині став головним засобом розповсюдження різноманітної інформації в глобальних масштабах. Ця інформація передається Інтернетом переважно у вигляді творів, які підлягають охороні авторським правом будь-якої з країн Бернського Союзу нарівні з творами, закріпленими в більш традиційних формах, за умови відповідності встановленим законодавством країни критеріям охорони, незалежно від виконання яких-небудь формальностей та факту опублікування.

Проте, можна зробити висновок, що володільці авторських прав стикаються зі значними ризиками, обумовленими існуванням інформаційних технологій. Транскордонний характер Інтернету та цифрова форма фіксації розміщених в ньому творів значно ускладнюють здійснення авторами та їх правонаступниками своїх прав.

Незважаючи на це, ми маємо переконливі докази того, що об'єкти інтелектуальної власності продовжують створюватися, в тому числі виключно для їх розповсюдження через Інтернет. Дійсно, величезна, майже незчисленна кількість об'єктів інтелектуальної власності продовжує з'являтися та розповсюджуватися в Інтернеті, незважаючи на існування вищезгаданих проблем

Таким чином, всупереч твердженням тих, хто вважає, що загрози, які становлять інформаційні технології для захищених авторським правом творів не сприятимуть їх подальшому створенню та розповсюдженню, бракують реальних підстав.

В той же час, можна припустити, що поєднання Інтернет-культури із загальними наслідками технічної еволюції змінює суспільне ставлення до авторського права. Ми стали культурою, яка поєднує в собі розуміння необхідності захисту авторських прав з толеруванням дрібних, але численних його порушень. Інакше кажучи, ми хочемо поважати права інтелектуальної власності інших, але, водночас, ми не хочемо міняти нашого звичного життя, хоча воно й пов'язано з багатьма бодай дрібними, майже побутовими, але все-таки протизаконними діями. Спроби змінити подібне ставлення, викликане соціальними та культурними факторами, виключно методами авторського права (а ще гірше – спроби зміцнення санкцій) не матимуть бажаного ефекту.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що в ньому вперше виявлені основні проблеми охорони авторських прав на літературні та художні твори, розміщені в мережі Інтернет, та запропоновані шляхи їх вирішення як на національному, так і на міжнародному рівні. Одержані теоретичні та практичні висновки повністю готові для використання органами законодавчої та виконавчої влади України для цілей формування державної політики у сферах зв'язку, інформатизації та охорони авторських прав, а також розробки нормативно-правових актів та укладання міжнародних угод в цих галузях.

Отриманий теоретичний підбір може служити підґрунтям для подальших теоретичних та прикладних досліджень з проблем взаємного впливу інформаційних технологій та авторського права. Результати дослідження можуть також бути використані авторами, програмістами, державними службовцями, суддями, викладачами, підприємцями та співробітниками організації.

Висновки. Як правило, порушення майнових авторських прав в Інтернеті можна пов'язати з неможливістю укласти договір з кожним автором чи правовласником, чий твір використовується. З даною проблемою суспільство зіткнулося не тільки з появою цифрових технологій (Інтернету), а набагато раніше.

Наприклад, при виникненні телебачення і радіомовлення, де також масово використовуються об'єкти авторського права. Єдиним вирішенням цього питання, як в одному, так і в іншому випадку є інститут колективного управління правами допомогою створення організацій по колективному управлінню майновими правами авторів. Основна діяльність таких організацій – видача ліцензій на використання творів і (або) об'єктів суміжних прав і розподіл між авторами (правовласниками) зібраного за видачу таких ліцензій винагороди. При цьому необхідно відзначити, що дана ліцензія дозволяє використовувати всі оприлюднені твори і надається від імені всіх правовласників, включаючи і тих, які не передали організацій повноважень.

Література

1. Закон України "Про авторське право і суміжні права" в редакції Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про авторське право і суміжні права" від 14 липня 2001 р. // Голос України. – 16.08.2001 р. – № 146.
2. Указ Президента України "Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні" від 27 квітня 2001 р. № 285/2001 // Урядовий Кур'єр. – 05.05.2000 р. – № 79.
3. Дроб'язко Р.В. Право інтелектуальної власності: Навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 512 с.
4. Іванов В. Правове регулювання Інтернет. Деякі аспекти // СВІП. – № 3, 2002. – С.21-27.
5. Пастухов О.М. Авторське право в Інтернеті. – К.: Школа, 2004. – 144 с.

Т.О. Софіюк

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **М.І. Усенко**

ПРАВОВІ ОСНОВИ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ МОЛОДІЖНОГО ЖИТЛОВОГО БУДІВНИЦТВА

У статті розглянуто основні проблеми, що стосуються сприяння розвитку молодіжного житлового будівництва, а також визначено шляхи для їх подолання. Подано власний погляд автора на шлях розвитку інституту сприяння молодіжному житловому будівництву в Україні, вказано на його недоліки та перспективи.

Ключові слова: молодіжне житлове будівництво, доступне житло для молоді, житлове кредитування, суб'єкти молодіжного житлового будівництва.

Т.А. Софіюк

ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ СОДЕЙСТВИЯ РАЗВИТИЮ МОЛОДЕЖНОГО ЖИЛИЩНОГО СТРОИТЕЛЬСТВА

В статье рассмотрены основные проблемы, касающиеся содействия развитию молодежного жилищного строительства, а также определены пути их преодоления. Подан собственный взгляд автора на путь развития института содействия молодежному жилищному строительству в Украине, указаны его недостатки и перспективы.

Ключевые слова: молодежное жилищное строительство, доступное жилье для молодежи, жилищное кредитование, субъекты молодежного жилищного строительства.

T.O. Sofiyuk

LEGAL FRAMEWORKS OF ASSISTANCE TO DEVELOPMENT OF YOUTH HOUSING

Basic problems that touch an assistance to development of the youth housing are considered in the article, and also ways are certain for their overcoming. The own look of author is given to the way of development of institute of assistance to the youth housing in Ukraine, it is indicated on his defects and prospects.

Key words: youth housing, accessible accommodation for young people, housing crediting, subjects youth dwelling.

Постановка проблеми. Відсутність доступного житла для молоді є, безперечно, проблемою номер один в сучасній Україні. Вона значно погіршує демографічну ситуацію в нашій державі, стоїть на заваді повноцінній реалізації особистісного потенціалу молодих людей (в тому числі створює перешкоди для їхньої кар'єри), не кажучи вже про її руйнівний вплив на розвиток економічного патріотизму нашого народу тощо. Ясна річ, виключно дієва підтримка державою молодіжного житлового будівництва могла б допомогти розв'язати цілий комплекс соціальних та економічних проблем нашої молоді країни і водночас забезпечити зміцнення державної фінансово-кредитної системи. Тож знаходження шляхів виходу із кризової ситуації, що склалася у сфері забезпечення молоді житлом, є особливо актуальним сьогодні, на двадцятому році Незалежності України, коли з усією гостротою постає питання про спроможність нашої держави забезпечити нормальний розвиток молодих поколінь українців та довести свою приналежність до європейської системи цінностей.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Чимало видатних українських вчених присвятили свої праці комплексному вивченню проблеми розвитку молодіжного житлового будівництва в нашій державі або окремим аспектам цієї проблеми. Дослідженням адміністративно-правового регулювання державного молодіжного житлового будівництва займалися, зокрема, В.Б. Авер'янов, В.М. Гаращук, О.В. Гафурова, В.К. Гіжевський, І.П. Голосніченко, Р.А. Калюжний, а також С.В. Ківалов, В.К. Колпакова, Є.В. Курінний, Н.Р. Нижник і О.П. Рябченко. Окремі питання дослідження молодіжного житлового будівництва опрацьовували такі вчені у галузі житлового права, як В.С. Гопанчук, Є.О. Мічурін та С.О. Сліпченко. Економічні питання іпотечного кредитування досліджували вчені О.Т. Євтух, О.О. Лук'яненко, К.В. Паливода.

Метою дослідження є вивчення (на основі аналізу наявних нормативно-правових актів) основних проблем, що стосуються забезпечення реалізації прав молоді на житло і розвитку молодіжного житлового будівництва в Україні, а також знаходження шляхів їхнього розв'язання.

Основні результати дослідження. Безперечно, не можна стверджувати, ніби державою не було зроблено жодних кроків у напрямку розв'язання проблеми забезпечення розвитку молодіжного житлового будівництва. Однак, на жаль, в цілому державна підтримка була у більшій мірі декларативною, ніж дієвою. На прийнятих у 1990-х нормативно-правових актах з молодіжного житлового будівництва сильно позначився, так би мовити, бурхливий романтизм і декларативний пафос тієї доби. Водночас не було забезпечено створення матеріальної бази для розвитку молодіжного житлового кредитування.

Етапною у розвитку правового забезпечення розв'язання проблеми молодіжного житла стала прийнята двадцять шостого жовтня 2000 року Кабінетом Міністрів України Постанова № 1604 [1] (на виконання Указу Президента України від 4 грудня 1996 р. N 1165) [2]. Постанова № 1604 називалася "про державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву" і її тексті містилося легалізоване визначення поняття "молодіжне житлове будівництво". З цього нормативно-правового акту можна, на нашу думку, починати відлік документів, спрямованих на забезпечення матеріальної бази розвитку молодіжного житлового будівництва (чого так не вистачало документам, прийнятим у 1990-х роках).

Підсумок вітчизняної правотворчої діяльності у сфері забезпечення молоді житлом можемо побачити на сайті Державного фонду сприяння молодіжному житловому будівництву, який містить перелік нормативно-правових актів [3], що регулюють його діяльність. Загальний аналіз документів дозволяє ствердити, що чимало з них не розраховані на фактичне впровадження їхніх положень у життя, оскільки містять просто популістські декларації. Тож нормативно-правові акти 2000-х років не внесли ясності у надмірно ускладнену систему нормативно-правових актів, через що сьогодні постала потреба у систематизації значної за обсягом, однак нерідко безладної нормативно-правової бази.

Втім, необхідність упорядкування нормативно-правових актів не є єдиною проблемою, яка суттєво утруднює реалізацію прав молоді на житло і розвиток молодіжного житлового будівництва в Україні.

Перш за все, необхідно негайно систематизувати порядок черговості одержання житла. На нашу думку, визначити черговість в одержанні житла потрібно не за датою взяття громадян на облік, а за їхньою потребою у житлі. Однак вітчизняна нормативно-правова база досі не містить чітко сформульованого і визначеного критерію потреби у житлі. Крім того, при визначенні порядку черговості потрібно враховувати не тільки саму потребу в житлі, а й матеріальні можливості суб'єктів.

Іншою проблемою є, на нашу думку, недостатня визначеність кількості коштів, яка виділяється на розвиток молодіжного житлового будівництва.

Нормативно-правові акти не містять навіть приблизної кількості суб'єктів молодіжного житлового будівництва. Необхідно також чітко визначити, хто є такими суб'єктами. Для цього, на нашу думку, доцільним є проведення перепису населення, під час якого можна буде визначити рівень забезпеченості громадян житлом. Також потрібно, на нашу думку, доповнити анкету опитування додатковими пунктами про кількість молодих людей, які потребують поліпшення житлових умов. При опрацюванні даних перепису враховуватиметься кількість членів сім'ї, що проживають на одній житловій площі, та їхній вік.

Висновки. Таким чином, на підставі аналізу першоджерел, нормативно-правових актів, що регулюють діяльність Державного фонду сприяння молодіжному житловому будівництву, можна прийти до висновку про нагальну необхідність вдосконалення вітчизняної нормативно-правової бази.

На нашу думку, першочерговим кроком повинне стати прийняття єдиного Закону про державне сприяння реалізації конституційних прав громадян на житло. Існуючі у проектах документи [4], зокрема Проект житлового кодексу [5], лише узагальнено регламентують основні засади здійснення житлового будівництва.

Наступним кроком, на нашу думку, повинно стати визначення категорій громадян, які потребують державної допомоги для одержання доступного житла, і, зокрема, визначення категорій громадян, які потребують відповідно першочергового чи доступного житла тощо.

Іншою нагальною проблемою є потреба в уточненні суб'єктів процесу молодіжного житлового будівництва. Тісно пов'язаною з нею є необхідність впровадження у житлове законодавство, в тому числі у новий Житловий кодекс, який поки що перебуває у проектному стані, регулятивних норм не лише імперативної, а й спеціальної дії, без поєднання яких годі й говорити про матеріальне забезпечення розвитку молодіжного житлового будівництва.

Також, на нашу думку, необхідне чітке законодавче визначення категорії осіб, які мають право, виходячи зі змісту Закону, на участь у програми молодіжного житлового будівництва. Для цього можна скористатися, наприклад, узагальненими даними перепису населення, за якими можна визначити, зокрема, відсутність житлового мінімуму чи ступінь необхідності надання державної допомоги.

Порядок надання допомоги у сфері здійснення молодіжного житлового будівництва також потребує уточнень. Мова повинна йти не лише про разову допомогу у вигляді кредитування. Необхідно розробити більш гнучку і дієву систему грошової підтримки молоді. Також необхідне забезпечення звітності органів сприяння молодіжному житловому будівництву про здійснення заходів з надання допомоги молоді. Нарешті, існує потреба у визначенні порядку надання такої звітності для унеможливлення зловживань у роботі відповідних уповноважених органів.

У підсумку ще раз підкреслюю основні моменти, на які варто звернути увагу в першу чергу. Нормативно-правові акти, що регламентують здійснення молодіжного житлового будівництва, не дають правової моделі, за якою можна було б практично визначити хоча б приблизну кількість суб'єктів, що потребують житла. Так само неможливим є визначення розміру коштів, які щорічно мала б спрямовувати держава у вигляді допомоги молодим громадянам на придбання житла. Тож для визначення кількості житла, яке необхідно спорудити для молодих громадян, варто було б, на мою думку, скористатися акцією Державного перепису населення, що має проводитися в 2012 році. Зокрема, анкету загального опитування населення слід було б доповнити питаннями щодо рівня забезпеченості житлом, а також щодо обраних респондентами шляхів для вирішення житлової проблеми. Таким способом можна було б отримати орієнтовні дані щодо кількості молодих людей, які потребують поліпшення житлових умов і розраховують на державну підтримку. Що ж стосується обсягу коштів, які можуть бути спрямовані державою на зазначені цілі, то дана проблема повинна вирішуватися Законами про Державний бюджет. В базовому законі, що мав би регулювати сприяння держави в реалізації громадянами права на житло, слід було б закріпити положення, згідно з яким держава при всіх складнощах формування державного бюджету мала б виділяти гарантований мінімум коштів (у відсотковому відношенні щодо розрахункової загальної вартості будівництва житла для молоді в даному році), які в обов'язковому порядку мають бути передбачені в бюджеті на фінансування житлового будівництва.

Література

1. Постанова від 26 жовтня 2000 р. N 1604 "Питання Державної спеціалізованої фінансової установи "Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву" // Офіційний вісник України від 10.11.2000 – 2000 р., № 43, стор. 98, стаття 1846, код акту 16987/2000.
2. Указ Президента України від 4 грудня 1996 р. N 1165 "Про додаткові заходи щодо реалізації державної молодіжної політики" // Урядовий кур'єр від 12.12.1996.
3. Проект Закону № 4124 від 25.03.2009 "про забезпечення громадян доступним житлом" // w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=34601
4. Проект Закону № 4722 від 25.06.2009 "про державну підтримку забезпечення громадян доступним житлом" // w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=35648
5. Проект Житлового кодексу України № 2307-д від 04.09.2009 / w1.c1.rada.gov.ua.

6. Левін П.Б. Стан і перспективи кредитування житла для молоді // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 6, т. 1. – С. 263-266.

7. Лимаренко В.А. Іпотечне кредитування – шлях до поліпшення соціально-економічних умов // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 2, т. 1. – С. 224-228.

8. Німко Ольга Борисівна. Адміністративно-правове регулювання державного молодіжного житлового кредитування: дис. канд. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Національний аграрний університет. – Київ, 2008.

А.А. Стиран

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент **М.І. Карпенко**

СЛІДЧІ ДІЇ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

В статті висвітлюються основні вимоги для вирішення теоретичних і практичних проблем слідчих дій. Визначення шляхів удосконалення слідчих дій при розслідуванні злочинів та подолання прогалин у законодавстві.

Ключові слова: *слідчі дії, класифікація слідчих дій, організаційні дії слідчого, інститут слідчих дій, закріплення та регламентація слідчої дії.*

А.А. Стыран

СЛЕДСТВЕННЫЕ ДЕЙСТВИЯ: ПРОБЛЕМЫ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ

В статье освещаются основные требования для решения теоретических и практических проблем следственных действий. Определение путей совершенствования следственных действий при расследовании преступлений и преодоления пробелов в законодательстве.

Ключевые слова: *следственные действия, классификация следственных действий, организационные действия следователя, институт следственных действий, закрепления и регламентация следственного действия.*

A.A. Styran

INVESTIGATIVE ACTIONS: PROBLEMS OF THEORY AND PRACTICE

The article gives the basic requirements to solve practical problems and theoretical investigation. Identifying ways to improve investigations when investigating crimes and addressing gaps in the legislation.

Key words: *investigation, classification of investigative actions, organizational actions of the investigator, the institution of investigation, fixing and regulation of investigator activities.*

Постановка проблеми. У правовій науці актуальною є проблема визначення змісту поняття "слідча дія", з'ясування сутності всіх їх різновидів як з точки зору детального наукового обґрунтування, так і з метою подолання прогалин у законодавстві та задоволення потреб слідчої практики.

У Кримінально-процесуальному кодексі України (надалі за змістом – "КПК України") термін "слідчі дії" згадано понад 100 разів. Однак визначення цього поняття закон не містить.

У "Руській Правді" взагалі не було такого терміна. В цьому історичному нормативному акті вжито вислів "гоніння по сліду", який у всіх слов'янських країнах означав "переслідувати злочинця" з метою спіймати його – "йти за слідом", "збирати сліди злочин" тощо.

У Статуті кримінального судочинства 1864 р. термін "слідчі дії" згадано вже багато разів у сенсі засобів виявлення та фіксування слідів злочину. Наприклад, у ст. 292 Статуту вказано: "Коли у випадках, визначених законом, виявиться необхідним допитати обвинувачених або свідків, або ж провести іншу слідчу дію поза дільницею, де виникло слідство, то виконання цих дій покладається на того слідчого, в дільниці якого вони повинні бути проведені". У цій статті Статуту йдеться не лише про допит обвинувачених та свідків, а й про "інші слідчі дії".

КПК УРСР 1927 р. (ст. 107) слідчі дії розумів інакше, це: пред'явлення обвинувачення; допит обвинуваченого; оголошення обвинуваченому про закінчення попереднь-

ого слідства; складання обвинувального висновку. До слідчих дій законодавець відносив поряд із пізнавальними також процесуальні дії, не пов'язані з виявленням або фіксацією доказів у справі.

КПК 1960 р. (чинний дотепер) не вніс ясності у розуміння поняття слідчих дій. Через це вченікладають різний зміст у цей термін: всі дії слідчого (О. М. Ларін, І. М. Лузгін); вид пізнавальної діяльності слідчого (І. Є. Биховський); збирання доказів (С. А. Шейфер); дії (вид діяльності) з виявлення і закріплення доказів (Н. В. Жогін, Ф. Н. Фаткуллін); дії з одержання (збирання) доказів (Г.С. Казіян, А.Б. Соловійов); комплекс пізнавальних і посвідчувальних операцій (Г. Абдумаджидов); засіб одержання і перевірки доказів (О.П. Рибаків).

Однією із причин дослідження слідчих дій викликана із зміною кримінально-процесуального законодавства, появою нових видів злочинів, способів і засобів їх скоєння, використанням у процесі злочинної діяльності технічного оснащення високого рівня, покращенням психологічної підготовки злочинців та їх обізнаністю про прийоми і методи роботи органів з розслідування злочинів, у результаті чого зростає необхідність удосконалення досудового слідства, зокрема, щодо провадження слідчих дій.

Дослідження цієї проблеми призначене забезпечити пізнання різноманітних аспектів слідчих дій: кримінально-процесуального, морально-етичного, психологічного, організаційно-тактичного, визначення напрямів їх розвитку та удосконалення.

Особливого значення набуває розробка нових та удосконалення існуючих кримінально-процесуальних, організаційно-тактичних заходів, психологічних прийомів, що застосовуються під час провадження слідчих дій, покликаних підвищити їх якість та ефективність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання провадження досудового розслідування у кримінальних справах і проведення при цьому слідчих дій не нове в юридичній літературі. У різний час українські вчені-процесуалісти і криміналісти В.Нор, М.Михеєнко, В.Шибіко [18], В. П. Бахін, Ю. М. Грошевий, А. Я. Дубинський, В. К. Лисиченко, М. М. Михеєнко, М. Я. Сегая та інші вчені звертали увагу на ряд суперечливих положень з цих питань, пропонували шляхи їх усунення, висловлювали свої міркування щодо процесуального порядку і використання тактичних прийомів при проведенні окремих слідчих дій. Не обійшли увагою питання визначення і класифікації слідчих дій у своїх наукових працях А. В. Іщенко, Є. Г. Коваленко, О. П. Кучинська, А. О. Ляш, М. А. Погорецький, С. М. Стахівський, Л. Д. Удалова та інші автори.

Свої міркування з зазначених питань були висловлені В.І. Галаган на сторінках юридичних видань [6, с. 35-41].

Невирішені частини проблеми. Незважаючи на те, що багато вчених розглядали питання щодо поняття слідчих дій, все таки залишається невизначеним ряд положень щодо поняття слідчих дій, їх переліку і співвідношення з діями процесуальними. Тож подальше дослідження цих питань є аргументованим, відкритим і актуальним.

Метою дослідження є розвиток наукових положень, що стосуються кримінально-процесуальних та організаційно-тактичних аспектів слідчих дій, удосконалення кримінально-процесуального законодавства стосовно ефективного провадження слідчих дій.

Основні результати дослідження. Слідча дія є частиною процесуальної діяльності слідчого та безпосереднім способом вирішення завдань доказування, при цьому є основним елементом у здійсненні процесу розслідування злочинів, самостійним кримінально-процесуальним інститутом. До того ж, у аспекті дій слідчого такі дії займають у структурі його діяльності з розслідування злочинів досить вагомую частину, але це не вичерпує її у процесі розслідування злочину, оскільки процесуальні, розшукові, організаційні та слідчі дії, що застосовує слідчий, функціонують у тісному взаємозв'язку, взаємозалежності, доповнюючи одна одну і спрямовані на досягнення завдань кримінального судочинства.

Крім основної зазначеної відмінної ознаки слідчих дій, існують також додаткові характерні ознаки. І щодо їх переліку в науковців сформувались наступні думки. Так, М.Гутерман називає: процесуальний характер; необхідність достатніх підстав (фактичних, а для деяких дій й юридичних); здійснення уповноваженим суб'єктом; проведення у

межах досудового слідства; тактична обґрунтованість і вибірковість; внутрішня структура [10, с. 9].

Закріплення та регламентація слідчої дії в КПК України – обов'язкова умова її проведення. На це вказує І.Бихарський, слушно зазначаючи, що невірною є думка окремих процесуалістів і практика деяких слідчих, котрі вважають правомірним проведення даної дії, не передбаченої законодавством [4, с. 35]. Це положення підтримує С.Шейфер [22, с. 61]. О.Горбачев як обов'язкову ознаку слідчої дії називає її проведення після порушення кримінальної справи [7, с. 30]. Проте слід зазначити, що нині законодавче дозволено проведення трьох слідчих дій до порушення справи (огляд місця події, накладення арешту на кореспонденцію і зняття інформації з каналів зв'язку). Тому дане правило застосовується з посиланням на можливі винятки, передбачені законодавством.

Відображення процесу проведення слідчої дії та отриманих при цьому результатів відбувається у протоколі. Оскільки протоколи слідчих дій є самостійним видом доказів відповідно до ст. 65 КПК України і основним процесуальним засобом оформлення названих дій та їх результатів згідно з п. 20 ст. 32 КПК, їх ведення є характерною ознакою слідчих дій (статті 84, 85 КПК). Як зазначає О.Білоусов, саме протоколи зазначених дій відображають результат безпосереднього сприйняття фактичних даних відповідними учасниками процесу [2, с. 26].

Враховуючи вимоги законодавства та наукові дослідження у даному напрямі, є потреба виділити наступні відмінні ознаки слідчих дій від інших дій процесуального і непроцесуального характеру, що здійснюються у процесі розслідування злочину: передбачені кримінально-процесуальним законодавством; безпосереднім призначенням є направлення на збирання, перевірку та оцінку доказів; крім винятків, зазначених у КПК України, можуть бути застосовані після порушення кримінальної справи; підлягають єдиним правилам та вимогам до фіксації ходу слідчої дії та закріплення отриманих результатів; дозволяють об'єктивно фіксувати хід проведеної дії та її результати.

Визначення переліку слідчих дій є складним завданням тому, що законодавець не встановив чіткого переліку вказаних дій, а статті КПК України лише використовують термін "слідчі дії", часто допускаючи їх змішування з іншими процесуальними діями слідчого.

Щодо того: є накладення арешту на майно, його опис слідчими діями, у правовій літературі існують суперечливі думки. Так, О. Горбачев висловлює точку зору, що дана процесуальна дія відповідає всім ознакам, які характеризують слідчі дії [7, с. 130]. Це стосується і поглядів Ю.Белозерова, В.Рябокonia [3, с. 6], Е.Подголіна [20, с. 27], Ю.Грошевого, В.Хотенця [8, с. 211].

Проте деякі науковці дотримуються протилежної точки зору. Це, наприклад, С.Шейфер [22, с. 24], М.Гутерман [10, с. 6].

Кожна слідча дія є дією процесуальною, яка не лише зазначається, але й детально врегульовується у чинному КПК. Разом з тим, при віднесенні процесуальних дій до слідчих залишилися суперечливі і невизначені положення. У цьому відношенні варто погодитися з тими авторами, які надають перелік тих дій, що, на їх думку, відносяться до слідчих. У таких переліках є багато співпадаючих положень, тому що безспірним є віднесення до слідчих дій допиту свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, очної ставки, пред'явлення для впізнання, слідчого огляду, освідування, обшуку, виїмки, відтворення обстановки і обставин події, призначення експертизи [11, с. 48; 12, с. 309; 13, с. 219-222; 16, с. 234; 15, с. 83].

Разом з тим, є друга група процесуальних дій, з приводу віднесення яких до слідчих висловлені діаметрально протилежні точки зору (наприклад, до таких дій відносяться ексгумація трупа, одержання зразків для експертного дослідження). Такої дискусійності можна було б уникнути, якби у чинному КПК України визначалися принаймні поняття та перелік слідчих дій. Однак нині зазначені питання на законодавчому рівні не вирішені. Тож не можна не погодитися з М. А. Погорецьким у частині, що це негативно впливає на діяльність органів дізнання, досудового розслідування, прокуратури та суду при обґрунтуванні процесуальних рішень про проведення певних слідчих дій, прокурорського нагляду та судового контролю за їх проведенням [19, с. 150].

Неоднозначні точки зору висловлені науковцями також щодо інших процесуальних дій. Зокрема, одні автори включають у перелік слідчих дій одержання зразків для

експертного дослідження [19, с. 153; 9, с. 222], інші – ексгумацію трупа [21, с. 59; 17, с. 11]. З цього питання Є.Д. Лук'яничков досить точно зазначив, що у структурі процесуальних засобів інформаційного забезпечення, окрім слідчих дій та інших процесуальних засобів, правомірно виділити специфічну групу засобів організаційного характеру. За своєю природою вони охоплюються положеннями процесуального закону, а тому, на відміну від інших організаційних засобів, мають бути визнані процесуальними (виклик на допит, залучення осіб, які мають брати участь у слідчій дії, відібрання зразків для порівняльного дослідження, ексгумація) [14, с. 131]. Разом з тим, враховуючи дискусійність даного питання та їх недостатнє врегулювання у КПК, існує, на наш погляд, нагальна потреба більш детального дослідження на монографічному рівні процесуального порядку і тактики проведення зазначених процесуальних дій.

Слідча дія як самостійний елемент кримінально-процесуальної діяльності має, у свою чергу, власну структуру, що є узгодженою системою складових елементів, які представляють значний дослідницький інтерес та потребують як глибокої наукової, так і законодавчої регламентації. Структура (лат. Structura) – взаєморозміщення та взаємозв'язок складових цілого, будова; устрій, організація чого-небудь [5, с. 1208]. Структуру слідчої дії можна розглядати з різних точок зору. Так, Л. Ароцкер визначає структуру названої дії як правове явище, що складається з трьох основних елементів: процесуальних, тактичних і етичних [1, с. 52]. Лише у їх сукупності, взаємозв'язку та взаємозалежності повноцінно функціонує слідча дія.

Процесуальна характеристика слідчої дії складає її правову основу, забезпечує законність провадження останньої, процесуальний порядок її здійснення та фіксації отриманих результатів. Закріплення і регламентація слідчої дії в КПК України – обов'язкова умова її проведення.

Інститут слідчих дій є динамічною системою, яка піддається постійному розвитку і удосконаленню. Цей розвиток здійснюється не лише в аспекті підвищення ефективності діяльності слідчого у процесі розслідування злочинів шляхом застосування найбільш ефективних тактичних прийомів, належної організаційної діяльності, а й шляхом подальшого розроблення законодавчої регламентації слідчих дій у кримінально-процесуальному законодавстві. З метою найповнішого і глибокого з'ясування сутності інституту слідчих дій його дослідження потрібно проводити з врахуванням історичного становлення цього кримінально-процесуального явища, що має суттєве значення для визначення перспектив і тенденцій розвитку як окремих слідчих дій, так і їх системи.

З цього приводу І.Биховський зазначає, що у процесі розвитку нових слідчих дій спостерігаються певні закономірності [4, с. 31]. Насамперед, це в рамках встановлених законом вказаних дій використовуються нові прийоми виявлення і використання доказів. При неодноразовому повторенні вони стабілізуються, виробляються найбільш раціональні і ефективні шляхи їх виконання. Цей процес здійснюється у межах кримінально-процесуальних принципів, що є основою застосування даних прийомів. Велику роль при цьому відіграє слідча і судова практика, яка беручи до уваги чи спростовуючи одержані докази, отримані в результаті застосування даного прийому, дає їм всебічну оцінку, готує практичне підґрунтя для нової слідчої дії. Синтез теорії і практики забезпечує наступну законодавчу регламентацію нових прийомів розслідування та їх затвердження у формі самостійних слідчих дій.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що наукові розроблення щодо вдосконалення кримінально-процесуального законодавства України, тактичних, організаційних, морально-етичних особливостей порядку провадження слідчих дій повинні ґрунтуватися на аналізі історичного генезису даного явища, враховувати потреби практичної діяльності із розслідування злочинів, рівень розвитку суспільства та стан злочинності, слугувати потребам сьогодення, вирішувати прогностичні завдання. Тобто, інститут слідчих дій вимагає комплексного дослідження на основі методу системного аналізу, що передбачає глибоке з'ясування його сутності як самостійного об'єкта дослідження, так і у процесі взаємодії його з іншими правовими явищами, що підпорядковуються єдиній загальній меті – досягнення завдань кримінального судочинства, що полягають у охороні прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, які беруть у ньому участь, а

також швидкому і повному розкритті злочинів, викритті винних та забезпеченні правильного застосування Закону з тим, щоб кожний, хто вчинив злочин, був притягнутий до відповідальності, і жодний невинний не був покараний.

До вичерпного переліку слідчих дій, що за чинним КПК України припустимо віднести: допит свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, очну ставку, пред'явлення для впізнання, слідчий огляд, освідування, обшук, виїмку, відтворення обстановки і обставин події, призначення експертизи, накладення арешту на кореспонденцію, зняття інформації з каналів зв'язку. А також за можливе запропонувати визначити у частині першій статті 66 та частині першій статті 85 чинного КПК, які саме з процесуальних дій відносяться до слідчих і можуть використовуватися як засоби збирання доказів при розслідуванні і судовому розгляді кримінальних справ.

Література

1. Ароцкер Л.Е. О соотношении процессуальных, тактических и этических начал в следственных действиях (Краткие тезисы докладов и научных конференций) / 50 лет Советской прокуратуры и проблемы совершенствования предварительного следствия. – Л., 1972. – С. 52-55.
2. Білоусов О.І. Оцінка окремих джерел доказів у кримінальному судочинстві: Посіб. для слідчих і суддів. – К., 1996. – 51с.
3. Белозеров Ю.Н., Рябоконт В.В. Производство следственных действий: Учеб. по-соб. – М., 1990. – 66 с.
4. Быховский И.Е. Развитие и совершенствование следственных действий (Краткие тезисы докладов и научных конференций) / 50 лет Советской прокуратуры и проблемы совершенствования предварительного следствия. – Л., 1972. – С. 31-35.
5. Бусел В.Т. Великий тлумачний словник української мови /- К., 2002. – 1440 с.
6. Галаган В. І. Слідчі дії в структурі процесуальних дій за КПК України / В. І. Галаган // Право і суспільство. – 2007. – № 2. – С. 35-41.
7. Горбачев О. Слідчі дії: термінологія, поняття, види // Вісник Академії правових наук України. – Харків, 1997. – Вип. 2. – С. 125-130.
8. Грошевий Ю.М. та Хотенець В.М. Кримінальний процес України: Підруч. для вищих навч. зак. України. – Харків, 2000. – 494 с.
9. Грошевий Ю. М. Докази і доказування у кримінальному процесі: Науково-практичний посібник / Ю. М. Грошевий, С. М. Стахівський. – К.: КНТ, Видавець Фурса С. Я., 2006. – 272 с.
10. Гутерман М.П. Организационные мероприятия следователя в процессе расследования преступлений: Автореф. дис. канд. юрид. наук. – М., 1980. – 18 с.
11. Дубинский А. Я. Производство предварительного расследования органами внутренних дел / А. Я. Дубинский. – К., 1987. – 84 с.
12. Коваленко С. Г. Кримінальний процес України: Підручник / Є. Г. Коваленко, В. Т. Малайренко. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 712 с.
13. Кузьмичов В. С. Слідча діяльність: характеристика та напрями удосконалення: Монографія / В. С. Кузьмичов, Ю. М. Черноус. – К.: ЗАТ "НІЧЛАВА", 2005. – 448 с.
14. Лук'янчиков Є. Д. Основи інформаційного забезпечення розслідування злочинів (правові і методологічні проблеми): Монографія / Є. Д. Лук'янчиков. – К., 2005. – 360 с.
15. Ляш А. О. Кримінальний процес (Особлива частина): Навчальний посібник для дистанційного навчання / А. О. Ляш. – К.: Університет "Україна", 2006. – 470 с.
16. Михеєнко М. М. Кримінальний процес України: Підручник / М. М. Михеєнко, В. Т. Нор, В. П. Шибіко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Либідь, 1999. – 536 с.
17. Натура Д. А. Эксгумация и особенности тактики следственных действий, связанных с эксгумированным трупом / Д. А. Натура, А. И. Натура. – М.: Юрлитинформ, 2003. – 104 с.
18. Нор В.Т., Михеєнко М.М., Шибіко В.П. Кримінальний процес України: Підруч. для юрид. вузів. – К., 1992. – 489 с.
19. Погорецький М. А. Слідчі дії: поняття і класифікація / М. А. Погорецький // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2008. – № 1. – С. 150-156.

20. Подголин Е.Е. Тактика следственных действий: Учеб.-практ. пособ. – Изд. 3-е, пе-рераб. и доп. / Под ред. и с предисл. проф. И.Е. Быховского. – К., 1997. – 71 с.

21. Стахівський С. М. Слідчі дії як основні засоби збирання доказів: Науково-практичний посібник / С. М. Стахівський. – К. : Атіка, 2009. – 64 с.

22. Шейфер С.А. Следственные действия: сущность и процессуальная форма. – М., 1981. – 128 с.

Р.П. Сюр

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **І.О. Харь**

ПРАВО ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ: ПІДСТАВИ НАБУТТЯ ТА ПРИПИНЕННЯ

Робота містить теоретичні узагальнення і аналіз основних елементів права власності. Робота дає визначення захисту права власності та розглядає основні способи його здійснення.

Ключові слова: право власності, захист права власності, право володіння, право розпорядження, право користування.

Р.П. Сюр

ПРАВО ЧАСТНОЙ СОБСТВЕННОСТИ: ОСНОВАНИЯ ПРИОБРЕТЕНИЯ И ПРЕКРАЩЕНИЯ

Робота содержит теоретические обобщения и анализ основных элементов права собственности. Работа дает определение защиты права собственности и рассматривает основные способы его осуществления.

Ключевые слова: право собственности, защита права собственности, право владения, право распоряжения, право пользования.

R.P. Syur

RIGHT OF PRIVATE OWNERSHIP: GROUNDS OF ACQUISITION AND STOPPING

A work contains a theoretical synthesis and analysis of the basic elements of property rights. This work provides a definition of property rights protection and discusses the main methods for its implementation.

Key words: property law, protection of property rights, ownership, right of disposition, the right to use.

Постановка проблеми. Економічні відносини власності отримують юридичне закріплення у праві власності, що виникає внаслідок правового регулювання певних економічних відносин. Правове регулювання відносин власності є одним з найважливіших напрямків нормативної діяльності держави. За допомогою права держава регулює належність тих або інших об'єктів власності певному суб'єкту – громадянину, колективу, державі; обсяг і зміст суб'єктивних повноважень власника, порядок та форми їхньої реалізації щодо різноманітних об'єктів; засоби правової охорони відносин власності. Сукупність даних правових норм, що регулюють відносини власності, визначають право власності у об'єктивному розумінні. Суб'єктивне право власності визначається Цивільним кодексом України як врегульовані законом суспільні відносини володіння, користування та розпорядження майном [1, с. 65].

Похідними від права власності та абсолютними по своєму характеру є права на майно власника, що належать іншим особам, тобто це право повного господарського ведення, оперативного управління оренди. З одного боку ці права є абсолютними, так як реалізується триада повноважень: володіння, користування та розпорядження, що може бути порівняна з обсягом повноважень самого власника та підприємство має право захисту від усіх осіб, включаючи власника. А з іншого боку вони спочатку обмежені законом, так як вони є вторинними похідними бо тільки власнику чи уповноваженому їм

органу належить право створення, реорганізації або ліквідації підприємства, визначення цілей його діяльності, здійснення контролю за ефективністю використання та схоронності довіреного майна [2, с. 17].

Невирішені раніше частини загальної проблеми пов'язаних із правом приватної власності в Україні лежить також у нерегульованості та прогалинах у законодавстві, що мають регламентувати ці відносини. Це викликає безліч проблем та негативних явищ у економічному та соціальному житті, серед яких, наприклад: відсутність ринку землі, незаконна приватизація тощо. Сформування нового уряду після виборів 31 вересня 2007 р. поки що не призвело до відміни мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення, що має наслідком відсутність ринку землі в Україні. Оскільки в країнах із розвинутою ринковою економікою земля є одним із найважливіших об'єктів приватної власності, вирішення цього питання є тією віхою, від якої, значною мірою, залежить розвиток економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню права власності присвятили свої роботи такі вітчизняні вчені: Галуцько В., Гречко В. В., Заїка Ю. О., Заболотний В. Зіоменко Ю. І., Комах Е., Суханов Е. А., Шевченко М.

Мета дослідження є вивчення основних елементів інституту права власності, способів захисту та контролю власності в Україні.

Основні результати дослідження. Право приватної власності, як і будь-яке інше, підлягає захисту. Засади для цього створює Конституція, яка у ст.13 визначає, що держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Захист права приватної власності є невід'ємною частиною гарантованого законодавством захисту цивільних прав та інтересів. Відповідно до ст.15 ЦК, кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання. Окрім того, що держава захищає право власності через уповноважені органи, не виключається можливість такого захисту самостійними діями власника. [3, с.7]

Визначення способу захисту є прерогативою особи, права якої порушено, що встановлено у ч.1 ст.20 ЦК: "Право на захист особа здійснює на свій розсуд". Відповідно захист права приватної власності, як і інших цивільних прав, може здійснюватися юрисдикційно і неюрисдикційно. Юрисдикційною форма захисту полягає у зверненні особи та діяльності уповноважених державою органів із захисту порушених суб'єктивних прав. Її зміст у тому, що особа, права і законні інтереси якої порушені, звертається за захистом до компетентних органів (в суд, органи державної влади України, Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, нотаріусів тощо), що уповноважені здійснити необхідні заходи для відновлення порушеного права. Неюрисдикційною формою захисту права власності є діяльність особи, спрямована на відновлення права власності або попередження його порушення без звернення до компетентних державних органів. Цей спосіб виявляється у самозахисті цивільних прав. Згідно ст.19 ЦК, самозахистом є застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства. Способи самозахисту можуть обиратися самою особою чи встановлюватися договором або актами цивільного законодавства. [5, с. 298]

Характерні ознаки самозахисту:

1) самозахист здійснюється тоді, коли порушення суб'єктивного права уже відбулося і продовжується;

2) обстановка (обставини місця і часу) виключає можливість звернення до державного захисту, хоча і не виключає звернення до судового захисту (оскільки особа самостійно визначає найбільш дієві засоби захисту своїх інтересів);

3) самозахист здійснюється, перш за все, силами самого потерпілого (можливість допомоги інших фізичних або юридичних осіб не виключається);

4) самозахист не може виходити за межі дій, необхідних для припинення правопорушення, і має відповідати характеру самого правопорушення (щоб не вийти за межі необхідної оборони). [6, с. 86]

За загальним правилом юрисдикційний захист порушених прав та інтересів здійснюється судами. Залежно від характеру правовідношень, існують речово-правові

та зобов'язально-правові засоби захисту власності. Перші спрямовані на захист права власності як абсолютного права, тобто власнику протистоїть необмежена кількість осіб, кожна з яких зобов'язана поважати і не порушувати права власності. Тобто речово-правові засоби захисту права власності можуть бути спрямовані до будь-якої особи, що порушила право власності. Сюди відносяться: ввідикаційний та негаторний позови, позов про визнання права власності. На відміну від речово-правових, зобов'язально-правові засоби застосовуються у випадках, коли власник перебуває із правопорушником у зобов'язальних відносинах. До цієї групи належать: позов кредитора про відшкодування збитків, спричинених невиконанням або неналежним виконанням боржником зобов'язання; позов кредитора до боржника про повернення речі, наданої йому користування за договором; позов про відшкодування збитків, понесених фізичною особою при рятунні чужого майна від небезпеки, що йому загрожувала. У будь-якому разі за наявності між власником та правопорушником зобов'язальних відносин мають застосовуватися не речово-правові, а саме зобов'язально-правові засоби захисту права власності. Крім того, існують інші способи захисту порушених прав власності, що не входять до наведених двох груп: визнання правочину недійсним та визнання незаконним нормативного акту, що порушує право приватної власності. Особливістю захисту права власності є можливість не лише припинити існуюче, але й попереджувати передбачуване можливе правопорушення. Така норма встановлена у ч.2 ст.386 ЦК: власник, який має підстави передбачати можливість порушення свого права власності іншою особою, може звернутися до суду з вимогою про заборону вчинення нею дій, які можуть порушити його право, або з вимогою про вчинення певних дій для запобігання такого порушення.

До основних речово-правових засобів захисту права приватної власності можна віднести ввідикаційний та негаторний позови. Ввідикаційним є позов неволодіючого майном власника до його фактичного набувача про витребування майна із чужого незаконного володіння. Такі позови забезпечуються ст.387-390 ЦК. Для наочного відображення застосування цих засобів захисту права власності права звернемося до судової практики із цього питання. [7, с. 87 – 89]

Висновки. Таким чином, можна сказати, що розглядаючи правові основи одного із найважливіших інститутів сучасної демократичної держави – інституту приватної власності, можна прийти до висновку, що правовий статус цього фундаментального інституту спирається на низку нормативно-правових актів, серед яких чільне місце посідає Конституція України, що у ст.41 визнає право приватної власності непорушним. У той же час, Основний Закон у ст.13 встановлює рівність усіх суб'єктів права власності перед законом. В період розбудови в державі ринкової економіки, приватна власність виходить на перше місце, оскільки вона є рушійною силою і передумовою розвитку ринкових відносин. Тому особливо важливим є легалізація, законодавче забезпечення правовідносин, що виникають з приводу об'єктів приватної власності. Перехід величезної кількості об'єктів із державної до приватної власності ще з початку незалежності не завжди відбувався правовими методами.

Крім того, на сьогодні актуальним є не лише питання власності на землю, але й проблеми власності на підприємства. Зокрема, через недостатню легальну визначеність цих правовідносин, значного поширення набуло насильницьке захоплення підприємств, відоме як "рейдерство". За даними ЗМІ, кількість незаконних захоплень підприємств в Україні на початок 2007 року досягло 3 тисяч. Із цим негативним явищем, зокрема, пов'язується актуальність захисту права приватної власності.

Із розвитком ринкової економіки в нашій державі з'явилася ціла низка наявних проблем у сфері економічних відносин, предметом яких є приватна власність. Це свідчить про необхідність удосконалення регулювання інституту права приватної власності у законодавстві України.

Література

1. Гречко В. В., Зіоменко Ю. І. Конституційне право на особисту власність – К.: Політвидав України, 1989. – 65 с.
2. Заболотний В. Організаційно-правові основи і особливості функціонування різних форм власності // Політика і час – 1991. – № 13. С. 17.

3. Комах Е. Право коллективной собственности в Украине // Предпринимательство, хозяйство и право – 1997. – №6. – С. 7.

4. Майнові права громадян юридичних осіб // Михайленко О. Р. Основи правознавства – К., 1997. – С. 176.

5. Мартемьянов В. С. Хозяйственное право – БЭК, М., 1994. С. 298.

6. Правовое регулирование отношений собственности в Украине // Юрид. вестник – 1997. – №1. – С. 84-89.

С.В. Сьомочкін

Науковий керівник:

д.ю.н., професор **І.П. Козаченко**

ОСНОВНИ НАПРЯМИ БОРЬБИ З КОРУПЦІЄЮ

В статті проаналізовано суть явища корупції, досліджено основні напрямки боротьби з корупцією.

Ключові слова: злочин, корупція, організована злочинність, кримінальні відповідальність, державний апарат.

С.В. Семочкин

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ БОРЬБЫ С КОРРУПЦИЕЙ

В статье проанализирована суть явления коррупции, исследованы основные направления борьбы с коррупцией.

Ключевые слова: преступление, коррупция, организованная преступность, криминальная ответственность, государственный аппарат.

S.V. Somochkin

BASIC DIRECTIONS OF FIGHT AGAINST A CORRUPTION

Essence of the phenomenon of corruption is analysed In the article, basic directions of fight are investigational against a corruption.

Key words: crime, corruption, organized crime, criminal responsibility, state machine.

Постановка проблеми. Корупція є одним з основних чинників, які створюють реальну загрозу національній безпеці та демократичному розвитку держави, вона негативно впливає на всі сторони суспільного життя: економіку, політику, управління, соціальну і правову сферу громадську свідомість, міжнародні відносини. Корупція є не тільки кримінологічною та правовою проблемою, скільки соціально-політичною. Вона містить у собі величезну руйнівну силу як для правоохоронних органів, що здійснюють боротьбу з цим явищем, так, і для держави в цілому. Це обумовлює потребу глибокого вивчення цього явища з метою всебічного утримання процесу в певних рамках, які забезпечують дієздатність органів державної влади. Разом з тим, прийняття законодавцем ряду нормативно-правових актів (Закону України "Про боротьбу з корупцією", Закону України "Про засади запобігання та протидії корупції", Методичні рекомендації з питань запобігання та протидії корупції, затверджені наказом Головного управління державної служби України №337 від 26 грудня 2007 року [2] тощо) встановлюють загальні напрями боротьби з корупцією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями теоретичних проблем визначення поняття корупції та боротьби з зазначеним явищем займалися такі вчені як О.Я. Прохоренко [3], Зубов Ю. [4], Карпов Н.С. [5] та ряд інших.

Метою дослідження є дослідження основних напрямків боротьби з корупцією.

Основні результати дослідження. Корупція (згідно Закону України від 5 жовтня 1995 року "Про боротьбу з корупцією" [1]) – це діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання їх повноважень на одержання матеріальних благ, послуг, пільг, або інших переваг. Необхідно погодитися для Карповим Н.С. про те, що корупція, як специфічне соціальне явище, у контексті боротьби зі злочинністю має виняткове значення і викликає особливий інтерес з огляду на

низку обставин. По-перше, корупція не має чіткого правового визначення. По-друге, вона багатоманітна і характерна для будь-якого апарату державного управління. По-третє, вона нерозривно пов'язана з організованою злочинністю. По-четверте, боротьба з нею тільки заходами кримінальної дії не може бути достатньо ефективною. По-п'яте, її вивчення є виключно важливим джерелом для глибинного дослідження злочинності й розроблення на цій основі заходів боротьби з нею" [5].

Корупційні діяння мають наступні види:

- зловживання владою або посадовим становищем, перевищення влади або посадових становищ, перевищення влади або посадових повноважень та інші посадові злочини що вчиняються для задоволення корисливих чи інших особистих інтересів, або інтересів інших осіб; – розкрадання державного, колективного, приватного майна з використанням посадового становища;

- незаконне одержання матеріальних або інших благ, пільг та інших переваг;

- одержання кредитів, позичок, допомоги, придбання цінних паперів, нерухомості або іншого майна з використанням пільг чи переваг, не передбачених законодавством, або на які особа не має права; – хабарництво;

- здійснення безпосередньо та через посередників або підставних осіб підприємницької діяльності з використанням влади чи посадових повноважень, а також пов'язаних з ними можливостей;

- сприяння з використанням посадового становища фізичним і юридичним особам у здійсненні ними підприємницької діяльності з метою незаконного одержання за це матеріальних чи інших благ, пільг та переваг;

- неправомірне втручання з використанням посадового становища у діяльність інших державних орган" чи посадових осіб з метою перешкодження виконанню ними своїх повноважень чи домагання прийняття неправомірного рішення;

- використання інформації, одержаної під час виконання посадових обов'язків, у корисливих чи інших особистих інтересах, необґрунтована відмова у наданні відповідної інформації, або несвоєчасне її надання, або надання недостовірної чи неповної службової інформації; – надання необґрунтованих переваг фізичним або юридичним особам шляхом підготовки і прийняття нормативно-правових актів чи управлінських рішень;

- протегування з корисливих або інших особистих інтересів у призначенні на посаду особи, яка за діловими і професійними якостями не має переваг перед іншими кандидатами.

Останнім часом з'явилися нові види корупційних діянь (які не підпадають під покарання в кримінальному порядку). Це безпосередня участь, посадових осіб, державних службовців та депутатів усіх рівнів і членів їх сімей у комерційній діяльності для одержання особистого чи корпоративного прибутку; надання пільг для своєї корпоративної групи (політичної, релігійної, національної, кланової) з державних ресурсів; використання службового становища для впливу на засоби масової інформації, для здобуття особистої чи корпоративної влади; лобіювання при прийнятті нормативних актів на користь зацікавлених угруповань. З метою боротьби з вищезазначеними явищами був створений спеціальний державний орган – Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президенті України. Комітет здійснює координацію діяльності всіх правоохоронних та інших державних органів по виконанню законів України, указів і розпоряджень Президента, уряду та власних рішень з питань боротьби з корупцією і організованою злочинністю, розробляє стратегічні та тактичні заходи протидії корупції. Однак на нашу думку, будь-який орган, який не створить держава, не буде в достатній мірі здійснювати заходи щодо подолання такого негативного явища, як корупція. Для подолання цього явища необхідно:

- 1) прийняти закон про доходи і видатки всіх громадян України та інших осіб, які проживають на території України з метою своєчасного виявлення незаконного збагачення певного прошарку населення;

- 2) змінити повністю державний апарат, як це зробили в Грузії після "революції троянд" та залишити на посадах лише осіб, які мають невеликий досвід роботи на державній службі;

3) підвищити рівень соціального забезпечення та прожиткового рівня державного службовця, взявши до уваги досвід зарубіжних країн (наприклад, Англії, США де статус державного службовця є престижним). Колишній міністр юстиції США Кларк Р. писав: "У зв'язку з тим, що поліція одержує невелику платню і страждає недоліком професійної компетентності й гордості, вона широко схильна до спокуси хабарництва. Навіщо співробітнику поліції, якому явно мало платять, тягтися ночами по вулицях, коли він може отримати таку ж суму, дивлячись крізь пальці на букмекерські операції, які, на його думку, все одно немає жодної можливості присікти?"[6].

4) Застосовувати кримінальну відповідальність до будь-кого хто вчинив корупційні прояви незалежно від того, яку посаду займає особа та якого вона рівня.

Висновки. Напрямами запобігання корупційним діям мають стати: розвиток лібералізації та дерегуляції економіки, розширення законодавчої основи, прискорення практичної реалізації адміністративної реформи, неухильне додержання принципів рівності та справедливості у реагуванні на факти корупційних діянь та інших зловживань посадовим становищем, зокрема ретельна перевірка та гласна правова оцінка всіх (незалежно від часу) фактів створення приватного капіталу шляхом використання (відкрито або завуальовано) державної власності. Корупцію перемогти лише одними адміністративно-правовими, та й взагалі, правовими методами, неможливо. Для цього потрібно змінити зміст і характер самих суспільних відносин. Економічний і соціальний розвиток і стабільність політики і суспільних відносин, як і законодавства в цілому – ось ті головні чинники, які позитивно впливають на зменшення рівня корупції в суспільстві.

Ефективна боротьба з корупцією можлива за умови створення та реалізації належної системи забезпечення цієї діяльності. Кадрово-професійне забезпечення боротьби з корупцією передбачає побудову ефективної системи підготовки, добору та розстановки кадрів для державної служби, управлінських ланок правоохоронних органів, їх атестації, професійного навчання та виховання, перепідготовки, а також стимулювання чесного і сумлінного ставлення до виконання службових обов'язків. Особливу увагу слід приділяти кадрово-професійному забезпеченню державних органів, що безпосередньо здійснюють боротьбу з корупцією.

Література

1. Про боротьбу з корупцією: Закон України від 05.10.1995 р. № 356/95-ВР. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 34. – Ст. 266.
2. Методичні рекомендації з питань запобігання та протидії корупції Затверджені наказом Головного управління державної служби України №337 від 26 грудня 2007 року.
3. Прохоренко О.Я. Протидія корупційним проявам у системі державної служби України (організаційно-правовий аспект): Автореф. дис. канд. наук з держ. упр. (25.00.03) // Національна академія державного управління при Президентові України. – Київ, 2004. – 20 с.
4. Зубов Ю. Щодо зв'язку між організованою злочинністю та корупцією // Підприємництво, господарство і право. – 2000. – № 12. – С. 70-74.
5. Карпов Н.С. Боротьба з корупцією як умова протидії злочинності Вісник. Одеського інституту внутрішніх справ. – О., 2008. – № 1. – С. 106-107.
6. Кларк Р. Преступність в США: замечания по поводу ее природы, причин, предупреждения и контроля. – М.: Прогресс, 1975. – С. 153.

А.М. Тарасєєва

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **І.Ф. Северюкова**

СУТНІСТЬ СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА

В статті досліджено становлення, сутність та ролі статутного капіталу як механізму захисту інтересів учасників акціонерних товариств.

Ключові слова: акціонерне товариство, статутний капітал, кредитор, ліквідність, акціонери.

СУЩНОСТЬ УСТАВНОГО КАПИТАЛА АКЦИОНЕРНОГО ОБЩЕСТВА

В статье исследовано становление, сущность и роль уставного капитала как механизма защиты интересов участников акционерных обществ.

Ключевые слова: акционерное общество, уставный капитал, кредитор, ликвидность, акционеры.

А.М. Taraseeva

THE ESSENCE OF THE AUTHORIZED CAPITAL OF THE COMPANY

The article investigates the formation, nature and role of the share capital as a mechanism protect the interests of corporations.

Key words: stock company, authorized capital, creditor liquidity shareholders.

Постановка проблеми. Проблема статутного капіталу акціонерного товариства не є новою у вітчизняній правовій науці. До неї зверталось багато вчених, які досліджували проблеми акціонерного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цим питанням були присвячені численні наукові праці дореволюційних учених – А. І. Камінки, В. Ю. Вольфа та ін. Серед сучасних науковців значний внесок у розвиток концепції статутного капіталу зробили такі вітчизняні правознавці, як О.Р. Кібенко, В.М. Кравчук, І.В. Спасибо-Фатеева, а також зарубіжні правники – В.В. Долинська, Д.В. Ломакін, Т.В. Кашаніна та ін.

Мета дослідження. З'ясування сутності й ролі статутного капіталу як механізму захисту інтересів учасників акціонерних правовідносин.

Основні результати дослідження. Акціонерні товариства у своєму розвитку пройшли тривалий еволюційний шлях. Це стосується й такої їх важливої характеристики, як статутний капітал. Майже протягом двох століть ця правова конструкція поступово ускладнювалася, і лише в середині ХІХ ст. Статутний капітал набув тих рис, які б характеризували його в сучасному розумінні.

Зародження поняття "статутний капітал" – "основний капітал" відбулося ще в середні віки. На той час він був невід'ємною ознакою, яка характеризувала середньовічні маони – прообрази акціонерних товариств. Згадування про статутний капітал стосовно акціонерних товариств уперше мало місце на початку ХVІ ст. у Великобританії, оскільки саме в цій країні виникло перше акціонерне товариство – Російська компанія (Russia company) [1 с.193-195].

Спочатку статутний капітал характеризував лише єдність майна акціонерної компанії. Не було ніякого уявлення про те, що розмір обов'язкової на весь час існування товариства обмежується підписаною учасником сумою. Поступово з існуванням статутного капіталу складалося переконання про необхідність закріплення обмеженої відповідальності учасників [2 с. 7].

В процесі становлення статутний капітал виконував виключно функцію фіксації частки учасника, при цьому законодавством його правовий режим майже не визначався. Законодавство майже не містило приписів щодо порядку формування розміру статутного капіталу, віддаючи ці питання на розгляд самих товариств.

З поширенням використання акціонерної форми підприємства в європейських країнах виникає необхідність у законодавчій регламентації акціонерних відносин. У першій половині ХІХ ст. спостерігається активний розвиток акціонерного законодавства, у тому числі норм щодо капіталу.

Головним досягненням перших нормативних актів країн Європи щодо акціонерних компаній було закріплення принципу вільної реєстрації компаній та утворення їх торгового реєстру. Вперше таке положення було закріплено в Законі Великобританії "Про компанії" 1844р., потім – у Законі Франції "Про акціонерні компанії" (Loi sur les sociétés) 1867 р. [3 с. 375].

Паралельно з становленням законодавства відбувається закріплення принципу обмеженої відповідальності акціонерів належними їм акціями за боргами компанії. Уперше обмежена відповідальність як істотна риса корпорації була визнана французьким

законодавцем у його першій кодифікації – Комерційному кодексі 1807р. Потім визнання було здійснено у Великобританії Законом "Про обмежену відповідальність" 1855 р. (Limited Liability Act) [3 с. 379].

Саме ці законодавчі заходи мали визначальний вплив на формування статутного капіталу в європейських країнах. Оскільки держава вже не могла здійснювати безпосередній контроль за капіталом створюваних компаній, потрібен був комплекс заходів, затвердженого на законодавчому рівні, який би захистив акціонерів та кредиторів, від можливих негативних наслідків функціонування компанії без капіталу. Із цією метою законодавці європейських країн у законах, якими скасовувалася концесійна система засновництва, закріплюють вимоги до капіталу акціонерних компаній. Відбувається перехід від прямого державного контролю за виникненням акціонерних компаній до опосередкованого, шляхом закріплення певних обмежень у законодавстві [4 с. 25].

З моменту закріплення реєстраційної системи виникнення акціонерних компаній ми можемо виступити мовою про формування цілої низки елементів вимог до статутного капіталу: вимоги до мінімальної номінальної вартості акцій, оплати, порядки оцінки не грошових вкладів, тощо. Метою їх введення є захист інтересів кредиторів від негативних наслідків обмеженої відповідальності, що надавалася акціонерам.

На сучасному етапі правове регулювання статутного капіталу акціонерного товариства функціонує на ідеї захисту інтересів кредиторів через установлення вимог його мінімального розміру, підтримання його на належному рівні та порядку формування статутного капіталу.

Протягом тривалого часу вимога до мінімального розміру статутного капіталу, яка пред'являється під час його створення, розглядалася як один із найважливіших механізмів захисту інтересів кредиторів.

Згідно з ч.1 ст. 14 Закону України "Про акціонерні товариства" передбачається законодавче закріплення мінімального розміру статутного капіталу акціонерного товариства – не менше 1250 мінімальних заробітних плат, виходячи із ставки мінімальної заробітної плати, діючої на момент його реєстрації [5 с. 312]. Його основне призначення полягає в тому, що майно товариства, яке відповідає статутному капіталу, буде використане ліквідатором переважно для задоволення претензій кредиторів, і тільки після повної сплати боргів акціонерного товариства залишковий капітал буде розподілений між. Таким чином статутний капітал стає своєрідним "буфером кредиторів", тобто служить гарантією, що зобов'язання перед ними будуть виконані [6 с. 101].

Підсумовуючи вище сказане, можна зробити висновок, що правове регулювання статутного капіталу акціонерного товариства функціонує на ідеї захисту інтересів кредиторів через установлення вимог його мінімального розміру, підтримання його на належному рівні та порядку формування статутного капіталу. Основним законним інтересом кредитора є платоспроможність товариства, який включає інтерес у його ліквідності (здатності виконання короткострокових зобов'язань) і в постійному збільшенні його майна, за рахунок якого задовольнялися б довгострокові зобов'язання.

Література

1. Каминка А.И. Акционерные компании / Каминка А.И. – Т.1.-Спб.: Типо-Литограф. А.Е. Ландау 1992. – 488 с.
2. Бакшинскас В.Ю. Правовая природа уставного капитала акционерного общества / В.Ю. Бакшинскас// Законодательство. – 1998. – №6. – С.7.
3. Gesetz betreffend die Kommanditgesellschaften auf AKTIEN UND DIE aktiengesellschaften vom 11 Juni 1997// Bundesgesetzblatt. – 1997- Art. 21. vom. 25 Juni 1997. – S. 375-386.
4. Хорт Ю. В. МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ УЧАСНИКІВ АКЦІОНЕРНИХ ПРАВОВІДНОСИН ЧЕРЕЗ КОНСТРУКЦІЮ СТАТУТНОГО КАПІТАЛУ: монографія / Ю.В. Хорт.-Фінн, 2010. – С. 24-27.
5. Вінник О.М. Науково-практичний коментар Закону України "Про акціонерні товариства" /О.М. Вінник. – К.:Юрінком Інтер,2009. – 312 с.
6. Кібенко О.Р. Право товариств :порівняльно-правовий аналіз acquis Європейського союзу та законодавства України /О.Р. Кібенко, А.В. Пендак Сарбах. – К.: Юстініан, 2006. – С.101.

I.M. Terebus

Науковий керівник:
к.ю.н., професор П.П. Козлов

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

У статті охарактеризовано основні поняття та види податкових правопорушень, зроблено аналіз відповідальності за податкові правопорушення та її видів у відповідності до Податкового кодексу України, визначено проблеми застосування норм відповідальності та напрямки її вдосконалення.

Ключові слова: податок, податкова система, відповідальність, податкове законодавство, податкове правопорушення.

I.M. Terebus

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА НАРУШЕНИЕ НАЛОГОВОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА УКРАИНЫ

В статье дана характеристика основным понятиям и видам налоговых нарушений, сделан анализ ответственности за налоговые нарушения и их виды в соответствии с Налоговым кодексом Украины, определены проблемы применения норм ответственности и пути их совершенствования.

Ключевые слова: налог, налоговая система, ответственность, налоговое законодательство, налоговое правонарушение.

I.M. Terebus

RESPONSIBILITY FOR THE VIOLATIONS OF THE TAX LEGISLATION OF UKRAINE

The article describes main concepts and types of the tax violation, analyzes legal responsibility for the tax violations and its types according to Tax Code of Ukraine, determines problems of application norms of responsibility and directions of its improvement.

Key words: tax, tax system, responsibility, tax legislation, tax violation.

Постановка проблеми. Податки являють собою обов'язкові збори, які стягуються державою з господарюючих суб'єктів і з громадян по ставці, встановленій в законному порядку. Податки є необхідною ланкою економічних відносин в суспільстві з моменту виникнення держави. Розвиток і зміна форм державного устрою завжди супроводжується перебудовою податкової системи.

У сучасному цивілізованому суспільстві податки – основна форма доходів держави. Крім цієї суто фінансової функції податковий механізм використовується для економічного впливу держави на суспільне виробництво, його динаміку і структуру, на стан науково-технічного прогресу.

Всіма тонкощами податкової справи детально займаються лише фахівці. У той же час кожна людина повинна реально уявляти, як складаються її відносини з державою з приводу оподаткування. Знання податкових проблем є частиною загальноекономічної культури бізнесу.

Змінюються ставки податків, об'єкти оподаткування, скасовуються одні пільги і вводяться нові, уточнюються джерела сплати податків. Численні зміни і доповнення вносяться до інструктивних і методичних матеріалів по податках. Все це різко збільшує потік інформації з оподаткування, за яким складно встежити, але необхідночасно одержати. Незнання законів не звільняє від відповідальності за їх невиконання.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання відповідальності за порушення податкового законодавства України висвітлено в наукових працях правознавців України та держав ближнього зарубіжжя: З.М. Будько [1], В.В. Бурковського [2], Л.К. Воронової [3], П.Т. Геги [4], А.Є. Гутника [5], Г.Л. Знаменського [7], В.В. Лисенка [6], О.О. Савченка [10], В.В. Хахуліна [7], В.С. Щербини [7] та ін.

Мета дослідження. На основі аналізу змісту, видів, підстав відповідальності за порушення податкового законодавства визначити проблеми, сформулювати пропозиції та напрями вдосконалення законодавства України, яке регулює відповідальність за податкові правопорушення.

Основні результати дослідження. Однією з умов успішного вирішення, що стоять перед суспільством і державою економічних і соціальних завдань є проведення єдиної фінансової і податкової політики. Для виконання цієї умови необхідна збалансованість прав, обов'язків і відповідальності, з одного боку, фізичних і юридичних осіб, а з іншого – органів держави, що здійснюють контроль як за використанням фінансових коштів, так і за сплатою податків і зборів. Податкова система будь-якої правової держави не може функціонувати без інституту відповідальності. Проте як показує українська практика, застосування норм відповідальності за здійснення податкових правопорушень залишається одним з головних спірних питань у відносинах держави з платниками податків.

Дана стаття присвячена загальним питанням юридичної відповідальності за податкові правопорушення відповідно до прийнятого Податкового кодексу України.

Процес формування норм податкового законодавства виявив особливу актуальність встановлення відповідальності за податкові порушення. Пряма залежність державного бюджету від податкових надходжень зробила такого роду відповідальність однієї з головних складових системи податкових правовідносин і зажадала її глибокої правової регламентації. В умовах формування в Україні ринкових відносин, різноманіття форм власності, становлення захисту економічних прав людини правова відповідальність ґрунтується на нових принципах. Подальший розвиток податкового законодавства неможливий без комплексного та системного підходу до застосування норм про відповідальність за податкові порушення. Для розуміння меж повноважень податкових органів, прав та обов'язків платників податків важливо аналізувати їх правовий статус у цілому, а не обмежуватися тільки нормами санкцій.

Відповідальність за податкові порушення формується в рамках спеціального регулювання майнових відносин при оподаткуванні. Нерідко створюється суперечлива ситуація, породжена цивільно-правовим характером майнових відносин і адміністративно-правовим характером податкових відносин, що повинно бути роз'яснено нормами спеціальних податкових законів.

Узагальнені норми законодавства, які регулюють відповідальність у сфері оподаткування, аналізуються і практика і проблеми їхнього застосування, розглядаються тенденції і перспективи кодифікації податкового законодавства.

Особливістю відповідальності за порушення податкового законодавства є її компенсаційно-каральний характер. Зміст компенсаційної ознаки полягає в необхідності відшкодування збитків держави та органів місцевого самоврядування внаслідок неотримання надходжень податків, зборів, інших обов'язкових платежів до бюджетів і державних цільових фондів. Поряд із цим застосування відповідальності спрямовано на покарання конкретного правопорушника (платника податків, податкового агента) у зв'язку з невиконанням ним покладеного на нього обов'язку, а також на попередження податкових правопорушень[9].

Отже, відповідальність за порушення податкового законодавства поєднує різні моделі (конструкції) юридичної відповідальності: правовідновлювальну (компенсаційну) та штрафну (каральну). Для правовідновлювальної відповідальності істотно важливим є визначення існуючих обов'язків правопорушника та їх, у разі необхідності, примусове здійснення. Для штрафної – правильна кваліфікація правопорушення, індивідуалізація покарання або стягнення, реалізація застосованих до правопорушника заходів примусу, звільнення його від відповідальності у разі, якщо її цілі досягнуто.

Указаний феномен відповідальності за порушення податкового законодавства зумовлений сутністю податкових правовідносин, а саме – їх владно-майновим характером. Якщо владному компоненту кореспондується застосування санкцій безпосередньо до платника податків у разі невиконання податкового обов'язку,

опосередковане державним примусом, то акцент на майновому характері вимагає створення умов для відновлення порушеного публічного майнового інтересу, тобто примусового забезпечення податкових надходжень до бюджетів і державних цільових фондів. При цьому сплаті підлягає не тільки сума податкового боргу, а й передбачені законом додаткові майнові санкції. В результаті бюджети та державні цільові фонди отримують додаткові грошові надходження у вигляді штрафних санкцій і пені. Специфіку відповідальності за окремі види порушень податкового законодавства фахівці вбачають у її безпосередній спрямованості на відшкодування фінансових втрат держави або муніципальних утворень на стадії формування ними фондів грошових коштів як фінансової бази власної діяльності[8].

Висновки. З урахуванням сучасного етапу розвитку вітчизняної правової системи і, зокрема, системи законодавства, слід зазначити, що категорія "відповідальність за порушення податкового законодавства" є комплексною, оскільки підставою такої відповідальності може виступати дія або бездіяльність, передбачена нормами податкового, адміністративного та кримінального права. При цьому терміни "відповідальність за порушення податкового законодавства" та "податкова відповідальність" за своїм змістом не є тотожними. У теорії податкового права вченими підкреслюється, що податкова відповідальність може мати місце лише у разі вчинення податкових правопорушень, а також їх різновиду – порушень законодавства про податки і збори у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон.

Остаточне вирішення проблеми змісту та розробки юридичної конструкції податкової відповідальності можливе лише за умови законодавчого визначення поняття податкового правопорушення, закріплення окремих складів податкових правопорушень, а також встановлення процесуального порядку провадження з цієї категорії справ.

Література

1. Будько З.М. Фінансово-правова відповідальність за вчинення податкових правопорушень: дис.....канд. юрид. наук: спец. 12.00.07/ З.М. Будько. – Запоріжжя, 2005. – 218 с.
2. Бурковський В.В. Роль податків у наповненні бюджетів усіх рівнів. // Фінанси України. – 2001. – №5. – с.78.
3. Воронова Л.К. Фінансове право України: Підручник. – К.: Прецедент; Моя книга, 2006. – 448 с.
4. Гега П.Т. Правовий режим оподаткування в Україні / Гега П.Т.- К.: Юрінком, 1997. – 144 с.
5. Гутник А.Е. Предупреждение налоговой милицией уклонений от уплаты налогов / Гутник А.Е. – К.- Атика.- 2001.- 174 с.
6. Лисенко В.В. Ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів / Лисенко В.В.- Ірпінь: Вид-во Академії ДПА, 2001. – 200 с.
7. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України: 2-е вид., перероб. і допов./ За заг. ред. Г.Л. Знаменського, В.С. Щербини; Кол. Авт.: О.А. Беляневич, О.М. Вінник, В.С. Щербина та ін. К.: Юрінком Інтер, 2008. – 720 с. (с. 487-521). Кол. авт.: Знаменський Г.Л., Хахулін В.В., Щербина В.С. та ін., всього 48 осіб.
8. Нонко А., Полянничко А. Дія в часі норм Податкового кодексу// Юридична газета. – 22.03.2011, №12.
9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р., № 2755-VI/ <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>
10. Савченко О. Особливості боротьби з податковою злочинністю в сучасних умовах: актуальні пропозиції / Савченко О. // Право України. – 2000. – № 10. – С. 79-81.

ТОРГІВЕЛЬНА МАРКА ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

В ході написання статті розглянуті загальні підходи до визначення торгівельної марки як об'єкта права інтелектуальної власності, визначене поняття "невикористання торгівельної марки", окреслено можливі правові наслідки невикористання торгівельної марки протягом більше, ніж трьох років від дати публікації відомостей про видачу свідоцтва, встановлено процесуальні особливості розгляду судових прав про дострокове припинення чинності майнових прав інтелектуальної власності на торгівельну марку.

Розроблені рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства України про дострокове припинення чинності майнових прав інтелектуальної власності на торгівельну марку.

Ключові слова: Закон, Нормативно-правовий акт, Торгівельна марка, Знак для товарів та послуг, Свідоцтво на знак для товарів та послуг, Нормативно-інформаційні джерела, Конституція України, Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України.

О.А. Тимощик

ТОРГОВАЯ МАРКА КАК ОБЪЕКТ ПРАВА ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

В ходе написания статьи рассмотрены общие подходы к определению торговой марки как объекта права интеллектуальной собственности, определено понятие "неиспользование торговой марки", освещены возможные правовые последствия неиспользования торговой марки в течение больше, чем трех лет от даты публикации сведений о выдаче свидетельства, установлены процессуальные особенности рассмотрения судебных дел о досрочном прекращении действия имущественных прав интеллектуальной собственности на торговую марку.

Разработанные рекомендации относительно совершенствования действующего законодательства Украины о досрочном прекращении действия имущественных прав интеллектуальной собственности на торговую марку.

Ключевые слова: Закон, Нормативно правовой акт, Торговая марка, Знак для товаров и услуг, Свидетельство на знак для товаров и услуг, Нормативно информационные источники, Конституция Украины, Гражданский кодекс Украины, Хозяйственный кодекс Украины.

О.А. Timoschik

TRADE MARK AS OBJECT OF RIGHT OF INTELLECTUAL OWNERSHIP

During writing the article the general going is considered near determination of trade mark as object of right of intellectual ownership, defined notion "unused of trade mark", the law consequences of unused of trade mark are outlined possible during more than three years from the date of publication of information about a certification, the judicial features of consideration of judicial rights are set about the dostrokovе stopping of action of property intellectual ownership rights on a trade mark.

Developed recommendations in relation to perfection of current legislation of Ukraine about the dostrokovе stopping of action of property intellectual ownership rights on a trade mark.

Keywords: Law, Normatively legal act of trade mark, Sign for commodities and services, Certificate on a sign for commodities and services, Normatively informative sources, Constitution of Ukraine, Civil code of Ukraine, Economic code of Ukraine.

Постановка проблеми. З розвитком ринкових відносин все більш важливим елементом ринкової економіки стає такий об'єкт промислової власності як знак для товарів та послуг. Створення рівних умов господарювання для різних товаровиробників, запровадження конкурентних начал в їх діяльності, необхідність насичення ринку товарами та послугами для задоволення потреб населення обумовлюють об'єктивну необхідність належного правового регулювання індивідуалізації як безпосередньо суб'єктів підприємництва, так і товарів та/або послуг, що ними виробляються чи надаються. В таких умовах все більшого значення набувають товарні знаки, оскільки саме вони досить часто стають показником якості та конкурентос-

проможності товарів як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Знак для товарів та послуг являє собою важливий інструмент у реалізації товарів і сприяє захисту інтересів не тільки виробника, але й споживача.

На сьогоднішній нормативно-правова база з цього питання є досить ґрунтовною. Інтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, зумовлюють необхідність приведення національного законодавства у відповідність до певних міжнародних стандартів регулювання відносин щодо використання товарних знаків, закріплених значною кількістю міжнародних угод, конвенцій у цій сфері. Нині правове регулювання відносин щодо використання товарних знаків в українському законодавстві загалом відповідає міжнародній практиці. Проте однією з проблем нашого законодавства в цілому, і щодо товарних знаків, зокрема, досить часто є відсутність механізму реалізації закріплених положень. Вищевикладене і обумовлює актуальність теми цієї роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичною базою є розробки українських та зарубіжних дослідників. Істотне значення для підготовки роботи мали праці українських вчених О. О. Підпригори, О. Святоцького, Г. Андрощука, Ю. Бошицького. Використовувалися праці економістів В. В. Сопко, А. Д. Корчагіна. Значна увага приділялася дослідженню праць таких західних вчених, як Г. Боденхаузен, Ф. Мостерт, Т. Маккарті, П. Розенберг. Серед російських дослідників опрацьовувалися розробки О. Свядоца, А. Сергєєва, Г. І. Тицької, В. Я. Мотильова. Нормативно-інформаційними джерелами стали Конституція України, Цивільний кодекс України [2], Господарський кодекс України [3], Господарський процесуальний кодекс України [4], Цивільний процесуальний кодекс України [5], Паризька конвенція про охорону промислової власності [6], Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків [7], Угода щодо торговельних аспектів права інтелектуальної власності, Договір про закони щодо товарних знаків [8], Закон України "Про охорону прав на знаки для товарів та послуг" [9] та інші законодавчі акти (постанови Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, укази Президента України, накази Міністерства освіти і науки України тощо). При написанні роботи використовувалися матеріали судової практики по спрам щодо товарних знаків, зокрема аналізувалися архівні матеріали Господарського суду м. Києва, інформація про практику вирішення таких спорів у інших країнах.

Мета дослідження. Написання полягає в проведенні системного аналізу правових аспектів захисту прав на товарні знаки, аналізу наукових робіт українських вчених, а також зарубіжних дослідників, порівнянні положень українського законодавства про товарні знаки з відповідними нормами законів інших держав, у визначенні основних проблем досліджуваного питання та обґрунтування напрямів удосконалення чинних нормативно-правових актів України в сфері захисту прав на знаки для товарів та послуг.

Основні результати дослідження. На сьогоднішній день захист прав на знаки для товарів та послуг найчастіше здійснюється у судовому порядку. Судовий спосіб захисту прав на товарні знаки є пріоритетним. У цьому зв'язку слід зазначити, що нині нормативна база, яка застосовується при вирішенні справ щодо знаків для товарів та послуг є досить розвиненою. Проте існують і певні недоліки у правовому регулюванні тих чи інших питань у відносинах щодо товарних знаків.

На сьогодні можна сформулювати три основних категорії справ, які розглядаються судами України, у сфері товарних знаків, а саме: справи про визнання недійсним свідоцтв України на знаки для товарів та послуг, справи про дострокове припинення дії свідоцтв України на знаки для товарів та послуг, справи про припинення порушень прав власника свідоцтва.

1. Доцільним було б закріплення на законодавчому рівні певних орієнтирів, які б могли використовуватися для доведення факту невикористання знаку для товарів і послуг, а також встановлення чіткого суб'єктного складу учасників вказаної категорії спорів

У справах про дострокове припинення дії свідоцтв України на знак для товарів та послуг проблемним моментом є доведення такого невикористання. Яки-

хось критеріїв визначення такого невикористання законодавство України не містить. Практика пропонує різні варіанти. Думається, що встановлення чітких критеріїв в такій ситуації не матиме позитивного значення. Проте якісь орієнтири можна було б запровадити. Іноді виникають проблеми із визначенням суб'єктного складу учасників справ про дострокове припинення дії свідоцтв України на знаки для товарів та послуг. Часто у якості відповідача притягають Державний департамент інтелектуальної власності, проте це не відповідає чинному законодавству та суті спору. Адже Департамент не наділений функцією відстежування невикористання знаків. Ще складніша ситуація тоді, коли мова йде про дострокове припинення дії міжнародної реєстрації і коли позивачем та відповідачем є іноземні юридичні особи, які не мають будь-яких представництв на території України. На сьогодні до участі у таких справах залучається, знову ж таки не зовсім правомірно, Держдепартамент. Це робиться для того, щоб справа була підвідомча Господарському суду м. Києва. Однак навряд чи можна назвати це виходом із ситуації. Вважаємо за доцільне необхідність запровадження спеціальної підвідомчості таких справ.

2. У справах про дострокове припинення дії свідоцтва на знак для товарів і послуг тягар доказування слід перекласти на відповідача

Стосовно припинення дії свідоцтва, то у таких справах важливе значення має створення належної доказової бази. За нашим процесуальним законодавством тягар доказування (у даному випадку порушення своїх прав) лежить на власникові свідоцтва. Вважаємо за доцільне перейняти позитивний, на нашу думку, досвід Російської Федерації, законодавство якої тягар доказування у таких справах покладає на відповідача. Тобто саме відповідач має довести, що він не порушував прав власника свідоцтва.

3. Слід забезпечити реальну можливість особі, права на знак якої порушено, вимагати відшкодування збитків або виплати справедливої компенсації.

Проблемним моментом при вирішенні справ про припинення порушення прав власника свідоцтва України на знак для товарів є порядок визначення збитків. Законодавчо він не прописаний, а практика пропонує різні варіанти. Видається доцільним запровадження можливості виплати справедливої компенсації за порушення прав власника свідоцтва, яка може визначитися у певних встановлених законом межах (за аналогією із Законом "Про авторське право і суміжні права"). Таку можливість власника свідоцтва слід прямо прописати у законодавстві про товарні знаки.

4. Доцільним видається удосконалення формулювання "використання знака" у ст. 16 Закону "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" .

Варто закріпити зв'язок між законодавчим визначенням поняття торговельної марки (як засобу вирізнення товарів і послуг одних осіб від таких же товарів і послуг інших осіб) та визначенням використання торговельної марки (в контексті використання для товарів і послуг).

5. Слушно видається точка зору про можливість створення патентних судів в Україні, які б спеціалізувалися на вирішенні спорів щодо об'єктів права інтелектуальної власності, в тому числі товарних знаків.

Завершуючи формулювання висновків та пропозицій по судовому захисту прав на знаки для товарів та послуг, доцільно було б зупинитися на перспективах створення патентних судів в Україні. Поки ще це досить віддалена перспектива, проте саме такий підхід сприйнятий переважною більшістю зарубіжних країн і є запорукою професійного підходу до вирішення справ у сфері інтелектуальної власності, зокрема щодо товарних знаків.

Підсумовуючи, маємо зазначити, що необхідність вдосконалення законодавства у сфері інтелектуальної власності так чи інакше виникатиме завжди, оскільки динамічний розвиток відносин у цій сфері диктує нові правила гри, створює нові інститути, які потрібно нормативно врегулювати. Певні недоліки законодавчого регулювання показує практика застосування тих чи інших положень нормативно-правових актів. Завданням нашої держави є забезпечення належного правового регулювання вказаних відносин, забезпечення прав на знаки для товарів та послуг, створення надійної та ефективної системи їх захисту.

Література

1. Угода щодо торговельних аспектів права інтелектуальної власності // Результати уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів: Тексти офіційних документів. – К.: "Вимір", Секретаріат Міжвідомчої комісії з питань вступу України до СОТ, 1998. – 520 с.
2. Цивільний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 16 січня 2003 р. // Голос України, 2003, 03, 12.03.2003 № 45-46 // Голос України, 2003, 03, 13.03.2003 № 47-48.
3. Господарський кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 16 січня 2003 р. // Голос України, 2003, 03, 14.03.2003 N 49-50.
4. Господарський процесуальний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 6 листопада 1991 року // Відомості Верховної Ради України, 1992, N 6 (11.02.92), ст. 56.
5. Цивільний процесуальний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 18 березня 2004 р. з наступними змінами та доповненнями. Офіційне видання.: Київ. Видавництво "Юстініан", 2004. – 192 с.
6. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р. // Юридичний вісник України, 2002, 10, с. 43.
7. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14 квітня 1891 р. // Юридичний вісник України, 2002, 10, с. 43.
8. Договір про закони щодо товарних знаків від 27 жовтня 1994 р. // Юридичний вісник України. 1999 р. № 5.
9. Закон України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" від 15 грудня 1993 р. № 3689-XII // Відомості Верховної Ради України, 1994, N 7 (15.02.94), ст. 36.
10. Основи інтелектуальної власності. – К.: Юридичне видавництво "Ін Юре", 1999. – 578 с. С. 29.
11. Интеллектуальная собственность: Основные материалы: В 2-х ч.: Ч. 1. Гл. 1-7: Пер. с англ. – Новосибирск: ВО "Наука". Сибирская издательская фирма, 1993. С. 18.

І.С. Ткалич

Науковий керівник:
к.і.н. **І.П. Малютіна**

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БІРЖОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Робота містить тереотичні аспекти щодо діяльності бірж, досліджено функції, права та обов'язки товарної та фондової біржі, особливості біржового процесу в Україні, досліджено біржові угоди та їх види. Досліджено особливості правового регулювання біржової діяльності за кордоном. Проведене дослідження дає змогу зробити висновок про існуючі недоліки. Загальна динаміка біржового обігу в Україні й кількість товарних бірж не збігаються. Із цього видно, що великий кількісний показник бірж в Україні скоріше свідчить не про ефективність торгово-біржової діяльності, а про наявність цілого ряду проблем економічного й правового характеру.

Ключові слова: функції біржі, біржовий процес, біржова угода, види біржових угод.

І.С. Ткалич

ПРАВОВАЯ РЕГУЛЯЦИЯ БИРЖЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

Робота содержит тереотичны аспекты относительно деятельности бирж, исследованы функции, права и обязанности товарной и фондовой биржи, особенности биржевого процесса в Украине, исследованы биржевые сделки и их виды. Исследованы особенности правового регулирования биржевой деятельности за рубежом. Проведенное исследование позволяет сделать вывод о существующих недостатках. Общая динамика биржевого оборота в Украине и количество товарных бирж не совпадают. Из этого видно, что большой количественный показатель бирж в Украине скорее свидетельствует не об эффективности торгово-биржевой деятельности, а о наличии целого ряда проблем экономического и правового характера.

Ключевые слова: функции биржи, биржевой процесс, биржевая сделка, виды биржевых сделок.

LEGAL ADJUSTING OF EXCHANGE ACTIVITY IN UKRAINE

The work contains tereotich niaspects concerningt heactiv itiesofex changes, arevinvestigated functions, right sandres possibilities of commodity and stock exchanges, especially exchange process in Ukraine, studied stockmarket transactions and theirtypes. The peculiarities of legal regulation of exchange activity a broad. Thestudy suggests that theexistings hort comings. Over all trends in exchange turnover in Ukraine and the number of commodi tyexchanges do not match. This shows that thelarge quantitative measure of exchanges in Ukraine rather reflects not on the effectiveness soft radeandex change activities, and the presence of a number of is suesofeconomic and legal nature.

Key words: *functions of the exchange, the exchange process, stock exchange transaction, types of stock exchange transactions.*

Постановка проблеми. Зміна відносин власності, перехід від планово-директивних методів управління до ринкових і, як наслідок, реформування сфери товарообігу зумовили необхідність дослідження ряду теоретичних та практичних питань, які тривалий час не знаходили достатнього відображення у вітчизняній економічній науці. До них відносяться і проблеми діяльності товарних бірж. Як свідчить світова практика, біржі займають одне з ключових місць в інфраструктурі розвинутої ринкової економіки. Вони виступають складним саморегулюючим механізмом залучення та перерозподілу матеріальних та грошових ресурсів, завдяки якому стає можливим здійснення багатьох виробничо-фінансових операцій. Товарні біржі є джерелом оперативної інформації про стан національних та міжнародних ринків, інструментом забезпечення відкритості процесу формування цін у конкурентному середовищі та прозорості руху товарно-грошових потоків. Завдяки ф'ючерсній та опціонній біржовій торгівлі виникає можливість суттєвого зменшення цінового ризику при здійсненні операцій хеджування, що в значній мірі виявляє стабілізуючий вплив на економічні процеси.

Проте на сучасному етапі біржова діяльність в Україні характеризується низькоюефективністю. Це зумовлено рядом факторів, до яких відносяться насамперед: економічна криза, яка проявляється в падінні обсягів виробництва та споживання вітчизняних біржових товарів; відставання законодавчо-нормативної бази відактуальних потреб сьогодення; відсутність умов для впровадження ф'ючерсного обігу тощо [11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам діяльності біржового ринку присвячені роботи зарубіжних вчених Грязнєвої А.Г., Дегтярьової О.І., Іванова К.І., Іващенко А. А., Манєвича А.А., Роде Е., Сороса Дж., Шарпа У., Шварца Ф., Яковлева А.А. та ін. Значний внесок у розвиток біржової справи зробили такі вітчизняні вчені, як Бланк І.А., Губський Б. В., Єщенко П., Колісник М. В., Кузьмін О.Є., Кутиркін А.М., Скотнікова М.М., Сохацька О.М., Хромов О.П. та ін. У наукових працях цих вчених досліджуються сутність біржових операцій, особливості функціонування ф'ючерсних ринків та механізм їх державного регулювання, концептуальні засади біржового ціноутворення, організація клірингу тощо. Проте додаткового висвітлення вимагають питання класифікації важелів регулювання біржового ринку, класифікації факторів, які активізують або гальмують біржову діяльність, дослідження ділової активності бірж окремих регіонів, встановлення критеріїв оптимізації біржової діяльності перехідного періоду. Наявність невирішених наукових проблем, пов'язаних з необхідністю вдосконалення в Україні механізму організації та регулювання діяльності товарних бірж з врахуванням специфіки періоду трансформації суспільних відносин, обумовлює актуальність вибору теми даної роботи.

Мета дослідження полягає у дослідження організації і правового регулювання біржової діяльності в Україні. Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення таких задач: – дослідити теоретичні аспекти щодо діяльності бірж; – з'ясувати особливості виникнення і розвитку біржових структур; – дослідити функції, права та обов'язки товарної та фондової біржі; – визначити зміст правового

регулювання біржової діяльності; – визначити особливості правового регулювання біржової діяльності за кордоном; – виокремити особливості біржового процесу в Україні та проблеми його правового регулювання; – дослідити біржові угоди та їх види; – з'ясувати особливості укладання біржових угод: сучасний стан, проблеми правового регулювання та шляхи їх вирішення [4].

Висновки. Проведене дослідження надало можливості визначити розвиток торгово-біржової діяльності, як в Україні, так й в інших країнах постійно змінюється, тому доцільно проаналізувати її зміни такої діяльності в історичному аспекті. На підставі викладено у даній статті можна зробити висновок, що правова основа здійснення торгово-біржової діяльності представлена сукупністю різних нормативно-правових й інших актів, що мають як загальний, так і спеціальний характер, їхня безліч, а також наявність однорідних суспільних відносин, що складаються в процесі організації й здійснення торгово-біржової діяльності дозволяє затверджувати, що сформувався законодавство про торгово-біржову діяльність як правовий інститут господарського законодавства, якому з однієї сторони властиві всі основні характеристики такого законодавства, з іншого боку – власні характеристики, що відображають особливості діяльності товарних бірж як одного з видів господарської діяльності.

Література

1. Про товарну біржу Закон України від 10.12.1991 р. № 1956-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 10. – Ст. 139.
2. Аполій І. Класифікація договорів купівлі-продажу в сучасному цивільному праві України // Проблеми і перспективи розвитку та реалізації законодавства України: Тези доповідей і наукових повідомлень науково-практичної конференції. – К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – 2001. – С. 23-25.
3. Аполій І.В. Цивільно-правові аспекти договорів купівлі-продажу в оптовій торгівлі: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / НАН України; Інститут держави і права ім. В.М.Корецького. – К., 2004. – 24 с.
4. Берлач А. І. та ін. Організаційно-правові основи біржової діяльності: Навч. посібник/А. І. Берлач, Н.А. Берлач, Ю.В. Ілларіонов. – К.: Фенікс, 2000. – 336 с.
5. Біржове право Бобкова А.Г., Моїсєєв Ю.О. Біржове право: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 200 с.

А.В. Толкачова

Науковий керівник:

к.ю.н., доцент І.М. Проценко

ОФОРМЛЕННЯ ПРАВ НА ЗЕМЕЛЬНІ ДІЛЯНКИ: ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ

У статті наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, яке полягає у розробці та формулюванні теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо оформлення прав на земельні ділянки. Здійснене комплексне дослідження удосконалення процедурного забезпечення, підвищення якості та погодженої взаємодії суб'єктів оформлення прав на земельні ділянки в Україні.

Ключові поняття: земельна ділянка, оформлення прав, процедура набуття прав, правовстановлюючі документи

А.В. Толкачова

ОФОРМЛЕНИЕ ПРАВ НА ЗЕМЕЛЬНЫЕ УЧАСТКИ: ПРАВОВЫЕ И ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ВОПРОСЫ

В статье приведено теоретическое обобщение и новое решение научного задания, которое состоит в разработке и формулировании теоретических положений и практических рекомендаций касательно оформления прав на земельные участки. Осуществлено комплексное

исследование усовершенствования процедурного обеспечения, повышения качества и согласованного взаимодействия субъектов оформления прав на земельные участки в Украине.

Ключевые понятия: земельный участок, оформление прав, процедура приобретения прав, правоустанавливающие документы

A.V. Tolkachova

FULFILLMENT OF RIGHTS TO LAND PLOTS: LEGAL AND ORGANIZATIONAL ISSUES

Theoretical generalization and new research of an article, which consists of elaborating and formulating theoretical statements and practical recommendations concerning fulfillment of rights to land plots, is provided in this dissertation. Comprehensive research concerning improvements in guaranteeing fulfillment of the procedure, raising the quality and coordinated interaction between subjects of registration of rights to land plots in Ukraine was carried out.

Key words: land plot, fulfillment of rights, procedures for obtaining rights, documents providing the title to ownership.

Постановка проблеми. У сучасному світі рівень правового регулювання відносин власності та користування землею є одним із факторів, який відображає загальний рівень розвитку країни в цілому. Реформування відносин власності на землю в Україні супроводжується відповідним реформуванням системи оформлення прав на земельні ділянки, внесенням змін до форми документів, які посвідчують права на земельні ділянки.

Відповідно до ст. 14 Конституції України земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону. Земельним кодексом України 2001 р. передбачені різні процедури набуття прав на землю, зокрема набуття права власності, права користування, сервітутних та інших прав на земельні ділянки. Кожна процедура має відповідні стадії, згідно з якими відбувається документальне оформлення вчинених особою, землевпорядними організаціями та органами державної влади дій правового та організаційного характеру. Відповідно до вищезазначених способів оформлення прав на земельні ділянки мають місце певні законодавчі колізії, що потребують теоретичного дослідження для їх усунення та мають своїм результатом підвищення ефективності реалізації конституційного права на землю через удосконалення регулювання оформлення прав на земельні ділянки, а разом із тим, рівня правового регулювання земельних відносин в Україні, що свідчить про актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комплексного дослідження оформлення прав на земельні ділянки за законодавством України не провадилося. Науковою основою дослідження стали праці українських вчених у галузі земельного, аграрного та екологічного права – В. І. Андрейцева, Г. І. Балюк, А. Г. Бобкової, Д. В. Бусуйок, О. А. Віваренка, О. В. Гафурової, А. П. Гетьмана, С. В. Гринька, В. К. Гуревського, В. М. Єрмоленка, Л. П. Заставської, І. І. Каракаша, Т. О. Коваленко, Т. Г. Ковальчук, В. В. Костицького, П. Ф. Кулиничка, Н. Р. Малишевої, Р. І. Марусенка, А. М. Мірошніченка, В. Л. Мунтяна, В. В. Носіка, О. О. Погрібного, О. А. Поліводського, О. А. Самончик, В. І. Семчика, Ю. С. Шемшученка, М. В. Шульги, В. З. Янчука та ін. Важливого значення для даного дослідження набули праці російських вчених Г. Є. Бистрова, С. А. Боголюбова, А. К. Голіченкова, Б. В. Срофсева, І. О. Іконицької, О. М. Козиря, білоруських вчених Н. А. Шингель, Н. Г. Станкевич та ін.

Враховуючи вищезазначене, дослідження на запропоновану тему матиме як теоретичне так і практичне значення і є актуальним.

Невирішені частини проблеми. Перш за все слід відмітити складність процедури та численну кількість документів, які необхідно оформити для отримання правостановляючого документу на земельну ділянку та його державної реєстрації. Певні позитивні зміни у напрямку удосконалення оформлення прав на земельні ділянки були зроблені у 2008 – 2009 р.р. із прийняттям Закону України "Про

внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння будівництву" від 16 вересня 2008 року, Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо документів, що посвідчують право на земельну ділянку, а також порядку поділу та об'єднання земельних ділянок" від 5 березня 2009 року, Постанови Кабінету Міністрів України "Деякі питання реалізації права власності на землю громадянами України у 2009 році" від 5 серпня 2009 року. Слід відмітити, що досі не прийняті Закони України "Про ринок земель", "Про державний земельний кадастр". З іншого боку, деякі закони фактично не застосовуються, що породжує невизначеність та неоднозначність. У зв'язку із прийняттям Закону України "Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень" від 1 липня 2004 р. запроваджується нова система державної реєстрації прав на землю та правочинів із земельними ділянками. Основним документом, відповідно до якого особа визнається суб'єктом права власності на землю, є Свідоцтво про державну реєстрацію права власності на земельну ділянку. У цьому зв'язку виникає потреба визначити правову природу державного акта на право власності на землю.

У контексті останніх наукових досліджень, вагомим значення набуває питання про право власності Українського народу на землю. Невирішеними залишаються питання розмежування комунальної та державної власності, оформлення прав користування земельними ділянками, підлягає більш детальному дослідженню оформлення обмежень та обтяжень прав на земельні ділянки.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розробка концептуальних засад оформлення прав на земельні ділянки.

Основний результат дослідження. На підставі проведеного дослідження були сформульовані та обґрунтовані певні наукові положення, висновки і рекомендації.

Для початку дамо визначення поняття "земельної ділянки", під якою пропонується розуміти виділену в натурі і на місцевості документально оформлену відповідно до чинного законодавства частину земної поверхні із встановленими межами, певним місцем розташування та визначеними щодо неї правами та обов'язками.

Оформлення права на земельну ділянку є процедурою, яка складається із певної послідовності дій зацікавлених осіб, землевпорядних організацій та органів державної влади, які в кінцевому випадку призводять до встановлення права зацікавленого суб'єкта на земельну ділянку. За характером і змістом відносини із оформлення прав на земельні ділянки слід віднести до земельно-процесуальних відносин. Оформлення права на земельну ділянку передбачає видачу документів на всіх етапах набуття, отримання в користування, придбання, встановлення обмежень або обтяжень земельної ділянки на користь визначеної особи, так само як і отримання правопосвідчуючого документу на заключній стадії та його державної реєстрації. При цьому документи, які видаються на різних стадіях процедури отримання земельної ділянки у власність або у користування пропонуються називати "юридично-значимими документами". Наявність усіх юридично – значимих документів і буде підставою для видачі правовстановлюючого документу на земельну ділянку та його державної реєстрації. Нотаріальне посвідчення угоди із земельною ділянкою може бути як обов'язковою, так і факультативною складовою оформлення права на земельну ділянку.

Існування в Україні "неоформлених прав" на земельні ділянки, які визнаються легітимними дозволяє розробити класифікацію прав на земельні ділянки за критерієм їх оформлення, яка передбачає поділ прав на земельні ділянки на дві групи: оформлювані та неоформлювані права на земельні ділянки. В свою чергу оформлювані права на земельні ділянки запропоновано також поділяти на дві підгрупи: оформлені і тимчасово неоформлені з об'єктивних причин.

Своєрідність та єдність норм, які регулюють відносини із оформлення права на земельну ділянку обґрунтовує доцільність внесення пропозиції щодо формування інституту "оформлення права на земельну ділянку" у системі земельного права України, а також створення єдиного органу Державної земельної погоджувальної служби, завданням якої має бути погодження землевпорядних проектів, проектів вибору земельної ділянки, яка повинна мати у своєму складі наступні департамен-

ти: санітарно-епідеміологічний, архітектурно-будівельний, екології та природних ресурсів, охорони культурної спадщини та лісового і водного господарства, а також підрозділи цих департаментів у містах України.

Відомо, що безоплатне набуття права власності на земельну ділянку громадянами і права постійного користування юридичними особами із земель державної і комунальної власності підтверджується державними актами, які є правовстановлюючими документами. Пропонуємо визначити, щоб правовстановлюючими документами набуття права власності на земельні ділянки чи права постійного користування були договори купівлі – продажу, міни, дарування, свідоцтва про право на спадщину, до яких державний акт про право власності на землю від попередніх власників, користувачів додавався би як юридично – значимий документ.

У зв'язку із тим, що Україна прагне стати членом Європейського Союзу, визначено, що доцільно звернути увагу на Рекомендації Європейського Парламенту і Ради Європи стосовно імплементації управління береговими зонами в Європі. Повинні бути розроблені національні програми із метою забезпечення інтегрованого управління береговою зоною, які б включали оцінку умов щодо заселення берегових зон, встановлення механізмів купівлі земельних ділянок та гарантований доступ населення до використання ресурсів. До того ж, повинні бути розроблені договори, які мають бути укладені із користувачами берегової зони, зокрема екологічні договори з промисловими підприємствами та інше. Також було б доцільно об'єднати еколого-правові норми, які регулюють відносини оренди землі, в окрему самостійну главу та помістити у розділ "Використання земель" ЗК України і включити в цю групу норми, які містять еколого-правові вимоги щодо здійснення не тільки права оренди землі, а й права власності, права користування та інших земельних прав. З метою розвитку принципу екологізації земельного законодавства необхідно залучати провідних фахівців-екологів до розробки земельних законів та інших нормативно-правових актів. Доцільним є інформування власника ділянки та користувача при оформленні юридично-значимих та правовстановлюючих документів на земельну ділянку про вимоги земельного законодавства щодо запобігання погіршенню якісного стану земельної ділянки, передбачену законодавством відповідальність за порушення земельного законодавства шляхом надання інформаційної пам'ятки разом із правовстановлюючими документами на земельну ділянку або усного пояснення та попередження про можливі негативні наслідки у випадку порушення вимог використання земельної ділянки.

Що ж до продажу земельної ділянки іноземній державі або іноземній юридичній особі, то можна запровадити погодження процедури продажу через відповідний орган місцевого самоврядування, якому було подано клопотання про продаж земельної ділянки іноземній державі або іноземній юридичній особі, має після розгляду такого клопотання подати його до Комітету Верховної Ради України із питань аграрної політики та земельних відносин (далі – Комітет), який направляє його на розгляд до підкомітету із земельних відносин для розгляду його протягом 5 днів та прийняття рішення про погодження або відмову у погодженні такого продажу. Висновок Комітету має бути підписаний головою Комітету та головою підкомітету із земельних відносин.

Висновки та перспективи дослідження. Проведене дослідження дозволяє зробити ряд важливих теоретичних і практичних висновків наукового характеру:

1. Наука земельного права України переживає перехідний етап, що є результатом здійснення земельної реформи в Україні, впливом глобалізаційних процесів, євроінтеграцією України до європейського співтовариства.

2. Підвищення ефективності оформлення прав на земельні ділянки має відбуватися через удосконалення юридичних складів, які визначають окремі процедури оформлення прав на земельні ділянки.

3. За результатами дослідження зарубіжного досвіду було визначено, що основними напрямками, які визначатимуть правове регулювання оформлення прав на земельні ділянки будуть:

- здійснення систематичної реєстрації права власності на земельні ділянки;
- розробка електронної системи реєстрації прав на земельні ділянки;
- інтеграція до Європейської земельно-інформаційної системи.

Література

1. Андрейцев В.І. Правовий режим землі як основного національного багатства: коментар до ч.1 ст.1 Земельного кодексу України / В.І. Андрейцев // Законодавство України. Науково-практичні коментарі.-2002. – №4. – С. 15-26.
2. Бусуйок Д. В. Види органів управління земельним фондом / Д. В. Бусуйок / Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 5 (161). – С. 92-95.
3. Гафурова О.В. Правові аспекти розвитку ринку землі в Україні / О. В. Гафурова // Перспективи міжнародної інтеграції агропромислового комплексу України – МІА України 2005: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 червня 2005 р.). – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005. – С. 106-109.
4. Гринько С.В. Закон України "Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень": замість коментарю / С. В. Гринько // Вісник Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. Юридичні науки. – К., 2005. – № 65. – С. 26-35.
5. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо документів, що посвідчують право на земельну ділянку, а також порядку поділу та об'єднання земельних ділянок" від 5 березня 2009 р. № 1066-VI // Землевпорядний вісник. – 2009. – № 3. – С. 62-63.
6. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння будівництву" від 16 вересня 2008 р. № 509-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 48. – Ст. 358.
7. Закон України "Про внесення змін до Земельного кодексу України щодо заборони продажу земель сільськогосподарського призначення до прийняття відповідних законодавчих актів" // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 6.
8. Заставська Л. П. Право власності на землю в Україні (розвиток та основні риси): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 "Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право" / Л. П. Заставська. – К., 2003. – 19 с.
9. Земельне право України: підручник / [Шульга М. В. (кер. авт. кол.), Анісімова Г. В., Багай Н. О., Гетьман А. П. та ін.]; за ред. М. В. Шульги. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 368 с.
10. Земельне право України: підручник / [за ред. О. О. Погрібного, І. І. Каракаша]. – К.: Істина, 2003. – 448 с.
11. Каракаш І. І. Право собственности на землю и землепользования в Украине: науч.-практ. пособие / Каракаш И. И. – К. : Истина, 2004. – 216 с.
12. Ковальчук Т. Г. Окремі аспекти права власності громадян України на земельні ділянки за новим Земельним кодексом України / Т. Г. Ковальчук // Вісник КНУ ім. Т. Г. Шевченка. Юридичні науки. – 2002. – № 48. – С. 251.
13. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
14. Кулинич П. Ф. Деякі проблеми розвитку земельного законодавства України у світлі приєднання до ЄС / П. Ф. Кулинич // Перспективи міжнародної інтеграції агропромислового комплексу України – МІА України 2005: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 червня 2005 р.). – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2005. – С. 10-13.
15. Кулинич П. Ф. Посвідчити право власності треба, але як? / П. Ф. Кулинич / Юридична газета. – 2007. – № 24. – С. 4.
16. Кулинич П. Ф. Чи визнаються права на землю, які не посвідчені державними актами / П. Ф. Кулинич // Земельний вісник України. – 2008. – № 7 (26). – С. 8.
17. Мірошниченко А. М. – К.: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2007. – 432 с.
18. Носік В. В. Оформлення і переоформлення прав на землю: юридичний факт, право чи обов'язок / В. В. Носік // Право України. – 2004. – № 5. – С. 128.
19. Носік В. В. Право власності на землю в Україні / В. В. Носік // Право власності в Україні: навч. посібник [за заг. ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової]. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 816 с.

20. Погребной А. А. Право собственности и иные права на землю по законодательству Украины / А. А. Погребной // Вестник Московского ун-та. – 1995. – № 6. – С. 41-43.

21. Семчик В. І. Земельне право України: підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів / Семчик В. І., Кулинич П. Ф., Шульга М. В. – К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2008. – 600 с.

О.В. Третьякова

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **М.І. Карпенко**

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗГВАЛТУВАННЯ

У статті здійснена комплексна кримінально-правова характеристика злочину, передбаченого статтею 152 Кримінального кодексу України, зґвалтування, а також вказані рекомендації щодо профілактики статевих злочинів.

Ключові слова: зґвалтування, статеева свобода, статеева недоторканість, потерпіла особа, насильство, статевий акт.

А.В. Третьякова

УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ИЗНАСИЛОВАНИЯ

В статье сделана комплексная уголовно-правовая характеристика преступления, которое предусматривает статья 152 Уголовного кодекса Украины, изнасилование, а также указаны рекомендации по профилактике половых преступлений.

Ключевые слова: изнасилование, половая свобода, половая неприкосновенность, потерпевшая особа, насилие, половой акт.

A.V. Tretyakova

CRIMINAL DESCRIPTION OF RAPING

Complex Criminal description of crime which is foreseen the article 152 of criminal code of Ukraine is carried out in the article, and also the indicated recommendations in relation to the prophylaxis of sexual crimes.

Key words: raping, sexual freedom, sexual inviolability, suffering person, violence, sexual intercourse.

Постановка проблеми. В умовах подальшої розбудови державності в Україні все більшого значення набувають задекларовані міжнародними та національними нормативно-правовими актами положення щодо охорони особистих прав і свобод людини та громадянина. Однією з ключових складових комплексу таких прав і свобод виступають статеева свобода та статеева недоторканість особи, за допомогою яких визначаються стереотипи сексуальної поведінки громадян, обґрунтовуються принципи взаємовідносин між людьми різної статі, формуються моральні засади суспільства тощо. До числа найнебезпечніших і найскладніших за механізмом вчинення злочинів проти статеевої свободи та статеевої недоторканості особи, безсумнівно, належить зґвалтування (ст. 152 Кримінального кодексу України). Небезпечність його визначається тим, що воно може потягнути за собою тяжкі наслідки, шкідливо впливає на психіку і здоров'я потерпілої особи, нерідко призводить до розірвання шлюбу, сприяє розповсюдженню розпусти, знижує культурний рівень суспільства. На проблему викорінення насильства, в тому числі у сфері статевих відносин, звертають увагу міжнародні організації. Питома вага зґвалтувань в структурі української злочинності відносно невелика, але загальна кількість зґвалтувань досить значна (близько 1000 в рік) і ступінь їх небезпечності високий.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичні дослідження кримінально-правових і кримінологічних питань протидії зґвалтуванню здійснювало чимало науковців (Ю.В. Александров, П.П. Андрушко, М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, П.А. Воробей, В.О. Глушков, О.М. Джуца, О.О. Дудоров, М.Й. Коржансь-

кий, О.М. Костенко та ін.), однак ці питання й дотепер не набули свого остаточного вирішення у доктрині та правозастосовній практиці. Чимало з праць зазначених вчених побудовані на фрагментарному висвітленні даного питання, не торкалися історичного та порівняльного аспектів кримінальної відповідальності за ці злочини, не враховували змін у сучасній кримінально-правовій доктрині й законодавстві, а також тенденцій у кримінально-правовій політиці держави.

Метою дослідження є здійснення комплексної кримінально-правової характеристики зґвалтування, а також розроблення відповідних пропозицій і рекомендацій щодо подальшого вдосконалення національного кримінального законодавства у сфері охорони статевої свободи та статевої недоторканості особи.

Основні результати дослідження. Зґвалтуванням у кримінальному праві називають статевий акт, вчинений проти волі потерпілої особи із застосуванням фізичного насильства, погрози або з використанням її безпорадного стану.

Зґвалтування порушує статево волю потерпілої особи, яка є видовим об'єктом цього злочину. Кримінальний закон охороняє статево волю жінки і статево волю чоловіка. Потерпілою від зґвалтування може бути особа жіночої і чоловічої статі. Сутність зґвалтування полягає у вчиненні статевого акту насильно, поза волею жінки чи чоловіка, без їх згоди.

Статевий акт визнається зґвалтуванням, якщо опір особи статево акту був дійсним, а не удаваним, коли особа нібито суперечить, а насправді не заперечує проти статевого акту.

У кожній кримінальній справі ця обставина повинна бути з особливою увагою досліджена і доведена, щоб уникнути помилки і не засудити невинного.

При зґвалтуванні статевий акт вчинюється насильно, тобто із застосуванням винним фізичної сили (утримання силою, зв'язування, нанесення ударів, побоїв і такими подібними діями, які дійсно могли змусити потерпілу припинити опір, зламати його).

Якщо при цьому потерпілій особі будуть заподіяні легкі або середньої тяжкості тілесні ушкодження, то все скоєне кваліфікується за ч. 1 ст. 152 КК. Додаткової кваліфікації за іншими статтями про злочини проти особи не потрібно, оскільки заподіяння шкоди здоров'ю у вказаних межах охоплюється диспозицією ст. 152КК.

При зґвалтуванні статевий акт вчинюється із застосуванням погрози вбивством, заподіянням тілесних ушкоджень потерпілій чи її близьким та рідним (дітям, батькам), за умови, що винний погрожував здійснити погрозу негайно.

Не визнаються ознаками зґвалтування такі погрози, які не могли змусити потерпілу особу припинити опір:

- а) застосувати насильство колись, у майбутньому;
- б) знищити чи пошкодити малоцінне майно;
- в) розповсюдити вигадки чи дійсні факти, які можуть уразити гідність потерпілої.

Погрози такими наслідками не позбавляють потерпілої особи можливості вжити відповідних засобів захисту.

Статевий акт визнається зґвалтуванням, якщо він був вчинений з використанням безпорадного стану потерпілої особи, коли вона за своїм фізичним чи психічним станом не могла розуміти вчинюваних з нею дій, або чинити опір винному, який міг усвідомлювати, що потерпіла перебуває саме в такому стані. Такий стан може виникнути через хвороби, похилий вік, фізичні недоліки, малолітство, патологічне сп'яніння і т. ін.

Фізіологічне сп'яніння, алкогольне чи наркотичне теж може бути визнано безпорадним станом, але таке буває лише тоді, коли потерпіла була такою і настільки п'яною, що не могла усвідомлювати дійсності, розуміти того, що з нею робиться, і не могла через це чинити опір насильству.

Для відповідальності за зґвалтування не має значення, через які причини виник безпорадний стан потерпілої – чи його створив винний, чи він виник незалежно від нього, його дій.

Для визначення, чи була потерпіла особа у безпорадному стані внаслідок застосування лікарських препаратів, наркотичних засобів, отруйних, токсичних чи інших сильнодіючих речовин, призначається відповідна експертиза.

Не визнається зґвалтуванням:

а) статевий акт із застосуванням обману (наприклад, брехливої обіцянки одружитися) або зловживання довір'ям ;

б) вимагання вчинити статевий акт будь-яким чином, окрім застосування фізичного насильства, погрози чи використання безпорадного стану потерпілої.

Потерпілою від зґвалтування визнається особа незалежно від її взаємостосунків із винним (знайома, дружина, родичка чи зовсім незнайома), незалежно також від того, були чи не були перед тим між потерпілою та винним статеві стосунки. Для визнання особи потерпілою не мають значення ні її вік, ні її попередня поведінка, ні її моральне обличчя, ні попередні статеві стосунки.

Закінченим зґвалтування вважається з моменту початку статевого акту у фізіологічному розумінні, тобто з моменту заходження статевого органа чоловіка у статеві органи жінки, незалежно від дефлорації і сім'явиливу. Якщо ж винний не зміг, за причин від нього незалежних, увійти своїм органом у статеві органи жінки то його дії кваліфікуються як замах на зґвалтування за ст. 15 Замах на злочин та ч. 1 ст. 152 КК.

Спроба вчинити статевий акт із застосуванням фізичної сили, погроз чи з використанням безпорадного стану потерпілої визнається замахом на зґвалтування і в тих випадках, коли винний через малоліття чи старість або фізичні недоліки об'єктивно не міг вчинити фізіологічний статевий акт.

У тих випадках, коли винний відмовився від зґвалтування добровільно, хоча мав можливість це зробити, він звільняється від відповідальності за замах на зґвалтування (ст. 17 КК "Добровільна відмова при незакінченому злочині").

При добровільній відмові від зґвалтування особа підлягає відповідальності лише за ті дії, які містять у собі склад закінченого іншого злочину.

Добровільна відмова від зґвалтування можлива лише до початку статевого акту, бо з цього моменту злочин вважається уже закінченим, а від того, що уже закінчилось (вже минулого), відмовитися не можна. Для визнання відмови від зґвалтування добровільною необхідно встановити, що особа, маючи реальну можливість довести цей злочин до кінця, відмовилась від нього і з власної волі припинила злочинні дії. У таких випадках особа може нести відповідальність за фактично вчинені нею дії, якщо вони утворюють склад іншого злочину. Не може визнаватися добровільною відмова, якщо винний не зміг продовжувати і закінчити злочин з причин, не залежних від його волі (коли йому хтось перешкодив, чи він не зміг подолати опору потерпілої або не міг зґвалтувати потерпілу з фізіологічних причин тощо).

Кримінальна відповідальність можлива і за готування до зґвалтування, якщо буде доведено, що особа вчинила такі дії, які безсумнівно свідчать – винний готувався зґвалтувати певну потерпілу, мав такий намір і для цього створював необхідні умови: готував приміщення, знаряддя (наприклад, для того, щоб пов'язати потерпілу чи привести її до безпорадного стану), шукав певну потерпілу і т. ін.

Безпосереднім виконавцем зґвалтування може бути особа чоловічої чи жіночої статі, яка досягла 14-річного віку (ч. 2 ст. 22 КК "Вік з якого може наставати кримінальна відповідальність"). Співвиконавцями цього злочину можуть бути і чоловіки і жінки.

Частина 2 ст. 152 КК передбачає відповідальність за повторно вчинене зґвалтування, тобто вчинення цього злочину два або більше раз.

Зґвалтування визнається вчинене повторно, тобто особою, яка раніше вчинила такий злочин (ч. 2 ст. 152 КК):

1. Якщо відносно попереднього зґвалтування ще не закінчилися строки відповідальності за нього (ст. 49 КК Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності) або не знята чи не погашена судимість (ст. 88 КК "Правові наслідки судимості", 91 КК "Зняття судимості").

2. Якщо винний вчинив попереднє зґвалтування чи замах на цей злочин.

3. Якщо він у попередньому злочині був виконавцем його або співучасником.

4. Незалежно від того, чи було його засуджено за попереднє зґвалтування.

5. Незалежно і від того, хто був потерпілою у попередньому та повторному зґвалтуванні: та ж сама жінка чи це були різні особи.

Потерпілою при повторному зґвалтуванні може бути і та сама жінка, якщо умисел її зґвалтувати виник у винного вдруге. Дії особи, яка за єдиним умислом, без значної перерви у часі, двічі зґвалтувала одну й ту ж потерпілу, повторності не утворюють і кваліфікуються за ч. 1 ст. 152 КК.

При вирішенні питання про повторність зґвалтування не враховуються ті випадки, коли потерпіла від зґвалтування не подавала заяви про притягнення винного до відповідальності.

Не утворюють повторності:

а) зґвалтування, за які знята чи погашена судимість, стосовно яких уже закінчилися строки притягнення до відповідальності;

б) якщо особа, яка вчинила злочин, за попереднє зґвалтування була у встановленому законом порядку звільнена від кримінальної відповідальності.

При вчиненні двох і більше зґвалтувань, передбачених різними частинами ст. 152 КК, а також при вчиненні в одному випадку замаху на зґвалтування або співучасті в цьому злочині, а в іншому – закінченого зґвалтування, дії винного кваліфікуються за сукупністю злочинів .

Не виникає повторності і тоді, коли потерпіла від першого зґвалтування не подала заяви про порушення справи про притягнення винного до кримінальної відповідальності. У такому випадку дії винного кваліфікуються за ч. 1 ст. 152 КК.

Зміцнення законності і правопорядку в період кардинальних трансформацій, що відбуваються в усіх сферах суспільного життя, формування правової держави передбачає здійснення превентивних заходів у боротьбі з правопорушеннями, диктує необхідність забезпечення комплексного випереджального впливу на криміногенні чинники та підвищення ефективності цього впливу.

Основна особливість структурних і функціональних змін кримінальної політики в демократичному суспільстві має полягати в перетворенні кримінологічного попередження на основний засіб боротьби зі злочинністю. Попередження злочинів має посісти значне місце в правоохоронній діяльності органів внутрішніх справ та інших державних органів і базуватися на принципах моралі і права. Водночас це не означає послаблення уваги до розробки і здійснення заходів каральної політики. Навпаки, ці процеси є взаємопов'язаними і взаємообумовленими: чим більше уваги суспільство приділяє попередженню злочинів, тим більше право воно має суворо питати за порушення законів.

Висновки. У демократичному суспільстві взаємини між людьми повинні ґрунтуватися на невід'ємних правах людини. За сучасних умов головним їх регулятором і гарантом виступає держава. Проте вона не може виконувати свої функції, не застосовуючи тією або іншою мірою насильства. Отже, держава повинна вдаватися до насильства, щоб підтримувати лад у суспільстві. Державне (політичне) насильство ґрунтується на законодавстві. Воно необхідне для нормального функціонування усіх державних інститутів, додержання законності. Варто нагадати, що згідно з однією з теорій держава виникла внаслідок насильства – підкорення одного народу іншим. Оскільки держава не тільки надає особі права, а й покладає на неї певні обов'язки, в разі їх невиконання вона вправі обмежити права особи.

Саме на державні органи і посадових осіб, які здійснюють кримінальне судочинство, покладається обов'язок попередження злочинів і саме вони наділяються для цього відповідною процесуальною компетенцією.

Попередження злочинів значною мірою залежить від встановлення перешкод антигромадським впливам на формування особистості. Тому в попереджувальній діяльності важливе значення мають норми адміністративного та інших галузей права, які повинні забезпечити в подальшому правомірну поведінку особистості. Попереджувальна роль норм адміністративного права полягає в тому, що вони виконують ці функції в боротьбі зі злочинністю на спеціально-кримінологічному рівні – для попередження конкретних видів злочинів – і на індивідуально-кримінологічному рівні, для профілактичних дій щодо конкретних осіб, які за певних умов можуть скоїти злочини.

Не лише закони регулюють попереджувальну діяльність. Питання конкретної її організації і компетенція осіб, що безпосередньо цим займаються, визначається відомчими наказами, що мають обов'язковий характер тільки для співробітників даної установи.

Правова профілактика є тим напрямком попереджувальної соціальної діяльності, яка покликана не допустити порушення соціального механізму правової регуляції, усунути чинники, які породжують правопорушення. Попередження правопорушень і є основною метою правової політики.

Література

1. Кримінальний Кодекс України / Кодекси України. – 2001. – №1.
2. Брич, Л. П. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи за законодавством України [Текст] / Л. П. Брич. – Л.: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2010.
3. Всеволодов В. Проблема профілактики злочинності в законодавстві України // Нова політика. – 1998. – № 2. – С. 58.
4. Косенко С. Захист новим кримінальним законом неповнолітніх від стате-вих злочинів // Право України. – 2002. – № 5. – С. 41.
5. Коржанський М.Й. Кримінально-правова охорона особи: вади і помилки.// Юридичний Вісник України. – 1995. – № 12.
6. Луняк М. Насильство як правова та філософська проблема //Право Украї-ни. – 2002. – №7 – С. 99.
7. Лукаш А. С. Згвалтування: кримінологічна характеристика, детермінація та попередження: монографія / А. С. Лукаш; ред. В.В. Голіна; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х.: Право, 2008. – 256 с.
8. Москаль, Д. П. Кримінально-правова характеристика згвалтування та насиль-ницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Москаль Д. П.; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2009. – 297 с.
9. Чуприков, А.Н. Сексуальные преступления [Текст] / А.Н. Чуприков, Б.М. Цупрык. – К.: [б.и.], 2000. – 180 с.
10. Шеремет, А. П. Злочини проти статевої свободи: монографія / А.П. Шере-мет; Закарпатський держ. ун-т. – Чернівці: Наші книги, 2008. – 216 с.

Є.О. Угольков

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **Н.П. Гасва**

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню правового регулювання діяльності господарських товариств, як сучасної форми господарювання, оскільки, найбільш поширеною організаційно-право-вою формою підприємницької діяльності є господарські товариства, які являються основою ринкової економіки у більшості країн Європи. Розгляд переваг, недоліків та шляхів удосконален-ня правового регулювання діяльності господарських товариств в значній мірі в подальшому може стати основою збільшення внутрішнього інвестування економіки та постійного розши-рення обсягу внутрішнього капіталу країни.

Є.А. Угольков

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ В УКРАИНЕ

Статья посвящена изучению правового регулирования деятельности хозяйственных организаций, как современной формы организации, так как, самой распространённой органи-

зационно-правовою формою підприємницької діяльності являються господарські організації, які є основою ринкової економіки в більшості країн Європи. Розгляд переваг, недоліків та шляхів удосконалення правового регулювання діяльності господарських організацій в значительній мірі в подальшому може стати основою збільшення внутрішнього інвестування економіки та постійного розширення обсягу внутрішнього капіталу країни.

E.A. Ugolkov

LEGAL REGULATION OF THE PROPRIETARY ENTERPRISE IN UKRAINE

The article considers the specifics of the proprietary enterprise legal regulation as modern form of proprietorship, because the most common organizational forms of entrepreneurship are proprietary enterprises which are the basis of the market economy in most European countries. Consideration of advantages, disadvantages and ways of enhancement of the proprietary enterprise legal regulation may become the basis for increased domestic investment and continued economic expansion of the country domestic capital volume in the future.

Постановка проблеми. На сьогодні господарські товариства є найбільш популярною формою організації підприємницької діяльності як за кордоном, так і в Україні. Саме це обумовлює необхідність вивчення чинного господарського законодавства щодо правового регулювання діяльності господарських товариств та розробки пропозицій та рекомендацій щодо його вдосконалення. Для цього необхідно провести аналіз господарського законодавства, його нормативно-правових актів, дослідити поняття господарського товариства, визначити види господарських товариств, розкрити особливості майна та майнових прав у господарському товаристві, визначити права і обов'язки учасників господарського товариства, дослідити особливості управління господарським товариством.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Світова практика свідчить про існування багатьох видів господарських товариств, які знайшли місце і в Україні. Найбільшого поширення набули акціонерні товариства і товариства з обмеженою відповідальністю. Менш поширеними в Україні є товариства з додатковою відповідальністю.

З розвитком ринкових відносин в Україні господарські товариства почали поділятися на дві групи: корпоративного і некорпоративного типу.

Для дослідження питання правового регулювання корпоративного управління слід чітко зрозуміти суть господарських товариств корпоративного типу, визначити їх специфічні риси і відмінності. Оскільки, система управління в основному залежить від організаційно-економічних форм господарських товариств, то їх безпосередньо організаційні структури є основою для побудови тих чи інших управлінських відносин, які прямо впливають на них.

Вивченням законодавчої бази у сфері діяльності господарських товариств займалися Щербина В.С., Вінник О.М., Балюк І.А., Васильєв С.В. та інші.

Мета дослідження. Аналіз правового регулювання діяльності господарських товариств та вироблення пропозицій по вдосконаленню чинного законодавства.

Основні результати дослідження. В Україні господарське товариство, зокрема акціонерне товариство та товариство з обмеженою відповідальністю, є достатньо поширеною організаційно-правовою формою суб'єкта господарювання. Адаптація саме господарського товариства дозволяє об'єднати майно та зусилля декількох (а в акціонерному товаристві – необмежену кількість) осіб для здійснення господарської діяльності, легко залучити додатковий капітал інших осіб для досягнення певної мети, рівномірно розподілити ризики від здійснення господарської діяльності.

Поняття і види господарських товариств, правила їх створення, діяльності, а також права і обов'язки їх учасників та засновників визначаються Цивільним і Господарським кодексами України (далі ЦК та ГК України) та Законом України "Про господарські товариства", які містять порівняно з іншими організаційно-правовими формами юридичних осіб, значну кількість норм, що упорядковують діяльність господарських товариств.

Саме така на перший погляд "достатня" правова регламентація нерідко зумовлює те, що засновники господарського товариства зазначають в установчих документах товариства лише передбачені законодавством положення, використовуючи при цьому типові документи, та не враховують існуючі недоліки законодавства, які зумовлені, в першу чергу, тим, що Закон України "Про господарські товариства", прийнятий у 1991 році, не зазнав істотних змін з часу його прийняття, не відповідає вимогам часу і його застосування виявило чимало прогалин та колізій законодавства.

Занадто прості та лаконічні положення установчих документів породжують найрізноманітніші проблеми у процесі діяльності господарських товариств – від неможливості прийняття рішень органами управління до конфліктів між учасниками товариства.

Аналіз законодавчих актів. Законодавство України про господарські товариства останнім часом суттєво еволюціонувало та зазнало позитивних змін.

Основним законодавчим актом, що регулює діяльність господарських товариств в Україні є Закон України "Про господарські товариства". Відповідні норми щодо діяльності господарських товариств містяться також і в ЦК та ГК України, які набули чинності на початку 2004 р.

Існує також низка спеціальних законодавчих актів, що регулюють діяльність та особливості правового статусу акціонерних товариств – закони України "Про цінні папери та фондову біржу", "Про національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів" тощо.

Оскільки багато питань, врегульованих спеціальним законом, знайшли регулювання також і в кодексах, це призвело до колізій вищезазначених норм та виникнення труднощів щодо порядку їх реалізації. Втім, ряд науковців та практиків дотримуються думки про те, що пріоритет мають норми спеціального закону, яким є Закон України "Про господарські товариства" по відношенню до чинних кодексів.

Основна група практикуючих юристів все ж таки притримується позиції щодо пріоритету норм більш пізнього закону, якими фактично є названі кодекси.

Спеціальний закон знаходить застосування лише стосовно питань, не врегульованих кодексами, або у випадках, якщо бланкетні норми останніх відсилають до спеціального закону.

Суттєвим внеском чинного законодавства є те, що господарські товариства дозволено створювати на основі статуту без обов'язкового підписання установчого договору. Тим самим законодавець вирішив спір щодо призначення та статусу установчого договору: чи є цей договір установчим документом, або лише внутрішнім документом засновників, яким урегульовано їх взаємні права та обов'язки стосовно товариства.

Висновки. На основі вище викладеного, можна зробити такі висновки:

1. Законодавство України про господарські товариства останнім часом суттєво еволюціонувало та зазнало позитивних змін.

2. Ряд питань, врегульованих Законом України "Про господарські товариства", знайшли закріплення також і в чинних кодексах, це призвело до колізій відповідних норм та виникнення труднощів щодо порядку їх застосування. Одночасне набуття чинності ЦК та ГК України призвело не тільки до конфлікту норм із нормами інших законів, а й до протиріч між нормами кодексів, так як їх норми досить суперечливі і по-різному регулюють однакові питання.

3. Незважаючи на зміни, які відбулись у законодавстві протягом останнього часу, все ж таки залишається велика кількість неврегульованих, конфліктних питань. Але як свідчать практика останніх років господарські товариства в Україні набули широкого поширення, і далі спостерігається тенденція до їх розвитку.

4. Діяльність господарських товариств в Україні свідчить про наявність ринкової економіки в Україні, що дає змогу приблизити економіку країни до розвинутих Європейських держав.

5. Розвиток господарських товариств в Україні гальмується в основному через невідповідність нормативно – правової бази вимогам сьогодення.

Література

1. Закон України "Про господарські товариства" / Нове законодавство України. Випуск 3. – К., 1993.
2. Господарський кодекс України. – К.: Істина, 2003. – 208 с.
3. Господарське законодавство України: Збірник нормативних актів/ Щербина В.С. – К.: Атіка, 2001. – 464 с.
4. Цивільний кодекс України
5. Вінник О.М. Господарське право / Курс лекцій – К.: Атіка, 2004. – 624 с.
6. Юридична газета // трансформація законодавства України про господарські товариства Бондарев Тимур-№19(31) 20.10.2006.

І.Г. Усіченко

Науковий керівник:

д.ю.н., професор **В.К. Матвійчук**

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ

Дана стаття роз'яснює законодавче врегулювання звільнення працівників як процедури припинення трудових відносин. Демонструє положення законодавства України про працю щодо питань звільнення працівників.

Ключові слова: право людини на працю, працівник, роботодавець, трудовий договір, припинення трудового договору, розірвання трудового договору, звільнення.

І.Г. Усіченко

ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ УВОЛЬНЕНИЯ РАБОТНИКОВ

Данная статья разъясняет законодательное регулирование увольнения работников как процедуры прекращения трудовых отношений. Демонстрирует положение законодательства Украины о труде относительно вопросов увольнения работников.

Ключевые слова: право человека на труд, работник, работодатель, трудовой договор, прекращение трудового договора, расторжение трудового договора, увольнение.

I.G. Usichenko

LEGISLATIVE ADJUSTING OF DISCHARGE OF WORKERS

This article explains the legislative adjusting discharge of workers as procedures of stopping of labour relations. Demonstrates position of legislation of Ukraine about labour in relation to the questions of discharge of workers.

Key words: human right on labour, worker, employer, labour contract, stopping of labour contract, dissolution of labour contract, discharge.

Постановка проблеми. Трудова діяльність людини є важливою умовою формування рівня правосвідомості та виховання населення країни в цілому. Праця людини є чинником розбудови правової держави та громадського суспільства в Україні. Для посилення такого зв'язку та його підтримки провину існувати певні гарантії та закріплення такої ідеї в нормативно-правових актах.

Тому Україна, будучи соціальною державою, проголосила права та свободи людини вищою соціальною цінністю [1, ст. 3].

Одним із гарантованих Основним законом є право людини на працю, яке не є суперечливим і аномальним міжнародному праву та досвіду. Так ст.23 Загальної декларації прав людини та ч.1 ст.43 Конституції України проголошують: "Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується" [1, ст. 43].

Мати та реалізувати своє конституційне право людина може через ефективність норм трудового права.

У зв'язку з активним формуванням в Україні ринкової економіки простежується така позиція трудової діяльності людей, як вознесіння виробничого інтересу над

інтересами працівників. Норма трудового права за наявності такої ситуації в країні, на мою думку, повинні бути рухомих інструментом в бік ефективного та гармонійного поєднання інтересів обох сторін для розвитку рівня існування держави та суспільства в державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми правового регулювання звільнення працівників, питання щодо удосконалення рівня гарантій, що надаються працівникам при звільненні висвітлювалися в працях М.Г. Александрова, О.Т. Барабаша, П.А. Буценка, Б.К. Бегічева, Н.Б. Болотіної, В.С. Венедиктова, Л.Я. Гінцбурга, Г.С. Гончарової, В.Я. Гоца, В.В. Жернакова, П.І. Жигалкіна, І.В. Зуба, С.О. Іванова, Д.О. Карпенка, Р.І. Кондратьєва, Л.І. Лазор, В.В. Лазора, Р.З. Лівшиця, А.Р. Мацюка, П.Д. Пилипенко, С.М. Прилипка, В.І. Прокопенка, О.І. Процевського, В.Г. Ротаня, Б.С. Стичинського, Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишевої, Ю.П. Орловського, О.М. Ярошенка та ін. Разом із тим, хоча проблема підстав припинення трудового договору в цілому знайшла докладне висвітлення в юридичній літературі, окремі її аспекти, зокрема питання про додаткові підстави, залишаються недостатньо висвітленими в науці трудового права. Вищевикладене зумовило вибір теми дослідження як актуальної для сьогодення вітчизняної юридичної науки та практики.

Метою дослідження є здійснення правової характеристики звільнення працівників та законодавчого регулювання такого процесу загалом. Викласти положення законодавства України про працю щодо питань звільнення працівників.

Основні результати дослідження. Праця – найважливіша сторона життя будь-якої людини, основа її існування і добробуту. Праця є основою створення всіх соціальних благ, економічних і політичних процесів. Саме в трудовій діяльності людина здобуває не тільки матеріальні блага, але і знаходить самовираження, причетності почуття соціальної реалізації себе як особистості й моральне задоволення [6, с. 102].

Реалізація права людини на працю відбувається шляхом укладання трудового договору.

Кодекс законів про працю України закріплює поняття трудового договору та визначає його так: "Трудовий договір є угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначеною цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядкові, а власник...зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін [3, ст. 21].

Трудова книжка є основним документом про трудову діяльність працівника, основи ведення якої регулюються Інструкцією про порядок ведення трудових книжок на підприємствах, в установах і організаціях. [3,ст.48]

Припинення трудового договору – це поняття родове. Воно включає в себе таке видове поняття, як розірвання трудового договору (на жаль, логічна суворість тут порушується через те, що у науці, в законодавстві не дано спеціальної назви іншим випадкам припинення трудового договору, крім його розірвання). У свою чергу, можна виділити і декілька різновидів розірвання трудового договору (за ініціативою працівника, власника чи органу, що не являється стороною трудового договору) [10, с. 214].

Припинення дії трудового договору є правомірним лише в тому разі, якщо: наявні зазначені в законі підстави; дотримано відповідного порядку звільнення працівника згідно з даною підставою.

Підставами припинення трудового договору є:

- 1) угода сторін;
- 2) закінчення строку (пункти 2 і 3 статті 23), крім випадків, коли трудові відносини фактично тривають і жодна з сторін не поставила вимогу про їх припинення;
- 3) призов або вступ працівника на військову службу, направлення на альтернативну (невійськову) службу;

4) розірвання трудового договору з ініціативи працівника (статті 38, 39), з ініціативи власника або уповноваженого ним органу (статті 40, 41) або на вимогу профспілкового чи іншого уповноваженого на представництво трудовим колективом органу (стаття 45);

5) переведення працівника, за його згодою, на інше підприємство, в установу, організацію або перехід на виборну посаду;

6) відмова працівника від переведення на роботу в іншу місцевість разом з підприємством, установою, організацією, а також відмова від продовження роботи у зв'язку із зміною істотних умов праці;

7) набрання законної сили вироком суду, яким працівника засуджено (крім випадків умовного засудження і відстрочки виконання вироку) до позбавлення волі, виправних робіт не за місцем роботи або до іншого покарання, яке виключає можливість продовження даної роботи;

8) підстави, передбачені контрактом [3, ст. 36].

Окремі підстави припинення трудового договору закріплено у інших статтях КЗпП. Окреслюючи вищезазначене можна вважати, що усі підстави припинення трудового договору можна класифікувати у такому порядку:

- розірвання трудового договору з ініціативи працівника;

- розірвання трудового договору з ініціативи власника, уповноваженого ним органу або фізичної особи;

- розірвання трудового договору з інших підстав.

Сьогодні в законодавчих актах і науковій літературі використовується кілька термінів, покликаних означити ситуацію завершення трудових відносин між працівником і роботодавцем, аналізуючи різні наукові видання та погляди відомих вчених, можна зробити висновок що, терміни "припинення трудового договору", "розірвання трудового договору" та "звільнення" несуть свій різний поняттєвий зміст. Термін "припинення трудового договору" є найбільш широким за значенням, родовим поняттям, охоплюючи всі випадки закінчення дії трудового договору. Поряд із ним уживається термін "розірвання трудового договору", який є вузким, спеціалізованим за своїм змістом, застосовуючись лише до тих випадків, коли трудовий договір припиняється з ініціативи будь-якої з його сторін або третіх осіб. "Звільнення" – термін, який використовується для позначення процедури технічного оформлення припинення трудових відносин [6, с.137].

Трудові спори, які виникають внаслідок порушення умов договору, прав та свобод однієї із сторін договору або чинного законодавства розглядаються комісіями по трудових спорах чи/або районними, районними у місті, міськрайонними судами. Порядок розгляду і вирішення трудових спорів у суді регулюється КЗпП та Цивільним кодексом України [3, ст. 221].

Так само, в ряді країн (Великобританія, США, Нова Зеландія) певну роль в розв'язанні питань звільнень працівників грає загальне право, тобто, рішення судів. [7, с.48]

Однак в деяких країнах (наприклад, в Італії) переважає думка, що в трудових правовідносинах судове розірвання договору неприйнятно і повинно замінюватися іншими видами припинення правовідносин, передусім звільненням з ініціативи сторін [7, с. 45].

Порівнюючи трудове законодавство нашої країни з іншими, можна враховувати, що в усіх країнах діють аналогічні чи багато у чому схожі юридичні норми у галузі регулювання звільнень працівників. Разом з тим спостерігається певна національна специфіка, різниця в регулюванні тих чи інших аспектів трудових відносин. В окремих країнах є оригінальні рішення, своєрідні юридичні конструкції і норми. В останні роки за кордоном у цій галузі з'явилося багато нововведень, що віддзеркалюють кардинальні зміни, що відбуваються у виробництві, у суспільному житті багатьох країн на початку третього тисячоріччя.

Світовий досвід в питанні регулювання звільнення дуже цікавий для нашої країни. Співставлення світового досвіду та порядку регулювання питань звільнення в

Україні дозволяє ліпше, більш об'єктивно оцінити стан цього питання в нашій країні, побачити його сильні і слабкі боки, існуючі проблеми, нераціональні рішення і норми, що суперечать світовій практиці, виділити ті аспекти правотворчого досвіду, що можуть бути адаптовані, наприклад, при внесенні змін і доповнень до КЗпП України.

Висновки. Важливо ще раз наголосити, що соціальні права – можливості (свободи) особи та громадянина вільно розпоряджатися своєю робочою силою, використовувати її самостійно або за трудовим договором, тобто право на вільну працю (вибір виду діяльності, безпечні умови праці, гарантовані мінімальні розміри її оплати тощо), право на соціальне забезпечення, відпочинок, освіту, гідний рівень життя та ін. Забезпечення існування та позитивної реалізації такої сфери прав відіграє важливу роль перебування держави на відповідному рівні арени міжнародного зразка, масштабу та прогресу [9, с. 243].

Ця стаття присвячена законодавчому регулюванню звільнення працівників тому, що порядок звільнення – один з найважливіших елементів у динаміці трудових правовідносин. Низька правова освіченість населення, зокрема і у такому важливому для кожної працездатної людини питанні, як можливості припинення його трудової діяльності на будь-якому підприємстві, установі, організації, а також несприятливе економічне становище у країні, низький рівень наявності вільних робочих місць, інколи незадовільні умови праці чи її оплати на існуючих робочих місцях, шкода, яка причиняється незнанням законодавчих норм (як пряма так і опосередкована) працівникові, а також і роботодавцю, часті випадки незаконних звільнень, або порушення встановлених законами порядків звільнень, навіть незнання працівником того факту, що порушено його право, чи навпаки, незнання роботодавцем того, що неправильним використанням закону він перешкоджає своєму праву на звільнення працівника – все це зумовлює нагальну необхідність у висвітленні питань законодавчого регулювання звільнення працівників та в максимальній популяризації основ трудового права серед широких верств.

Люди повинні усвідомлювати, що незнання законів не позбавляє відповідальності за їх порушення, і навпаки, незнання своїх законних прав позбавляє можливості вчасно їх використати.

Література

1. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 7 лют. 2011р.: (Офіц. ТЕКСТ). К.:Паливода А.В., 2011.- 56 с.- (Закопи України)
2. Цивільний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 7 жовт. 2009р.: (ВІДПОВІДАЄ Офіц. ТЕКСТУ). – К.: Паливода А.В., 2009. – 328 с. – (Кодекси України)
3. Кодекс законів про працю України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 18 січ. 2011р.: (ВІДПОВІДАЄ Офіц. ТЕКСТУ). – К.: Алєрта; ЦУЛ, 2011. – 88 с. – (Кодекси України)
4. Про внесення змін і доповнень, що стосуються трудового договору, до Кодексу законів про працю України: Закон України № 6/95-ВР від 19 січня 1995 року/ /Відомості Верховної Ради України.
5. Інструкція про порядок ведення трудових книжок на підприємствах, в установах і організаціях, затвердж. Наказом Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціального захисту населення України, № 58 від 29.07.93.
6. Бойко М.Д. Трудове право. – К.: Атіка, 2007. – 307 с.
7. Киселев І.Я. Трудовой договор: вопросы регулирования найма и увольнений (обзор зарубежного опыта). Москва: Институт труда Мин. труда и соц. развития. 1997. – 284 с.
8. Правознавство: Навчальний посібник. / В.І. Бобир, С.Е. Демський, А.М. Колодій та ін.; За ред. В.В. Копейчикова. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 408 с.
9. Скаун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник /Пер. з рос. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.
10. Сичинський Б.С. та інші. Науково-практичний коментар до законодавства України про працю. / Б.С. Сичинський, І.В. Зуб, В.Г. Ротань. – 2-ге вид., допов. та переробл. – К.: А.С.К., 2000. – 831 с.

С.В. Ушаков

Науковий керівник:
к.ю.н., професор **Л.С. Сміян**

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ЗЛОЧИННОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

В статті досліджено причини та умови злочинності в сучасних умовах розвитку України. Розкрито природу цього соціально-негативного явища та його походження.

Ключові слова: злочинність, причини та умови злочинності, причинна детермінація.

С.В. Ушаков

ПРИЧИНЫ И УСЛОВИЯ ПРЕСТУПНОСТИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ УКРАИНЫ

В статье исследовано причины и условия преступности в современных условиях развития Украины. Раскрыта природа этого социально негативного явления и его происхождения.

Ключевые слова: преступность, причины и условия преступности, причинная детерминация.

S. V. Ushakov

REASONS AND TERMS OF CRIMINALITY ARE IN THE MODERN TERMS OF DEVELOPMENT OF UKRAINE

In the article reasons and terms of criminality are investigational in the modern terms of development of Ukraine. Nature of this social'nonnegativnogo phenomenon and his origin is exposed.

Key words: criminality, reasons and terms of criminality, causal determination.

Мета дослідження/ З'ясувати причин та умови скоєння злочинів в сучасних умовах розвитку України та встановити сукупність явищ і процесів, що знаходяться зі злочинністю і злочинами в причинно-наслідкових і зумовлюючих зв'язках.

Злочинність – історично перехідне, змінне, соціально-правове явище, що являє собою сукупність усіх скоєних в державі злочинів за певний період часу. Деякі кримінологи стверджують, що злочинність імманентна, вічна, притаманна будь-якому людському суспільству. Є точка зору, що на певному історичному етапі розвитку суспільства злочинів не було і прийде час, коли злочинів у суспільстві не буде, при цьому не виключається існування окремих ексцесів. Вбачається, що остання точка зору на злочинність як історичне явище є більш точною. Якщо мова йде про викорінення причин і умов, які породжують, сприяють скоєнню злочинів, то в майбутньому можна досягти такого рівня, стану суспільного розвитку, коли такі суспільно небезпечні діяння, які визнаються як злочини, членами суспільства не будуть вчинюватись. Тому, говорячи про злочинність як історичне явище, необхідно визнати, що воно виникло на певному етапі розвитку суспільства, а отже, може на відповідному етапі зникнути, якщо зникнуть причини і умови, які породжують це явище. [2.с.57]

Причинами і умовами злочинності виступають економічні, соціально-психологічні, організаційно-управлінські та інші процеси і явища, що носять соціальний характер, що зумовлюють злочинність як свій наслідок.

За механізмом дії соціальні явища і процеси, детермінуючі злочинність, поділяються на причини і умови. Характер причинної детермінації – це продукування, народження і відтворення злочинності як свого закономірного наслідку (наприклад: погляди, звичаї, традиції окремих груп або окремих осіб). Це можна прослідкувати на прикладі зв'язку детермінантів і наслідків в такому ланцюгу: обставини життя і виховання – особливості особи – особливості поведінки в певній ситуації. Умови – це такі явища і процеси, які самі не породжують, а сприяють, забезпечують його причини. Наприклад: несприятливі сімейні обставини виховання, неза-

довільна охорона майна, неефективна діяльність правоохоронних органів. Між причинами і умовами як двома детермінантами злочинності і злочину існує тісний взаємозв'язок і взаємодія. Умови самі по своїй суті не можуть призвести до злочину. В той же час без наявності сприятливих умов причина не зможе реалізувати закладені в ній можливості відтворення злочинності. [5.с.89]

Проблема причинності злочинів у вітчизняній кримінології тривалий час перебувала під впливом ідеологічних чинників. Існування причин злочинності як соціально-правового явища в умовах розвинутого і повного соціалізму тривалий час взагалі викликало заперечення або їх існування визнавалося з великою кількістю застережень. Причини злочинності при соціалізмі й капіталізмі різко протиставлялися. Стверджувалося, що злочинність відтворюється власне капіталістичним суспільством і її неможливо ліквідувати, не ліквідувавши систему існуючих у цьому суспільстві відносин. Серед соціально-економічних причин називалися приватна власність, наявність експлуатації, безробіття, серед ідеологічних – панування індивідуалістичної ідеології та психології. Ці причини вважалися корінними причинами злочинності, які було ліквідовано при соціалізмі. Основне місце відводилося ідеологічним факторам. До основних причин злочинності, як правило, зараховувалися історична зумовленість соціальних явищ; дія закону відставання свідомості від буття, що конкретно виявлялось у наявності комплексу пережитків у свідомості та поведінці людей; вплив антагоністичної капіталістичної суспільно-економічної формації, яка існує одночасно із соціалізмом. Це так звані причини першого порядку. Причинами другого порядку вважалися неантагоністичні суперечності, що існують при соціалізмі і зникають у міру зміцнення соціалізму, але на певному етапі зумовлюють можливість виникнення тих чи інших негативних явищ, у тому числі й злочинності.

Причини злочинності поділялися кримінологами того часу на повні та специфічні. Повною причиною вважалася сукупність соціальних явищ, що перебували у причинному й зумовленому зв'язку із злочинністю. Специфічна причина (власне причина) стосувалася соціальної психології (дрібнобуржуазних традицій, моралі, звичаїв, егоїзму тощо). При цьому зазначалося, що жодне із соціальних явищ не може призвести до злочинності поза сферою соціальної психології. [4.с.83]

Як вважає А. Зелінський, помилковість і заідеологізованість викладених основних положень очевидні. Так, посилаючись на таку причину, як відставання суспільної свідомості від суспільного буття, можна пояснювати будь-які дії людей, що не відповідають інтересам суспільства й держави. Обґрунтованій критиці піддав А. Зелінський і розподіл причин злочинності на повні та специфічні (або неповні). Така термінологія, на його думку, розмиває відмінність між поняттями "причина" і "умова", оскільки умова підноситься до рангу причини ("повної"). Крім того, викликає сумнів логіка поняття "повна причина". Якщо визнати її існування, то необхідно погодитись із реальністю "неповної причини". Але неповна причина не може породити жодного наслідку.

Сучасними представниками соціологічного напрямку є науковці-кримінологи Національної академії внутрішніх справ України. Вони вважають, що основні причини злочинності полягають насамперед у соціальних умовах життя суспільства й тому недоцільно шукати причини злочинності у криміногенних якостях людей і генетичних факторах людської індивідуальності. На їхню думку, розгляд соціальної проблеми причин злочинності не можна підмінювати ні біологічними (генетичними) властивостями особи, ні психологічними (індивідуальними). Біопсихологічні фактори є тільки умовами, які сприяють або ускладнюють формування особистості. Самі по собі вони не визначають і не можуть визначати зміст поведінки, відбиваючись на формі поведінки вольових актів, у тому числі злочинності. Злочинцями не народжуються, а стають, і жодна людина від цього не безпечена.

Вчені-кримінологи НАВС України зазначають, що при вирішенні проблеми причин злочинності необхідно враховувати вихідні положення, порушення яких може призвести до помилкових висновків: причинно-наслідковий зв'язок соціальних, психологічних та інших явищ, що мають кримінологічне значення, є об'єктивно існую-

чою залежністю у природі й суспільстві, яка має загальний універсальний характер; кримінологічна специфіка не повинна підмінити закономірності власне причинного зв'язку; оскільки злочинність є явищем не лише соціальним, а й правовим, соціально-психологічним, вона має певні не тільки соціальні, а й інші причини; розглядати цю проблему неможливо, ігноруючи особу злочинця, який взаємодіє із зовнішнім середовищем, коли зовнішнє (соціальне) відбивається через внутрішнє (суб'єктивне) і породжує єдиний результат – злочин. Разом з тим включення до причинної залежності особи злочинця не повинно призводити до абсолютизації як її значення, так і зовнішнього впливу на неї.

Вчені НАВС України вважають, що загальними причинами злочинності є соціальні суперечності, які супроводжують розвиток суспільства, або, навпаки, деградацію: застій, що безпосередньо впливає на злочинність і її зміну. На їхню думку, причини злочинності містяться насамперед в економічних відносинах суспільства, прорахунках і недоліках економічного планування, розбалансованості господарського механізму, у системі розподільчих відносин. Істотний вплив на можливість здійснення особою акту протиправної поведінки, а відповідно і на злочинність взагалі, справляє й соціально-моральний стан суспільства [2, с. 7].

Таблиця 1

Підсистеми причин злочинності

Економічні	Кримінальна агресивність	Кримінальна необережність	Правові детермінанти
	Корислива	Легковажне ставлення до дотримання вимог суспільної та особистої безпеки	Правовий нігілізм
	Національна	Егоїстично недбале задоволення особистих інтересів	Низька правова культура
	Сексуальна		Правова легковажність
Паразитизм	Побутова		

Таблиця 2

Підсистеми умов злочинності

Помилки	Безконтрольність обігу зброї та наркотиків	Недоліки у забезпеченні особистої і суспільної безпеки	Недосконале законодавство
У проведенні економічних реформ	Пропаганда насильства		Прорахунки правозастосовуючої практики
У приватизації	Неефективність ранньої профілактики		Неефективність правового виховання
У банківській системі			
У податковій системі			
У безкарності			

На сучасному етапі розвитку української держави причини і умови злочинності можна згрупувати в чотири підсистеми: економічна, кримінальної агресивності, кримінальної необережності, правових детермінантів (табл.1).

1. Економічні причини і умови.

Причини: психологія здирицтва, паразитизму, злиднів.

Умови: помилки у стратегії й тактиці економічних реформ, приватизації, банківській системі та акціонуванні, виробничій сфері, сфері споживання і податковій системі; безконтрольність; безкарність.

2. Причини і умови кримінальної агресії.

Причини: психологія агресивності корисливої, побутової, націоналістичної та сексуальної.

Умови: безконтрольність обігу зброї і наркотиків; пропаганда культу насилля, порнографії, проституції; відсутність ефективної ранньої профілактики.

3. Причини і умови кримінальної необережності.

Причини: психологія легковажного ставлення до дотримання вимог громадської безпеки; егоїстично недбале задоволення власних інтересів.

Умови: недоліки в матеріальному, технологічному, організаційному, правовому забезпеченні особистої та громадської безпеки.

4. Правові причини і умови.

Причини: психологія правового нігілізму, правової легковажності та правового безкультур'я.

Умови: недосконалість законодавства; прорахунки правозастосовчої практики; неефективність правового виховання; неефективність громадської профілактики; неефективність ранньої профілактики на стадії правопорушень. [1.с.59]

На динаміку злочинності в сучасній Україні впливають основні групи факторів: соціальні і правові. Перші – це причини і умови злочинності, демографічна структура населення та інші соціальні процеси і явища, що впливають на злочинність. Другі – це зміна кримінального законодавства, яке або розширює, або звужує сферу злочинного діяння, або змінює класифікацію чи кваліфікацію злочинів [6, с. 60].

Література

1. Литвак О.М. Про причини зростання злочинності та умови, що цьому сприяють: деякі концептуальні положення // Віче. – 1997. – № 11. – С. 57-65.
2. Литвак О.М. Державний контроль над злочинністю // Право України. – 2000. – № 5. – С. 7.
3. Лихолоб В.Г. Правопорушення: правова і моральна оцінка. – К., 1994.
4. Мартиненко О. Кримінологія злочинності в ОВС // Право України. – 2004. – № 4. – С. 83.
5. Міллер А. Що таке причини та умови злочинності? // Право України – 2001. – № 5. – С. 89.
6. Рошина І. Нове в законодавстві України і перспективи запобігання злочинності // Право України. – 2004. – № 3. – С. 60.
7. Кримінологія. Підручник, за ред.. О.М. Джужи, К.: Хрінком інтер, 2002, – 416 стор.
8. Закалюк Н.П. Курс сучасної української кримінології. Теорія і практика, К.: Інюрс, 2007
9. Кримінологія. Учебник. Под общей ред.. А.И. Долговой М., 1999, 784 с.

О.О. Файдюк

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **Н.П. Гасва**

ПРАВОВІ ФОРМИ БЕЗГОТІВКОВИХ РОЗРАХУНКІВ

В статті висвітлюються дослідження правових форм безготівкових розрахунків. Обґрунтовано практичне значення та необхідність використання безготівкових розрахунків.

Ключові слова: банк, безготівкові розрахунки, чек, акредитив, вексель, платіжні вимоги, платіжні доручення, інкасові доручення.

О.О. Файдюк

ПРАВОВЫЕ ФОРМЫ БЕЗНАЛИЧНЫХ РАСЧЕТОВ

В статье освещаются исследования правовых форм безналичных расчетов. Обосновано практическое значение и необходимость использования безналичных расчетов.

Ключевые слова: банк, безналичные расчеты, чек, аккредитив, вексель, платежные требования, платежные поручения, инкассовые поручения.

LEGAL FORMS OF NON-CASH SETTLEMENTS

The article highlights research forms of cashless payments. The practical importance and necessity of the use of cashless payments.

Key words: bank, cash payments, checks, credit, bill payment requirements, money orders, collection letter.

Постановка проблеми. Своєчасна і повна оплата зобов'язань є однією з головних передпосилок і ознак ефективного функціонування економіки в цілому і кожного суб'єкта окремо. Тому у всіх країнах багато уваги надається організації грошових розрахунків, створюються особливі розрахунково-платіжні системи, в центрі яких знаходяться банки як спеціалізовані грошово-кредитні установи.

В залежності від форми використання грошових коштів всі розрахунки поділяються на дві сфери: готівкових розрахунків – яка обслуговується законними грошовими знаками держави; безготівкових розрахунків – яка обслуговується платіжними засобами в депозитній формі у формі комерційних боргових зобов'язань (вексель, чек, банківський сертифікат). Сфера безготівкових розрахунків поділяється організаційно на міжбанківські розрахунки, які обслуговують відношення між банками, і на між господарчи розрахунки між клієнтами банків.

Однією з найважливіших сфер банківської діяльності, від якої залежить ефективність функціонування економіки в цілому і кожного суб'єкта підприємницької діяльності окремо, є організація безготівкових розрахунків у господарському обороті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти з питань розвитку грошово-кредитних відносин, банківської системи, зведені матеріали Національного банку України[3].

Нормативними актами Національного банку України передбачені різні форми для здійснення безготівкових розрахунків як між суб'єктами господарювання, так і фізичними особами. Сьогодні загальний регламент організації безготівкових розрахунків, форм розрахунків, стандартів документів і документообороту регулюється Постановою Національного банку України №22 "Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті"[12], якою передбачено такі форми: платіжні доручення, платіжні вимоги та інкасові доручення (розпорядження), розрахункові чеки, акредитиви, векселі. Розрахунки за товари та послуги можуть здійснюватися також за допомогою банківських платіжних карток.

Не залишилися і поза увагою і представники російської економічної думки, такі як В. А. Белов [14], та Е.А. Васильєв [15], який підкреслює пріоритетний розвиток технологічних укладів в сучасній економіці.

Особливості формування системи безготівкового розрахунків в перехідний період досить активно вивчаються сучасними вітчизняними дослідниками. Окремі аспекти грошово-кредитних відносин, банківської діяльності досліджувались у роботах В.В. Сопко [22], І. А. Безклубий [13], В.Я. Савченко [20].

Мета дослідження. Зміст і мета безготівкового платіжного обороту – оплата без використання готівкових грошей. Платник і одержувач коштів використовують поточні рахунки. Операція може бути проведена як в одному банку, так і між різними кредитними установами. Це дуже зручно для клієнтів. Вони можуть здійснювати платежі на великій відстані без ризику втрати. Метою дослідження правових форм безготівкових розрахунків є пошук нових та удосконалення існуючих форм безготівкових розрахунків.

Основні результати дослідження. В умовах ринкового господарювання, виникнення підприємств різних форм власності в здійсненні розрахунків усунуено зайву централізацію, регламентацію, уніфіковано порядок їх здійснення. Однак, здійснюючи розрахунки, як підприємства, так і кредитні установи зобов'язані суворо дотримуватися чинних законодавчих актів, банківських правил, сприяти прискоренню платежів та зміцненню розрахункової дисципліни.

Безготівкові розрахунки класифікуються за ознаками:

а) за місцем здійснення розрахунків залежно від знаходження платника і постачальника: однородні та іногородні. Одного-родні – коли постачальник і платник знаходяться в одному населеному пункті. Їх може обслуговувати один чи кілька банків. Іногородні – коли постачальника і платника обслуговують кредитні установи, що знаходяться в різних населених пунктах;

б) за об'єктами: за товарно-матеріальні цінності й послуги, а також по нетоварних операціях;

в) за формами, що визначаються сторонами в договорі. Згідно з "Положенням про безготівкові розрахунки в господарському обороті України" безготівкові розрахунки між підприємствами здійснюються за:

- платіжними дорученнями;
- платіжними вимогами-дорученнями; – чеками;
- акредитивами;
- векселями.

Кожна форма безготівкового розрахунку встановлюється комплексом правових норм, які регулюють порядок грошових платежів за товар, послуги й неторгові операції між організаціями та підприємствами різних форм власності, між організаціями, громадянами, за допомогою правил і прийомів документообігу. Отже, форма безготівкового розрахунку – це правова форма проведення розрахунків.

Порядок і форма безготівкових розрахунків визначаються у договорі між сторонами.

Висновки. Розрахунки з участю фізичних осіб, на відміну від міжгосподарських розрахунків які переважно виконуються в безготівковій формі, до останнього часу здійснюються в Україні переважно готівкою. Традиційні інструменти безготівкових розрахунків (чеки, платіжні доручення) у цій сфері майже не застосовуються, що можна пояснити малими обсягами трансакцій окремих платників та низьким рівнем розвитку банківських послуг у країні. Проте зумовлені трансформаційними процесами в економіці надмірне розбухання готівкового обороту, значна його тонізація та істотне підвищення розміру трансакцій найзаможнішого прошарку населення викликали гостру потребу в запровадженні безготівкових інструментів у цю сферу.

Організація безготівкових розрахунків повинна сприяти нормальному обігу коштів, забезпечувати безперервний хід реалізації продукції.

Основою безготівкового обороту є те, що платежі здійснюються банками на доручення клієнта шляхом списання коштів з його рахунку і зарахування їх на рахунок одержувача, вказаного клієнтом. Коли рахунки відкриті в різних банках, міжбанківські розрахунки проводяться з допомогою системи кореспондентських відносин. Отже у платіжному обороті діють не тільки рахунки платника й одержувача коштів, а й рахунки банків що їх обслуговують.

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // www.rada.kiev.ua.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // www.rada.kiev.ua.
3. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 07.12.2000 р. № 2121-III зі змінами і доповненнями від 20.09.2001 р. № 2740-III // Додаток до "Вісника НБУ" "законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності". – 2001. – № 1.
4. Закон України "Про аудиторську діяльність" від 22.04.93 р. №3125-XII // www.rada.kiev.ua.
5. Закон України "Про податок на додану вартість" від 03.04.97 р. №168/97-ВР зі змінами та доповненнями // www.rada.kiev.ua.
6. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 22 травня 1997 р. №283/97-ВР // www.rada.kiev.ua.
7. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 7 грудня 2000 р. // www.rada.kiev.ua.

8. Закон України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" від 8 квітня 2001 р. // www.rada.kiev.ua.

9. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств та організацій. Затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.99 р. №291.

10. Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах, затверджена постановою Правління Національного банку України від 11 листопада 2003 р. №492.

12. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затверджена постановою Правління Національного банку України від 24 січня 2004 р. №22.

13. Безклубий І., Пафик О. Поняття безготівкових розрахункових відносин. / Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 1. – с. 19-21.

14. Белов В.А. Денежное обязательство. – М., 2001.

15. Васильев Е.А. Расчетно-кредитные правоотношения. / В кн. Гражданское и торговое право капиталистических государств: Учебник. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Междунар. отношения, 2003. – с. 410.

16. Васьковський О.В. Правове регулювання договору на розрахунково-касове обслуговування // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – 2000. – Випуск 14. – с. 288-299.

17. Зобов'язальне право: теорія і практика: Навчальний посібник / За ред. О.В. Дзера. – 2000. – 910 с.

18. Подцерковный О.П. Денежные обязательства и расчетные правоотношения в Украине. – О., 2005.

19. Радж Бхала. Правові основи систем переводу значних сум платежів // Платіжна система: структура, управління й контроль / Під ред. Брюса Д. Саммерса. – М.: Міжнародний валютний фонд, 1994. – 352 с.

20. Савченко В.Я. Аудит: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2005. – 322 с.

21. Семенов Г.А. Техніко-економічні розрахунки на підприємстві: Навчальний посібник / Г.А. Семенов, А.Г. Семенов, В.К. Станчевський. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 184 с.

22. Сопко В.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: Навчальний посібник / В.В. Сопко. – К.: КНЕУ, 2006. – 526 с.

23. Фінансовий облік (облік активів): Навчальний посібник/ В.В. Бабіч, С.В. Сагова. – К.: КНЕУ, 2006. – 282 с.

24. Экономика предприятия: Учебник / Под ред. проф. Н.А. Сафронова. – М.: "Юристъ", 1998. – 584 с.

25. Экономика предприятия: Учебник для вузов / Под ред. проф. В.П. Грузинова. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 535 с.

Ю.Ю. Федюшин

Науковий керівник:

К.Ю.Н О.В. Чайка

ДОВІЧНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ

У статті проаналізовано законодавство України щодо його відповідності міжнародним актам з питань виконання та відбування покарання у вигляді довічного позбавлення волі. Визначено напрями, за якими доцільно здійснити ряд організаційно-правових заходів щодо гуманізації порядку й умов виконання такого покарання.

Ключові слова: Кримінально-виконавче законодавство, довічне позбавлення волі, смертна кара, гуманізація, відбування покарання.

ПОЖИЗНЕННОЕ ЛИШЕНИЕ СВОБОДЫ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ

В статье проанализировано законодательство Украины на предмет его соответствия международным актам по вопросам исполнения и отбывания наказания в виде пожизненного лишения свободы. Определены направления, по которым целесообразно осуществить ряд организационно-правовых мероприятий по гуманизации порядка и условий исполнения такого наказания.

Ключевые слова: Уголовно-исполнительное законодательство, пожизненное лишение свободы, смертная казнь, гуманизация, отбывание наказания.

J.J Fedisin

IMPRISONMENT FOR LIFE: THEORETICAL AND PRACTICAL PROBLEMS

In the article the legislation of Ukraine is analyzed for the purpose his accordance to the international acts on questions implementation and serving of punishment as lifelong imprisonment. Directions after which it is expedient to carry out the row of organizational and legal measures on humanizing of order and terms of implementation of such punishment are determined.

Key words: The criminally-executive legislation, lifelong imprisonment, penalty, organizational – legal actions, a humanisation, punishment serving.

Постановка проблеми. З отриманням Україною незалежності перед нею постав ряд важливих завдань, які вона має виконувати в ім'я перетворення на демократичну державу, що є повноправним учасником міжнародних правовідносин та прагне мати істотний вплив на світовій арені. Не випадково уряд України розробляє багато програм, в основі яких лежить світова інтеграція та які спрямовані на міжнародне співробітництво та розвиток дружніх відносин із різними країнами світу.

За час незалежності Україна підписала та ратифікувала велику кількість міжнародних договорів. Така діяльність хоч і не вирішує багатьох питань внутрішньодержавного характеру, але безумовно передбачає значні кроки у розвитку країни. З іншого боку, наявність в Україні недоліків різного характеру змушує нашу державу перебувати у постійній динаміці, що зумовлює "приспособлення суб'єкта" до міжнародної політики.

Одним із кроків, який раціонально змінив національне законодавство у зв'язку із адаптацією до міжнародних правових норм, стало скасування смертної кари, як найтяжчого покарання в історії людства.

Точною датою реформування можна назвати 3 травня 2002 р., коли Україна приєдналася до протоколу № 13 Європейської конвенції про права людини, яка передбачає повне скасування смертної кари за будь-яких обставин як у мирний, так і воєнний час. 2 травня 2000 р. у Вільнюсі цей протокол від імені України підписала міністр юстиції, постійний представник країни при Раді Європи Сюзанна Станік. "Приєднання України до документа є демонстрацією нашої країною послідовного виконання зобов'язань, узятих при вступі в Раду Європи, яскравим свідченням інтеграції у європейське співтовариство, що підтверджує основний принцип української держави – захист прав людини", – підкреслила вона.

Генеральний секретар РЕ Вальтер Швиммер зазначив, що приєднання до протоколу відразу 36 держав континенту є "сильним сигналом для європейської родини про готовність захищати права людини". Церемонія підписання проходила у рамках виїзного засідання Комітету міністрів СЕ в литовській столиці, в якому взяли участь міністри закордонних справ, керівники міжнародних європейських організацій, представники ООН.

"П'ятдесят років тому, коли тільки створювалася Рада Європи, важко було уявити, що подібне засідання може проходити у Вільнюсі. Історія показала, що якщо є сильна політична воля, можна багато зробити в інтересах окремої держави і Європи в цілому", – підкреслив Швиммер після підписання документа.

Після церемонії підписання відбулася прес-конференція, на якій Сюзанна Станік сказала журналістам таке: "Сьогоднішнє засідання наочно продемонструва-

ло, що така авторитетна організація як Рада Європи удосконалює форми і методи своєї діяльності. У багатьох виступах були висловлені побажання, що одержали реалізацію в підсумковому комюніке про більш широке використання досвіду кожної з держав-членів РЕ як у питаннях боротьби з тероризмом, так і в питаннях регіонального співробітництва, яке забезпечить стабільність в Європі та впевненість кожної людини в завтрашньому дні".

Отже, події які відбулися у Вільнюсі були не "стихийним" явищем, а продуманим та обґрунтованим кроком. Однак перед учасниками комюніке постало досить актуальне питання щодо караності суспільно небезпечного діяння, яке кваліфікується як особливо тяжкий злочин. За такий злочин тепер можна було застосовувати покарання, яке б відображало ступінь тяжкості діяння (дії або бездіяльності) та не суперечило основним вимогам Європейської конвенції та іншим нормативно-правовим актам, які регламентували невід'ємне право кожної людини на життя. Рішенням стало створення в системі покарань ідейно нового, гуманістично спрямованого виду покарання – довічного позбавлення волі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом існування України як незалежної держави лише окремі аспекти такого виду покарання як довічне позбавлення волі були предметом досліджень та дискусій, які проводили В.І.Анісімов, Ю.В.Баулін, О.В.Беца, М.Г.Вербенський, С.П.Головатий, І.М.Даньшин, О.Ф.Кістяківський, М.Й.Коржанський, В.В.Костицький, А.М.Литвиненко, В.А.Львовичко, П.П.Михайленко, М.І.Мельник, М.І.Панов, В.І.Панфілов, С.М.Скоков, В.В.Сташис, А.Х.Степанюк, В.Я.Тацій, В.М.Трубіков, О.І.Фролов, В.І.Шакун, О.Т.Шевченко, В.О.Шевчук.

Невирішені частини проблеми. При характеристиці довічного позбавлення волі достатньо навіть побіжного погляду, щоб перекоонатися, що цей новий для практики виконання покарань захід державного примусу, наочні демонструє торжество принципів, притаманних діяльності органів та установ виконання покарань.

Так, по-перше, не може бути жодних сумнівів, що запровадження довічного позбавлення волі як альтернативи смертній карі відповідає сучасним уявленням про гуманізм у сфері застосування покарань та поведження із засудженими.

По-друге, при застосуванні довічного позбавлення волі у засуджених залишається право на життя, що є втіленням принципу поваги прав людини, сформульованому в Загальній декларації прав людини.

По-третє, ізоляція засуджених до довічного позбавлення волі (порівняно з іншими категоріями позбавлених волі), відповідає вимогам справедливості при застосуванні покарання, бо певним чином відображує співмірність злочину та кари.

По-четверте, втіленням принципу невідворотності виконання покарання є те, що засуджені до довічного позбавлення волі мають зазнавати відповідних правообмежень, притаманних цьому виду покарань, протягом щонайменше 15 років, перш ніж у них з'явиться можливість клопотати про помилування.

По-п'яте, реалізацією принципу законності є те, що Виправно-трудовий кодекс України ставить обмеження прав і свобод засуджених до довічного позбавлення волі у певні межі та зобов'язує всіх суб'єктів дотримуватись вимог законодавства. Це означає, що діяльність адміністрації тюрми і поведінка засуджених мають відповідати запропонованій законодавчій моделі.

Отже, довічне позбавлення волі – це найсуворіше з усіх видів основних покарань, що застосовується судом тільки тоді, коли воно вказане в санкції статті Особливої частини Кримінального кодексу України. Воно встановлюється за вчинення особливо тяжких злочинів і застосовується лише у випадках, спеціально передбачених ККУ, якщо суд не вважає за можливе застосовувати позбавлення волі на певний строк.

Цей вид покарання застосовується тільки за особливо тяжкі злочини, тобто за такі злочини, за які законом передбачено позбавлення волі на строк понад 10 років або довічне позбавлення волі.

Істотним чинником жорсткості довічного позбавлення волі є невизначеність терміну покарання, його кількісного аспекту, який разом з тим одночасно визначений

тривалістю життя засудженого до цього виду покарання. Вірніше, навіть не тривалістю життя, а можливістю досягнення засудженими 65-річного віку, оскільки ККУ передбачає, що довічне позбавлення волі не застосовується до осіб у віці понад 65 років. Оскільки середня тривалість життя громадян України менша цього строку, то можливість досягнення людиною в неволі зазначеної межі, звичайно, є суто гіпотетичною. Однак як має повестися з такого особою адміністрація місць позбавлення волі?

Видається, що у цьому випадку існують проблеми, які потребують законодавчого вирішення, бо хоча довічне позбавлення волі до 65-річних не застосовується, однак і підстав для звільнення таких засуджених закон (ст. 108 ВТК України) не передбачає. Не передбачена і заміна довічного позбавлення волі на більш м'яке покарання навіть у разі, коли засуджений зразковою поведінкою та сумлінним ставленням до праці доведе своє виправлення. До речі, те, що положення ККУ у цьому разі не можуть бути застосовані, переконливо свідчить, що український законодавець таки зневірився у можливості виправлення осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, а це означає, що до персоналу тюрми не висувається вимога виправляти і перевиховувати цих осіб у процесі соціально-педагогічної діяльності.

Відсутність мети виправлення осіб, засуджених до довічного позбавлення волі робить неактуальними твердження відомого науковця С. Познишева, який вважав, що тюрма є найкращим місцем для морального виправлення ув'язнених. Багаторічна практика довела, що позбавлення волі на строк понад 10 років веде не до виправлення засудженого, а навпаки, до деградації особи, тому тюрма не є установою для виправлення осіб, засуджених до довічного позбавлення волі. Стосовно цієї категорії засуджених має йтися не про абстрактну можливість їх виправлення, а про те, щоб щонайменше через 15 років перебування за ґратами в убивць, які становлять переважну більшість засуджених до довічного позбавлення волі, ще, принаймні, залишилася якась частина людських рис.

Засуджений до довічного позбавлення волі не підлягає звільненню від відбування покарання із випробуванням, умовно достроковому звільненню. Згідно з Законом України "Про амністію", засудженим до довічного позбавлення волі, це покарання може бути замінено на позбавлення волі на певний строк (ст. 85, ч. 3 ст. 86). Актом про помилування може бути здійснена заміна засудженому призначеного судом покарання у вигляді довічного позбавлення волі на позбавлення волі на строк не менше як 25 років (ст. 87).

Отже, для засуджених до довічного позбавлення волі існує можливість заміни довічного позбавлення волі позбавленням волі на певний строк у порядку помилування, але клопотання про помилування, згідно з Положенням "Про порядок здійснення помилування", що було затверджено указом Президента України від 12 квітня 2000 р., може бути подано після відбуття засудженим до довічного позбавлення волі не менш як 15 років. Прохання про помилування таких засуджених вносяться на розгляд Комісії при Президентіві України з питань помилування лише за наявності надзвичайних обставин. У цьому разі перед засудженим відкривається перспектива звільнення від відбування покарання як мінімум через 30, а то й через 40 років після винесення вироку до довічного позбавлення волі

Таким чином, значно звужується можливість для втілення принципу гуманізму на стадії виконання покарання стосовно засуджених до довічного позбавлення волі порівняно з тим порядком, що існував раніше, коли, наприклад, особи, засуджені за аналогічні злочини до смертної кари, мали змогу клопотати про помилування протягом семи діб після того, як одержували копію вироку. Більш того, матеріали для вирішення питання про помилування таких осіб направлялись Президенту України навіть при відмові засуджених до смертної кари клопотати про прощення та милосердя.

Мета дослідження полягає в вивченні основних теоретичних, практичних, та філософських аспектів такого виду покарання, як довічне позбавлення волі. Історичні передумови виникнення цього виду покарання та причини його запровадження та застосування.

Основні результати дослідження. При характеристиці довічного позбавлення волі достатньо навіть побіжного погляду, щоб переконатися, що цей новий для

практики виконання покарань захід державного примусу, наочно демонструє торжество принципів, притаманних діяльності органів та установ виконання покарань.

Так, по-перше, не може бути жодних сумнівів, що запровадження довічного позбавлення волі як альтернативи смертній карі відповідає сучасним уявленням про гуманізм у сфері застосування покарань та поводження із засудженими.

По-друге, при застосуванні довічного позбавлення волі у засуджених залишається право на життя, що є втіленням принципу поваги прав людини, сформульованому в Загальній декларації прав людини.

По-третє, ізоляція засуджених до довічного позбавлення волі (порівняно з іншими категоріями позбавлених волі), відповідає вимогам справедливості при застосуванні покарання, бо певним чином відображує співмірність злочину та кари.

По-четверте, втіленням принципу невідворотності виконання покарання є те, що засуджені до довічного позбавлення волі мають зазнавати відповідних правових обмежень, притаманних цьому виду покарань, протягом щонайменше 15 років, перш ніж у них з'явиться можливість клопотати про помилування.

По-п'яте, реалізацією принципу законності є те, що Виправно-трудовий кодекс України ставить обмеження прав і свобод засуджених до довічного позбавлення волі у певні межі та зобов'язує всіх суб'єктів дотримуватись вимог законодавства. Це означає, що діяльність адміністрації тюрми і поведінка засуджених мають відповідати запропонованій законодавчій моделі.

Висновки. Отже, довічне позбавлення волі – це найсуворіше з усіх видів основних покарань, що застосовується судом тільки тоді, коли воно вказане в санкції статті Особливої частини Кримінального кодексу України. Воновстановлюється за вчинення особливо тяжких злочинів і застосовується лише у випадках, спеціально передбачених ККУ, якщо суд не вважає за можливе застосовувати позбавлення волі на певний строк.

Література

1. Конституція України
2. Кримінально – виконавчий кодекс України
3. Кримінальний кодекс України
4. Кримінально-виконавче право України: Навч. посібник /Під заг. ред. О. М. Джужи. – К., 2000.
5. А.Х. Степанюк. Кримінально – виконавче право України. "Право", Харків – 2006
6. Степанюк А. Х. Актуальні проблеми виконання покарань (сутність та принципи кримінально-виконавчої діяльності: теоретико-правове дослідження): автореф. дис.

Є.В. Філімонов

Науковий керівник:
д.ю.н., професор **І.П. Козаченко**

ПРОФІЛАКТИКА ЗЛОЧИНІВ ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН ТА ПРЕКУРСОРІВ

У статті аналізуються причини та умови, що сприяють витоку в незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, а також засоби профілактичних засобів в попередженні даного виду злочинів.

Ключові слова: наркобізнес, профілактика, правоохоронні органи, незаконний обіг.

Є.В. Філімонов

ПРОФИЛАКТИКА ПРЕСТУПЛЕНИЙ, СВЯЗАННЫХ С НЕЗАКОННЫМ ОБОРОТОМ НАРКОТИЧЕСКИХ СРЕДСТВ, ПСИХОТРОПНЫХ ВЕЩЕСТВ И ПРЕКУРСОРОВ

Аннотация. В статье анализируются причины и условия, которые способствуют незаконному обороту наркотических средств, психотропных веществ и прекурсоров, а также средства профилактических мероприятий в предупреждении данного вида преступлений.

Ключевые слова: наркобизнес, профилактика, правоохранительные органы, незаконный оборот.

E.V. Filimonov

PROPHYLAXIS OF CRIMES OF THE NARCOTIC FACILITIES PSIKHOTROPNIKH MATTERS AND PREKURSORIV RELATED TO THE ILLEGAL APPEAL

Reasons and terms which are instrumental in a source in the illegal appeal of narcotic facilities are analysed in the article, psikhotropnikh matters and prekursoriv, and also facilities of preventives in warning of this type of crimes.

Key words: *drug dealing, prophylaxis, law enforcement authorities, illegal appeal.*

Постановка проблеми. Наша держава вже перетворилася у так звану наркозалежну країну. В Україні біля 1,5 млн. осіб немедичних споживачів наркотиків. Особливу тривогу викликає те, що майже 90 відсотків осіб, що перебувають на обліку, – це молоді люди віком до 30 років. Таким чином, на сьогодні в Україні постала нагальна потреба удосконалення нормативної та практичної бази щодо боротьби з незаконним обігом наркотиків.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що нинішня законодавча база, існуючі наукові розробки з організації боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів не відповідають вимогам сьогодення і потребують інших прийомів та способів вирішення завдань, які постають перед органами внутрішніх справ, недостатньо впроваджується міжнародний досвід профілактики та протидії незаконного обігу наркотичних засобів в нашій державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок в дослідження проблеми профілактики злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів зробили вчені: В.В. Бульба, Ю.В. Помазан [6], Горох О.П., [7], Кіцул А.П., [8], Ковальчук І.І., [9], Музика А.А., [10], Никифорчук Д.Й., [11] Семенюк В.А. [12].

При аналізі стану профілактичної роботи пов'язаної з незаконним обігом наркотичних засобів ми дійшли висновку, що для нашої країни з низьким рівнем життя населення, де соціальні проблеми в сім'ях відвертають увагу батьків від виховання дітей, велике значення має профілактика наркотизації серед молоді, що покладено на навчальні та виховні заклади. Також засоби масової інформації недостатньо пропагують здоровий спосіб життя, популяризують гігієнічні знання, раціональну організацію дозвілля.

Не вжиті всі заходи оперативного характеру спрямовані на припинення злочинної діяльності щодо незаконного розповсюдження наркотиків на стадії готування злочину.

Метою дослідження є визначення сутності і всебічне вивчення стану правового регулювання та організаційного забезпечення діяльності підрозділів у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів і на підставі цього здійснити розробку науково – обґрунтованих положень і рекомендацій щодо удосконалення нормативної бази і організаційних основ управління підрозділами ОВС щодо боротьби з незаконним обігом наркотиків.

Основні результати дослідження. Першочергове завдання – повністю закрити доступ наркоманії в життя нашого суспільства. Для боротьби з наркоманією необхідне створення здорової соціальної обстановки, політичної стабільності, оздоровлення загальної, економічної і духовно-етичної атмосфери в нашої країні. Для успішного виявлення причин та умов, які сприяють незаконному обігу наркотиків оперативні працівники перш за все вивчають оперативну обстановку на території, яку обслуговують, систематично аналізують дані щодо підготовки та вчинення злочинів пов'язаних з наркотичними засобами, контингенту притягнутих до відповідальності за ці злочини осіб, що перебувають на оперативному обліку. Оперативні підрозділи ОВС виявляють нелегальні посіви маку, коноплі і організують їх знищення.

Для забезпечення зберігання наркотичних засобів у системі охорони здоров'я оперативні підрозділи перевіряють наявність у них ліцензій, виявлення серед мате-

ріально відповідальних осіб раніше засуджених. В рамках цільової щорічної операції під назвою "Мак" правоохоронними органами в минулому році знищено майже 190 тисяч кущів наркомістких рослин, а до адміністративної відповідальності за незаконні посіви маку та коноплі притягають біля 3 тис. осіб.

У зв'язку з тим, що сьогодні з'являються стабільні організовані злочинні угруповання по збуту наркотиків, які мають міжрегіональні зв'язки, необхідно вдосконалювати міжрегіональну інформаційну взаємодію оперативних апаратів МВС, в першу чергу в рамках СНД.

Однією зі складових політики, спрямованої на недопущення міжнародної експансії наркобізнесу в Україні, стали регулярні операції "Канал" по перекриттю шляхів контрабанди наркотиків на українсько-російській, українсько-білоруській та українсько-молдовській ділянках державного кордону.

Беручи до уваги міжнародний досвід профілактики та боротьби з незаконним обігом наркотиків ми бачимо, що в нашій державі не має відпрацьованого механізму який би ефективно впливав на стан злочинності по лінії боротьби з незаконним обігом наркотиків. В державі не виділяються необхідні кошти для того, щоб запровадили прийнятні програми по боротьбі з НОН, не працює судова система, більшість осіб за скоєння наркозлочинів засуджуються умовно або з відстрочкою вироку. Для прикладу візьмемо США. Для ефективної боротьби з незаконним обігом наркотиків в США було створено Суди у справах про наркотики. Вони стали однією з найефективніших стратегій судової системи по реабілітації осіб, що вчинили злочини пов'язані з наркотиками. В процесі наркосудів судді, обвинувачі і захисники разом із злочинцем працюють в режимі слухань і співбесід, направлених як на виправлення і реабілітацію, так і покарання. В ході інтенсивної програми контролю і нагляду суддя може стати для злочинця сповідником, наставником і начальником, розглядаючи зловживання наркотиками як серйозну і болісну хворобу. Виявилось, що можна добиватися змін, можна знаходити нові ідеї і запроваджувати їх в життя. Можна врятувати життя людей. Можна добитися того, щоб діти народжувалися, не будучи отруєними наркотиками. Можна бачити, як люди починають нове життя. Можна добитися зниження злочинності. І все це відбувається завдяки енергії і самовідданості людей, які займаються цією проблемою.

В даний час в США працює більше 390 наркосудів і ще більше 200 наркосудів знаходяться у стадії організації. І чудовіше всього те, що філософія наркосуду – лікування в поєднанні з санкціями – заснована, на старому доброму принципі батога і пряника. Я вважаю, що цей факт знаменував би нову еру в розвитку судів в нашій країні. Якщо суди можуть контролювати справу і мають в своїм розпорядженні ресурси, даючи неповнолітнім правопорушникам шанс виправитися і ініціюючи зміни, якщо суди можуть бути упевненими в наявності програми реабілітації, яка дає людям можливість повернутися до нормального життя з шансами на успіх, то вони можуть сильно змінити стан речей. Якщо суди розглядатимуть ситуацію з погляду рішення проблеми і з погляду суспільства, а не просто з позицій юридичних теорій, то це дійсно може багато що змінити. Я вважаю це новою ерою, оскільки ми нарешті усвідомимо, що спільна робота системи кримінального судочинства і працівників охорони здоров'я може зробити набагато більше, ніж коли вони діють по окремоті. Тому для нашої держави вкрай необхідно створити такі суди як в США.

Подивимось, що відбулося. В цілому у США через судів у справах про наркотики пройшло більше 140 000 чоловік, які можливо, вперше піддалися реальному нагляду і отримали реальне лікування, що дало їм шанс позбутися наркоманії. Більш ніж в 14 штатах були прийняті закони відносно санкціонування роботи або фінансування судів у справах про наркотики, і ще в декількох штатах ведеться робота в цьому напрямку.

Це йде на користь суспільству. У осіб, що пройшли через суди у справах про наркотики, народилося більше 750 дітей, не отруєних наркотиками. Це один з прикладів позитивної роботи наркосудів. В результаті роботи у справах про наркотики більше 3 500 чоловік змогли відновити свої батьківські права, а понад 4 500 батьків стали своєчасно виплачувати допомоги на своїх дітей.

Всім абсолютно ясно, що необхідно займатися оцінкою діяльності наркосудів для того, щоб безперервно і постійно шукати шляхів вдосконалення їх роботи, не відходячи від високих стандартів. Ці оцінки мають виключно велике значення для того щоб ми сьогодні набагато більше знали ефективність судів у справах про наркотики. Ми бачимо, як система судів у справах про наркотики розкриває порочний круг зловживання алкоголем або наркотиками і злочинності. Концепція наркосудів може послужити основою для організації судового нагляду за всіма справами про злочинах на ґрунті алкоголю і наркотиків, що стосується дорослих, сімей і неповнолітніх. Ми бачимо, що вона ефективна.

В той же час збільшились і асигнування на роботу судів, чотири роки тому вони становили – 11,9 млн. дол., а зараз – 40 млн.дол., більшість коштів поступає від благодійних фондів.

Ми не можемо не бачити як ефективно працюють наркосуди в США. Тому нашій державі необхідно звернути увагу на механізм боротьби з наркозлочинністю в США та інших державах. Адже не гроші обумовлюють той величезний успіх, якого добиваються суди у справах про наркотики. Ці суди орієнтовані на потреби людей, на рішення їх проблем. Тільки зусиллям всіх зацікавлених осіб ми можемо вирішувати ці проблеми, орієнтуючись на людей, їх надії, побоювання, мрії, невдачі і розчарування, допомагаючи їм перебудувати життя. Ми можемо вирішувати їх проблеми і проблеми нашої країни, щоб життя в ній для всіх стало більш безпечним і благополучним.

Висновки.

1. На території України необхідно розробити нову, яка відповідає сьогоденню та міжнародним стандартам Програму реалізації державної політики у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків, в якій визначити конкретні напрямки діяльності всіх центральних і місцевих органів виконавчої влади, державних установ і організацій, громадських об'єднань щодо здійснення ними організаційних і правових заходів протидії зловживанню наркотиками та їх незаконному обігу.

2. Необхідно переглянути кримінальну відповідальність за наркозлочини в сторону збільшення санкцій кримінальної відповідальності за збут наркотиків, втягнення неповнолітніх до вживання наркотичних засобів і пом'якшення відповідальності до наркозалежних осіб, альтернативою яким можливо замінити позбавлення волі на примусове лікування від наркозалежності.

3. Необхідно ОВС проводити лекції, бесіди серед молоді, антинаркотичні акції з залученням молоді.

Література

1. Закон України "Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів" // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – №10. – ст. 60.

2. Закон України "Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними" // Відомості Верховної Ради України – 1995. – №10. – ст. 62

3. Закон України "Про оперативнo-розшукову діяльність" // Відомості Верховної Ради України – 1992, №22. Ст. 303.

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 4 червня 2003 року №877 "Про затвердження Програми реалізації державної політики у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів на 2003 – 2010 роки."

5. Боротьба з незаконним наркoбiзнесом в Україні (36. нормативних документів: у 3-х частинах (відп. Ред. В.Д. Сущенко). – К.: НАВСУ, 2001.

6. Бульба В.В., Помазан Ю.В. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. // Теорія та практика застосування чинного кримінального та кримінально-процесуального законодавства в сучасних умовах: Тези доп.наук. – практ. конф.: У 2-х ч. ч.1. – К.: НАВСУ, 2002.

7. Горох О.П. Класифікація злочинів у сфері обігу наркотичних засобів. // Теорія та практика застосування чинного кримінального та кримінально-процесу-

ального законодавства в сучасних умовах: Тези доп. наук.-практ. конф.: У 2-х ч. – ч.1. – К.: НАВСУ, 2002.

8. Кіцул А.П. Оперативна закупка наркотичних засобів – ефективний метод ОРД у боротьбі з наркозбувачами // Вісник Університету внутрішніх справ. Спецвипуск 1. – Харків, 1999.

9. Ковальчук І.І. Використання засобів та методів ОРД у попередженні та розкритті злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних речовин та прекурсорів // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ. – Львів, 1999. – Випуск №2.

10. Музика А.А. Контрабанда наркотичних засобів і психотропних речовин. / Теорія та практика застосування чинного кримінального та кримінально-процесуального законодавства в сучасних умовах: Тези доп. наук.-практ. конф.: У 2-х ч. – ч.2. – К.: НАВСУ, 2002.

11. Никифорчук Д.Й. Контрольована поставка наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. // Науковий вісник НАВСУ: Науково-теоретичний журнал. – К., 2002. – №1, ч.2.

12. Семенюк В.А. Кримінологічна характеристика незаконного наркообігу в Україні. // Теорія та практика застосування чинного кримінального та кримінально-процесуального законодавства в сучасних умовах: Тези доп. наук. – практ. конф.: У 2-х ч. – ч.2. – К.: НАВСУ, 2002.

С.А. Філоненко

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **Ю.В. Попов**

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТВОРЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

У статті висвітлюються питання створення юридичної особи. За допомогою аналізу юридичної літератури з даної тематики та аналізу чинного законодавства України окреслено проблеми різного правового регулювання однорідних за своєю правовою природою відносин, значною кількістю законодавчих актів.

Ключові слова: установчий документ, державна реєстрація, юридична особа, договір, акціонерне товариство.

С.А. Філоненко

ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОЙ РЕГУЛЯЦИИ СОЗДАНИЕ ЮРИДИЧЕСКОГО ЛИЦА

В статье освещаются вопросы создания юридического лица. С помощью анализа юридической литературы по данной тематике и анализу действующего законодательства Украины очерчено проблемы разной правовой регуляции однородных за своей правовой природой отношений, значительным количеством законодательных актов.

Ключевые слова: учредительный документ, государственная регистрация, юридическое лицо, договор, акционерное общество.

S.A. Filonenko

PROBLEMY PRAVOVOY REGULYACII SOZDANIE YURIDICHESKOGO LICA

The questions of creation of legal entity light up in the article. By the analysis of legal literature on this subject and analysis of current legislation of Ukraine outlined problems of the different legal adjusting of homogeneous after the legal nature relations, by the far of legislative acts.

Key words: constituent document, state registration, legal entity, agreement, joint-stock company.

Постановка проблеми. Економіко-правові реформи, що провадяться в Україні з 90-х рр. ХХ ст., істотно вплинули на розвиток інституту юридичної особи. Була створена система нормативних актів, які визначили правовий статус різних видів юридичних осіб. До таких законодавчих актів можна віднести Цивільний та

Господарський кодекси, Закони "Про господарські товариства", "Про банки та банківську діяльність", "Про об'єднання громадян" та багато інших. Загалом таку тенденцію розвитку законодавства України можна оцінити позитивно, враховуючи особливості мети та функцій різних видів юридичних осіб, їх організаційно-правові форми. В той же час існування значної кількості законодавчих актів привело до створення різних концепцій правового регулювання однорідних за своєю правовою природою відносин. Це стосується, зокрема, відносин, які виникають при створенні юридичних осіб приватного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про значний інтерес науковців до правового регулювання створення юридичних осіб. Цій проблемі присвячено праці таких науковців, як С.С. Алексєєв, Ч.Н. Азімов, Т.В. Боднар, В.І. Борисова, та інших дослідників. Проте правові проблеми створення юридичних осіб в зазначених працях розглядалися в контексті дослідження правового статусу окремих видів юридичних осіб або торкалися проблем дослідження публічно-правових відносин, які виникали при їх створенні. Системного дослідження цивільно-правових відносин, які виникають при створенні юридичних осіб в Україні, не провадилося, не зважаючи на існування багатьох теоретичних і практичних проблем.

Метою дослідження є формування теоретичної концепції правового регулювання створення юридичних осіб, а також можливості використання статті, для вдосконалення законодавства України, при подальшому дослідженні проблем правового регулювання відносин, які виникають при створенні юридичних осіб.

Основні результати дослідження. Створення юридичної особи здійснюється у визначеному порядку. В голову кута при цьому ставиться воля й ініціатива тієї або іншої особи (осіб), яка приймає рішення про це. Істотними є також інші елементи механізму створення юридичної особи.

Юридичні особи приватного права створюються по волі приватних осіб. При цьому варто мати на увазі наступне:

- цими особами є як фізичні, так і юридичні особи;
- в законі можуть міститися певні вимоги до осіб, що створюють ту або іншу юридичну особу приватного права, так само як і заборони виступати в якості таких для деяких категорій осіб;
- особами, які приймають рішення про створення юридичної особи, можуть бути поряд з особами приватного права також особи публічного права. Наприклад, коли створюється господарське товариство, учасниками якого, крім приватних осіб, виступає орган державної влади або місцевого самоврядування. У цих випадках такі особи піддаються правовому регулюванню Цивільного кодексу України (ЦК) і діють як учасники цивільних (а не публічних) відносин;
- мають місце і виключення. Наприклад, акціонерні товариства (АТ), створювані в процесі приватизації і корпоратизації. По своїй суті вони не тільки створюються в розпорядчому порядку, характерному для публічних юридичних осіб, але і діють якийсь час (або постійно) на зразок із публічними юридичними особами. Тим не менш такі АТ мають також визнаватися юридичними особами приватного права [11].

2. До механізму створення юридичної особи можна віднести наступні етапи:

- а) ухвалення рішення про створення шляхом вираження волі осіб, які виявили такий намір, у виді визначеного документа встановленої форми;
- б) державна реєстрація юридичної особи.[2]

Крім цих двох етапів, характерних для створення будь-якої юридичної особи, для окремих видів юридичних осіб можливі додаткові етапи:

- в) відкриття рахунка в банку для формування статутного капіталу шляхом внесення грошових внесків учасниками. Ця вимога ч. 3 ст. 144 ЦК стосується учасників товариства з обмеженою відповідальністю, а з огляду на ст. 151 ЦК – і товариства з додатковою відповідальністю. У відношенні створення акціонерного товариства аналогічних прямих указівок ЦК не містить, а лише встановлює правило про неприпустимість проведення відкритої підписки на акції до повної оплати статутного капіталу. Таким чином, побічно ЦК допускає таку ж схему: до реєстрації АТ

формується лише частина його статутного капіталу. Який розмір цієї частини в ЦК не вказується, внаслідок чого необхідно звернутися до Закону України "Про господарські товариства". При цьому також виникає проблема, оскільки зазначеним Законом висуваються різні вимоги до дореєстраційного формування статутного капіталу публічних та приватних акціонерних товариств.

г) одержання дозволу (узгодження) на створення юридичної особи, що характерно, наприклад, для створення банків з іноземним капіталом або придбання діючим банком статусу банку з іноземним капіталом (ст. 21 Закону України "Про банки і банківську діяльність"); [3]

д) здійснення визначених дій, які вимагаються законом. Наприклад, для створення кредитних союзів вимагається також проведення установчих зборів із складанням протоколу, надання якого потребується для державної реєстрації цих юридичних осіб. При цьому невід'ємною частиною протоколу є реєстр осіб, що приймали участь в установчих зборах з особистими підписами учасників (ч. 2.3 ст. 6 Закону України "Про кредитні спілки") [7]. Також потрібне рішення (протокол установчих зборів) про створення банку або постанови Кабінету Міністрів України про створення державного банку (п. 4 ч. 2 ст. 17 ЗУ "Про банки і банківську діяльність") [3].

Слід також зазначити, що створення акціонерних товариств по Господарському кодексу України (ГК) відрізняється від порядку, передбаченого ЦК. Вирішення цих колізій вимагає узгодження норм ЦК і ГК у цьому питанні.

3. Рішення про створення юридичної особи приймає(ють) його засновник (засновники, учасники). Це рішення облікається у форму установчих документів. (Хоча іноді в законах указується на надання протоколу установчих зборів як рішення про створення юридичної особи).

Установчий документ зв'язаний із представленням про нього як про зосередження правил про правовий статус юридичної особи, зібраним воедино і таких, що мають зовнішню відособлену форму у вигляді визначеного документа.

Різні організаційно-правові форми юридичних осіб, їхні види, специфіка їхнього створення або наступного перетворення чи зміни складу учасників викликали необхідність установлення різних видів їхніх установчих документів.

4. Установчим документом товариства є статут або засновницький договір між учасниками, якщо інше не передбачено законом.

4.1. З цього випливає, що:

- товариство має тільки один установчий документ, яким може бути, за загальним правилом, або статут, або засновницький договір;

- законом може бути передбачено інше. Наприклад, що установчим документом юридичної особи є положення, як це передбачено для об'єднань громадян [6], профспілок [8], благодійних організацій [9] та ін.

4.2. Установчим документом повного і командитного товариства є засновницький договір (ст.ст. 120,134 ЦК) [2]. Якщо командитне товариство створюється одним повним учасником, установчим документом є його одноособова заява (меморандум) (ч. 3 ст. 134 ГК) [1].

Установчим документом товариства з обмеженою і додатковою відповідальністю, а також акціонерного товариства і виробничого кооперативу є статут (статті 143,154,164 ЦК) [2].

4.3. Варто розрізняти засновницький договір, що є установчим документом товариства, і договір про створення товариства з обмеженою відповідальністю (ст. 142 ЦК), а також договір про створення акціонерного товариства (ч. 2 ст. 153 ЦК). Останні не є установчими документами, а являють собою договори, що визначають порядок здійснення засновниками спільної діяльності по створенню цих товариств. Такі договори по створенню товариства з обмеженою відповідальністю можуть укладатися в разі потреби в ньому для осіб, які створюють це товариство. Договір про створення акціонерного товариства укладається в будь-якому випадку, якщо це товариство створюється кількома особами.

4.4. Оскільки засновницький договір є установчим документом, він обов'язково надається для державної реєстрації товариства. Договір про створення товари-

ства з обмеженою відповідальністю не обов'язково надавати для реєстрації цього товариства (ч. 2 ст. 142 ЦК). У відношенні договору про створення акціонерного товариства подібної норми ЦК не містить. Однак оскільки ці договори мають однакову правову природу, очевидно, і договір про створення акціонерного товариства також не обов'язковий для реєстрації АТ [2].

4.5. ЦК містить неоднозначні вимоги до форми договору про створення товариства з обмеженою відповідальністю й акціонерного товариства. Так, відповідно до ч. 1 ст. 142 ЦК нотаріального посвідчення договору про створення товариства з обмеженою, а отже і додатковою (ст. 151 ЦК) відповідальністю не потрібно [2]. А згідно ч. 2 ст. 153 ЦК і ч. 6 ст. 81 ГК договір про створення АТ у випадку його заснування фізичними особами засвідчується нотаріально. При цьому незрозумілий підхід законодавця в цьому питанні як сам по собі, так і зокрема, у випадку, якщо засновниками АТ будуть поряд з фізичними й юридичні особи. Крім того, вирішення цього питання повинне бути ув'язане з іншими діями засновників зазначених товариств по формуванню статутного капіталу у вигляді коштів, тобто для відкриття рахунка в банку [1].

4.6. По цьомуму питанню слід також зазначити непогодженість банківського законодавства з ЦК. Це викликано тим, що п. 4.2 Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах [10] вимагає надання банкові нотаріально завіреної копії засновницького договору. При цьому, по-перше, не враховується те, що засновницький договір є установчим документом лише для повних і командитних товариств, учасники яких не повинні до державної реєстрації товариств формувати частину статутного капіталу. До того ж, у них відсутній і статутний капітал, бо в статтях 120, 123, 134 та ін. ЦК вказується на складений капітал цих товариств. По-друге, якщо в Інструкції все-таки мається на увазі договір про створення товариства з обмеженою і додатковою відповідальністю або акціонерного товариства, то вимога про їхнє нотаріальне посвідчення повинна відповідати вимозі закону (тобто ЦК), оскільки у відповідності з ч.1 ст.209 ЦК правочин підлягає нотаріальному посвідченню тільки у випадках, установлених законом, а не підзаконними нормативно-правовими актами. Згідно ж ч. 1 ст. 142 ЦК нотаріального посвідчення договору про створення товариства з обмеженою, а отже і додатковою (ст. 151 ЦК) відповідальністю не потрібно [2].

Очевидно, вирішення цієї проблеми вимагає внесення зміни як у ЦК із установленням нотаріального посвідчення договору про створення товариства з обмеженою і додатковою відповідальністю, а також акціонерного товариства у випадку, якщо хоча б один з його учасників є фізичною особою.

4.7. Форма засновницького договору про створення повних і командитних товариств – проста письмова (ст.ст. 120, 134 ЦК).

5. Установчим документом установи є установчий акт. Однак це питання в ЦК урегульоване недостатньо ясно. Так, у ч. 3 ст. 88 ЦК вказується, що установчий акт може міститися в заповіті [2]. У такому випадку:

по-перше, в установі буде відсутній окремий установчий документ, оскільки він буде сполучений із заповітом. Тоді установа буде змушена діяти на підставі заповіту як установчого документа;

по-друге, у випадку відсутності в заповіті положень про мету установи, майно, що передається установі для досягнення цієї мети, структури управління установою, їх встановлює орган, що здійснює державну реєстрацію. Однак викликає складність відповідь на питання про те, у якому документі буде втілене вирішення цих питань і наскільки такий орган вправі їх вирішувати у випадку нечіткості побажань заповідача. При цьому може йти мова і про тлумачення заповіту (ст. 1256 ЦК), право на що мають спадкоємці і суд, і про виконання заповіту (ст. 1290 ЦК) виконавцем, який може інакше, ніж орган державної реєстрації, розуміти волю заповідача тощо;

по-третє, як будуть співвідноситися і діяти заповіт і документ, видаваний органом державної реєстрації;

по-четверте, у цілому сумнівно те, наскільки юридична природа заповіту як одностороннього правочину відповідає трансформації цього заповіту по суті в юридичний акт зовсім іншого призначення – установчий документ установи?

Очевидно, ці питання вимагають окремого правового регулювання.

Юридична особа вважається створеною і отримує права юридичної особи (правосуб'єктність) з моменту її державної реєстрації. З 1 липня 2004 року реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців проводиться на підставі положень Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців" від 15 травня 2003 р. З моменту набрання чинності Закону державна реєстрація здійснюється виключно у виконавчому комітеті міської ради міста обласного значення або в районній, районній в містах Києві та Севастополі, державній адміністрації на місці знаходження юридичної особи чи місці мешкання фізичної особи-підприємця [5].

Порушення встановленого законом порядку створення юридичної особи або невідповідність її установчих документів до закону є підставою для відмови у державній реєстрації. Відмова у державній реєстрації за іншими мотивами (недоцільність тощо) неприпустима і може бути оскаржена в суді засновниками чи іншими зацікавленими особами. Окрім того, у випадку порушення встановлених строків реєстрації дії (бездіяльність) органів реєстрації можуть бути оскаржені в суді. На жаль, на сьогодні існує безліч проблем, пов'язаних зі здійсненням державної реєстрації суб'єктів господарювання. По-перше, здійснення державної реєстрації зараз регулюється трьома нормативними актами: Господарським кодексом України, Цивільним кодексом України та Законом України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців" від 15 травня 2003 р. Невідповідність цих нормативних актів не йде на користь визначеності правового регулювання, зокрема і державної реєстрації. У ГК України зазначається, що державна реєстрація суб'єктів господарювання здійснюється у строк не більше 10 днів із дня подання документів [1], тоді як п. 5 ст. 25 Закону передбачає строк державної реєстрації юридичних осіб – три дні [5]. На мою думку, необхідними є зміни у кодексах відповідних статей чи додання прямих посилань на Закон.

Висновки та перспективи подальших розвідок. На сьогодні створення юридичної особи є одним з основних інститутів господарського та цивільного права, який потребує подальшого розвитку та вдосконалення. Процес створення суб'єкта господарювання складається з багатьох моментів, таких як визначення цілей юридичної особи, розробка установчих документів та, звичайно, державна реєстрація. Створення юридичних осіб відзначається рядом проблем, серед яких можна назвати відсутність єдиних вимог до засновницьких документів, неврегульованість порядку створення юридичних осіб окремих організаційно-правових форм; необхідність отримання цілого ряду дозволів для створення суб'єкта підприємництва та ін.

Література

1. Господарський кодекс України // Голос України, 2003.- № 50. – Ст.74.
2. Цивільний кодекс України // Голос України, 2003. – № 47. – Ст.73.
3. Про банки та банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 // Відомості Верховної Ради, 2000. – № 5-6. – Ст. 30.
4. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 р. // Відомості Верховної Ради, 1991. – № 63. – Ст. 204.
5. Про порядок реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців: Закон України від 15.05.2003 р. // Відомості Верховної Ради, 2003. – № 31 – 32. – Ст. 263.
6. Про об'єднання громадян: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 34, Ст.504.
7. Про кредитні спілки: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – N 15. – Ст. 101.
8. Про професійні спілки, їх права і гарантії діяльності: Закон України // Офіційний вісник України. – 1999. – N 38. – Ст. 1889.

9. Про благодійництво та благодійні організації: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, N 46, Ст.292.

10. Офіційний вісник України. – 2003. – N 51. – Ст. 2707.

11. Цивільне право України: Підручник / Є.О. Харитонов, Н.О. Санихметова. – К.: Істина, 2003.

Д.О. Харлан

Науковий керівник:
к.ю.н. **О.В. Чайка**

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Стаття присвячена проблемам формування України як держави з соціально-орієнтованою ринковою економікою. Надзвичайно гостро постало питання створення законодавства, яке б регулювало відносини у сфері господарювання. Серед положень господарського та цивільного права значне місце посідають норми, які покликані регулювати договірні відносини у сфері господарювання, оскільки роль таких договорів постійно зростає.

Ключові слова: договірні відносини, господарський договір.

Д.А. Харлан

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ДОГОВОРНЫХ ОТНОШЕНИЙ В СФЕРЕ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

Статья посвящена проблемам формирования Украины как государства с социально ориентированной рыночной экономикой. Чрезвычайно остро стоит вопрос создания законодательства, которое бы регулировало отношения в сфере хозяйствования. Среди положений хозяйственного и гражданского права значительное место занимают нормы, призванные регулировать договорные отношения в сфере хозяйствования, поскольку роль таких договоров постоянно растет.

Ключевые слова: договорные отношения, хозяйственный договор.

D.O. Harlan

LEGAL REGULATION OF CONTRACTUAL RELATIONS IN THE SPHERE OF ECONOMIC ACTIVITY

The article is devoted to problems of formation of Ukraine as a state with a socially oriented market economy. Extremely urgent problem creating legislation that would regulate relations in the sphere of economic activity. Among the provisions of economic and civil law occupy a considerable place legislation to regulate contractual relations in economic activity, since the role of such instruments is growing.

Key words: contractual relationships, business contract

Постановка проблеми. Необхідність виокремлення регулювання господарсько-договірних відносин викликана тим, що господарський договір, на відміну від цивільно-правового, часто зачіпає публічні інтереси, тобто його дія не обмежується впливом на сторони, які беруть у ньому безпосередню участь, а й позначається на інтересах держави і суспільства в цілому. Саме це стало однією із причин прийняття разом з Цивільним кодексом (ЦК) також Господарського кодексу (ГК) України, значна частина норм якого встановлює особливості регулювання господарсько-договірних відносин.

Вибір теми дослідження визначається центральним місцем договору в правовому регулюванні господарського обороту. Незважаючи на велике значення господарського договору та ті проблемні моменти, які виникли у зв'язку із практичним застосуванням ЦК та ГК України, теоретичні і практичні питання застосування норм цих кодексів у аспекті укладення та виконання господарських договорів не були предметом комплексного, цілісного вивчення (так, існує проблема визначення характеру норм господарського договірного права, дефініції попереднього господарського договору, стадій укладення господарських договорів, визначення моменту надходження оферти тощо).

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням дослідження присвячена безліч робіт. В основному матеріал, викладений в учбовій літературі, носить загальний характер, а в багаточисельних монографіях з даної тематики розглянуті вужчі питання проблеми " Правове регулювання договірних відносин у сфері господарювання". Проте, необхідно враховувати специфіку сучасних умов при дослідженні проблематики позначеної теми.

Мета дослідження. Мета даного дослідження полягає у розкритті сутності господарського договору, виробленні нових науково обґрунтованих висновків і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення правового регулювання укладення та виконання господарських договорів, а також наслідків, які настають за їх невиконання чи неналежне виконання.

Основні результати дослідження. У роботі на основі комплексного дослідження і аналізу регулювання відносин укладення, виконання та наслідків невиконання чи неналежного виконання господарського договору здійснено теоретичне та практичне узагальнення, спрямоване на вирішення поставлених наукових завдань. Основні результати дослідження можуть бути зведені до таких:

1. У становленні теорії права та законодавства про господарські договори слід виділяти п'ять етапів: перший – до початку 20-х років ХХ століття, коли зародилася теорія господарського договору як специфічного виду цивільного договору; другий – з початку 20-х років до 1938 р., коли господарський договір переважно розглядався як інститут господарського права; третій – з 1938 до середини 50-х років ХХ століття, коли господарський договір став розглядатися як інститут цивільного права; четвертий – з середини 50-х років до кінця 80-х років ХХ століття, коли почала відновлюватися теорія господарського договору як інституту господарського права; п'ятий – з кінця 80-х років ХХ століття, коли господарський договір як інститут господарського права почав закріплюватися нормативно і перейшов на якісно новий рівень.

2. Основними ознаками, які відрізняють господарський договір від цивільно-правового, є: 1) особливий суб'єктний склад; 2) мета договору; 3) обмежена дія принципу свободи договору. Основними відмінностями господарського договору від адміністративного є: 1) сфера застосування; 2) спрямованість договору; 3) суб'єктний склад.

3. Господарський договір виконує такі функції: 1) правового забезпечення тих економічних потреб споживачів, які фінансуються за рахунок державного бюджету; 2) реалізації державних замовлень; 3) спільного уточнення і конкретизації сторонами умов виконання державного замовлення; 4) децентралізованого планування господарської діяльності; 5) впровадження у практику досягнень науково-технічного прогресу; 6) підвищення якості продукції.

4. Невирішеною в ГК України залишилась ситуація, коли на підставі попереднього договору було надіслано проект договору вчасно, але отримано після закінчення однорічного строку. Якщо таке отримання відбулося без істотної затримки після вчасного надіслання, то зобов'язання стосовно укладення договору залишається в силі.

Доводиться, що попередні договори не можуть бути забезпечені завдатком та притриманням, оскільки це суперечить самій суті цих договорів.

5. Укладення господарського договору проходить дві стадії: оферти та акцепту. Немає підстав виділяти стадію протоколу розбіжностей та укладення договору в судовому порядку, оскільки вони носять допоміжний характер і договір може бути укладеним без проходження цих стадій.

6. Враховуючи статті 208, 638 ЦК та статтю 180 ГК України вбачається недопустимим укладення господарського договору в усній формі, оскільки внаслідок недотримання письмової форми він має вважатися неукладеним. Обґрунтовується доцільність використання усної форми господарського договору у випадку, коли він виконується сторонами у момент вчинення.

7. Доцільним є наділення оферента правом встановити строк для акцепту, і лише у випадку його незазначення застосовувати двадцятиденний строк. Аналогіч-

но видається необхідним передбачити диспозитивність двадцятиденного строку для врегулювання розбіжностей та передачі передоговірного спору до суду. Також доцільно законодавчо передбачити право обох сторін на передачу до суду передоговірного спору.

8. Договірна відповідальність – це санкція майнового характеру, яка стягується на користь кредитора з боржника, який не виконав або неналежно виконав договірне зобов'язання.

9. Обмеження можливості стягнення пені лише при порушенні грошових зобов'язань вважається не зовсім виправданим, оскільки використання триваючої неустойки є можливим також при негрошових зобов'язаннях. Тому пропонується зняти обмеження можливості використання пені виключно в грошових зобов'язаннях. Вважається за доцільне ввести поряд з обмеженням розміру пені аналогічне обмеження розміру неустойки і за негрошовими зобов'язаннями.

10. Передбачений в ч.2 ст.625 ЦК України індекс інфляції стягується незалежно від відшкодування збитків та сплати неустойки, а проценти слід розглядати як мінімальний розмір збитків, на який поширюється загальне правило ГК про залікову неустойку, якщо інше не передбачено господарським договором. Крім того, обґрунтовується доцільність передбачення у ЦК загального положення про залікову неустойку, в ГК – про штрафну.

11. У роботі обґрунтовується позиція щодо оперативно-господарських санкцій не як форми відповідальності, а як міри захисту сторін договору. Відповідно, назва глави V ГК України "Відповідальність за правопорушення у сфері господарювання" має відобразити не тільки відповідальність, а й інші наслідки порушення виконання договору. Крім цього, відображення в ГК України положення про те, що оперативно-господарські санкції можуть встановлюватися виключно в договорі видається не зовсім правильним, оскільки такі санкції є інколи встановленими в нормах про окремі види договорів. Обґрунтовується також необхідність у загальних положеннях відобразити норми, які б встановлювали в диспозитивному порядку окремі види оперативно-господарських санкцій незалежно від відображення їх в господарському договорі.

Висновки. Невирішеною в ГК України залишилась ситуація, коли на підставі попереднього договору було надіслано проект договору вчасно, але отримано після закінчення однорічного строку. Вважаю, що якщо таке отримання відбулося без істотної затримки після вчасного надіслання, то зобов'язання стосовно укладення договору залишається в силі.

При розгляді способів забезпечення попереднього договору було виявлено різне бачення науковців стосовно даного питання. Вбачається, що таке забезпечення не може відбуватися завдатком та притриманням, оскільки це суперечить самій суті попереднього договору.

В процесі дослідження стадій укладення господарського договору було встановлено, що його укладення проходить дві стадії: оферти та акцепту. Немає підстав виділяти стадію протоколу розбіжностей та укладення договору в судовому порядку, оскільки вони носять допоміжний характер і договір може бути укладеним без проходження цих стадій.

Недоліком у регулюванні укладення договору є відсутність у законодавстві визначення моменту, коли повідомлення вважається таким, що одержане адресатом. Повідомлення повинно вважатися одержаним у момент, коли воно повідомлене особі усно, доставлене будь-яким способом їй особисто, на її місцезнаходження чи місце проживання. Крім того, вважається недоцільним пов'язування моменту, до якого можливо зробити відклик оферти, з моментом її одержання. На наш погляд, цей момент потрібно пов'язати з тим часом, коли адресат дізнався або повинен був дізнатися про її одержання.

Доцільним вважається також законодавче розмежування термінів "скасування" та "відкликання" оферти. Таке розмежування внесе більшу чіткість у регулювання даних відносин.

Одним з недоліків господарського законодавства є жорстке встановлення двадцятиденного строку для акцепту оферти. Вважаю, що доцільним є наділення offerenta

правом встановити інший (більший або менший) строк для акцепту, і лише у випадку відсутності його зазначення застосовувати двадцятиденний строк. Аналогічно до строку для акцепту вважаю необхідним передбачити диспозитивність двадцятиденного строку для врегулювання розбіжностей та передачі переддоговірного спору до суду.

При розгляді питання про передачу переддоговірного спору до суду було встановлено, що правом на таку передачу наділена лише одна сторона – первісний offerent. Наділення таким правом лише однієї сторони є не зовсім справедливим, оскільки це в певній мірі ставить її в нерівне становище з іншою стороною. Тому вважаю за доцільне законодавчо передбачити право обох сторін на передачу до суду переддоговірного спору.

Розглядаючи законодавче регулювання окремих видів господарських договорів було встановлено, що окремі їх види мають певну специфіку регулювання порядку укладення. До таких особливостей можна навести, наприклад, визначеність умов зовнішньоекономічного договору та його реєстрації, особливості дії публічної оферти при укладенні публічного господарського договору тощо; важливою особливістю укладення договору за державним замовленням є наявність додаткової стадії укладення, з якої, по суті, і випливає наступне укладення цього договору – стадія формування державного замовлення.

Є.О. Харлан

Науковий керівник:
к.і.н. **І.П. Малютіна**

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Стаття присвячена проблемам формуванням держави як соціально-орієнтованою ринковою економікою. Розвиток господарської діяльності створює необхідні передумови для розв'язання багатьох економічних та соціальних проблем, що існують в Україні. Підвищення ролі підприємництва є передумовою стабільного економічного зростання та конкурентно-спроможності економіки держави, створення нових робочих місць, збільшення податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів.

Ключові слова: договірні відносини, господарський договір.

Е.А. Харлан

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ УКРАИНЫ

Статья посвящена проблемам формированием государства как с социально ориентированной рыночной экономикой. Развитие хозяйственной деятельности создает необходимые предпосылки для решения многих экономических и социальных проблем существующих в Украине. Повышение роли предпринимательства является предпосылкой стабильного экономического роста и конкурентно-способности экономики государства, создание новых рабочих мест, увеличению налоговых поступлений в бюджеты всех уровней.

Ключевые слова: договорные отношения, хозяйственный договор.

E.O. Harlan

LEGAL REGULYUVANNYA PIDPRICMNIYSKOЇ DIYALNOSTI FOR ZAKONODAVSTVO UKRAINE

Stattya prisyvachena problems formuvannyam Ukraine yak Powers is sotsialno-orientovanoyu rinkovoyu ekonomikoju. Rozvitok gospodarської diyalnosti stvoryue neobidni peredumovi for rozv'yazannya bagatoh ekonomichnih that sotsialnih problems scho isnyuit in Ukraini. Pidvischennya roli pidpriemnistva є peredumovoyu stabilnogo ekonomichnogo zrostannya that competitive sprotnozhnosti ekonomiki Powers stvorennya novih Baby mists, zbilshennya podatkovih nadhodzhen to byudzhetiv usih rivniv.

Key words: dogovirni vidnosini, gospodarsky dogovir.

Метою дослідження є обґрунтування та розробка системного і комплексного підходу до організаційно-правових засад регулювання підприємницької діяльності в Україні.

Відповідно до поставленої мети здійснено спробу вирішити такі наукові завдання:

- 1) розкрити поняття підприємництва як виду господарської діяльності;
- 2) дослідити основи правового регулювання підприємницької діяльності в Україні;
- 3) проаналізувати правове забезпечення дозвоільно-реєстраційних процедур у сфері підприємництва;
- 4) окреслити перспективи розвитку та вдосконалення організаційно-правових засобів впливу органів державної влади та органів місцевого самоврядування на діяльність суб'єктів підприємництва;
- 5) визначити напрями та завдання щодо вдосконалення державного регулювання господарської діяльності, спрямованих на забезпечення реалізації права кожного на підприємницьку діяльність та системне правове розв'язання існуючих у цій сфері проблем.

Об'єктом дослідження є організаційні та правові відносини за участі суб'єктів підприємництва, в яких органи державної влади та місцевого самоврядування не наділені господарською компетенцією; податкові відносини за участі суб'єктів підприємницької діяльності.

Предметом дослідження є законодавство у сфері підприємництва, спрямоване на регулювання адміністративних, податкових та інших відносин управління; діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування стосовно організаційно-правового регулювання підприємництва, яка базується на чинному законодавстві.

Методи дослідження обрані з урахуванням специфіки об'єкту та предмету дослідження. Основним загальнонауковим методом є системний підхід, який дозволив визначити коло досліджуваних проблем, а також виробити пропозиції щодо їх розв'язання. Для аналізу теоретичних засад організаційно-правового впливу на підприємницьку діяльність, використано методи аналізу і синтезу. Метод порівняльного аналізу використовується щодо дослідження правового регулювання оподаткування як одного з основних організаційно-правових засобів впливу на підприємницьку діяльність. Аналіз розвитку адміністративно-правових відносин органів державної влади та органів місцевого самоврядування із суб'єктами підприємницької діяльності здійснювався на основі системно-структурного та функціонального методів.

Елементи наукової результатів одержаних полягають у комплексному підході до існуючих питань нормативно-правового регулювання підприємницької діяльності. Проведено аналіз окремих питань з теоретичних засад організаційно-правового регулювання підприємницької діяльності. Критеріями доцільності та ефективності державного регулювання підприємництва слід вважати економічне зростання, появу нових робочих місць, поліпшення добробуту людей, правопорядок у сфері господарювання.

З метою вдосконалення дозвоільно-реєстраційних процедур, які здійснюються органами виконавчої влади та місцевого самоврядування у сфері підприємницької діяльності, обґрунтовано прийняття ряду змін до діючих законів, що регулюють порядок реєстрації суб'єктів господарювання, отримання дозволів та видачу ліцензій.

Запропоновано здійснити ряд заходів щодо розробки низки навчальних програм, зокрема для курсів підвищення кваліфікації підприємців, для служби зайнятості, навчання безробітних та підготовки серії науково-популярних брошур з питань правового регулювання підприємницької діяльності.

Висновки. Аналіз чинного законодавства у сфері підприємницької діяльності дає підстави зробити висновки, що існуючі норми щодо можливості реалізації конституційного права на підприємницьку діяльність мають переважно декларативний та надто загальний характер і не можуть у повній мірі гарантувати належну

охорону та захист прав і законних інтересів суб'єктів підприємництва. Особливо актуальною є проблема адміністративно-правового захисту суб'єктів підприємницької діяльності у відносинах із контролюючими органами. Практика здійснення контролюючими органами владних повноважень щодо суб'єктів підприємництва у процесі проведення перевірок їх фінансово-господарської діяльності є найбільш конфліктною сферою. Реалізація права на підприємницьку діяльність потребує гарантій можливості неупередженого розгляду адміністративними органами конфліктних ситуацій, що виникають при здійсненні ними функцій контролю.

На основі дослідження теми можна сформулювати проблеми, які притаманні усьому масиву нормативно-правових актів у сфері підприємництва:

1) необґрунтовано велика кількість неузгоджених актів унеможлиблює запровадження оптимальних організаційно-правових засобів та механізмів, а також зумовлює наявність колізій і дублювання, і, як наслідок, неякісність та неефективність законодавства, що регулює підприємництво;

2) досить часті зміни у законодавстві спричиняють його нестабільність;

3) переважаюча кількість підзаконних регуляторних актів призводить до нівелювання регуляторного впливу законів та розпорощенню їх дієвості у підзаконних нормативно-правових актах.

Окрім традиційного обґрунтування необхідності регулювання підприємництва (додержання публічних інтересів), його основним завершеним завданням має бути:

1) створення сприятливих умов для розвитку приватної ініціативи шляхом інституціонального розвитку ринкових механізмів;

2) компенсація можливого негативного впливу у процесі формування нової системи господарювання.

Критеріями доцільності та ефективності державного регулювання підприємництва слід вважати:

1) економічне зростання, підвищення економічної ефективності;

2) появу нових робочих місць; збільшення самозайнятості населення; поліпшення добробуту людей.

Лише шляхом системного впровадження усіх можливих засобів можна досягти оптимального та збалансованого організаційно-правового впливу на підприємницьку діяльність, котрий буде адаптованим до вимог сьогодення. Провідну роль у цьому відіграє якісне законодавче регулювання підприємницької діяльності, яке є ефективним засобом державного регулювання підприємництва і, відповідно, дає можливість зменшити обсяг безпосереднього впливу адміністративних засобів.

Дозвільно-реєстраційні процедури є одним із найважливіших напрямів державного регулювання підприємницької діяльності, вдосконалення якого має велике значення для розвитку малого та середнього вітчизняного підприємництва. Цей напрям організаційно-правового впливу на підприємницьку діяльність базується в основному на використанні прямих адміністративних методів управління. До комплексу дозвільно-реєстраційних процедур щодо підприємницької діяльності входять державна реєстрація суб'єктів підприємництва, ліцензування певних видів господарської діяльності, обов'язкова сертифікація і стандартизація продукції, а також дозвільні процедури при введенні в експлуатацію нових і реконструйованих виробничих та інших об'єктів.

Дозвільно-реєстраційні процедури є формою контролю в сфері підприємницької діяльності. Однак межі такого контролю мають бути звужені. У цьому контексті першочерговими завданнями щодо реформування дозвільної системи є:

1. встановлення на законодавчому рівні диференційованих вимог та визначення вичерпного переліку об'єктів, на експлуатацію котрих необхідно отримувати дозвільні документи та висновки державних експертів;

2. встановлення на законодавчому рівні порядку отримання вичерпного переліку дозвільних документів, а також висновків державних експертів щодо започаткування господарської діяльності, а також граничних меж оплати послуг компетентних державних установ, що не повинно суттєво перевищувати собівартість.

З метою вдосконалення дозвільної системи, на нашу думку, необхідним є прийняття Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності", в якому необхідно встановити вичерпний перелік документів дозвільного характеру, визначити єдині вимоги до порядку видачі дозвільних документів, строки видачі, підстави для відмови у їх видачі та анулюванні, плату за видачу таких документів, а також закріпити принцип "мовчазної згоди", за яким суб'єкт господарювання за певних умов зможе набути право на провадження окремих дій щодо здійснення господарської діяльності без одержання відповідного документа дозвільного характеру.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141, зі змінами, внесеними згідно з Законом України №2222-IV від 08.12.2004 // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 2. – Ст. 44.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144, зі змінами, внесеними згідно з Законом України № 549-V від 09.01.2007// Відомості Верховної Ради України. – 2007 р. – № 12. – С. 523. – Ст. 106.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003 р. – № 40. – Ст. 356., зі змінами, внесеними згідно з Законом України № 1111-V від 31.05.2007// Відомості Верховної Ради України. – 2007 р. – № 44. – С. 1972. – Ст. 512.
4. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, N 13-14, ст.112.
5. Про патентування деяких видів підприємницької діяльності: Закон України від 23.03.1996 № 98/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. -1996. – № 20. – Ст. 512, зі змінами, внесеними згідно з Законом України № 3476-IV від 23.02.2006 // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – N 30. – С.1113. – Ст. 259. (втратив чинність).
6. Про підприємництво: Закон України від 07.02.1991 № 698-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 14. – С. 168, зі змінами, внесеними згідно з Законом України № 530-V від 22.12.2006 // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – N 10. – С. 450. – Ст. 89.
7. Про зайнятість населення: Закон України від 01.03.1991№ 803-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 14. – С. 170 зі змінами, внесеними згідно з Законом України № 107-VI від 28.12.20078// Відомості Верховної Ради України. – 2008 р. – №№ 5-8. – С. 62. – Ст. 78.
8. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 № 40-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2002 р. – № 36. – Ст. 266, зі змінами, внесеними згідно з Законом України від 25.03.2005№ 2505-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 17. – № 18-19. – С. 724. – Ст. 267.
9. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576-XIII// Відомості Верховної Ради України. – 199. – № 49. – Ст. 682, зі змінами, внесеними згідно з Законом України від 27.04.2007 № 997-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 33. – С. 1081. – Ст. 440.
10. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 01.06.2000 № 1775-III// Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – Ст. 299, зі змінами, внесеними згідно з Законом України від 16.05.2007 № 1026-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – №34. – С. 1105. – Ст. 444.
11. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31. – Ст. 263, зі змінами внесеними згідно з Законом України від 16.03.2006N 3575-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 37. – С. 1318. – Ст. 310.
12. Про систему оподаткування: Закон України від 25.06.1991 № 1251-XIII// Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 39. – Ст. 510, зі змінами внесеними згідно з Законом України № 3456-IV від 22.02.2006 // Відомості Верховної Ради України. – 2006 р. – № 27. – С. 1004. – Ст. 234. (втратив чинність)

13. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України № 334/94-ВР від 28.12.1994 // Відомості Верховної Ради України. -1995. – № 4. – Ст. 28, зі змінами, внесеними згідно з Законом України № 107-VI від 28.12.2007// Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 5-6. – № 7-8. – С. 62. – Ст. 78.

14. Про державну податкову службу в Україні: Закон України від 04.12.1990 № 509-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. -1991. – № 6. – С. 37., зі змінами, внесеними згідно з Законом України змінами від 11.05.2007 № 1014-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 33. – С. 1095. – Ст. 442.

15. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР// Відомості Верховної Ради України. – 1996 р. – № 18. – Ст. 78, зі змінами, внесеними згідно з Законом України від 10.04.2008 № 251-VI// Офіційний вісник України. – 2008 р. – № 32.

16. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001 р. – № 5. – Ст. 30, зі змінами, внесеними згідно з Законом України від 27.04.2007 № 997-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 33. – С. 1081. – Ст. 440.

17. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон України від 11.09.2003 № 1160-IV// ВВР, 2004. – № 9. – Ст. 79.

18. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 49. – Ст. 668., зі змінами, внесеними згідно з Законом України від 16.05.2007 № 1026-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 34. – С. 1105. – Ст. 444.

19. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 06.09.2005 № 2806-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 48. – С. 2537. – Ст. 483.

20. Про деякі заходи щодо вдосконалення регулювання підприємницької діяльності: Указ Президента України від 28.04.2007 № 363/2007// Офіційний вісник Президента України, 2007. – № 6. – С. 36. – Ст. 95.

21. Про Концепцію вдосконалення державного регулювання господарської діяльності: Указ Президента України від 03.09.2007 № 816/2007// Офіційний вісник України. – 2007 р. – № 66. – С. 11. – Ст. 2540.

22. Про створення Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.01.1996 № 118// Урядовий кур'єр від 01.02.1996, зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 22.06.2005 № 499 // Офіційний вісник України. – 2005. – №2. – С. 83. – Ст. 1443.

23. Про затвердження плану заходів з виконання у 2008 році Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.02.2008 р. № 319-р.

24. Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України "Український прорив: для людей, а не політиків": Постанова Кабінету Міністрів України від 16.01.2008 № 14.

25. Звіт про діяльність Державного комітету України з питань регуляторної політики ті підприємництва за 9 місяців 2007 р: Рішення Держкомпідприємництва України від 24.09.2007 №1.

А.В. Чекурда

Науковий курівник:

д.ю.н., професор В.К. Матвійчук

ПРАВОВА ОХОРОНА ТА ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

В статті розглядається проблема правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності.

Ключові слова: *Правова охорона; захист прав; інтелектуальна власність*

ПРАВОВАЯ ОХРАНА И ЗАЩИТА ПРАВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

В статье рассматривается проблема правовой охраны и защиты прав интеллектуальной собственности

Ключевые слова: Правовая охрана; защита прав; интеллектуальная собственность;

A. V. Chekurda

A LEGAL SAFEGUARD AND DEFENCE OF INTELLECTUAL OWNERSHIP RIGHTS

In the article is examined problem of legal safeguard and defence of intellectual ownership rights.

Key words: Legal safeguard; defence of right; intellectual property; mechanism of guard of right of intellectual ownership.

Постановка проблеми. Власність є основою економічного розвитку суспільства, тому держава в особі своїх правоохоронних органів охороняє та захищає усі форми власності різними правовими засобами. На захист права власності спрямовані не тільки норми адміністративного, але й інших галузей права, в тому числі кримінального, цивільного. В ст. 13 Конституції України зазначено, що держава забезпечує захист усіх суб'єктивних прав власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми правова охорона та захист прав інтелектуальної власності. сьогодні вийшли в світі на перший план і стали вже не просто юридичними або комерційними питаннями. Унаслідок всеосяжної інтелектуалізації сучасної світової економіки вони дедалі більше стають політичною проблемою, пов'язаною з економічною безпекою та вимагають стратегічних підходів до їх вирішення.

Науково періодичною базою статті стали праці дослідників, серед яких: Є. О. Суханов, Г. М. Стоякін, Я. М. Шевченко.

Метою дослідження є дослідження правової охорони інтелектуальної власності, визначення механізму охорони прав інтелектуальної власності і визначення напрямків її захисту.

Основні результати дослідження. Охорона права інтелектуальної власності здійснюється на міжнародному та національному рівні. Останній має два підрівні: загальнодержавний і локальний. Вони тісно взаємодіють побудовані на основі ідеї гармонізації приватного законодавства та законодавства у сфері інтелектуальної власності, зокрема. У той же час різні системи органів та матеріальні можливості суттєво впливають на реальне здійснення охорони права інтелектуальної власності. Скажімо, неліцензійні (піратські) диски та інші носії прав інтелектуальної власності поширюються не тільки в Україні, але в самих США. Різниця у тому, що законодавство США та практика його застосування має відповідний досвід і в більшій мірі заснована на самоорганізації і самодостатності самих володільців прав: асоціації, агентства тощо. Разом з тим, наявність ідеальної моделі охорони прав та правомірних інтересів фізичних та юридичних осіб ще зовсім не є гарантією від того, що таких порушень не буде. Якби хтось розробив ідеальну і бездоганно діючу систему охорони прав, то це б, мабуть, було визначним досягненням, що заслуговувало самого високого визнання та заохочення [3].

Не можна сказати, що Україна не приймає заходів щодо охорони інтелектуальної власності. Заходи регуляторного та організаційного характеру за останні два роки проводяться досить активно. Наприклад, в лютому 2000 р. створено Міжвідомчий комітет з проблем захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності куди ввійшли представники різних міністерств та відомств. Він є постійно діючим координаційним органом при Кабінеті Міністрів і діє під керівництвом прем'єр-міністра України М. Г. Жулинського. Повноваження цього комітету досить великі,

але відчутної користі від цього поки що мало. Не дарма Президент України припинив діяльність більшості із подібних комісій. Попри намагання та трату коштів і зусиль державні органи не в змозі відслідкувати і виявити всі порушення прав інтелектуальної власності. Необхідно ініціювати активність самих володільців прав. [3],

На наш погляд, механізм охорони прав інтелектуальної власності включає в себе:

- розробку теоретичних засад побудови механізму охорони права інтелектуальної власності;
- визначення основного суб'єкта охорони прав інтелектуальної власності і засобів реалізації його права;
- розроблення та відстоювання цілісності проектів нормативних актів;
- гармонізація законодавства про інтелектуальну власність із законодавством про зовнішньоекономічну діяльність[4];
- своєчасне внесення змін та доповнень до чинного законодавства відповідно до прийнятих на себе зобов'язань;
- створення відповідної інфраструктури забезпечення дієвості законодавства про інтелектуальну власність;
- виховна робота по пропаганді положень законодавства про охорону інтелектуальної власності і необхідності його дотримання;
- профілактична робота з попередження порушень чинного законодавства про інтелектуальну власність, законних прав і інтересів її суб'єктів;
- своєчасний та кваліфікований розгляд справ про порушення прав інтелектуальної власності і винесення рішень;
- розробка примірних монономів для забезпечення охорони прав інтелектуальної власності на локальному рівні.

Отже охорона прав інтелектуальної власності на рівні національного законодавства повинна вестись у напрямку забезпечення та захисту прав суб'єктів комплексно його матеріальними та процесуальними нормами. [3],

Що ж стосовно захисту прав інтелектуальної власності?

Захист права інтелектуальної власності – це сукупність заходів, спрямованих на встановлення та визнання прав інтелектуальної власності у разі їх порушення, оспорення чи невизнання. Захист права інтелектуальної власності може бути здійснено в кримінально-правовому, адміністративно-правовому та цивільно-правовому порядку.

В Україні є дві форми захисту прав інтелектуальної власності: юрисдикційна та неюрисдикційна. Неюрисдикційна форма передбачає захист права інтелектуальної власності своїми силами, без звернення по допомогу до державних або інших компетентних органів, тобто самозахист. Наприклад, це може бути відмова здійснити певні дії, передбачені укладеним договором про передачу (уступку) майнових прав інтелектуальної власності або ліцензійним договором, відмова від виконання недійсного договору тощо. Обрані засоби самозахисту мають бути не забороненими законодавством та не повинні суперечити моральним засадам суспільства.

Юридичні форми захисту застосовують два порядки захисту: загальний (судовий) та спеціальний (адміністративний). Загальний порядок захисту здійснюється в судах. [1],

Захист прав інтелектуальної власності – відповідальний етап в управлінні нею. Без наявності ефективної системи захисту всі результати попередніх дій, що пов'язані з її створенням, правовою охороною і використанням можуть бути зведені нанівець. У наш час фактор захисту прав набуває ширшого значення ще й тому, що у зв'язку зі швидким розвитком технологій виникла можливість порушення прав у таких обсягах, які були неможливими кілька десятиліть тому.

Порушення прав, тобто їх використання без дозволу правовласника, може відбуватися як у рамках договору, укладеного між правовласником і користувачем, так і в разі позадоговірного використання прав. Порушником прав найчастіше буває недобросовісний конкурент. Але в окремих випадках ним може бути держава й навіть колега-співавтор.

Зокрема, відповідно до ст. 176 КК України, до кримінальної відповідальності притягаються особи, винні в такому порушенні авторського права і суміжних прав, як незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, якщо це завдало матеріальної шкоди у великому розмірі. [2].

Стаття 177 КК України визнає кримінально караним порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію, якщо це завдало матеріальної шкоди у великому розмірі.

Щодо адміністративно-правового захисту права інтелектуальної власності, то ст. 51 Кодексу України про адміністративні правопорушення визнає адміністративно караним таке порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, як незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності, привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом.

Цивільно-правовий захист права інтелектуальної власності, насамперед, може бути здійснено судом. Кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності.

Що стосується захисту прав інтелектуальної власності, то суд відповідно до закону, може постановити рішення про: о застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів; о зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності; о вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності; о вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності; о застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності (розмір стягнення визначається відповідно до закону з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення; о опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення. [6].

Відповідно до Закону України "Про авторське право і суміжні права", порушенням авторського права і (або) суміжних прав, що дає підстави для судового захисту, є, наприклад: а) вчинення будь-якою особою дій, які порушують особисті немайнові права суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, та їх майнові права; б) піратство у сфері авторського права і (або) суміжних прав – опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм і програм організації мовлення; в) плагіат – оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору та низка інших порушень. [2]

У разі порушення будь-якою особою авторського права і (або) суміжних прав, особа, права якої порушено, має право:

- 1) вимагати визнання та поновлення своїх прав, у тому числі забороняти дії, що порушують авторське право і (або) суміжні права чи створюють загрозу їх порушення;
- 2) звертатися до суду з позовом про поновлення порушених прав та (або) припинення дій, що порушують авторське право та (або) суміжні права чи створюють загрозу їх порушення;
- 3) подавати позови про відшкодування моральної (немайнової) шкоди;
- 4) подавати позови про відшкодування збитків (майнової шкоди), включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним авторського права і (або) суміжних прав, або виплату компенсацій;

5) вимагати припинення підготовчих дій до порушення авторського права і (або) суміжних прав, у тому числі призупинення митних процедур, якщо є підозра, що можуть бути пропущені на митну територію України чи з її митної території контрафактні примірники творів, фонограм, відеограм, засоби обходу технічних засобів захисту, в порядку, передбаченому Митним кодексом України ;

6) брати участь в інспектуванні виробничих приміщень, складів, технологічних процесів і господарських операцій, пов'язаних із виготовленням примірників творів, фонограм і відеограм, щодо яких є підстави для підозри про порушення чи загрозу порушення авторського права і (або) суміжних прав, у порядку, встановленому КМ України;

7) вимагати, в тому числі в судовому порядку, публікації в засобах масової інформації даних про допущені порушення авторського права і (або) суміжних прав та судові рішення щодо цих порушень;

8) вимагати від осіб, які порушують авторське право і (або) суміжні права позивача, надання інформації про третіх осіб, задіяних у виробництві та розповсюдженні контрафактних примірників творів і об'єктів суміжних прав, а також засобів обходу технічних засобів захисту, та про канали їх розповсюдження;

9) вимагати прийняття інших передбачених законодавством заходів, пов'язаних із захистом авторського права та суміжних прав.

Висновки. Дотримання положень законів України у сфері інтелектуальної власності в Україні залишається на недостатньому рівні. Це призводить до звинувачень України в порушенні на її території прав інтелектуальної власності, низькому рівні їх захисту.

Водночас, за досить високих відносних обсягів піратства сфері інтелектуальної власності в Україні, їх абсолютні обсяги не є значними та не перевищують обсягів піратства у зазначеній сфері в багатьох інших країнах.

В Україні на недостатньому рівні здійснюється аналіз ефективності положень законодавства у сфері права інтелектуальної власності та стану його правозастосування.

Незважаючи на активізацію зусиль правоохоронних органів України із забезпечення захисту прав інтелектуальної власності, загальний рівень правопорушень у цій сфері залишається високим, що є підставою для звинувачення України в низьких стандартах забезпечення захисту прав інтелектуальної власності, особливо стосовно аудіовізуальної продукції, програмного забезпечення, фармацевтичних препаратів.

Має бути запроваджено більш ефективний захист прав на результати наукових досліджень від їх несанкціонованого використання та інших прав інтелектуальної власності, що стає дедалі більш поширеним (привласнення результатів наукової праці у формі фіктивного "співавторства"; публікація працівниками державних структур від свого імені результатів, що містяться в науково-аналітичних матеріалах, поданих до них підпорядкованими організаціями; передача (експорт) інтелектуальних здобутків, створених за державні кошти, за межі України; відтворення результатів наукових праць без посилання на авторів або несанкціонована їх публікація тощо).

Потребує вдосконалення порядок судового розгляду спорів щодо прав інтелектуальної власності. Необхідне вжиття подальших кроків у напрямі спеціалізації суддів з розгляду справ із зазначених питань. У зв'язку з цим існує потреба у вирішенні питання щодо належного визначення юрисдикції судів стосовно порядку розгляду справ відповідної категорії.

Не в усіх судах загальної юрисдикції достатньою мірою запроваджено відповідну спеціалізацію і налагоджено навчання та підвищення кваліфікації суддів, які забезпечують розв'язання спірних питань, пов'язаних з дотриманням прав інтелектуальної власності.

У зв'язку з недостатньою кількістю спеціально підготовлених суддів утруднюється вирішення спорів судами загальної юрисдикції та спеціалізованими судами. Суттєво ускладнено розгляд спорів щодо дотримання прав інтелектуальної власності, що пов'язане передусім із законодавчо закріпленою процедурою веден-

ня процесу у справах стосовно визнання недійсними охоронних документів, а також рішень щодо їх видачі у судах різних юрисдикцій.

Не забезпечено дистанційного доступу громадськості до патентно-інформаційних ресурсів на безоплатній основі, зокрема щодо описів винаходів, корисних моделей, промислових зразків, знаків для товарів і послуг, селекційних досягнень, що не сприяє ефективному захисту прав на такі об'єкти.

Відсутній ряд важливих (для науково обґрунтованого управління) статистичних показників, складених за міжнародною методологією, передусім щодо оцінки обсягу використання інтелектуальних здобутків у виробництві, рівня надходжень і виплат "роялті" та інших ліцензійних платежів, частки вітчизняного високотехнологічного експорту.

Недоліки у розробленні проектів нормативних актів та застосуванні законодавства, діяльності державних органів є також наслідком неналежного громадсько-го контролю за діяльністю в цій сфері.

Проекти законодавчих актів у сфері інтелектуальної власності переважно не надсилаються на погодження, надання експертних висновків до Національної академії наук України, Академії правових наук України та інших відповідних наукових установ.

Неповною мірою реалізуються контрольні функції Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти щодо здійснення аналізу практики застосування законодавчих актів у діяльності державних органів, їх посадових осіб з питань правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності, підготовки та подання відповідних висновків і рекомендацій на розгляд Верховної Ради України.

Література

1. Основи інтелектуальної власності. (Цибульов П.М. – К., 2005).
2. Конспект лекцій "Право інтелектуальної власності".
3. Шишка Роман Богданович. Охорона прав суб'єктів інтелектуальної власності у цивільному праві України: дис... д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2004.
4. Хахулин В., Филимонов С. Субъекты и объекты передачи прав интеллектуальной собственности: предупреждение правонарушений. // Юридический вестник. 2'2000. Див. – С.84-85.
5. Дроб'язко В.С., Дроб'язко Р.В. Право інтелектуальної власності: навч. посібник. – К.: Юрінком Інтер, 2004.
6. Ієвіня О.В., Мироненко В.П., Павловська Н.В., Пилипенко С.А. Право інтелектуальної власності.
7. Зинов В.Г. Управление интеллектуальной собственностью: Учебное пособие. – М.: Дело, 2003.
8. Дахно І.І. Право інтелектуальної власності, – Навч. посібник. – Київ: Либідь, 2003.

О.Ю. Черногод

Науковий керівник:
к.ю.н., доцент **І.В. Музика**

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ, ЯК ОСНОВА РОЗБУДОВИ ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті досліджено формування та розвиток правової культури в Україні, як основа розбудови демократичного суспільства.

Ключові слова: *правова культура в Україні, розбудова демократичного суспільства.*

О.Ю. Черногод

ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ ПРАВОВОЙ КУЛЬТУРЫ В УКРАИНЕ, КАК ОСНОВА ПЕРЕСТРОЙКИ ДЕМОКРАТИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА

В статье исследовано формирование и развитие правовой культуры в Украине, как основа перестройки демократического общества.

Ключевые слова: *правовая культура в Украине, перестройка демократического общества.*

FORMING AND DEVELOPMENT OF LEGAL CULTURE IS IN UKRAINE, AS BASIS OF RE-ERECTING OF DEMOCRATIC SOCIETY

In the article investigational forming and development of legal culture in Ukraine, as basis of re-erecting of democratic society.

Key words: *a legal culture is in Ukraine, re-erecting of deamokratichnogo society.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку та становлення молоді держави на геополітичній карті світу, та на фоні подолання наслідків Світової фінансової кризи, коли відбувається глибока трансформація суспільного буття, зміна соціальних цінностей, норм діяльності та поведінки людей, особливого значення набуває ефективне нормативно-правове упорядкування процесів суспільного розвитку. Успішне вирішення цього завдання зумовлює підвищення ролі та значення правової культури людини і суспільства, посилення впливу її цінностей на процес трансформації суспільних відносин.

Сучасний світовий суспільно-правовий розвиток, динамізм функціонування правової культури обумовлює необхідність утвердження в українському суспільстві його нової парадигми. Нова парадигма правової культури має бути культурою глибокої духовності, в основі якої лежать засади людино центричності, гуманістичного права, свободи особистості, яка передбачає багатогранні способи і форми плюралістичного самоствердження людини в процесі освоєння і творення суспільно-правового буття.

Правова культура повинна стати насамперед культурою правового мислення, сучасного юридичного світогляду, системою правових ціннісних орієнтацій, культурою умов і змісту суспільно-правового буття, чинником забезпечення свободи та правової захищеності людини. Така культура має перш за все спрямовуватись на визнання і утвердження пріоритетної ролі природних прав людини у розвитку особистості, суспільства і держави, "права на індивідуальність". Така культура має концентрувати всю правову політику навколо людини, людських цінностей і інтересів, коли на практиці втілюються ідеали людино центристського типу правової культури, в основі якої лежить індивідуальна, творча свобода. Пріоритетність утвердження такої парадигми правової культури обумовлена тим, що "... прогрес може бути тільки справою індивідуальної свободи, і вищим призначенням права може бути тільки створення такого соціального порядку, у якому ця творча свобода особистості знаходила б собі найкращі умови для свого втілення" [5, с.77]. Правова культура має сприяти тому, щоб у комплексі багатогранності суспільно-правових проблем життєдіяльності суспільства правова політика була насамперед спрямована на створення умов для реалізації індивідуальної правової свободи особистості, її правомірну діяльність, збагачення основоположних правових, моральних і духовних принципів. Важливою умовою реалізації цінностей нової парадигми правової культури є спроможність держави створювати реальні умови для реалізації прав і свобод людини, визнавати самоцінність людини як суб'єкта суспільно-правових відносин, її правового статусу і суверенітету.

Отже, актуальність теми обумовлена саме тим, що сучасні процеси суспільно-правового реформування, трансформації духовного життя суспільства засвідчили неефективність багатьох складових національної системи правової культури, а саме: низки діючих правових норм, ряду законодавчих актів, законотворчої і правозастосовчої діяльності, виявили невисоку зрілість правової свідомості значної частини громадян. В суспільстві набули широкого розповсюдження явища правового нігілізму. Складно, суперечливо відбувається в українському суспільстві формування об'єктивних і суб'єктивних умов для розвитку правової культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальним проблемам правової культури присвячено ряд дисертаційних досліджень. Передусім слід виділити вітчизняні наукові праці, присвячені проблемам правової культури такі, як кандидатські

дисертації Балюка Г.І. [1], В.А.Горбатенка [3], Л.В.Петрової [4], С.Р.Станік [9], Є.І.Федака [10]. Цілий ряд проблем, які мають безпосереднє відношення до правової культури, досліджуються в кандидатських дисертаціях з проблем правового нігілізму О.В.Волошенюка [2]. Також докторські дисертації В.П.Сальникова [6] і А.П.Семітка [7]. В Росії з проблем правової культури виконано також ціла низка кандидатських дисертацій, зокрема такими авторами як О.В.Аграновська, Л.А.Ершова, С.А.Желанова, І.А.Кригіна, І.Ю.Новичкова, В.П.Федорін.

Основні результати дослідження. Дані науки свідчать, що формування правової свідомості і правової культури в нашому суспільстві не відбувалося і не може відбуватися у майбутньому стихійно, саме собою. Воно має бути результатом активної діяльності суспільства, усіх його громадян, кожної особи.

Нами визначено, що: по-перше, на формування правової свідомості і правової культури впливає увесь процес правотворчості, процес реалізації та застосування правових норм державними органами України, стан законності і правопорядку, розвиток правовідносин; по-друге, розкриття рушійних сил правової культури суспільства дозволяє вивести дослідження правової культури на нові рубежі з обліком інтенсивних процесів взаємодії національних правових культур; по-третє, головну увагу в процесі формування правової свідомості і правової культури суспільства потрібно все ж таки зосередити на формуванні в кожній людині позитивно-правових знань та психологічних механізмів поваги до права у структурі правосвідомості, визначення (що потребує наукового поняття) теоретичної моделі та концепції формування правової культури особи.

Тому в Україні має постійно зростати мотивація активного формування правової свідомості та правової культури всіх суб'єктів суспільних відносин, оскільки без них неможливо втілити в життя поставлену мету – збудувати громадянське суспільство. Правова культура громадян є основою, фундаментом нового суспільства в Україні. Адже громадяни є єдиним чинником, здатним утворювати державу і правопорядок, приводячи в дію Конституцію України і законодавство. Успішне вирішення цих завдань залежить від багатьох факторів, але здебільшого від рівня організації правової освіти і виховання населення країни.

Окрім того, Україна потребує створення протягом найближчого періоду загальної концепції формування правової свідомості і правової культури суспільства та прийняття Державної програми формування правової культури громадян шляхом розвитку правової освіти і правового виховання населення. Можливості підвищення правової культури населення в Україні є. Головне нині – рішуче і цілеспрямовано активізувати цю діяльність.

Проблема правової свідомості і правової культури ще тривалий час буде актуальною, а необхідність її дослідження безпосередньо впливає із конституційного проголошення України правовою державою. Це обумовлює потребу в неухильному зростанні і досягненні високого рівня правової культури кожного громадянина, кожної посадової особи, кожного державного службовця і, особливо, професійних юристів, на яких припадає головна робота у законотворчості і застосуванні права. Лише тоді рівень правової культури населення досягне найвищого щабля розвитку, лише тоді кожен громадянин держави відчужує власну приналежність до правового життя країни, буде активним учасником правового процесу і матиме змогу самостійно аналізувати чинне законодавство, відзначаючи його здобутки і недоліки.

Проблема розбудови громадянського суспільства, демократичної правової держави є безпосередньо пов'язаною із розвитком правової свідомості і правової культури. Саме правова культура та правове виховання населення є соціальною гарантією дії верховенства правового закону в суспільстві. Слід зауважити, що наукове мислення та наукова правосвідомість у взаємодії із правовим мисленням і правосвідомістю особистості, які є головними елементами правової культури, здійснюють активний вплив на реалізацію верховенства правового закону.

Як це не прикро, але правовий нігілізм є таким явищем, яке завжди буде існувати у суспільстві, оскільки викоренити його неможливо. Отож мова йде лише

про зменшення його рівня до мінімуму, до такої позначки, коли пересічний громадянин не буде замислюватись над проблемою, що досліджується. Звести правовий нігілізм до мінімуму, погоджуючись з А.Волешенюком [1], можна лише шляхом застосування комплексу заходів: комплекс спеціально-юридичних заходів, спрямованих на формування якісно нової, ефективної правової системи; комплекс загальносоціальних заходів, спрямованих на поліпшення об'єктивних умов життя суспільства, на формування нового соціального середовища; комплекс виховних заходів, спрямованих на виправлення деформацій правосвідомості і підвищення рівня правової культури населення.

Керівництву нашої держави та кожному громадянину потрібно чітко усвідомити, що таке явище як правовий нігілізм є значною перепороною на шляху державно-правових та соціально-економічних реформ. Воно відтерміновує момент досягнення Україною таких реальних явищ, як підвищення економічного благополуччя та рівня життя населення, зменшення безробіття, вступ до Європейського союзу, так і ефемерних явищ, як створення справді правової, демократичної, соціальної висококультурної держави та громадянського суспільства.

Література

1. Балюк Г.И. Взаимосвязь правовой культуры и демократии в социальном обществе. Автореферат дисерт. канд.юр.наук. К., 1987.
2. Волошенюк А.В. Правовой нигилизм в постсоветском обществе. Автореферат дисерт.канд.юр.наук. Харьков, 2000.
3. Горбатенко В. Стратегія модернізації суспільства: Україна і світ на зламі тисячоліть. – К., 1999.
4. Петрова Л.В. Фундаментальні проблеми методології права: філософсько-правовий дискус. – Харків, 1998.
5. Повесть временных лет: Ч. 1. – М., 1950.
6. Сальников В.П. Правовая культура // Теория государства и права. Курс лекций. Под ред.Н.И.Мотузова и А.В.Малько. М., 2000.
7. Семитко А.П. Правовая культура: теоретико-методологический аспект. Автореферат дисерт... докт.юрид.наук. – Л., 1990, 36 с.
8. Станік С.Р. Динаміка правової культури. Авториферат дисерт. канд.юрид.-наук. Одесса, 1997.
9. Федак Є.І. Формування правової культури студентів-юристів: теоретичні і практичні аспекти. Автореферат дисерт. канд.юр.наук. Львів, 1996.

В.В. Шаблювська

Науковий керівник:
к.ю.н. **І.П. Малиютина**

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ГРОШОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

В даній науковій статті наведено поняття грошового зобов'язання та аналізуючи наукові роботи вчених надано обґрунтоване визначення поняття цивільно-правової відповідальності за порушення грошових зобов'язань. Надано аналіз підставам цивільно-правової відповідальності за порушення грошових зобов'язань. Сформульовано висновок про суперечність застосування до боржника додаткової відповідальності у вигляді нарахованих процентів за невиконання грошового зобов'язання, незважаючи на можливість настання обставин, що мають непереборну силу і не залежать від боржника, положенням статті 3 Цивільного кодексу України. На цій основі запропоновано науково-теоретичні рекомендації щодо правового регулювання цивільно-правової відповідальності за порушення грошових зобов'язань шляхом подальшого внесення змін до діючого законодавства України.

Ключові слова: додаткова відповідальність, санкція, грошове зобов'язання, непереборна сила.

ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА НАРУШЕНИЕ ДЕНЕЖНЫХ ОБЯЗАТЕЛЬСТВ

В данной научной статье приведено понятие денежного обязательства и анализируя научные работы ученых предоставлено обоснованное определение понятия гражданско-правовой ответственности за нарушение денежных обязательств. Предоставлен анализ основаниям гражданско-правовой ответственности за нарушения денежных обязательств. Сформулирован вывод о противоречии применения к должнику дополнительной ответственности в виде начисленных процентов за невыполнение денежного обязательства, невзирая на возможность наступления обстоятельств, которые имеют непреодолимую силу и не зависят от должника, положением статьи 3 Гражданского кодекса Украины. На этой основе предложены научно-теоретические рекомендации относительно правовой регуляции гражданско-правовой ответственности за нарушение денежных обязательств путем дальнейшего внесения изменений в действующее законодательство Украины.

Ключевые слова: *дополнительная ответственность, санкция, денежное обязательство, непреодолимая сила.*

V.V. Shabliovskaya

CIVIL LIABILITY FOR NEGLIGENCE OF MONEY DUTIES

In this scientific article the concept of bill of debt is resulted and analysing the advanced studies of scientists the grounded determination of concept of civil liability is given for neglect of money duties. An analysis the grounds of civil liability is given after violation of bills of debt. A conclusion is formulated about contradiction of application to the debtor of additional responsibility as the charged extra percents for non-fulfillment of bill of debt, without regard to possibility of offensive of circumstances which have an act of providence and does not depend on a debtor, by position of the article 3 of the Civil code of Ukraine. On this basis scientific and teoriticheskirecommendations are offered in relation to the legal adjusting of civil liability for neglect of money duties by the subsequent bringing able to the current legislation of Ukraine.

Keywords: *additional responsibility, approval, bill of debt, act of providence.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розбудови правової держави відбулося значне зростання кількості грошових зобов'язань. Таке поширення та значущість грошових зобов'язань неминуче тягнуть за собою необхідність наявності ефективних механізмів щодо гарантій захисту прав та законних інтересів учасників майнового обороту, що виступають суб'єктами цих зобов'язань. Найважливішим механізмом, який покликаний зміцнити грошові правовідносини, що виникли із зобов'язань є інститут цивільно-правової відповідальності. У разі, якщо зобов'язання є грошовими, то за невиконання такого зобов'язання до боржника застосовується цивільно-правова відповідальність за порушення грошових зобов'язань. Проте, на сьогоднішній день в діючому законодавстві України існують певні прогалини, які відображені у відсутності повного та чіткого відображення відповідальності саме за порушення грошових зобов'язань.

В першу чергу, слід відзначити, що однією із найбільших проблем інституту цивільно-правової відповідальності сьогодення є не лише відсутність комплексного дослідження цивільно-правової відповідальності за порушення грошового зобов'язання, а й загального об'ґрунтованого визначення поняття цивільно-правової відповідальності, що в свою чергу породжує різноманітні дискусії та спори.

Разом з тим, положення Цивільного кодексу України, що регулюють відповідальність за порушення грошових зобов'язань не містять чіткого та повного відображення усіх факторів.

Результатом даного дослідження стануть рекомендації щодо внесення змін в діюче законодавство України, що спрямовані на заповнення прогалин у правовому регулюванні цивільно-правової відповідальності за порушення грошових зобов'язань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні розробки проблем, пов'язаних з темою роботи, проводилися: Т.В. Боднар, М.І. Брагінським С. Братусем,

Є.О. Васильєвим, Г.В. Срьоменко, О. Красавчиковим, О. В. Кривендою, Н.С. Кузнецовою, Д.Г. Лавровим, О. Лейстом, В.В. Луцем, О.О. Отрадною, О.П. Печеним, В. Примакон.

Метою дослідження є виявлення особливостей цивільно-правової відповідальності за порушення грошових зобов'язань, які зумовлюються різноманітними факторами і розробка на цій основі науково-теоретичних рекомендацій щодо правового регулювання цивільно-правової відповідальності за порушення грошових зобов'язань.

Наукова новизна одержаних результатів. Новизна полягає в розробці цілісної концепції цивільно-правової відповідальності за порушення грошових зобов'язань з урахуванням різноманітних факторів, які мають значення для застосування вказаного вище інституту.

Основні результати дослідження. Як вже зазначалося мною вище, на сьогоднішній день у чинному законодавстві України відсутнє обґрунтоване визначення поняття цивільно-правової відповідальності, проте, стосовно даної теми та визначення її характерних ознак в юридичній літературі вже багато років точиться жорстка дискусія. Зокрема, поняття цивільно-правової відповідальності, науковці – цивілісти, нерідко пов'язують із санкцією за правопорушення. Щодо питання про суть санкції та її співвідношення з поняттям відповідальності, то воно досі залишається дискусійним, як у літературі із загальної теорії права, так і в галузевих юридичних науках. Зазначаючи, що санкція безпосередньо пов'язана з вимогою певної поведінки, яка міститься у правовій нормі, О. Лейст писав: "У юридичному обов'язку відображено вимогу належної поведінки, а санкція – спосіб державного примусу до виконання (додержання) цієї вимоги, загроза примусом на випадок її порушення" [9, с. 24].

Ще один науковець – цивіліст, з питання стосовно цивільно-правових відносин, О.Красавчиков, під санкцією розумів установлену законом міру майнових або інших правових невідгідних для особи наслідків, яка застосовується в разі недодержання закону, невиконання прийнятих зобов'язань, заподіяння шкоди або за наявності інших передбачених законом підстав [10, с. 65]. В даному визначенні протиправність поведінки, з якою автор пов'язує застосування санкції, розглядається широко: вона охоплює весь спектр існуючих порушень цивільно-правових норм, незалежно від факторів, а саме: застосовуватимуться міри відповідальності чи засоби захисту.

Враховуючи дослідження С. Братуся, який обґрунтував, що наявність несприятливих майнових наслідків для особи після вчинення нею правопорушення повинна визначатись лише порівняно з правовідносинами, які існували до вчинення нею протиправної дії.

Таким чином, такі наслідки в юридичній літературі дістали назву негативні та додаткові до зобов'язання, яке виникло до факту цивільного правопорушення. Поряд з правозахисною функцією цивільно-правової відповідальності проявляється функція покарання винної особи. Наприклад, невчасне виконання договору, крім обов'язку його виконати, покладе на правопорушника також обов'язок відшкодувати заподіяні збитки його неналежним виконанням. При цьому відшкодування заподіяних збитків буде додатковим майновим (несприятливим) обов'язком до обов'язку виконання договору [11, с. 98].

Отже, найвагомішою ознакою цивільно-правової відповідальності є покладення на правопорушника додаткових негативних цивільно-правових обов'язків зпоміж тих, які на нього покладені за зобов'язанням. Лише додаткові обмеження, які покладаються на правопорушника, вказують на необхідність застосування до нього засобів відповідальності.

Таким чином, можна зробити висновок, що цивільно-правова відповідальність як різновид санкції – це покладення на правопорушника основаних на законі невідгідних правових наслідків, які виявляються у позбавленні його певних прав чи в заміні невиконаного обов'язку новим, або у приєднанні до невиконаного обов'язку нового додаткового.

Виділяючи грошове зобов'язання поміж інших зобов'язань, можна відзначити, що сутність грошового зобов'язання полягає в діях боржника – зобов'язанні боржника передати чи сплатити певну суму грошових коштів на користь кредитора [7, с. 125].

Підставою ж настання цивільно-правової відповідальності за порушення грошового зобов'язання є прострочення виконання грошового зобов'язання.

Відповідно до положень статті 625 Цивільного кодексу України, боржник не звільняється від відповідальності за неможливість виконання ним грошового зобов'язання. Дана норма встановлює виняток з зазначеного загального правила, який стосується відповідальності боржника за порушення грошового зобов'язання. Також, дана норма унеможлиблює звільнення боржника від відповідальності за неможливість виконання ним грошового зобов'язання незалежно від того, виникла така неможливість з його вини чи випадково.

Частина друга цієї ж статті регламентує, що боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом. Сплата процентів в даній нормі відображає додаткову відповідальність. Тобто, таким чином законодавець окрім виконання самого зобов'язання встановив для боржника додаткову відповідальність за порушення грошового зобов'язання, маючи на увазі той факт, що матеріальне становище учасників цивільного обороту піддане змінам і, отже, не виключається, що боржник, неспроможний виконати грошове зобов'язання зараз, зможе виконати його пізніше.

Однак, відповідно до статті 617 Цивільного кодексу України, особа, яка порушила зобов'язання, звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання, якщо вона доведе, що це порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили.

Встановлення ж додаткової відповідальності за невиконання грошового зобов'язання, незважаючи на можливість настання обставин, що мають непереборну силу і не залежать від боржника є несправедливими та суперечать положенням статті 3 Цивільного кодексу України.

Боржник безумовно має нести цивільно-правову відповідальність за невиконання чи неналежне виконання грошового зобов'язання, незалежно від будь-яких обставин у тому числі незалежних від нього. Разом з тим, штрафні санкції за порушення грошового зобов'язання у вигляді 3 процентів від суми боргу мають нараховуватися у разі якщо особа не доведе, що вчинення правопорушення відбулося в наслідок непереборної сили і не залежало від нього.

Висновки. У даній статті здійснене вирішення наукової проблеми, що полягають у розробленні цілісної концепції цивільно-правової відповідальності за порушення грошових зобов'язань з урахуванням специфічних факторів, що зумовлюють настання цивільно-правової відповідальності за порушення грошових зобов'язань і розробки на цій основі рекомендацій щодо правового регулювання цивільно-правової відповідальності за порушення грошових зобов'язань.

Отже, підсумовуючи усе вищевикладене головним науковим і практичним доробком статті є наступне:

1. Цивільно-правова відповідальність за порушення грошового зобов'язання, як різновид санкції – це покладення на правопорушника, у разі несплати останнім грошових коштів на користь кредитора, основаних на законі невідгідних правових наслідків, які виявляються у позбавленні його певних прав чи в заміні невиконаного обов'язку новим, або у приєднанні до невиконаного обов'язку нового додаткового.

2. Застосування до боржника додаткової відповідальності за невиконання грошового зобов'язання у вигляді нарахованих процентів, незважаючи на можливість настання обставин, що мають непереборну силу і не залежать від боржника є несправедливими та суперечать положенням статті 3 Цивільного кодексу України.

3. Беручи за основу вищевикладене, в ст. 625 ЦК України слід встановити можливість звільнення боржника від сплати кредитору трьох процентів річних від простроченої суми грошового зобов'язання, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом у разі доведення останнім, що порушення відбулося в наслідок непереборної сили.

В зв'язку з цим запропоновано викласти статтю 625 Цивільного кодексу України з урахуванням наведених вище положення.

Література

1. Цивільний кодексу України (ВВР), 2003, NN 40-44, ст.ст. 356, 625 зі змінами та доповненнями <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>.
2. О.В. Кривенда "Цивільно-правове регулювання позикових відносин в Україні", монографія, – Львів.: Вища школа, 2003. – 168 с.
3. О.О. Отрадна "Неустойка в цивільному праві": Монографія, – Київ.: Європейський Університет, 2002. – 125 с.
4. О.П. Печений "Прострочення виконання договірних зобов'язань": Монографія, – Львів.: Вища школа, 2002. – 98 с.
5. О.П. Подцерковний "Грошові зобов'язання і розрахункові правовідносини в Україні": Монографія, – Київ 2005, – Юрінком Інтер, 2005. – 256 с. (10,6 д.а.). – Рец. див.: Майданик Р. Актуальне дослідження проблем виконання зобов'язань // Юридична Україна. – 2005. – № 5. – С. 103.
6. В.Примак. Визначення вини як умови цивільно-правової відповідальності / Право України. – 2002. – №10. – С. 115-117.
7. Шевченко Я.Н., Собчак А.А., Луць В.В., Боброва Д.В., Штефан М.И. Повышение роли гражданско-правовой ответственности в охране прав и интересов граждан и организаций. – К.: "Наукова думка". – 1988. – 261с.
8. Виконання договірних зобов'язань в цивільному праві: Монографія. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 272 с. (14,8 д.а.). – Рец. див.: Майданик Р. Актуальне дослідження проблем виконання зобов'язань // Юридична Україна. – 2005. – № 5. – С. 103.
9. Виконання зобов'язань // Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. / За відп. ред. О.В.Дзери (кер. авт. кол.), Н.С.Кузнєцової, В.В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – Т. II. – С. 21-45 (1,75 д.а.).
10. Забезпечення виконання зобов'язання // Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар за ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. – Київ: Істина, 2004. – С. 398-418 (1,36 д.а.).
11. Контракти у підприємницькій діяльності: Навч. посібник / За ред. В.В.Луць. – К.: Юрінком Інтер, 2001. – 560 с.

В.О. Шалієський

Науковий керівник:
к.ю.н., професор **М.І. Усенко**

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КРЕДИТУВАННЯ В ІНОЗЕМНІЙ ВАЛЮТІ КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ УКРАЇНИ

У статті розглянуто причину неспроможності комерційних банків надавати вигідні "валютні" кредити позичальникам. А також припущення автора, що стало основною причиною "застою" кредитування в іноземній валюті.

Ключові слова: валютне кредитування, проблемні кредити, відсотки.

В.А. Шалієський

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ КРЕДИТОВАНИЯ В ИНОСТРАННОЙ ВАЛЮТЕ КОММЕРЧЕСКИМИ БАНКАМИ УКРАИНЫ

В статье рассмотрены причины несостоятельности коммерческих банков предоставлять выгодные "валютные" кредиты заемщикам. А также предположение автора, что стало основной причиной "застоя" кредитования в иностранной валюте.

Ключевые слова: валютное кредитование, проблемные кредиты, проценты.

LEGAL REGULATION OF FOREIGN CURRENCY LENDING COMMERCIAL BANKS IN UKRAINE

In the article the reason for the failure of commercial banks to provide attractive "currency" loans to the borrowers. And by assumption, which was the main cause of "stagnation" foreign currency lending.

Keywords: *foreign currency loans, problem loans, interest.*

Постановка проблеми. В даний час комерційні банки України все ще перебувають в стадії рецесії і фактично не виконують однієї з основних своїх функцій – кредитування реального сектора економіки. Без повноцінного кредитування неможливо досягти реальних перетворень в економіці України, створенню ринку власних, а не імпортованих товарів і послуг, а отже, забезпечення позитивного платіжного балансу. Отже здійснення глибоких реформаторських заходів не лише в економічній а і в соціальній сфері, значною мірою залежить від якнайкорішого відновлення належного функціонування кредитно – банківських відносин.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Грунтовні дослідження галузі теорії грошей та кредиту здійснили такі представники економічної науки як В. Петті, А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс, А. Ган, І. Фішер, В. Лексис, М. Фрідмен.

Проблематиці кредитування присвячено чимало праць відчизняних економістів: Базилевича В.Д., Васильченко З.М., Вітлінського В.В., Гальчинського А.С., Гриценка А.А., Івасіва Б.С., Ковальчука Т.Т., Лагутіна В.Д., Лютого І.О., Мороза А.М., Мочерного С.В., Стельмаха В.С., Савлука М.І. та інших.

Мета дослідження. Обґрунтувати пропозиції стосовно подальшого розвитку кредитування в іноземній валюті.

Основні результати дослідження. Основна причина такого стану – значна кількість проблемних кредитів, тобто кредитів за якими позичальники не сплачують не лише основної маси кредиту, а й відсотків за користування ними. За даними Національного Банку України, на 1.01.2011 рік кількість проблемних кредитів становила близько 12% усіх кредитів.

А от за розрахунками міжнародних фінансових організацій, (які майже завжди виявляються більш точними ніж підрахунки вітчизняних спеціалістів), загальна маса таких кредитів сягає 30%.

Ця обставина, а саме наявність значної кількості проблемних кредитів зумовила:

- 1) фінансові труднощі для банків здійснювати повноцінне кредитування;
- 2) визначення банками високої плати у вигляді відсотків за кредит, зважаючи на високі ризики щодо своєчасного повернення кредитів.
- 3) Припинення кредитування ще більше ускладнило фінансове становище банків, оскільки значну частину банківського капіталу становлять саме надходження як плата за кредит (відсотки).

Через високі відсотки плати за кредит вони стають фактично недоступними для більшості товаровиробників.

Виникнення основної проблеми в кредитуванні реального сектора економіки зумовлено недовілками кредитно – грошової політики, якої притримувались комерційні банки, за потурання Національного банку України.

Приблизно з другої половини 2006 року і по 2008 рік в Україні спостерігався своєрідний кредитний бум, переважно споживчого кредитування. Причому кредитування здійснювалось переважно в іноземній валюті. Комерційні банки брали кредити в іноземних фінансових установах сплачуючи за користування ними порівняно не високі відсотки (до 5% відсотків річних) і надавали ці кредити вітчизняним позичальникам на умовах плати за них 9-11% відсотків річних. Фактично комерційні банки України вдалися до масової спекуляції іноземною валютою в Україні.

В зазначений період кредитування українських позичальників здійснювалось переважно в іноземній валюті, приблизно 60% відсотків усіх кредитів видавалися в іноземній валюті фактично відбулась доларизація кредитів.

Банки фактично конкурували між собою в прагненні за отримати позичальника. При цьому масово порушуючи порядок надання кредитів, зокрема перевірки здатності позичальника повернути одержані кредити.

З настанням фінансової кризи більшість позичальників виявились неспроможними платити не тільки за кредити, а навіть сплачувати відсотки до них.

До того ж Національний банк девальвував національну валюту на 60% відсотків, внаслідок чого раніше одержані кредити лише внаслідок ревальвації збільшились більше ніж в півтора рази (на 60%).

На мою думку необхідно зробити наступне:

1) Національний банк України має встановити обґрунтований норматив співвідношення кредитів в національній та іноземній валюті і суворо контролювати додержання цих нормативів.

2) Визначити чіткий порядок надання кредитів в тому числі в іноземній валюті, на сам перед порядок перевірки платоспроможності позичальників.

3) Визначити більш дієву систему забезпечення кредитів як майнове страхування ризику не повернення, та порука.

4) Передбачити більш суворо відповідальність працівників банків за порушення встановленого порядку кредитування.

5) При укладанні кредитних договорів, платіж за якими здійснюється в іноземній валюті, слід чітко визначити фіксований курс співвідношення гривні до валюти платежу.

6) В угодах, де встановлена гнучка ставка відсотків за кредитом, слід конкретизувати у валюті платежу розмір маржі, яку одержуватиме фінансова установа – кредитор.

7) Коли надається цільовий кредит для придбання цінних об'єктів (автомобіля, квартири, будинку, земельної ділянки, комплекту меблів), доцільно переконатися в тому, що предмет капіталовкладень придбаний за фіксованою ціною і вона не підлягає перерахунку.

8) Треба з'ясувати, чи має кредитор право надавати позики в іноземній валюті, а боржник – право придбати валютні цінності, необхідні і достатні для покриття кредитної заборгованості.

9) Якщо в результаті визнання кредитного договору розпочалося повернення майнових праводівносин у первісний стан, слід чітко встановити розмір сплаченого кредиту і відсотків за ним, провести незалежну оцінку майна, придбаного у кредит, і на цій основі встановити обсяг грошових зобов'язань сторін.

Поряд з позитивними моментами, більшість негативних а саме – позбавлення можливостей впроваджувати нові технології для середнього бізнесу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином дослідження показують що проблема валютного кредитування, юридичних та фізичних осіб має комплексний характер. Враховуючи це, вирішити її одним заходом неможливо – потрібний системний підхід, який би максимально врахував специфіку бізнес структури як суб'єкта кредитування. Зростання недовіри кредиторів до потенційних позичальників щодо повернення позик внаслідок часткового призупинення державного пільгового кредитування зініціювало підвищення відсоткових ставок за кредити. За таких умов вести мову про подальший розвиток кредитних відносин в бізнес сфері України говорити досить складно. Тому ключову роль тут має відіграти держава як гарант та генератор у сфері фінансування. Для відновлення державної підтримки кредитування, на мою думку, потрібно використовувати досвід зарубіжних країн і слідувати критерію "ефективності", а не "масштабу" у виборі об'єкта кредитування. І вважаю що потрібно покращити методiku оцінки кредитоспроможності позичальника на основі застосування рейтингового підходу до вибору фінансових показників, що дозволяє підвищити об'єктивність такої оцінки та ефективність рішень щодо кредитування. Що до прийнятого Верховною Радою України Закону "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з метою подолання негативних наслідків фінансової кризи" від 23.06.2009 р. № 1533-VI, який набрав чин-

ності 24 листопада 2009 р., заборонила надавати кредити та позики в іноземній валюті фізичним особам – резидентам і нерезидентам, які не займаються підприємницькою діяльністю. Виняток становлять лише кредити і позики нерезидентам для оплати послуг за лікування та навчання за кордоном, які мають підтверджуватися відповідними документами.

Загалом же я раджу укладати договори кредитування в національній валюті незалежно від курсу, існуючого на момент виникнення зобов'язання. Це дозволить упорядкувати і конкретизувати всі платежі за договором, тіло кредиту, відсотки за його користування, штрафні санкції, що їх застосовуватимуть за порушення умов договору, а також уникнути розповсюдження обмежень щодо застосування іноземної валюти. Що ж до розвитку відповідної судової практики, то, на мою думку, суди, вирішуючи господарські спори, повинні виходити з положень, зафіксованих у ст. 198 ГК, а вирішуючи спори цивільно-правового характеру, керуватися умовами кредитного договору і ст. 634 ЦК. При цьому не допускається безпідставне розширення дії норм, що встановлюють умови недійсності правочинів.

І так з огляду на позитивні та негативні сторони, нинішніх кредитних відносин, напевно було б краще прийняти єдиний закон який би врегулював ці відносини, передбачав санкції, за порушення його норм, а також полегшував процедуру вирішення кредитних спорів.

Література

1. Про внесення змін до деяких законів України з метою подолання негативних наслідків фінансової кризи: Закон України від 23.06.2009 №1533- 6. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679 – (із змінами і доповненнями) //Відомості Верховної Ради України – 1999. – № 29 . – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті: Закон України від 23.09.1994 р. № 185/94- ВР з наступними змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1994. №40. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Про окремі питання щодо діяльності банків в період фінансово – економічної кризи: Постанова від 22 липня 2009 року №421 – (електронний ресурс) . – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Бюлетень НБУ. – 2008,2009,2010. – № 10, № 12.
6. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. (електронний ресурс). – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Банківське право України/ за заг. ред. А.О Саліванова. – К.: Видавничий дім "Ін Юре", 2000.
8. Банківське право України/ за заг. ред. А.О Саліванова. – К.: Видавничий дім "Ін Юре", 2000.
9. Петрашко Л. П. Валютні операції: навч. осіб. / Л. П. Петрашко. – К.: КНЕУ. 2001.

М.М. Шинкарук

Науковий керівник:
д.ю.н., професор **А.А. Музика**

ПРЕДСТАВНИЦТВО ЗА ДОВІРЕНІСТЮ

В статті розглядається проблема правового регулювання відносин представництва у цивільному праві як універсальної форми реалізації та здійснення учасниками цивільних право-відносин суб'єктивних прав та обов'язків.

Ключові слова: Представництво у цивільному праві, добровільне представництво, довіреність, цивільно-правова відповідальність.

ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВО ПО ДОВЕРЕННОСТИ

В статье рассматривается проблема правового регулирования отношений представительства в гражданском праве как универсальной формы реализации и осуществления участниками гражданских правоотношений субъективных прав и обязанностей.

Ключевые слова: Представительство в гражданском праве, добровольное представительство, доверенность, гражданско правовая ответственность.

М.М. Shynkaruk

REPRESENTATION BY PROXY

In the article the problem of legal regulation of relations representation in civil law as a universal form of exercise participants and civil relations of subjective rights and duties.

Keywords: Representative in civil law, voluntarily representative office, Power of Attorney, civil liability.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку та удосконалення цивільного законодавства представництво виникає на підставі договору (договору доручення) – добровільне представництво; закону (представництво інтересів малолітніх, недієздатних осіб) – законне представництво; акта органу юридичної особи (призначення на певну посаду, пов'язану із здійсненням представницьких дій) – адміністративне представництво; та з інших підстав, встановлених актами законодавства (укладення добровільно побутових правочинів одним із подружжя).

Особливу увагу у даній роботі я звертаю на проблему представництва за довіреністю, тобто на добровільне представництво.

У ст. 237 ЦК України надається визначення та підстави виникнення представництва. Передусім звертає на себе увагу це поняття як правовідношення (чого, до речі, не існувало в ЦК УРСР 1963 р.) [8]. Змінилися й підстави виникнення представництва: замість представництва за довіреністю підставою добровільного представництва нині названо договір, а представництво в силу адміністративних актів зараз йменується таким, що виникає з акта органу юридичної особи. Інших істотних змін щодо цих питань не відбулося. Втім, на практиці постають проблеми з приводу розуміння відносин представництва взагалі і договірного представництва, зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-періодичною базою статті стали праці дослідників, серед яких: Л. Казанцева, П.М. Крупка, Н.С. Кузнєцової, Н.О. Нерсєсова, Н.В. Рабинович [5], І.Спасибо-Фатєєва [4], С.О. Харитонова [7], С.Я.Фурси [11], та ін.

Мета дослідження. Основною метою дослідження є комплексний теоретичний аналіз правових норм, що регулюють відносини представництва, вироблення теоретичних та практичних рекомендацій щодо удосконалення цивільного законодавства у цій галузі.

Основні результати дослідження. Відповідно до ч. 3 ст. 244 Цивільного кодексу України, довіреністю є письмовий документ, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами. Довіреність на вчинення правочину представником може бути надана особою, яку представляють (довірителем), безпосередньо третій особі. Форма довіреності повинна відповідати формі, в якій відповідно до закону має вчинятися правочин [2].

За новим Цивільним кодексом дозволяється видача довіреності без зазначення строку. Так, у статті 247 цього документа зазначається, що строк довіреності встановлюється у довіреності. Якщо строк довіреності не встановлюється, вона зберігає чинність до припинення її дії. Довіреність, у якій не вказана дата вчинення, є нікчемною і не має правових наслідків.

Представництво за довіреністю припиняється у разі:

- закінчення строку довіреності;
- скасування довіреності особою, яка її видала;
- відмови представника від вчинення дій, що були визначені довіреністю;

- припинення юридичної особи, яка видала довіреність;
- припинення юридичної особи, якій видана довіреність;
- смерті особи, яка видала довіреність, оголошення її померлою, визнання її недеєздатною або безвісно відсутньою, обмеження її цивільної дієздатності. У разі смерті особи, яка видала довіреність, представник зберігає своє повноваження за довіреністю для ведення невідкладних справ або таких дій, невиконання яких може призвести до виникнення збитків;
- смерті особи, якій видана довіреність, оголошення її померлою, визнання її недеєздатною або безвісно відсутньою, обмеження її цивільної дієздатності.

У разі припинення представництва за довіреністю представник зобов'язаний негайно повернути довіреність [2].

Особа, яка видала довіреність, за винятком безвідкличної довіреності, може в будь-який час скасувати довіреність або передоручення. Відмова від цього права є нікчемною.

Особа, яка видала довіреність і згодом скасувала її, повинна негайно повідомити про це представника, а також відомих їй третіх осіб, для представництва перед якими була видана довіреність.

Права та обов'язки щодо третіх осіб, що виникли внаслідок вчинення правочину представником до того, як він довідався або міг довідатися про скасування довіреності, зберігають чинність для особи, яка видала довіреність, та її правонаступників. Це правило не застосовується, якщо третя особа знала або могла знати, що дія довіреності припинилася [2].

Якщо представник відмовляється від вчинення дій, які були визначені довіреністю, він зобов'язаний негайно повідомити про це особу, яку представляє. Він не може відмовитися від вчинення дій, які були визначені довіреністю, якщо ці дії були невідкладними або такими, що спрямовані на запобігання завданню збитків особі, яку він представляє, чи іншим особам. У цьому разі представник відповідає перед особою, яка видала довіреність, за завдані їй збитки.

Стосовно проблем, то можна виділити проблему, що пов'язана з термінологією, застосовуваною законодавцем. Так, розрізняючи доручення (як договір) і довіреність (як односторонній правочин і документ), у ч. 4 ст. 720 ЦК України замість терміна "довіреність" вживається термін "доручення" на укладення договору дарування. Цей же термін ("доручення") застосовується й у Законі України "Про нотаріат". Та й у ст. 240 ЦК України (як і раніше у ст. 68 ЦК УРСР) вживається усталений термін "передоручення", що розуміється як передання у певних випадках представником повноважень іншій особі, а не укладення ще одного договору доручення. Безумовно, термінологічні негаразди підлягають усуненню [6].

У гл. 17 ЦК України не існує єдиного терміна для назви особи, яку представляють, а у гл.68 вона йменується як довіритель. Іншою стороною договору доручення є повірений, а особою, якій видана довіреність, за гл. 17 ЦК, є представник. Очевидно, це пов'язано з тим, що у цій главі йдеться про будь-яких представників – тих, які діють і за довіреністю, і за законом, і за актом органу юридичної особи. Ось чому поняття "представник" і "повірений" співвідносяться як загальне і спеціальне [6].

Висновки. Потреба в представництві виникає тоді, коли особа, яку представляють в силу закону (наприклад, через відсутність дієздатності) або конкретних життєвих обставин (наприклад через хворобу, відрядження, зайнятості) не може особисто здійснювати свої права і обов'язки, але часто до послуг представників звертаються заради того, щоб скористатися спеціальними знаннями і досвідом представника, заощадити час і засоби і т.п. Тому представництво є таким затребуваним у повсякденному житті. Щоб не виникало ніяких суперечок Цивільний кодекс України має Главу 17 в якій визначені поняття представництва та підстав його виникнення, розуміння сутності довіреності, наслідків діяльності в інтересах іншої особи без повноваження та з перевищенням повноважень тощо.

Важливими є ознаки представництва: цивільні права та обов'язки належать одній особі, а здійснюються безпосередньо іншою; представник вчиняє певні юри-

дичні дії (вчинення виключно фактичних (не юридичних) дій представництвом не охоплюється); представник діє не від свого імені, а від імені іншої особи; представник діє виключно в межах наданих йому повноважень; правові наслідки настають не для представника, а для особи, яку він представляє. Якщо укладена представницькою угодою спричинила для контрагента збитки, то зобов'язаною стороною буде не представник, а та особа, яка надала йому повноваження для вчинення цієї угоди.

Представництво і довіреність розширюють і полегшують можливості придбання і реалізації суб'єктивних прав і обов'язків, а для недієздатних громадян є основним засобом участі в правових відносинах. Таким чином, представництво виступає як одна з важливих гарантій реальності здійснення цивільних прав і виконання обов'язків суб'єктами права і в умовах розширення кількості учасників економічних відносин, посилення їхньої автономії виступає як ефективний засіб здійснення розвитку та пожевлення цивільного обігу.

Отже, метою представництва є здійснення представником угод та інших юридичних дій в інтересах та за рахунок особи, яку він представляє. Угоди які здійснюються представником, є його власними, самостійними вольовими діями, які створюють, змінюють або припиняють цивільні права і обов'язки у іншої особи-особи, яку представляють.

Література

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30, – Ст.141.
2. Цивільний кодекс України: Офіційне видання від 16 січня 2003 року №435-УІ // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст.356.
3. Гражданское право в вопросах и ответах: Учебное пособие / Под редакцией Е.А. Харитоновой. – Х.: 2001. – 416 с.
4. Спасибо-Фатеева І. В. Гражданский кодекс – ответы на вопросы читателей // Мала енциклопедія нотаріуса, 2004. – № 2. – С. 54-61.
5. Рабинович П., Панкевич І. Межі прав людини і Конституція України II Право України. – 1997. – №5. – С. 19-24
6. Спасибо-Фатеева Інна. Деякі проблеми представництва та довіреностей / Нотаріат для Вас. – 2007. – №11. – С. 7-11.
7. Харитонов Є.О., Харитонова О.І., Дрішлюк А.І. Добровільне представництво у цивільному праві України: Навчальний посібник. – К.: Істина, 2007.-176 с.
8. Цивільне право України: Підручник: У 2 Тوماх: Том 1/ За загальною редакцією В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатеевої, В.Л.Яроцького – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 480 с.
9. Цивільний кодекс України: Коментар / За загальною редакцією Є.О. Харитонова, О.М. Калітенко – Одеса: Юридична література, 2004. – 1112с.
10. Фурси С.Я., Фурси Є.І. Нотаріат в Україні: Теорія і практика: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: А.С.К., 2001. – 976 с.

І.О. Шум

Науковий керівник:
к.ю.н. **О.В. Чайка**

ЕКСПЛУАТАЦІЯ ДІТЕЙ

В статті розглянуто та проаналізовано проблему різних форм експлуатації та насильства над дітьми, та можливі шляхи їх вирішення. Також висвітлена законодавча сторона даної теми та кваліфікація злочину.

Ключові слова: експлуатація дітей, жебракування, комерційна сексуальна експлуатація дитини, розбещення неповнолітніх, чорний бізнес, збір милостині, соціальний захист.

ЕКСПЛУАТАЦІЯ ДІТЕЙ

В статье рассмотрены и проанализированы проблемы различных форм эксплуатации и насилия над детьми и возможные пути их решения. Также освещена законодательная сторона данной темы и квалификация преступления.

Ключевые слова: эксплуатация детей, попрошайничество, коммерческая сексуальная эксплуатация ребенка, развращение несовершеннолетних, черной бизнес, сбор милостыни, социальная защита.

I.O. Shut

CHILD EXPLOITATION

The paper reviewed and analyzed the problems of various forms of exploitation and abuse, and possible solutions. Also covered the legal side of the subject and qualification of the crime.

Key words: child exploitation, begging, commercial sexual exploitation of children, corruption of minors, black business, collecting alms, and social protection.

Постановка проблеми. Кожного дня велика кількість дітей по всьому світі зазнає різних форм насильства, вивозиться в інші країни або переміщується в різні регіони своєї країни з метою експлуатації як дешева робоча сила, використання у різних видах незаконної або і злочинної діяльності у сфері секс-послуг, порнографії, а також жебракування та інших формах експлуатації.

Кожен з нас, напевно, зустрічався хоч з одним із видів експлуатації дітей. Особисто мені доводиться ледь не кожного дня спостерігати як невинні діти займаються жебракуванням на вулицях, у транспорті, на вокзалі та інших місцях за ради збагачення інших людей, та процвітання нелегального бізнесу. З відчуттям жалю та болем в серці, люди дають бідолашним гроші, і нажаль багато хто навіть не усвідомлює, що цими діями не допомагає дитині, а збагачує чужі кишені. Також проблемою даної теми є сексуальна експлуатація дітей, рабство та дитяча порнографія.

Актуальність теми дослідження обумовлюється суспільною значущістю кримінально-правової охорони суспільних відносин, які забезпечують гідний розвиток і належне виховання неповнолітніх. Експлуатація дітей не тільки спричиняє суттєву шкоду розвитку дітей, а й посягає на моральні підвалини суспільства, його майбутнє. Законодавча модель протидії експлуатації дітей та практична діяльність у цьому напрямку виявляють проблему співвідношення мети, завдань і засобів. Кримінологічна характеристика експлуатації дітей покликана розв'язати проблеми наукового забезпечення цілісної державної та суспільної стратегії боротьби з цим складним історичним і сучасним явищем.

Розв'язання цієї проблеми з точки зору науки кримінології мало б полягати передовсім у розробці загальних понять, які формуватимуть концептуально-методологічну основу кримінологічної інтерпретації експлуатації дітей. Тому у дослідженні означеної проблеми вбачається виправданим підхід, згідно з яким теоретичний аналіз спрямовується на розкриття понять експлуатації дітей, кримінальної експлуатації дітей, кримінологічної характеристики різновидів експлуатації дітей, введення в науковий обіг статистичних даних кримінологічної характеристики експлуатації дітей. [1]

Ця проблема гостро стоїть безпосередньо в Україні, оскільки законодавство не досить чітко регулює її вирішення. Візьмемо для прикладу, насамперед, Кримінальний кодекс України, де зазначена лише одна стаття по експлуатації дітей (ст.150 ККУ), яка складається лише з двох пунктів, а саме:

1. Експлуатація дітей, які не досягли віку, з якого законодавством дозволяється працевлаштування, шляхом використання їх праці з метою отримання прибутку – карається арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, вчинені щодо кількох дітей або якщо вони спричинили істотну шкоду для здоров'я, фізичного розвитку або освітнього рівня дитини, або поєднані з

використанням дитячої праці в шкідливому виробництві,-караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років.[2]

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні дослідження проблем правового регулювання суспільних відносин у сфері нормального розвитку дітей у різні часи здійснювали відомі вітчизняні та зарубіжні вчені: С.М. Абельцев, Ю.М. Антонян, О.М. Балакірева, О.М. Бандурка, А.В. Варданян, В.В. Голина, В.А. Григорян, І.М. Даньшин, А.І. Долгова, А.Ф. Зелінський, В.О. Івашченко, К.Є. Ігошев, О.М. Костенко, В.М. Кудрявцев, Н.Ф. Кузнецова, В.О. Меркулова, Г.М. Міньковський, В.В. Лунєєв, О.Є. Михайлов, М.І. Панов, В.М. Трубников, Л.В. Сердюк, Д.А. Шестаков, У. Шнейдер та ін. Проте лише окремі праці присвячено проблемам кримінально-правового захисту та попередження злочинів щодо дітей, зокрема, І.П. Васильківська дослідила кримінологічні аспекти сімейного виховання, В.В. Вітвіцька – кримінологічні проблеми попередження злочинних посягань на моральний і фізичний розвиток неповнолітніх; І.М. Доляновська – кримінально відповідальність за експлуатацію дітей (склад злочину); С.Г.Кириченко – проблеми захисту прав неповнолітніх кримінальним законодавством України; Л.В.Левицька – проблеми запобігання насильницьким злочинам щодо неповнолітніх в Україні, С.С. Косенко – проблеми віктимологічної профілактики статевих злочинів щодо неповнолітніх, П.П. Сердюк – кримінологічні та кримінально-правові проблеми ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості. Комплексний аналіз проблем експлуатації дітей та їх кримінологічної профілактики до цього часу не проводився.

Метою дослідження є системний кримінологічний аналіз злочинів, пов'язаних з експлуатацією дітей, та на основі встановленого кримінологічного змісту поняття і кількісно-якісних параметрів цих злочинів розробка науково обґрунтованої системи їх кримінологічної профілактики. Для досягнення цієї мети були поставлені конкретні завдання: дослідити кримінальну експлуатацію дітей, проаналізувавши її поняття, ознаки та види; проаналізувати сутність і систему правового захисту дітей від експлуатації, визначити та обґрунтувати кримінологічну функцію законодавства про правовий захист дітей від експлуатації; визначити суб'єкт та об'єкт даного злочину.

Предмет дослідження становлять кримінологічна характеристика злочинів, пов'язаних із експлуатацією дітей, та заходи їх профілактики.

Основні результати дослідження. Експлуатація дітей (кримінальна експлуатація дітей) – передбачене КК суспільно небезпечне, винне діяння щодо неповнолітньої особи, пов'язане з використанням її праці для досягнення матеріальної користі або задоволення інших потреб із застосуванням фізичного або психічного насильства, обману або зловживання довірою, чи використання безпорадного стану, обумовленого малоліттям [2]

Ознайомимося з першою проблемою – це дитяче жебракування, та використання немовлят з метою жебракування. Чому дитина спить?! – Чи задавали Ви собі таке питання, коли бачили жебрачку з дитиною на руках?

Дитина – дуже активне створіння, яке потребує піклування, їжі і постійної рухливості. Якщо у Вас є діти, пригадайте, як часто вони спали у віці 1-2-3 років? Година-дві, максимум три денного сну – і знову рух. У "мадонни", що просить милостиню, дитина спить весь день. Чому? Тому що дитина у нормальному стані заважає працювати професійним жебракам.

Страшна правда – дитину використовують задля заробляння грошей у самий варварський спосіб. Використовують допоки дитина жива, а потім її місце займає інша. Часто діти таких "мадонн" гинуть прямо на руках "матері" – щоб заробити денну виручку, така "матуся" мертву дитину використовує до останнього, а потім викидає десь на вулиці. Подаючи милостиню такій "матері" ми не можемо дитині вижити. Бо навіть гривні із цих коштів не піде на їжу бідлошної дитини, а лише на алкоголь та снодійні, щоб не заважали робити чорний бізнес. Жебрацтво – вид діяльності, що має свою організацію. Всі місця жебракування поділені і жорстко

контролюються зацікавленими особами. Поява "чужинців" негайно викликає реакцію: або ти працюєш на нас, або не з'являйся більше. [3]

Збір милостині – це бізнес, і дитина – інструмент такого бізнесу, антураж робочого місця, бо тим жебракам, хто з дитиною, обов'язково подають гроші. Але потрапити до лікарні дитині, що спить на руках жебрачки, – шанс на життя. Залишитись с жебраком – це смерть, яка настає від повного голоду, отруєння організму алкоголем, інфекцій.

Отже, коли ви бачите жінку з дитиною, яка просить милостиню, єдиний вихід – не подавати їй. Зробити цей бізнес неприбутковим – в наших руках. В такому випадку найкращий вихід, це звернутися до найближчого посту міліції, або дзвонити – 02.

Також, одною з найбільших проблем є сексуальна експлуатація дитини. Коли дитина перетворюється на предмет торгівлі, сексуально експлуатується дорослою людиною за оплату грошима або іншими матеріальними цінностями, то така дія у сучасному міжнародному праві кваліфікується як злочин, серйозне порушення прав дитини і називається комерційною сексуальною експлуатацією дитини (КСЕД). [5]

Розглядаючи цю проблему 26 серпня 2010 року Міністерство юстиції України запропонувало посилити відповідальність за сексуальну експлуатацію дітей. Воно пропонує внести зміни в чинне законодавство у зв'язку з ратифікацією Україною Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та розбещення.

Так, сексуальне домагання дитини за допомогою комп'ютерних систем або телекомунікаційних мереж, а також пропозиція неповнолітньому зустрітись з метою вступу у статеві стосунки карається позбавленням волі на строк від 3 до 5 років або від 5 до 8 років за повторний злочин.

Особливо суворо – позбавленням волі строком від 7 до 12 років – пропонується карати батька, матір, вітчима, мачуху, опікуна чи піклувальника неповнолітнього за примушування до участі в дитячій порнографії.

Зараз подібні дії регламентуються в КК статтею "розбещення неповнолітніх", згідно з якою неправомірні дії відносно особи, яка не досягла 16-річного віку, караються обмеженням волі на строк до 5 років або позбавленням волі на той самий строк. [3]

Відповідальність за сексуальну експлуатацію дітей до цих пір не врегульована в українському законодавстві.

Також багато важливих питань регулюється ЗУ "Про охорону дитинства", де дитині гарантується захист з боку держави, чого ми в даному випадку знову ж таки не спостерігаємо. В законі вказано, що Держава здійснює захист дитини від:

- усіх форм фізичного і психічного насильства, образи, недбалого і жорстокого поводження з нею, експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, у тому числі з боку батьків або осіб, які їх замінюють;

- втягнення у злочинну діяльність, залучення до вживання алкоголю, наркотичних засобів і психотропних речовин;

- залучення до екстремістських релігійних психокультових угруповань та течій, використання її для створення та розповсюдження порнографічних матеріалів, примушування до проституції, жебрацтва, бродяжництва, втягнення до азартних ігор тощо.

Держава через органи опіки і піклування, служби у справах неповнолітніх, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у порядку, встановленому законодавством, надає дитині та особам, які піклуються про неї, необхідну допомогу у запобіганні та виявленні випадків жорстокого поводження з дитиною, передачі інформації про ці випадки для розгляду до відповідних уповноважених законом органів для проведення розслідування і вжиття заходів щодо припинення насильства. [4]

Отже, щоб запобігти даній проблемі, потрібно щоб держава ретельно піклувалася про дітей-сиріт, надавала повний соціальний захист і підтримку дітям, які цього потребують.

Згідно з Конвенцією про права дитини, у зв'язку з фізичною та розумовою незрілістю дитина потребує особливої охорони, турботи і допомоги, у т.ч. належного правового захисту, для повного і гармонійного розвитку її особистості дитині необхідно рости в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові і розуміння.

Експлуатація дитини знаходиться у явному протиріччі з наведеними вимогами. В цьому і полягає суспільна небезпека злочину, передбаченого ст. 150. [6]

Об'єктом даного злочину є особиста свобода, фізичне і психічне здоров'я дитини. Обов'язковою ознакою складу злочину є потерпіль. Ним може бути тільки дитина, яка не досягла віку, з якого законодавством дозволяється працевлаштування. Відповідно ж до законодавства України допускається прийняття на роботу осіб, які досягли шістнадцяти, за згодою одного з батьків або особи, що його замінює, – п'ятнадцяти, а за сукупністю інших, крім такої згоди, умов (щодо учнів певних навчальних закладів, для виконання легкої роботи, що не завдає шкоди здоров'ю і не порушує процесу навчання, у вільний від навчання час) – чотирнадцяти років.

З об'єктивної сторони злочин, передбачений ст. 150, полягає в суспільне небезпечних діях – експлуатації дитини.

Суб'єкт злочину загальний. Експлуатація дитини, вчинена службовою особою, за наявності підстав кваліфікується за ст. ст. 364 або 365.

З суб'єктивної сторони злочин характеризується прямим умислом. Ставлення винної особи до наслідків у вигляді істотної шкоди (ч. 2 ст. 150) може характеризуватися також непрямим умислом або необережністю. Обов'язковою метою експлуатації дитини є отримання прибутку.

Кваліфікованими видами злочину (ч. 2 ст. 150) є експлуатація: 1) кількох (двох чи більше) дітей одночасно або в різний час; 2) дитини, якщо вона потягла істотну шкоду для здоров'я, фізичного розвитку або освітнього рівня дитини; 3) поєднана з використанням дитячої праці в шкідливому виробництві. [2]

Висновки. Отже, проаналізувавши дану тему – експлуатації дитини, можна сказати, що проблеми реально існують, і потрібно вживати жорстких заходів за для її вирішення. В Україні існують різні закони, де регулюється дані питання, а саме: Кримінальний кодекс України, ЗУ "Про охорону дитинства", Конвенція про скасування примусової праці N 105, Міжнародна організація праці N 182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці, Конвенція про права дитини та інші. Потрібно лише, щоб всі ці закони реально діяли. Держава повинна піклуватися про долю дітей, тому, що саме діти – це наше майбутнє.

Література

1. Електронна бібліотека. Паньчук Оксана Володимирівна. Кримінологічна характеристика експлуатації дітей : Дис... канд. Наук Харківського національного університету внутрішніх справ МВС України: 2008р. (www.lib.ua-ru.net)
2. Кримінальний кодекс України, зі змінами в 2010р. (zakon.rada.gov.ua)
3. Газета "Коммерсант-Україна", видавництво від 26.08.2010 р.
4. ЗУ "Про охорону дитинства" (zakon.rada.gov.ua)
5. Швед О.В. Аналіз чинників, що призводять до комерційної сексуальної експлуатації дітей (КСЕД) // Український Соціум. – К., 2005. – № 4(9) – С. 79.
6. Конвенція про права дитини. Дата підписання Україною: 21 лютого 1990 р. Набуття чинності для України: 27 вересня 1991 р.

О.О. Щіпний

Науковий консультант:
ст. викладач **Л.В. Худояр**

ЮРИДИЧНІ ОСОБИ ЯК СУБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

У статті розглядаються проблеми, які виникають при визначенні видів та ступеню відповідальності юридичної особи. Також увагу приділено проблемам, що виникають при банкрутстві юридичної особи. Визначено практичні шляхи вирішення вказаних проблем.

Ключові слова: юридична особа, адміністративна відповідальність, ознаки юридичної особи, банкрутство, підприємство.

ЮРИДИЧЕСКИЕ ЛИЦА КАК СУБЪЕКТ ГРАЖДАНСКОГО ПРАВА

В статье рассматриваются проблемы, которые возникают при определении видов и степени ответственности юридического лица. Также внимание уделено проблемам, которые возникают при банкротстве юридического лица. Определенно практические пути решения указанных проблем.

Ключевые слова: юридическое лицо, административная ответственность, признаки юридического лица, банкротство, предприятие.

O.O. Shchipnyy

LEGAL ENTITIES AS CIVIL LEGAL SUBJECT

Problems which arise up at determination of kinds and degree of responsibility of legal entity are examined in the article. Also attention is spared problems which arise up at bankruptcy of legal entity. Certainly practical ways of decision of the indicated problems.

Keywords: legal entity, administrative responsibility, signs of legal entity, bankruptcy, enterprise.

Постановка проблеми. Інтерес до вивчення теорії юридичної особи зумовлений реформуванням економічної системи України. Роль юридичних осіб в нових умовах значно відрізняється від ролі юридичних осіб в економіці СРСР. Необхідність найбільш ефективного застосування правового інституту змушує вчених звернутися до переосмислення теоретичних положень, що стосуються сутності юридичних осіб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Юридичні особи були об'єктом дослідження С.О. Харитонова, Н.А.Саніахметової, І.В.Спасибо-Фатеевої, О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової та інших вчених-цивілістів. На сучасному етапі розробки вказаної теми юридичні особи приватного права докладно вивчає у своїй монографічній праці І.М. Кучеренко. Юридичні особи публічного права розглядають Л.Бондаренко, Л.Винар та інші дослідники.

Невирішені частини проблеми. Питання ефективної і чесної діяльності юридичних осіб досліджують і обговорюють багато років. Однак, незважаючи на різноманітність та глибину проведених досліджень, діяльність юридичних осіб в деяких аспектах залишається недосконалою. Завдання нашої держави на сьогодні полягає в упорядкуванні питань неспроможності (банкрутства) підприємств з пріоритетом державних інтересів. Продуманий і науково обґрунтований синтез досягнень ряду зарубіжних країн дозволить у перспективі створити в Україні ще більш ефективно діючий інститут банкрутства та могутні кримінально-правові й організаційні основи протидії кримінальним формам банкрутства.

Метою дослідження є виявлення особливостей правового регулювання усього різноманіття видів та організаційно-правових форм юридичних осіб.

Основні результати дослідження. Поняття юридичної особи сформульовано ще у Стародавньому Римі. Проте знадобилося багато часу, перш ніж юридичні особи набули сучасного вигляду. Ще й досі між вченими точаться суперечки відносно сутності юридичних осіб.

Згідно зі ст. 80 ЦК юридична особа – організація, створена шляхом об'єднання осіб та/або майна, яка наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю, тобто може від свого імені набувати майнові та особисті немайнові права і нести цивільні обов'язки, бути позивачем та відповідачем у суді. Категорія юридичної особи чітко визначає межі прав і відповідальності будь-якої організації, забезпечуючи при встановленні з нею договірних відносин іншими учасниками цивільних відносин, впевненість у тому, що вона має необхідну для цього правоздатність і дієздатність.

Ознаки юридичної особи:

- організаційна єдність
- публічність виникнення й припинення
- відокремленість майна
- самостійна відповідальність
- виступ у цивільному обороті від свого імені.

Незалежно від того, що деякі із зазначених ознак не знайшли закріплення в легальному визначенні, визнати організацію юридичною особою можливо лише при наявності сукупності зазначених ознак. Таким чином, ознаки юридичної особи – це імперативні вимоги до організації, дотримання яких дозволяє останньої стать суб'єктом цивільних правовідносин.

Відповідно до ЦК, юридичні особи можуть існувати у різних організаційно-правових формах, до яких належать установа, товариство та інші форми. Це положення ЦК є, на нашу думку, вкрай невдалим. Так, всі підприємства, відповідно до ЦК, віднесені до категорії інших видів юридичних осіб, поряд з установами й товариствами (в т.ч. господарськими). Згідно ж із положеннями ГК України, господарські товариства визнаються різновидом (однією з форм) підприємств. Окрім того, господарськими товариствами (як різновидом підприємств) в ч. 1 ст. 79 ГК визнаються не лише підприємства, але й інші суб'єкти господарювання.

Розглянута логічна помилка в класифікації юридичних осіб, на нашу думку, може бути виправлена наступним чином. Як господарські товариства, так і підприємницькі кооперативи слід визнати підприємствами. Це відповідатиме як традиційному розумінню цього терміну в юридичній науці, так і в історичному контексті, який ми можемо простежити в законодавстві, яке діяло раніше. Зміст і форма їх повністю відповідає визначеному в новому ГК України поняттю підприємства. Таке визнання, безперечно, потребує законодавчого підтвердження.

Пропонуємо в ст. 83 ЦК передбачити, що юридичні особи можуть створюватись у формі підприємств (а не товариств – як передбачає чинна редакція), установ та в інших формах, дозволених законом. Положення ж про те, що підприємницькі товариства (підприємницькі кооперативи та господарські товариства) – різновид підприємств, уже міститься в ГК України.

Відповідно до чинного законодавства юридична особа вважається створеною з дня її державної реєстрації. Виходячи з цього, створення юридичної особи – це багатостадійний процес, який закріплюється чинним законодавством і становить систему фактичних та юридичних дій засновників (учасників) і державних органів.

Засновниками юридичних осіб можуть бути фізичні особи при досягненні ними дієздатності, юридичні особи, а також держава, АРК та територіальні громади. Причому публічно-правові утворення, на відміну від фізичних та юридичних осіб приватного права, можуть створювати не тільки юридичні особи публічного права, а й юридичні особи приватного права.

Встановити єдиний спосіб створення для всіх видів і організаційно-правових форм юридичних осіб неможливо. Розрізняються способи, що застосовуються при створенні публічних і приватних юридичних осіб, при створенні юридичних осіб, які виникають внаслідок злиття, приєднання, поділу, перетворення та виділу вже існуючих юридичних осіб. Між тим загальними ознаками, притаманними на сьогодні всім способам створення юридичних осіб, є те, що вони виникають за волею засновників і підлягають державній реєстрації.

Традиційно прийнято виділяти такі основні способи створення юридичних осіб: розпорядчий, нормативно-явочний (явочно-нормативний, реєстраційний), довільний і договірний. Між тим в умовах ринкової економіки застосовується тільки розпорядчий і нормативно-явочний спосіб. Якщо перший характерний для створення юридичних осіб публічного права, то другий – застосовується для створення юридичних осіб приватного права.

Порушення встановленого законом порядку створення юридичної особи або невідповідність її установчих документів законодавці є підставою для відмови у державній реєстрації цієї юридичної особи. Відмова з інших мотивів не допускається.

Припинення юридичної особи – це або остаточне припинення будь-якої діяльності якогось суб'єкта господарювання, або припинення його функціонування в конкретній організаційно-правовій формі із заміною на нову.

Законодавець відрізняє такі види припинення юридичних осіб:

1) реорганізація, яка здійснюється шляхом: злиття, приєднання, поділу, перетворення, виділу (згадується у ст.109 ЦК);

2) ліквідація, яка може бути виконана добровільно або примусово.

Злиття – це спосіб припинення кількох юридичних осіб, коли їх майно, права та обов'язки переходять до новоствореної юридичної особи- правонаступника.

Приєднання – спосіб припинення однієї чи кількох юридичних осіб, майно, права та обов'язки яких переходять до іншої юридичної особи- правонаступника.

Поділ – спосіб припинення однієї юридичної особи, майно, права та обов'язки якої переходять до кількох юридичних осіб- правонаступників відповідно до розподільчого балансу.

Перетворення – спосіб припинення однієї юридичної особи, коли її майно, права та обов'язки переходять до новоствореної юридичної особи- правонаступника.

Виділ – це перехід за розподільчим балансом частини майна, прав та обов'язків юридичної особи до однієї або декількох створених нових юридичних осіб.

Юридична особа за чинним законодавством України відповідає по своїх обов'язаннях усім своїм майном самостійно. Але якщо цивільно-правова відповідальність юридичної особи цілком врегульована чинним законодавством та щодо неї склалася судово практика, то щодо адміністративної та кримінальної відповідальності відповідальності юридичної особи лунають дискусії, незважаючи на те, що в Кодексі про адміністративні правопорушення іноді прямо вказується: "За дане правопорушення відповідає підприємство, яке його вчинило, в повному обсязі".

Чітке законодавче встановлення юридичної, зокрема адміністративної, відповідальності є одним із ефективних засобів забезпечення дотримання учасниками правовідносин приписів правових норм. З огляду на це, практичне значення нормативного визнання підприємств, установ, організацій або об'єднань громадян суб'єктами адміністративної відповідальності полягає в тому, що в ряді випадків при порушенні порядку і правил, встановлених законодавством, не має можливості встановити відповідальність безпосередньо посадових осіб.

Чинне кримінальне законодавство України не передбачає кримінальної відповідальності юридичних осіб, хоча у світі зараз існує чітко виражена тенденція до визнання такої відповідальності. Згодом відповідні норми з'являться і в Україні, оскільки наша країна ратифікувала низку міжнародних конвенцій, з яких останньою є Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією, котрі визнають кримінальну відповідальність юридичних осіб. На розгляд Верховної Ради України вже внесено відповідний законопроект.

Цивільний кодекс України містить загальні положення про банкрутство юридичних та фізичних осіб – підприємців. Господарський кодекс України, який прийнятий разом із Цивільним кодексом, містить розділ про банкрутство, котрий будується переважно на загальних положеннях Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", прийнятого у 1999 р. Саме він є базовим нормативним актом у сфері регулювання відносин банкрутства. Проте у процесі реформування національного законодавства у зазначеній сфері цей Закон зазнав значних змін.

Висновки. Аналізуючи вище викладене, можна зробити такі висновки:

- однією з характерних рис законів про неспроможність є те, що вони складаються із норм матеріального та процесуального характеру, які є однаково важливими для розв'язання проблем неплатоспроможності та здійснення провадження у справі про неспроможність;

- на сучасному етапі інститут неспроможності у правових системах світу розвивається переважно двома шляхами, що зумовлюється різними концептуальними підходами, які умовно називають "проборжниковими" та "прокредиторськими", але для України найкращим підходом було б поєднання елементів обох концепцій законодавства про неспроможність;

- стабільність економіки держави, захист майнових інтересів і фінансового благополуччя кредиторів від недобросовісних дій боржників залежить значною мірою і від кримінально-правових норм, які передбачають відповідальність за банкрутство.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – ст. 141
2. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст.144.
3. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради. – 2003. – №№40-44. – Ст.356.
4. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 47-48
5. Закон України "Про банки і банківську діяльність" // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №5-6.
6. Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" від 14 травня 1992 р. (остання редакція від 09.01.2009 р.) // Відомості Верховної Ради. – 1992. – №31. – Ст. 440.
7. Закон України "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців" від 15.05.2003 р. (остання редакція від 01.01.2007р.) // Відомості Верховної Ради. – 2003. – №31-32. – Ст. 263.
8. Постанова Вищого господарського суду України від 0108.2001 р. по справі № 2/487 // Вісник господарського судочинства. – 2002. – № 2. – С. 162.
9. Рішення Конституційного Суду України № 7-рп/2001 від 30 травня 2001 р / / Офіційний вісник України. – 2001. – № 24. – Стор.57. – Ст.1076.
10. Амельченко В. Сутність юридичної особи в сучасних умовах. // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – №2. – С.27-29.
11. Асканазий С.И. Об основаниях правовых отношений между государственными социалистическими организациями // Ученые записки Ленинград, юрид. ин-та. – Л., 1947. – Вып. 4. – С. 20-33.
12. Баиева А.Р. Историческое развитие и становление института юридического лица в российском и зарубежном праве // Труды юридического факультета СевКавГТУ: Сборник научных трудов. Выпуск 1. – Ставрополь: СевКавГТУ, 2004. – 250 с.
13. Бірюков О. Банкрутство як важливий елемент справедливої конкуренції / / Юридична газета. 2005. – №14. – 23 липня. – С.7.

Є.І. Юркевич

Науковий керівник:

д.ю.н., професор В.К. Матвійчук

ШТРАФ ЯК ВИД ПОКАРАННЯ

У статті здійснений комплексний аналіз та обґрунтування місця і ролі інституту покарання в системі засобів протидії злочинності в умовах демократизації та гуманізації кримінальної політики української держави.

Ключові слова: *штраф, кримінальне покарання, санкція.*

Е.И. Юркевич

ШТРАФ КАК ВИД НАКАЗАНИЯ

В статье сделан комплексный анализ и обоснование места и роли института наказания в системе способов противодействия преступности в условиях демократизации и гуманизации уголовной политики украинского государства.

Ключевые слова: *штраф, уголовное наказание, санкция.*

E.I. Jurkiewicz

PENALTY AS PUNISHMENT

The paper made a comprehensive analysis and justification of the place and role in the institution of punishment to crime in terms of democratization and humanization of the criminal policy of the Ukrainian state.

Key words: *fines, criminal penalties, sanction.*

Постановка проблеми. З проголошенням незалежності в Україні розпочався активний процес творення демократичної, соціальної, правової держави. Процес оновлення торкнувся практично всіх сфер життя українського суспільства. Особливе місце серед проблем, пов'язаних із творенням української держави, посідають проблеми протидії злочинності. Для України вони є вельми актуальними, оскільки упродовж останніх років однією з найбільш небезпечних загроз національній безпеці України є зростання криміналізації суспільства, збільшення росту злочинності у всіх її проявах. Суспільна небезпечність злочинності, а особливо організованої, полягає в тому, що вона веде боротьбу за реальну владу в суспільстві, за оволодіння всіма цінностями, створеними теперішнім та попередніми поколіннями.

Покарання як один з центральних інститутів кримінального права є важливим інструментом в руках держави для охорони найважливіших суспільних відносин. Воно є провідною і найбільш поширеною формою реалізації кримінальної відповідальності і разом з тим покликане забезпечувати поведінку людей відповідно до вимог закону. Кримінальне покарання являє собою реакцію держави на вчинений особою злочин. Для самого ж злочинця покарання – це кримінально – правовий наслідок скоєного їм злочину. Покарання виникає одночасно із виникненням злочину і пов'язане з ним нерозривними зв'язками, які обумовлюють практичну неможливість існування одного без іншого.

Століттями юристи і філософи сперечаються про те, які види покарань і в якому обсязі можуть бути застосовані до осіб, що вчиняють злочини. І якщо стосовно можливості допущення одних видів покарань (таких, наприклад, як смертна кара) дискусії ще точаться й досі, то стосовно деяких інших практично загальновизнано, що вони можуть і повинні застосовуватися до злочинців. До останніх належить і штраф, який не тільки у вітчизняному, але й в зарубіжному кримінальному праві давно вже став класичним видом покарання. В сучасному світі немає жодного кримінального кодексу, який би не передбачав даного виду покарання. Передбачений він і в КК України, відповідно до ст. 53 якого даний вид покарання може бути як основним, так і додатковим.

Розвиток ринкових відносин в країні, з одного боку, і значна поширеність злочинів, за які було б доцільним застосування штрафу, з іншого – здавалося б передбачає і значний обсяг його застосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливого значення штрафу як виду покарання надає й наука кримінального права. Питання законодавчого визначення і практичного застосування даного виду покарання, а також загальні питання вчення про покарання, що мають безпосередній стосунок і до штрафу, досліджувалися в роботах багатьох вчених, зокрема: П. П. Андрушка, Ю. В. Александрова, М. І. Бажанова, Л. В. Багрія-Шахматова, Ю. В. Бауліна, Х. І. Гаджиева, І. М. Гальперіна, В. К. Дуюнова, В. П. Козирєвої, О. В. Курца, В. Т. Маляренко, М. І. Мельника, В. В. Сташиса, В. І. Тютюгіна, О. Л. Цветиновича, В. Л. Чубарева, С. С. Яценка та інших.

В сучасній українській кримінально-правовій науці деякі питання штрафу як виду покарання були предметом дослідження В. П. Козирєвої ("Кримінальні покарання майнового характеру за законодавством України"). Проте, в цій роботі вони досліджувалися не самостійно, а лише як невелика частина проблеми більш загального характеру.

Викладене свідчить, що проблематика штрафу як виду покарання була й залишається актуальною для науки кримінального права, оскільки саме від ступеня наукової розробленості відповідних проблем значною мірою залежить і адекватність законодавчого визначення даного виду покарання і ефективність його практичного застосування.

Метою дослідження є здійснення комплексного аналізу та обґрунтування місця і ролі інституту покарання в системі засобів протидії злочинності в умовах демократизації та гуманізації кримінальної політики української держави; законодавчого визначення та судового застосування штрафу як виду покарання за кримінальним правом України.

Основні результати дослідження. Історія розвитку положень вітчизняного кримінального законодавства щодо штрафу як виду покарання свідчить про наступне. По-перше, штраф є традиційним видом покарання впродовж всієї історії українського кримінального законодавства, який в окремі періоди домінував перед іншими покараннями, в інші – знаходився на другорядних ролях, проте завжди визнавався законодавцем. По-друге, вітчизняне кримінальне законодавство дійшло до того етапу розвитку, коли загальні положення про всі види покарання, в тому числі й щодо штрафу, визначаються в спеціальній статті Загальної частини. По-третє, впродовж значного періоду вітчизняної історії штраф як вид покарання визначався в тій грошовій одиниці, яка на той чи інший момент знаходилася в обігу, і тільки в період гіперінфляції початку дев'яностих років ХХ століття законодавець почав використовувати для визначення розміру штрафів певні умовні розрахункові одиниці. По-четверте, історія довела необхідність визначення в санкціях статей Особливої частини кримінального законодавства як мінімального, так і максимального розмірів штрафу як виду покарання. По-п'яте, витримали перевірку часом положення про необхідність встановлення в загальній частині мінімального та максимального розміру штрафу; про можливість призначення цього покарання як основного, так і додаткового, тільки за умови, що воно передбачене в санкції відповідної статті Особливої частини КК; про необхідність вироблення механізмів заміни штрафу іншими заходами впливу при неможливості його сплати тощо.

Доктринальне визначення поняття штрафу як виду кримінального покарання за чинним КК України може бути, наприклад, наступним: "Штраф – це захід примусу, що застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, і полягає у передбаченому законом обмеженні її права власності на певну суму грошових коштів".[2]

Штраф у чинному КК України не зовсім обґрунтовано поміщений на перше місце в системі покарань як найбільш м'який його вид. У зв'язку з цим, уявляється за необхідне внести відповідні зміни до ст. 51 КК України, перемістивши штраф з першої позиції на четверту – після таких видів покарання як позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та громадських робіт.

Попри єдність використовуваної законодавцем термінології, під штрафом слід розуміти три самостійні поняття різної галузевої належності, а саме: кримінальне покарання; вид адміністративного стягнення та вид забезпечення виконання цивільно-правового зобов'язання. Відмінність властивостей цих явищ не дає підстав для їх ототожнення, а навпаки, потребує їх послідовного розмежування.

Штраф як вид покарання має визначатися в національній грошовій одиниці України (гривні) і встановлюватися в сумі від 500 до 50000 гривень. [5].

Порядок погашення судимості особи, яка відбула основне покарання у виді штрафу, має знаходитися в прямій залежності від ступеня суворості даного виду покарання та бути узгодженим з порядком погашення судимості осіб, що відбули інші види основних покарань.

Штраф як основний вид покарання може встановлюватися виключно у санкціях за злочини невеликої та середньої тяжкості. При цьому, якщо в якості покарання за злочини невеликої тяжкості він може бути встановлений без будь-яких особливих додаткових вимог, то встановлення його в санкціях за злочини середньої тяжкості має бути узгодженим з формою вини, з якою вчинюється такий злочин, та максимальним розміром покарання у виді позбавлення волі. Зокрема, штраф може бути адекватною альтернативою позбавленню волі на строк не більше трьох років за умисні середньої тяжкості злочини та позбавленню волі на строк до п'яти років за необережні середньої тяжкості злочини.

Штраф як основне покарання цілком обґрунтовано і доцільно встановлюється законодавцем не тільки за корисливі, але й за інші категорії злочинів – як умисні, так і необережні, коли цілі покарання можуть бути досягнуті без використання більш суворих видів покарання.

Чинне кримінальне законодавство України не завжди адекватно визначає розміри штрафу в санкціях за окремі види злочинів. З метою удосконалення цих розмірів та встановлення залежності розміру штрафу від ступеня тяжкості вчинення злочину пропонується дванадцять типових розмірів штрафу як виду покарання, що дозволить забезпечити системний підхід до побудови санкцій статей Особливої частини КК України, що передбачають штраф як вид покарання; зробить співвідношення ступеня карального впливу різних видів покарань у санкції відносно рівним; зменшить можливість зловживань та помилок, винесення неправосудних вироків при призначенні штрафу судами.

Штраф як основний вид покарання може поєднуватися в альтернативних санкціях з будь-якими іншими основними видами покарання, крім довічного позбавлення волі. При цьому, однак, конструювання санкцій, в яких передбачалися б виключно штраф та позбавлення волі як основні покарання є неприпустимим. Якщо законодавець вважає за можливе встановити в якості альтернативного до позбавлення волі покарання у виді штрафу, то в цій санкції в якості альтернативних можуть і повинні встановлюватися такі види покарань, які є більш суворими, ніж штраф, але менш суворими, ніж позбавлення волі, зокрема: виправні роботи, службові обмеження для військовослужбовців, обмеження волі тощо. У той же час, штраф не повинен встановлюватися у якості безальтернативного основного покарання, оскільки це звужує можливість індивідуалізації кримінальної відповідальності, а за окремих умов і унеможлиблює призначення покарання взагалі.

Загальні засади призначення покарання при призначенні штрафу не мають жодних винятків. Це означає, що кожного разу суд призначає штраф в рамках санкції статті Особливої частини КК України, за якою засуджується особа, винна у вчиненні злочину, з урахуванням положень Загальної частини КК України, а також враховуючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, які пом'якшують та обтяжують покарання. Разом з тим, із КК України слід усунути непотрібні дублювання загальних засад призначення покарання, зокрема слід виключити з ч. 2 ст. 53 КК України вимоги про призначення штрафу з урахуванням тяжкості вчиненого злочину та майнового стану засудженого, оскільки вони вже передбачені в загальних засадах призначення покарання.[2]

При застосуванні ст. 69 КК України штраф може бути призначений як у тих випадках, коли він передбачений в санкції статті Особливої частини КК України, проте нижче нижньої межі, але не менше за 30 нмдг, так і в тих випадках, коли він у санкції не передбачений – в порядку переходу до іншого більш м'якого виду покарання. Практична нереалізованість у кримінальному законі штрафу як додаткового покарання фактично унеможлиблює застосування ч. 2 ст. 69 КК України для не призначення штрафу як обов'язкового додаткового покарання. Проте з метою розширення можливостей суду у застосуванні ч. 2 ст. 69 КК України її можна було б викласти, наприклад, у такій редакції: "2. На підставах, передбачених у частині першій цієї статті, суд може не призначати додаткового покарання, що передбачене в санкції статті Особливої частини цього Кодексу як обов'язкове, або перейти до іншого, більш м'якого виду додаткового покарання, ніж передбачене в санкції".

При призначенні покарання за сукупністю злочинів та сукупністю вироків штраф, призначений в якості основного покарання за один із злочинів, може звертатися як до самостійного виконання, так і поглинатися іншим, більш суворим покаранням, проте в жодному випадку не може складатися з іншими покараннями. Якщо ж штраф виступає в якості додаткового покарання, то при призначенні його за сукупністю злочинів або сукупністю вироків він може бути призначений до остаточного основного покарання тільки в тому разі, якщо він був призначений в якості додаткового покарання хоча б за один із злочинів, що входять до сукупності.

Ст. 77 КК України не встановлює самостійної правової підстави для призначення штрафу в якості додаткового покарання. Цією статтею визначається перелік покарань, які можуть бути призначені в якості додаткових в тих випадках, коли існують встановлені законом підстави їх призначення: чи вони передбачені в санкції статті Особливої частини, чи вони можуть бути призначені на підставі певної іншої

статті Загальної частини КК України. Розширення можливості застосування штрафу як додаткового покарання при звільненні від відбування основного покарання з випробуванням слід шукати не в неадекватному тлумаченні ст. 77 КК України, а в розширенні використання цього виду покарання в якості додаткового в санкціях статей Особливої частини КК України.

Висновки. Підсумовуючи, можна сказати, що всі перелічені складові інституту покарання – наявність підстави притягнення до кримінальної відповідальності, мета покарання, принципи інституту покарання, – є, по-перше, важливими гарантіями забезпечення адекватності інституту покарання; по-друге, виступають критеріями визначення адекватності інституту покарання, кожна з яких висуває свої певні вимоги, з одного боку, до інституту покарання, а з другого – до кожної іншої складової, яка висуває свої окремі, специфічні вимоги.

Проте зазначені правові критерії оцінки адекватності інституту покарання залишаються формальними, "порожніми" правовими критеріями, і їх слід ще наповнити певним конкретним змістом, оскільки нас не просто цікавить, наприклад, мета покарання, підстави притягнення до кримінальної відповідальності або принципи призначення покарання як суто формальні поняття (хоч їх наявність є необхідною умовою сама по собі), нас цікавить те, яка саме мета стоїть перед інститутом покарання, яка саме умова є підставою притягнення до кримінальної відповідальності, на підставі яких конкретно принципів суд призначає покарання. Іншими словами, нас цікавить зміст цих понять і те, то визначає цей зміст.

Можна стверджувати, що саме складові суспільного буття, конкретні суспільні відносини і визначають зміст цих понять, складових інституту покарання. Саме економічна, культурна, політична, духовна, правова та інші сфери конкретно-історичного контексту суспільного буття і визначають (наповнюють) зміст елементів інституту покарання, які є критеріями оцінки адекватності інституту покарання.

Що ж стосується саме штрафу то слід наголосити, що це грошове стягнення, що накладається судом у випадках і межах, встановлених в Особливій частині КК України.

Розмір штрафу визначений ст. 52 ч. 2 КК і встановлений у межах від тридцяти до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Разом із цим нормами Особливої частини КК можуть бути встановлені і більш високі розміри штрафу (напр., ст. 209 ч. 1 "Легалізація (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутого злочинним шляхом" встановлює розмір штрафу від п'ятсот до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та ін.).

При визначенні розміру штрафу суд повинен враховувати тяжкість вчиненого злочину та майновий стан винного (с. 53 ч. 2 КК).[2]

Цей вид покарання може застосовуватись і як основний, і як додатковий. При застосуванні як додаткового покарання це допускається виключно у випадках, коли санкція норми Особливої частини КК прямо передбачає таку можливість.

Разом з цим штраф може бути застосований і у випадках, коли він прямо не передбачений санкцією норми Особливої частини КК. Це може бути при: звільненні від покарання з випробуванням (ст. 77 КК); призначенні більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК).[2]

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 р. (із змінами і доповненнями, внесеними Законом України № 2222 від 08.12.2004 р.) // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний Кодекс України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26.
3. Кримінально-виконавчий кодекс України: прийнятий 11 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3-4. – Ст. 21.
4. Про внесення змін до законодавчих актів України щодо застосування кримінальних покарань у вигляді штрафу: Закон України від 8 лютого 1995 року № 41/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 8. – Ст. 53.

5. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 28 травня 2004 р. № 9 "Про деякі питання застосування судами України адміністративного та кримінального законодавства у зв'язку з набранням чинності Законом України від 22 травня 2003 р. "Про податок з доходів фізичних осіб" // Вісник Верховного Суду України. – 2004. – № 6. – С. 29.

Ю.В. Яременко

Науковий керівник:
д.ю.н., професор **А.А. Музика**

ПРИМУСОВЕ ЛІКУВАННЯ ЯК ЗАХОДИ МЕДИЧНОГО ВПЛИВУ НА ЛЮДИНУ

В статті розглянуто примусове лікування як заходи медичного впливу на особу.

Ключові слова: примусове лікування, алкоголізм, наркоманія, психічний стан.

Ю.В. Яременко

ПРИНУДИТЕЛЬНОЕ ЛЕЧЕНИЕ КАК СПОСОБ МЕДИЦИНСКОГО ВЛИЯНИЯ НА ЧЕЛОВЕКА

В статье рассмотрено принудительное лечение как мероприятия медицинского влияния на человека.

Ключевые слова: принудительное лечение, алкоголизм, наркомания, психическое состояние.

J. V. Yaremenko

THE FORCED TREATMENT AS MEASURES OF MEDICAL INFLUENCE IS ON A MAN

In the article the forced treatment as measures of medical influence is considered on a person.

Key words: forced treatment, alcoholism, drug addiction, mental condition.

Постановка проблеми. Не завжди суспільно небезпечні діяння здійснюють осудні особи. Іноді, приголомшені скоєним, а особливо несприятливими наслідками, що наступили для них, обвинувачені захворюють душевною хворобою, що перешкоджає їм керувати своїми діями і усвідомлювати їх. У таких ситуаціях вирішується питання про примусове лікування їх, тобто застосування медичних заходів примусового характеру.

Таким чином, примусові заходи медичного характеру можна визначити як кримінально-правову форму державного примусу, яка полягає в примусовому лікуванні осіб, що скоїли суспільно-небезпечне діяння в неосудному стані, або що скоїли такі діяння в стані осудності або захворіли до проголошення вироку або під час відбування покарання душевною хворобою і психічний стан потребує примусового лікування, а також засуджених, страждаючих алкоголізмом, наркоманією, або токсикоманією, з метою лікування і створення умов, сприятливих для досягнення мети покарання [2].

Проблеми ефективності застосування примусових заходів медичного характеру є досить актуальними як для розвитку кримінального права, так і вдосконалення практики застосування кримінально-правових норм, особливо в сучасний період.

Мета дослідження полягає в теоретичному вивченні проблем застосування примусових і інших заходів медичного характеру, спрямованих на вдосконалення кримінально законодавства, а також практики застосування кримінально-правових засобів в діяльності суду. Для досягнення поставленої мети ставилися наступні основні завдання:

- провести аналіз застосування примусових та інших медичних заходів в Україні;
- на основі юридично-дагматичного аналізу Кримінального законодавства України встановити систему кримінально-правових норма, що передбачає застосування примусових та інших заходів медичного характеру;

- вивчити законодавство України, а також інших держав і науково обґрунтувати можливість продовження, припинення, зміни застосування примусових та інших заходів медичного характеру;

- вивчити практику застосування примусових та інших заходів медичного характеру в зарубіжному кримінальному законодавстві;

- використовуючи аналіз і систему узагальнення, визначити рівень існуючої судової практики застосування примусових та інших заходів медичного характеру та проблеми її ефективності;

- Розробити науково обґрунтовані пропозиції щодо проблем застосування примусових та інших заходів медичного характеру, спрямованих на вдосконалення Кримінального законодавства України [1]

Основні результати дослідження. На сьогодні Верховна Рада прийняла закон про введення примусового лікування від алкоголізму осіб, що зловживають алкоголем. Цим же законом посилюються покарання за вчинення насильства в родині.

За прийняття законопроекту № 0895 Про внесення змін до деяких законодавчих актів у цілому проголосував 331 депутат при необхідних 226.

Відповідно до закону, особи, які зловживають алкоголем, у примусовому порядку повинні направлятися в спеціалізовані медичні заклади для проходження курсу лікування від алкоголізму.

Також Рада посилила покарання за здійснення насильства в родині, а саме, за навмисне здійснення будь-яких дій фізичного, психологічного або економічного характеру, у результаті чого могла б бути завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого.

За статистику в Україні алкоголіком стає 1 з 10 українців, що вживають алкоголь. За останні 10 років кількість осіб, які перебувають у залежності тільки від пива, зросла в 10-12 разів. А загальний показник вживання алкогольних напоїв в Україні досяг оцінки 12 літрів на 1 людину в рік. За даними голови Національної ради з питань охорони здоров'я при Президентові України, у країні щорічно через алкоголізм помирає понад 40 тисяч осіб [3]

Гостро стоїть сьогодні питання про захворювання, які можуть бути загрозою як для однієї людини, так і для суспільства в цілому. Питання туберкульозу. Це захворювання набуло таких загрозливих масштабів епідемії, що змусило ще у 2001 році прийняти у Верховній Раді України відповідний закон на його подолання.

До речі, небагато хвороб "удостоїлися такої честі". Що ж до туберкульозу (а мова йде саме про нього), то актуальність його, на жаль, не применшилася й сьогодні, адже ця інфекційна хвороба становить загрозу для життя будь-якої людини незалежно від віку, матеріальних статків. Найбільшим джерелом хвороби була і є інфікована людина.

Тому після нашого спілкування, перебування у скупченому середовищі людей завжди є ймовірність одержати діагноз "туберкульоз".

Визначення цього терміну зазначається й у ст. 1 Закону України "Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз". Особлива увага в ньому звертається на хворих на заразні форми туберкульозу, у виділеннях яких виявлено мікобактерії, і такі хворі є джерелом інфекції для осіб, котрі з ними контактують.

Не секрет, що не всі з їх числа бажають добросовісно лікуватися у туб кабінеті центральної рай лікарні чи обласному туберкульозному закладі.

Згідно зі ст. 12 вищевказаного закону лікування хворих на туберкульоз здійснюється під обов'язковим медичним контролем із дотриманням встановлених стандартів лікування. Хворі на заразні форми туберкульозу, в тому числі соціально дезадаптовані, зі супутніми захворюваннями на хронічний алкоголізм, наркоманію чи токсикоманію, які ухиляються від лікування і становлять загрозу розповсюдження хвороби серед населення, за рішенням суду підлягають обов'язковій госпіталізації до протитуберкульозних закладів, визначених місцевими органами виконавчої влади.

Цим же законом визначено, що особи, хворі на туберкульоз, зобов'язані дотримуватися режиму лікування, виконувати призначення лікаря протитуберкульозного закладу, проходити у встановлені строки необхідні медичні огляди та обстеження, дотримуватися вимог санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм у лікувально-профілактичних закладах, на роботі та в побуті, вживати інших заходів для запобігання поширенню туберкульозу. Перебування таких хворих поміж інших членів суспільства може спровокувати виникнення і поширення цього небезпечного захворювання у невизначеного кола осіб [4].

Висновки. Дослідивши всі аспекти даної теми можна зробити висновок, що Законодавство України по відношенню до осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння в стані неосудності або захворіли душевною хворобою після вчинення злочину, переслідує тему забезпечити безпеку суспільства і передбачити вчинення такими особами повторного діяння, а також вилікувати хворого від його недугу.

Ця ціль досягається шляхом застосування примусових заходів медичного характеру. Примусові заходи медичного характеру – це заходи державного примусу, які застосовуються до осіб, що визнані вироком суду неосудними, вчинили суспільно – небезпечне діяння в стані неосудності. Або, які вчинили суспільно-небезпечне діяння, в стані осудності, але захворіли до винесення вироку чи під час відбування покарання на душевну хворобу, що позбавляє їх можливості усвідомлювати свої дії або керуватися ними. Такий захід державного примусу є виправданим, оскільки він є засобом попередження злочинності, яка в даний період розвитку суспільства є негативним соціальним явищем.

Алкоголізм і наркоманія – найважливіші проблеми в нашому суспільстві. Особа, яка вчинила злочин в стані наркотичного чи алкогольного сп'яніння, не звільняється від кримінальної відповідальності, а навпаки, це обтяжуюча обставина. Систематично вживаючи особою спиртних напоїв або наркотичних засобів у неї може розвинути захворювання, що характеризується постійним потягом до таких напоїв чи засобів. На ґрунті алкоголізму, а також наркоманії людина може вчинити злочин при чому не обов'язково саме в стані сп'яніння. Це може бути внаслідок хронічного захворювання на алкоголізм. Направлення на примусове лікування може застосовуватися лише в випадку визнання особою винною у вчиненні злочину. Примусове лікування осіб, які засуджені за вчинені на ґрунті алкоголізму чи наркоманії злочини, треба відрізнити від примусового лікування в лікувально-трудовах профілакторіях, хронічних алкоголіків та осіб хворих на наркоманію, які злочинів не вчиняли. Суд не вправі у вироку встановлювати строк примусового лікування. Тривалість лікування залежить від його результатів.

Література

1. Про психіатричну допомогу: Закон України від 22 лютого 2000 року №1489-Ш// Відомості Верховної Ради України. – 2000. – №19. – С.143.
2. Хряпінський П.В. Кримінальне право України: Загальна частина: навч.посібн./ авт.упоряд. П.В. Хряпінський. – Суми: Університетська книга, 2009. – С. 687.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII
4. Закон України "Про боротьбу із захворюванням на туберкульоз", ст. 1.

О.Д. Яцюченко

Науковий керівник:
к.і.н. І.П. Малютіна

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КООПЕРАТИВІВ

У статті висвітлено аспекти створення і діяльності сільськогосподарських кооперативів в Україні. Визначено форму організації роботи сільськогосподарських товаровиробників в

умовах приватної власності та продуктивного вирішення проблем на шляху їх розвитку. Питання, що пов'язані з організацією діяльності кооперативів досить не врегульовані на сьогоднішній день, що створює низку перешкод для сільськогосподарських товаровиробників. Це можна вирішити шляхом об'єднання зусиль сільськогосподарських товаровиробників та органів державної і виконавчої влади.

Ключові слова: сільськогосподарська кооперація, сільськогосподарські товаровиробники, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, виробничі кооперативи, ринкові відносини.

О.Д. Яцюченко

ПРАВОВОЕ ПОЛОЖЕНИЕ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ КООПЕРАТИВОВ

В статье отражены аспекты создания и деятельности сельскохозяйственных кооперативов в Украине. Определена форма организации работы сельскохозяйственных товаропроизводителей в условиях частной собственности и производительного решения проблем на пути их развития. Вопросы, которые связаны с организацией деятельности кооперативов достаточно не урегулированы на сегодняшний день, что создает ряд препятствий для сельскохозяйственных товаропроизводителей. Это можно решить путем объединения усилий сельскохозяйственных товаропроизводителей и органов государственной и исполнительной власти.

Ключевые слова: сельскохозяйственная кооперация, сельскохозяйственные товаропроизводители, сельскохозяйственные обслуживающие кооперативы, производственные кооперативы, рыночные отношения.

O.D. Yatsyuchenko

LEGAL STATUTE OF AGRICULTURAL COOPERATIVE STORES

In the article the aspects of creation and activity of agricultural cooperative stores are reflected in Ukraine. The form of organization of work of agricultural commodity producers is certain in the conditions of peculiar and productive decision of problems on the way of their development. Questions which are related to organization of activity of cooperative stores not well-regulated enough for today that creates row of obstacles for agricultural commodity producers. It can be decided by combining effort and organs of state and executive power of agricultural commodity producers.

Keywords: agricultural cooperation, agricultural commodity producers, agricultural attendant cooperative stores, productive cooperative stores, market relations.

Постановка проблеми та аналіз останніх джерел і публікацій. Теоретичну базу дослідження становлять роботи фахівців з питань сільськогосподарської кооперації, зокрема, найбільш повно ці проблеми висвітлені у роботах Н.О.Багая[1], В.Ю.Уркевича [2], В.І.Семчика [3], та ряду інших.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти з питань правового врегулювання діяльності сільськогосподарських кооперативів, Конституція України, Закон України, Постанови К.М.У., періодична довідкова література, матеріали конференцій, збірки наукових праць.

Мета дослідження полягає в розв'язанні теоретичних положень щодо розвитку та організації діяльності сільськогосподарських кооперативів та обґрунтуванні практичних рекомендацій по підвищенню продуктивності виробництва сільськогосподарських товаровиробників.

Основні результати дослідження. Для досягнення мети дослідження були поставлені наступні завдання:

- визначити і охарактеризувати теоретично-методологічні основи захисту інтересів сільськогосподарських товаровиробників;
- здійснити аналітичну оцінку умов на яких здійснюється реалізація сільськогосподарська продукція;
- обґрунтувати механізми удосконалення прав і законних інтересів сільськогосподарських товаровиробників.

Законодавче обґрунтування поняття "Сільськогосподарська кооперація" приводиться в ч.1 ст.1 Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію" від 17 липня 1997 року N 469/97-ВР, та являє собою систему сільськогосподарських кооперативів, об'єднаних створених з метою задоволення економічних потреб членів кооперативу, що здійснюють свою діяльність у встановленому законом порядку [4].

Сільськогосподарський кооператив (далі – кооператив) – юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, що є сільськогосподарськими товаровиробниками, на засадах добровільного членства та об'єднання майнових пайових внесків для спільної виробничої діяльності у сільському господарстві та обслуговування переважно членів кооперативу.

Істотними умовами, що характеризують діяльність кооперативу є:

- добровільність членства фізичних і юридичних осіб в кооперативі та безперешкодний вихід з нього;
- обов'язкова трудова участь членів у діяльності виробничого кооперативу;
- обов'язкова участь членів у господарській діяльності обслуговуючого кооперативу;
- відкритість і доступність членства для тих, хто визнає статут кооперативу, бажає користуватися послугами цього кооперативу та у разі потреби погоджується брати участь у фінансуванні його на умовах, встановлених статутом кооперативу;
- демократичний характер управління, рівні права у прийнятті рішень за правилом "один член кооперативу – один голос";
- обмеження виплат часток доходу на паї;
- розподіл доходу між членами кооперативу відповідно до їх участі в діяльності кооперативу;
- контроль членів кооперативу за його роботою в порядку, передбаченому статутом цього кооперативу.

Українські товаровиробники завжди переймалися ідеєю створення кооперації шляхом впровадження таких організаційно-правових форм як кооперативні товариства, їхні спілки тощо. Після становлення України як незалежної суверенної держави відбулося реформування і відтворення земельних і аграрних відносин. Указ Президента України "Про заходи щодо розвитку кооперативного руху та посилення його ролі у реформуванні економіки України на ринкових засадах" сприяв створенню умов для сільськогосподарського виробництва та використання кооперативної форми діяльності на демократичних засадах.

Формування нових засад кооперативної діяльності, знайшли своє відображення і в новій Конституції України, як одна з основних організаційно-правових форм агропідприємницької діяльності

На сьогоднішній день в Україні досить активна нормотворча діяльність в напрямку агропромислового виробництва. Зокрема це стосується Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію" від 17 липня 1997 р. норми якого спрямовані на встановлення ефективних умов для організації і діяльності кооперативів в Україні.

Але, навіть із прийняттям вищезгаданих нормативно-правових актів, питання сільськогосподарської кооперації не є достатньо врегульованим. Так, наприклад, сільськогосподарські кооперативи часто розглядають як невідприємницькі організації, що суперечить загально визначеній практиці функціонування кооперативів у світі.

Під час написання дипломної роботи я звертаю увагу на ряд недоліків пов'язаних із законодавчим врегулюванням діяльності кооперативів.

Питання земельних відносин, що мають важливе значення для діяльності сільськогосподарських кооперативів, не чітко визначають підстави, умови і процедуру виділення земельних паїв.

Отже, організація і діяльність сільськогосподарських кооперативів базується на традиційних основних кооперативних принципах, а також їм притаманні спеціальні принципи їх організації та діяльності, а саме: переважно сільськогосподарський характер діяльності; раціональне використання та охорона земель сільськогосподарського призначення; соціальний захист селян як членів сільськогосподарського кооперативу.

Здійснене дослідження привело до таких висновків: розвиток сільськогосподарської кооперації в Україні спрямований на підвищення ефективності сільськогосподарської діяльності, поліпшення умов в аграрному секторі економіки та підвищення рівня життя та сфери зайнятості сільського населення, підвищенню рівня

його добробуту. Тому розвиток сільськогосподарської кооперації в сучасний період повинен забезпечуватись ефективними засобами як з боку держави, так і самих сільськогосподарських товаровиробників.

Література

1. Закон України "Про сільськогосподарську кооперацію" від 17.07.1997 № 469/97-ВР (зі змінами від 29.06.2004, / ВВР – 1997. – № 39. – ст. 261.
2. Закон України "Про фермерське господарство" від 19 червня 2003 року N 973-IV.
3. Аграрне право України: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти / В. М. Гайворонський, В. П. Жушман, 4. В. М. Корнієнко та ін.; За ред. В. М. Гайворонського та В. П. Жушмана. – Х.: Право, 2003. – 240 с.
5. Аграрне право України: Підручник / За ред. О. О. Погріб ного. – К.: Істина, 2007. – 448 с.
6. Багай Н.О. Наукові засади розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні. / Збірник праць Прикарпатського університету, 2001. – с.102-108
6. 7.Сташевський А.М. Аграрне право України. – К.: Знання, 2005. – 173 с.
8. Уркевич В.Ю. Про деякі вади Закону України "Про сільськогосподарську кооперацію" // Актуальні проблеми формування правової держави в Україні: Тези доп. та наук. повідомл. Всеукраїнськ. наук.-практ. конф. – Харків: Нац. юрид. акад. України. – 2000. – С. 79-80.
9. Семчик В. І., Кулинич П. Ф., Шульга М. В. Земельне право України. Академічний курс: Підручник Видавництво : К.: Ін Юре 2008.
10. Федорович В.І. Регулювання створення, реорганізації та припинення сільськогосподарських кооперативів: правові питання. / Право України – 1988. – №4. – С 53-57.

Наукове видання

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ

Збірник наукових статей
магістрантів та спеціалістів юридичного факультету
Національної академії управління – 2011

За достовірність інформації в статті, редакція не несе відповідальності

Відповідальний технічний редактор:
Цаплюк І.В.

Підп.до друку. 04.04.2011. Формат вид. 60x80^{1/16}
Папір офсет. № 1. Офс. друк. Гарн. "Arial Cyr"
Ум. друк. арк. 22,56. Обл.-вид. арк. 35,99.
Наклад 300 прим. Зам. 105

Національна академія управління,
01011, м. Київ, вул. П. Мирного, 26, кім. 406
тел./факс. 280-80-56, www.nam.kiev.ua, eco@nam.kiev.ua